K. MARX

B. ENGELS

SPISY

32

DOPISY

6

PROLETÁŘI VŠECH ZEMÍ, SPOJTE SE!

VYDÁVÁ SE NA ZÁKLADĚ

USNESENÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU

KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

K. MARX
B. ENGELS
SPISY
32

(DOPISY SVAZEK 6)

1970

NAKLADATELSTVÍ
SVOBODA
PRAHA

Ze svazku Karl Marx-Friedrich Engels, Werke, Band 32, vydaného Institutem marxismu-leninismu při ÚV SED, Dietz Verlag, Berlín 1965, a z fotokopií rukopisů přeložili Olga Fialová, Vladimír Marek, Jiří Pechar, Vlasta Prokopová, Zbyněk Sekal a Jana Šustrová. Jak německé, tak české vydání se opírá o ruské vydání K. Marx i F. Engels, Sočiněnija, tom 32, vydané Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS, Gospolitizdat, Moskva 1964. Předmluvu k českému vydání napsala Miluše Svatošová.

PŘEDMLUVA K ČESKÉMU VYDÁNÍ

Korespondence zařazená do 32. svazku Marxových a Engelsových Spisů zahrnuje Marxovy a Engelsovy dopisy od ledna 1868 do července 1870, tj. přibližně do doby, kdy se Engels přestěhoval z Manchesteru do Londýna. Srovnáme-li frekvenci dopisů vyměňovaných mezi Marxem a Engelsem, přesněji řečeno mezi Londýnem a Manchesterem, během oněch téměř 20 let, po která Engels v tomto městě žil a pracoval, zjistíme s překvapením, že nejhojnější je právě korespondence z předposledních dvou let. A je tomu tak přesto, že Engels právě v roce 1868 velmi intenzívně pracoval v podniku, kde působil jako společník, aby se mohl zbavit svých obchodních závazků a zároveň zajistit sobě i celé Marxově rodině slušnou roční rentu, a tím i možnost Marxovy a své nerušené politické a vědecké činnosti.

Historické pozadí necelých tří let, v nichž byly napsány dopisy zařazené do tohoto svazku, není vyznačeno nějakými významnými mezinárodně politickými či vnitropolitickými událostmi ve střední Evropě, ve Francii či v Anglii. V politickém životě trvá napětí působené měnícími se mocenskými vztahy ve střední Evropě; jsou to jednak vztahy mezi vítězným Pruskem a poraženým Rakouskem po prusko-rakouské válce z roku 1866, v níž byla rozhodující bitva svedena na půdě naší země, a především stále se stupňující napětí mezi Pruskem, resp. Severoněmeckým spolkem a Francií, které vyústilo ve válečný konflikt v červenci 1870. Avšak i když tyto válečné události mají v korespondenci svou odezvu, podobně jako události

ve Francii v první polovině roku 1870, před květnovým plebiscitem, jímž se Ludvík Bonaparte pokusil upevnit své otřesené pozice, nevystupují přímo do popředí zájmu obou našich autorů.

V popředí jejich zájmu v těchto letech je zcela zřetelně a nepochybně všechno, co souvisí s vývojem a s úspěchy mezinárodního revolučního dělnického hnutí a jeho tehdejší organizace, Mezinárodního dělnického sdružení čili Internacionály. Druhým stěžejním bodem zájmu, který je sem možno také zahrnout, jsou osudy prvního dílu Marxova „Kapitálu", který vyšel v září 1867, snaha seznámit s jeho myšlenkami co největší počet čtenářů, především dělníků.

Mezinárodní dělnické sdružení působilo v té době už čtvrtý rok jako společná organizace revolučně zaměřeného dělnictva v různých zemích Evropy i v USA, jako organizace s jasným programem a přesnými stanovami. V roce 1868 vstoupil však do Internacionály ve Švýcarsku ruský revolucionář-anarchista Michail Bakunin, který se spolu se svými stoupenci opětovně pokoušel Internacionálu ovládnout a rozbít. Jeho přívržencům, členům Bakuninovy Aliance socialistické demokracie, se podařilo zmařit úspěchy Mezinárodního dělnického sdružení v několika románských zemích, v Itálii, ve Španělsku a ve Švýcarsku, a vyvolat nebezpečí rozkolu i v dalších zemích. Po důsledném a zásadovém boji, který proti Bakuninovu učení s jeho anarchistickými tezemi vedli Marx a Engels, byli Bakunin a jeho stoupenci později z Internacionály vyloučeni. (Stručné vylíčení Bakuninova působení v Internacionále s kritickým vytčením jeho hlavních politických zásad najdeme v tomto svazku v Marxově dopise Paulu a Lauře Lafarguovým z 19. dubna 1870.)

Vedle Bakuninova negativního vlivu v Internacionále, především v zemích románského jazyka, působilo Marxovi a Engelsovi mnoho starostí i sociálně demokratické hnutí v Německu, kde se v té době odehrával zápas mezi stoupenci lassallovského směru, jejichž čelným představitelem byl J. B. von Schweitzer, a zastánci a šiřiteli marxismu v německém dělnickém hnutí v čele s Wilhelmem Liebknechtem a Augustem Bebelem.

Vývoj v německém dělnickém hnutí sledovali Marx a Engels

neobyčejně pozorně; snažili se radit a pomáhat Liebknechtovi a Bebelovi, kteří neohroženě hájili zájmy proletariátu jako poslanci říšského sněmu i jako publicisté. Přes všechno Marxovo a Engelsovo naléhání se však sami nerozešli plně s lidovou stranou a nevyhlásili připojení německé sociálně demokratické dělnické strany, ustavené v srpnu 1869 v Eisenachu, k Mezinárodnímu dělnickému sdružení jako jeho sekce. V průběhu bojů uvnitř německého dělnického hnutí té doby se naopak pro připojení k Internacionále vyslovil Schweitzer, ale za pár týdnů nato se spojil s dědičkou a nositelkou lassallovských tradic von Hatzfeldtovou. V době, kdy bojoval o udržení prvenství v německém dělnickém hnutí, snažil se Schweitzer navázat styky s Marxem jednak přímo dopisem, jednak tím, že napsal sérii článků o Marxovu „Kapitálu" pro „Sozialdemokrat". Marx a Engels, jak dosvědčuje množství dopisů obsažených v tomto svazku, stáli plně na straně Bebela a Liebknechta a oceňovali jejich obětavou politickou práci v zájmu německého proletariátu, i když jim nemilosrdně vytýkali politické chyby.

Také v ostatních zemích se hnutí nerozvíjelo bez překážek. V Anglii, kde bylo sídlo ústředního orgánu Internacionály, generální rady, bylo nutné se rozejít s hlavními představiteli tradeunionistických tendencí, třebaže to byli iniciátoři založení Internacionály v roce 1864, bylo nutné vyloučit z Internacionály londýnskou Francouzskou sekci, nejasnosti byly i v amerických sekcích. Ale Internacionála byla v těchto letech silná, organizovala internacionální pomoc při stávkách, pořádala pravidelné výroční kongresy a na nich orientovala činnost svých sekcí na řešení nejdůležitějších politických otázek, jako byla např. otázka společného vlastnictví a nacionalizace půdy.

Jednou z velmi důležitých otázek, které v té době věnovali Marx a Engels a z jejich podnětu i generální rada Internacionály velkou pozornost, byla irská otázka a v souvislosti s ní národnostní otázka vůbec. Stručné vystižení podstaty irské otázky najdeme v tomto svazku v Marxově dopise dvěma členům Internacionály v USA, S. Meyerovi a A. Vogtovi, z 8. dubna 1870. O problematiku porobeného Irska se hluboce zajímal Engels, jehož sympatie k Irsku a irskému proletariátu pramenily mimo jiné z jeho hlubo-

kého citového vztahu k Mary a Lizzy Burnsovým, proletářským ženám irského původu. Engels, který už dříve s Mary a nyní s Lizzy Irsko navštívil, se po odchodu z podniku v roce 1869 pustil do psaní velkého vědeckého díla z dějin Irska, které však pro jiné naléhavější vědecké a politické práce nedokončil. Také Marxova nejstarší dcera Jenny byla nadšenou stoupenkou nezávislosti Irska a napsala v té době sérii článků o pronásledování irských vlastenců.

Základní Marxovu myšlenku, že proletariát národa, který utlačuje jiné národy, musí v zájmu vlastního osvobození bojovat proti každému národnostnímu útlaku, nazval V. I. Lenin základním principem proletářského internacionalismu.

Otevřeme-li tento svazek korespondence, dočteme se hned v prvních dopisech z ledna 1868 o hlavním předmětu zájmu obou autorů: rozšíření „Kapitálu", jeho ohlas ve veřejnosti a v odborných kruzích. Tehdy ještě Marx s Engelsem nedošli k závěru, že se představitelé buržoazní vědy a publicistiky rozhodli potlačit „Kapitál" „spiknutím mlčení", a dychtivě sledovali všechny anonce, noticky i recenze. Jedním z prvních odborných recenzentů byl profesor berlínské university dr. Eugen Dühring, který svou recenzí, napsanou ještě v roce 1867, dokumentoval, jak nepochopil ani Marxovu metodu, ani jeho základní vědecké objevy. Kromě už zmíněné Schweitzerovy recenze se však další recenze neobjevovaly, a tak musel znovu zasáhnout Engels, který vypracoval už předtím několik recenzí o „Kapitálu" pro německý demokratický tisk. Na Marxovo přání připravil obsáhlou anglicky psanou odbornou recenzi pro „Fortnightly Review". Na této recenzi pracoval Engels několik měsíců (od března do června 1868), a nakonec ji vedoucí redaktoři časopisu pod malichernými záminkami nedostatku místa a příliš „suchého" stylu neuveřejnili.

Marx si v té době připravoval materiál k druhému a třetímu dílu „Kapitálu"; zabýval se především problémy oběhu kapitálu a pozemkové renty. V této souvislosti studoval i ruské prameny a znovu se začal učit ruštině. S velkou radostí očekával ruský překlad prvního dílu „Kapitálu", o který pečoval N. F. Danielson a který vyšel v roce 1872 jako první cizojazyčný překlad I. dílu „Kapitálu". V 32. svazku Spisů je zařazeno také několik Marxových dopisů

Engelsovi, které úzce souvisí s tematikou druhého dílu „Kapitálu", jako je výklad o míře zisku a míře nadhodnoty (dopis z 30. dubna 1868), dopis o clech (ze 4. května 1868) a různé jiné.

Dopisy adresované jiným osobám tvoří v tomto svazku jen malou část. Vedle dopisů členům rodiny (Marxovým dcerám, Engels své matce a svým bratrům) tvoří tu především výrazný celek téměř 30 dopisů Marxovu hannoverskému příteli, lékaři Ludwigu Kugelmannovi. V těchto dopisech najdeme in nuce všechno, čím Marx v těchto letech žil: od aktuální problematiky Mezinárodního dělnického sdružení, včetně starostí s německým dělnickým hnutím, přes irskou otázku a recenze o „Kapitálu" (zvláštní pozornost si zaslouží dopis z 11. července 1868, jejž V. I. Lenin vřele doporučoval každému, kdo začne studovat „Kapitál") až po rodinné a finanční starosti, a také dotazy na léčení furunkulózy a spály, kterou se nakazily Marxovy dcery. Už v těchto letech zve dr. Kugelmann Marxe ke společnému pobytu v Karlových Varech, který se uskutečnil mnohem později.

V dopisech se jako v zrcadle obrážejí také drobné i velké starosti Marxova rodinného života, především těžké finanční starosti. Ty neustále pomáhal odstraňovat šlechetný Engels, ať už šlo o větší finanční příspěvek na svatbu Laury Marxové s Paulem Lafarguem v březnu 1868, nebo při mnoha jiných příležitostech. V polovině roku 1869 zaplatil Engels všechny Marxovy dluhy a vyplácel mu pak čtvrtletně rentu 300 liber št. ročně, z níž mohla Marxova rodina žít bez neustále hrozící finanční katastrofy.

V září 1870, kdy se Engels přestěhoval natrvalo do Londýna, končí dlouhé období pravidelné vzájemné korespondence mezi Marxem a Engelsem, kterou pak nahrazují přátelské rozhovory při vzájemných návštěvách a společných procházkách, o nichž se nám bohužel nedochovalo písemné svědectví, jakým je hlavní náplň tohoto a předešlých svazků Marxovy a Engelsovy korespondence.

Miluše Svatošová

KAREL MARX

A

BEDŘICH ENGELS

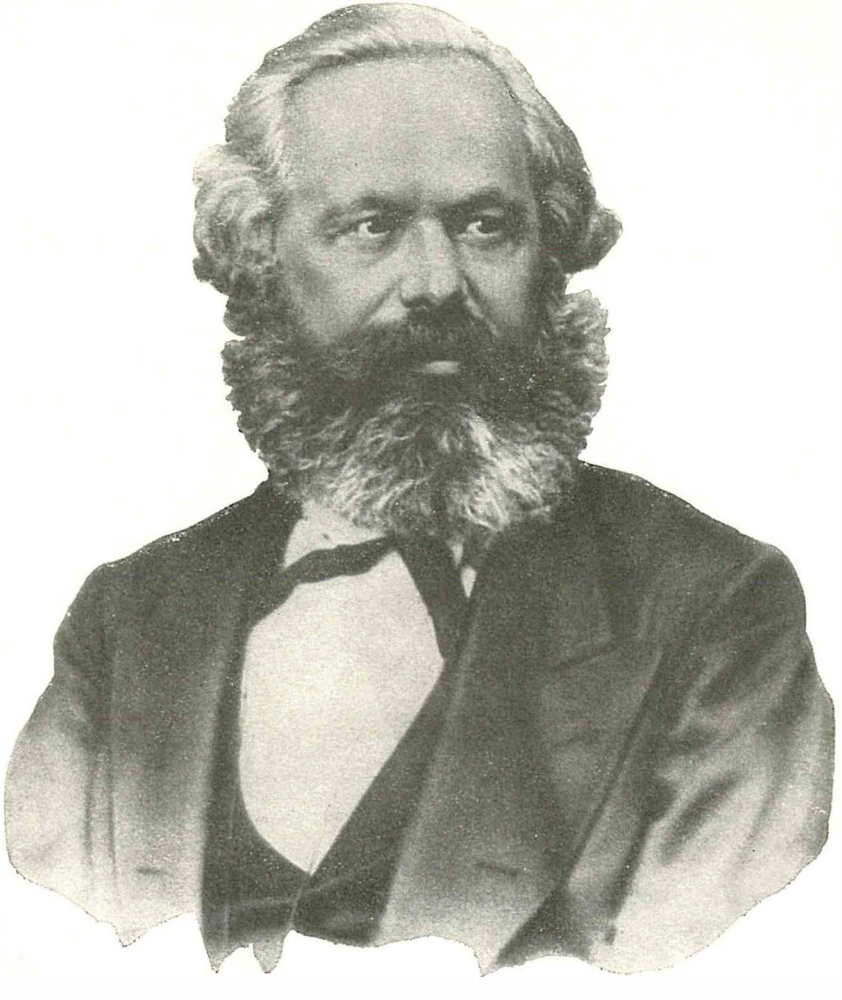
DOPISY

LEDEN 1868 — POLOVINA ČERVENCE 1870

PRVNÍ ČÁST

KORESPONDENCE MEZI MARXEM A ENGELSEM

LEDEN 1868 — POLOVINA ČERVENCE 1870

Karel Marx (1867)

1868

1

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 3. ledna 1868

Milý Frede,

mnoho štěstí v novém roce!

Teprve tři dny mohu zas sedět, tak dlouho jsem ležel celý zkroucený. Záchvat byl zlý. Což můžeš poznat z toho, že jsem tři týdny — nekouřil! Ještě se mi točí hlava. Za pár dní snad budu moci zase pracovat.[2]

Jsem rozhodně proti arzeniku.

Přikládám „*Beobachter*“[3] (Lessner ho pro mne štípl v *Dělnickém spolku*[4]).

Nemám už žádný Siebelův dopis, jen ten, který přikládám a který je adresován mně.*

S „Barmer“** to Meissner vždycky může zkusit. Nemůže to škodit. Budeš-li Meissnerovi posílat výstřižky, dělej, že se Ti jen dostaly do rukou, nic mu přitom neříkej o „naší“ činnosti.[5] Upozorni ho také na poslední věci v „Zukunft“.[6]

Od Schorlemmera bych se rád dověděl, která je nejnovější a nejlepší kniha (německá) o agrochemii. Dále jak se teď vyvinul spor mezi stoupenci minerálních a dusíkatých hnojiv? (Od té doby, co jsem se tím naposledy zabýval, vyšlo v Německu všelicos nového.) Může mi něco říci o německých autorech, kteří v poslední době psali *proti* Liebigově teorii vymrskávání půdy? Zná teorii mnichovského agronoma Fraase (profesor na mnichovské universitě) o na-

* Viz tento svazek, str. 598.

** „Barmer Zeitung“.

plaveninách?[7] Ke kapitole o pozemkové rentě[8] musím alespoň do jisté míry znát nejnovější stav bádání v této otázce. Protože Schorlemmer je odborník, bude mě jistě moci informovat. Přikládám 2 Urquharty* a 1 „Courrier" (k vůli Cluseretovu článku)[9].

Paní Burnsové, Moorovi a Schorlemmerovi přeji všecko nejlepší v novém roce.

Tvůj
Mouřenín

[Dovětek Eleanory Marxové]

Vy zlý člověče, proč jste mi neodpověděl na mé dopisy? — Tak se mi zdá, že jste s ježkem zas flámovali.

Alberich
zlý skřítek

Šťastný nový rok.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Pravděpodobně dvě čísla Urquhartovy „Diplomatic Review".

2

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 6. ledna 1868

Milý Mouřeníne,

když nechceš brát arzenik, dělej aspoň něco jiného, *takhle* to nemůže jít dál. Poradil ses v poslední době aspoň s Allenem nebo s některým jiným lékařem? Gumperta jsem posledně nezastal doma, ale při první příležitosti s ním také promluvím.

„Beobachter" ani 2 Urquharty jsi neposlal.* Zato od Kugelmanna jsem dnes dostal „Beobachter" a württemberský „Staats-Anzeiger" (ten Ti pošlu, a až mi ho vrátíš, pošlu ho Meissnerovi, neuděláš-li to rovnou Ty). Je to výborné, že tyhle dva listy zabraly. Teď Kugelmannovi připravím také něco pro „Schwäbischer Merkur".[10]

Schorlemmer Ti z posledních výročních zpráv sestaví informaci. Fraasovu[7] knihu neznal.

V Paříži se vynořil přírodovědec, jmenuje se *Chmoulevitch* (syn Šmulův!). To přetrumfne dokonce Efraima Chytráka**.

V prvním sešitě oficiální zprávy rakouského generálního štábu o válce 66[11] se dokazuje, že rakouská vojenská organizace nebyla přizpůsobena pro současnou válku s Pruskem a s Itálií, a pak následuje toto naivní místo: Za těchto okolností by ovšem mělo být věcí zahraniční politiky, aby stát před takovou válkou uchránila!

Z *pruského* druhého sešitu[12] zcela jasně vyplývá, že 28. a ještě

* Viz tento svazek, str. 17—18.
** Ferdinanda Lassalla.

víc 29.* večer mohl Benedek s převahou zaútočit na izolované kolony korunního prince** a *měl téměř absolutní jistotu*, že *ho* zatlačí zpátky do hor a ukořistí jeho dělostřelectvo. Ten osel to neudělal a prohrál tažení.

Salut.

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* června 1866.
** Bedřicha Viléma.

3

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 7. ledna 1868

Milý Mouřeníne,

vracím *Dühringa*[13] a „Beobachter". Dühring je ohromně legrační. Celý článek — samé rozpaky a ukrutný strach. Je vidět, že to čackého vulgárního ekonoma ťalo do živého a nezmůže se na nic jiného, než že první díl* bude možno posoudit, teprve až vyjde třetí, že určování hodnoty pracovní dobou není nesporné a že jsou lidé, kteří si dovolují skromně pochybovat o určování hodnoty práce jejími výrobními náklady. Tak vidíš, pro tenhle genus** nejsi zdaleka ještě dost učený, nepotřel jsi velkého Macleoda v rozhodujícím bodě! Přitom ten strach v každé řádce, aby nedopadl jako Roscher.[14] Ten chlap byl rád, že už to má z krku, ale na poštu to dával určitě jen s těžkým srdcem.

Kugelmanna a Vilémka Ti vrátím zítra. Je-li v kopii dopisu podplukovníka Seuberta něco užitečného pro můj další článek do švábských novin, pošli mi jej.[10]

Pro Vídeň bych také mohl něco udělat, snad bychom se měli přeptat Richtera*** na „Internationale Revue", měl by znát tamější poměry.

S Vilémkovými novinami[15] je to báječné — všechno hotovo, jen kauce chybí, a tak nemohou vycházet! Ostatně, kdyby šel

* „Kapitálu".
** pro lidi tohoto druhu.
*** Viz tento svazek, str. 26.

Vilémek do Vídně, to by teprve bylo křiku o rakouském agentovi.[16]

Jak to vypadá s Beeslym, Lewesem & Co. a s „Fortnightly Review"?[17]

Mnoho pozdravů dámám a zamilovanému doktorovi*.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Paulu Lafarguovi.

4

Marx Engelsovi

do Manchesteru[18]

[Londýn] 8. ledna 1868

Milý Frede,

„Staats-Anzeiger" a „Beobachter" jsem rovněž dostal od Kugelmanna. Tvůj „Staats-Anzeiger" Ti dnes posílám zpátky. Právě tak kopie dopisu plukovníka[10], který to všechno zprostředkoval, poslal mi to Kugelmann. Württemberg je teď dostatečně zásoben. Podle mého — speciálně pokud jde o prodej — je teď nejdůležitější *Rakousko*. Notabene, máš-li trpělivost psát ještě další recepty*. Jenička jako odborný znalec tvrdí, že jsi v tomto předvádění „různých" stanovisek a s různými charakterními maskami rozvinul velký dramatický talent, resp. komický.

V těchto dnech, jakmile budu zase docela ve své kůži — jsem pořád ještě trochu malátný a psaní mi nejde — dám Vilémkovi pár na pamětnou. Jmenovitě za to, že ztotožňuje můj názor s názorem specificky Vilémkovým.

Dühringova věc[13] (je soukromým docentem na berlínské universitě) je velmi slušná, tím spíš, že jsem s jeho mistrem „Careyem" zacházel tak tvrdě**. Leccos Dühring zřejmě nepochopil. Nejzábavnější ale je, že mě staví vedle Steina, protože se zabývám dialektikou a Stein k sobě bezmyšlenkovitě řadí v toporných trichotomiích největší triviality v jakémsi přebalu hegelovských kategorií.[19]

Už jsi dostal Borkheimovu „*Perlu*"[20]?

Zdá se, že profesionální poezie je pouhou maskou nejsušší prozaičnosti. Např. naši Freiligrathovi. Katy*** jede s Krökerem,

* recenze prvního dílu „Kapitálu".
** tj. v prvním dílu „Kapitálu".
*** Käthe Freiligrathová.

mladým obilním keťasem, do Paříže (na svatební cestu). Protože však tento šlechetný muž musí zároveň sjednávat „obchody", nechá ji dva tři dny *samotnou* v jednom velkém pařížském hotelu. Katy a celé rodině to připadá docela v pořádku. Katy dokonce u vytržení píše, že jí v hotelu říkají „mademoiselle" (poté, co tam s Krökerem strávila společně noc) a že všichni číšníci, ba i portýr na ni přátelsky „kývají". A co víc: z Paříže se Kröker (předtím si vyjel na venkov za obchodem) vrací s Katy rovnou zpátky do Londýna, a celá rodina je u vytržení, že se „honeymoon"* o 6 měsíců odkládají, neboť obchod „především". Vždyť pro básníka je honeymoon také jenom slovní ozdoba a může se „slavit"** před slehnutím nebo po něm (tyto věci vyprávěli u mne doma Freiligrathovi hoši***), dopředu nebo pozadu. Katy snad dokonce četla Claurena, protože si — v dopise z Paříže — říká „slaměná vdova".

Yankeeové spískají Johnu Bullovi něco příjemného. Co říkáš poslednímu ruskému chvástání?

Skřítek Alberich† byl velice nadšen Tvým dopisem. Právě odešla do cvičení, kde se velice činí.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „líbánky".
** V originále ge„feuert" slovní hříčka s feiern (slavit) a feuern (střílet).
*** Wolfgang a Otto.
† Eleanor Marxová.

5

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 8. ledna 1868

Milý Frede,

ad vocem Dühringa.[13] Už to je od něho hodně, že přijímá oddíl o „*původní akumulaci*“[21] téměř kladně. Je ještě mladý. Jako Careyho stoupenec je v přímém rozporu s freetradery. Mimoto je *soukromý docent*, nermoutí ho tedy, když profesor Roscher, který jim všem stojí v cestě, dostává do těla.[14] Jedno mě v jeho charakteristice zvlášť udeřilo do očí. Pokud je totiž určení hodnoty pracovní dobou „neurčité“, jako je tomu i u Ricarda, lidi to nezaráží. Jakmile je však exaktně uvedeno v souvislost s pracovním dnem a jeho variacemi, objeví se jim věc v docela novém, nepříjemném světle. Myslím, že Dühring napsal recenzi o knize vůbec jenom ze zášti proti Roscherovi. Je ovšem dobře vidět, že se bojí, aby nebyl také rozcupován jako Roscher. Zvláštní je, že ten chlapík nevycítil tři od základu nové elementy knihy: 1. že na rozdíl od *všech* dřívějších ekonomů, kteří zkoumají *rovnou* zvláštní zlomky nadhodnoty v jejich fixovaných formách renty, zisku a úroku jako něco daného, zkoumám já především obecnou formu nadhodnoty, v níž je to všechno obsaženo ještě nerozděleně, takříkajíc v roztoku;

2. že všem ekonomům bez výjimky unikal prostý fakt, že existuje-li zboží v dvojí podobě užitné hodnoty a směnné hodnoty, musí mít dvojí charakter i práce ztělesněná ve zboží, zatímco pouhý rozbor práce sans phrase, jako u Smitha, Ricarda atd., musí narážet všude na nevysvětlitelné záhady. V tom je fakticky celé tajemství kritického pojetí;

3. že je tu mzda poprvé pojata jako iracionální jevová forma vztahu, který se za ní skrývá, a že je to jasně ukázáno na obou formách mzdy: časové mzdě a mzdě od kusu. (Pomohlo mi, že takovéto vzorce se často vyskytují ve vyšší matematice.)

Pokud jde o páně Dühringovy skromné námitky proti určení hodnoty, podiví se v II. dílu, jak málo platí určování hodnoty „bezprostředně" v buržoazní společnosti. Vskutku, *žádná forma* společnosti nemůže zabránit, aby pracovní doba, kterou společnost disponuje, neregulovala tak či onak výrobu. Ale pokud se toto regulování neděje tak, že společnost přímo a vědomě kontroluje svou pracovní dobu — což je možné pouze při společném vlastnictví —, nýbrž se uskutečňuje pohybem cen zboží, platí to, cos velmi případně řekl už v „Deutsch-Französische Jahrbücher"*.

*Ad vocem Vídně.*** Posílám Ti různé vídeňské noviny („*Neues Wiener Tageblatt*" mi musíš poslat zpátky, je Borkheimův, ostatní schovej), z nichž poznáš dvojí: za prvé jak důležitá je v této chvíli Vídeň jako odbytiště, protože tam začíná nový život,[22] za druhé jak se tam má o věci mluvit. Nemohu najít adresu prof. Richtera. Snad máš Liebknechtův dopis[23], kde ta adresa je. Ne-li, napiš mu, aby Ti ji sdělil, a pošli pak článek *přímo Richterovi*, nikoli via Liebknecht.

Mně se totiž zdá, že Vilémek nejedná zcela bona fide. On (pro něhož jsem si musel najít tolik času, abych mu vyspravil jeho voloviny v augsburské „Allgemeine" atd.[24]) doposud nenašel *ani chvilku času*, aby veřejně *uvedl* třeba jen název mé knihy nebo moje jméno! Ignoruje aféru v „*Zukunft*", jen aby ho snad nepotkala ta svízel, že by utrpěla jeho samostatná velikost. Nebyl také čas říci aspoň slůvko v dělnických novinách, které vycházejí pod přímou kontrolou jeho přítele Bebela („Deutsche Arbeiterhalle", Mannheim)! Zkrátka a dobře, nezavřela-li se úplně hladina nad mou knihou, pak za to Vilémek určitě nemůže. Za prvé ji nečetl (ačkoliv v dopise Jeničce se pošklebuje Richterovi, který se domnívá, že chce-li někdo doporučovat knihu, musí jí rozumět), a za druhé, když ji přečetl nebo předstírá, že ji přečetl, nemá čas, ačkoliv od té doby, co jsem mu opatřil Borkheimovu podporu, má čas psát

* Bedřich Engels, „Nástin kritiky politické ekonomie".
** Viz tento svazek, str. 21—22.

Borkheimovi dva dopisy týdně; ačkoliv, místo aby poslal akcie za Strohnovy peníze, které jsem mu poslal a zprostředkoval já,[25] dožaduje se Strohnovy adresy, aby mohl za mými zády čachrovat také přímo s ním a zasypávat ho jako Borkheima svými dopisy. Zkrátka a dobře, Vilémek se chce dělat důležitým a hlavně se stará, aby se veřejnost nepřestala Vilémkem zabývat. Musíme teď před ním dělat, jako bychom nic nepozorovali, ale jednat s ním opatrně. Pokud jde o jeho povolání do Rakouska, nedá se mu věřit, dokud to nebude fakt.* A za druhé, dojde-li k tomu, nebudeme ho zrazovat, ale dáme mu, *bude-li to nutné*, na srozuměnou jen to, co jsem mu řekl už při jeho vstupu do Brassových „Norddeutsche"[26], že kdyby se snad ještě jednou zkompromitoval, byl by v případě potřeby *veřejně dezavuován*. To jsem mu řekl před svědky, když tehdy odcházel do Berlína.

Myslím, že můžeš i přímo posílat články do „*Neue Freie Presse*" (Vídeň), kterou přikládám. Jejím nynějším spolumajitelem je dr. *Max Friedländer* (Lassallův bratranec a nepřítel na život a na smrt), jemuž jsem delší dobu posílal příspěvky do staré vídeňské „*Presse*" a do „*Oder-Zeitung*".

A konečně, pokud jde o „*Internationale Revue*", Fox (jehož vyslal jeden anglický list, aby se podíval do Vídně a navázal tam styky) mě před několika dny z Vídně požádal o doporučující dopis na Arnolda Hilberga. Poslal jsem mu jej a zároveň jsem v tomto psaní zmíněnému Hilbergovi sdělil, že jsme pro různé okolnosti nemohli psát, ale letos něco uděláme atd.

„*Fortnightly Review.*" Prof. *Beesly*, jeden z triumvirů, kteří tajně řídí tento list, je prý, jak řekl svému oblíbenému příteli Lafarguovi (bez ustání ho zve k sobě na obědy), morálně přesvědčen (závisí to zcela na něm!), že kritika[17] bude přijata! Ať ji Lafargue odevzdá přímo jemu.

Ad vocem Pyata. V dnešních „*Times*" najdeš Provolání francouzských demokratů o fenianech[27] (staré 4 neděle), které tam zaslal Pyat.[28] Věc se má takto. Francouzská vláda zahájila vyšetřování proti Mezinárodnímu sdružení jako nepovolené organizaci (před-

* Viz tento svazek, str. 21—22.

cházely *domovní prohlídky* u našich dopisovatelů v Paříži). A pravděpodobně předala anglické vládě dopisy našeho Duponta o fenianismu.[29] Pan Pyat, který o našem „Sdružení" pořád roztruboval, že není revoluční, že je bonapartistické atd., se zalekl tohoto obratu věcí a snaží se ještě rychle vyvolat zdání, jako by *on* s tím měl něco společného a byl „moving"*.

*Ad vocem Benedek***: Mohu ten sešit na pár dní dostat? Ty ses teď už dvakrát osvědčil jako prorok, za prvé v taktice (za bojů o Sevastopol) a za druhé v strategii (v prusko-rakouské válce).[30] Ale ani nejmoudřejší hlava nemůže předvídat hloupost, jíž jsou lidé schopni.

Ad vocem karbunklů. S doktory jsem mluvil. Nic nového. Ze všeho, co ti pánové říkají, vysvítá, že by člověk musel být *rentiér*, aby mohl žít podle jejich předpisů, a ne jako já chudý jak kostelní myš. Uvidíš-li Gumperta, můžeš mu říci, že (i teď, kdy píšu) cítím v těle, to jest v krvi, bodavé svědění. Asi mi to nedá úplně pokoj ani letos.

Srdečný pozdrav paní Burnsové.

Salut.

Tvůj

Mouřenín

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* hybnou silou.
** Viz tento svazek, str. 19–20.

6

Engels Marxovi

do Londýna[1]

[Manchester] 10. ledna 68

Milý Mouřeníne,

chtěl jsem Ti dnes napsat obšírný dopis, ale byli u mne jeden Srb a jeden Valach, několik hodin mě zdrželi a tak mi udělali škrt přes rozpočet. Ke všemu mě včera navštívil exdiktátor Amand Goegg, agent se směšnou Ligou míru[31], a zkazil mi večer. Naštěstí se k tomu náhodou přichomýtl Schorlemmer, který nechtěl věřit svým uším, když poslouchal tenhle fosilní exemplář federální republiky; něco takového vůbec nepovažoval za možné. Bezmyšlenkovitým opakováním jedněch a týchž frází to pitomé hovádko ještě desetkrát víc zhlouplo a ztratilo jakýkoli kontakt se světem zdravého lidského rozumu (o skutečném myšlení už vůbec nemluvě). Pro tuhle sortu neexistuje na světě pořád ještě nic jiného než Švýcarsko a bádenský kanton. Ale brzy se přesvědčil, jak pravdivá je Tvá první odpověď na jeho výzvu k podpoře: že čím dále budeme žít jeden od druhého a čím méně se budeme spolu stýkat, tím lépe si budeme rozumět. Přiznal, že Blind se ve Vogtově věci choval *zbaběle*,[32] ale jinak prý je to docela milý hoch, a dokonce vyhrožoval, že Tě s Blindem smíří! Vogt prý není politik, ale je to milý a z gruntu dobrý chlapík, který prostě napíše, co mu slina na jazyk přinese, a neuvažuje o tom — kdybychom prý s ním my dva hodinku poseděli, připili bychom si s ním na bratrství; přiznal, že Vogt je bonapartista, ale nikoli prý podplacený. Nato já: *všichni* bonapartisté jsou podplacení, neexistuje žádný nepodplacený, a jestli mi může uvést *jednoho* nepodplaceného, připustím jako *možnost*, že Vogt není

podplacen, jinak ne. To ho zarazilo, ale konečně jednoho objevil — *Ludwiga Bambergera*! Ostatně Vogtovi prý se ustavičně lepila smůla na paty, jeho žena je prý selská dcerka z Bernských Alp, vzal si ji *jako čestný muž*, když jí udělal dítě. Lišák Vogt toho osla asi pěkně obalamutil. Ale když jsme mu se Schorlemmerem vysvětlili, že Vogt nedokázal nic ani jako přírodovědec, měl bys vidět, jak se dopálil: Copak nic *nepopularizoval?* Copak to není žádná zásluha?

Jakmile to teď bude trochu možné, napíšu něco pro *Vídeň*. Dále pro „Fortnightly"[17], ale dřív bych chtěl vědět, zda to může být větší článek, nebo jen krátké oznámení, jaké se ve „Fortnightly" uveřejňuje na zadní straně. To by se mělo zjistit u Beeslyho* — krátké oznámení by bylo *takřka k ničemu*, a ani Beesly by se z něho nic o knize nedozvěděl.

Vilémka si v nejbližších dnech vypůjčím, že neplní, co mi slíbil; my už tomu mužíčkovi uděláme nohy. Richterovu adresu mám.

Vracím Liebknechta, Kugelmanna a Siebela.

Srdečný pozdrav.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 27.

7

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 11. ledna 1868

Milý Frede,

„Geck"* se tu v Londýně dlouho potloukal. Byl také u Borkheima, kde se oháněl úplně stejnými frázemi jako u Tebe, jen s větším úspěchem, protože dovedl polechtat ješitnost našeho Borkheima. Ale když z něho vymáčkl peníze za deset akcií a vyzkoušel, jak chutnají všelijaká jeho vína, už se u něho neukázal. Pro porozumění jeho další činnosti v Londýně prozatím toto: *Cremer*, jak víš, byl už dávno zbaven funkce tajemníka rady Internacionály a ze vzteku nad tím se už dávno zřekl členství v radě, na posledním kongresu** nebyl už ani za člena rady zvolen. Znovu byl zvolen pan *Odger*. Na můj návrh byla však zrušena hodnost předsedy (ta roční), a místo toho se na každém zasedání volí předseda schůze.[33] Odgera to dopálilo a zásadně se nás straní. Well! Pan „Geck" se přitřel via Le Lubez k Odgerovi (který ho uvedl do Londýnské odborové rady[34]) a ke Cremerovi. Jmenovali londýnský výbor, Beales je předsedou atd. Zkrátka ta historie *proti* Mezinárodnímu dělnickému sdružení. (Na zakládací mítink uvedl Geck i šlechetného Blinda.) Ti chlapi byli tak nestoudní, že mě minulý týden pozvali na svůj 2. mítink. Eccarius (ve velmi špatně napsaném článku v „*Bee-Hive*" z *poslední* soboty) denuncuje Gecka a společníky.[35]

Píšu Ti obnažený a s alkoholovými náčinky. Vyšel jsem si totiž *předevčírem* zase ven, a to do Britského muzea, protože psát přece jen

* Ironicky místo Goegg — Geck znamená: švihák, náfuka.
** lausannském kongresu I. internacionály.

ještě nemohu. Ale včera mi to zase vyrazilo vlevo na prsou. Léčení alkoholem, kterého pařížský Nélaton použil i u největších karbunklů, je *podle mé osobní zkušenosti* (vedle řezání nebo použití lancety, podle toho, o jaký zrovna jde případ) daleko nejrychlejší a pro pacienta nejpříjemnější. Protivný je na tom jenom ten ustavičný shon, jemuž se nelze vyhnout, protože alkohol rychle vyprchává.

V muzeu, kde jsem nedělal nic jiného, než že jsem listoval v katalozích, jsem také zjistil, že *Dühring* je velký filosof. Napsal totiž „*Přirozenou dialektiku*" proti Hegelově „nepřirozené". Hinc illae lacrimae.* Pánové v Německu (vyjma teologické reakcionáře) si myslí, že Hegelova dialektika je „mrtvý pes". V tomhle ohledu má hodně na svědomí Feuerbach.

Francouzská vláda zahájila stíhání proti pařížskému výboru Mezinárodního dělnického sdružení (jakožto société illicite**). To je mi velmi vhod, protože to těm oslům překazilo a přetrhlo diskusi o jejich programu, který už měli připraven pro *kongres 1868.*[36] Dupont asi napsal něco neprozřetelného o fenianech svým pařížským dopisovatelům,[29] což Bonaparte, který teď velmi bolestínsky leze do zadku anglické vládě, zase expedoval na Downing Street[37].

Je příznačné, že postupně — za přímé nebo nepřímé součinnosti rakouské vlády — vycházejí tiskem odhalení Prokesche-Ostena, Gentze a hraběte Münstera. Urquhart ve své teď už skoro ustálené nevědomosti ví jen o tom prvním. Také je velmi příznačné pro jeho „totalitu", že nezná Moltkovu Tureckou válku 1828 atd., která by mu byla poskytla přímo báječný materiál. Moltke osobně ještě v době, kdy jsem byl v Berlíně (u Lassalla)[38], platil za vysloveného nepřítele Rusů, ovšem v královsko-pruských mezích.

Jestli budeš někdy psát Borkheimovi, požádej ho, aby Ti dal k nahlédnutí ty *dvě malé ruské brožury*, o nichž jsem Ti *vyprávěl.* Zvláště bych rád, aby sis přečetl brožurku o osvobození nevolníků a sdělil mi potom to podstatné.

Z přiložených čísel „*Courrier Français*" se dovíš, že francouzská vláda zahajuje přímou polemiku s generálem Cluseretem.[9]

* Proto ty slzy (z komedie Publia Terentia „Andria", první jednání, první obraz, verš 126).

** nepovolené společnosti.

Udělalo by mi radost, kdybys mohl 16. t.m. poslat Tusce klubko bavlny. Bude mít totiž narozeniny, a ta malá uličnice si potrpí na všechny čínské formality.

Převelice mě těší, že anglická vláda pronásleduje „*Irishman*". Tento list není totiž ve skutečnosti fenianský, ale chce jenom repeal[39]. Jsou to ale volové, tihle Johni Bullové!

Poroučím se paní Lizzy. Salut.

Tvůj
Mouřenín

Přikládám kousek „nové jazykovědy" z „*Hermanna*".

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

8

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 16. ledna 1868

Milý Mouřeníne,

zrovna zjišťuji, že jsem všechny Tvé dopisy nechal doma v kapse jiného kabátu (inklusive ten poslední od Tvého čestného hlavního sekretáře*, za nějž obzvláště děkuji), a tak musím odpovědět z hlavy.

Ty „Courriers Français" jsi dostal včera, také „Wiener Tageblatt".

Pruskou zprávu[12] Ti posílám, se zvláštním objasněním. Anebo stačí podívat se pouze na skicu rozestavení vojsk 28. června večer, která je tam nakreslena, aby ses přesvědčil, že Benedek seskupil v prostoru 2 čtverečních mil 6 sborů (nepočítaje jezdectvo), proti nimž ze strany korunního prince** stály jen 5. sbor a jedna brigáda 6. sboru. Kdyby byl Benedek vyrazil 29. června proti Steinmetzovi (5. sbor), byl by Steinmetz vržen zpátky přes hory k 6. sboru, a 30. mohl Benedek v naprostém klidu napadnout gardy a 1. sbor nejméně čtyřmi sbory a odrazit je zpět, načež by si opatrný Bedřich Karel dal jistě dobrý pozor, aby si nepočínal příliš lehkomyslně. Bedřich Karel měl 5 sborů a proti němu by jich stálo nejméně 6; byl by však jistě dostal rozkaz k ústupu, jakmile by byly poraženy jednotlivé 3 kolony korunního prince, a tím by také celé tažení nabylo docela jiného charakteru. Už z číselného poměru sil vysvítá, že by Prusové při troše opatrnosti Rakušany nakonec tak jako tak

* od Laury Marxové.
** Bedřicha Viléma.

porazili. Ale pruská holota by byla nucena hodit přes palubu svůj všivý systém, a vítězem by nebyla reorganizace a Bismarck, ale lid.

Cluseret (který si i v Londýně hrál na feniana)[27] je se svým miličním plánem ještě větší blázen než Němci. Americká válka[40] — s milicí na obou stranách — dokazuje jedině to, že miliční systém stojí úplně neslýchané oběti na penězích i lidech, protože organizace existuje právě jen na papíře. Jak by se asi vedlo Yankeeům, kdyby byli místo jižanských milic měli proti sobě stálé vojsko v síle několika set tisíc mužů? Než by se Sever stačil zorganizovat, bylo by toto vojsko v New Yorku a Bostonu a nadiktovalo by s pomocí demokratů mír, načež by si mohl zahrát na secesi zase Západ. Ten chlapík je dobrý, když říká, že hlavní věc jsou dobří důstojníci a důvěra lidí v důstojníky, přičemž obojí je při miličním systému naprosto nedosažitelné! U miličního systému imponuje vůbec hlavně to, že se naráz získá velká masa lidí a že lze tyto lidi poměrně snadno vycvičit, zejména před nepřítelem. To však není nic nového, starý Napoleon dokázal vést před nepřítele i tříměsíční rekruty zformované do pluků; předpokládá to ovšem dobré kádry, a ty zase předpokládají něco jiného než švýcarsko-americký miliční systém. Yankeeové měli ještě na konci války veliký nedostatek kádrů. Od zavedení zadovek je s čistou milicí už teprve konec. Tím není řečeno, že rozumná vojenská organizace není někde uprostřed mezi pruskou a švýcarskou — ale kde? To záleží vždycky na daných okolnostech. Teprve komunisticky uspořádaná a *vychovaná* společnost se může miličnímu systému značně přiblížit, a i pak ještě asymptoticky*.

S těmi vídeňskými listy jsem poněkud na rozpacích**; dostane se mi sice občas do ruky „Neue Freie Presse", ale v celém tom terénu se vůbec nevyznám. Co si o tom myslíš Ty, a také o „Fortnightly"[17]? Ta věc stojí za to, abychom si ji důkladně rozmyslili.

Doufám, že už zase *sedíš* a nemáš nové sopečné výbuchy. Gumpertovi je k smíchu Tvá nechuť k arzeniku, říká, že právě po něm by ses určitě *zotavil*, a je přesvědčen, že lepší prostředek pro Tebe neexistuje. Ale jestli o něm nechceš ani slyšet, měl bys prý brát ky-

* tj. nemůže ho nikdy dosáhnout.
** Viz tento svazek, str. 21 a 26 — 27.

seliny, a to trvale, proto Ti v příloze posílá ještě jednou recept na lučavku královskou, kterou Ti už kdysi předepsal, a tu snad potom budeš užívat.

Srdečně zdravím Tvou ženu a děvčata, ditto Lafargua.

Tvůj
B. E.

Alberichovi, tomu mocnému skřetovi*, co nejuctivěji gratuluji k narozeninám a v tuto chvíli vyprazdňuji na jeho zdraví sklenici piva. Na bavlnu mi v továrně zapomněli, takže ji budu moci poslat až zítra.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Tussy (Eleanor Marxové).

9

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 23. ledna 68

Milý Mouřeníne,

z přiloženého cáru[41] vidíš, že Vilémek neudělal nic. V nejbližších dnech mu pořádně vyčiním. Báječná myšlenka, máme prý „využít" pozici, kterou získal lokálně v Sasku, tedy se asi za něj prát! Dnes jsem dostal jeho pláteček[15], ale ještě jsem si jej neměl čas prohlédnout.

Doufám, že ses konečně zbavil toho tvrdošíjného karbunklu. A snad také konečně uznáš, že tomu už dál nemůžeš nechávat volný průběh a že se musíš přinejmenším každý den hodně pohybovat na čerstvém vzduchu a pravidelně si „odříkat" noční práci (jakmile to první bude zas možné), abys vůbec mohl zase pracovat. *Takhle* druhý díl[42] nebude nikdy hotov.

Přikládám akcie pro Strohna.

S tím článkem pro Vídeň jsem skutečně na rozpacích. Mimo „Neue Freie Presse" a „Wiener Tageblatt" neznám *jmenovitě* žádný list, kde má Richter slovo, a při téměř naprosté neznalosti publika vůbec nevím, *čím* začít, a to je přece ze všeho nejdůležitější. Laura píše: *poučit* lidi, all very well*, ale vyhmátnout to pravé, v tom je právě potíž. Zrovna procházím ještě jednou celou knihu, abych si to ujasnil, a moc bych při tom potřeboval znát Tvůj názor.

Stejně podařený je i Vilémkův nápad, abych jemu a jeho čte-

* to je všechno velmi krásné.

nářům jen tak na jedné stránce jeho plátečku — a to z této knihy — jednou provždy vysvětlil, v čem vlastně tkví rozdíl mezi Marxem a Lassallem. To mě přivedlo na myšlenku, zda by nebylo dobré napsat pro dělníky populární brožurku asi na 6 archů: *Marx a Lassalle*; v *takovém* rozsahu by se to dalo udělat a přitom pozitivně vyložit to, co potřebují znát. Muselo by se to prodávat za babku, a hned by to lassallovce donutilo, aby se postavili na odpor. Jenže na to je třeba čas.[43]

Abych louskal Borkheimovy brožury*, to na mně nemůžeš chtít — alespoň teď ne. Mám v obchodě spoustu práce, chodím pozdě domů, takže před osmou se k ničemu nedostanu, a nadto musím vést velmi pravidelnou životosprávu, protože od nějaké doby špatně spím, což se mi v životě dosud nestalo, a ráno pak bývám často úplně zničený. K tomu ještě čas od času nějaké to zdržení, kterému se prostě nevyhneš, a *absolutní* nutnost fyzického pohybu, abych zas dal do pořádku spaní. Na každou ruskou brožuru by praskl týden až 14 dní, protože bych do toho musel znovu vniknout a slovníky jsou špatné. Ne vaut pas la peine.**

O „Fortnightly" příště.[17] Dumám nad tím. O peněžnictví — což je pro Anglii tak důležité — se v prvním článku budu moci zmínit jen zběžně; jinak mi to zabere celý článek. Kdyby pak bylo možno otisknout ještě jeden článek, vždycky se k tomu mohu vrátit. Co o tom soudíš?

Srdečný pozdrav Tvé ženě a děvčatům, a také Lafarguovi.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 32.
** Nestojí to za tu námahu.

10

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 25. ledna 1868

Milý Frede,

včera jsem zase poprvé vyšel z domu, za den dva se jizva zhojí. Po takovém těžkém záchvatu jsem ovšem ještě malátný.

Doufám, že Tvá nevolnost je jen momentální následek proflámovaného týdne. Kvůli mně nebo kvůli někomu či něčemu jinému nesmíš rozhodně zanedbávat péči o své zdraví.

Minulý týden vyšla v „*Saturday Review*" noticka o mé knize.[44] Ještě jsem to neviděl a nevím, od koho je. Řekl mi o tom Borkheim.

Pokud jde o *Liebknechta*, netřeba *ho už dál popohánět*. Ten mládenec si moc rád hraje na „protektora" — jak ukázal už v Londýně. Dokazuje to také jeho poslední dopis, který Ti poslal.[41] Připadá si velice důležitý, ale au cas de besoin nous ferons notre petit bonhomme de chemin sans lui et malgré lui*. Jaká to velkomyslnost, přetiskne předmluvu, kterou před několika měsíci otiskly téměř všechny listy![45] A také zařídí, aby se Contzenovi a redaktorovi „Volks-Zeitung" poslalo po výtisku mé knihy! Nejlepší bude ukázat mu záda. Ostatně myslím, že z knihy nepřečetl ještě ani 15 stránek. „Pana Vogta" nepřečetl svého času ještě ani po roce, a to určitě nebyla příliš těžká četba. Jeho motto je: Učit, ale neučit se.

Pokud jde o „lassallovce", pojednávám teprve ve II. dílu o tradeunionech, družstvech atd. Myslím proto, že už *teď* vystoupit s „Lassallem" by se mělo jen tehdy, jestliže se pro to naskytne bezprostřední důvod.

* bude-li třeba, půjdeme klidně dál svou cestou bez něho a přes něho.

O tom, jak zpracovat Vídeňáky, Ti napíšu příště, až budu mít hlavu zase all right.

Přiložené dopisy Kugelmannův a Kertbényův mi laskavě vrať.[46] Ještě jsem na ně neodpověděl. Veliký Coppel tu ještě není.

Teď by mi prospěla zásilka Tvého aromatického klaretu (také trochu hochheimského nebo moselského).

Psal mi Polák Card ze Ženevy, nabízí se jako překladatel do francouzštiny, asi má v Ženevě nakladatele. Moje žena poslala Cardův dopis Schilymu, aby ho použil v Paříži a popohnal to tam.[47] Card se absolutně nehodí, leda snad k tomu, aby se postrašil Moses*.

Dva tři týdny nebudu ještě vůbec nic dělat (tj. *psát*), nanejvýš jen číst, a jakmile se rány úplně zahojí (zatím, a to potrvá tak den dva, se bolavé místo při chůzi odírá a jitří), budu hodně chodit. Bylo by fatální, kdyby se mi vyrazila ještě nějaká třetí příšera.

A teď salut, milý chlapče.

Tvůj
K. Marx

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Moses Hess.

11

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 1. února 1868

Milý Frede,

snad nejsi také nemocen, žes mi tento týden nenapsal a nevrátil Kugelmannův a Kertbényův dopis (potřebuji je kvůli odpovědi).[46] Minulé úterý jsem si vyšel do muzea a na procházku. Ve středu mi vypučel nový vřed. Je menší a nebrání mi při sezení, protože je nahoře na levé kyčli. Ale chůze tomu škodí, protože se to odírá a zaněcuje. Doufám, že se ten netvor ještě tento týden zase ztratí. Po tolika zklamáních se sotva odvažuji doufat, že už nic nepřijde. Čert aby ten neřád vzal.

Přikládám dopis od Schilyho. Podle něho to s tou Paříží vypadá nazadrhmo, jako všechno, s čím má něco společného Moses*. Ani Reclus se mi nezdá být ten pravý.[47] O ženevském Polákovi** nemůže být samozřejmě ani řeči. Jakmile budu mít Tvůj článek pro „Fortnightly"[17], Lafargue jej přeloží do francouzštiny pro „*Courrier français*".

Z přiložených vídeňských výstřižků, které mi poslal Fox z Vídně, je vidět, jak tam řádí Lassalle a Delitzsch***. A také že ten lump Bernhard Becker se tam vyskytuje jako velký muž. Nejdřív byl bismarckovec, teď je „velkoněmec".

* Moses Hess.
** Josephu Cardovi, viz předchozí dopis.
*** Schulze-Delitzsch.

Máš-li ještě jednu kopii svého článku z „Frankfurter Börsenzeitung", pošli mi ji.[48]

Salut.

Tvůj
K. M.

Žebrání na Freiligratha[49] pokračuje, sešlo se už přes 32 000 tolarů.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

12

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 2. února 1868

Milý Mouřeníne,

mé mlčení bylo způsobeno tím, že jsem Ti zároveň s dopisem chtěl ohlásit odeslání vína. Ale ten člověk, co mi měl víno zabalit, měl úraz a bude muset nejmíň čtrnáct dní ležet, a tak jsem se k tomu dodnes nemohl dostat; půjde-li to, zabalím to zítra sám. Dostaneš velmi dobrý klaret, ročník 1863, a rýnské, ročník 1857; moselského mám už jen několik lahví, a ty jsou v Mornington Street, kde je nemohu dát zabalit.

Potom jsem také sháněl „Saturday Review" a s velkou námahou jsem vyštrachal tu noticku.[44] Jestli jsi ji nečetl, mohu Ti poslat opis — nic zvláštního, ale přece jen dobré znamení.

Kromě toho, že jsem zavalen prací v kanceláři, protože se dělá roční uzávěrka a také obchod se začíná znovu hýbat, mám teď ještě fůru nekřesťanského běhání jako předseda Schillerova ústavu[50], protože do dvou týdnů se musí rozhodnout ta věc se stavebním fondem a do té doby jsem na všechnu práci sám. Ale přesto se pustím do toho článku pro „Fortnightly".[17] I když je ta věc o penězích velmi důležitá a zajímavá také pro Anglii, přece jen pokládám za vhodné, abych ji tentokrát odsunul do pozadí, odváděla by od toho hlavního a vyžadovala by dlouhý výklad, aby Angličan vůbec pochopil, že jde o *prosté peníze jako takové*, neboť je zvyklý představovat si je jen v jejich spletité úloze úvěrových peněz atd. Co si o tom myslíš?

Kertbényův nápad, že v lipské „Illustrirte" uveřejní Tvou podobiznu, je *prostě báječný*.[51] Takováhle reklama pronikne šosákovi do hloubi duše. Dej mu tedy určitě všechno, co k tomu potřebuje. Ten člověk by mohl být i jinak užitečný, je velmi ochotný a nutká ho

to všude a do všeho horlivě zasahovat. Ješitný, ale na Maďara ne hloupý. Tvůj tehdejší úsudek o rakouských Němcích byl velmi správný.

Polák Card mě svým podpisem opravdu postavil před nerozluštitelnou hádanku. Cwi ... chiewicz, ani má znalost rukopisů, ani má filologie nepostačují, abych to rozluštil. Samozřejmě by nikdy neobstál jako překladatel, a co píše Schily*, je *velmi* podezřelé. Chce-li jenom Reclus 3000—4000 franků a Moses**, který by udělal hlavní práci, také ještě svůj podíl, a Tobě by se zaplatila autorská práva, kam by potom přišel nakladatel? A těmhle lidem přenechat „zhušťování" a „pofrancouzšťování"? Mosesovi, který by spíš dokázal rozředit kapitolu o vytváření absolutní nadhodnoty[52] do 20 svazků, než aby zhustil jednu její stránku o jedinou řádku? Ale za to můžeš vinit jen sám sebe; když člověk píše pro německou vědu přísně dialekticky, dostane se potom při překladech, zvláště při francouzských, do špatných rukou.[47]

„Frankfurter Börsenzeitung"[48], stejně jako všechno ostatní, jsem poslal Meissnerovi, který se mi od té doby vůbec neozval. Napsal jsem mu, aby z těch různých článků sestavil anonci.

Liebknechtův pláteček[15] se mi porád děsně protiví. Nic než skrytý jihoněmecký federalismus. Článek o dějinách švýcarského a pruského vojenství je zpracován podle *Grüna* (K.) ve „Spojených státech evropských"[53], skoro každé slovo nesprávné. Přitom není v tom plátečku vůbec nic, a zatímco je s hannoverskými partikularisty a jihoněmeckými tovaryši jedna ruka, napadá lidi z berlínské „Zukunft", kteří k sakru nejsou přece přinejmenším o nic horší než tahle verbež. Dostal jsem ostatně jenom 3 čísla.

Že se Prušáci necítí v nových provinciích[54] příliš jistí, vysvítá z nové dislokace a organizace armády. Například 3 hannoverské pěší pluky a 2 jízdní stojí ve Vestfálsku, resp. ve Weselu, kdežto v Hannoveru stojí jenom 2 hannoverské pěší pluky a 3 jízdní, ale mimoto ve Vestfálsku 4 pěší a 2 jízdní pluky. V Šlesviku-Holštýně stojí sice domácí pluky kromě jednoho, ale vedle toho 2 pěší a 2 jízdní pluky ze starých provincií. V Hesensku stojí sice nominálně 3 hesenské pluky pěchoty, ale z nich se 82. (2. hesenský) skládá

* Viz tento svazek, str. 40 a 41.
** Moses Hess.

z Vestfálců! Přitom vojáky z Nasavska strčili do Hesenska, z Hesenska zas do Nasavska a část těch i oněch spolu se staropruskými pluky do Mohuče. A konečně ve Frankfurtě udržuje pořádek pomořanská pěchota a porýnské jezdectvo.

Velký Borchardt se patrně blíží k cíli své životní dráhy. Jak víš, už po léta věnoval svou kněžskou náklonnost nikoli jako dřív krásné paní Steinthalové, ale hezčí paní Schwabové, a tu každoročně kvůli jejímu chatrnému zdraví doprovázel do Německa do lázní a zase tam pro ni jezdil, kdežto manžel musel brát ohled na zdraví manželky a zůstat vždycky doma. Tak ji Borchardt, jak jednou vyprávěl Schwabe mně a Knowlesovi, vzal dokonce s sebou „do Královce na korunovaci" — načež jsem se samozřejmě zeptal: „*čí* korunovaci?" Ačkoli jsem se tomu parohatému troubovi celou půlhodinu kvůli té korunovaci posmíval a tlustý Knowles se hlasitě rozřehtal, to boží hovádko přesto nic nepochopilo. Ale teď, když ten pomazaný lékař držel manžela po léta v odloučení od nemocné ženy, vyjde zčistajasna najevo, že nemocná žena je těhotná a někdy v dubnu má slehnout. K tomu se zřejmě ten velekněz dopustil kupodivu nějaké neopatrnosti nebo udělal něco nerozumného, zkrátka tomu parohatému troubovi najednou svitne, pouští svou zdejší firmu a stěhuje se do Berlína, prodává své lovecké psy, ačkoli je tu ještě po celou loveckou sezónu, skládá své členství v klubu a s veleknězem je tak na kordy, že když tu Borchardt zorganizuje sbírku pro Východní Prusy a pošle do „Zukunft" 700 £, spolčí se ten parohatý trouba s pruským konzulem a sežene spolu s ním asi 350 £ pro oficiální výbor. O tom se teď hodně klevetí mezi filistry, a ačkoli se o té historce, kterou jsem Ti právě vylíčil, šuška jen docela potají, přece je veleknězovo postavení velmi otřeseno a leckdo si o něm troufá mluvit opovržlivě. Už ani nevyhlíží tak bujaře a elegantně. Jsem zvědav, jak to bude pokračovat. (Notabene. *Jména* z téhle historky ať zůstanou *mezi námi.*)

Srdečné pozdravy dámám a Lafarguovi.

Tvůj *B. E.*

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

13

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 4. února 1868

Milý Frede,

velice děkuji za „lahve s léky".

Mám ještě pod levou paží a na levém bedru dva nežity, které ještě docela nezmizely. Ale nevadí mi už v chůzi. Cítím se také celkově lépe.

Docela s Tebou souhlasím, že se prozatím dál nezabýváš teorií peněz, ale jenom naznačuješ, že je ta věc probrána novým způsobem.*

Přikládám něco z Vídně od Foxe (laskavě mi to vrať). Vidíš, jak působí Tvůj článek v „Börsenzeitung".[48] Snad bude nejlépe, když se už o Vídeň nebudeme starat. Stačí, že si tam začali všímat mé knihy**. Celý ten ruch je velmi nezralý. Když se uváží, nakolik v tomto císařství převládá vcelku ještě zemědělství, je pohled na tyto kotrmelce komický. Ve Vídni vládnou finance, a nikoli velký průmysl. Ale jako ferment není ten tyátr na škodu.

Kugelmann mi poslal *Dühringovy „Verkleinerer Careys"*. Měl jsem pravdu, že o mně napsal jen proto, aby pozlobil jiné.*** Velmi nápadný je krobiánský tón toho berlínského náfuky vůči Millovi, Roscherovi atd., kdežto o mně mluví naopak s úzkostlivou opatrností! Podle něho je List vedle Careyho největším géniem 19. století. V jiné brožuře, „Kapital und Arbeit", kterou jsem dnes viděl

* Viz tento svazek, str. 38 a 43.
** prvního dílu „Kapitálu".
*** Viz tento svazek, str. 25.

v muzeu, „*nadává*“ Lassallovi. Pošlu Ti v nejbližších dnech jeho spis k nahlédnutí.

Nakonec letos přece jen válka nebude. Ti chlapi mají všichni strach z vnitřních poměrů. Ale Rusové si určitě nedají ujít všelijaké možnosti k popichování. Byli by celí nesví, kdyby se jim nepodařilo přimět Německo a Francii, aby se chytily do křížku.

Coppel tu byl v neděli a přijde ve středu zas. Přijel sem proto, aby uspořádal finanční záležitosti hannoverského krále*. Je to čilý chlapík. Kugelmann přiměl tohoto bratránka Rothschildů, aby prostudoval mou knihu.

V Schorlemmerově dopisu je pro mne málo nového.** Ale přesto děkuji.

Salut.

Tvůj
Moro

Novinové výstřižky budu moci poslat teprve zítra, protože schránky pro zásilky tiskopisů jsou už zavřeny.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Jiřího V.
** Viz tento svazek, str. 17 a 19.

14

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester, 7, Southgate, 11. února 1868

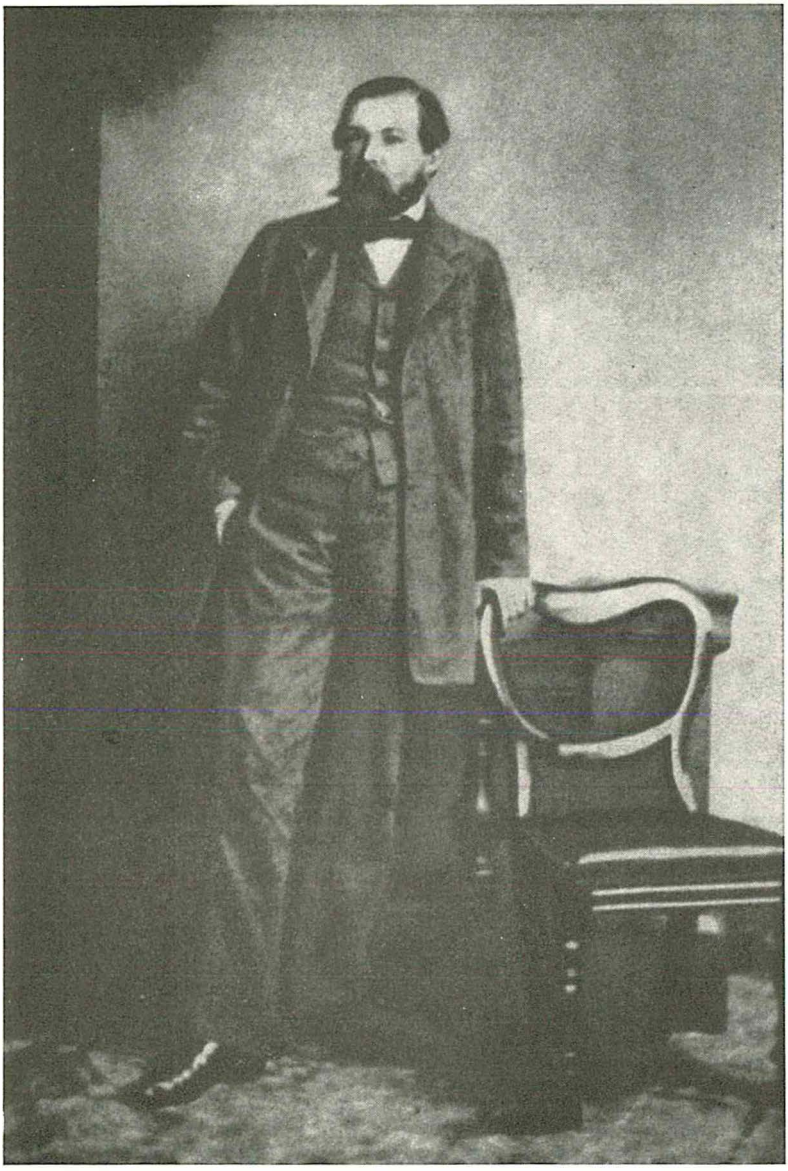
Mouřenínovi[55]

Obdržel jsem Tvůj dopis i dopis od Tvé vážené sekretářky* a v příloze vracím vídeňské výstřižky a Meyerův dopis. To je strašné neštěstí, co postihlo Weydemeyerovy![56] Myslím, že do „Debatte" je třeba poslat článek (via Richter) a že se železo musí kout, dokud je žhavé. Ještě tento týden jej pošlu.[57] „*Odborná kritika*" ve „Frankfurter Börsenzeitung" je nanejvýš zábavná! Je příznačné, že tihle vídeňští literáti, samí všemi mastmi mazaní židé, kteří vědí co a jak, berou mimorakouský německý tisk za bona fide.

Dühring je ohromně legrační. Výpady proti Roscherovi, Millovi atd., to bylo samozřejmě něco pro něj — ale jak se liší rozpačitý tón recenze od drzých způsobů jeho brožury![58]

Také nevěřím ve válku, už proto ne, že ji Liga míru[31] líčí jako nevyhnutelnou; po Sadové[59] Bonaparte rozhodně nemůže bez velké aliance začít válku proti Německu. A protože získá *v nejlepším případě* jen Rakousko (Anglie by jako vždy, či spíše víc než kdykoli jindy, nepřicházela vojensky v úvahu) a Prusko a Rusko by měl proti sobě, je na tom moc špatně. Itálie také nic nesvede, a nadto si to tam ještě sám pokazil. He is floored.** Dokonce velký Karl

* Laury Marxové.
** Je v koncích.

Bedřich Engels v šedesátých letech

Schurz, exstudiosus generál Prc, to Bismarckovi potají svěřil.[60]

Je právě 7 hodin a ještě jsem nejedl. Musím ještě nejdřív běžet domů, tak tedy pro dnešek končím.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

15

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 15. února 1868

Milý Frede,

od včerejška jsem zase nucen sedět doma, protože to monstrum pod levou lopatkou se ošklivě rozrůstá. To svinstvo snad nikdy nedá pokoj.

Z Bordeaux jsem dostal všechny papíry k svatbě.[61] Mám velké starosti. Svatba má být 1. dubna, a pro Lauru ještě není nic pořádně připraveno. Nemůžeme ji přece pustit do světa jako žebračku. Psal jsem do Holandska,[62] ale žádná odpověď.

Píšu jenom těchto pár řádek, protože dnes se mi při psaní špatně sedí.

Dostal jsi další noviny důležitého Vilémka?[15] Po těch dvou prvních číslech není po nich vidu ani slechu.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

16

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 20. února 1868

Milý Frede,

zároveň Ti posílám zajímavý výstřižek z Wiener Blatt*, který jsem dostal via Fox.

Borkheim mi dal dopis, který mu přišel od Liebknechta, ale musel jsem ho obratem vrátit. Úryvek z dopisu:

„Řekni Marxovi, že dr. Contzen připravuje obšírnou kritiku a že se už v jedné přednášce zmínil o díle z *čistě vědeckého* hlediska, a to nanejvýš pochvalně. A dále Marxovi řekni, že by měl vybídnout Engelse, aby napsal článek o ‚Kapitálu' do našeho listu, který se teď ve 1300 výtiscích expeduje rovnoměrně do celého Německa. Já na takovou práci *nemám teď čas.*"

Kdybys tedy myslel, že to stojí za tu práci poslat něco do těch novin[15], pak by bylo dobře udělat tentokrát článek delší (o výňatky), a třeba na pokračování v několika číslech.[63] Nemáš-li ty noviny, Borkheim Ti jistě pošle obtah svých „ruských uprchlíků"[64], co tam poslal.

Mimochodem, dr. Contzen sám vydává (nebo vydával) ekonomický časopis pod Roscherovou patronancí.

Pokud jde o zdraví, mění se to den ode dne.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Neues Wiener Tagblatt".

17

Engels Marxovi

do Londýna[65]

Manchester, 7, Southgate, 20. února 1868

Milý Mouřeníne,

pro tento týden mě považuj za suspendovaného. Protože náhle stoupla cena bavlny, mám v obchodě strašně mnoho práce, takže jsem až do 7 hodin v kanceláři a obědvám nejdřív v 8 hodin večer. Chápeš, že pak už člověk není ničeho schopen. Doufám, že se ten zatracený karbunkl už poddal. Srdečný pozdrav Tvé ženě, děvčatům a Lafarguovi.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

18

Engels Marxovi

do Londýna[1]

[Manchester] 1. března 68

Milý Mouřeníne,

celý minulý týden jsem byl v obchodě od rána do večera tak zapřažen, že se mnou absolutně nic nebylo. Teď to mám myslím už za sebou, a tento týden snad zapadnu zase do starých kolejí.

Přikládám Meissnerův dopis. Jeho návrh je ovšem zcela k nepotřebě; uvidím, zda pro něj nebudu moci sesmolit něco lepšího. Teď lituji, že jsem mu poslal ty články*, z těch bych mu už mohl něco smontovat.

Pro Vilémka něco udělám, doslovné výňatky sotva, ale některé základní body pro jeho čtenářstvo trochu rozvedu.[63] Já jsem viděl také jen tři čísla jeho plátečku[15] — jako by je redigoval Gustav Struve. Co byl Vilémek ponechán sám sobě, jeho pravlastní jihoněmecké ledví — federativní republikanismus (muž je to „vážný") rozkvetl zas v plné slávě. Přetiskuje dokonce Karla Grüna![53]

Co dělá Tvůj karbunkl? Snad je tenhle už konečně poslední.

Pan Goegg mi tvrdošíjně posílá „Vereinigte Staaten von Europa" (ten chlap chce, abych mu sehnal agenturu, proto ta příchylnost). List vychází současně a souhlasně německy a francouzsky, nebylo by tedy tak špatné dát tam oznámení o Tvé knize,

* Viz tento svazek, str. 44.

a Goegg mi slíbil, že otiskne Tvé a mé články. Co o tom soudíš? Srdečný pozdrav Tvé ženě, děvčatům a Lafarguovi.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

19

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 4. března 1868

Milý Frede,

z přiloženého hadru vidíš, že nezaplatím-li do pozítří 7 liber 5 šilinků, my „chattels" shall be distrained*.

Vředové neřádstvo se omezilo na jedno reziduum pod levou paží, a snad brzo odkvete.

Dnes jen těchto pár řádek, protože mě příšerně bolí hlava.

Dej pozor, aby Meissner nenapsal na vlastní pěst nějaký nesmysl. Kdyby jen byl ten osel vrátil novinový materiál.

Přikládám čmáranici od S. Meyera, laskavě mi ji vrať.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* můj „movitý majetek" bude obstaven.

20

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 6. března 1868

Milý Frede,
vřelý dík za 10 liber.

Čísla „Social-Demokratu", která slíbil Meissner, nedošla. Ukazuje se, že vůbec není přesný. Tak např. nebyly expedovány ani výtisky určené pro Paříž. Tam se ctihodný Moses* tak dlouho loudal,[66] až teď nakonec „*Courrier français*" ohlásil, že následkem četných peněžitých pokut atd. brzy docela zmizí ze scény.

Eichhoffovy elukubrace jsem neviděl, a vůbec jsem už dlouho neviděl žádnou „Zukunft".[67] Eichhoffův bratr** je nakladatel a zaměřuje se hlavně na ekonomii (vyšla u něho některá díla dr. Dühringa), a to už je pro Eichhoffa dostatečný důvod, aby o tomto předmětu přednášel.

Bolí mě moc hlava. Ale to se snad postupně srovná, jakmile zmizí poslední stopa po karbunklech.

Včera jsem zase psal do Holandska,[62] protože to začíná hořet. Starý Lafargue dal v Bordeaux zařídit nezbytné ohlášky atd. a poslal sem všechny papíry. Čeká, že svatba bude tady počátkem příštího měsíce a že mladí přijedou do Paříže, kam později zajede také on. My jsme však ještě neriskovali a nepodnikli jsme potřebné kroky k ohláškám, protože žena nebyla ještě s to pořídit Lauře alespoň nejnutnější věci. Čacký Freiligrath to měl všechno velice pohodlné, ale proto je také „šlechetný".

* Moses Hess.
** Albert Eichhoff.

Až se tato záležitost konečně vyřídí, bude to pro celou domácnost velké ulehčení, protože Lafargue u nás takřka bydlí, a tím se výdaje přece jen citelně zvyšují.

Pokud jde o „kritiky", myslím, že až vyřídíš Liebknechta,[63] měl bys německé pustit k vodě a soustředit se jen na anglickou. Za prvé má zpětný účinek anglické kritiky v Německu mnohem větší dopad než obráceně, a za druhé Anglie je tak či onak jediná země, kde se na tom nakonec dají vydělat nějaké peníze.

Pan Macleod to se svou mizernou a pedantsky scholastickou knihou o bankovnictví přece jen dotáhl k druhému vydání. Je to velmi namyšlený osel, který každou banální tautologii 1. uvede do algebraických vzorečků a 2. konstruuje geometricky. Už v sešitě, který vyšel u Dunckera, jsem mu dal příležitostný kopanec.[68] Jeho „velký" objev je: úvěr *je* kapitál.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

21

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 10. března 68

Milý Mouřeníne,

nezapomeň mi vrátit věci od Meissnera*, nemohu mu jinak odepsat.

Jestliže Ti Holanďané[69] brzy nenapíší, podívám se, co se dá dělat, něco se vždycky ještě sežene.

Nápor v obchodě začíná opadávat, a tak se večer zase dostanu k práci. To, co říkáš o „Fortnightly", je naprosto správné, co bude otištěno tam, dá se potom zase uplatnit v Německu. Musí se to udělat co nejrychleji.[17] Ale uznáš, že večer se toho moc nepořídí, když člověk obědvá teprve mezi půl osmou a osmou večer.

Přikládám Eichhoffka — uvidíš, že vedle svého bratra** má ještě jiný „důvod" přednášet o ekonomii.[67]

Rusové tedy znova odročili tu historii v Turecku.[70] Vůbec se mi nechce věřit, že by doopravdy pomýšleli na nějakou vážnou akci, dokud nemají železnici. Nadto mají v zemi strašný hladomor.

Začíná se ukazovat, co stojí Bismarckova sláva atd. V roce 1864 mělo Prusko 19 250 000 obyvatel. Staré provincie v roce 1867 19 668 000. Podle dosavadního přírůstku — 250 000 ročně — by to

* Viz tento svazek, str. 53.
** Alberta Eichhoffa.

mělo být 20 miliónů. Přírůstek se tedy zmenšil o *polovinu*. V münsterském, mindenském a koblenzském kraji (aj.) obyvatelstva rozhodně ubylo. Největší přírůstek má Berlín a düsseldorfský kraj.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

22

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 13. března 1868

Milý Mouřeníne,

pro Meissnera mi ještě chybí dopis od von Eynerna. Chtěl jsem dnes připravit anonci*, ale vyrušili mě.

Přikládám dopis z Vídně.[71] Psal jsem Vilémkovi o informace. Myslím, že to vcelku přijmu, ale řeknu, že věc musí zůstat v tajnosti, „aby nenarušila jiné mé styky s vídeňským tiskem".

Vilémkovi jsem poslal rovněž dva články o Tvé knize,[63] zcela populární pro dělníky (takže jim porozumí i Vilémek).

Zároveň jsem mu vtloukl do hlavy, jak má v říšském sněmu ztrhat nový živnostenský řád (včetně továrního zákonodárství). Je to velice vhodná příležitost udělat knize reklamu a jsem přesvědčen, že se to do značné míry podaří, protože i oficiální ekonomové z ní budou muset čerpat materiál.[72]

Od včerejška jsem zase schopen práce — jednak přicházím večer dříve domů a jednak jsem zjistil, že jsem po 14 dní pil pivo pravděpodobně otrávené, s cocculus indicus**, což mě večer úplně narkotizovalo. Včera jsem — náhodou — změnil výčep, pocítil rozdíl a poznal příčinu, kterou jsem předtím hledal v zažívacích poruchách.

Co dělají karbunkly?

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 53.
* jedovaté plody rostliny Anamirta cocculus.

23

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 14. března* 1868

Milý Frede,

počátkem tohoto týdne jsem měl karbunkly na pravém kyčli (ještě docela nezmizely). Přestože mi chůze činila potíže, šel jsem do muzea, protože být stále zavřen doma a *ležet* (táhne se to, s přestávkami ovšem, už 4 měsíce) by mě připravilo o rozum. Celkem vzato jsem přesvědčen, že tyto vřídky jsou už jen poslední dozvuky. V muzeu jsem — mimochodem — bifloval mimo jiné nejnovější spisy starého Maurera[73] (starý bavorský státní rada, který už hrál úlohu jako jeden z regentů Řecka a jako jeden z prvních pranýřoval Rusy, dávno před Urquhartem) o *německém markovním, vesnickém atd. zřízení.* Podrobně dokazuje, že soukromé vlastnictví půdy vzniklo teprve později atd. Úplně vyvrací ten pitomý názor vestfálských junkerů (Möser atd.), že se Němci usazovali jednotlivě, a teprve potom tvořili vesnice, župy atd. Zajímavé je právě teď, že *ruský* obyčej rozdělovat půdu po určité době znovu (v Německu zpočátku po roce) se v Německu uchoval místy až do 18., ba i do 19. století. Názor, který jsem vyslovil já, že zpočátku byly všude v Evropě asijské, resp. indické formy vlastnictví,[74] je tím potvrzen novým důkazem (ačkoli Maurer o mně nic neví). Zato Rusové ztrácejí poslední špetku možnosti dělat si nárok na originalitu, dokonce i v tomto ohledu. Mohou se honosit už jen tím, že ustrnuli na formách, které jejich sousedé dávno odložili. Knihy starého Maurera (z roku 1854 a 1856 atd.) jsou psány s pravou německou učeností, zároveň však příjemnějším a čtivějším slohem, který je předností

* V rukopise: listopadu.

jižních Němců (Maurer je z Heidelberku, ale platí to ještě víc o Bavorech a Tyrolácích, jako je Fallmerayer, Fraas atd.) před severními. Také starý Grimm („Rechtsalterthümer" atd.) tu dostává sem tam pořádně na frak, ovšem re, non verbis*. Kromě toho jsem se díval na ty Fraasovy atd. věci o zemědělství.

Mimochodem, musíš mi vrátit Dühringa[75] a zároveň s ním i kartáčové obtahy mé knihy. Z Dühringa jsi jistě vyrozuměl, co je velkým objevem Careyho, totiž že v zemědělství přechází lidstvo od horší půdy k stále lepší. Zčásti proto, že obdělávání půdy sestupuje z bezvodých pahorků atd. dolů do vlhkých nížin. Hlavně však proto, že pan Carey rozumí nejúrodnější půdou *bažiny* apod., ze kterých je teprve nutno půdu *udělat*. Konečně proto, že anglické osidlování v Americe začalo tou všivou Novou Anglií, která, zejména Massachusetts, je pro Careyho vzor všech zemí.

Díky za Tvou námahu s tou zatracenou knihou. Eynernův dopis nemohu najít, ale stačí, když Meissnerovi napíšeš, žes jej poslal mně. Z Vídně jsem dostal týž list, jen s malými obměnami.[71] Přikládám výstřižky o Lassallovi, které mi poslal Fox. Kromě toho arcilumpa B. Beckera je ve Vídni Reusche; tento pobuda je tam na útraty Hatzfeldtové (jak píše náš J. Ph. Becker Borkheimovi), aby Icika velebil jako syna božího a tu herdekbabu jako matku boží — přiložený vídeňský článek o Lassallově životě je od něho.

Z Holandska[69] ještě pořád nic, a svatba má být 8. dubna (jen stěží a proti Lafarguově vůli se mi podařilo tu událost natolik oddálit). Mimoto musím 17. t.m. (příští úterý) zaplatit asi 5 liber za vodu a plyn (také poslední upomínka). Pokud jde o Holanďany, myslím, že z nich nic nevymáčknu, dokud je zase — bez předchozího oznámení — osobně nepřepadnu. Ale to zrovna teď vůbec nepřichází v úvahu.

Četl jsi o skandálu mezi Dühringem a „tajným radou" Wagenerem (řekl mi o tom Borkheim)? — Dühring obviňuje Wagenera, že mu štípl rukopis nebo něco takového o dělnických družstvech.[76]

Salut.

Tvůj
K. M.

* věcně, nikoli slovy.

U Maurera jsem se dověděl, že převrat v názorech na dějiny a vývoj „germánského" vlastnictví atd. vychází od *Dánů*, kteří se vůbec, jak se zdá, všestranně zabývají archeologií. Ale ačkoli dávají takto podněty, pořád to u nich tam či onde vázne. Chybí jim přece jen pravý kritický instinkt a především míra. Je mi velmi nápadné, že Maurer, který často uvádí jako příklad Afriku, Mexiko atd., neví naprosto nic o Keltech, a proto také připisuje vývoj společného vlastnictví ve Francii zcela germánským dobyvatelům. „Jako by," řekl by pan Bruno*, „jako by" se nám nebyl zachoval úplně komunistický keltský zákoník (z Walesu) z 11. století[77] a „jako by" Francouzové právě v posledních letech na různých místech nevykopali prvobytné občiny keltského typu! Jako by! Ale to je docela prosté. Starý Maurer studoval kromě německých a starořímských poměrů jen orientální (řecko-turecké!).

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Bruno Bauer.

24

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 16. března 1868

Milý Frede,

přikládám dopis jednoho mladého bielefeldského továrníka[78], dostal jsem ho od Kugelmanna. Zvlášť mě rozveseluje jeho dohad, že jsem byl dříve určitě sám továrník, který používal šicí stroje. Kdyby jen lidé věděli, jak málo vím o všech těch věcech.

Je také nevyhnutelná otázka: Co teď? Ti chlapi chtějí všichni recepty na zázračnou léčbu, a hodně zřetelně už naznačenou léčbu ohněm a železem nevidí.

Zvláštní věc, jak si ten Dollfus (Alsasko) vydobyl falešné renomé! Tenhle šizuňk, který stojí hluboko pod takovými Angličany, jako je Briggs atd., sestavil smlouvy se svými dělníky, smlouvy, na jaké mohla přistoupit jenom zchátralá chamraď, takovým způsobem, že dělníci jsou ve skutečnosti kolonií jeho nevolníků, s nimiž „*jako s nevolníky*" vskutku dobře nakládá, a přitom je vykořišťuje tak důkladně jako nikdo jiný. Ten dobytek proto také nedávno předložil v Zákonodárném sboru hnusný § tiskového zákona o „soukromém životě, který má být obehnán zdí".[79] Tu a tam si totiž posvítili na jeho filantropické kejkle.

To, jak teď Angličané nakládají v Irsku s politickými vězni nebo třeba jen s podezřelými nebo i s těmi, kdo jsou odsouzeni pouze k prostému vězení (jako Pigott z „Irishman" a Sullivan z „News")[80], přesahuje opravdu všechno, co se kdy provádělo na kontinentě — vyjma Rusko. Jsou to psiska!

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

25

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 17. března 1868

Milý Mouřeníne,

včera večer mi pokladník utekl dřív, než jsem ho požádal o 5 liber na Tvůj plyn atd., a vypůjčit jsem si také nikde nemohl — dostáváš je teď a doufám, že Ti toto zdržení nezpůsobilo žádnou vážnější nepříjemnost. Další peníze pošlu v nejbližších dnech, jakmile si trochu ujasním své vlastní záležitosti. Jestlipak Lafargue zařídil dům atd., nemůže přece svou manželku vzít do svého podnájmu?

Archy* a Dühringa[75] Ti pošlu; zapomněl jsem to vzít dnes ráno s sebou. Spěchám.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* prvního dílu „Kapitálu".

26

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 18. března 1868

Milý Frede,

5 liber jsem s díky obdržel.

Laura a Lafargue pojedou nejdřív do Paříže (po svatbě), potom si najmou byt tady (asi na Heathu*, najdou-li tam něco), a až Lafargue udělá poslední zkoušku (ostatní složil v Bartolomějské nemocnici[81]), odjedou opět na nějaký čas do Francie, pak se odsunou do Ameriky, kde má starý Lafargue dům.

Jaký je původ slova higid, hid, hiwisc (hida autem Anglice vocatur terra unius aratri culturae sufficiens**). Dále německého slova: *wiffa*. (Qui signum, quod propter defensionem terrae (totiž na označení, že pozemek je ohrazen, tedy místo skutečného plotu znamení) ponitur, quod signum *wiffam* vocamus***.)[82]

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Hampstead Heath, planina nad londýnským předměstím Hampstead.

** hida se pak anglicky nazývá půda, na jejíž obdělání stačí jeden pluh.

*** Na ochranu pozemku se zde staví znamení, kteréžto znamení se nazývá wiffa.

27

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 19. března 1868

Milý Mouřeníne,

přikládám 40 liber ve dvou dvacetilibrovkách, snad to postačí alespoň na nejnaléhavější výdaje. To bych byl nečekal, že Laurinka* podnikne svatební cestu do Ameriky. Svatba je tedy 8. dubna, to je středa; kdyby to byl pátek, sobota nebo pondělí, mohl bych se snadno dostavit.

Věci starého Maurera jsou velmi hezké**; je však podivné, jaké množství materiálu o těchto věcech už existuje a jak málo z toho páni profesoři dokázali udělat.

Tomu anglosaskému slovu*** se pokusím přijít na kloub, ale protože tu nemám žádný anglosaský slovník, musím si vypomáhat jinými prameny, které jsou při velké osobitosti anglosaské slovní zásoby velmi pochybné. Především by bylo třeba zjistit, jak se to správně píše. Co se týče slova wiffa, je třeba znát, kde se vyskytuje, abychom věděli, zda tu jde o dolnoněmeckou nebo hornoněmeckou hláskovou podobu. Je-li hornoněmecká, musíš porovnat Graffův „Althochdeutscher Sprachschatz", Schmellerův „Bayerisches Wörterbuch" nebo Stalderův švýcarský slovník. Nevyskytuje se to v Grimmových „Rechtsalterthümer"?

Ta zpropadená historie se zdejším nešťastným Schillerovým ústavem[50], kam mě tehdy Gumpert zatáhl a potom šel od toho, se

* Laura Marxová.
** Viz tento svazek, str. 61–62.
*** Viz tento svazek, str. 66.

teď konečně chýlí ke konci, do středy se to rozhodne. V těchto dnech musím — étant engagé* — napnout všechny síly; takže mi mezitím sotva zbude čas na anglický článek[17]. Od poloviny příštího týdne bude už pokoj, a pak to poběží bez zdržování. Pokud jde o tu zdejší historii, všechno nasvědčuje tomu, že ji — a na mně všechno závisí — dovedu šťastně ke konci, navzdory Borchardtovi a různým jiným německým klikám. Když už v tom jsem 4 roky a úspěch nebo prohra padá na mou hlavu, tak právě *musím.*

Protože nic nepíšeš o karbunklech, předpokládám, že všechny odkvetly bez dalšího potomstva.

Nejsvědomitějším čtenářem Tvé knihy** je tady Sam Moore; skutečně se důkladně prokousal už víc než 600 stránkami a louská to neúnavně dál.

Srdečný pozdrav.

Tvůj
B. E.

Podle „Times" má tedy Plon-Plon inaugurovat rusko-prusko-francouzskou alianci.[83] Zdá se, že tenhle Bonaparte je na tom den ode dne hůř. Hloupí Prušáci v anektovaných územích[54] ustavičně zatýkají a dělají domovní prohlídky. Archy** a Dühringa pošlu dnes nebo zítra.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* protože jsem to slíbil.
** prvního dílu „Kapitálu".

28

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] Muzeum 23. března 1868
Ve spěchu

Milý Frede,

měl jsem za to, že Ti Laura oznámila, že 40 liber došlo. Ona zas tvrdí, že jsem jí to neuložil. Odtud nedorozumění.

Po celý minulý týden jsem měl mnoho těch vlčích máků; zvlášť úporný a neústupný byl ten neřád pod levým podpažděm. Přesto se celkově cítím mnohem lépe, skutečně jako rekonvalescent, a jsem si jist, že se to chýlí ke konci.

Zároveň Ti posílám Schweitzera[84], až si to přečteš, laskavě mi to vrať. Od Meissnera pár řádek, v nichž mi sděluje tuhle pitomost: řekl Schweitzerovi, aby ve svých výňatcích nepokračoval,* dokud se k tomu nevyjádřím *já*. Quelle bêtise!** Pokusil jsem se to ihned napravit. Ať už měl Schweitzer jakékoli postranní motivy (např. pozlobit starou Hatzfeldtovou atd.), jedno mu nelze upřít. Třebas udělá tu a tam nějakou botu, věc*** si důkladně prostudoval a ví, co je hlavní. Toto „mrzké vědomí" je pořád ještě užitečnější než „počestné vědomí" takového Heinzena nebo „ušlechtilé vědomí"

* Viz tento svazek, str. 616–617.
** Jaká pitomost!
*** první díl „Kapitálu".

takového Vilémka! Hegel zapomněl uvést *lenost* jako podstatnou složku „šlechetného vědomí".

Bližší de diversis* v příštím dopise.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* o rozličných věcech.

29

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 25. března 1868

Milý Frede,

chtěl jsem Ti včera psát z muzea, ale najednou se mi udělalo špatně, a to tak hrozně, že jsem musel zavřít velice zajímavou knihu, kterou jsem měl v ruce. Před očima jako bych měl černý závoj. Přitom strašlivá bolest v hlavě a tlak na prsou. Tak jsem se tedy ploužil domů. Vzduch a světlo mi udělaly dobře, a doma jsem chvíli spal. Můj stav je takový, že bych se vlastně měl na nějakou dobu zříci jakékoli práce a duševní činnosti; ale to *by mi bylo zatěžko, i kdybych měl na lenošení prostředky.*

Ad vocem Maurera: jeho knihy jsou neobyčejně významné. Nejen pravěk, nýbrž i celý pozdější vývoj svobodných říšských měst, imunity majetných statkářů, veřejné moci, boje mezi svobodnými sedláky a nevolnictvím dostává docela novou podobu.

V dějinách lidstva je tomu jako v paleontologii. Ani nejbystřejší hlavy nevidí zásadně věci, které mají přímo u nosu — pro jakousi kritickou slepotu. Později, když čas dozraje, diví se, že to, co neviděli, ještě všude zanechává stopy. První reakce na Francouzskou revoluci a s ní spojené osvícenství se samozřejmě projevila v tom, že se všechno vidělo ve středověkém, romantickém světle, a ani lidé jako Grimm tomu neušli. Druhá reakce — a ta odpovídá socialistickému směru, ačkoli tito učenci sami nemají tušení, že s ním mají něco společného — je dívat se ještě za středověk, do dávnověku toho kterého národa. A pak jsou překvapeni, že nacházejí v nejstarším to nejnovější, dokonce i rovnostáře, a to takové, že by se jich zděsil i sám Proudhon.

Jak jsme všichni raněni touto kritickou slepotou: právě v *mém* kraji, na *Hunsrücku*, se staroněmecký systém udržel až do *poslední* doby. Nyní si vzpomínám, že mi o tom vypravoval můj otec *jako advokát*! Jiný důkaz: stejně jako i ti nejlepší geologové, např. Cuvier, vykládali určité skutečnosti úplně opačně, tak i filologové Grimmova formátu *překládali* nejprostší latinské věty nesprávně, protože byli ovlivněni Möserem atd. (který byl, jak si vzpomínám, u vytržení nad tím, že u Němců nikdy neexistovala „svoboda", zato však zásada „čí vzduch dýcháš, toho jsi nevolníkem"). Tak např. známé místo z Tacita[85]: „*arva per annos* mutant et *superest ager*", což znamená: vyměňují si (losem, a proto také později *sortes** ve všech leges barbarorum[86]) pole (arva) a zbývá obecní půda (ager na rozdíl od arva jako ager publicus) překládá Grimm atd.: obdělávají každým rokem nová pole, a pořád ještě zbývá (neobdělaná) půda!

Právě tak místo: „colunt *discreti ac diversi*"** mělo dokázat, že Němci hospodařili odjakživa jako vestfálští junkeři na samostatných usedlostech. Ale na *témž* místě se dále praví: „*Vicos locant* non in nostrum morem *connexis* et *cohaerentibus aedificiis:* suum quisque locum *spatio circumdat*"***, a takovéto starogermánské vesnice v popsané formě existují dosud tu a tam v Dánsku. Skandinávie se ovšem musela stát pro německou právní vědu a ekonomii právě tak důležitou jako pro německou mytologii. Vycházejíce z ní, mohli jsme teprve znovu dešifrovat svou minulost. Ostatně i Grimm atd. zjišťují u Caesara[87], že Němci se vždy usazovali jako rodová společenství, a ne jako jednotlivci: „gentibus cognationibusque, qui uno coierant"†.

Co by však řekl starý Hegel, kdyby se na onom světě dověděl, že *všeobecné* [*das Allgemeine*] u Němců a Seveřanů neznamená nic jiného než obecní půdu, a *zvláštní* [das *Sundre*, *Besondre*] nic jiného než jednotlivý majetek vydělený z obecní půdy? Tady se přece

* úděly.
** půdu obdělávají jednotlivě a odděleně.
*** *Vesnice nestavějí* po našem způsobu se *spojenými* a *na sebe navazujícími budovami*, každý *obklopuje* své obydlí *volným prostranstvím.*
† podle rodů a příbuzenstev, které se společně usazovaly.

zatraceně jasně ukazuje, jak logické kategorie vycházejí z „našeho obcování"*.

Velmi zajímavé je Fraasovo dílo (1847) „*Klima und Pflanzenwelt in der Zeit, eine Geschichte beider*", totiž jako důkaz, že v *historické* době se podnebí a rostlinstvo mění. Fraas je darwinista před Darwinem a dává vznikat *druhům* dokonce i v historické době. Ale zároveň je agronom. Tvrdí, že s kultivací — úměrně s jejím rozvojem — mizí pro rolníky tolik kýžená „vláha" (proto se také rostliny stěhují z jihu na sever), a nakonec se začnou tvořit stepi. První účinek kultivace je blahodárný, nakonec v důsledku mýcení lesů atd. pustošivý. Tento muž je právě tak solidně vzdělaný filolog (psal knihy *řecky*) jako chemik, agronom atd. Závěr je, že kultivace — vyvíjí-li se živelně a není-li *uvědoměle ovládána* (k tomu ovšem jako měšťák nedochází) — zanechává za sebou pouště: Persie, Mezopotámie atd., Řecko. Tedy i zde zase bezděčná socialistická tendence!

Tento Fraas je vůbec pro Německo zajímavý. Nejdříve doktor medicíny, potom inspektor a učitel chemie a technologie. Teď je hlavou bavorské veterinární vědy, universitním profesorem, řídí státní agronomické experimenty atd. V posledních pracích se zračí jeho vysoký věk, ale stále je to ještě čiperný pán. Hodně se toulal Řeckem, Malou Asií, Egyptem! Důležité jsou také jeho dějiny zemědělství. O Fourierovi říká: tento „zbožný a humanistický socialista". O Albáncích atd. „ostudná necudnost a násilné smilstvo všeho druhu".[88]

Je třeba důkladně prohlédnout všechny novější a nejnovější věci o zemědělství. *Fyzická* škola stojí proti *chemické*.

Nezapomeň mi vrátit dopis Kugelmannova fabrikanta**.

Na nic se tolik netěším, jako že Tě tu uvidím.

Tvůj
K. M.

* aus „unsrem Verkehr".
** Gustava Meyera (viz tento svazek, str. 64).

Apropos. Edgarův* plantážnický klobouk se zase našel a tentokrát jej můžeš paní Lizzy přivézt.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Edgara von Westphalen.

30

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 29. března 68

Milý Mouřeníne,

článek pro „Fortnightly“[17] bohužel už do úterka nestihnu udělat. Pro tu prokletou historii se Schillerovým ústavem jsem po celý týden nevěděl, kde mi hlava stojí, až konečně včera jsem to definitivně vyřídil. Kdyby se mi to bylo nepodařilo — a některé pitomosti mého hlavního adjutanta div že zase všechno nezhatily — byl bych se strašně blamoval a zesměšnil před celým Manchesterem; být „vyřízen“ v obchodních záležitostech, dát se „napálit“, to je tady ovšem to nejhorší, co může člověka potkat. Teď je to ale veliký triumf a skýtá mi kýženou příležitost se ctí rezignovat na oficiální účast v celé té věci; tak jak tak se teď o to bude drát dost lidí. Dvojnásob mě mrzí, že jsem kvůli tomu nemohl napsat článek; ale byl bych jej musel udělat z jedné vody, a tady přece velmi záleží na kvalitě.

Schorlemmer udělal překrásný objev: *zákon bodů varu* uhlovodíků řady $C_n H_{2n+2}$, a to pro tři ze čtyř izomerických řad, o čtvrté je zatím příliš málo údajů.[89]

Přijedu k Tobě ve středu v 9 hodin večer, půjde-li to, i dříve.

Odkud pro pána krále může být článek, který přikládám? Také Bismarckův dopis pro zasmání.

Srdečný pozdrav.

Tvůj

B. E.

O slovu wiffa jsem nic nenašel. Naproti tomu ve slovech higid, hiwisc, hida směšuješ dvě, ne-li tři různá slova.*

Anglosaské hiwisce, starosaské a starohornoněmecké hiwiski, starofríské hiskthe, staronordické hyski, novoseverofríské hiske = familia**.

Higid může být anglosasky participium od hegjan, toto sloveso znamená to fence in***.

Zda je slovo hide, kterého se ještě dnes místně používá jako polní míry, odvozeno odtud nebo zda souvisí s hide cutis, anglosasky hyde, nemohu bez anglosaského slovníku rozhodnout.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 66.
** rodina.
*** ohradit, oplotit.

31

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 10. dubna 68

Milý Mouřeníne,

přikládám dopisy od Vilémka a od Siebela, ten první mi laskavě vrať. Chudák Siebel je na tom zdá se zatraceně zle. Setkám se s ním asi za deset dní.

Dále náčrt anonce pro Meissnera*; co tomu říkáš? Zatím to nespěchalo, protože kvůli velikonočnímu trhu stejně nemohl anonsovat.

4. až 14. číslo Vilémkova plátečku[15] jsem Ti poslal včera. Je to příšerně hloupé. Člověk, který byl tak dlouho v Anglii a má Tvou i mou knihu**, by přece z materiálu, který mu dodávají dělníci, měl umět opravdu něco udělat, a ne jej prostě v celé šíři jen zaznamenávat. Směšně působí některá antifederalistická místa, která mají zapůsobit na nás, ve spojitosti s celým tím federalisticko-struvovským charakterem listu.

Když jsem se vrátil do Manchesteru[90], našel jsem tu takovou haldu práce, že jsem se s Gumpertem mohl setkat teprve včera. Přikládám recept; máš prý to prvních 4—5 dní užívat jenom dvakrát denně, potom třikrát, vždycky půldruhé až dvě hodiny po jídle. Přitom dodržovat dobrou životosprávu a hodně se pohybovat. Gumpert se směje Tvému tvrzení, že po arzeniku hloupneš.

Hlasování o parlamentní svobodě projevu se vysvětluje tím, že

* Viz tento svazek, str. 53.

** první díl Marxova „Kapitálu“ a Engelsovo „Postavení dělnické třídy v Anglii“.

Bismarck předtím řekl, že pro Prusko v tomto bodě povolí, aby byl klid. Dokonce to tedy ani nedokazuje kuráž filistrů, jak jsme si mysleli!

Co říká Vilém o americké smlouvě, je samozřejmě od a do zet pitomost.[91]

Tussy musím bohužel poslat úmrtní oznámení. Chudák ježek si prokousal do své přikrývky kulatou díru, strčil do ní hlavu a tak se do ní zamotal, že jsme ho včera ráno našli zadušeného. Pokoj popelu jeho a jeho nástupci větší štěstí.

Za ty tři dny, co jsem tu nebyl, dokázali ti podfukáři v Liverpoolu vyšroubovat bavlnu o celé 3 pence, z 10 pencí na 13. Proto ta spousta práce. Naštěstí do toho přijdou svátky, těch využiji k tomu, abych dodělal výpisky k článku pro Beeslyho.[17] Hned se do toho pustím, a proto pro dnešek končím. Srdečné pozdravy ženě a děvčatům.

Tvůj
B. E.

Svatba se tu konala velmi slavnostně; psi měli zelené obojky, čajový dýchánek pro 6 dětí, Lafarguova skleněná mísa sloužila jako nádoba na punč, a chudáka ježka jsme naposled nachmelili.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

32

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 11. dubna 1868

Milý Frede,

především přijmi od všech, zejména pak od Tusky, projevy soustrasti nad zesnulým nejctihodnějším ježkem.

Dobře, že dnes došel recept na opium. Ta svízel pod paždím začala být po Tvém odjezdu značně nepříjemná.

Od novomanželů*, kteří jsou teď v Paříži, dostáváme velice potěšující zprávy. Oba jsou zřejmě nadmíru spokojeni. Lafargue mi poslal Hornovu[92] a ještě jednu brožuru o francouzských financích. První Ti v nejbližších dnech pošlu, druhá je hloupá. Napsal jsem Lafarguovi,** že našel-li si „v takovou kritickou chvíli" na mne čas a poslal mi tiskoviny, pak to víc než dokazuje, „že patří k lepší rase než evropské". My si pořád jeden druhého „dobíráme".

„*Histoire du Crédit mobilier*"[93] jsem přečetl. Pokud jde o vlastní podstatu věci, opravdu jsem o tom již před lety napsal líp do „*Tribune*".[94] Autor se ve věci vyzná. Sám je pařížský bankéř. Ale ve skutečnosti nemá jiný materiál než *oficiální*, který poskytla sama Crédit ve svých zprávách, a fakta uvedená v burzovních záznamech. Tajný materiál by bylo možno uvést jen *soudní cestou*. Co mě ale především překvapuje: vlastní podfuky ústí všechny v ažiotáž na burze***, a v tomto oboru se přes různé převleky v podstatě *nic nezměnilo od časů Lawových*! Ani na této, ani na oné straně Kanálu. Na těchto věcech je zajímavá praxe, nikoli teorie.

* Paula a Laury Lafarguových.
** Viz tento svazek, str. 614.
*** Viz tento svazek, str. 81.

Přikládám Kugelmannův dopis (vrátit). Napsal jsem mu po Tvém odjezdu.* Protože se mi teď kvůli té levé ruce špatně píše, poslal jsem mu také dopis, který jsem dostal od Freiligratha — aby měl Kugelmann sufficient quantum** čtiva. Na jeho dřívější dotaz jsem mu také napsal, že k němu určitě na několik dní přijedu. „Mýlí se" však v datu. Nebude to tak brzy.

Nezapomeň mi poslat *nejbližší poštou Schweitzera*[84].

Z dnešních „Times" (telegrafická depeše) se dozvíš, že jsme v Ženevě dosáhli naprostého vítězství[95], pracovní doba byla zkrácena z 12 na 11 hodin, mzda zvýšena o 10%. Sběhlo se to takto. Sotva jsi odjel, dorazil sem delegát ze Ženevy***. Tento fakt, totiž že dělníci poslali *delegáta* do Londýna, ke strašnému fémovému soudu, *rozhodl*, jako předtím při stávce bronzařů v Paříži[96]. Zaměstnavatelé věří v moc Londýna a v jeho bojovou pokladnu. To by mělo dělníkům v Anglii i na kontinentě ukázat, jakou sílu by v nás měli, kdyby skutečně dali k dispozici potřebné prostředky atd.

Vracím Viléma, Siebela. Tvůj koncept† není psán Tvým svižným stylem. Dnes mě moc bolí levá ruka. Jakmile to přejde, pošlu Ti koncept zpátky spolu s opravami, které by se podle mého měly udělat.

Děti Tě srdečně pozdravují. Už kvůli nim bych si opravdu přál, abys bydlel v Londýně, a ne v Manchesteru.

Poroučím se paní Burnsové.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 611.
** dostatečné množství.
*** François Graglia.
† Viz tento svazek, str. 77.

33

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 17. dubna 1868

Milý Mouřeníne,

Horna[92] „očekávám a znamenám se", jak zní obchodní styl. Je jisté, že na ažiotáži není teoreticky nic zajímavého a nic nového. Všechno se redukuje na podfuk s falešným předstíráním, a tak se tady nemůže měnit nic jiného než forma.* Tajný materiál o Crédit mobilier ostatně může vyjít a pravděpodobně také vyjde sám na denní světlo při pádu císařství, dokonce i kdyby nedošlo k soudnímu zásahu.

O slavném vítězství v Ženevě[95] jsem se v novinách dočetl hned v sobotu ráno. Je to o to krásnější, že pitomí filistři udělali z Mezinárodního sdružení vlastního strůjce a nositele této události, a jemu teď připadá všechna sláva. Jistě sis všiml, že prostředníky tu byli pan policejní prefekt Camperio a šlechetný uvážlivý *Amand Goegg*. V panu Amandovi to vzbudí nový respekt k naší síle. Ostatně jsem zvědav, jak dlouho ještě — po této události — nechají v *Německu* Mezinárodní sdružení na pokoji.

Mimochodem, dělnické akce jdou skvěle. Nejdřív Belgie[97], potom Ženeva, teď Bologna[98] — jen mě udivuje, že to ještě nepřipisují na vrub Internacionále — už to vůbec nepřestává.

Schweitzera jsi už asi dostal.[84]

Zítra Ti pošlu — zapomněl jsem to v kanceláři — 1. nové číslo Vilémkova plátečku,[15] 2. další Eichhoffovu jeremiádu[67], 3. pove-

* Viz tento svazek, str. 79.

dené redakční prohlášení z „Zukunft" ke kurióznímu článku ad vocem Vogta, z něhož poznáš, jací jsou to poserové.

Excerpce Tvé knihy mi při mém omezeném čase dá víc práce, než jsem si myslel, ale koneckonců, když už člověk tuhle práci dělá, musí ji udělat pořádně, a ne jen pro tento speciální účel.[99] Myslím, že příští týden budu mít víc času, v obchodě máme pauzu, a když mohu odejít navečer ve 4 nebo v 5 hodin, pak má celý večer úplně jiný pracovní ráz.

Vracím Kugelmanna.[100] Velice mě zaujal jeho způsob odstraňování děložního polypu rozříznutím a lisovanou houbou, až se jednou sejdeme, musí mi o tom říci něco bližšího. Ale jeho pokus udělat s pomocí tohoto polypu z Virchowa komunistu se velmi podobá mimoděložnímu těhotenství. I kdyby se Virchow vyznal v politice, resp. ekonomii, a měl o ni teoretický zájem, je tento ctěný buržoa přece jen příliš hluboce angažován.

Ostatně než odcestuješ na kontinent, přijedeš nejdřív sem, to je hotová věc, a vezmeš sebou Tussy, jak jsi slíbil.

Ruka už teď dá pokoj? To, že i Kugelmann doporučuje arzenik, Tě snad zbavilo případných obav. Schorlemmer jej jednou užíval ve velkých dávkách bez jakýchkoli škodlivých následků.

Srdečný pozdrav dámám.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

34

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 18. dubna 1868

Milý Frede,

až do dneška jsem ležel jako lazar a nemohl jsem ven. Ruka se mi tak zanítila a tak silně zhnisala, že jsem na ni nemohl nic obléknout, a také každý pohyb jsem cítil. Dnes ráno to už přestalo hnisat. Čisté rány se hojí rychle. Dnes si zase vyjdu ven. Doufám, že teď s pomocí arzeniku ten hnusný neřád už zmizí.

Přiložené věci z Vídně poslal Fox, to, co je tam načmáráno tužkou, pochází také od něho.

V *úterý* musím zaplatit 5 liber školného a 1 libru 5 šilinků za Tussin tělocvik. Kdybys mi mohl tu sumu *obratem* poslat, byl bych velmi rád, kvůli dítěti.

S mou cestou to ještě tak hned nebude. Kugelmann dělá moc rychlé závěry. Já jsem mu jen napsal, že jednou přijedu.*

Z Beckerova provolání[101], které přikládám, je zase vidět, jak slabá je disciplína. V londýnských tradeunionech jsme sbírku zastavili, totéž udělali v Paříži, a *teprve teď* se dovídáme, že jsou třeba ještě další peníze. Kdyby to ze Ženevy telegrafovali týž den, bylo by všechno all right.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 612.

35

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 20. dubna 1868

Milý Mouřeníne,

přikládám dvě pětilibrovky pro uspokojení učitelů.

To lajdáctví je Ženevským velmi podobné.* Ostatně je také poněkud naivní požadovat, aby se ještě po skončení stávky Ženevským pomáhaly splatit dluhy nadělané během stávky. S něčím takovým jsem se tady u nás nesetkal. Tady se přece požaduje podpora, jen pokud trvá stávka.

Vídeňský list** holduje, zdá se, jakémusi záměrnému zmatku podmíněnému průmyslovými cíli, zmatku, který je zjevně naroubován na přirozený naivně bezmocný zmatek. Nakonec ale vždycky člověk narazí na vyloženou buržoazní tendenci — list už také o dělnických schůzích *nereferuje*, nýbrž *poučuje*.

Se srdečným pozdravem

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 83.
** Pravděpodobně „Neues Wiener Tagblatt".

36

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 21. dubna 1868

Milý Frede,

srdečné díky za těch 10 liber.

Včera jsem byl zase na procházce, a teď právě přichází Jenička, aby mě zase vyhnala pod záminkou, že prý jsi jí svěřil nade mnou kontrolu.

Ruka je zase v pořádku, jenom ještě svědí kůže, jak se to hojí. Teď po letech jsem si všiml zvláštní věci, že moč, v níž se za normálního stavu usuzuje vápno nebo něco takového, začne být úplně čistá, když mám karbunkly. Opravdu se teď zase objevuje ta nerostná usazenina. To by snad mohl Gumpert vysvětlit.

Apropos! Vilém mi teď také posílá svůj pláteček[15]. Jak je ten člověk věrný svým zásadám, když píše o mém „Panu Vogtovi", že to je „*záslužná* kniha", místo aby řekl, že je v ní hodně špatných vtipů. Potom: Prušáci pronásledují Hannoveřany, kteří byli „věrní svému králi"! A dále — k Edgaru Bauerovi o tom, kdo platí jihoněmecký tisk — že půjde-li to takhle dále, spojí se proti Prusku „*všichni*" poctivci (krautjunkeři, kněžouři, demokrati, hesenský kurfiřt* atd.).[102] Chudák Vilém!

Blindovi se zase podařil jeden pěkný kousek. Podlézavým psaním si vynutil na Juárezovi odpověď, která dnes vyšla i v „*Courrier français*". Je načase klepnout toho kašpara jednou po hlavě za ty jeho šaškárny.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ludvík III.

37

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 22. dubna 1868

Milý Frede,

začal jsem zase pracovat a jde mi to dobře. Jen musím omezovat pracovní *dobu*, protože tak po třech hodinách mi začne v hlavě hučet a píchat. Chci Ti teď stručně sdělit „maličkost", která mě *napadla*, když jsem jen tak nakoukl do části o míře zisku v mém rukopisu[103]. Řeší se tím úplně jednoduše jedna z nejobtížnějších otázek. Jde totiž o to, jak to přijde, že s klesající hodnotou peněz, resp. zlata, *míra zisku* stoupá, a se stoupající hodnotou peněz klesá.

Dejme tomu, že hodnota peněz klesne o $^1/_{10}$. Pak cena zboží za jinak nezměněných okolností o $^1/_{10}$ stoupne.

Vzroste-li naproti tomu hodnota peněz o $^1/_{10}$, cena zboží za jinak stejných okolností o $^1/_{10}$ klesne.

Jestliže s klesající hodnotou peněz nestoupá v témž poměru cena práce, pak vlastně *klesá*: míra nadhodnoty by stoupala, a proto za jinak nezměněných okolností by stoupala i míra zisku. Toto stoupání míry zisku — pokud má hodnota peněz klesající tendenci — je způsobeno pouze klesáním mzdy, a toto klesání mzdy zase tím, že mzda se přizpůsobuje jen velmi pomalu změně v hodnotě peněz. (Tak koncem 16. a 17. století.) Jestliže naopak se stoupající hodnotou peněz mzda neklesá v témž poměru, pak klesá míra nadhodnoty, a tudíž caeteris paribus* i míra zisku.

* za jinak stejných okolností.

Oba tyto pohyby, stoupání míry zisku s klesající hodnotou peněz a její klesání se stoupající hodnotou peněz, jsou za *těchto okolností* způsobovány jen tím, že cena práce se ještě nepřizpůsobila nové hodnotě peněz. Tyto jevy (a jejich vysvětlení je dávno známo) přestávají, jakmile se cena práce a hodnota peněz vyrovnají.

A tady začíná potíž. Takzvaní teoretikové říkají: Jakmile cena práce odpovídá nové hodnotě peněz, např. stoupne s poklesem hodnoty peněz, vyjadřují se zisk i mzda úměrně větší peněžní částkou. *Jejich vzájemný poměr tedy zůstává stejný.* Nemůžeme tudíž dojít k žádné změně v míře zisku. Specialisté, kteří se zabývají dějinami cen, stavějí proti tomu fakta. Jejich vysvětlení jsou pouhé fráze. Celá potíž spočívá v tom, že se tu směšuje *míra nadhodnoty* a *míra zisku*. Dejme tomu, že míra nadhodnoty zůstává *stejná*, např. 100 %, pak při poklesu hodnoty peněz o $^1/_{10}$ stoupne mzda ze 100 liber št. (třeba pro 100 dělníků) na 110 a nadhodnota rovněž na 110. Totéž celkové množství práce, které se dříve vyjadřovalo ve 200 librách št., vyjadřuje se nyní ve 220 librách št. Jestliže se tedy cena práce přizpůsobila hodnotě peněz, nemůže *míra nadhodnoty* ani růst, ani klesat, ať už nastane jakákoli změna v hodnotě peněz. Ale dejme tomu, že hodnota prvků nebo některých prvků *konstantní* části kapitálu by vzrůstem produktivity práce, jejíž jsou produkty, klesla. Je-li pokles jejich hodnoty větší než pokles hodnoty peněz, bude jejich cena klesat, přestože hodnota peněz poklesla. Kdyby pokles jejich hodnoty odpovídal jen poklesu hodnoty peněz, zůstala by jejich cena nezměněna. Předpokládejme tento poslední případ.

Nechť má např. kapitál 500 v určitém průmyslovém odvětví složení 400c + 100v (v II. dílu zamýšlím místo $\frac{c}{400}$ atd. psát 400c atd., protože je to jednodušší. Co myslíš?), pak máme *při míře nadhodnoty 100%*: $400c + 100v \,||\, + 100m = \frac{100}{500} = 20\ \%$ *míru zisku.*

Klesne-li hodnota peněz o $^1/_{10}$, stoupne-li tudíž mzda na 110, pak stoupne stejně tak nadhodnota. Zůstane-li cena *konstantního* kapitálu v penězích stejná, protože hodnota jeho součástí vzrůstem produktitivy práce klesla o $^1/_{10}$, máme nyní: 400c + 110v || + 110m.

čili míra zisku $= \frac{110}{510} = 21^{29}/_{50}$ %, míra zisku stoupla tedy asi o $1^{1}/_{2}$ %, zatímco míra nadhodnoty, $\frac{110m}{110v}$, je jako dosud 100%.

Stoupání míry zisku by bylo větší, kdyby hodnota konstantního kapitálu klesala rychleji než hodnota peněz, a menší, kdyby klesala pomaleji. Ale míra zisku bude stoupat tak dlouho, dokud bude klesat hodnota konstantního kapitálu, tj. dokud totéž množství výrobních prostředků nebude stát 440 liber št. místo dřívějších 400 liber št.

Že však produktivita práce — zejména v průmyslu ve vlastním slova smyslu — je popoháněna klesající hodnotou peněz, pouhým narůstáním cen v penězích a všeobecnou mezinárodní honbou za větším množstvím peněz, to je historický fakt a dá se dokázat zejména v letech 1850 až 1860.

Analogicky lze vysvětlit opačný případ.

Do jaké míry pak v jednom případě stoupání míry zisku s klesající hodnotou peněz, v druhém případě klesání míry zisku se stoupající hodnotou peněz, působí na *všeobecnou míru zisku*, závisí zčásti na *relativním objemu* jednotlivých výrobních odvětví, ve kterých změna probíhá, zčásti na *trvání* změny, neboť k tomu, aby se stoupání a klesání míry zisku v jednotlivých průmyslových odvětvích mohlo přenést i na ostatní průmyslová odvětví, je zapotřebí určitého času. Trvá-li oscilace jen relativně krátkou dobu, zůstává lokální.

Posílám Ti „*Courrier*" a „*Nain Jaune*", který mi poslal Lafargue.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

38

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 26. dubna 1868

Milý Mouřeníne,

ten výklad o míře zisku a hodnotě peněz* je velmi pěkný a velmi jasný. Jen dobře nechápu, jak můžeš $\frac{m}{c+v}$ brát jako *míru zisku*, vždyť m přece nejde jen do kapsy továrníkovi, který ji produkuje, nýbrž musí se o ni podělit s obchodníkem atd.; ledaže bys tu bral celé hospodářské odvětví vcelku, bez ohledu na to, že se m dělí mezi továrníka, velkoobchodníka a maloobchodníka atd. Na Tvůj výklad tohoto bodu jsem vůbec velice zvědav.

Jak sis asi všiml, Vilémek teď oslavuje také *šlechetného Jakoba Venedeye*! Však jsou si oba zrovna tak podobní, jako se podobá osel oslu. Teď už toho mám dost, už mu psát nebudu, ať se blamuje na vlastní pěst.

Psát 400c + 100v + 100m jde docela dobře, zrovna tak dobře jako 400£ 3s. 4d.

Všiml sis, že přátelské vztahy mezi čackým Bismarckem a jeho říšskými poslanci se začínají kalit; poslanci chtějí, aby úředníci správy dlužních záležitostí byli soudně odpovědní, a to Otto Veliký** ovšem nemůže strpět. Zato jim potom nepostaví žádné loďstvo.

Aby krásný Vilém*** dal správný výraz kocovině, která ho

* Viz předchozí dopis.
** Otto von Bismarck.
*** Vilém I.

postihla, když dal svému bratranci Jiřímu* zkonfiskovat půdu a majetek, byla vytvořena pruská komise pro správu majetku krále Jiřího ve složení generál von *Kotze* a vládní rada *Sauerhering* (doslova**).

Od Jenny je velmi pěkné, že Tě vláčí na povinné procházky, že se nedá odradit výmluvami na práci, za nimiž skrýváš svou tělesnou indolenci; byla by přece ostuda, kdybys při takovém krásném počasí dřepěl doma. Známky nových karbunklů se doufám neukázaly?

V celním parlamentu[104] sedí starý Rothschild hned vedle Vilémka a za nimi celá ta kumpanie oslů, které se říká „lidová strana"[105].

Nemůžeš sebrat trochu té minerální usazeniny*** a poslat ji sem na rozbor? Gumperta jsem ještě neviděl.

Nedávné schůze za volební právo žen se zde ovšem zúčastnila celá Borchardtova rodina, muži i ženy (mimo matku Borchardtovou). Gumpert se s Borchardtem pěkně pohádal. Borchardt ho obvinil, že porušil nejen lékařskou profesionální etiketu, ale *etiku vůbec* (protože Gumpert v jedné spřátelené rodině, kde je lékařem Borchardt a kde zemřelo dítě na spálu, projevil podiv a pochybnost nad tím, že Borchardt dovolil sourozencům dítěte a některým kamarádům podívat se na mrtvolu — Borchardt má „důvody" prohlásit spálu za nenakažlivou) — a Gumpert případ předložil zdejší lékařské společnosti, ale tím sotvaco vyhraje, protože ve výboru jsou samí oslové, na což měl ovšem myslet dřív.

Kdy se vrátí novomanželé†, a už jste jim našli byt?

Srdečný pozdrav všem.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Jiřímu V.

** Narážka na význam uvedených jmen: kotzen znamená zvracet a Sauerhering — marinovaný sleď.

*** Viz tento svazek, str. 85.

† Paul a Laura Lafarguovi.

39

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 30. dubna 1868

Milý Frede,

v diskutovaném případě nezáleží na tom, zda m (nadhodnota) je *kvantitativně* větší nebo menší než nadhodnota vyrobená přímo v tom či onom výrobním odvětví. Např. je-li $\frac{100m}{400c + 100v} = 20\,\%$, a potom následkem poklesu hodnoty peněz o $^1/_{10}$ je to $\frac{110m}{400c + 110v}$ (za předpokladu, že hodnota konstantního kapitálu klesá), pak vůbec nezáleží na tom, zda kapitalistický výrobce strčí do kapsy jen polovinu nadhodnoty, kterou sám vyrobil. Pro něho je totiž míra zisku potom $= \frac{55m}{400c + 110v}$, ~~čili větší než předtím~~ $\frac{50m}{400c + 100v}$. Nechávám tu m, abych přímo ve vzorci *kvalitativně* ukázal, odkud zisk pramení.

Je však správné, že chceš znát metodu výkladu míry zisku. Naznačím Ti proto v *nejvšeobecnějších* rysech postup. V *II. knize*[42] bude, jak víš, na základě předpokladů vyložených v I. knize vylíčen *proces oběhu* kapitálu. Tedy nová určení forem, která vyplývají z procesu oběhu, jako fixní a oběžný kapitál, obrat kapitálu atd. Konečně v I. knize se spokojujeme s předpokladem, že když se v zhodnocovacím procesu stane ze 100 liber št. 110, *najde* těchto 110 liber št. na trhu prvky, v něž se znovu přemění. Nyní však zkoumáme podmínky, za nichž se tu tyto prvky najdou, tedy společenské proplétání různých kapitálů, částí kapitálu a důchodu (= m) navzájem.

V III. knize se pak dostáváme k přeměně nadhodnoty v její různé formy a od sebe oddělené součásti.

I. *Zisk* je nám předně jen *jiné pojmenování* čili jiná kategorie *nadhodnoty*. Protože ve formě mzdy se jeví celá práce jako zaplacená, zdá se nutně, jako by její nezaplacená část plynula nikoli z práce, nýbrž z kapitálu, a to nikoli z jeho variabilní části, nýbrž z celkového kapitálu. Tím nabývá *nadhodnota* formy *zisku*, přičemž mezi ní a ziskem není *kvantitativní* rozdíl. Zisk je pouze iluzorní jevovou formou nadhodnoty.

Dále, část kapitálu spotřebovaná při výrobě zboží (kapitál zálohovaný na jeho výrobu, konstantní i variabilní, *minus* ta část *fixního* kapitálu, která byla sice použita, ale nebyla spotřebována) se nyní jeví jako *výrobní náklady* zboží, protože pro kapitalistu tvoří výrobní náklady zboží ta část hodnoty zboží, kterou *on* na zboží vynaložil, kdežto nezaplacená práce obsažená ve zboží do výrobních nákladů *zboží* z jeho stanoviska nepatří. Nadhodnota = zisk se nyní jeví jako *suma, o kterou prodejní cena zboží převyšuje jeho výrobní náklady*. Označíme-li tedy hodnotu zboží W a jeho výrobní náklady K, pak $W = K + m$, tudíž $W - m = K$, takže W je větší než K. Nová kategorie výrobních nákladů je pro pozdější podrobný výklad velmi nutná. Od začátku je jasné, že kapitalista může prodávat zboží se ziskem *pod jeho hodnotou* (jen když je prodává *nad* jeho výrobní náklady), a to je *základní zákon*, máme-li porozumět vyrovnávání, které působí konkurence.

Liší-li se tedy zisk od nadhodnoty především jen *formálně*, liší se naopak *míra zisku* od *míry nadhodnoty* ihned reálně, neboť v jednom případě je to $\frac{m}{v}$, v druhém $\frac{m}{c + v}$, z čehož okamžitě vyplývá, ježto $\frac{m}{v}$ je větší než $\frac{m}{c + v}$, že míra zisku je menší než míra nadhodnoty, ledaže $c = 0$.

Z toho, co se říká v knize II, však vyplývá, že míru zisku nelze vypočítávat vzhledem k libovolnému, např. týdennímu produktu zboží, nýbrž že $\frac{m}{c + v}$ se tu rozumí nadhodnota výrobená *během* roku v po-

měru ke kapitálu během roku *zálohovanému* (na rozdíl od kapitálu, který byl během roku *v obratu*). Takže $\frac{m}{c + v}$ tu znamená *roční míru zisku.*

Potom nejprve zkoumáme, jak rozdílný *obrat* kapitálu (částečně závislý na poměru oběžného kapitálu k fixnímu, částečně na počtu obratů oběžného kapitálu za rok atd. atd.) pozměňuje *míru zisku* při *nezměněné míře nadhodnoty.*

Vycházejíce z předpokladu tohoto obratu a z $\frac{m}{c + v}$ jako roční míry zisku zkoumáme, jak se tato míra může měnit nezávisle na změnách v míře nadhodnoty, ba i nezávisle na její mase.

Protože m, masa nadhodnoty, se rovná *míře nadhodnoty násobené variabilním kapitálem*, pak označíme-li míru nadhodnoty r a míru zisku p', je $p' = \frac{r \cdot v}{c + v}$. Máme tu čtyři veličiny, p', r, v, c; se třemi z nich můžeme operovat a hledat vždy neznámou čtvrtou veličinu. Z toho lze vyvodit všechny možné případy pohybu míry zisku, pokud jsou odlišné od pohybu míry nadhodnoty a do určité míry i od masy nadhodnoty. To bylo ovšem pro všechny dosavadní ekonomy *nevysvětlitelné.*

Takto nalezené zákony, velmi důležité např. pro pochopení toho, jaký vliv na míru zisku má cena suroviny, zůstávají správné, *jakkoli* se později nadhodnota dělí mezi výrobce atd. To může změnit jedině *jevovou formu.* Kromě toho lze těchto zákonů *přímo* použít i tehdy, když $\frac{m}{c + v}$ bereme jako poměr společensky vyrobené nadhodnoty ke společenskému kapitálu.

II. To, co jsme v I. knize brali jako *pohyby*, ať už kapitálu v určitém výrobním odvětví, ať společenského kapitálu — pohyby, jimiž se mění jeho složení atd. — chápeme nyní jako *rozdíly v masách kapitálů vložených do různých výrobních odvětví.*

A tu se ukazuje, že předpokládáme-li *stejnou míru nadhodnoty*, tj. *stejný* stupeň vykořisťování práce, pak výroba hodnoty a tudíž výroba nadhodnoty a tudíž *míra zisku* je v různých výrobních od-

větvích *rozdílná*. Ale z těchto rozdílných měr zisku vytváří konkurence průměrnou neboli všeobecnou míru zisku. Tato míra, redukovaná na svůj absolutní výraz, nemůže být nic jiného než poměr *nadhodnoty* vyrobené (za rok) *kapitalistickou třídou* ke kapitálu zálohovanému ve *společenském* měřítku. Když se např. společenský kapitál rovná 400c + 100v a z něho ročně vyrobená nadhodnota = = 100m, rovná se složení společenského kapitálu 80c + 20v a složení produktu (v procentech) 80c + 20v || + 20m, takže míra zisku = 20 %. To je *všeobecná míra zisku*.

Konkurence mezi kapitálovými masami, působícími v různých výrobních oblastech a rozdílného složení, usiluje o *kapitalistický komunismus*, totiž o to, aby každá *kapitálová masa, připadající určité výrobní oblasti*, urvala z celkové nadhodnoty část úměrnou tomu, jakou část celkového společenského kapitálu tvoří.

Toho se dosáhne pouze tehdy, prodá-li se v každé výrobní oblasti (za uvedeného předpokladu, že celkový kapitál = 80c + 20v a společenská míra zisku = $\frac{20m}{80c + 20v}$) roční produkt zboží za *výrobní náklady* + 20 % *zisku ze zálohované kapitálové hodnoty* (přitom je lhostejné, kolik ze zálohovaného fixního kapitálu přejde nebo nepřejde do ročních výrobních nákladů). Jenomže potom se musí *určení ceny* zboží *lišit* od jeho *hodnoty*. Pouze v těch výrobních odvětvích, kde je procentní složení kapitálu 80c + 20v, spadá cena —K *(výrobní náklady)* + 20 % *ze zálohovaného kapitálu* — vjedno s *hodnotou* zboží. Kde je složení vyšší (např. 90c + 10v), je tato cena *nad* hodnotou zboží, kde je složení nižší (např. 70c + 30v), je cena *pod* jeho hodnotou.

Takto vyrovnaná cena, která stejnoměrně rozděluje společenskou nadhodnotu mezi masy kapitálové, úměrně jejich velikosti, je *výrobní cena* zboží, střed, kolem kterého oscilují tržní ceny.

Výrobní odvětví, kde je přirozený *monopol*, jsou z tohoto vyrovnávacího procesu vyňata, i když je jejich míra zisku vyšší než společenská. To bude později důležité pro výklad pozemkové renty.[106]

V této kapitole[107] je dále nutno vyložit různé *důvody, proč do-*

chází k vyrovnávání mezi rozličnými kapitálovými vklady; vulgární ekonom v nich vidí různé *důvody vzniku* zisku.

Dále pak *změněnou jevovou formu*, kterou teď, *po přeměně hodnot ve výrobní ceny*, na sebe berou zákony hodnoty a nadhodnoty, které nadále platí a byly vyvozeny už dříve.

III. *Sestupná tendence míry zisku s pokrokem společnosti.* To vyplývá už z výkladu obsaženého v knize I o tom, *jak se s rozvojem výrobních sil společnosti mění složení kapitálu.*[108] Je to jeden z největších triumfů nad pons asini* veškeré dosavadní ekonomie.

IV. Dosud šlo pouze o *produktivní kapitál.*[109] Teď přichází modifikace vlivem *obchodního kapitálu.*

Podle dosavadních předpokladů *produktivní kapitál* společnosti = 500 (miliónů nebo miliard, na tom nesejde). A to: 400c + 100v ‖ + + 100m; p', všeobecná míra zisku, = 20 %. Předpokládejme nyní, že obchodní kapitál = 100.

Tu je nutno těchto 100m brát v poměru k 600 místo 500. Všeobecná míra zisku tedy klesla z 20 % na $16^2/_3$ %. *Výrobní cena* (pro zjednodušení zde předpokládejme, že celých 400c, tedy celý fixní kapitál, přechází do *výrobních nákladů* celkové masy — zboží vyrobené za rok) se nyní rovná $583^1/_3$. Obchodník prodává za 600, a necháme-li stranou fixní součást jeho kapitálu, realizuje ze svých 100 $16^2/_3$ %, tj. tolik jako produktivní kapitalisté, čili jinými slovy přivlastňuje si $^1/_6$ společenské nadhodnoty. Zboží se prodává — vcelku a ve společenském měřítku — za *svou hodnotu.* Jeho 100 liber št. (nepřihlížeje k fixní části) mu slouží jen jako oběžný peněžní kapitál. Co obchodník shrábne navíc, je buďto obyčejné šizení, nebo spekulace s kolísáním cen zboží, nebo — u maloobchodníků ve vlastním smyslu — mzda, byť i za ubohou neproduktivní práci, v podobě zisku.

V. Nyní jsme redukovali zisk na formu, v níž se prakticky jeví, podle našich předpokladů na $16^2/_3$ %. *Dále přichází štěpení tohoto zisku na podnikatelský zisk a úrok. Úrokový kapitál. Úvěr.*

VI. *Přeměna mimořádného zisku v pozemkovou rentu.*

VII. Konečně jsme se dostali k *jevovým formám*, které jsou pro

* oslovskou lávkou.

vulgárního ekonoma *východiskem*: pozemková renta plynoucí z půdy, zisk (úrok) z kapitálu, mzda plynoucí z práce. Z našeho stanoviska však vypadá věc nyní jinak. Zdánlivý pohyb se vysvětluje. Dále je vyvrácen Smithův nesmysl, který se stal *základním pilířem* celé dosavadní ekonomie, že se cena zboží skládá z oněch tří důchodů, tedy pouze z variabilního kapitálu (mzdy) a nadhodnoty (pozemkové renty, zisku, úroku). Celkový pohyb v této jevové formě. Konečně, ježto tyto tři formy (mzda, pozemková renta, zisk [úrok]) jsou pramenem důchodů tří tříd: pozemkových vlastníků, kapitalistů a námezdních dělníků, je konečným výsledkem *třídní boj*, kterým pohyb končí a který s celým tímto svinstvem skoncuje.

Naši mladí* se minulý týden vrátili, moc zamilovaní. Mají byt u Primrose Hill[110], dnes večer se tam nastěhují.

Přikládám dopisy od Kugelmanna atd. Schilymu jsem poslal, co chtěl,[111] ale ne tak dětinsky, jak požadoval. Za několik dní mi bude padesát. Jestliže Ti onen pruský poručík řekl: „Již 20 let sloužím, a pořád jen poručík", mohu já říci: Půl století na krku, a pořád jen nuzák! Jak měla pravdu moje matka! „Kdyby si Karlík radši byl kapitál nadělal, místo aby atd.!"

Salut.

Tvůj
K. Marx

V levé bederní krajině mám docela malý karbunkl, snad zmizí beze stopy.

Ernest Jones se blamoval tím, jak chabě a nerozhodně obhajoval Burka. Burke dosáhl aspoň toho triumfu, že starého osla Bramwella donutil, aby se netvářil tak zdrženlivě, ale popustil otěže své sprosté zbabělé dušičce.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Paul a Laura Lafarguovi.

40

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 4. května 1868

Milý Frede,

dnes ráno jsem dostal od Schweitzera přiložený dopis s výstřižkem.[112] Protože se na mne obrací jako představitel dělníků jednoho z nejprůmyslovějších obvodů, musím mu samozřejmě odpovědět.

Můj názor je, že by Němci klidně unesli snížení ochranného cla na surové železo a že i v ostatních artiklech fabrikanti nářek přehánějí. Tento názor opírám o srovnání anglického a německého vývozu na neutrálních trzích. Pro příklad připojuji tabulku o exportu do Belgie.*

Ale zároveň půjde teď podle mého názoru o to, aby se využilo této otázky v zájmu strany a přitom se neposkytly Angličanům nějaké další úlevy.

Navrhoval bych tedy:

1. *Žádné snižování cel*, dokud parlament nepřešetří stav výroby v německých železnorudných dolech a v železářském průmyslu. Ale toto přešetření neomezit jen na obchodní komory a „znalce", jak by si přáli páni buržoové, nýbrž současně je rozšířit na *dělnické poměry* v uvedených odvětvích, tím spíše že páni fabrikanti „požadují" ochranná cla jen „na ochranu" dělníků, a kromě toho objevili, že „*hodnota železa*" se skládá jen „ze *mzdy* a dopravného".

2. *Žádné snižování cel*, dokud se nevyšetří, jak *železnice* zneužívají svého monopolu, a dokud nebudou upraveny sazby za přepravu zboží (i osob) zákonnými ustanoveními.

* Viz faksimile tohoto přehledu a jeho překlad z angličtiny na str. 99 a 100.

Potřeboval bych, abys mi *obratem* sdělil svůj názor a právě tak obratem vrátil přílohy.

To je přece pěkné, že obchodní komora Tvého rodiště naříká na rostoucí moc a nebezpečnost Mezinárodního dělnického sdružení.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 2. vyd., sv. 32, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

Imports into Belgium for the years 1865, 1866, 1867 (specified)

		1865	1866	1867
Raw materials				
Textile raw materials	from Zollverein	161,496,650 a	199,584,195	213,649,319
	France	138,370,214	136,352,679	96,761,674
Foodstuffs	Total	34,564,116	32,509,243	56,333,219
	from United Kingdom	23,421,450	28,490,996	50,723,330
Semi-manufactures	Total	1,599,576	1,579,999	2,136,652
	from United Kingdom	665,140	598,984	1,008,674
	Zollverein	312,954	337,891	483,465
Iron and steel	Total	501,380	710,335	1,064,038
	Zollverein	32,631	226,993	432,344 +
	United Kingdom	442,167	445,365	350,064 −
	France	26,979	36,045	288,348
Machinery, tools and instruments	Total		4,320,420	2,484,240
	from United Kingdom		3,465,335	1,493,007 −
	Zollverein		697,295	905,105 +
Textile manufactures	Total		1,357,973	914,633
	from United Kingdom		701,239	546,396
Machinery of wool spinning	Total	940,765	995,551	1,307,409
	France	295,139	305,909	385,446 +
	United Kingdom	253,164	255,003	331,732 −
Machinery of cotton spinning	Total	398,785	384,784	385,325
	Zollverein	19,931	13,901	25,145
	United Kingdom	39,885	45,239	53,946
Machinery in general	Total	4965,076	5,439,445	5,114,905
	United Kingdom	3,041,942	3,888,691	3,859,729 −
	France	1,322,155	1,052,854	1,699,102 +

* Spec. Machinery of Cotton and Spinning: 1865 358,905 | 1866 205,964 | 1867 244,584

Rukopis Marxovy tabulky o exportu do Belgie

Železo, ruda a železné

Surové železo a staré ž

Kolejnice, plechy atd.

Železný drát

Ocel, tyče, plech a drá

Kovaná ocel

Kovové zboží ze železa

Kovové zboží z litiny

Stroje a strojové zařízení

* V rubrice *Kovo*

41

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 6. května 1868

Milý Mouřeníne,

především Ti dnes musím blahopřát k té padesátce, mně do ní ostatně už také moc nechybí. Jací jsme to jen byli před 25 lety mladiství nadšenci, když jsme se honosili, že v této době budeme už dávno o hlavu kratší.

Vracím Kugelmanna, Büchnera, Schilyho, Recluse[111], Schweitzera[112] a „Elberfelder Zeitung", dále přikládám ještě něco o Tvé knize, poslala mi to Siebelova žena[113]; on sám už snad ani nemůže psát, je v Barmenu a pojede do Godesbergu.

Ta věc o zisku je velmi krásná,* ale musím si to ještě důkladněji promyslit, abych postihl její dosah ve všech směrech.

Ad vocem Schweitzera. Pro toho lotra je to jen příležitost, aby nás zase chytil na vějičku. Samozřejmě na tom nic není, dáš-li mu tentokrát informaci, ale principiis obsta!** — podáš-li mu prst, bude chtít za chvíli celou ruku. Pokud jde o věc samu, nepochybuji ani v nejmenším, že se německý železářský průmysl může obejít bez ochranného cla, tím spíše může tedy také unést snížení cla na surové železo ze $7^1/_2$ groše na 5 grošů z centu (z 15 na 10 šilinků z tuny), a právě tak další snížení. Vývoz železa rok od roku roste, a to nejen do Belgie. Položily by se jen některé železárny, které vznikly za spekulační horečky v padesátých letech, které jsou daleko od uhlí a vůbec jsou odkázány na chudé a špatné doly. Ale s těmi

* Viz tento svazek, str. 91—96.
** musíš čelit počátkům! (...pozdě se připravuje lék — Ovidius).

je už stejně většinou *amen*, a kdyby se snad ještě někdy vzchopily k životu, prospěla by jim víc blízkost železnic než nějaká ochranná cla. (V Engelskirchenu stojí něco takového, 500 kroků pod továrnou mých bratří — uhlí se sem musí vozit ze Siegburgu $2^1/_2$ německé míle — není divu, že se tam nepracuje. Po ochranném clu volají právě *takovéhle* závody a ty se také uvádějí na důkaz, že je tohoto cla zapotřebí.)

Elberfeldsko-barmenská obchodní komora je nejodpornější ochranářská instituce, jaká existuje, a je tím *proslulá*. Přitom hlavní průmysl v kraji je zaměřen na *vývoz*! Ale přesto je tam pořád spousta živořících živností, proto ty nářky.

Jinak je Tvůj plán se zavedením šetření docela dobrý a velmi se mi zamlouvá. Co se týče železnic, jsou dopravní sazby v Německu *levnější* než kdekoli jinde, a protože nákladní doprava je v Německu *hlavní*, nemůže tomu být jinak. Přesto by je bylo možno ještě stlačit, a vlády také k tomu mají moc, ale ze všeho nejvíc je zapotřebí větší centralizace a egalizace ve správě a v dopravních sazbách, a to už podle ústavy patří před říšský sněm. Pokřik železářů, že je dopravné vysoké, je tedy vcelku neopodstatněný.

Liebknecht mi posílá živnostenský řád, slíbil jsem mu k tomu několik kritických poznámek. Proti tomu kroku zpátky za Bedřicha Viléma IV. jistý pokrok, ale jak je to byrokraticky zamotané! Pošlu Ti to pro legraci.

Včera samozřejmě přišel Leibel Choras a zdržel mě od psaní. Ptal jsem se ho na pronásledování Židů v Moldavsku; trochu naříkal, ale tak zlé to asi nebude: my musíme zkrátka trpět, my Židé nemáme moc; rád by k Rusku nebo k Rakousku, ale ani ho nenapadne odejít. Hohenzoller je prý hlupák a vládu mají v rukou „písaři" (zchátralí bojaři, kteří dělají byrokracii), a ti Židy tak dřou.

Srdečně zdravím Tvou ženu, děvčata a monsieur a madame Lafarguovy.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

42

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 7. května 1868

Milý Frede,

srdečně děkuji za Tvé poznámky. Zahrnul jsem je, pokud bylo třeba, do svého dopisu Schweitzerovi. Můj dopis je formulován tak chladně, že se s ním nebude moci „ukazovat".[112]

Teď bych Tě prosil o jinou informaci. Ale to může počkat, kdybys kvůli tomu měl přerušit práci pro „Fortnightly"[17], která je naléhavá.

Rád bych totiž, aby příklady v II. dílu navazovaly na příklady z I. dílu.

Abych mohl použít data o vaší továrně, uvedená na str. 186[114] — pro ilustraci míry nadhodnoty úplně stačila — i pro *míru zisku*, potřeboval bych:

1. Chybějící data o kapitálu zálohovaném na *tovární budovy* a o procentu na umořovací fond. Totéž o skladišti. U obou udat *nájemné*, platí-li se jaké. Také náklady na kancelář a personál ve skladišti.

U *parního stroje* není udáno, kolik *procent* se počítá na týdenní opotřebování, není tedy také vidět, jaký kapitál je zálohován v parním stroji.

2. *A teď vlastní otázka.* Jak vypočítáváte *obrat oběžné části kapitálu* (tj. suroviny, pomocné látky, mzdy)? Jak velký je tedy *zálohovaný oběžný* kapitál? Uvítal bych, kdybych dostal na tuto otázku

podrobnou odpověď, resp. ilustraci, totiž jak se vypočítává obrat zálohovaného oběžného kapitálu.

Toho bláznivého Urquharta Ti pro legraci pošlu zítra.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

43

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 10. května 1868

Milý Mouřeníne,

informaci o továrně jsi tehdy dostal přímo od Henry Ermena — je to přádelna G. Ermena, po níž mi nic není, a mladí Ermenové mají zvlášť zakázáno mi o ní něco říkat. Napíšeš-li Henry Ermenovi, Bridgewater Mill, Pendlebury (**soukromě**), jistě Ti sdělí, co potřebuješ, musíš ho však požádat, aby Ti dal data z roku *1860*, protože od té doby se hodně postavilo. Přibližně Ti mohu říci, že tovární budova pro 10 000 vřeten včetně ceny pozemku stojí asi 4000 až 5000 liber št. (zde snad lze předpokládat o něco méně, protože to byla jen jednopatrová kůlna, a tamější pozemky, pokud v nich není uhlí, nestojí téměř nic). Míra opotřebení na budovu (500—600 liber št. je třeba odečíst jako cenu pozemku) $7^1/_2$ % *včetně úroků*. Při 3600 librách št. tedy 18 liber št. pozemkové renty (à 3 %) + ($7^1/_2$ % z 3000 =) 225 = 243 liber št. nájemného za budovu.

Skladiště tahle továrna nemá, protože G. Ermen prodává jen naším prostřednictvím, resp. nám, anebo prostřednictvím agentů jiným lidem, a za to platí 2 % provize z obratu. Předpokládáme-li obrat 13 000 liber št., je to tedy 260 liber št. jako náhrada za uskladňovací náklady.

Co se týče vypočítávání obratu oběžného kapitálu, nevím dobře, co tím myslíš. My vypočítáváme jen *celkový obrat*, tj. součet toho, co se prodá za rok. Rozumím-li Ti dobře, chceš vědět, kolikrát se za rok obrátí oběžná část kapitálu čili, jinými slovy, kolik oběž-

ného kapitálu je *v podniku*. Jenomže to je skoro v každém případě jiné. Majitel prosperující přádelny má téměř vždy (tj. až na dobu, kdy rozšiřuje podnik, resp. těsně potom) nějaký přebytečný kapitál, který si uloží nějak jinak, ale kterého čas od času použije, aby se lacino zásobil bavlnou atd. Anebo použije úvěru, může-li a stojí-li mu to za to. Lze předpokládat, že majitel přádelny, který vloží 10 000 liber št. do strojů (nechme stranou *budovu*, kterou si může najmout, a většinou to také dělá), vystačí s oběžným kapitálem ve výši $^1/_5$ až $^1/_4$ fixního kapitálu, takže na 10 000 liber št. fixního kapitálu vloženého do strojů mu stačí 2000 až 2500 liber št. oběžného kapitálu. To je zdejší předpokládaný *průměr*.

Přitom nepřihlížím k parním strojům. Tady si tenkrát H. Ermen zřejmě vycucal z prstu úplné báchorky. Týdenní opotřebení parního stroje 20 liber št., tedy 1040 liber št. ročně! Při míře $12^1/_2$ % by náklady na parní stroj dělaly 8320 liber št., což je nesmysl. Celý stroj nemohl stát víc než 1500 až 2000 liber št., a že by G. Ermen chtěl celý stroj odepsat za dva roky, to je mu sice podobné, ale v obchodní praxi se to tak přece jenom nedělá. I na to se ho můžeš zeptat. Ale obávám se, že monsieur Gottfried vzal už dávno ty staré účetní knihy do vlastní úschovy, a pak Ti už nepomůže ani Henry Ermen.

Schorlemmer Tě navštíví pravděpodobně ve středu nebo ve čtvrtek. Královská společnost ho pozvala, aby ve čtvrtek sám přednesl své pojednání o bodu varu C_nH_{2n+2} a zúčastnil se debaty.[89] Protože hlavním chemikem je tam Frankland, kterého Schorlemmer ve všech svých pracích napadá, je to velký triumf; ještě pár takových pozvání, a má pozici zajištěnou. Mám z toho velkou radost kvůli němu, vždyť zde zůstával ve svém vcelku bídném postavení jen proto, že tu má k dispozici laboratoř, a tedy prostředky k teoretické práci. Je to opravdu jeden z nejlepších lidí, jaké jsem kdy poznal; je tak dokonale bez předsudků, že se zdá, jako by to bylo přirozené, ale ve skutečnosti je to výsledek dlouhého přemýšlení. K tomu ta pozoruhodná skromnost. Došel ostatně k novému zajímavému objevu. V jeho knize[115] na str. 264 a 297 si přečteš, že propylalkohol a *izo*propylalkohol jsou dvě izomerické sloučeniny. Propylalkohol se dosud nedařilo získat v čisté podobě, takže

Rusové dokonce tvrdili, že neexistuje, že existuje pouze *izo*propylalkohol. Loňského podzimu na shromáždění přírodovědců jim na to Schorlemmer odpověděl: do příštího podzimu jej získám, a skutečně to také dokázal.

Tento týden už konečně nebudu mít žádné schůze a podobné záležitosti a budu se moci pustit do článku pro „Fortnightly". Ale pořád ještě nevím, *jak* začít. Že začnu přeměnou peněz v kapitál, to je mi jasné, ale nemám ještě vůbec představu, *jak* do toho. Co o tom soudíš Ty?[17]

Srdečně Tě zdravím.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

44

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 15. května 1868

Milý Mouřeníne,

snad jsi už slyšel, že 9. t. m. zemřel Siebel. Matka mi píše, že krátce předtím řekl své ženě, aby šla spát, což udělala, ale najednou už ho neslyšela dýchat, vyskočila a našla ho mrtvého. Posílám Ti od jeho ženy dvě oznámení, jedno prosím Tě pošli Freiligrathovi.

Přikládám 6 kopií Lupusovy podobenky.

Dále něco k nynější Kobesově[116] činnosti.

Četl jsi o procesu Ebergenyiové?[117] Dopisy Chorinského jsou vskutku něco neslýchaného. Rakušany zřejmě pořád ještě čeká jejich rok 1789. Dotyčnou „Zukunft" Ti pošlu dnes večer. Ebergenyiová prý ve svém „těžkém žaláři" přijímá s cigaretou v ústech spousty návštěv a je výborně naložena.

Srdečný pozdrav.

Tvůj

B. E.

Àpropos. Články ve „Fortnightly" jsou *všechny podepsané*. Je-li to *pravidlo*, bylo by to moc špatné, protože pak by každý celou věc lehce prokoukl. Rozhodně bych potřeboval vědět, zda článek *musí* být podepsán, protože pak by se muselo mnohé napsat jinak, a potřeboval bych to vědět hned, protože teď jsem už tak daleko, že s tím mohu začít. Co mi na to odpovíš?[117]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

45

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 16. května 1868

Milý Frede,

Schorlemmer Ti snad již vysvětlil, proč jsem se celý týden neozval. Dva karbunkly na šourku by nepřívětivě naladily snad samého Sullu. Jak dalece tohoto muže mírnosti víc než palmerstonovské rozdráždila jeho mytická, ale dozajista všivá nemoc, vysvítá už z toho, že ještě 10 dní před svou smrtí dal v jednom sousedním městě chytit dekuriona a den před tím, než zdechl, ho dal ve svém domě zardousit.[118]

Nadto mám všelijaké starosti. Např. 28. tohoto měsíce je u řezníka splatná směnka na 15 liber atd. Mé žebravé listy do Holandska[62] zůstávají stále bez odpovědi.

Konečně jsem se kojil iluzí, že v této době vyjde 2. vydání*, tedy že dostanu peníze za první. Ale dělal jsem účet bez hospodáře — nemyslím „národohospodáře", ale Němce vůbec.

Chudák Siebel! Do určité míry si svou předčasnou smrt zavinil sám. Ale při tom všem to byl dobrý chlapík. Máme smůlu — Daniels, Wolff, Schramm, Weydemeyer, Siebel, Weerth! Nemluvě už vůbec o živých nebožtících.

Co se týče „*Fortnightly Review*"[17], už dávno jsem tento bod promyslel a dávno jsem s Lafarguem (který vlastně s Beeslym vyjednává) dohodl, že to podepíšeš libovolným krycím jménem, které nám sdělíš.** Beesly sám se nedoví, kdo to je. Je mu to také docela

* prvního dílu „Kapitálu".
** Viz tento svazek, str. 108.

jedno. Kdybys článek podepsal svým jménem, oslabilo by to účinek v Německu, nehledě už k ostatnímu.

Ve svém posledním dopise* ses v jednom bodě zmýlil. Poznámky, jichž jsem použil na str. 186,[114] jsi jednou pozdě večer sám napsal do mého poznámkového bloku, ještě ho mám. Poznámky Rusa Ermena** se naproti tomu týkají hlavně technických věcí.

Ostatně jsem hlavně potřeboval vědět, jak velký je *zálohovaný* oběžný kapitál, tj. kapitál *zálohovaný* na suroviny atd. a mzdu, na rozdíl od oběžného kapitálu *v obratu*. Mám dost údajů, zčásti od továrníků, které dostali buď členové komisí, nebo soukromí ekonomové. Ale všude jen výpočet za rok. Čertovo kopýtko je v tom, že se v politické ekonomii velice rozchází to, co je prakticky zajímavé, s tím, co je teoreticky nutné, takže člověk ani nenajde potřebný materiál jako v jiných vědách.

Dostal jsem od Eichhoffa výstřižky z berlínských novin a na oplátku jsem mu poslal zdejší. Vyměnili jsme si také dva dopisy. Teď však z přiloženého vysvítá, co Borkheim napůl zvětřil už při své poslední návštěvě v Berlíně, že se Eichhoff podvolil učinit, pokud jde o Stiebera, ústupky. Pravděpodobně z pouhé hlouposti. Proto se dal na politickou ekonomii jako na neutrální oblast. Jinak se tam ale přeci asi necítí doma, a jak Borkheimovi řekl, až patřičně nabifluje ekonomii, tak asi za půl roku, vymění Berlín za Vídeň.

V „Essener Zeitung" je nabubřelá denunciace Mezinárodního dělnického sdružení.

Četl jsi Faillyho válečnickou řeč, kterou pronesl, když přebíral velení v Châlons? Mořil jsem se znovu s císařskými financemi. A tu se mi zdá jasné jen jedno, že totiž Badinguet[119] *musí* začít válku.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 105.
** Antona Ermena.

46

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 22. května 68

Milý Mouřeníne,

Schorlemmer mi říkal o *jednom* karbunklu, ale dva najednou a ještě k tomu na onom místě, kde ovšem všechno existuje v páru, c'est vraiment trop*. Doufám, že už vzaly za své a že arzenik další potlačí.

Peníze na proplacení směnky Ti posílám.

Přišlo něco od Meissnera? Ne-li, bylo by načase zeptat se ho, kolik se prodalo, z čehož je Ti jako společníku povinen složit po velikonočním veletrhu účty. Potom by ses mohl také vrátit k **anonci**, kterou Meissner požaduje, stále ještě čeká na mou odpověď.**

Článek pro „Fortnightly" napíše tedy nějaký *Angličan* — jak jsem Ti rozuměl. Ostatně stále ještě se potýkám se začátkem. Je zpropadeně těžké vysvětlovat Angličanu, který čte revue, dialektickou metodu, a s rovnicemi Z—P—Z přece na tuhle luzu nemohu.[17]

Stačí Ti údaje z mého posledního dopisu?*** Ne-li, zformuluj své otázky, a uvidím, co se dá dělat.

Schorlemmer říká, žes hovořil o tom, že sem brzy přijedeš, to by bylo velmi žádoucí. Změna vzduchu by Ti prospěla víc než všechno ostatní. V tomto týdnu a počátkem příštího je u nás doma

* to je opravdu příliš.
** Viz tento svazek, str. 17.
*** Viz tento svazek, str. 105.

revoluce, uklízí se a bílí, ale kdybys mohl přijet koncem příštího týdne, bylo by to velmi krásné; víš, že ve svatodušním týdnu mám vždycky zvlášť mnoho času. Nezapomeň, žes slíbil vzít s sebou Tussy.

Eichhoff konečně dokončil své přednášky o krizích.[67] Jak se dalo čekat, alfou a omegou všeho byla berlínská hypoteční krize. Náš chudák však nakonec asi strašně znudil i reportéra „Zukunft", takže ten o tom napsal jen docela krátkou a nesrozumitelnou zprávu.

Liebknecht udělal tentokrát velikou pitomost. Za prvé podepsal protest jihoněmeckých federalistů, ultramontánů atd., čímž se s nimi plně ztotožnil, a také s nimi vždycky hlasuje, a potom ve svých parádních řečech už natolik ztratil inspiraci, že mu prostořeký Lasker mohl — a právem — říci, že se opět vytasil s touž řečí, kterou již několik týdnů pronáší na všech shromážděních.[120] Chytrák Schweitzer, který se omezuje jen na zastupování dělnictva, ho úplně zastínil.

Také ten pláteček[15], jak sis snad všiml, dokazuje nemožné: je ještě hloupější než předtím.

V příloze vracím Borkheima.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

47

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 23. května 1868

Milý Frede,

připadá mi, že se zbytečně obáváš předložit šosákovi, který čte anglické revue, takové jednoduché vzorce, jako P—Z—P atd. Naopak. Kdybys byl býval nucen jako já číst ekonomické články pánů Lalora, Herberta Spencera, Macleoda atd. ve „Westminster Review" atd., viděl bys, že všem ty ekonomické otřepanosti lezou z krku — a vědí také, že se přejedly i jejich čtenářům — takže se snaží ty žvásty okořenit pseudofilosofickou nebo pseudovědeckou hantýrkou. A tato pseudohlubokomyslnost nečiní věc (která sama o sobě = 0) o nic srozumitelnější. Naopak. Trik spočívá v tom, že je tak čtenář mystifikován a láme si hlavu, až nakonec ke svému uspokojení objeví, že všechny ty slovní konstrukce jsou jen maškaráda, za níž se skrývají loci communes*. Kromě toho si čtenáři „Fortnightly", stejně jako čtenáři „Westminster Review", lichotí, že jsou nejchytřejší hlavy v Anglii (že v ostatním světě, to se rozumí samo sebou). Kdybys byl ostatně viděl, co si pan *James Hutchinson Stirling* troufá nejen v knihách, ale i v revuích servírovat čtenářstvu jako „the secret of Hegel"** — Hegel sám by tomu nerozuměl — pak bys uznal — pan J. H. Stirling platí za velkého myslitele — že ty své rozpaky opravdu trochu přeháníš. Žádá se *nové*, nové formou i obsahem.

Podle mého názoru, ježto chceš začít II. kapitolou[121] (ale nesmíš zapomenout někde čtenáře upozornit, že v I. kapitole najde

* všeobecně známé věci, otřepanosti.
** „tajemství Hegela".

nové vysvětlení celého toho krámu o hodnotě a penězích[122]), mohl bys, samozřejmě formou, která Ti bude vyhovovat, začít takto:

Th. Tooke při svém zkoumání oběživa zdůrazňuje, že peníze ve své funkci kapitálu se vracejí k svému výchozímu bodu (reflux of money to its point of issue), kdežto ve své funkci pouhého oběživa se nevracejí.[123] Toto rozlišení, které již dávno před Tookem zjistil mj. sir James Steuart[124], slouží Tookovi pouze k polemice proti názoru hlasatelů currency principle[125], že prý emise úvěrových peněz (bankovek atd.) působí na ceny zboží. Náš autor naopak činí tuto zvláštní formu oběhu peněz, které fungují jako kapitál („serve in the *function of capital*", *A. Smith*[126]), východiskem ke zkoumání povahy kapitálu samého a především k odpovědi na otázku: Jak se peníze, tato samostatná forma hodnoty, přeměňují v kapitál? („Conversion into capital" je oficiální výraz.)

Všechny druhy podnikatelů, praví Turgot[127], „ont cela de commun qu'ils *achètent pour vendre*... leurs *achats* sont une *avance* qui leur *rentre*"*. *Koupě za účelem prodeje*, to je fakticky transakce, při níž peníze fungují jako kapitál a jež je podmínkou toho, aby se peníze vracely k svému výchozímu bodu, na rozdíl od *prodeje za účelem koupě*, kde *stačí*, aby peníze fungovaly jen jako oběživo. Různé pořadí aktů koupě a prodeje vtiskuje penězům dva odlišné oběžné pohyby. Skrytým pozadím toho je rozdílné chování samé *hodnoty* vyjádřené v peněžní formě. Aby to názorně vysvětlil, uvádí autor pro oba rozdílné oběžné pohyby tyto vzorce atd. atd.

Myslím, že to ulehčíš sám sobě i čtenáři, když ty vzorce uvedeš.

Na ostatní body Tvého dopisu odpovím později. Karbunkl je už jen jeden, ostatně brzo bude i po něm. Minulou středu jsem přednášel (asi hodinu a čtvrt) o mzdě (zejména o *formě* mzdy) asi stovce vybraných německých dělníků.[128] Bylo mi ten den velmi špatně a radili mi, abych tam zatelegrafoval, že nemohu přijít. Ale nebylo to možné, vždyť někteří ti lidé přišli z velmi odlehlých koutů Londýna. Tak jsem tam tedy šel. Dopadlo to velmi dobře a po přednášce mi bylo lépe než před ní.

Ustoupil jsem svému domácímu doktorovi Lafarguovi natolik,

* „mají to společné, že *kupují, aby prodali*... jejich *koupě* jsou *záloha*, která se jim *vrací*".

že jsem *ještě nebyl* v muzeu. Zato jsem ovšem v posledních týdnech mudroval snad až trochu příliš doma.

Bude-li to možné, přijedu koncem *příštího* týdne (řekněme v sobotu) s Tusinkou do Manchesteru. Musíš mi ale poslat peníze na cestu a několik šilinků, které tu nechám ženě.

Tusinka mi samozřejmě připomínala tu cestu téměř každý den.

Přikládám nový Liebknechtův dopis.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

48

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 25. května 68

Milý Mouřeníne,

musíš přijet v *pátek*, protože v sobotu odpoledne mám volno a do té doby budeme doma se vším hotovi.

Přikládám polovinu 20librové bankovky a polovinu 5librové, druhé dvě poloviny posílám v jiné obálce. Tedy do pátku mi dej vědět, kterým vlakem přijedete. Můžeš jet z Kings Cross novou (středoanglickou) dráhou, která vede nejhezčí částí Derbyshiru.

9.10 z Londýna 2.15 v Manchesteru
11.30 z " 5.45 v "
3 z " 8.5 v "

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

49

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 27. května 1868

Milý Frede,
dík za 25 liber.
Odjezd: v pátek z Kings Cross v 11.30.
Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

50

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 20. června 1868

Milý Frede,

hned po svém návratu do Londýna[129] — naše cesta byla báječná — jsem našel celý svazek upomínek a výhružných dopisů. Zatím se všichni ti lidé odbývali pod záminkou, že jsem „na cestách". Ale jako by jim někdo telegrafoval, že jsem přijel. Si licet parva componere magnis* — starý Niebuhr (otec historiků) vypravuje, jak rychle dorazily zprávy o slezské válce z Evropy do Asie jednoduchým lidovým telegrafem per hubam. Mezi věřiteli snad tento spontánní telegraf pracuje ještě rychleji. Některé upomínky *sotva* půjdou odsunout ještě o týden; nejhorší ale je lejstro, které přikládám, splatné *v úterý*, protože kdyby nám veřejně zavřeli přívod plynu, nebylo by to už vůbec k vydržení.

Minulé úterý byla schůze Internacionály. Mezitím se mi dostaly do rukou papíry, kvůli nimž bylo nutno zrušit rezoluci o kongresu.** Předně prohlášení ministra spravedlnosti Bary, že kongres *se nebude smět* konat v Bruselu. Za druhé: tištěný manifest bruselského a vervierského výboru, což je rukavice hozená ministrovi. *Za třetí:* Dopisy De Paepa a Vandenhoutena, že přeložíme-li kongres, zničíme tím organizaci v Belgii. Bude se to vykládat jako ústupek vládě atd.

A to už vůbec nemluvím o darebáckých intrikách Vésiniera, který je teď tady, dále Pyata atd. Rozšířili samozřejmě pověst, že pracujeme podle Bonapartova diktátu.

* je-li dovoleno srovnávat malé s velkým.

** K. Marx, „Rezoluce o změně místa svolání kongresu Internacionály v roce 1868".

Čekali, že na této poslední schůzi dojde k velkému skandálu, a proto k nám poslali hospitanty. Byli velmi zklamáni, když jsem po přečtení dokumentů a s odvoláním na ně atd. vzal svou rezoluci zpět. Otočil jsem to takto: Zákon proti cizincům nebyl vůbec zvláštní hrozbou proti Internacionále. Byl *všeobecný*. A Internacionála by byla udělala belgické vládě *ústupek*, kdyby byla při takovém zákonodárství zvolila Brusel za místo kongresu. Teď je tomu naopak. Teď, kdy nám belgická vláda přímo hrozí a provokuje, bychom jí udělali ústupek, kdybychom kongres z Bruselu přeložili atd.[130] Zároveň jsem udělal několik velice jedovatých vtipů na heroický tón, jaký nasadili odpůrci mé rezoluce (Odger atd.), když ještě nevěděli, že se okolnosti změnily. Jediné nebezpečí, které nám mohlo hrozit, bylo laciné mučednictví a směšnost. Paní Lawová několikrát zvolala „slyšte, slyšte" a také klepáním na stůl dávala najevo svůj souhlas. Rozhodně jsem dosáhl toho, že se posměšky obrátily proti Odgerovi atd. a že se zrušení rezoluce nevykládalo jako jejich vítězství.

Tohle vedro těžko snáším. Dám si udělat Gumpertův lék, protože jsem pár dní za sebou „blinkal" (styl paní Blindové), ačkoli se příkladně zdržuji jídla i pití.

Salut.

Tvůj

K. M.

Apropos. Tusinka tu skoro nadělala zlou krev, protože pěje dithyrambickou chválu na manchesterský domov a otevřeně prohlašuje, že by se tam chtěla co nejdřív zase vrátit.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

51

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 22. června 1868

Milý Mouřeníne,

ve spěchu posílám desetilibrovou bankovku. Zítra Ti pošlu dalších 10 liber, což snad bude stačit na to nejnutnější a nejnaléhavější.

Článek pokračuje rychle a tento týden bude určitě hotov;[17] jsem však mnohem víc spokojen s kvantitou než s kvalitou*. Druhý článek to snad potom celé uzavře.[131] Co kdyby se pod něj podepsal Lafargue?

Zítra více.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V rukopisu: kvantitou.

52

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 23. června 1868

Milý Frede,

vřelý dík za 10 liber.

Tusinka a Jenička jsou obě bohužel velmi nemocné — zánět hrtanu a zvracení. Nebude-li to dnes lepší, musím zavolat nějakého doktora. Náš Allen před týdnem náhle ochrnul, takže nemůže vycházet.

Vésinier tu ve Francouzské sekci[132] štve proti Dupontovi a Jungovi, roznáší o nich, že jsou oba „bonapartisté". Když jsem tu nebyl, zúčastnil se zasedání ústředního výboru (k čemuž naprosto neměl práva) a napsal do „Cigale" (bruselský list) vybájenou zprávu.[133] To se právě diskutovalo, kde se bude konat kongres.

Lafargue rozhodně nemůže článek podepsat,* protože je Francouz, a mimoto můj zeť. Podepiš se A. Williams nebo tak nějak Nejlepší by bylo, kdyby to podepsal Sam Moore.

Salut.

Tvůj

K. M.

Včera jsem náhodou objevil krásné místo u A. Smithe[134]. Nejdřív prohlašuje, že práce jsou pořizovací náklady atd., a *přibližně*, třebaže s ustavičnými rozpory, správně vystihuje skutečnost; potom rovněž prohlašuje: „Někdo by si snad mohl myslet, že zisk z kapitálu je jen jiný název pro mzdu za zvláštní druh práce, totiž za práci dohledu a řízení. Avšak zisk je naprosto něco jiného, řídí se úplně jinými principy a není vůbec úměrný množství, obtížnosti

* Viz tento svazek, str. 120.

nebo důmyslnosti této předpokládané práce dohledu a řízení;" načež najednou obrací a chce mzdu, zisk a rentu vysvětlit jako „složky přirozené ceny" (to je u něho hodnota). Zde je také toto krásné místo:

„Není-li cena nějakého zboží ani vyšší, ani nižší, než kolik stačí, aby mohly být v přirozené míře zaplaceny pozemková renta, mzda za práci a zisk z kapitálu vynaloženého na vypěstování, zhotovení a dopravení zboží na trh, pak se zboží prodává za to, co lze nazvat jeho přirozenou cenou. Zboží se pak prodává *přesně za svou hodnotu*, čili *za to, co skutečně stálo osobu*, která je přináší na trh; *neboť* přestože se v běžné řeči *pořizovacími náklady nějakého zboží nerozumí zároveň i zisk* toho, kdo má zboží dál prodat, přece jen, prodá-li je za cenu, která mu nezajistí *míru zisku obvyklou v jeho sousedství*, zřejmě na tomto obchodě *prodělá;* protože kdyby byl svého kapitálu použil jinak, byl by toho zisku dosáhl." (Existence zisku v „sousedství" jako podklad pro jeho vysvětlení!) „Tento zisk je *mimoto jeho důchod*, vlastní fond jeho obživy. Jako zálohuje dělníkům mzdy čili jejich obživu po dobu, kdy se zboží vyrábí a dopravuje na trh, právě tak *zálohuje i sobě* svou vlastní obživu; ta obvykle odpovídá *zisku*, který může právem očekávat z prodeje svého zboží. Jestliže mu zboží nevynese tento zisk, *pak lze plným právem říci, že mu neuhradilo to, co ho skutečně stálo.*" Tento druhý způsob vecpat zisk do pořizovacích nákladů — protože byl už předem sněden — je skutečně krásný.

Týž muž, který má i v duchovní oblasti společný orgán pro močení i plození,* předtím prohlašoval:

„Jakmile se kapitál nahromadí v rukou jednotlivců... rozpadá se *hodnota, kterou dělníci přidávají* k surovině... *na dvě části*, z nichž jedna jim hradí mzdy, druhá hradí *jejich zaměstnavateli zisky* z celého kapitálu, který zálohoval do materiálu a mezd."**

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

* Parafráze Hegelových slov z „Fenomenologie ducha", Praha 1960, str. 241.

** Všechny citáty ze Smithova díla jsou v dopise uvedeny anglicky.

53

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 24. června 1868

Milý Mouřeníne,

přikládám S/K 60 115 a 60 116 — dvě pětilibrové bankovky. Včera jsem měl takový shon kvůli stavbě v Schillerově ústavu[50], že jsem odešel ze skladu, aniž jsem Ti ty peníze poslal, a nezastavil jsem se, až když bylo už příliš pozdě. A ani dnes Ti pro všelijaké vyřizování a zařizování nemohu napsat obšírnější dopis, ledaže bych na to obětoval čas, který chci dnes večer věnovat článku[17]; včera jsem na to beztak ani nesáhl.

Na ty záněty hrtanu si dej pozor. Je to teď sice epidemické a většinou nevinné, ale od té doby, co se tu epidemicky objevuje záškrt, je vždycky lepší zavolat hned lékaře, aby člověk věděl, na čem je.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

54

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 24. června [1868]

Milý Frede,

bohužel se ukázalo, že obě děvčata mají spálu, Tusinka zvlášť těžkou.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

55

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 25. června 1868

Milý Mouřeníne,

ještě nikdy jsme se tady tak nevylekali jako dnes ráno, když přišla Tvá zpráva, že Tvá děvčata mají spálu. Celý den mi to leží v hlavě; doufám, že to všechno dobře dopadne, *tady*, jak čtu v jedné lékařské zprávě, proběhly letos všechny případy zvlášť lehce. Jakého máš lékaře? S takovými věcmi si není co hrát; *mé prostředky jsou Ti k dispozici*, napiš nebo zatelegrafuj, když budeš něco potřebovat — dostaneš to hned, bude-li to jen trochu možné.

Včera jsem Ti poslal dvě pětilibrové bankovky S/K 60 115 a 60 116 *nikoli doporučeně.*

Piš mi hodně často, jak to pokračuje. Lizzie se hrozně vyděsila, když jsem jí to přečetl; ohromně si Tussy oblíbila a mluví o ní celý den. A že to zároveň musela dostat i naše dobrá Jenička. Ty máš opravdu strašnou smůlu.

Radši Ti za těchto okolností nebudu vůbec psát o jiných věcech, stejně Tě to nemůže zajímat, pokud trvá tento stav. Přikládám několik řádek Tussy pro obveselení, jak mi přikázala Lizzie. Nezapomeň, že čekáme na zprávy.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

56

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 26. června 1868

Milý Frede,

vřelý dík za 10 liber.

Dětem se vede relativně *dobře*. (Tusinka byla velmi potěšena Tvým dopisem.) Lékař je náš soused, Ir, dr. Korklow, který je zde v okolí (a také ve škole, kam chodily mé děti) znám zejména jako odborník na spálu. V případě nutnosti, tj. jakmile by došlo k sebemenšímu podezřelému obratu, přivede Lafargue lékaře ze své nemocnice. Doposud to nebylo nutné.

Budu rád, pošleš-li mi ještě nějaké peníze, protože největší část z oněch 20 liber nutně musím rozdrobit na zaplacení nejnaléhavějších malých dluhů.

Lafargue řekl Beeslymu, že jeden článek je připraven.[17] Beesly říká, že musí dojít včas, aby mohl vyjít ještě v *srpnovém* čísle.

Hlavu mám samozřejmě ve zmatku. Protože nemohu dělat nic vážného, píšu tu věc pro Eichhoffa.[135] Zítra to odešlu.

Salut.

Tvůj

Mouřenín (verte)*

Jenička povídala Tussy, že teď už není vznešená čínská bytost jako dřív, ale místní (irská) bytost, a že proto také neprojevuje už náležitou úctu Císaři**. Na to Tussy: Dřív jsem lpěla na člověku, nyní lpím na národu.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* *obrať* (následující odstavec napsal Marx na rubu dopisu).
** Přezdívka Marxovy dcery Jenny.

57

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 26. června 1868

Milý Mouřeníne,

včera večer, když jsem Ti napsal dopis, šel jsem ještě ke Gumpertovi, abych se ho zeptal na spálu, ale bylo tam plno pacientů a Šalamounů, takže jsem s ním nemohl pořádně promluvit, dnes jsem tedy k němu šel znovu a zeptal jsem se ho, nemohl-li by doporučit nějakého lékaře, když je Allen nemocen. Domnívá se, že v daném případě je hlavně zapotřebí mít nějakého člověka, který ani nemusí být nijak zvlášť schopný, jen když bydlí blízko, může v kritickém období přijít 3—4 krát za den a je kdykoli k dosažení. Domnívá se, že Lafargue tento případ už docela dobře zvládne, a kdyby ses chtěl poradit ještě s někým jiným, pak by Ti některého z lékařů v Tvém okolí mohl nejlépe doporučit Allen. Jinak je nejdůležitější *čistý vzduch*, hodně čistého vzduchu; on sám prý obvykle předpisuje omývání octem a vodou a dezinfekci domu chlórovým vápnem; to všechno ale nelze takto na dálku naordinovat. Léky prý nejsou při takových akutních onemocněních mnoho platné.

Dalších 10 liber, které jsem Ti poslal předevčírem ve dvou pětilibrových bankovkách, jsi asi už dostal. Přikládám ještě 5 liber, S/K 46 795, a příští týden Ti zase něco pošlu.

Gumpert mě ostatně velmi uklidnil a potvrdil, že letos má tato nemoc mimořádně mírný průběh.

Lizzie se strachuje, abyste si snad nemysleli, že si Tussy přinesla zárodek nemoci odtud, a kladla mi na srdce, abych Ti napsal, že tady jsou všichni zdrávi.

Srdečný pozdrav Tvé ženě, oběma pacientkám, Lauře a Lafarguovi.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

58

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 27. června 1868

Milý Frede,

5 liber jsem s díky obdržel.

Děti se *velmi dobře* pozdravují. Hnisání a otoky na krku se natolik zlepšily, že jim dnes doktor předepsal pořádný oběd (dosud mohly jen portské a Liebiga*). S požitkem jej spořádaly. *Vzduch* Korklow doporučil hned ze začátku. Místo chlórového vápna jiný (novější) dezinfekční prostředek, protože podle něho chlórové vápno škodí plícím. Naštěstí je náš dům tak stavěn a zvlášť pokoje dětí jsou tak položeny, že mají hojnost vzduchu, který sem proudí ze všech stran.

Řekni paní Lizzy (Tussy ji srdečně pozdravuje), že nám tady ani na okamžik nenapadlo dávat vinu Manchesteru. V Londýně je teď epidemie spály a spalniček. Tussy se pravděpodobně nakazila od dcerky profesora Franklanda.

Srdečně ode mne Lizzy pozdravuj.

Tvůj

Mouřenín

Dnes jsem dostal kuriózní dokument. Představenstvo obce sv. Pankráce mě obeslalo na příští středu, abych prokázal, že mé movité jmění není obstaveno. Totiž: aniž se mě zeptali, zvolili mě v tom zatraceném představenstvu za „constable of the vestry of

* tj. Liebigovu masovou tresť.

St. Pancras",* a já, místo abych převzal úřad a složil příslušnou úřední přísahu, jsem odjel do Manchesteru. Dr. Korklow, jemuž jsem dnes ukázal obsílku, řekl, že je to pocta, jíž si filistři od sv. Pankráce zvlášť považují. Mám prý jim říci, že jsem cizinec a aby mi políbili zadek.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „konstábla představenstva obce sv. Pankráce".

59

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 28. června 1868

Milý Mouřeníne,

když jsme si přečetli Tvůj včerejší dopis, spadl nám všem kámen ze srdce. Předevčírem a ještě včera bylo tu v domě všechno úplně sklíčené, dnes jsou už zase veselí, a i mně je docela jinak.

Článek je hotový.[17] Máš pravdu, nejlepší bude, když jej podepíše Sam*. Dnes mu to řeknu a zároveň mu článek dám, aby si jej prohlédl a označil případné germanismy. Jen mi obratem sděl, mohu-li článek ještě pár dní pozdržet, asi do středy večer, ne-li, odešlu jej v pondělí. Druhý, závěrečný článek[131] (první končí *absolutní* nadhodnotou) může pak být také hotov do konce tohoto měsíce, protože dřív odtud sotva odjedu, takže oba články vyjdou hned za sebou. Nejdřív pošlu do „Zukunft" článek o pruském vojenském názvosloví.[136]

Salut, ô connétable de Saint Pancrace!** Jen si pěkně opatři důstojnou výstroj, červený župan, bílou noční čepičku, sešmatlané pantofle, bílé podvlékačky, dlouhou hliněnou fajfku a džbán porteru. Lafargue coby Tvůj panoš si může vymyslet uniformu sám. Tak vidíš, pankráčtí filistři trvají na tom, aby ses obětoval pro obec. A této dlouholeté, dojemné náklonnosti, která se ničím nedá odradit, by ses chtěl ustavičně vzpírat svým chladně odmítavým polibte mi —? Ale „to jsou ti komunisti".

* Samuel Moore.
** Buď pozdraven, ó konstáble svatého Pankráce!

Srdečně ode mne pozdravuj Jeničku a řekni jí, že když už měla tu horečku, byl bych ji rád slyšel fantazírovat; bylo v tom určitě víc smyslu a poezie, než na jakou se kdy zmůže tlustý Freiligrath. Rovněž srdečný pozdrav Tvé ženě a Lafarguovým.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

60

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 29. června 1868

Milý Frede,

srdečný pozdrav od Tussy a Jeničky. Doktor je velmi spokojen, ačkoli chudák Jenny trpí nespavostí a mimoto kašle. Dnes prohlásil: Jakmile děti budou zdravé, musí hned z Londýna a k moři. (Snad by mohly jet s Lizzie?)

Přikládám čísla „*Elberfelder Zeitung*", přišla mi dnes z Německa. Na obálce je jako autor a odesílatel uveden *Dr. Fr. Schnacke*, to jméno si pamatuji z roku 1848, ale osobně ho neznám. Jeho články jsou hodně zmatené.

Času dost, pošleš-li mi článek do konce tohoto týdne.[17]

Jsem velmi unavený, protože pro to rozčilení v poslední době jsem nemohl vůbec spát.

Salut.

Tvůj

K. M.

Dnes přišel dopis od Kugelmanna.[137] Čtyři stránky o léčbě spály. O svatodušních svátcích ho cestou do Porýní navštívil Dietzgen z Petrohradu.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

61

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 2. července [1868]

Milý Frede,

především vřelý dík za článek.[17]

A za druhé za půlky dvou pětilibrových bankovek. Zároveň jsem dostal upomínku od pana domácího, zítra mu (jakmile dojdou druhé poloviny) zaplatím především zbytek nájemného za kvartál, který vypršel 25. března.

Přikládám dopis od Eichhoffa. Meissner by mi měl poslat ten Faucherův plátek[138]. Je dobře, že ti chlapi začínají dávat průchod své zlosti.

Děti se dobře pozdravují. Jsou ovšem velmi slabé. Tusince ještě také trochu hnisá v krku. Doktor je celkem velmi spokojen. Kdy budou natolik v pořádku, aby mohly vyjít ven, to bude moci říci až za několik dní.

Včera, když jsem si kupoval tužku, viděl jsem na ní zlatá ruská písmena. Русскій Графитъ*. Ale za Rusem asi vězí nějaký Němec jménem Theodor Stal (Schtal), totiž: Теодоръ Шталь. To je poprvé, co jsem se zde s něčím takovým setkal v maloobchodě. Borkheim v tom bude vidět zradu.

Srdečný pozdrav Lizzy a maličké**.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ruská tuha.
** Mary Ellen Burnsové.

62

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 2. července 1868

Milý Mouřeníne,

přikládám obě druhé poloviny dvou pětilibrovek S/K 11 185 Manchester 14. ledna 1867, S/K 79 542 Manchester 12. ledna 1867.

Borkheimovi jsem napsal, aby si opatřil novou ruskou knihu „Zemlja i volja", Půda a svoboda, v níž jeden ruský Němec, statkář[139], dokazuje, že po osvobození rolníků ruský mužik *hyne na občinové vlastnictví* a ruské zemědělství — malé i velké — rovněž. V knize prý je mnoho statistických důkazů. Směnná hodnota pronikla již příliš hluboko do těchto prvobytných občin, aby se daly udržet i po zrušení nevolnictví.

Doufám, že zítra zas přijdou od Tebe dobré zprávy. Zatím mnohokrát pozdravuji pacientky, Tvou ženu a Lafarguovy.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

63

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 4. července 1868

Milý Frede,

oznamuji, že jsem obdržel (včera) obě zbývající poloviny.

Díky, rovněž za obě Schorlemmerovy knížečky[89].

Děti se dobře zotavují. Včera vstaly na pár hodin z postele a Jenička dokonce sešla dolů do obývacího pokoje. Doktor teď už chodí jen obden. Včera tu tedy nebyl a dnes ho teprve čekám.

V dnešním „*Hermannu*" se píše o uvítání Freiligratha v Kolíně. Číše atd. Není nic lepšího než tohle quidproquo, že Freiligrath devětkrát změnil místo, s náznakem, že toto střídání míst bylo motivováno politicky!

Je tu zas bratr Orsiniho*. Je obviňován, že zradil feniany, jejichž byl agentem. Obviňuje ho plukovník Nagle a francouzská domácí, u níž tady Orsini (v době fenianských rejdů a před svým odjezdem do Spojených států) tehdy bydlel. Metody, jimiž se snaží očistit, připomínají Bangyu, a co možná brzy dá Londýnu vale.

Beustova akce s Čechy se zdá nejasná.

Salut.

Tvůj

Mouřenín

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Cesare Orsini.

64

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 7. července 1868

Milý Frede,

děti se dobře pozdravují. Včera byly poprvé na půl hodiny venku. Ještě se hodně loupou. Teprve až tohle skončí, budou schopny vydat se na cestu.

Za těch několik posledních dní na mne zvlášť tvrdě doráželi pekař, sýrař, daňový výběrčí, zkrátka kdekdo.

Pamatuješ, že zdejší německý Dělnický vzdělávací spolek[4] už asi 18 let oslavuje výročí červnového povstání. Teprve v posledních letech se toho zúčastnili i Francouzi (jejich zdejší společnost teď existuje jako Francouzská sekce Internacionály[132]). A staří předáci se od toho vždycky distancovali, myslím ty malé velikány.

Letos tedy přišel na veřejný mítink pan Pyat a předčítal tam údajnou adresu Pařížské komuny[140] (to je *eufemismus* pro téhož Pyata, který si v tomto ohledu v ničem nezadá s Blindem), v níž se hlásá zavraždění Bonaparta jako rok a den předtím v jeho „Lettre aux étudiants". Francouzská sekce, posílená jinými křiklouny, to uvítala potleskem. Vésinier to otiskuje v „Cigale" a „Espiègle", belgických listech, a říká, že Pyat udává směr v „Internacionále".

Nato dostáváme dopis od bruselského výboru[141], který právě teď, za ztížených okolností (události v Charleroi[97]), dělá velikou propagandu. Obsah: Tato demonstrace hrozí rozvrátit celou společnost na kontinentě. Cožpak se Francouzská sekce nikdy nevymaní ze zajetí starých demagogických frází? atd. atd. Třeba uvážit,

že zároveň naši lidé v Paříži sedí[142]. *My* jsme včera vydali prohlášení (bude vytištěno v Bruselu), v němž se popírá jakákoli spojitost zmíněného Pyata s Internacionálou.*

Považuji opravdu celou tu aféru (opírající se samozřejmě o nezměrnou hloupost Francouzské sekce) za intriku starých stran, republikánských oslů z roku 1848, zejména pak malých velikánů, kteří je reprezentují v Londýně. Naše společnost je jim trnem v oku. Nejdřív se pokoušeli proti ní pracovat, a když neuspěli, pokládají teď samozřejmě za nejlepší, když ji budou kompromitovat. Pyat je jako stvořený k tomu, aby to de bonne foi** udělal. Ti chytřejší ho proto postrkují.

Co je směšnější než tenhle závistivý pisatel melodramat a přispívatel „Charivari" před rokem 1848, tenhle pronašeč přípitků z roku 1848, který si teď hraje na Bruta, ale s bezpečným odstupem!

Nepřestane-li zdejší Francouzská sekce se svými volovinami, budeme ji muset z Internacionály vyhodit. Nemůžeme dovolit padesáti zbrklounům mezi námi, kolem nichž se při takových veřejných příležitostech seskupují křiklouni všech národností, aby ohrožovali Mezinárodní sdružení ve chvíli, kdy díky poměrům na kontinentě začíná být opravdovou silou.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Rezoluce generální rady k projevu F. Pyata".
** v dobré víře.

65

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 10. července 1868

Milý Mouřeníne,

přikládám dvě pětky S/K 93 518 a 19, Manchester 14. ledna 1867, abys uchlácholil ty sýraře a ostatní manichejce[143].

Tvé dobré zprávy o pacientkách tu vyvolaly všeobecně velikou radost.

Doufejme, že se Vám opravdu podaří Francouzskou sekci[132] ukáznit. U tohohle národa panuje zřejmě už zase dost zmatku, aby dovedl eventuální revoluci znovu bezpečně do srabu. Ať se člověk z těch chlapů podívá na koho chce, samý hlupák.

Ad vocem Pyata nesmí se zapomínat na Blinda. Už jsem Ti, myslím, vyprávěl, že bradfordský Schillerův spolek (tj. dr. Bronner) se obrátil na zdejší Schillerův ústav[50], aby tam, zde a v Liverpoolu organizoval „přednášky slavných Němců žijících v Anglii". Řekl jsem těm lidem hned, že se to všechno točí kolem Karla Blinda, ale ať pro mne za mne s výhradou na ten plán přistoupí, aby se sami přesvědčili. Minulý týden tedy přišel dopis z Bradfordu, kde se sděluje další. Obrátili se prý na prof. Goldstückera, Maxe Müllera, *K. Blinda* a *A. Ruga*! *První* dva prý souhlasili jenom s výhradou, že jim to dovolí čas a zdravotní stav, ale druzí dva okamžitě a bezpodmínečně, a Ruge se prý ihned dotázal, zda bude vítanější historické nebo filosofické téma. Zkrátka bomba vybuchla a pánové dostali odpověď, že s Goldstückerem a Maxem Müllerem jsou tu zcela srozuměni, ale Blind ani Ruge vůbec nepřicházejí v úvahu. Tím se také pokus zhroutil.

Beust* je mi poslední dobou také zase podezřelejší. Vážný pokus Rusů, aby to letos na jaře propuklo na východě, ačkoli jejich železniční síť není ještě hotová, dá se vysvětlit jedině tím, že chtěli využít doby, dokud ještě sedí v křesle rakouského ministerského předsedy takový Palmerston. Podle jedné verze prý ostatně řekl Čechům, že má v ruce plány, které byly dohodnuty mezi Pruskem a Ruskem pro případ, že by se Rakousko rozpadlo, a podle těchto plánů by prý Čechy nepřipadly Rusku, ale Rusové by je obětovali.

Četl jsem závěr pruské války 1866 (polní tažení na Mohanu).[144] Podle toho byli Jihoněmci ještě hloupější, než se myslelo a vědělo; vina se ostatně rozděluje rovnoměrněji, takže bavorský Karel Veliký** se ukazuje přinejmenším zrovna takový osel jako hesenský Alexandr Veliký***.

Srdečné pozdravy Tvé ženě, děvčatům a Lafarguovým.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Srovnej tento svazek, str. 136.
** Karl Theodor Maximilian August.
*** Alexander Ludwig Georg.

66

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 11. července 1868

Milý Frede,

10 liber jsem s díky obdržel. Ihned jsem zaplatil 3 libry 5 šilinků daní, 3 libry sýraři (jemuž ostatně již kolik týdnů platím hotovými, protože stejně jako obchodník s čajem už nedává na dluh), 1 libru 10 šilinků lékárníkovi. Pekaři dlužím asi 17 liber, choval se k nám vždy velmi přátelsky, ale teď je ve zlé tísni. Je mi nepříjemné, že na Tebe tak dotírám. Kdybych jen dovedl najít nějaké *přímé* východisko!

Dětem se daří celkem dobře, ačkoliv Jenička je ještě velmi slabá. Nálada, která tady u nás vládne, nesvědčí zrovna rekonvalescentům. Nadto žena také není ve své kůži a je proto zbytečně nedůtklivá.

Přikládám:

1. *Kugelmanna:* Hned jsem mu odpověděl, aby tomu Mannequin pisse Faucherovi *ani za nic* neposílal dopis, jak měl v úmyslu[145].

2. Kritiku důstojného Fauchera[138]; další z „Literarisches Zentralblatt"[146]. Obojí mi vrať.

3. Dopis od Dietzgena, který mi také napsal článek o mé knize.[147]

Těžko můžeš chápat celou pikantnost té frašky Mannequin pisse Fauchera, když ze mne dělá Bastiatova žáka. Bastiat totiž ve svých „Harmoniích"[148] říká: „Kdyby mi někdo vysvětlil na podkladě určování hodnoty pracovní dobou, proč nemá vzduch *žádnou* hodnotu a *diamant* tak *vysokou*, hodil bych svou knihu do ohně."

A protože mně se teď tenhle úžasný kousek podařil, nezbývá Faucherovi než dokazovat, že vlastně přijímám Bastiata, který prohlašuje, že „žádná míra" hodnoty neexistuje.

Způsob, jak pan Bastiat odvozuje hodnotu diamantu, vystihuje tenhle vpravdě cesťácký rozhovor:

„Přenechte mi svůj diamant, pane. — S radostí pane; postupte mi za to svou celoroční práci." Místo aby obchodní přítel na to odpověděl: „Můj milý, kdybych byl nucen pracovat, kupoval bych, jak jistě chápete, něco jiného než diamanty," říká: „Ale vždyť vy jste, pane, na získání diamantu neobětoval ani minutu. — Nu dobrá, pane, tak zkuste sám připadnout právě na takovou minutu. — Ale spravedlivé by bylo, kdybychom měnili na základě *stejné práce*. — Kdepak, spravedlivé bude, když vy si oceníte své služby a já zase svoje. Já vás nenutím; proč byste nutil vy mne? Dejte mi celý rok, nebo si hledejte diamant sám. — Ale to by mě stálo deset let namáhavého hledání, a ještě by mě pravděpodobně na konci čekalo zklamání. Zdá se mi moudřejší, výhodnější využít těch deseti let jinak. — Právě proto si myslím, že vám dělám ještě *službu*, když po vás žádám pouhý rok. Devět vám jich ušetřím, a proto si tuto *službu* tolik *cením*."*

Není to obchodní cestující s vínem, jak se sluší a patří?

Ostatně — a to němečtí Bastiatové nevědí — tato nešťastná formulace, že hodnotu zboží určuje nikoli ta práce, kterou zboží stojí, nýbrž ta, kterou kupující *ušetří* (je to dětinská fráze namlouvat si, že směna nějak souvisí s dělbou práce), je právě tak málo Bastiatovým vynálezem jako kterákoli z jeho kategorií hodných obchodního cestujícího s vínem.

Starý osel Schmalz, ten pruský lovec demagogů, říká (německé vydání 1818, *francouzské* 1828)[149]: „Práce druhého nám celkem vzato nepřinese nic než *úsporu času*, a tato úspora času je také všechno, co tvoří její *hodnotu* a *cenu*. Například truhlář, který mi udělá stůl, a sluha, který mi odnese dopisy na poštu, vyčistí mi šaty nebo mi obstará, co potřebuji, ti oba mi prokazují úplně stejnou *službu:* jeden i druhý *mi ušetří* čas, který bych jinak musel na tuto práci sám

* Tento rozhovor z Bastiatových „Harmonies économiques" cituje Marx francouzsky.

vynaložit, a dále čas, který bych musel obětovat, abych k ní získal potřebnou zručnost a způsobilost.“*

Starý Schmalz byl epigon fyziokratů. Tohle říká v polemice proti Smithově[134] produktivní a neproduktivní práci a vychází z jejich zásady, že skutečnou hodnotu produkuje jen zemědělství. Našel to u *Garniera.*[150] Něco podobného se na druhé straně najde u epigona merkantilistů *Ganilha.*[151] Rovněž v polemice proti onomu rozlišování u A. Smithe. Epigonskou polemiku dvou hledisek, která ještě nemají ani potuchy o hodnotě — to tedy opisuje Bastiat! A to je nejnovější objev v Německu! Škoda že neexistují noviny, kde by bylo možno odhalit toto Bastiatovo plagiátorství.[152]

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

* Marx cituje z francouzského vydání Schmalzovy knihy.

67

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 14. července* 68

Milý Mouřeníne,

přikládám opět dvě pětky.

S/K 92 566 a 93 517 Manchester 14. ledna 67.

Nevím, zda ten článek vůbec dodělám. V neděli během oběda mi v levém oku praskla malá žilka na spojivce a od té doby je oko velmi citlivé, takže teď vůbec nemohu psát při světle; myslím ale, že to brzy zase přejde.

Nezapomeň objednat 40—50 *separátů* článku ve „Fortnightly“[17], abychom je mohli rozšířit.

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V rukopise: ledna.

68

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 21. července 68

Milý Mouřeníne,

z Tussina dopisu usuzuji, že jste těch 10 liber dostali, stejně jako že obě pacientky jsou teď snad už natolik v pořádku, že odjedou, čím dřív tím líp, k moři. Aby se to neodkládalo, posílám Ti přiloženě 25 liber (1 dvacetilibrovou bankovku a 1 pětilibrovou). Kdy já se odtud dostanu, to je ještě ve hvězdách, a proto bude lepší, když se pro tentokrát vzdáme pokusu o kombinovaný vpád na pobřeží, aby tím neutrpělo zdraví děvčat.

Myslím, žes onehdy říkal, že Borkheim by byl sám docela ochotně půjčil 150 liber, kdyby nebyl momentálně na suchu. Snad by je mohl dát teď, nebo alespoň 100 liber? Bylo by čiré bláznovství hodit té bídné společnosti na nejkrásnější záruku do chřtánu 20 % úroků ročně. Kdyby nám Borkheim mohl opatřit třeba jen 100 liber, z čehož by se mu v krajním případě splatilo 50 liber již v lednu nebo v únoru a zbytek k 10. až 20. červenci 1869 (ovšem nejlepší by bylo vrátit *všechno* až v červenci příštího roku), pak by se dalo všechno lehce zařídit. Stačilo by totiž, aby na sebe vzal závazek, že v září zaplatí 100 liber na půjčku, takže já bych mu pak mohl poslat jen *zbytek*. Tak by se mi uvolnilo 100 liber a mohl bych Ti je poslat už teď. Nepůjde-li to takto, uznáš, že jsem velmi svázán, dokud mi visí na krku těžký balvan 175 liber, a zvlášť dokud nevím, jak dopadne bilance, což může trvat ještě takové 3—4 týdny.

Promysli to s Borkheimem, zda by se tu nedalo něco dělat, byli bychom tak alespoň pro tuto chvíli ze všech nesnází venku a získali bychom zase čas.

Brožury a časopisy jsem Ti včera poslal zpátky. Kdo to je ten tesklivý dr. Boruttau[153], co staví na odiv tak vznětlivý orgán pohlavní lásky?

Jones je ve velkých rozpacích, má-li kandidovat za Manchester, nebo za Dewsbury.[154] Z Dewsbury mu poslali žádost s podpisy 2000 voličů; chce o 1000 víc, protože voličů bude 6000. Teď na něho ale naléhají *tady* v Manchesteru, zda přijme, či ne.

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

69

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 23. července 1868

Milý Frede,

vřelý dík za 25 liber. Děti pojedou k moři snad příští týden společně s Mr. a Mrs. Lafarguovými. Lafargue je od včerejška „member of the royal college of surgeons"* a má patent na zabíjení lidí i zvířat. Potom, za 4—5 týdnů, pojede do Paříže. My jsme se kvůli tomu dostali do velkých nesnází, protože žena musí Lauře opatřit prádlo ještě nejméně za 20 liber.

S Borkheimem asi nic nebude. Včera mi říkal, v jaké je „peněžní tísni" atd. Holanďané, z nichž se mohu obrátit vlastně jen na Augusta Philipse, jsou na cestách. Ale budu si ještě lámat hlavu, jak a kde sehnat půjčku, protože je *nevyhnutelná*. Půjčovat na 20 % opravdu mohou jen takové společnosti, jakých použil Borkheim, kde ti lidé ztrácejí zapůjčený kapitál, když člověk chcípne před dobou splatnosti.

O tom dr. Boruttauovi tesklivého ocasu vím jen to, že „dělá" také mezi lassallovci (Schweitzerova frakce). Nejkomičtější je ta „francouzskost" jeho věnování soucitné duši v Moskvě.[153]

Snad sis všiml, že jedním z bodů programu Všeobecného německého dělnického spolku[155] je diskuse o mé knize.[156]

Poslal jsem Ti jeden Dühringův canc. Vedro nevedro, musíš si to přečíst, resp. sdělit mi své pocity, jistě to není nijak namáhavé. Ovšem o to nudnější.

* „členem královského chirurgického kolegia".

S prof. Beeslym jsem se setkal minulý týden u Lafargua. Když došel Tvůj článek, Beesly tu nebyl. Hned, jak se sem vrátil, přijal jej a poslal Henry Morleymu* (hlavní redaktor „Fortnightly Review") do Skotska, odkud jsme ještě nedostali žádné další zprávy.[17]

Jak žijete v těch parnech? Já ztrácím veškerou schopnost myslet, a bez Gumpertovy medicíny bych to vůbec nevydržel.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* správně Johnu Morleymu.

70

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 29. července 1868

Milý Mouřeníne,

vracím Liebknechta.[157] Co to je za potrhlou historii s tím Schweitzerem. Má *uznat* 1. Tebe, 2. Mezinárodní dělnické sdružení! Vilémek zřejmě zase jednou nemohl přemoci svou náchylnost k hloupostem. Ostatně vidíš, že se Schweitzer přece jen chlubil Tvými dopisy.*

Pokud jde o Liebknechtovy sliby ohledně Norimberka a schweitzerovských dělníků, počkám s úsudkem, až jak budou splněny.

Přikládám Kugelmannův dopis.[158] Ta věc s Keilem je báječná, jen jestli Kertbény neplácá. Pro všechny případy jsem k tomu sedl a narychlo jsem dal dohromady tuhle slátaninu, tak aby se co nejvíc blížila Betově stylu, jak se to hodí pro tenhle špinavý plátek**; pošli mi k tomu, prosím Tě, obratem své poznámky, abychom to mohli bez průtahů poslat a kout železo, dokud je žhavé. Nesmíme tou trochou humbuku pohrdnout, ani takovou cestičkou, jako je Siebelovo zprostředkování. A jak strašně se budou ti Kinkelové, Freiligrathové a Blindové atd. vztekat; ale filistr, jak víš, věří své „Gartenlaube", a Meissnerovi to bude velice imponovat. Tvá žena z toho bude mít také velkou legraci — myslím, abys o tom zatím radši nemluvil, kvůli případnému zklamání, a překvapil ji hotovým číslem.

* Viz tento svazek, str. 103.
** „Die Gartenlaube".

Dobře, že se článek Beesleyho nepřítomností zdržel, získám trochu času pro druhý.[17] Oko se při noční práci přece jen ještě snadno namůže a potom celý den bolí.

Mnoho pozdravů Tvé ženě, děvčatům, Lafarguovi a jeho paní. Ve spěchu.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

71

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 29. července 1868

Milý Frede,

doufám, že to s Tvým okem není nic vážného. Že někomu praskne žilka, to se tu a tam stane a nemá to žádné zvláštní následky. Poradil ses o tom s Gumpertem?

Rodina se bohužel vypraví k moři teprve příští týden. A vinu na tom mají *Lafarguovi*, kteří chtěli jet s sebou a najmout společně nějaké ubytování atd. Lafarguův poměr k jeho nemocnici (operuje tam už několik týdnů jako ústavní chirurg) způsobil, že věc se přes mé spílání, hromování a pokřik den za dnem protahovala až do začátku příštího týdne, kdy odjede i má žena s ostatními, přičemž Laura přirozeně zdůrazňuje, že se brzy docela odloučí od rodiny atd. Tussy (nesmírně nadšena Tvým dopisem, myslím, že Tvých 6 dopisů zná par coeur*) je zase velmi čilá. S Jeničkou je to horší, což také vyvolává všelijaké starosti atd. Kdybych byl přišel na to, kde bych zrovna teď mohl na kontinentě sehnat najisto nějakou půjčku (zvlášť když by ses za mne v případě nutnosti zaručil), zajel bych tam a Jeničku bych vzal s sebou. Ale v téhle roční době bych asi nezastihl nikoho doma.

Došlo tu k všelijakým skandálům v souvislosti s Pyatem, Francouzskou sekcí[132] a generální radou. O tom zítra. Dnes jen toto: Schweitzer má ve svém 2. programu pro sjezd *Všeobecného německého dělnického spolku* v Hamburku jeden bod o *Mezinárodním dělnickém*

* nazpaměť.

spolku, další o *mé knize*. Program otiskla mj. i „*Zukunft*".[156] *A. Bebel* zase jako předseda Dělnického spolku, který bude sněmovat v Norimberce, poslal pozvání generální radě.[159] Že bychom tam měli poslat delegáty (pojede Eccarius). Připojení k Mezinárodnímu dělnickému spolku a přijetí našeho programu je prý už *zajištěno*. Konečně jsme dostali pozvání z Vídně, kde se koná slavnost sbratření rakouských dělníků, také začátkem září.[160] Poslali jsme Foxovi, který je ve Vídni, plnou moc, aby nás tam zastupoval. — O soukromých jednáních mezi Vilémkem a Schweitzerem nevím nic víc, než co píše první z nich. Naproti tomu vím z jiného pramene, že tou měrou, jak se Vilémek svou převroucí aliancí a jihoněmeckým partikularismem diskreditoval u dělníků, rostl vliv Schweitzerův, který je mazaný lišák. *Proto* asi Vilémek shledal, že nezbude než uzavřít jakýsi kartel se Schweitzerem, ten momentálně sedí a mimoto byl tak obratný, že se dal „pro urážku veličenstva" odsoudit pruským soudem ke ztrátě šlechtického titulu. Co se pak mne týče — myslím jako člena generální rady — musím si počínat nestranně vůči různým *organizovaným* skupinám dělnictva. Je to jejich věc, a ne moje, koho mají za vůdce. Jako tajemník za Německo musím odpovídat všem, kdo se na mne obracejí ve svých oficiálních funkcích jako předsedové atd. dělnických skupin. V tomto smyslu jsem také napsal Schweitzerovi (stále maje na zřeteli možné otištění celé korespondence).[161] Ale vůči intrikám zdejší staré demokracie z osmačtyřicátého roku bylo krajně načase, abych mohl prokázat svůj vliv mezi německými dělníky v Německu.

Že teď máš, chudinko, s bolavým okem dokonce ještě zavlažovat „Gartenlaube", to opravdu — navíc ještě v tomhle počasí — volá do nebe.

Mám pouze tyto poznámky:

strana 2, místo označené 1 x).[162] Skutečnost byla totiž taková! Vláda pro nás místo městského cenzora vyslala zvláštního ouřadu z Berlína (pana von St. Paula atd.). Když ani to nepomáhalo, byla jeho cenzura doplněna v druhé instanci ještě cenzurou kolínského vládního presidenta. Nakonec, celý vzteklý, vydal berlínský kabinet proti nám jakýsi manifest, v němž světu předvedl všechny naše přečiny a na závěr ohlásil, že nám ten krám koncem čtvrtletí zavřou.

Odstoupil jsem, protože akcionáři se ještě pokoušeli — i když marně, jak se později ukázalo — vyjednávat s pruskou vládou.

Strana 3 (2x). Pro šosáky by zde snad bylo vhodné ještě připojit, že mě prozatímní vláda písemně pozvala k návratu do Francie.

Ditto strana 3 (x3). Pro demokratické šosáky by bylo dobré dodat, že mě Prušáci vyhnali par ordre du mufti*, když to předtím marně zkoušeli soudně.

A nakonec: nebylo by lépe místo nadpisu „Německý národohospodář" dát „Německý socialista"? Obojí je „strašné", ale to první přece ještě o trochu víc.

Zítra několik dalších sdělení o zdejších událostech.

Salut.

Tvůj

Mouřenín

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* na rozkaz muftího, tj. na nejvyšší příkaz.

72

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 4. srpna 1868

Milý Frede,

jak to vypadá s Tvým okem?

Doufám, žes už dostal tu Eichhoffovu věc[163]. V „Zukunft" jsou „Ekonomické dopisy", kde se pěje chvála na mou knihu*. Ve skutečnosti jsou tyto dopisy většinou opsány odtamtud. V „*Social-Demokrat*" se vyzývá představenstvo Všeobecného německého dělnického spolku, aby mě pozvalo jako čestného hosta na sjezd do Hamburku koncem srpna.[164]

Před několika dny jsem napsal Meissnerovi**, abych se konečně dověděl, co a jak.

Kugelmann mi napsal několik řádek. Obchodní komora a polytechnická škola v Hannoveru prý objednaly několik výtisků mého spisu.

Zatím mám, po pravdě řečeno, víc trápení se soukromým hospodářstvím neboli, jak tomu říkají Angličané, s domácím hospodářstvím než s politickou ekonomií. Můj domácí si mě vypůjčil, bydlí na nějaký čas v Londýně, což je nepříjemné. Byl jsem rovněž nucen podepsat několik menších směnek atd.

Ta zatracená Francouzská sekce[132] nám ztropila pěkný skandál. Pyatovci uveřejnili v „Cigale" důtku generální radě. Jejich spojka — pověstný Vésinier. Přešli jsme přes toto udělení důtky prostě k dennímu pořadu. Nato Francouzská sekce uspořádala mítink, kde

* první díl „Kapitálu".
** Viz tento svazek, str. 111.

došlo k pranici. Dupont, Jung, Lafargue, Johannard, Lassassie a ještě další z toho ničemného spolku vystoupili. Ta sebranka má teď všeho všudy asi 15 lidí, ačkoli vůči nám představují „souverainneté du peuple"*. My jsme „šejdíři", „ctižádostivci" atd. Pomineme-li tu trochu skandálu, který tihle Spiegelbergové tropí v belgickém pokoutním plátku, neznamenají samozřejmě zhola nic. Není nic groteskněj šího, než jak si tahle verbež hraje na klub jakobínů.

Apropos! Mosesův článek[66] se konečně přece jen vynořil, totiž u Massola, který ho zanedlouho otiskne ve své „Morale Indépendante", neboť se teď převtělila v politický časopis. Reclus udělá totéž ve své „*Coopération*", z níž se teď rovněž vyklubal politický list.

Má žena v pondělí odjela napřed do Ramsgate, aby tam zajistila ubytování. Ostatní za ní pojedou zítra.

Lafargue se uvolní teprve zítra. Zatím operoval o sto šest jako asistent ústavního chirurga u sv. Bartoloměje. Včera například od devíti ráno do jedenácti večer. Běda tomu corpus vile**, ať už mužského nebo ženského rodu, na kterém se zacvičuje.

Tussy vzkazuje srdečný pozdrav Tobě a Lizzy. To dítě prohlašuje každému na potkání, že je hotovo odstěhovat se do Manchesteru. Mezitím si ji tu dobírají s nickname „The poor neglected nation"***.

Salut.

Tvůj

K. M.

Jak překládáš gravel na rozdíl od sand a flint†? A jak peat na rozdíl od bog††? Ostatně v té „poor neglected country"††† se mimoto vyskytuje snad ještě 6 různých názvů pro větší nebo menší odstíny rašelinné půdy.

Nakonec, jak dokážeš žít v tom vedru? Já bych nejraději visel ve vzduchu někde na stromě.

* svrchovanost lidu.
** nebohému tělu.
*** přezdívkou „ubohý zanedbaný národ" (viz tento svazek, str. 126).
† drobný štěrk ... písek a křemen.
†† rašelina ... močál, bažina.
††† „ubohé zanedbané zemi".

P. S. Teď, když se Němci budou houfně připojovat k „Mezinárodnímu dělnickému sdružení", kdy tedy společnost předběžně vymezuje aspoň své hlavní území — i když stoupenců je všude ještě pořídku — mám v plánu, aby se *generální rada* napřesrok přeložila do Ženevy a my abychom zde fungovali jenom jako britská rada. Myslím, že bude rozumné, když to sami navrhneme. Zároveň to ukáže těm oslům v Paříži, že nijak nelpíme na téhle příjemné diktatuře. Co o tom soudíš?

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

73

Engels Marxovi

do Londýna[1]

[Manchester] 6. srpna 1868

Milý Mouřeníne,

co dělám v tom parnu? Zkomírám a piju. Dnes prší, je dusno a vzduch, prosycen vlhkem, je dvojnásob nepříjemný, pot neosýchá a člověk je všude mokrý.

Minulý pátek jsem odvezl Lizzie a M. Ellen* do Bridlington Quay a v pondělí jsem se vrátil. Zítra tam jedu zase s Moorem; vzal bych si dovolenou a zůstal tam týden, ale Charles** má dnu a je docela hotov, a já musím ke své práci dělat ještě za něho, takže o nějakém odjezdu nemůže být ani řeči.

Eichhoffova brožura[163] dokazuje, že je schopen objektivně referovat o faktech, což bych byl do něho neřekl. Tys mu to ovšem také ulehčil. Ta věc bude velmi dobře působit. Pokud jde o přemístění do Ženevy, připomíná mi to přeložení ústředního výboru do Kolína.[165] Já bych si tento krok **velmi** rozmyslel. Za prvé, stojí těch pár oslů za to, abyste kvůli nim dělali tento krok a svěřili věc lidem, kteří sice mají hodně dobré vůle a snad i instinktu, ale nedokážou řídit takové hnutí? Za druhé, kdo zaručí, že proudhonovci — jakmile se jednou začne se stěhováním a posvátný respekt před Londýnem, který je přece jen pořád Medinou emigrace, bude nahrazen velice pochybným respektem před Ženevou — neprosadí už jako otázku mezinárodní kurtoazie, aby se stěhovalo také někdy do Bruselu nebo do Paříže? A konečně: takovéto ústředny se nikdy

* Lydii (Lizzie) a Mary Ellen Burnsovy.
** Charles Roesgen.

nemají umísťovat tam, odkud mohou být *vykázány*, pokud je k dispozici místo, kde nic takového nehrozí.

Čím je hnutí velkolepější, tím důležitější je, abys je měl v rukou *Ty*, a když teď začíná být přitažlivé i v Německu, pochybuji, že by Becker* měl dost filipa, aby je mohl řídit.

Životopis byl Kugelmannovi zaslán v pátek z Yorku.[158] Je velice dobré, že se teď současně objeví něco o Tvé knize** i ve francouzských novinách. Notabene, dej si poslat alespoň 20—30 separátů mého článku ve „Fortnightly"[17] (samozřejmě je zaplatíme, bude-li třeba), budou se nám velmi hodit. Umlčování máme teď už rozhodně za sebou a kniha si teď sice pomalu, ale jistě razí cestu.

Gravel je *drobný štěrk*. Pro jednotlivé druhy irských rašelinných půd neznám názvy, musíš se zeptat někoho z Východního Fríska.

Borkheim mi už připomínal „den splatnosti".

Srdečný pozdrav celé společnosti u moře.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Johann Philipp Becker.
** o prvním dílu „Kapitálu".

74

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 10. srpna 1868

Milý Frede,

přikládám dopis od J. Morleyho, šéfredaktora „Fortnightly". Beesly dělal, co mohl, ale panu Morleymu nebyl článek pochuti.[17] Nevadí.

Rodina šťastně dorazila k moři, všichni to velmi potřebovali.

To, co říkáš o přeložení ústředního výboru do Ženevy, je velmi správné. Je však možné, že v Bruselu přes nás a proti nám změnu navrhnou, aby dokumentovali svůj heroický odpor proti autoritářskému principu. V tom případě musí naši delegáti hlasovat aspoň pro Ženevu jako pro menší zlo.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

75

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 12. srpna 1868

Milý Mouřeníne,

stálo by za to podívat se trochu blíž na motivy pana Morleyho, už jen proto, aby se vidělo, že to malicherné všivé klikaření, které jsme si navykli hledat jen v Německu, bují i tady. Jestliže Morley přes Beeslyho vliv článek odmítá, není to jistě *pro nic za nic*. Jsou to v jádře buržoové, a Mr. Morley má moc dobré důvody, proč nechce, aby něco takového, jako Ty vykládáš, dostalo publicitu. To nejsou žádné *ismy;* to je pro něj drtivý úder, a tak na to není místo.[17] Nemám strach, že by se snad proto kniha nedostala do rukou anglickému publiku, ale nejsnazší a nejjednodušší cesta je odříznuta, a budeme muset hledat jinou. Zatím udělají kus práce francouzské články*, a bylo by dobré strčit je pánům z „Fortnightly" pod nos; moc pěkné by bylo, kdyby se přece jen podařilo pana Morleyho donutit, aby to otiskl.

Pozítří patrně odjedu na 10 dní do Bridlington Quay (adresa: *Mr. Burnsová*, 3 Burlington Place, Bridlington Quay, Yorkshire), protože Charles** je zas v pořádku; může se ale stát, že do toho ještě něco přijde, v tom případě Ti napíšu. Byl jsem tam s Moorem od pátku do pondělí; podnikli jsme velmi zajímavé geologické studie.

Srdečný pozdrav od Lizzie.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx," sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 155.
** Charles Roesgen.

76

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 13. srpna 1868

Milý Frede,

doufám, že Tě tyto řádky zastihnou ještě před odjezdem, protože je periculum in mora*.

Za prvé, musím poslat do Ramsgate peníze, aby tam rodina mohla ještě týden zůstat. Protože odjezd se po Tvé poslední zásilce ještě o několik týdnů zdržel, zaplatili jsme drobnější dluhy, mimoto musela žena vyzvednout ze zastavárny hodinky a jiné věci, aby vypadaly na pláži slušně.

Za druhé, jeden kupec, který má dostat 6 liber a nějaké šilinky, musí to mít tento týden, protože zavírá svůj krám.

Za třetí jsem už dostal dvě upomínky na zaplacení královských daní (asi 8 liber). Místní daně, jak víš, jsou zaplaceny. Tyto položky absolutně nemohu odsunout.

Na další dvě naléhavé položky — na domácího, který je teď naneštěstí v Londýně, a na směnku ve výši 12 liber, splatnou 25. t. m., dostanu snad včas peníze z Německa.

Psal jsem svým bratrancům Augustu a Karlu Philipsovým do Amsterodamu a do Cách, abych se dozvěděl, zda se už vrátili. Byly by to vyhozené peníze jet si na kontinent pro půjčku, není-li jisté, že jsou doma.

Už týden jsem oko nezamhouřil a věhlasný Gaudissart Borkheim, který se především přišel se mnou rozloučit, povídal, že se

* nebezpečí v prodlení.

musím už konečně zbavit té žloutenky. Aby mě rozptýlil, bavil mě o 1000 librách, které se snaží vymáčknout z Oppenheima.

Ve spěchu.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

77

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester kolem 14. srpna 1868]

Milý Mouřeníne,

peníze Ti pošlu zítra, náš pokladník neměl dnes odpoledne už žádné bankovky. Jen si nedělej hlavu kvůli tomu „ždímání", já bych jen chtěl, aby toho bylo víc, z čeho by se dalo něco vyždímat, ale uvaž také, že za 6 týdnů musíme splatit 150 liber s úroky a Borkheim říká, že úroky to vyženou na 165 liber!! Myslím, že se budeš muset odhodlat k cestě do Holandska, půjčovat na *takovéto* úroky si nemůžeme „dovolit".

Faucher mě velmi rozesmál.[138] Celá ta jeho ušlechtilá troufalost! Patronizující úvod, a nato kritika (a jaká!) jedné zcela elementární věci, kde vykládáš názory *ekonomů*, tedy pouze shrnuješ — Tvých vlastních věcí se obezřele ani nedotýká. Výborné je také jeho doznání, že dnešní generace, Fauchera nevyjímaje, neví nic ani o Jákobovi, ani o Josefovi, potvrzuje tedy Tvé mínění, že se „opravdu také nic nenaučila". Drzost tohoto chlapíka je ostatně komická. On přímo předpokládá, že jeho čtenáři nic nevědí, nechtějí se nic naučit, a dokonce i číst jsou ochotni leda takovéto faucherovské scanky. A v tom má pravdu.

Srdečný pozdrav.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

78

Marx Engelsovi

do Bridlington Quay

Londýn 21. srpna 1868

Milý Frede,

žena se včera vrátila z Ramsgate, děti tam ještě zůstaly. Protože už asi týden zvracím žluč a mimoto se zde rozmáhá cholera, trvá má žena na tom, abych se alespoň na 2—3 dny vypravil také do Ramsgate k moři. Takže tam dnes jedu.[166]

25 liber jsem s díky obdržel. Směnka na 12 liber, jak jsem se dnes přesvědčil, je splatná 28. srpna. Z kontinentu jsem dosud nic nedostal.

Peníze na životní pojistku pošli nejradši rovnou mně, v den splatnosti, a já to pak těm lidem zaplatím. Vždyť mi přece musí doručit dlužní úpis, který jsem podepsal já. Schylerovo prostřednictví by mě fakticky kompromitovalo.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

79

Engels Marxovi

do Londýna

Bridlington Quay 22. srpna 1868

Milý Mouřeníne,

díky za „Lanterne" a za B. Beckera[167]. Čím hlouběji nahlíží člověk do detailů Lassallovy tragikomedie, tím víc vystupuje do popředí její komická stránka. Ten člověk zašel na nepotlačitelnou reflexi na sebe sama, na permanentní sebepozorování. „Jak si připadám" — věčný refrén. Ubohý baron Icik! Komický v té vznešené chvíli, kdy svému alter ego* Rüstowovi přikazuje, aby se v případě potřeby per procura** vyspal s krásnou Helenou*** — věděl ovšem, jak malé nebezpečí tu hrozí — stejně jako ve chvíli, kdy mu Valach† rozstřílel genitálie. Ubohý Icik! Valach z něho udělal valacha! Tobě vždycky připadalo komické, že mu zacpali *hubu*, ale teď ještě *tohle*.

Seiler! Ten se člověku vybaví při téhle historii. Sebastian Seiler, jediný, kdo je hoden stát se historiografem této tragikomedie — ten si bude rvát vlasy, že mu nenapadlo podívat se na to z téhle choulostivé stránky. Zatím je docela zábavné, že „testamentární nástupce Lassallův"[168] označuje Lassalla za aristokrata, zrádce a sviňáka a musí si přisvojit všechno, co jsme svého času otiskli *proti němu samému* a proti Schweitzerovi.[169] Syčáci.

Ve středu nebo ve čtvrtek se vracím do Manchesteru, a potom

* druhému já.
** v zastoupení.
*** Helenou von Dönnigesovou.
† Janko von Racowitza.

navštívím na týden matku — nejspíš v Ostende. Čekám od ní ještě dopis, zatím vůbec nevím, na čem jsem.

Příslušný obnos na půjčku od pojišťovny bych byl samosebou poslal *jen Tobě*, kdyby ses byl od začátku pořád od celé věci neodtahoval a nepřesouval ji na Borkheima, takže jsem se musel obrátit nejprve na něho, abych se vůbec dověděl, kolik se má platit. A *to* jsem přirozeně mohl udělat, jen když jsem současně poznamenal, že mu, vždyť byl přece ručitelem, tu částku zašlu. Nikdy by mě nenapadlo poslat peníze tomu oslu Schylerovi, jak jsem Ti už také napsal. Myslím ale, že Tě ještě předtím, koncem příštího týdne, uvidím v Londýně.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

80

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 26. srpna 1868

Milý Frede,

stále žádná „dodávka" z Německa.* Je samozřejmě bláznovství počítat s něčím, co bylo slíbeno jen napůl. Ale tonoucí se i stébla chytá. V pátek je splatná směnka na 12 liber, jak jsem Ti psal. Protože dodneška nic nepřišlo a protože nechci mít v domě protest, byl jsem zrovna u našeho pekaře — říkal, že by „*snad*" mohl do zítřka do večera peníze opatřit, ale jen na několik dní. Současně jsem dostal od domácího lejstro, které přikládám. Právě teď se to na člověka všechno najednou sesype. To už je k zbláznění.

Přivez nebo mi pošli zpátky tu Beckerovu slátaninu[167]. Své teoreticko-politicko-ekonomické námitky proti Lassallovi opsal z Tvé brožury o vojenské otázce**.

Tento Becker nám svými seilerovštinami*** prokázal velkou službu. Je po zásluze Lassallovým „testamentárním nástupcem".

Pozvání, které jsem dostal na sjezd Všeobecného německého dělnického spolku (na 22.—25. srpna v Hamburku)[170], podepsali Schweitzer jako předseda a přes 20 dělníků z různých německých žup (členové *představenstva*). Na ty jsem ve své odpovědi† musel brát zřetel. Omlouvám se, že nemohu přijít, protože jsem zaneprázdněn úkoly v ústřední radě Mezinárodního dělnického sdružení, a proje-

* Viz tento svazek, str. 161.

** „Vojenská otázka v Prusku a německá dělnická strana".

*** Viz tento svazek, str. 165.

† „Předsedovi a představenstvu Všeobecného německého dělnického spolku."

vuji radost, že v jejich sjezdovém *programu* jsou zdůrazněny body, z nichž musí vycházet každé „opravdové" dělnické hnutí — agitace za úplnou politickou svobodu, úprava pracovního dne a mezinárodní spolupráce dělnické třídy. Takže jim jinými slovy blahopřeji k tomu, že upustili od *Lassallova programu.* Počkáme, zda ten vtip pochopí. Schweitzer, jediná chytrá hlava z celé lassallovské bandy, to jistě vycítí. Uvidíme, zda uzná za vhodné na to upozornit, nebo se bude naopak stavět hloupým.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

81

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 28. srpna 1868

Milý Mouřeníne,

Tvůj dopis z 25. jsem tu našel, a jak jsem včera slíbil, přikládám 2 pětilibrovky a 1 desítku, s tím se pan domácí bude asi muset zatím spokojit.

Každý den čekám dopis od matky, že je už v Ostende, pak tam hned pojedu; rozhodně se u Tebe v Londýně stavím, ale není jisté, zda se tam cestou do Ostende budu moci den zdržet.

Nakvap.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

82

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 29. srpna 1868

Milý Frede,

20 liber jsem s díky obdržel.

Tussy dnes zažila velkou hrůzu. Našla Dickyho v kleci mrtvého, třebaže včera ještě docela vesele zpíval. Byl pohřben se všemi poctami.

Dupont dostal mandát z Neapole, aby zastupoval tamější sekci.[171] Jak vysvítá z italských zpráv, nastoupila po řeži u Mentany v zemi všeobecná reakce, a zvláště shromažďovací a spolčovací právo dělnictva je takřka zničeno.[172]

V Paříži naši staří lidé naštěstí *sedí*. Tamější výbor vyšle do Bruselu jednoho delegáta; zato však různé odborové spolky 8—9.[173] Naši lidé nám z vězení psali, že je třeba tyto odboráře „politicky kompromitovat", aby již nemohli couvnout. K jakým prostředkům se uchyluje pařížská policie, vidíš z toho, že se k některým manželkám uvězněných dostavil jakýsi pán, představil se jako „Eugène Dupont" z Londýna a vyzvídal na nich. Byl to policejní agent, ale ta komedie mu nikde nevyšla. Eccarius dnes odjel jako náš delegát do Norimberka.[159] Odtud pojede do Bruselu. Z obou míst bude dopisovat do „*Times*".

Tzv. Francouzská sekce[132] pod vedením pánů Pyata a Vésiniera vysílá do Bruselu delegáta, aby — horribile dictu* — vznesl proti nám žalobu!

* jak strašné.

Apropos. Je-li tam ještě Moore, řekni mu, že by bylo dobře, kdyby mi mohl svůj obvyklý příspěvek Mezinárodnímu dělnickému sdružení poslat ještě *do úterka*. Jsme v Bruselu slabě zastoupeni a každý šilink, který se nám podaří sehnat, použijeme teď na to, abychom tam poslali dalšího člena*.

Příští úterý se koná poslední schůze v tomto roce před kongresem[174].

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* člena generální rady.

83

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 1. září 1868

Milý Mouřeníne,

přikládám pět liber Moorova příspěvku pro Internacionálu, zašli mi laskavě pro něho stvrzenku.

Čekám jak na trní, kdy mi matka napíše, že dorazila do Ostende, a sdělí mi svou adresu, abych tam na pár dní zajel,[175] ale kde nic tu nic. Jestliže do pozítří nepřijde zpráva, sotva z toho něco bude, protože milý Gottfried* chce odtud příští týden. Jakmile dostanu zprávu, pošlu Ti telegram, kdy přijedu do Londýna.

Ten škvár o Lassallovi[167] přivezu, nebo Ti jej pošle Schorlemmer, teď jej má on, až to přečte.

Jones tu pořádá pro dělníky schůze pod širým nebem, mluví však tak krotce, že už mu to jeho soupeř Henry vyčetl. V sobotu večer nazval Gladstona „velkým vůdcem **pracujících** *tříd*!" Sám jsem to slyšel. Zase *moc* chytračí.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Gottfried Ermen.

84

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 9. září 1868

Milý Frede,

8. září jsem zaplatil 167 liber, dostal jsem stvrzenku a vrátili mi dlužní úpis.

Posílám Ti „*Times*" a 2 čísla „*Daily News*" se zprávou o *Mezinárodním dělnickém kongresu*[176]. *Obě* čísla „*Daily News*" mi musíš *obratem* vrátit.

Z prvního úvodníku v „*Times*" vidíš, jak dobrá to byla politika, že jsme jedině jim, s několika slovy v tom smyslu, poslali naši zprávu.[177]

Ve spěchu.

Salut.

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

85

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 12. září 1868

Milý Frede,

kongres[176] naštěstí dnes končí, a až do čtvrtka — potud máme zprávy — se ještě nijak zvlášť nekompromitoval. Člověk ale pořád musí s obavami čekat blamáž, protože Belgičané mají enormní většinu. Pan Tolain a jiní Pařížané chtějí přeložit generální radu do Bruselu. Velmi žárlí na Londýn. Velký pokrok je, že proudhonovští „čačtí Belgičané" a Francouzi, kteří v Ženevě (1866)[178] a v Lausanne (1867)[179] dogmaticky deklamovali proti tradeunionům, jsou teď jejich nejfantastičtějšími přívrženci. „Čačtí Belgičané" při všem svém chvastounství na nic nepamatovali. Např. korespondent „Daily News" tři dny marně pátral, kde je zrovna zasedací lokál, až náhodou potkal Junga a Stepneyho. Lokály skutečně nebyly předem pronajaty a „čačtí Belgičané" chtěli výdaje uvalit na londýnskou generální radu, jíž stejně jako Francouzi dluží na 3000 franků. (Mj. i za svých 250 účastníků.) Teď se peníze budou shánět soukromou sbírkou mezi delegáty.

Já jsem teď v pěkné bryndě. Laura je od Tvé návštěvy[175] nemocná a žena si od ní musela vypůjčit 10 liber jen na mimořádné výdaje, protože jsme docela bez groše.

Z Holandska[69] ani řádka, a tak musím jejich mlčení považovat za záměrné. Skutečně nevím, co si mám počít.

Apropos. Štěstí, že jsme slova convicts* změnili na victims**.

* odsouzenci.
** oběti.

Až se vrátí Shaw — kterého jsme vyslali na Moorovy* útraty — dostane Moore stvrzenku.

Salut.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 171.

86

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 16. září 1868

Milý Mouřeníne,

mohu psát jen krátce a špatně, mám v pravé ruce revmatické bolesti a psal jsem už celé odpoledne.

Přikládám desetilibrovou bankovku. Až se Borkheim vrátí, musíš ho rozhodně k nějakému kroku přinutit, jestliže se už nedá nic jiného dělat. Chápeš, že jsem sám teď dost utažen. Už jsi psal *Meissnerovi* o vyúčtování? To bombardování, které zahájili dělníci ze všech stran, učiní všemu umlčování brzy konec a druhé vydání nedá na sebe dlouho čekat. **Teď je načase** uveřejnit novou anonci*. Vymysli něco a já to pošlu Meissnerovi, beztak jsem mu ještě dlužen odpověď. Ale neodkládej to. Dále by se mu měly poslat „Times" s bruselskou rezolucí Němců, včerejší „Demokratisches Wochenblatt" etc.,[180] musíme ho navnadit. Jestliže jsi to neudělal, tak to udělej. (Já tady už nemohu to číslo „Times" sehnat.) A poznenáhlu se potom k Tobě začne sbíhat i směnná hodnota.

To, co Eccarius napsal ve své zprávě pro „Times", to Ti tu velice prospěje, pan Morley bude valit oči.** Zdejší listy otiskly také dost obsáhlé výňatky ze zprávy (nejdelší „Daily News").

Kongres proběhl ještě dost dobře. Skvěle se osvědčila metoda, aby se na veřejnosti odbylo žvanění a důležité věci projednaly v tichosti. Rada tedy přece zůstane v Londýně, a proudhonovci se zase spokojili konstatováním, že *oni* jsou proudhonovci, ale jinak nikdo.

* o prvním dílu „Kapitálu".
** Viz tento svazek, str. 159 a 160.

Meissnerovi by se mělo poslat také to číslo „Zukunft" o Lloydovi atd., kde je o Tobě dvakrát zmínka. Chceš-li, mohu to všechno obstarat.

Moses Hess mě velmi pobavil.[181]

Teď je ale otázka: není nutně zapotřebí zpracovat *pro dělníky* populárně a stručně obsah Tvé knihy? Neuděláme-li to, přijde nějaký Mojžíš a zpacká to. Co o tom soudíš?

Vracím také Eichhoffa.[163]

Člověk nemůže vytáhnout paty, aby tu neudělali nějakou hloupost. Co jsem byl pryč, pozvali ti slavní výboři ze Schillerova ústavu[50] na naléhání bradfordských to prase Vogta, aby zde pronesl přednášku. Samozřejmě jsem hned oznámil, že z výboru vystupuji, „abych tak nepřímo neprojevil důvěru člověku, o němž bylo podle mého názoru dokázáno, že byl v roce 1859 placeným bonapartistickým agentem".* To prase přijede zítra.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Vedení Schillerova ústavu".

87

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 16. září 1868

Milý Engelsi,

díky za 10 liber. O peněžní otázce budu podrobněji mluvit na konci dopisu. Nejdřív „všeobecně".

Naše politika, aby se poslala zpráva[177] jen do „*Times*", se osvědčila. Donutila k řeči všechny londýnské listy, vyjma hluboce rozhořčeného Levyho*. Eccariovy zprávy z Norimberka „*Times*" neotiskly. Zabraly, teprve když jsem jim poslal výroční zprávu**. První úvodník včerejšího „*Morning Advertiser*" je (k Blindovu zármutku) pro *Internacionálu*, proti „*Times*". „*Star*" prohlašuje kongres[176] za „*úspěch*". „*Standard*", který nás dříve napadal, se ve svém včerejším úvodníku plazí před dělnickou třídou. Bije do kapitalistů, ale teď se bude nad zemědělskou otázkou sám šklebit. „*Journal des Débats*" lituje, že Angličané, Němci a Belgičané patří ke „komunistické sektě", jak nasvědčuje rezoluce o půdě[182], a že Francouzi naproti tomu stále jen omílají „směšné Proudhonovy deklamace".

S Eccariem je velká nespokojenost a příští úterý se strhne bouře, která na něho blahodárně zapůsobí.[183] Vytýká se mu toto:

Kongresu se *téměř nezúčastnil*, ale zato v „*Times*" ze sebe dělá vůdčího ducha. V článku si rovněž přisvojuje jako soukromé vlastnictví *návrhy generální rady* a také potlesk, který sklidily, jako by

* z „Daily Telegraph".

** „Zpráva generální rady IV. výročnímu kongresu Mezinárodního dělnického sdružení."

patřil jemu. Projevy *jiných* pokud možná přecházel mlčením, a aby se „*Times*" zalichotil, *zfalšoval* Dupontovu závěrečnou řeč. Lessner si mimoto stěžuje, že Eccarius v „Times" zamlčel, že (Lessner) předčítal z mé knihy[184], že rezoluci o knize[180] zahrnul do své zprávy jen na největší nátlak a konečně že zfalšoval německou rezoluci o válce[185]. Říká, že evropská válka by byla občanskou válkou, kdežto v německé rezoluci stojí, že „válka mezi Francií a Německem by byla občanskou válkou, *z níž by mělo prospěch Rusko*". Poslední slova vůbec vynechal. Zato Němcům a Angličanům připisuje nesmyslný nápad Belgičanů — *stávkovat* proti válce.

Na druhé straně je jeho dopisovatelská činnost záslužná. Zkrátka a dobře, vysvětlí se mu, aby napříště vystupoval jen jako *zpravodaj*, přičemž cestovní náklady bude platit rada, články „*Times*". *Nikdy už* nebude jmenován *delegátem*. Tak se zabrání konfliktu z kolize povinností.

Zásluhu na tom, že jsme na tomto kongresu tolik prosadili, třebaže byl takřka zcela belgický (s přísadou Francouzů) a třebaže jsme na něm byli tak slabě zastoupeni, má podle Lessnera ta okolnost, že ve všech rozhodujících bodech hlasovali belgičtí dělníci s Londýnem proti svým bruselským *předákům*. Moses* prý měl nejlepší řeč proti proudhonovcům.[181] Tolain tak zuřil, že nepřišel ani na banket. Nejenže ústřední rada zůstala tady dál, ale byla přijata kandidátka jejích členů tak, jak jsme ji *pročesali*. Vésinier má do 4 týdnů podat komisi v Bruselu[186] důkazy pro své podezření vůči Tolainovi. Budou-li *nicotné* (a ony jsou nicotné), kongres ho již podmíněně *vyloučil* ze sdružení jako pomlouvače. Delegát Francouzské sekce[132] vznesl proti generální radě obvinění, v němž mimo jiné byl i skromný požadavek, aby francouzského člena generální rady jmenovala Francouzská sekce. Přešlo se přes to k normálnímu pořadu jednání (zrovna tak jako jsme to se stížnostmi těch chlápků dělali v generální radě).

Liebknecht se v Norimberku[187] dopustil zcela zbytečné hlouposti (je to dokonce i *proti stanovám*) tím, že tam lidem vnucoval Beckerovu zmatenou slátaninu jako *program Mezinárodního dělnického sdru-*

* Moses Hess.

žení.[188] Sonnemann právem upozornil na to quid pro quo*. Ale pan Vilém chtěl pro „*lidovou stranu*“[105] *demokratické žvásty*!

Meissner mi před několika týdny poslal pár řádek. Že může udělat vyúčtování až za několik týdnů. Domnívá se, že dosud *není žádný zisk*. Dnes mu pošlu „*Times*“, Liebknechta** a „Zukunft“. *Anonci* musíš udělat Ty. Nemohu nabízet svou vlastní knihu. Bylo by také dobře, kdybys Ty sám napsal malou brožuru jako populární výklad. Snad to teď potáhne!

Pokud jde o peněžní záležitosti, ovšem že takhle to dál neutáhnu. Nemohu vůbec pracovat. Myslím, že by bylo nejlepší, kdybys napsal Borkheimovi a zeptal se, zda by se pro mne někde nedaly sehnat peníze, protože jsem se teď, *když jsem zaplatil půjčovně* a splatil jiné nahromaděné dluhy, dostal do velké tísně, a to kvůli mimořádným výdajům, mj. kvůli výbavě pro Lauru, která brzy pojede do Paříže. (A to nám skutečně *ztížilo* situaci!) Já jsem Borkheima dostatečně poznal, takže vím, že se jistě domnívá, že mám určitý pravidelný příjem, ale že jsem v mimořádných nesnázích, protože jsem ještě nedostal zaplaceno za knihu atd. Ať si myslí, že mu píšeš za mými zády. Musíš mu ovšem dát nebo spíš slíbit záruku.

To je moc dobře, že je *Vogt* v Anglii zrovna teď, kdy Internacionála budí takovou pozornost. *Ten* se vyzná v tlačenici.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* nedorozumění, záměnu.
** Viz tento svazek, str. 176.

88

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 18. září 1868

Milý Mouřeníne,

myslím, že nebudete moci prosadit vyloučení Eccaria z účasti na kongresech, jak máte v úmyslu, bude nepostradatelný i jako delegát. Jinak je ale velmi dobré, že mu to jen tak neprojde a že mnozí vystoupí, aby mu umyli hlavu, jak říká Lafargue.

Co se týče oznámení o Tvé knize* (anonce), je absurdní tvrdit, že bys to sám nemohl udělat. Sám ses přece k tomu chystal, když jsem Ti poslal text, který se Ti nelíbil.** Tak se toho tedy laskavě zase chop a pošli mi text inzerátu, který jsi mi tehdy slíbil. Já už to pak zařídím s Meissnerem. Musíme ho trochu povzbuzovat, aby jeho dobrá vůle neochabla.

In puncto peněz rád Borkheimovi napíšu, jakmile mi oznámíš, že se vrátil. Při té příležitosti mi ale musíš říci, co tehdy té půjčce předcházelo. Na kolik ses pojistil na život, na jakou prémii a zda je pojistka ještě platná. Bylo by totiž stále ještě možné buď získat prostřednictvím téže společnosti novou půjčku, nebo zálohu přímo na pojistku. Ale jak Ti mám sehnat peníze, když mi o všech těchto věcech nic neřekneš? Jestliže se dohodneme s Gottfriedem Ermenem, který sotva přijede dřív než koncem října, pak mohu opět ihned něco uvolnit, ale na tom všechno závisí. Jestliže se s ním *ne*dohodnu, pak bude má vlastní situace velmi nejistá. Rozhodnutí ale může padnout až koncem roku, a to je ještě za $3^1/_2$ měsíce.

* o prvním dílu „Kapitálu".
** Viz tento svazek, str. 80.

Krásný Vilém* zbujněl, co ho jeho Bismarck opustil.[189] Čím dál je jasnější, že se žene do války. Přesto myslím, že pro letošek je už pozdě. Francie potřebuje na nákup koní a na vlastní mobilizaci stále ještě víc času než Prusko a nemyslím, že by k tomu Francouzům přes všechny přípravy a chvástání stačilo méně než 6 neděl. Protože s domácím chovem koní nemůže vystačit, musí se zahájení přímé mobilizace, tj. nyní určité rozhodnutí k útoku, projevit nákupem velkého množství koní v cizině, což se okamžitě rozkřikne. Ani teď ještě zdaleka nemohou mít *plný* stav koní nutný pro válku. Tedy za 5 až 6 týdnů se Ludvíček** bude muset projevit, a to už bude konec října, a zimní tažení, zvláště s nynějšími obrovskými masami, se podniká jistě jen v nejkrajnějším případě. Nevyskytnou-li se tedy zcela zvláštní důvody, máme do března—dubna celkem klid, a do té doby se může stát ledacos.

A pak, Ludvík ještě zdaleka *nemá* tolik lidí, kolik potřebuje. Jeho řadová vojska sotva budou mít víc než 650 000 mužů (četnictvo, městská garda a hromada jiných policejních skupin se počítá také do stavu armády) a mobilní garda z velké části neexistuje dokonce ještě ani na papíře. Než se zaběhne nový vojenský systém, na to je třeba nejméně 6—7 let, a jeho trvá teprve rok. Nemyslím, že by Ludvík chtěl válku už teď, kdy se jí může vyhnout, protože každý měsíc odkladu rozmnožuje *jeho* bojové síly víc než pruské.

Lauře se už snad daří dobře? Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Vilém I.
** Napoleon III.

89

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 19. září 1868

Milý Frede,

přikládám dopis od Schweitzera[190], rovněž dopis z Essenu a zároveň 6 čísel „Social-Demokrata". Do *úterka* to tu musím mít všechno zpátky. Co mám odpovědět tomu mazanému Schweitzerovi? Jak vidíš z debat (v „Social-Demokratu") na *sjezdu Všeobecného německého dělnického spolku*[156], větřili „opravdoví" lassallovci, že jejich pan předseda při nějakém budoucím sjezdu[191] pro založení odborů a řízení stávek opustí lassallovské vody. Jenom pod pohrůžkou, že složí funkci, dostal svolení provádět tuto agitaci nezávisle na Německém dělnickém spolku. Jeho cílem je ovšem předejít Liebknechta atd. Mimoto pochopil, že až se v Německu rozroste *skutečná* dělnická organizace na podkladě odborů, jeho umělý sektářský spolek bude brzy v koncích. Co teď v jednom úvodníku (čís. 104) označuje jako jádro Lassallova objevu: „státní úvěr k zakládání výrobních sdružení", je doslova opsáno z programu francouzského *katolického* socialismu, vedeného Buchezem, který vyšel v „*Atelier*" za časů Ludvíka Filipa. Musím odpovědět diplomaticky a chtěl bych znát Tvůj názor.

„*Vogt*" už tu žádný není. Ale napsal jsem včera Liebknechtovi[192] a požádal jsem ho o přesnou zprávu o výtiscích (asi 150), které mu byly zaslány.

Příští úterý, až se poprvé sejde generální rada, bude pěkná mela. Dupont má také velkou zlost na Eccaria, protože se vlastně vůbec nezúčastnil sjezdu. Budu se snažit chránit Eccaria před „po-

zitivními" zákroky*, ale nemohu se ho tentokrát zastávat s takovým zaujetím jako loni proti Foxovi, Carterovi atd.[193]

Jeden obchodník z Bordeaux, Lafarguův přítel hovořící anglicky, se tudy vracel z cesty po Švédsku a Dánsku. Řekl Lafarguovi, že prý se tam ve vyšších kruzích hodně mluví o mé knize**, což se mi nezdá moc pravděpodobné.

Laurince je trochu líp. Její svízele souvisí s jistými přirozenými vývojovými procesy. Chtějí odjet začátkem října, a to je zlé, protože s prádlem do výbavy to ještě pokulhává.

Náš slavný Gaudissart*** se dnes vrátil.

S půjčkou se to má tak: Přijmeš peníze na určitou lhůtu. Zemřeš-li před splatností, *nemusí* se obnos vracet. Naproti tomu v opačném případě v den splatnosti se částka splatí se sjednanými úroky. Tím se transakce *skončí*. Není to tedy životní pojištění. Nedostaneš také žádnou pojistku, nýbrž peníze, na které vystavíš úpis. Ten mi byl samozřejmě vrácen. Pro tu zvláštní formu přijde i celá věc tak draho. Je to určitě nejhorší a nejdražší způsob, jak dostat peníze.

Jediná okolnost, která podle mého názoru prospěje Bonapartovi, opozdí-li se se svým tažením, je to, že pak bude Rusko paralyzováno, alespoň pro vojenskou akci. Jedno je jisté. V celé Francii se věří, že je válka přede dveřmi.

S inzerátem chci nejdříve vědět, co odpoví Meissner, kterého jsem se na to dotázal.

Jak to dopadlo s tlustým Vogtem?†

Salut.

Tvůj

K. M.

Ve zprávě v „*Opinion Nationale*" o bruselském kongresu stojí mj.: „Musím se tu zmínit o výroční zprávě Sdružení, kterou sestavila londýnská rada. *Zmínit se* je vskutku jediné slovo, kterého mohu použít, neboť se vůbec natolik nevyznám v právních otázkách,

* Viz tento svazek, str. 178.
** o prvním dílu „Kapitálu".
*** Sigismund Borkheim.
† Viz tento svazek, str. 177 a pozn. 206.

abych vybral a vyloučil výrazy trestné podle francouzských zákonů, a těch by se dalo najít dost.“ Potom se hovoří o místech týkajících se „francouzské vlády“. „Kritika je tu někdy drsná a často ironická. Opakuji, nemohu to posoudit; ale musím přiznat, že obecenstvo bylo méně úzkostlivé než náš dopisovatel; odměnilo bouřlivým potleskem všechna místa, která si netroufám citovat.“

Z Francie tam bylo 12 zpravodajů.

„*Emancipation*“ a „*Journal de Bruxelles*“ napadly kongres úplně stejně jako nás před 20 lety.

Byl tam nějaký ruský novinář. Řekl, že pošle generální radě ruské listy týkající se kongresu.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

90

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 21. září 1868

Milý Mouřeníne,

vracím Schweitzerův dopis.[190] To je přece vůl, myslí-li si, že si Tě takovým dopisem koupí. Tím, že z Tebe dělá vůdce „Evropy" všeobecně, jemně Ti naznačuje, že právě proto se Tvá vláda nevztahuje na žádnou určitou zemi zvlášť, že tedy vlastně není z tohoto světa. Jmenuje Tě papežem, abys ho pomazal na německého císaře a Viléma zato odkopl. Rozhodně je velmi cenné, že máš *tento* dopis v rukou.

Myslím, abys toho dobrého muže upozornil především na to, že jeho dělnický sjezd[191] bude mít smysl jen tehdy, bude-li to *skutečně* dělnický sjezd, a nikoli jen pouhá kopie jeho hamburského sjezdu[156]; bude-li tedy Schweitzer dbát na to, aby tam byly zastoupeny i jiné živly než lassallovské. Zatím to na to nevypadá a zdá se, že Schweitzer v tom směru ani nic nepodnikl. Zda se s Vilémem a jinými „může přátelit" nebo ne, to je úplně lhostejné, v takovéto věci musí jít společně s nimi. Dále pokud jde o stanovy, mohl bys mu napsat, že ani tak nesejde na tom, co je v nich psáno, jako na tom, jak se jich bude používat.

Ten chlap chce zřejmě vypíchnout Vilémka, Bebela a spol. a mít přitom možnost odvolávat se na něco písemného od Tebe. Musí mu na tom moc záležet, jinak by Ti nenapsal tenhle dopis, kterým se jednou provždy úplně vydal do Tvých rukou. Nadto vidí, jak správně říkáš, že s těmi několika lassallovskými frázemi už nevystačí a že musí svůj rejstřík rozšířit.

Nemýlím-li se, dal jsi Vilémkovi také výtisky „18. brumairu". Z těch bychom si také měli nějaké vzít, já už žádný výtisk nemám.

Gaudissartovi* napíšu.

Události ve Španělsku[194] by mohly udělat konec celému válečnému pokřiku. La innocente** Isabel*** byla jediný jistý spojenec, kterého Ludvík† měl, a zvítězí-li ve Španělsku revoluce, nabude celá konstelace zcela jiného charakteru. Rozhodne se to asi velmi rychle; myslím, že Nevinná je fuč.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Sigismundu Borkheimovi.
** Nevinná.
*** Isabela II.
† Napoleon III.

91

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 23. září 1868

Milý Frede,

jak vidíš z přiloženého dopisu, chtěl by Liebknecht pomocí mne odstranit Schweitzera zrovna tak jako Schweitzer Liebknechta.[195] Odpověděl jsem Vilémovi: Jenom se neukvapovat! Jestli bude postupovat taktně, pak se Schweitzer sám stáhne do skrovnějších „proporcí" anebo se sám zahrabe. Rozpuštění Všeobecného německého dělnického spolku znamená pro lassallovštinu jako takovou hrůzný konec, ačkoli možná bude ještě nějakou dobu živořit jako sekta.[196]

Přikládám Schweitzerovu zprávu v „Social-Demokratu" o té katastrofě.[197]

Úplně s Tebou souhlasím, že španělská revoluce (má stejný význam jako neapolská revoluce z roku 1848[198]) vyvolá obrat v evropských dějinách a zejména jako deus ex machina rozetne gordický uzel odporné německo-francouzské války.

Právě se vrací Strohn z kontinentu. Další tedy příště.

Tvůj

Mouřenín

„*Times*" zaplatily Eccariovi* $2^1/_2$ guinea za sloupec, velmi ho pochválily a nabídly mu výhodnou spolupráci. Pošli mi zpátky Viléma.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 178.

92

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 24. září 1868

Milý Mouřeníne,

proto tedy ten podlézavý dopis od Schweitzera!* Ten chlap zřejmě věděl, co ho čeká, když Ti psal. V jistém smyslu mu možná ani není docela nepříjemné, že může pověsit přísnou lassallovskou řeholi na hřebík, v podstatě je pro něho ztráta „řízné" organizace a hry na diktátora určitě osudná. S chvástáním lassallovské sekty, že *oni* jsou v Německu „strana", s tím už je ovšem konec a sekta pozvolna odumře; v Bergensku, v pravé domovině sekt, bude dodělávat nejdéle.

Ostatně jak správně tuší Vilém, bude to rána i pro jeho spolky[199]. Tím líp. Maloburžoazně lidovostranicky federální pošilhávání těch chlapíků nestojí také za zlámanou grešli. A je dobře, že vláda, když poznala, že se dělníci nedají od ní využít proti buržoům, jaksepatří dělníky naštve. Nějaký způsob se přece najde.

Ale jaký je ten Vilém kamarád! Ještě ani ne před 4 měsíci uzavřel se Schweitzerem „jakousi alianci"[157], a dnes už je s ním zase na nože a je prý pro něho moc nespolehlivý. To přece věděl už dřív — ale to báječné komonstvo, které mu „přidělil, aby ho hlídalo"!

Co to je za prohlášení, které máš všude rozšiřovat?[195] A v něm ty krásné fráze o „osobnostech", které si má Vilém vyložit proti Baptistovi a Baptista** proti Vilémovi! Kdo má jednou v krvi jiho-

* Viz tento svazek, str. 183 a 186.
** Johann Baptist Schweitzer.

německého demokrata, ten se ho už nezbaví. Soudí se, že Vilém psal Struvovi.

Schlöffel (starý) se zase vynořil *ve Slezsku*. Několik zajímavostí z „Zukunft" jsem přibalil k číslům „Social-Demokrata", která vracím.

Škoda, žes nejel do Norimberka! To by Tě bývalo odškodnilo a potom bys byl zase mohl znova začít s tou křížovou cestou. Říkám Ti, ten chlap si Tě pořád ještě plete se Struvem.

Vilém by teď mohl vzhledem k rozpuštění Všeobecného německého dělnického spolku[196] otisknout příslušná místa z mé brožury, kde se to všechno pánům lassallovcům předpovídalo. Co tomu říkáš? Mohl bych mu to upravit, protože tu mám ještě několik výtisků.[200]

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

93

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 25. září* 1868

Milý Frede,

můžeš mi do soboty do rána poslat 5 liber? Zrovna byl u mne jeden obchodník, že prý mu hrozí bankrot a utrpí velkou újmu, nesežene-li do soboty od svých dlužníků určitou částku.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Patrně čtvrtek 24. září.

94

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 25. září 1868

Milý Frede,

Tu věc pro Liebknechta[200] rozhodně udělej co nejrychleji. Jinak to totiž stvoří sám a můžeš si být jist, že *špatně*. Myslím, že by bylo dobré, kdybys také ukázal, co v té prašivé brožuře Bernharda Beckera[167] (jejíž autor nám tak hanebně nadával, když ještě byl „presidentem lidstva“)[201] je ukradeno a po trpkých zkušenostech převzato z Tvé brožury*. Brožuru můžeš mít hned, jestliže napíšeš obratem Strohnovi, který si ji vzal s sebou do Bradfordu.

Nadešel čas „zatroubit“ k útoku proti tomuto „lassallovství“. A hanopis B. Beckera vůbec nemusíme nechat zapadnout.[202]

S „provoláním“, o němž hovoří plamenný Vilémek,[195] se to má takto: Od té doby, co němečtí dělníci změnili svůj vztah k nám, jak vyplývá z různých jejich sjezdových rezolucí, musím jim ovšem (jménem Mezinárodního sdružení, jako jeho tajemník pro Německo) zaslat několik všeobecných řádek. Ale není třeba s tím příliš spěchat. Ve všech těchhle věcech „spěchej pomalu“, a jak známo, pro našeho Vilémka žádné „spěchej“ s tou věcí 6-7 let neplatilo.

Pokud jde o Schweitzera, měl jsem určité tušení, že se někde rýsuje nějaký obrat. Proto ačkoli mám odpověď** na jeho dopis už několik dní hotovou — (s mentorskou rezervovaností ho poučuji zejména o rozdílech mezi podmínkami sektářského hnutí a skutečného třídního hnutí) —, ještě s ní posečkám. A odpovím mu, teprve

* „Vojenská otázka v Prusku a německá dělnická strana“.
** Viz tento svazek, str. 643.

až se ukáží výsledky tohoto jeho nového pokusu o ustavující sjezd odborů v Berlíně[191]. Schweitzer rozhodně už ze zkušenosti ví, že lhůta, v níž odpovídám na jeho dopisy, je vždy v obráceném poměru k „vřelosti jejich citů".

Vilém má už jenom jeden výtisk „18. brumairu".

Jak to dopadlo s *Vogtovými* přednáškami v Schillerově ústavu?

Tvůj
K. M.

Blanqui se zúčastnil bruselského kongresu po celou dobu jeho trvání.

V jedné Modré knize o krizi z roku 1857[203] se *Cardwell*, předseda vyšetřovací komise, nejodpornější drbna z celé Peelovy babské kliky, ptá *Dixona* (ředitele jedné zkrachované liverpoolské banky), zda většinu akcionářů banky netvořily ženy, páteři a podobné osoby, které se nevyznají v bankovnictví. Nikoli, odpovídá Dixon, byli to většinou „*mercantile men*"*, ale dodává hlubokomyslně:

„Většinou to byly obchodní kruhy, obchodníci, ale nakolik můžeme obchodníky považovat za schopné vytvořit si úsudek o *jiném než vlastním obchodě*, to je *poněkud* sporné." Není to krásné?

Apropos! Ať mi Moore pošle z knihovny, kde si vypůjčuje, Fosterovo „On Exchange", tady v knihovně to nemají. Hned to vrátím.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „obchodníci".

95

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 25. září 1868

Milý Mouřeníne,

posílám žádaných pět liber v bankovce.

Události ve Španělsku[194] se asi vyvíjejí dobře, vydává-li vláda tak málo příznivých zpráv. Přesto je podivné, že ještě nebylo přerušeno telegrafní spojení s cizinou. To dokazuje, že Nevinná* *by mohla* docela dobře do Madridu, kdyby chtěla.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Isabela II.

96

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 26. září 1868

Milý Frede,

srdečné díky za 5 liber št. Tahle třída drobných živořících obchodníčků je k pláči. Moje žena zanesla ihned peníze věřiteli do bytu. Ten člověk už zatím „přišel na buben" (a je to svým způsobem docela vážená osoba); jeho žena se slzami v očích přijala peníze za něho. Veliká, ba největší část těchhle obchodníčků prodělává všechny svízele proletariátu, navíc je tíží „strach" a „chomout vážené společnosti", ale postrádají sebevědomí lepších dělníků jako protiváhu.

Apropos. Konečně se urovnaly dosavadní sváry mezi autoritami v odborových svazech, které je ve skutečnosti po léta ochromovaly. The London Trades' Council (Odger et Co.), London Workingmen's Association (Potter et Co.) a Amalgamated Trades Unions (hlavní sídlo, které se každý rok mění, je teď myslím v Sheffieldu) se konečně dohodly na *společné akci*.[204] Je to výsledek buržoazní štvanice proti odborům.

Posílám Ti zase zpátky poslední Schweitzerova čísla*, protože je možná budeš potřebovat k článku pro Viléma[200]. Nech si je zatím v Manchesteru, ale bylo by dobře, aby byly v případě potřeby zase po ruce. Nemyslím, že měl Schweitzer tušení, jaká rána mu hrozí. Kdyby to byl věděl, byl by sotva tak triumfálně hřímal o „řízné organizaci". Myslím, že pruskou vládu přimělo k tomuto rozhodu-

* listu „Social-Demokrat".

jícímu úderu „Mezinárodní dělnické sdružení". Ale pokud jde o Schweitzerův „horoucí" dopis, který mi napsal, pramení prostě z jeho obav, že teď po norimberském usnesení[187] bych mohl otevřeně vystoupit pro Viléma a proti němu. Taková polemika by bývala po hamburské aféře[156] (ten dobrák mi napsal, že prý mám laskavě přijet sám do Hamburku, „abych sklidil zasloužené vavříny"!) přece jen na pováženou.

Německá dělnická třída by nejvíc potřebovala, aby přestali agitovat s laskavým svolením nejvyšší vrchnosti. Takhle byrokraticky vydrezírované plemeno musí projít důkladnou průpravou ve „svépomoci". Na druhé straně mají rozhodně přednost v tom, že začínají hnutí v mnohem pokročilejší situaci než Angličané a že jako Němci mají hlavu na pravém místě a dovedou generalizovat. Eccarius si nemůže vynachválit parlamentární slušnost a takt — zvláště ve srovnání s Francouzi v Bruselu[176] —, jaké vládly na norimberském sjezdu.

Se Španělskem to vypadá ještě všelijak; ale myslím si, že by se to hnutí nedalo potlačit na dlouhou dobu.[194] Jedno nechápu, totiž že vůdcové nepočkali, až „Nevinná"* opustí Španělsko a přijede na návštěvu k Bonapartovi. Jestlipak v tom neměl prsty sám Bonaparte?

Salut.

Tvůj
K. M.

Jedním z nejsměšnějších Schweitzerových manévrů — k tomu ale byl rozhodně donucen předsudky své armády a jako předseda Všeobecného německého dělnického spolku — je to, jak ustavičně přísahá in verba magistri** a při každém dalším ústupku potřebám skutečného dělnického hnutí úzkostlivě argumentuje tím, že to *ne*odporuje dogmatům samospasitelného lassallovského vyznání víry. Hamburský sjezd docela správně, instinktivně vytušil, že Všeobecný německý dělnický spolek jakožto specifickou organizaci lassallovské sekty ohrožuje skutečné dělnické hnutí prostřednictvím odborů atd.

* Isabela II.
** na Mistrova slova. Horatius, „Listy", kniha I.

a že oficiální účastí na tomto hnutí ztratí tato organizace specifičnost, která je její point d'honneur a raison d'être*.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* otázkou její cti a smyslem existence. Viz tento svazek, str. 645.

97

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 29. září 1868

Milý Frede,

v příloze posílám dopis od Eichhoffa[205] a k tomu 2 „Social-Demokraty" a „Staatsbürger-Zeitung".

Dočteš se tam, že se „uchlastanému" Schulze-Delitzschovi podařilo dodat Schweitzerovu teatrálnímu podniku na chvíli významu, že se celý Schweitzerův sjezd skládá *jenom* (minus 12 lidí) z lassallovců a že si Schweitzer myslí, že může namísto své diktatury nad Všeobecným německým dělnickým spolkem docela prostě dosadit diktaturu nad německou dělnickou třídou. To je velmi naivní.

Pro nás je praktická jedině otázka: Mám nebo nemám vydat *už teď* provolání? Generální rada musí v souladu se svým postavením vystupovat nestranně. Nebylo by tedy lépe ještě vyčkat, až se 1. Schweitzerova hra jasněji odhalí nicotností svých výsledků a 2. až Liebknecht a spol. skutečně něco zorganizují?

Zdá se mi, že moc generální rady hodně závisí na tom, aby si nesvázala ruce v nevhodnou dobu, a pokud si není naprosto jista úspěchem, aby se při svých operacích řídila spíš ruskou diplomacií.

Pokud s tím také souhlasíš (a musíš se vyslovit do 2—3 dnů), mohl bych Vilémovi a Eichhoffovi prostě napsat, že se většina generální rady vyslovila proti jakémukoli veřejnému provolání, dokud jí hnutí, která se připojila k Mezinárodnímu dělnickému sdružení, neposkytnou oporu svou organizací.

Tvůj

K. M.

Mezitím je možno nenápadně ještě víc podkopávat lassallovství, které už je v posledním tažení, jak k tomu např. přispěl Tvůj článek.[200]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

98

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 30. září 1868

Milý Mouřeníne,

teď, když už jsi jako tajemník pro Německo navázal spojení se Schweitzerem, nechápu, jak bys mohl postupovat jinak, než zachovávat mezi ním a Vilémkem naprostou neutralitu — alespoň když vystupuješ oficiálně. Pokud vím, přijali lassallovci v Hamburku váš program,[156] víc tedy nelze žádat. Musí se zkrátka přenechat Schweitzerovi, aby se pohřbil sám; kdybychom byli přímo v Německu, bylo by to něco jiného.

Už z minulého „Social-Demokratu" jsem zjistil, že chtěl přenést „tuhou organizaci" na odbory; nezbývá než vyčkat, zda se mu to podaří, o čemž pochybuji.* Záležitosti odborů jsou záležitostí peněz, a tu přestává diktatura sama sebou. A se substitucí to přece jen není tak jednoduché, jak si to ten prosťáček představuje.

Rada se může a smí exponovat jen tehdy, je-li sama přímo nebo nepřímo napadena nebo jsou-li porušeny zásady Sdružení. Tak to také udělala tehdy s Pařížany.

Mimoto, co je zatím Vilémkova organizace, jak se plní norimberské usnesení[187]? Připojily se opravdu spolky, zaplatily příspěvky atd.? Nic o tom nevím. A co chce dělat Vilém, pokud jde o Schweitzerovu stávkovou organizaci?[191] Co chce ještě organizovat? To všechno je mi ještě velmi nejasné.

Dále: Co by znamenalo v praxi, kdybyste Ty a generální rada

* Viz tento svazek, str. 183.

vydali provolání proti lassallovcům? Myslím, že velmi málo, leda to, že by sekta jako taková držela tím víc pohromadě. A co jim vytknout? Že se nepodřizují vedení W. Liebknechta? Dokud ti mládenci důvěřují Schweitzerovi a dokud se Liebknecht a Schweitzer hašteří, je všechno kázání o sjednocení učiněná bláhovost.

Napadnout celou lassallovštinu *literárně*, to je něco docela jiného. Ale dát ji takříkajíc do klatby, to by jenom zase upevnilo sektu, která je jinak v rozkladu.

Schweitzerovi bych příležitostně také uštědřil nějakou výtku za jeho diktátorské choutky, pokud mu vůbec napíšeš. Chtěl Ti přece nejdřív poslat návrhy.

Apropos! Dopis od *Eichhoffa nebyl přiložen.*

Vogt.[206] O tom jsem Ti nemohl napsat, protože Schorlemmer byl u jezer a já sám jsem se samozřejmě na nic neptal. Prozatím jsem se už včera dověděl, že přednáška nekryla výlohy, že Vogt, ačkoli už asi rok přednáší totéž, mluvil přesto velmi kostrbatě a popleteně, často se opakoval atd. Po přednášce si s ním několik lidí sedlo do jídelny, ale unitářský pastor Steinthal (bratr Weerthova [šéfa]), jakýsi starý nudný učitel řečí Kalisch a ještě jeden chlapík si tam čackého Vogta vzali pěkně na paškál, jak prý to bylo s tím opičáckým procesem, takže nevěděl, kde mu hlava stojí, a co nejrychleji se vytratil. Prý si tu vůbec připadal velmi trapně a nesvůj, kdežto v Bradfordu sklízel velké ovace a byl jako na koni. K Davissonovi pronesl několik poznámek a ten pak pod jejich dojmem poznamenal, že to může být jen docela hanebný chlap, který je všeho schopný. Bližší se ještě dozvím. *Ten* už sem rozhodně nepřijede.

Tvůj
B. E.

O Borkheimovi pravděpodobně brzy uslyšíš, jinak ode mne in re nervi rerum*.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* ve věci podstaty všech věcí, tj. o penězích.

99

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 2. října 1868

Milý Mouřeníne,

Borkheim se zachoval znamenitě. Koncem minulého měsíce byla splatná částka 72 liber št. za víno, které jsme od něho odebrali Charles,* Gumpert a já. Tyto peníze jsem však mohl uvolnit až počátkem tohoto měsíce. Včera jsem mu je tedy poslal a požádal ho, zda by nemohl pro Tebe sehnat 100 liber, anebo zda bych mohl víno zaplatit až v únoru. S tím souhlasil a sám půjčil těch 28 liber. Tak máme myslím alespoň na nějaký čas pokoj.

Teď se ale dej také do 2. dílu[42] a svým játrům dopřej také pohyb.

Situace ve Španělsku[194] se dosud vyvíjela skvěle. „Dynastie" zašla hned v lůně Nevinné**. Tedy přinejmenším změna dynastie a volený král a k tomu ústava. To všechno jsou docela pěkné věci na hranicích pana Bonaparta. A mohou přijít ještě lepší.

Schweitzeriana*** pošlu dnes večer, včera jsem nedopatřením zapomněl. Skvělý způsob, jak opatřit sobě a Fritzschovi pár teplých místeček na doživotí. Nadto je to všecko nepraktické. Ve „svazu" jsou 3 na sobě nezávislé instance různého původu! 1. Výbor volený podle *továrních odvětví*, 2. předsednictvo volené všeobecným hlasováním, 3. sjezd volený *místními organizacemi*. Tedy samá kolize — a to má napomáhat „rychlé akci". Ovšem ten, kdo byl zvolen

* Charles Roesgen.
** Isabely II.
*** Viz tento svazek, str. 198.

všeobecným hlasováním jako člověk požívající všeobecné důvěry, ten si stojí nejlépe. Je to dětinství, že Lassalle mohl tyhle hlouposti převzít z francouzské ústavy a že je Schweitzer může považovat za věčnou a všude použitelnou šablonu.* Ale jakmile se do toho vloží lassallovci, všechno se to rozpadne, a jakmile se přidají ostatní, bude po parádě.

Zavírají poštu.

Tvůj
B. E.

Přikládám tu slavnou stvrzenku, kterou od Tebe přijal slavný Gaudissart**, aby Ti dokázal, že je opravdový obchodník.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 646.
** Sigismund Borkheim.

100

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 4. října 1868

Milý Frede,

balíček, který obdržíš zároveň, obsahuje:

1. dva dopisy od *Eichhoffa*, ten *zapomenutý*[205] a ten, co *došel dnes*[207];
2. dopis od Liebknechta;[208]
3. dopis od Borkheima;[209]
4. rukopis[210] a dopis od J. Dietzgena;
5. dopis Rusa Danielsona z Petrohradu;[211]
6. dopis od Lessnera.

A protože většina těchto dopisů (které mi kromě rukopisu musíš poslat zpátky) zrovna teď došla, píšu Ti naspěch toto:

Ad čís. 5. Mám ovšem neobyčejnou radost, když slyším, že má kniha vyjde v Petrohradu v *ruském* překladu. Pošlu těm lidem ihned, co si přejí (pokud to půjde), jakmile od Tebe dostanu dopis zpátky.*

Ad 4. Přečti si ten rukopis. Jsem toho názoru, že J. Dietzgen udělá nejlíp, když všechny své myšlenky shrne asi tak do *2 tiskových archů*, dá je do tisku pod svým jménem a uvede, že je koželuh. Jestli je uveřejní v tom rozsahu, jak zamýšlí, bude se blamovat, protože mu chybí dialektický výklad a přešlapuje na místě. Až si to přečteš, napiš, co o tom soudíš.

Ad 3. Na vysvětlenou ke Gaudissartovu dopisu[209] stručně toto: chtěl psát o panslavistickém demokratickém hnutí; dal jsem mu

* Viz tento svazek, str. 637–639.

k tomu Tvé stati v „Neue Rheinische Zeitung" o Bakuninovi.* Jeho plán předstoupit s *Tebou* před veřejnost je báječný, ale nepospíchá to tak, protože ještě zdaleka nevypiloval svých 25 archů.

Za druhé udržoval stále jakýsi písemný styk, ačkoli jsem ho varoval, s dr. Poserou alias Elardem Biscampem. Teď, když Biscamp ve „*Weser-Zeitung*" a v *Augsburčance* přímo otevřeně napadl mě i Internacionálu, má v úmyslu, jak vidíš, uveřejnit svou korespondenci s Biscampem z poslední doby u Liebknechta. Chrabrý Gaudissart! V těchto dopisech vystupuje jako *můj* zastánce a *sám* si nechává od Biscampa lichotit. Napsal jsem mu obratem, že proti něčemu takovému musím co nejrozhodněji protestovat. Pro větší jistotu jsem ihned napsal *Liebknechtovi*, že **ani za nic** *na světě nesmí otisknout* Borkheimovu a Biscampovu korespondenci.

Ad 1 a 2. Poslal jsem Liebknechtovi pro jeho politický přehled kurzívku o *M. Hirschovi*** (kvůli „Internacionále"), zároveň několik šlehů proti Biscampovi jako dopisovateli „*Weser-Zeitung*" a *Augsburčanky*.

Ad 6. Těch 100 liber št. (z toho asi 35 liber pro Lauru) jsem použil k zaplacení toho nejnaléhavějšího a nechal jsem si u sebe jen tolik, kolik je nutné, abych nebyl absolutně na holičkách. Mám ještě asi 100 liber dluhů a pošlu Ti příště lístek s items***, abys viděl, že nedělám zbytečné výdaje. A dnes jsem dostal přiložený lístek od Lessnera. Jeho žena je na smrt nemocná a byl bych rád, kdybys mi umožnil, abych mu něco splatil.

Ve velkém kvapu.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Demokratický panslavismus".
** „O stycích Mezinárodního dělnického sdružení s anglickými dělnickými organizacemi".
*** jednotlivými položkami.

101

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 6. října 1868

Milý Mouřenínе,

posílám Lessnerův dopis, účet a pět liber št. Budu hledět, aby se alespoň *tento* účet postupně splatil.

Ostatní jsem mohl jen zběžně prohlédnout, dnes jsem měl spoustu práce. Zítra Ti ty dopisy vrátím.

Srdečný pozdrav Tvé ženě, děvčatům a Lafarguovi.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

102

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 8. října 1868

Milý Mouřeníne,

v těchto dnech jsem z obchodu příšerně oddělaný, proto mohu dopisy poslat zpátky teprve dnes.

Se Schweitzerem je to zvláštní věc. Ten chlap je ostřílenější a aktivnější než všichni jeho protivníci dohromady, ačkoli tentokrát jistě hodně přestřelil — podle „Kölnische Zeitung" prý skutečné schůze dělníků, které se teď všude konají, odmítají předsedy, které jim naoktrojoval „sjezd"[191], a tihle samozvaní chlapíci včetně Schweitzera poznají, že když jde skutečně do tuhého, všechny tyhle kritiky a pokusy naoktrojovat skutečnému hnutí svou sektu jako vedení už neúčinkují.

Jako tajemník pro Německo budeš ovšem muset být ve styku se svazy, které se snad vytvoří, dokud se v jednotlivých továrních odvětvích nevytvoří protisvazy, to by potom bylo třeba vybrat si jeden z nich — anebo by se mohly připojit oba? K tomu budete mít anglické precedens. Ale důležité je přitom jenom to, aby se Schweitzerovi a jeho lidem stále připomínalo, že korespondují s *tajemníkem pro Německo*, a ne s *Karlem Marxem*, a o to se už postaráš.

Z toho ruského překladu* mám velkou radost, jakmile to trochu víc pokročí, musíme to dostat do novin.

K Dietzgenovu rukopisu[210] jsem se ještě nedostal.

* prvního dílu „Kapitálu".

S Gaudissartem* je stále větší legrace. Těch 30 archů není zatím nic nebezpečného; protože mají vyjít zároveň ve 4 jazycích, potrvá to asi ještě nějaké to saeculum.[209] Jenže jako Žid si nemůže odpustit, aby si nezačal něco pokoutně, a proto mu patří, že si na Biscampovi spálil prsty.

Vilémek je také číslo. Co se týče Švábů, jsou to tedy patrně *finanční* poměry, které ho i jeho lidi poutají k federalistům. To by se mělo blíže zjistit, potom se to všechno svede na nás. Upozornil jsem ho, že ve chvíli, kdy se přiblíží revoluční akce, naprosto by *odporovalo* zájmu naší strany, aby se naši lidé příliš angažovali v tom koneckonců nanicovatém protikladu mezi Velkopruskem a rakousko-federalistickým Velkoněmeckem ve prospěch jedné nebo druhé strany. To nešťastné hovádko pořád ještě nedovede pochopit, že celý ten protiklad se svými dvěma stránkami není nic než pitomost; myslel jsem si, že ho španělská revoluce[194] trochu poučí, ale kdepak.

Bližší podrobnosti o průběhu Schweitzerova sjezdu a o jeho důsledcích jsem se zatím nedověděl, protože dostávám „Zukunft" opožděně.

Srdečně zdraví

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Sigismundem Borkheimem.

103

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 10. října 1868

Milý Frede,

díky za těch 5 liber št. Lessnerovi jsem dal 8 liber. V jeho počtech jsou ostatně dosti značné nesrovnalosti, ale opravil je, ještě než se do toho vložila má žena.

Přikládám dopis od Schweitzera, zároveň i číslo „Social-Demokrata", které mi poslal v dopise.[212] Musíš mi ten dopis poslat zpátky do úterka, zároveň se svou radou. Už se to nedá odkládat. Abys přesně věděl, jak to s tím vypadá:

Liebknechtovi jsem zatím napsal, že nemohu nic podniknout, že Schweitzer k tomu dosud nedal žádný oficiální podnět; že zásah z mé strany může lassallovství jenom upevnit atd.

Co se týče Schweitzera, tomu jsem ještě neodpověděl na jeho minulý dopis,* jehož odeslání ho dnes pravděpodobně mrzí. Protože se měl tak brzy uskutečnit jeho sjezd odborů[191], pokládal jsem za vhodnější vyčkat, „jak se věci vyvinou", a sledovat, co podnikne. Teď ovšem nemohu dál mlčet.

Co se týče Schweitzerova dopisu, je jasné, že mu není docela dobře po těle. Jeho vyhrožování „otevřenou válkou" je pošetilé, ačkoli ten výraz je „ostensibly"** namířen jenom proti Liebknechtovi a spol. Tvrzení, že vodu kalí beránek, rozhodně není korektní. Také údajné ztotožňování s Mezinárodním dělnickým sdružením je v jistém rozporu s jeho narážkami v „Social-Demokratu" po no-

* Viz tento svazek, str. 186.
** ostentativně, vyzývavě.

rimberské aféře, že jeho spolek se „nepřipojil" k Mezinárodnímu dělnickému sdružení. Ale především z celého dopisu vyplývá, že se Schweitzer pořád ještě nemůže zříci utkvělé představy mít „své vlastní dělnické hnutí". Naproti tomu je rozhodně ze všech nynějších dělnických vůdců v Německu nejinteligentnější a nejenergičtější, kdežto Liebknecht byl ve skutečnosti jen díky Schweitzerovi donucen rozpomenout se, že existuje nějaké dělnické hnutí nezávislé na maloburžoazně demokratickém hnutí.

Mám v plánu nepostupovat diplomaticky, ale nalít Schweitzerovi čistého vína, jaký je můj názor na jeho počínání, a vyložit mu, že si musí vybrat mezi „sektou" a „třídou". Jestli chce dospět k nějaké *rozumné* dohodě s „norimberskou většinou"[187], pak jsem jako „tajemník pro Německo" ochoten pomoci mu přitom za podmínek, které budu pokládat za rozumné. Jestli nechce, mohu jen slíbit, že vůči jeho agitaci zachovám potřebnou objektivní nestrannost. Ale co slíbit nemohu, je to, že jako soukromá osoba nezačnu veřejně potírat lassallovskou pověru, jakmile to uznám za užitečné.*

Moc pěkná je Schweitzerova představa docela v Lassallově duchu, že „dvě organizace mohou být jen na škodu" a že tedy, protože předešel ty ostatní, jsou sice ne po právu, ale přece jen jaksi mravně zavázáni „splynout" s ním.

Pan Odger, jak víš, kandiduje za Chelsea, myslím, že bez naděje na úspěch. Odger se k nám celý loňský rok obracel zády od té doby, co byla na můj návrh jednou provždy zrušena funkce „*předsedy* Mezinárodního dělnického sdružení" a tím i funkce „předsedy" Odgera.[33] Teď děkuje, že byl na bruselském sjezdu znovu zvolen, a přeje si, abychom jeho zvolení podpořili dopisem volebnímu výboru. Vyhovíme jeho žádosti jen proto, že je to krok, který prospěje Internacionále a získá jí důvěru u londýnských dělníků.[213]

Když jsi tu byl posledně, viděl jsi Modrou knihu[214] o poměrech na irském venkově v letech 1844—1845. Náhodou jsem našel v jednom malém antikvariátu Report a Evidence o Irish tenant right 1867 (House of Lords).** To byl učiněný objev. Páni ekonomové to chápou jako čistě dogmatický spor, je-li pozemková renta pouze

* Viz tento svazek, str. 646 – 647.
** Zprávu a výpovědi o irském pachtovním právu 1867 (Horní sněmovna).

plat za přirozenou rozdílnost půdy, anebo pouhý úrok za kapitál investovaný do půdy, kdežto my tady máme prakticky boj na život a na smrt mezi pachtýřem a landlordem, *nakolik má* renta zahrnovat *kromě* platu za rozdílnost půdy *také* úroky z kapitálu, investovaného v půdě ne landlordem, nýbrž pachtýřem. Jenom tím, že se místo protichůdných dogmat dosadí protichůdné fakty a reálné protiklady, tvořící jejich skryté pozadí, je možno změnit politickou ekonomii v pozitivní vědu.

Salut.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

104

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 12. října 1868

Milý Mouřeníne,

s díky vracím schweitzeriana.[212] Naprosto souhlasím s Tvým názorem na terapii v tomto případě. Sotva se však bude chtít zříci „svého vlastního dělnického hnutí". Jeho ambice převyšují jeho síly, anebo jak říkají Italové, vuol petare più alto del culo* a na tento svůj vnitřní rozpor zajde.

Pro tento účel jsou stanovy podle mého *absurdní*, ale na tom konečně nesejde.

Nevynechej poslední odstavec o útoku proti lassallovským pověrám, to na něho bude působit, stejně ví, že je to všechno humbuk.

Ve městě jsem se nedostal k tomu, abych Ti napsal, a za chvíli bude 8 hodin, kdy pošta tady venku zavírá, musím tedy končit.

Lizzina podobenka je strašná, ale z pěti snímků je tahle nejméně nepodařená.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* chce pšoukat výš než jeho zadek.

105

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 14. října 1868

Milý Mouřeníne,

dnešní „Kölnische Zeitung" píše,[215] že essenští dělníci (horníci), kteří právě s úspěchem skončili stávku,[216] se vzbouřili proti schweitzerovštině a jejím přívržencům, místním veličinám, a požadují *přísné vyúčtování stávkových peněz*. Jak je pramen podezřelý, tak je tento jev příznačný. Na penězích celá tato agitace zkrachuje; v tomto bodě se lassallovští vůdci projevují jako náramní darebáci.

Dále, že bavlnářští *továrníci* v Gladbachu přišli na to, že je pracovní doba příliš dlouhá, a ustavují mezi sebou sdružení za zkrácení pracovní doby z 13 hodin nejprve na 12 (číslo z 12. října). Vidíš, jak Tvá kniha* v praxi působí i na buržoazii.

Vilémův plátek[15] je v tomto týdnu zase jaksepatří pitomý! Do sloupku s Tvým příspěvkem o Hirschovi** zalomil ukecaný článek, jehož celý smysl je v tom, že občanská společnost, nebo jak říká „sociálno", je určována „politicznem" a ne naopak.[217] Naturam si furca expellas etc.[218] Téměř každý článek se hemží blbostmi.

Zdá se, že lišák Ernest*** to teď má tady jisté, dá-li se spolehnout na to hurá, s jakým je všude vítán především právě on ze všech 3 liberálních kandidátů. Dopadne-li to dobře a prosadí se, nebude to zásluhou jeho chytrosti ani přímosti, ale jen instinktu mas. To-

* první díl „Kapitálu".

** „O stycích Mezinárodního dělnického sdružení s anglickými dělnickými organizacemi".

*** Ernest Jones.

ryové nemohou nikoho najít, chtějí prý tu postavit někoho z Hoareů (londýnští bankéři); ten člověk ale vyhodí spoustu peněz nadarmo, přistoupí-li na to.

Letos v létě některé berlínské vyšší školy zrušily pro velká vedra odpolední vyučování a přidaly jednu vyučovací hodinu dopoledne. Výsledek byl zcela neočekávaný, hoši dělali neobyčejně rychlé pokroky, a teď se to má zkoušet ve větším měřítku.

Vypadá to tak, že se ve Španělsku generálská vláda rychle chýlí ke konci.[194] Se zrušením jezuitského řádu a některých klášterů se dlouho otálelo a částečně bylo asi vynuceno teprve finanční tísní; naproti tomu odměny pro pány důstojníky a poddůstojníky za to, že se přidali k povstání, nedaly na sebe dlouho čekat. Také odzbrojení lidu je asi jen otázka času. V hnutích, jako je toto, se nevystačí s všelijakými triky, s jejichž pomocí by se generál po puči mohl vetřít mezi Isabeliny ministry.

Srdečný pozdrav.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

106

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 15. října 1868

Dnes nebo pozítří odjíždějí Lafarguovi do Paříže. Tím se naše výdaje na domácnost velmi sníží.

Psal jsem A. Frankovi et Co. do Paříže. Protože vím, že ještě *nedávno* prodával výtisky mého Anti-Proudhona[219], žádal jsem na něm vyúčtování a připomněl jsem panu Frankovi, že on a Vogler byli jen mými komisionáři a že jsem hradil všechny náklady na tisk. Před několika dny jsem dostal tuto odpověď:[220] „Mám čest oznámit Vám, pane, že jsem 21. října 1865 převzal firmu A. Frank *bez* aktiv a pasív. — V té době bylo na skladě 92 výtisků Vaší knihy ‚*Misère de la Philosophie*', které Vám jsou k dispozici. — Pokud jde o případný nedoplatek, račte se obrátit buď na pana Voglera, nebo na správce pozůstalosti mého předchůdce, pana Bassota, Rue de Bondy, čís. 58, Paříž atd. V úctě *F. Vieweg*, nynější majitel firmy A. Frank."

Teď dám Lafarguovi plnou moc k odebrání těch 92 výtisků, rozprodá je mezi svými přáteli. Pokud jde o zbytek (bylo to celkem 1500 výtisků), dám plnou moc Schilymu, aby zahájil právní jednání. Nevím, kde je Voglera konec, ale jeho tehdejší společník Shee má ještě v Bruselu knihkupectví a tam mám k dispozici spoustu mladých advokátů, členů našeho sdružení. Nebylo by špatné, kdybych z toho vytloukl ještě nějaký groš.

Posílám balík „Social-Demokratů", napiš mi z toho, prosím Tě, pár poznámek (o odborářských záležitostech), já neměl čas to

pročíst. Dopis Schweitzerovi jsem poslal.* Přikládám také poslední číslo „*Lanterne*“ a brožuru o Plon-Plonovi[221], jejímž autorem prý je Charras.

Apropos. Měl jsem schůzku s Beeslym. Morleyho zástupce (redaktor vědecké části) prohlásil, že proti výkladu nelze nic namítat. Jenomže článek[17] prý je pro časopis příliš „suchý“. Beesly mě vybízí, abych ho přepracoval populárně, ale tak, aby přitom neztratil na vědeckosti. To je dost těžké. Ale zkusím to přece. Především však chce delší úvod, kde by byly údaje o mé minulosti a o ohlasu knihy v Německu. To ovšem musíš napsat Ty. Ale má to čas, až Ti pošlu hlavní část článku. Celý výplod má pak přijít do „Westminster Review“.

Salut.

Tvůj
K. M.

Četl jsi od *A. Slada „Turkey and the Crimean War“*? Zdá se, že „bosh“ je turecké slovo, protože Slade říká: „bosh lakerdeh“ (prázdná slova).

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

* Viz tento svazek, str. 643–647.

107

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 22. října 68

Milý Mouřeníne,

ten malý Rus Ermen*, o jehož osudech se dočteš na připojeném lístku, se asi před týdnem nadobro nastěhoval do naší účtárny pod záminkou, že prý se teď musí stát usedlým mužem, a nikdy odtud nevyšel jinak než hodně namazaný, když se vydal za svou nevěstou. Protože se celá účtárna proměnila v putyku, nebylo ani pomyšlení na práci, a proto se teprve teď dostávám k tomu, abych Ti napsal.

V číslech „Social-Demokrata" jsem si ještě nestačil přečíst o jednáních na sjezdu, je to také velmi nudná četba.[222] Ale jinak dává Schweitzer najevo, že to se svou sektou myslí velice vážně. Nejenže byl znovu založen Všeobecný německý dělnický spolek[196] se sídlem v Berlíně a s novými stanovami, změněnými proti starým jenom vzhledem ke spolkovému zákonu, ale z každé podrobnosti také vyplývá, že Všeobecný německý dělnický spolek má hrát v nových odborech tutéž úlohu (jenomže veřejně) jako náš starý tajný svaz[223] ve veřejných spolcích. Odborové svazy mají tvořit jenom exoterickou stranu samospasitelné Lassallovy církve, ale ta zůstává samospasitelná. Jestli Eichhoff vytvoří v Berlíně separátní spolek,[224] bude mu milostivě zajištěna tolerance za předpokladu, že se jeho spolek bude chovat „přátelsky" vůči Všeobecnému německému dělnickému spolku. Ale Schweitzer a jeho spolek jsou i nadále

* Anton Ermen.

„*Strana*", a ostatní mohou buďto přijít a připojit se k ní, nebo zůstat kacíři a odpadlíky.

Jinak má ten chlap mnohem jasnější ponětí o všeobecné politické situaci a o postoji k ostatním stranám a mnohem obratnější formulace než všichni ostatní. Říká, že „všechny staré strany jsou vůči nám jediná reakční masa a že rozdíly mezi nimi jsou pro nás sotva důležité". Uznává sice, že rok 1866 a jeho důsledky ruinují trpasličí státečky, podkopávají princip legitimity, otřásají reakcí a uvedly lid do pohybu, ale brojí — teď — i proti ostatním důsledkům, proti daňovému zatížení atd., a vůči Bismarckovi se staví mnohem „korektněji", jak se říká v Berlíně, než například Liebknecht vůči bývalým vladařům. Ten, jak sis asi všiml, cituje hesenského kurfiřta jako historickou autoritu — v dávno známých věcech — a v posledním čísle se mu nějaký věrný Hannoveřan rozfňukal nad Welfy[225]. Bylo by dobře, kdybys o tomto posledním bodu nalil jednou Vilémovi čistého vína; je to opovážlivost, když se od nás očekává, že budeme podporovat list, kde si dovoluje takovéhle hovadiny.

Dej si aspoň část těch Anti-Proudhonů* poslat do Londýna, těch několik posledních výtisků je *k nezaplacení*. Sám nemám ani jeden. Od Viewega by se mělo vyžádat vyúčtování za výtisky prodané od roku 1865. Jinak je jistě dobře, že se po tom pídíš, třebas teprve teď. Pořád je tu naděje, že to ještě něco vynese.

Výborná je ta věc s „Westminsterem". Jenom neztrácej čas, aby se článek dostal ještě do lednového čísla, pošli mi to tedy co nejdříve, abych udělal svou část. To je ale krásné, že tihle výtečníci nestojí o nějaký jednoduchý výklad vývoje vědy v poslední době, když tam nejsou fráze jejich „esejí", s kterými je to nejen mlhavější, ale ještě *suchopárnější*. Ale zeptal bych se také pana Beesleyho, kolik archů dává k dispozici. Co jsem Ti poslal, mělo by ve „Fortnightly" rozsah asi jeden arch, ale ve „Westminsteru" přibližně $1^1/_2$. Podle místa — a protože je tu možný jenom jeden článek — by se mělo uvážit, zda a které části knihy se z toho mají úplně vyloučit — nemyslím například, že do toho půjde pojmout kapitolu o akumu-

* K. Marx, „Bída filosofie".

laci,[226] protože by to zabralo moc místa na úkor toho hlavního.

Darwinův první díl domestication[227] jsem četl. Nové jsou jen detaily, a ani v těch není mnoho důležitého.

Srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

108

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 24. října 1868

Milý Frede,
přikládám

1. *Kugelmannův dopis.* Je tam leccos zajímavého.[228] Rozhodně mu napíšu, že mu pro příště *zakazuji* všechny jeho excentrické výlevy úcty.

2. *Liebknechtův dopis.*[229] Ten vůl se snad docela zbláznil. Před nedávnem mi napsal, že mi dá k dispozici výtisky „*Vogta*". To jako vždycky u Liebknechta znamená, že tím je věc vyřízena. Nepíše o tom ani slůvko. Zato má spoustu hloupých návrhů. Mám pádně odpovědět Faucherovi*, protože Liebknecht mu *nemůže* odpovědět a protože Faucher má v některých lipských pivnicích obdivovatele. „Zatím", a to s těžkým srdcem, se zdrží útoků proti Schweitzerovi. Jako kdyby naopak on nebyl žádal mne, abych mu udělal tu laskavost a napadl „zatím" v zájmu jeho obrany Schweitzera. Mám mu dát k dispozici „perličky" ze své *soukromé korespondence* s Miquelem, protože se mu Miquel zdá „nebezpečný". Mám mu poslat Freiligrathovu báseň proti Kinkelovi[230], aby vyzdvihl Freiligratha na úkor Kinkela. Konečně mám udělat z nějakého Stromeyera — myslí Strohna — v Bradfordu agenta společnosti Ernst Stehfest et Co., Crimmitschau (přádelny a tkalcovny). Co ještě? Tentokrát mě naštěstí už nepoctil důvěrou, abych *nakoupil* tady v City různé vzorky anglické hořčice pro jakési spotřební družstvo v Lipsku a *navázal s firmou „spojení"*. Výsledek celého obchodu — oplátkou

* Viz tento svazek, str. 141 a 163.

za hořčici a obchodní informace — bylo uznání: *Hořčice je báječná!!* Tohle je skutečně to, co angličtí ekonomové nazývají „*consumptive demand*" par excellence*.

Borkheim, jehož rusofobie (kterou jsem mu naočkoval jako nejmírnější protijed na jeho překypující životní energii) nabývá nebezpečných rozměrů, se teď chytil se starým Phil. Beckerem, protože ten je zadobře s Bakuninem a Borkheimovi napsal, aby ve svých veledopisech Bakunina nenapadal. Borkheim v tom vidí nebezpečné moskalské spiknutí. Věří, že Byzanc — tedy i Bakunin — se po jeho „mistrných invektivách" ve Vilémově týdeníku třesou strachem.[64] V rezolutním dopise Beckerovi se svou obvyklou delikátností sdělil, že mu zachová přátelství i svou (mimochodem řečeno velmi mizivou) peněžní podporu — ale politika že nemá ode dneška v jejich korespondenci místa!

12 flákačů z takzvané Francouzské sekce[132] uspořádalo zas minulé úterý v Londýně veřejné shromáždění za předsednictví Pyata, který přednesl jednu ze svých melodramatických revolučních tirád.[231] K tomu vylepili velikánské plakáty tohoto znění:

Francouzská republika

Francouzská sekce Mezinárodního sdružení atd. atd. Potom obrovskými typy *Félix Pyat.* Na pořadu diskuse stálo *francouzsky* mj.: 3. Hlasování o připojení k manifestu (tento manifest jakési na měsíci existující pařížské komuny vyrobil a měl číst Pyat) a protest proti politické indiferentnosti, která se projevila na *posledním kongresu Mezinárodního sdružení* v Bruselu.

Pod tím ale stálo anglicky (a to se rozdávalo také jako *leták*): *Demokraté všech národů* se zvou atd. „aby **rozhodli**, zda má být Mezinárodní dělnické sdružení *sdružením politickým*".

Minulé úterý jsem dostal plnou moc, abych ty chlapy okamžitě veřejně dezavuoval, kdyby o tom londýnské deníky psaly nebo se zmiňovaly jako o naší manifestaci. Naštěstí se o tom neobjevil ani řádek.

* „*spotřebitelská poptávka*" jako taková.

Dnes večer však zasedá subkomise, kde budou slyšeni svědci, že jeden z těch dvanácti dříve obchodoval živým masem a byl majitelem nevěstince, další byl hráč, třetí dělal mistrům špicla, když zdejší krejčovští dělníci stávkovali[232] atd. atd. Podle „paragrafu o morálce" našich stanov dostanou páni asi vyhazov. Mají ovšem dvojnásobný dopal, že když jde o takové chlapíky, jako jsou oni, zůstává všechna politika stranou.

Salut paní Burnsové, Jollymayerovi* a zelnému Králi**.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Carlu Schorlemmerovi.
** King Cole, tj. Samuel Moore.

109

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 28. října 1868

Milý Mouřeníne,

pospíchám, vracím Kugelmanna[228] a Viléma[229]. Blahopřeji k profesuře. Vilémův dopis je opravdu legrační. Ta sbírka instrukcí pro Tebe, abys také měl co dělat. Také Strohnovi blahopřeji k zastoupení společnosti Stehfest, ačkoliv naprosto nejsem přesvědčen, že by si obchodně stála tak pevně.*

Lizzie vyrazila se svou přítelkyní pí. Chorltonovou (tou tlustou) k jejím příbuzným do Lincolnshiru a vrátí se teprve v pátek nebo v sobotu. Samozřejmě zrovna teď se musela rozstonat naše služka, Ellen** nám ale vypomůže.

Srdečný pozdrav všem.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Narážka na význam jména Stehfest, stůj pevně. Viz předchozí dopis.
** Mary Ellen Burnsová.

110

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 4. listopadu 1868

Milý Frede,

v pátek musím zaplatit vodné, dále Tussy se zase zapsala u Winterbottoma (tělocvik) atd. Byl bych rád, kdybys mi do pozítří mohl poslat nějakou libru.

Co je s rukopisem toho Rusa?[210] Podívej se na to a napiš, co si o tom myslíš. Chudák, čeká asi s úzkostí na mou odpověď.

Pyatovi konečně přálo štěstí. Sehnal *svého* Němce — pana Webera* z Falce.

Spěchám.

Tvůj
K. M.

Přikládám Eichhoffův dopis.[233] Myslí si, že ho tu denuncoval Schweitzer. Nic takového. Byl to *Borkheim* (ale nemusí to vědět). A abych měl od něho v téhle věci pokoj, a zároveň rozptýlil podezření, které skutečně mohl Eichhoff vzbudit narážkou na Bismarcka (ve své řeči, otištěné Vilémovým týdeníkem[15]), napsal jsem Eichhoffovi, že zde v generální radě bylo proti němu vzneseno obvinění a aby mi sdělil, co má na svou obhajobu.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Wilhelma Webera.

111

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 4. listopadu 1868

Milý Mouřeníne,

musíš mi prominout, nebudu-li Ti teď mnoho psát. Už delší dobu mám ošklivé revmatické bolesti v pravém rameni, ale také v 3 krajních prstech na pravé ruce, takže se mi po určité době těžko píše a večer už téměř vůbec nemohu. Doufám, že to přejde, užívám proti tomu alkohol, zevně ovšem.

Jestli Španělé teď po Vilémkově provolání[234] nebudou vědět, na čem jsou, tak už je to s nimi moc špatné. Jednota buržoazie a dělnictva — ale buržoa *má* také uznat, že musí dělníkům v tom či onom ustoupit — jen žádnou červnovou řež, protože po ní přišel 2. prosinec — to opravdu nasadilo korunu všemu zmatku. Jestliže to však buržoa *nechce* „uznat", pak musí uznat dělník, že musí ustoupit *on* buržoovi. To je jediný možný smysl, jaký ta věc může mít. Přitom je směšné narážet španělské poměry, kde je mimořádně početný církevní i světský lumpenproletariát, na jedno kopyto se *saskými*. O rolnictvu ovšem ani zmínky.

Srdečný pozdrav.

Tvůj
B. E.

Moore mi říká, že téměř všichni tovární dělníci ve Vídni jsou z Moravy a z Čech, většinou *Češi*. To vysvětluje leccos v tamějším hnutí. Pravý Vídeňák nejde do továrny, ale dělá kočího, podomka nebo něco podobného.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

112

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 6. listopadu 1868

Milý Mouřeníne,

v příloze vracím Eichhoffa[233] a Dietzgenův rukopis[210]. Ten jsem kvůli uklízečce uložil na *bezpečné* místo, a tak jsem na něj úplně zapomněl.

Je těžké vynést o tom úplně jednoznačný soud; ten člověk není samorostlý filosof, a přitom teprve napůl samouk. Odkud čerpá (například z Feuerbacha, z Tvé knihy* a z všelijakých populárních škvárů o přírodních vědách), to se zčásti ihned pozná z jeho terminologie, ale nedá se říci, co jinak ještě četl. Terminologie je samozřejmě ještě hodně zmatená, proto chybí výraznost a často se opakuje jinými slovy. Dialektika je v tom taky, ale spíše tím probleskuje, než souvisle proniká. Podání té věci o sobě jako věci myšlenkové by bylo velmi pěkné a dokonce geniální, kdyby měl člověk *jistotu*, že *na to* přišel *sám*. Je v tom hodně ducha a přes gramatické nedostatky značný stylistický talent. Ale vcelku svědčí o podivuhodném instinktu vykoumat při tak nedostatečném předběžném studiu tolik správného.

Opakování, jak jsem řekl, je zčásti zaviněno nedostatky v terminologii, zčásti tím, že nemá běžnou logickou průpravu. Byla by to perná práce všechno to opakování vymýtit. Jestli chce své věci rozhodně vydat tiskem, pak nevím, zda by pro něho bylo nejvhodnější zkrácení na 2 archy, rozhodně by to pro něho byla pekelná dřina,

* z prvního dílu „Kapitálu".

protože si není vědom, že se opakuje, a pak ani nevím, zda by 2 archy vyvolaly vůbec nějakou odezvu. Spíš snad 6—8 archů. A do nějakého časopisu to přece nedostane.

Borkheim píše, zda bych souhlasil s tím, aby *on* otiskl znovu mé články o Bakuninovi* z „Neue Rheinische Zeitung" v Liebknechtově plátku[15] a aby přitom řekl, že tento článek „*mu* báječně zapadá *do jeho* rámce".[235] Odpověděl jsem mu, že jsme měli v úmyslu vydat své dřívější články společně atd. a že už jsme vyjednávali s jedním knihkupcem, že však nevím, jak to s tím teď vypadá, a že jsem Ti proto napsal. Nevím ostatně přesně, který článek má na mysli, je jich víc, a on mluví o jednom. Jinak opakuje své tlachy o Bakuninovi, Eichhoffovi atd.

Eichhoffova důkladná obhajoba mě rozesmála.

Srdečně zdraví

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Demokratický panslavismus".

113

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 7. listopadu 1868*

Milý Frede,

díky za 5 liber št.

Já (a všichni doma) jsme se velmi polekali toho, že u Vás řádí tyfus. Je to tak nakažlivé. Brzy zas napiš, jak se věci mají.

Tomu zatracenému Borkheimovi, dnes se s ním setkám, nebude možné zabránit, aby neotiskl Tvé dva články** (ty o Bakuninově manifestu ke Slovanům). Řeknu mu jen to, že jsi dávný Bakuninův osobní přítel a že se tedy články rozhodně nesmějí objevit v souvislosti, která by byla pro Bakunina urážlivá. Borkheim má o sobě vysoké mínění a opravdu věří, že je mu dáno splnit nějaké politické poslání. Překládá mi nejdůležitější místa z ruského spisu o rozkladu dřívějších agrárních vztahů[139] a dal mi také francouzský spis Rusa Schédo-Ferrotiho o této otázce. Schédo-Ferroti se hluboce mýlí — je to vůbec velmi povrchní člověk — když tvrdí, že ruská občina vznikla teprve jako následek zákazu, že rolníci nesmějí opouštět půdu. Celá tato občina je *až do nejmenších podrobností* totožná s *pragermánskou* občinou. U Rusů k tomu přistupuje (a s tím se shledáváme i *u části indických občin*, ne ovšem v Paňdžábu, nýbrž na jihu: 1. *nedemokratický*, totiž *patriarchální* charakter představenstva občiny a 2. *společné ručení* za daně státu atd. Z bodu 2. vyplývá, že čím je ruský rolník pilnější, tím víc jej stát vykořisťuje nejen daněmi, nýbrž i naturálními dávkami a tím, že musí dodávat koně aj. při stálých přesunech vojska, pro státní kurýry atd. Ale celé to svinstvo už zaniká.

* v rukopise 1867.

** „Demokratický panslavismus".

Dietzgenovy výklady, pokud z nich nevykukuje Feuerbach atd., zkrátka jeho prameny, považuji za zcela samostatnou práci.[210] V ostatním s Tebou naprosto souhlasím: O tom opakování mu něco povím. Má smůlu, že *ne*studoval právě Hegela.

Veliký Weber* — pod firmou „Německý revoluční agitační atd. spolek" — uspořádal spolu s francouzskými Mayery pod vedením Pyata a s jinými obejdy shromáždění, a v provolání,[236] které tam přijali, nabádají Yankee, aby intervenovali *ve prospěch* španělské republiky.

Náš černoch, Paul Lafargue, má smůlu, Francouzi nechtějí uznat jeho anglický diplom, naopak chtějí ho pořádně prohnat — má složit 5 nových zkoušek místo jedné, maximálně dvou, jak čekal. Paní Laura se Vám poroučí.

Salut.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Wilhelm Weber.

114

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 8. listopadu [1868]

Druhý dopis.

Postskriptum.

Právě jsem se vrátil od Borkheima. Proti očekávání jsem dosáhl toho, že Tvé 2 články* pod svým patronátem *nevydá*.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Demokratický panslavismus".

115

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 10. listopadu 68

Milý Mouřeníne,

srdečný dík, žes zařídil tu věc s Borkheimem. Jaký je to „šaute"*, uvidíš z dopisu, který mi napsal a který přikládám.[237]

Sářina** nemoc probíhá velmi příznivě, je to obyčejná tyfová horečka, říká se jí gastrická horečka; Gumpert už nepočítá s recidivou a do konce tohoto týdne snad bude Sára zdráva. Proti nákaze, kterou Gumpert také nepovažuje za nebezpečnou, pomáhá dezinfekce.

Lizzie byla v Lincolnshiru u nějakých patriarchálních zemědělských dělníků, kteří si dobře žijí — mají zahradu, bramborové pole, právo paběrkovat, což vynáší hodně, a k tomu ucházející mzdu. Vedle toho se tam ale stále víc rozmáhají parťácké tlupy. Lizzie to popisovala *doslova* tak, jak jsi to vylíčil ve své knize.[238] Tito patriarchální zemědělští dělníci s vlastní půdou jsou ovšem na vymření a už teď posílají své děti do tlup, kdežto sami zas organizují útulky pro malé děti žen, které pracují v okolních tlupách.

Mezi španělskými romancemi Jacoba Grimma[239] také jedna vypráví, jak syn Reinolta (Rinalda) z rodu Haimonova, conde Claros de Montalban, udržuje milostný poměr s infantkou, dcerou Karla Velikého; přičemž ji hrabě zavede v zahradě do houští, kde usednou:

* V židovském žargonu: blázen.
** Sarah Parkerová.

de la cintura en arriba (nahoru) muchoz abrazos se dan,
de la cintura en abajo como hombre y mujer se han.*
Starý Jacob si vyhledával samé takové naivnosti.
Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* od pasu nahoru si dali mnoho polibků,
od pasu dolů se k sobě měli jako muž a žena.

116

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 13. listopadu 68

Milý Mouřeníne,

bylo mi to posledně opravdu trapné, posílat Ti mizerných 5 liber št., ale nemohl jsem tehdy dost dobře víc uškrtit; dnes následuje dalších pět liber v příloze; že Tě pouhých 5 liber št. nevytrhne, to i mně bylo jasné.

Náš přítel Ernest Jones dostává teď svůj díl za to, že ze sebe udělal přisluhovače Brighta a Gladstona a že se tady úplně ztotožnil s Bazleym a Jacobem Brightem. Dnes odpoledne se zablýskly na všech zdech 2 velké plakáty, jeden černý a jeden červený, na kterých je jedno místo, nedávno přetištěné „Democratem" (what is that?)* z „The People Paper", ve kterém Jones odsuzuje nadávání a štvaní na aristokracii jako buržoazní fintu, hlásá heslo labour against capital** a trhá manchesterské liberály jako nejhorší nepřátele dělníků, ale ve svém *starém* stylu, víš? Tak krátce před volbami by mu to mohlo podrazit nohy.

Máš knihu: Ténot, Paris en Décembre 1851, a mohl bys mi ji poslat? Jestliže ne, objednám si ji. Doma všechno v pořádku. Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* co je to zač?
** práce proti kapitálu.

117

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 14. listopadu 1868

Milý Frede,

mnohokrát děkuji za 5 liber št.

Před několika dny se mi zase začala objevovat karbunkulóza. Protože ten neřád začne vždycky touhle dobou, začal jsem hned zas užívat *arzenik*. To snad zamezí další šíření.

Hned po tomto dopise (spíš *zároveň s ním*) Ti posílám zábavné výstřižky z pařížského tisku, které mi poslal Lafargue. Musíš je poslat zpátky, protože Jenka tyhle věci sbírá.

Přikládám také pěkný výstřižek z „*Figara*" o ekonomických lidových schůzích[240] pod vedením rabína A. Einhorna, obecně známého pod jménem *I. E. Horn.* Tenhle jednorožec (ostatně na *ažiotáž** obratný praktik) uveřejnil před nějakým časem knihu o *bankách*,[241] o které se i „*Economist*" vyjádřil (ačkoli „*Times*" tu věc oslavovaly), že je zřejmě napsána jenom pro děti.

Apropos „*Economist*", asi Ti to bude divné, až uslyšíš, že — po *Thorntonově* příkladu ve „*Fortnightly Review*" — prohlásil „*Economist*" verbatim:[242] „Neexistuje vůbec ‚**zákon**' *nabídky a poptávky* v *žádném smyslu*, jenž byl dosud spojován s těmito slovy; ani ve skutečnosti, ani ve své tendenci se tržní ceny neřídí pravidlem, které je podle obecného předpokladu ovládá."

Veliký *Büchner* mi poslal svých „*Sechs Vorlesungen etc. über die Darwinische Theorie* etc.". Kniha nebyla ještě na trhu, když jsem byl u Kugelmanna.[243] A on (Büchner) mi teď posílá už *druhé vydání!* Způsob, jak se dělají takové knihy, je moc pěkný. Büchner například říká (a každý, kdo četl Langův škvár[244], to beztak pozná, že *kapitolu*

* Viz tento svazek, str. 81.

o materialistické filosofii většinou opsal z řečeného Langa. A právě tento Büchner se dívá spatra na *Aristotela*, kterého zná zřejmě jen z doslechu! Ale co mě doopravdy pobavilo, je toto místo týkající se *Cabanisova* díla (1798):

„*Člověku skoro připadá, že slyší Karla Vogta*, když čte (u Cabanise) třeba takovéto výroky: ‚Mozek je určen k myšlení jako žaludek k trávení nebo játra k vylučování žluči z krve' atd."[245]

Büchner si zřejmě myslí, že Cabanis opisoval z Karla Vogta. Aspoň tušit, že by to mohlo být naopak, to přesahuje kritické nadání p. p. Büchnera. S Cabanisem samým se patrně seznámil teprve u Langa! Ce sont des savants sérieux!*

V Paříži to vře. Baudinův proces vážně připomíná banketní hnutí za Ludvíka Filipa.[246] Jenomže dnes není žádná národní garda a Bugeaud (pokud přichází v úvahu brutalita) je teď v pohotovosti už od prvního dne, kdežto v únoru byl povolán až poslední den a ve chvíli, kdy neexistovalo *žádné* ministerstvo, tedy za tehdejších okolností *žádná vláda*. Mimoto už dneska nejde stavět barikády. Nehledě ke klatbám Webera-Pyata nechápu, jak může být v Paříži revoluce úspěšná, leda zradou a odpadnutím nebo rozkolem v armádě.

Nasadil jsem (protože mě *Collet* pozval i s rodinou k sobě, minulou neděli, před týdnem; osobně jsem ho už léta neviděl) urquhartovcům nového brouka do hlavy, teď o tom Collet a Urquhart *vážně* debatují, totiž že *Peelův bankovní zákon z roku 1844*[247] umožňuje ruské vládě donutit Anglickou banku za určitých okolností na peněžním trhu k bankrotu. Přes svou diplomacii vůči Colletovi jsem přece jen nemohl klidně snášet jeho žvanění o *Irsku* a řekl jsem mu do očí co nejrozhodněji své názory na tyto otázky.

Tussy chodí soukromě na tělocvik. Pozdravuje paní Burnsovou.

Salut.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* A tohle jsou vážní vědci! Z dramatu Paul de Kocka.

118

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 14. listopadu 1868

Druhý dopis. P. S.

Milý Frede,

protože je praxe lepší než všechna teorie, prosím Tě, abys mi *velmi podrobně* (na příkladech) popsal, jak postupujete v obchodním styku s bankéři.

Tedy 1. *postup při nákupu* (*bavlny* atd.). *Pouze* se zřetelem na *peněžní styk při tom; směnky*; na jaké lhůty se vystavují atd.

2. Při *prodeji*. Směnky v platebním styku s vašimi kupci a s vaším londýnským korespondentem.

3. Platební *styk* a operace (běžný účet atd.) s vaším bankéřem v Manchesteru.

Tvůj

K. M.

Protože druhý díl je většinou příliš teoretický, použiji kapitoly o úvěru[248] k tomu, abych na faktech ukázal podstatu spekulace a obchodnické morálky.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

119

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 18. listopadu* 1868

Milý Frede,

pan domácí (bohužel bydlí toho času v Londýně) mi před nějakým časem poslal dopis, který přikládám. Včera se zastavil u nás, ale nebyl samozřejmě uveden dál pod záminkou, že nejsem doma. Potíž je v tom, že tenhle člověk žije v důsledku Overendovy aféry[249] z nájemného; mimoto ale nepřijímá směnky. Jinak by na nás tak urputně nenaléhal, vždyť mu dlužím jen za jedno čtvrtletí. Také Lessner mě upomíná, abych mu vrátil zbytek dluhu, jeho žena je velmi vážně nemocná. Vůbec je situace špatná.

Včera večer Angličané v generální radě sice příliš pozdě, ale jednomyslně uznali, že jsem jim zároveň s kritikou nesprávné politiky Reformní ligy[250] *do punčíku* předpověděl výsledek voleb, který mě nanejvýš pobavil. Nynější parlament je nejhorší od voleb pod Pamovým** komandem. Ještě nikdy neměly long purses*** tak velkou převahu. E. Jones si své propadnutí naprosto zasloužil. Pokud jde o Bradlaugha, vynášel se příliš lassallovsky. Na poslední nedělní schůzi jeho obvodu v Cleveland Hallu byl vylepen takovýto plakát: Farewell to the great *Iconoclast*, the People's Redeemer. Long Live to Mr. *Bradlaugh*, the Dread Naught of St. Stephens![251]

Ve Francii je to velmi vážné, i podle posledních Lafarguových dopisů. Vláda chce lidi donutit, aby vyšli do ulic, a potom šaspotky

* V rukopise: 18. října.
** Palmerstonovým.
*** plné měšce.

a rýhované kanóny laisser „faire merveille"!* Myslíš, že by měly pouliční boje nějaké vyhlídky na úspěch? Vojsko by se asi bez předchozího výprasku sotva přidalo.

Büchnerovo veledílo[252] mě zajímá potud, že se tam cituje většina německých výzkumů v oblasti darwinismu — prof. Jäger (Vídeň) a prof. Haeckel. Ti odmítají buňku jako prvotní formu a naproti tomu za výchozí bod pokládají amorfní, ale smrštitelný chomáček bílkoviny. Tuto hypotézu později potvrdily nálezy v Kanadě (později také v Bavorsku a na některých jiných místech). Prvotní formu je ovšem třeba sledovat až k tomu bodu, kdy je možno vytvořit ji chemicky. A tomu jsou už asi na stopě.

Jak svědomitě se Büchner obeznámil s anglickými věcmi, je zřejmé mj. také z toho, že Owena řadí mezi Darwinovy stoupence.

Měl jsem to potěšení, že dopis, který Borkheim poslal Tobě[237] a Ty zas mně, mi podruhé přečetl sám pisatel. Ten Šaute si teď stěžuje na Eichhoffa, že je „busybody"** (!) a že „rád píše dlouhé dopisy". Jaké doznání!

Pokud jde o irské volby, zajímavý je jedině *Dungarvan*, kde kandiduje *Burry* pod záštitou odpadlíka O'Donovana. (Rovněž pod záštitou farářů.) Irští nacionalisté proti němu spustili všeobecný pokřik, protože při prvním procesu proti fenianům v Dublinu tenhle lump jako vládní žalobce ze sebe chrlil takové pomluvy (à la „*Constitutionnel*" proti červnovým povstalcům[253]), že ho pokáraly dokonce i londýnské listy.

Salut.

Tvůj

K. M.

Myslím, že Šaute jel do Bordeaux! Takové obchodní cesty jsou opravdu nutné, zchladí mu hlavu.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* nechat „dělat divy".
** „dotěra".

120

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 18. listopadu 1868

Milý Mouřeníne,

co říkáš volbám v továrních obvodech? Proletariát se zase jednou příšerně blamoval. Manchester a Salford posílají 3 torye proti 2 liberálům, mezi nimi ještě milk-and-water* Bazley. Bolton, Preston, Blackburn atd., skoro samí toryové. V Ashtonu, jak se zdá, Milner Gibson propadl. Ernest Jones neprošel nikde, přestože sklízel ovace. Proletariát všude tag, rag and bobtail** oficiálních stran, a pokud byla některá strana posílena novými voliči, jsou to toryové. Malá města, half rotten boroughs[254], zachraňují buržoazní liberalismus a úlohy se vymění: toryové budou pro víc členů za velká města a liberálové pro nerovné zastoupení.

Zde se zvýšil počet voličů ze 24 000 na necelých 48 000, toryům vzrostl ze 6000 na 14 000 — 15 000. Liberálové hodně zanedbali a Mr. Henry hodně uškodil, ale nedá se popřít, že příliv dělnických hlasů znamenal pro torye větší přírůstek, než odpovídá jejich prostému procentnímu podílu, zlepšil jejich relativní postavení. Vcelku je to dobré. Jak to teď vypadá, dostane Gladstone *těsnou* většinu a bude nucen zadržet lavinu, reformovat zákon o reformě; s velkou většinou by byl nechal všechno na vůli boží, jako vždycky.

Ale přece jen to zůstává neslýchaným vysvědčením chudoby pro anglický proletariát. *Kněžouři* ukázali nečekanou moc a také

* neslaný nemastný.
** přívěsek, ošlapek a poslušné stádo.

podlézavost vůči honoraci. Žádný dělnický kandidát neměl ani zbla naděje; ale mylord Tom Noddy* nebo nějaký zbohatlický snob s radostí shrábne hlasy dělníků.

Povyk liberálních buržoů by mě velmi pobavil, kdyby nebylo této vedlejší zkušenosti. Abych se jaksepatří povyrazil, opil jsem včera na mol Borchardtova zetě, který, jak se sluší a patří, hlasoval pro liberály.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ťulpas.

121

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 20. listopadu 1868

Milý Mouřeníne,

pošlu Ti v neděli nějaké peníze, takže je dostaneš v pondělí ráno. Můžeš poděkovat hlouposti našeho pokladníka, že nepřijdou už dnes. Posílám Ti 20 liber št.

Po vojensku řečeno, hoši v Paříži nemají nejmenší vyhlídku na úspěch, jestliže teď půjdou do útoku. Z toho bonapartismu jen tak jednoduše nevyváznou. Bez vojenské vzpoury se tu nedá nic dělat. Podle mého názoru by se dal nějaký převrat riskovat, teprve kdyby zase jednou stála mezi lidem a armádou mobilní garda. Že si Bonaparte podobný pokus *přeje*, je jisté a zřejmé, a revolucionáři by byli hloupí, kdyby mu to udělali kvůli. Mimoto je tu ještě ta okolnost, že u nových pušek 1. se dá velmi snadno znemožnit jejich použití (vynětím jehly) a 2. i když padnou do rukou povstalců v použitelném stavu, nejsou k ničemu, dokud není po ruce speciální střelivo, které si nikdo nemůže *udělat* sám jako staré náboje. Ale pročpak by také měli udeřit zrovna teď? To, že *tento* stav trvá, škodí Bonapartovi den za dnem víc, a mimoto tu není zvláštní důvod, aby se do toho šlo. Bonaparte si dá také pozor, aby nedal *takovou* příležitost, která by se hodila jedině revolucionářům.

Tajemství voleb v Lancashire lze objasnit nenávistí proti *Irům* mezi anglickými dělníky. Ten zpropadený Murphy razil toryům cestu. Jenže irská státní církev je přece na huntě. Jinak to šlo přesně tak, jak jsem říkal. „Manchester Herald" už prohlásil, že

i kdyby teď byli toryové *zdánlivě* v menšině, budou mít přesto ve skutečnosti většinu, protože prý zastupují většinu lidu.

Nedostaneš-li v pondělí ráno těch 20 liber št., hned mi pošli telegram. V neděli nemohu poslat doporučenou zásilku a ani bych nepokládal za bezpečné nechat doporučený dopis v rukou pošty od soboty večer do pondělka ráno.

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

Pošli mi zpátky dopis od Šauta[237], musím mu přece na něm ukázat, jaké dělá jazykové kopance.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

122

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 23. listopadu 1868

Milý Frede,

první polovinu jsem dostal dnes ráno.

Přikládám dva dopisy, Colletův[255] a Jonesův[256].

Pokud jde o *Colleta*, s těmi zatracenými urquhartovci jsem si spálil prsty.* Víš — alespoň myslím, že jsem Ti to psal — že jsem jim jen tak z legrace, abych spískal nějakou čertovinu, znovu nasadil do hlavy brouka, že s Peelovým zákonem z roku 1844[247] to není v pořádku a jak jde na ruku Rusku. (Ostatně do jisté míry je to pravda.) Urquhart teď chce jeden z těchto dopisů *s mým jménem* otisknout v příštím čísle své „Diplomatic Review". Kdybych nechtěl „být jmenován", vzbudil bych u nich nedůvěru. Tak se v tom vezu. Utěšuji se, že „Diplomatic Review" nikdo nečte (mimo úzkou kliku). Ostatně se spálí urquhartovci sami. Aby dodali věci závažnosti, chtějí mě zřejmě citovat jako autora „*Kapitálu*", jen kdyby knihu znali, naháněla by jim hrůzu hrůzoucí.[257]

Pokud jde o Ernesta Jonese, myslím, že je neobyčejně drzý. *Já* mu mám dělat volebního agenta (v Greenwichi)! Napsal jsem mu, že podle mého nemá nejmenší naději na úspěch, protože:

1. místním kandidátem je Baxter Langley a ani Mill, ani Beales by nemohli kandidovat *bez* jeho souhlasu.

2. Generální rada „Internacionály" se nemíchá do volebních záležitostí. Rozhodně však bychom nemohli vystoupit *proti* B. Lang-

* Viz tento svazek, str. 235.

leymu, protože — a to je pravda — B. Langley a jeho Sunday League[258] s námi po bruselském kongresu[176] uzavřeli přátelskou dohodu. (Naše schůze se skutečně konají v *jejich* místnosti.)

3. On (Jones) je nyní v Londýně *nepopulární* (a je tomu tak). Články v „*Reynolds's*" „Traitors in the Camp" atd. mu uškodily.

Právě jsem dostal přiložený dopis od tajemníka zdejšího Dělnického vzdělávacího spolku.[259] Vysvítá z něho, že lassallovci, importovaní sem z Paříže a z Německa a udržující tajné spojení se Schweitzerem, využili toho, že Lessner, kterému onemocněla žena, nebyl přítomen a vymámili na spolku projev důvěry pro *Schweitzera* proti norimberským. Jako známý člen spolku bych za to ovšem měl být odpovědný — a to je asi účel celé operace. Proto jsem Speyerovi hned napsal, že za těchto okolností jsem nucen oznámit, že vystupuji ze spolku, a vyložil jsem mu své důvody.[260]

Tvůj
K. M.

Ten zatracený Schweitzer je přece ještě moc mladý na to, aby mě vodil za nos!

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

123

Engels Marxovi

do Londýna[1]

V/J 71 968 — Manchester 7. ledna 1868 £ 10
T/N 14 065 — Londýn 26. února 1868 £ 10
Druhé poloviny.
První jsem poslal poslední poštou.

[Manchester] 23. listopadu [1868]

Milý Mouřeníne,

k odeslání druhých půlek jsem se dostal až dnes, zároveň Ti však mohu sdělit příjemnou zprávu, že po dnešním jednání s kartounovým Gottfriedem* se *pravděpodobně* podaří prodloužit smlouvu s ním na několik let. Půjde-li všecko dobře, počítám s třemi roky, ale abych poslední rok už neměl pracovní úvazek. Jestliže se to podaří, což se musí rozhodnout nejpozději tak asi do konce února, máme vyhráno a pak beze všeho mohu zaplatit těch 100 liber št. dluhů, které ještě máš, a vůbec celou věc jaksepatří uspořádat a postavit na solidní základ, aby alespoň po tu dobu, co bude smlouva v platnosti, znovu nedošlo k takovému zadlužení.

Lizzie se včera najednou udělalo velmi špatně; zprvu jsem myslel, že to bude vážné, ale pořádně se vyspala a je jí mnohem lépe. Byly to návaly do hlavy. Dopis od Tussy ji velmi potěšil, a jakmile jí bude zase dobře, odpoví.

* Gottfriedem Ermenem.

Podivuhodná prahmota p. p. Büchnera je mi nějak moc záhadná. Nemohl bys nám tu knihu[252] poslat?

Co je s Ténotem, Paris le 2 décembre?

Srdečný pozdrav.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé o Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

124

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 25. listopadu 1868

Milý Mouřeníne,

vracím dopisy. Jones is cool indeed* a rozhodně dělal účet bez hospodáře.** Sotva najde jiné místečko, kde ho zvolí. Liberálů jeho kalibru je dost a víc než dost od té doby, co je s touto sortou lidí zajedno. Dokonce veliký dr. Borchardt mu řekl (může-li se ovšem dr. Borchardtovi věřit), jak tak může být zajedno s Brightem a Gladstonem, když je za 5 let bude muset napadnout.

Jinak tu není nic nového. Konečně jsem Lizzie pohnul k tomu, že se bude léčit u Gumperta, doposud o tom nechtěla ani slyšet a říkala, že jí nic není. Dnes u nás asi byl. Jinak jí bylo dnes lépe.

Tvůj
B. E.

Büchnera[252] jsem s díky obdržel.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Jones je skutečně drzý.
** Viz tento svazek, str. 243.

125

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 29. listopadu 1868

Milý Mouřeníne,

rozmysli si *naprosto přesně* odpověď na tyto otázky a okamžitě mi napiš, abych měl Tvou odpověď do úterka ráno.

1. Kolik peněz potřebuješ na zaplacení *všech* svých dluhů, abys začal s čistým stolem.

2. Stačí Ti na *běžné* pravidelné potřeby (přičemž nechávám stranou mimořádné výdaje při nemoci nebo nepředvídaných událostech) 350 liber ročně, tj. abys přitom nemusel dělat dluhy? Jestliže nestačí, udej potřebnou částku. Všechno za předpokladu, že všechny staré dluhy budou předem splaceny. Tato otázka je samozřejmě nejdůležitější.

V mém jednání s Gottfriedem Ermenem totiž došlo k obratu, až mi skončí smlouva — 30. června — chce mě *vyplatit*, tj. nabízí mi určitou sumu, zavážu-li se, že po dobu 5 let nenastoupím v žádném konkurenčním obchodě a že svolím, aby nadále vedl firmu. To je právě to, kde jsem ho chtěl mít. Protože však v posledních letech byly špatné bilance, je otázka, zda nám tato nabídka umožní, abychom po řadu let žili bez peněžních starostí i za předpokladu, že nás různé okolnosti přimějí stěhovat se znovu na kontinent, resp. donutí k mimořádným výdajům. Částka, kterou mi nabízí Gottfried Ermen (už dlouho předtím, než mi ji nabídl, jsem se rozhodl, že ji eventuálně použiji výhradně jako nezbytný příspěvek pro Tebe), by mi umožnila poukazovat Ti *určitě* po 5—6 let 350 liber ročně a v mimořádných případech dokonce ještě něco navíc. Ale chápeš,

že by se všechny mé výpočty zvrátily, kdyby se čas od času nakupila zase hromada dluhů, které by se musely uhradit z ostatního kapitálu. Protože při svých výpočtech musím vycházet z toho, že budeme naše výdaje hradit nejen z *výnosu*, ale — od samého počátku — částečně také z *kapitálu*, právě proto jsou výpočty poněkud komplikované a musí se přísně dodržovat, jinak uděláme bankrot.

Na Tvé odpovědi závisí, jak budu dále postupovat vůči Gottfriedu Ermenovi, prosím Tě tedy, abys mi rovnou řekl, jak se věci *skutečně mají*. Urči si tedy sám sumu, jakou pravidelně ročně potřebuješ, a uvidíme, co se dá dělat.

Co bude po oněch 5—6 letech, to mi ovšem samotnému ještě není jasné. Zůstane-li všechno tak, jak je teď, pak už bych ovšem nebyl s to poukazovat Ti každý rok 350 liber, nebo dokonce víc, ale pořád ještě nejméně 150 liber. Do té doby se však může mnoho změnit a Tvá literární činnost Ti také může něco vynést.

Srdečný pozdrav Tvé ženě a děvčatům. Z přiložených fotografií pošli jednu Lauře.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

126

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 30. listopadu 1868

Milý Frede,

jsem úplně knocked down* Tvou převelikou dobrotou.

Dal jsem si od ženy předložit všechny účty a dlužná částka je mnohem vyšší, než jsem myslel, 210 liber št. (z toho asi 75 liber na zastavárnu a úroky). Dále v tom ještě není zahrnut účet doktora za léčení záškrtu, neboť jej ještě neposlal.

V posledních letech jsme potřebovali víc než 350 liber, ale ta částka naprosto postačí, protože 1. v posledních letech u nás žil Lafargue a jeho přítomností se velmi zvýšily náklady na domácnost. 2. protože jsme brali na dluh, platili jsme všechno mnohem dráž. Přísné hospodaření bych mohl zavést teprve po zaplacení všech dluhů.

Můžeš si představit, jak nepříjemné u nás byly poměry v posledních měsících, když už Jenička — za mými zády — vzala místo *domácí učitelky* v jedné anglické rodině. Má nastoupit v lednu 1869. Ex post jsem s tím souhlasil pod podmínkou (ta paní, manželka dr. Monroea, navštívila mou ženu), že se smlouva *uzavře jenom na 1 měsíc* a po této době mají obě strany *právo smlouvu vypovědět.* Jakkoli mi to bylo nemilé (děvče má skoro celý den učit malé děti) — to Ti nemusím ani říkat — s touto výhradou jsem k tomu dal svolení, protože jsem především považoval za dobré, že se Jenička rozptýlí nějakou činností a hlavně že se dostane ven z těchto čtyř stěn. Žena

* ohromen.

už před léty naprosto ztratila svou duševní vyrovnanost — což se dá vysvětlit okolnostmi, ale není to tím příjemnější — a hrozně děti trápí svými nářky, podrážděností a špatnou náladou, ačkoli žádné jiné děti by to všechno nenesly veseleji. Ale sunt certi denique fines*. Je mi ovšem nepříjemné psát Ti o tom. O něčem takovém se spíš dá mluvit. Je to však nutné na vysvětlenou, proč jsem to, co Jenička podnikla, úplně neodmítl.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* ostatně jsou určité meze (z Horatiových satir, kniha 1, satira první).

127

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 5. prosince 68

Milý Frede,
přikládám:
1. Schweitzerův dopis,[261]
2. lugauské horníky,[262]
3. Rusa Serno-Solovjeviče (autor pamfletu proti Goeggovi).[263]

Schweitzer je tedy rozhodnut stát se králem německých krejčích. Šťastnou cestu. V jednom má pravdu — Vilémova neschopnost! Jeho požadavek, aby se norimberští podrobili jeho vedení — pod pohrůžkou velezrady — je skutečně velice nestydatý.

Vilém je den ode dne hloupější. Ten jeho ubohý plátek![15] Z dopisu z Lugau vysvítá, že pro Internacionálu dosud *nic* neudělal. Přitom nám vyvádí pěkné kousky. Svým „bodrým" způsobem naznačuje, že „*Mezinárodní dělnické sdružení*" *nic* nestojí, a že se tedy každý *bez placení* může stát členem. Na tuto nejapnost si stěžuje Becker* ze Švýcarska.[264]

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Johann Philipp Becker.

128

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 6. prosince 1868

Milý Frede,

nemůžeš mi do středy (do pozítří) poslat další 3 libry št.? Mám platit plyn atd. a slíbil jsem, že zaplatím.

Salut.

Tvůj
K. M.

Tedy Lowe a Bright Co!

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

129

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 8. prosince 68

Milý Mouřeníne,

posílám 5 liber št. a vracím dopisy z Lugau[262] a od Schweitzera[261]. Že to se Schweitzerem tak dopadne, to mi bylo dost jasné z dřívějších zkušeností. Ten biederman nebyl ochoten občtovat „říznou" organizaci s nominálním králem krejčích v čele, šlo mu jen o to, zda se mu dobrák Vilém* podrobí či ne. Že ho hodnotí správně, to mu právě nemám za zlé, ale zapomíná, že sám, třebaže má mnohem víc rozumu, je svého druhu zrovna takový poseroutka jako Vilém. Nepříjemně zní také jeho jistota, že ho pravidelně budou pouštět z basy; to by *Tobě* psát nemusel, vždyť to tak často a tak úspěšně pěstoval, a právě ve svém bismarckovském období.

Dopis lugauských je jim ke cti. Ten trouba Liebknecht ve svých novinách[15] ve víc než 20 článcích pojednával o poměrech těchto dělníků, *ale tady* je teprve jasně vidět, v čem je ta hanebnost. Ostatně Moore říká, že podobné — i když ne tak byrokraticky zamotané — poměry jsou i na anglických uhelných dolech.

Dopis od Serno-Solovjeviče[263] *nebyl* přiložen.

Spěchám.

Tvůj

B. E.

Dnes se u mne v kanceláři od půl jedné do pěti dveře netrhly.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Wilhelm Liebknecht.

130

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 9. prosince 1868[265]

Milý Frede,

vřelý dík za 5 liber št.

Rusa* jsem zapomněl přiložit. Posílám ho nyní. Mimoto *Sigfrida Meyera*.[266] (Ten *Drury*, o němž hovoří, je hlupák, dříve byl v Londýně a chtěl se vetřít do generální rady. Zaimponoval S. Meyerovi svým veřejným vystoupením v New Yorku. Meyer nám napsal, že bychom měli Druryho jmenovat svým agentem. Odepsal jsem mu,** že se nám pan Drury již dal do této funkce „doporučit" prostřednictvím Cremera, Hulecka atd. Že jsme ho *ne*chtěli.)

Konečně dopis, v němž „Šaute" oznamuje svůj návrat.[267] Tento dopis je pro něho velmi charakteristický. Schily ho zavedl k Lafarguovi a spol. Víš, že v Paříži se člověk může nastěhovat do bytu vždycky teprve začátkem kvartálu. Lafargue a Laura tedy bydleli, ještě asi před 14 dny (než našli byt a my jsme jim poslali jejich saky paky) v *podnájmu*, vysoko. První, co Borkheim řekl, když přišel se Schilym na návštěvu, bylo: „Uf, sotva dechu popadám, víckrát bych nechtěl lézt tak vysoko!" A ty jeho komentáře, které posílá *mně*! Ostatně s tím „lezením" dodržel slovo. Lafargue totiž koupil *Ténota*, a protože poštovné do Londýna je drahé, měl vzít Borkheim knihu s sebou na zpáteční cestě z Bordeaux. Ale už se neukázal.

V této souvislosti si vzpomínám na jinou příhodu s Borkhei-

* dopis A. A. Serno-Solovjeviče.[263]
** Viz tento svazek, str. 633–635.

mem. Krátce před Lafarguovým odjezdem pozval Borkheim jeho a mě s rodinou k sobě na večeři (Laura tam nešla). Když se „pánové" odebrali do Borkheimovy pracovny — ti pánové byli *Lafargue, Borkheim a já* — začal Borkheim vyprávět všelijaké klepy, které ten či onen o mně řekl nebo dal vytisknout. Hezkou chvíli jsem ho nechal mluvit, zatímco se Lafargue nasupeně pohupoval na židli. Konečně jsem ho přerušil a povídám: Ono je vůbec pozoruhodné, co se toho mezi lidmi napovídá. O tom bychom mohli nejlépe vyprávět Engels a já, protože máme skutečný archív o emigrantech. Např. když on — Borkheim — přišel ze Švýcarska do Anglie, dostali jsme zprávu, že je agentem pruského hraběte X* (zrovna teď si nemohu vzpomenout na to jméno), který je sám pruský špión, a tento hrabě že ho poslal také do Švýcarska atd. Borkheim vyletěl, jako když ho vystřelí. „Nikdy by si nepomyslil, že vůbec někdo v Londýně ví o téhle historii etc." Potom začal celou historii sáhodlouze vyprávět a jak byl rozčilen, lil do sebe spoustu horké vody a ještě víc brandy. Takto zmoženi vrátili jsme se pak k dámám na čaj a Borkheim hned vyrukoval s tím, že jsem mu připravil the most strange surprise** v jeho životě. A třikrát za sebou vypravoval tutéž historii k velké nelibosti své paní, protože v tom hrály roli všelijaké ženštiny. Později mi ještě dvakrát psal: že jsem asi vtipkoval, že mi snad jednou sám povídal tenhle drb o sobě etc. Já jsem však vážně trval na svém. (Dověděli jsme se to od Schilyho, v jednom z jeho dopisů z Paříže za Vogtovy aféry.) Ať pyká!

Apropos! Dlouho mi bylo záhadné, odkud Angličané v těch letech nouze o bavlnu brali všechnu tu bavlnu pro výrobu, i když omezeného rozsahu?[268] Z oficiálních statistik se to nedalo vysvětlit. Přes veškerý dovoz z Indie atd. tu byl obrovský deficit, vzal-li se v úvahu vývoz na kontinent (a tu a tam dokonce do Nové Anglie). Nezůstávalo nic nebo téměř nic pro domácí spotřebu. Rozluštění je naprosto jednoduché. Teď je dokázáno (pro Tebe je to možná známá skutečnost, ale pro mne novinka), že Angličané měli verbotenus*** ve chvíli, kdy vypukla občanská válka, *zásoby* přibližně

* Heinemanna.
** nejpodivuhodnější překvapení.
*** doslova.

na tři roky (ovšem pro omezený rozsah výroby). Bylo by to tedy způsobilo pěkný krach, kdyby občanská válka *nevypukla!*

Vývoz příze a tkanin v letech *1862*, *1863* a *1864* činil 1 908 320 000 liber (převedeno na přízi) a dovoz *(import)* 1 187 369 000 liber (převedeno na odpovídající váhu příze).[269] V prvním údaji asi není započítán baryt v tkaninách. Přesto by z přibližného výsledku vyplývalo, že celá domácí spotřeba byla kryta z existujících zásob.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

131

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 10. prosince 1868

Milý Frede,

přiložený dopis mi musíš hned, jak ho přečteš, poslat zpátky, protože ho mám vrátit Kugelmannovi.

Kugelmann (jeho dopis, v němž není nic zvláštního, Ti neposílám, protože mu chci odpovědět) píše o „autorovi" dopisu dr. Freundovi:[270]

„Nedávno jsem Vám v Drážďanech získal nadějného žáka, je to velmi inteligentní kolega, soukromý docent z Vratislavi. Vyprávěl mi, že napsal malou práci o dělnické otázce. Doporučil jsem mu, aby si, dříve než svou práci uveřejní, prostudoval Vaši knihu*. Ve svých vlastních úvahách dospěl k malthusovským závěrům. — Přiložený dopis mi prosím *opravdu brzy* vraťte, protože mu ještě musím odpovědět. — Freund se nyní zabývá *epochální prací* — normálním a patologickým vývojem kostry vůbec a zejména pánve. V Drážďanech jeho přednáška na toto téma vzbudila senzaci. Páni profesoři a tajní radové přijali jeho geniální objevy se vznešenou přezíravostí, to mě mrzelo. Na závěr zasedání naší sekce jsem si vzal slovo, abych pochvalně vyzdvihl Freundovu práci, a vyzval jsem všechny, které se mnou souhlasí, aby povstali. Celá sekce povstala, přesto však v zápisu ze zasedání se o těchto ovacích perfidně mlčí. Když jsem chtěl žádat doplnění zápisu, vložil se do toho sám Freund

* první díl „Kapitálu".

a nepřál si to. Myslím, že toho teď lituje. Tolik pro pochopení jeho dopisu. Až jeho práce vyjde, musí ji Engels určitě pročíst.“ (Ty už asi musíš pročítat všechno.)

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

132

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 11. prosince 1868

Milý Mouřeníne,

ve spěchu Ti vracím oba dopisy, vejdou-li se do obálky. Chtěl jsem Ti psát v kanceláři, ale nedostal jsem se k tomu a tady venku bude pošta za chvíli zavírat.

Šaute je neobyčejně roztomilý a taktní. Ten biederman snad musí na všechno brát snobské měřítko. Až ho uvidíš, zeptej se ho, není-li spřízněn s panem *Herschem Kriminandem*, a kde ten pán bydlí. (Ten člověk *existuje* a přesně tak se píše, bydlí ve Lvově.) Potom se ho můžeš zeptat, *jak se jmenuje* Lemberg. Polsky Lwów, malorusky a velkorusky Львовъ, tj. Ljvov neboli Löwenstadt od lew — Löwe. Žid z toho udělá Löwenberg, zkráceně *Lem*berk.

Tady je krize v plném proudu, a to tentokrát *čistá* (i když jen relativní) nadvýroba. Přádelníci a továrníci už málem 2 roky na vlastní účet konsignovali zboží, které tu nemělo odbyt, do Indie a Číny. A tak dvojnásob přeplňovali trhy beztak už přeplněné. Teď už to dál nejde, tak je to kolem dokola samý úpadek. Jako jedna z prvních obětí se položil náš tlustý *Knowles*, ani ne tak kvůli konsignacím, jako pro celkovou tělesnou slabost — 4 bratři totiž *prostě projedli* peníze.

Říkám této nadvýrobě *relativní*, protože je způsobena stále ještě vysokými cenami bavlny. Snížení cen o dvě pence by stačilo a bude stačit, aby se ten celý krám, jak tu stojí a leží, spotřeboval. Bavlna Middling Orleans se dnes platí 11 pencí, před válkou $6^1/_2$, 7, 8 pencí, podle sezóny. Tedy stále ještě o 60 %—80 % víc, než byla stará cena.

Co říkáš o bavlně 1860/61, není to s ní tak špatné.* Sklizeň v roce 1860 byla největší ze všech dosavadních sklizní, a když vypukla válka, byly zásoby větší než kdy před tím. Žili jsme z nich v roce 1861 a dokonce ještě v roce 1862, a nejvyšší ceny přišly teprve v roce 1863. Ale to také záviselo na jiných věcech — na účinné blokádě jižních přístavů atd. atd. Avšak o zásobách na 3 roky nemohlo být ani řeči, to je ohromně přehnané. Jestli chceš, mohu Ti sestavit přehled podle oficiálních zpráv (tj. podle zprávy liverpoolské asociace makléřů) a rozhodně to udělám, dříve než zanechám obchodu. Ostatně mnohé najdeš ve *Wattsovi*.

Každý den očekávám návrh smlouvy s Gottfriedem Ermenem.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 256–257.

133

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 12. prosince 1868*

Milý Frede,

už jsi asi zjistil, že výpočet zásob bavlny se opírá o srovnání mezi exportem a importem za rok 1862, 1863, 1864. *Konečný závěr* o *zásobě surové bavlny + bavlněných výrobků* ve *Spojeném království* k *1. lednu 1862* (myslím, že tohle jsem Ti v dopise zapomněl dodat**) závisí tedy úplně na správnosti předpokladů. Údaje se zakládají na zprávě, kterou sestavili pánové *Ellison a Haywood*. Zde jsou holá čísla:[269]

Statistické údaje o bavlně ve Spojeném království 1862, 1863, 1864

dovoz	1862	1863	1864	za 3 roky
dovezená bavlna	533 176	691 847	896 770	v tisících
vyvezená bavlna	216 963	260 934	247 194	liber
určeno k spotřebě	316 213	430 913	649 576	
odpad při předení	53 756	64 637	90 940	
výroba příze	262 457	366 276	558 636	
celkem				1 187 369

* V rukopise: 1866.
** Viz tento svazek, str. 256–257.

vývoz	1862	1863	1864	
příze	88 554	70 678	71 951*	
kusové zboží atd.	324 128	321 561	332 048	
celkem	412 682	392 239	409 399**	1 208 920

Arzenik báječně účinkuje. Jak víš, pociťoval jsem asi před 6 týdny příznaky nějakého karbunklu, a od té doby jsem zase začal polykat arzenik a dosud jsem nepřestal. Opravdu z toho nebylo nic než ustavičné drobné náběhy, ale ty zase vždycky zmizí. Už po léta to vždycky v říjnu začalo a v lednu vyvrcholilo. Zdá se tedy, že letos tomu ujdu a že se právě objevily a objevují jenom takové *příznaky* nemoci, které stačí, aby mě přiměly k užívání arzeniku.

Ve svém posledním projevu v Edinburghu,[271] kde zase vystupuje materialističtěji než v posledních letech, otevřel si Huxley přece jen zase nová zadní vrátka. Dokud skutečně pozorujeme a myslíme, nemůžeme nikdy překročit meze materialismu. Ale všechno to nakonec závisí na vztahu příčiny a účinku, a „váš veliký krajan Hume" už přece dokázal, že tyto kategorie nemají nic společného s věcmi o sobě. Ergo máte volnost věřit, čemu chcete. Q. e. d.***

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

* V rukopise: 171 951.
** V rukopise: 403 399.
*** Quod erat demonstrandum, což se mělo dokázat.

134

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 13. prosince 1868

Milý Mouřeníne,

vejde-li se to do obálky, pošlu Meyera[266] a Serna[263], jinak to pošlu zítra z kanceláře, mám tam větší obálky.

U Meyera mě pobavilo srovnání Čechů a Číňanů. Jinak mi jeho nápodoba stylu Jacoba Grimma připadá přece jen dost špatná, to umění říci v tajuplných opisech co nejméně a to málo ještě nejasně.

Serno píše na Rusa neobyčejně špatnou francouzštinou, asi mu s jeho brožurou hodně pomáhali. Kdyby to tak Šaute* věděl, že si píšeš s Rusem! Můžeš mu pak říci, 1. že jméno Serno jako maskulinum není ve velkoruštině možné, protože o je koncovka neutra, kdežto v maloruštině jsou ruská jména na o velmi častá, tedy že ten pán vůbec není Moskal, ale Rusín — Malorus; 2. že je rodilý člen Pekelníků čili *Sirné bandy*[272]: serny — серный znamená sirný od sera, síra, Solovjevič je syn slavíkův. Na noviny těchhle lidí** jsem zvědav, hlavně jaký vědní obor bude rozvíjet *on*, Serno, když tak láteří na ignoranci Francouzů. Ale takovýto francouzský orgán je pořád ještě lepší, mnohem lepší než belgické proudhonovské listy.

Ta příhoda s Šautem je krásná.***

Teď teprve chápu, jak's to myslel s tou bavlnou; docela jsi

* Sigismund Borkheim.
** „L'Égalité".
*** Viz tento svazek, str. 255–256.

opomenul, že se to týká i zásob příze a tkanin. Pak je ale třeba poznamenat, chceš-li celou věc rozumně vysvětlit, že je sem třeba zahrnout i rok *1861*, do něhož pozvolna přešla celá ohromná úroda 4 miliónů centů z roku 1860. Nechápu, jak to Ellison & Haywood mohli opominout, nesledovali-li ovšem svou statistikou určité obchodní cíle. Bavlna z velké americké úrody v roce 1860, která došla do Anglie v jedenašedesátém v době papírové blokády[273], byla základem celé pozdější výroby. Budu se snažit poslat Ti nutné údaje, alespoň co se týče surové bavlny. To samozřejmě nic nemění na tom, že nebýt americké války z let 1861/1862, byl by musel nastat obrovský krach, a to tentokrát z čisté, nefalšované a nepokryté nadvýroby.

Šlichtování s china clay* (tato china se těží v Derbyshiru a Staffordshiru, je to jemná hrnčířská hlína, a china se zde říká porcelánu) se zavedlo teprve v letech 1863—1864. Několik let to bylo tajemství poměrně malé hrstky lidí. Nedávno byl jeden kvůli tomu odsouzen k náhradě škody ve výši 1060 liber št., doufám, že jakmile budu z obchodu venku, dostanou se na kůži také Gottfriedovi, protože prodává mastek místo bavlněné příze. Tussy asi bude na přízi hubovat, protože z 25 až 30 % je to kvásek oslazený mastkem.

Jsem moc rád, že arzenik tak zabral a ještě zabírá.

Chtěl bych mít v tom špinavém handrkování s Gottfriedem Ermenem už jasno.** Nemohu tomu chrtovi ani za mák věřit a musím postupovat s největší opatrností. Dosud nemám ani návrh smlouvy, svádí to na advokáta, ale vím, že ještě koumá, jakou zlomyslnost vůči mně by tam ještě mohl strčit. Naštěstí mám v rukou jeho list, v němž mi *on sám* činí příslušný návrh, a sám jsem stylizoval memorandum, které jsme poslali advokátovi jako podklad k jednání. Ale už teď pozoruji, že mu jde o to, abych bral z obchodu peníze *dříve*, než bude mezi námi jasno — tak by mě měl v rukou a mohl by mě přimáčknout. Jakmile tedy dostanu návrh a shledám, že je přijatelný, pošlu Ti tolik, abys mohl zaplatit dluhy a nějaká hoto-

* kaolínem.
** Viz tento svazek, str. 248.

vost Ti zůstala, a od Nového roku začne nové hospodaření. Možná že sám na pár dní k Tobě přijedu, ale o tom nemusí Šaute a spol. vědět.

Srdečné pozdravy Tvé ženě a děvčatům.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

135

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 14. prosince 1868

Milý Frede,

v sobotu večer jsem dostal Ténota („Paris“ a „Provinces“) a protokol z Baudinova procesu.[274] Dnes Ti posílám Ténota („Paris“) a Baudina. Druhého Ténota („Provinces“) dostaneš za několik dní. Vrátit to můžeš, až sem pojedeš, u nás to totiž mimo mne ještě nikdo nečetl.

V Ténotovi („Paris“) — „Provinces“ jsem ještě nečetl — je málo nového, kromě několika detailů. Ohromná senzace, jakou tato kniha vyvolala v Paříži a ve Francii vůbec, dokazuje velmi zajímavý fakt — totiž, že generace, která vyrostla za Badinguetovy[119] vlády, neví absolutně nic o historii režimu, v němž žije. Teď se jim otvírají oči a připadají si, jako by spadli z měsíce. Můžeme-li parva componere magnis*, nebylo tomu s námi svým způsobem právě tak? Německem se teď šíří jako podivuhodná novinka, že Lassalle je jen jednou z našich komet a že *neobjevil* „třídní boj“.

V *Gambettově* řeči — je nyní lvem Francie — není nic zvláštního. Jeho způsoby mi silně připomínají Michela z Bourges. Tento Michel si také získal jméno politickým procesem. Několik měsíců před únorovou revolucí prohlásil, že se vzdal své víry v „demokracii“, protože se neustále zvrhá v „demagogii“. To mu ovšem nebránilo, aby se *po* únoru neblýskal jako republicain de la veille** a nolens vo-

* srovnávat malé s velkým.
** starý republikán.

lens* neprokázal Bonapartovi znamenité služby, zejména když šlo o návrh kvestorů. Byl také víceméně ve spojení s republikánem „Plon-Plonem".

S opravdovým potěšením jsem si znovu přečetl o celém jednání „umírněných republikánů", tj. členů Zákonodárného shromáždění na radnici 10. arrondissementu.[275] Myslím, že by se v celých světových dějinách sotva našla podobná tragikomedie — alespoň ne tak čistě provedená. Frankfurtský, resp. stuttgartský parlament[276] není proti tomu nic. Jen Francouzi to dovedou tak sehrát, ať je to Konvent nebo kusý parlament vyslovených darebáků.

Pokud jde o bavlnu, mám výkaz o dovozu a vývozu v roce 1861 etc. ve zprávách ministerstva obchodu[277]. Jediný fakt, který mě zaujal, je rozhodně neslýchaná věc, že se totiž během 3 let nevyrobilo nic pro tuzemský trh (jde mi o suroviny *nově dovezené* v těchto 3 letech anebo dovezené jen *na doplnění zásob*).

Ze zdejšího Asherova knihkupectví (je to filiálka berlínské firmy z ulice Unter den Linden) mi napsali, že v Berlíně potřebují několik výtisků „*Pana Vogta*". A ten zatracený Vilém, jak víš, mi na velmi naléhavý dopis, který jsem mu poslal před několika měsíci, odpověděl jen tolik, že po těch 300 výtiscích, které se mu poslaly, se jen zaprášilo, ale v Berlíně že ještě něco je. Dnes na něho zas udeřím.

Tuska je ohromně nadšena vyhlídkou, že se tu u nás objevíš, stejně jako celá rodina. Vždyť Tussy je fanatickým stoupencem Tvým, paní Lizzie i „porobeného" národa. Musíš mi ale napsat, kdy?

Salut.

Tvůj
K. M.

V *Balzacově* „*Venkovském faráři*" je toto místo:

„Si le produit industriel n'était pas *le double en valeur* de son *prix de revient en argent*, le commerce n'existerait pas."Qu'en dis-tu?**

* volky nevolky.

** „Kdyby průmyslový výrobek neměl *dvojnásobnou hodnotu*, než jaká je jeho *pořizovací cena v penězích*, nemohl by existovat obchod." Co tomu říkáš?

Protože Šaute* Serna objevil, nejedná s ním tak přísně. Jen je mu divné, že se Serno obrátil na mne a ne na něho.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Sigismund Borkheim.

136

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 15. prosince 1868. V noci
Po dvanácté

Milý Frede,

přiložený dokument[278] prosím Tě *vážně* prostuduj — přestože je hloupý — *své poznámky* mi napiš *francouzsky* a **vrať mi to nejpozději do příští soboty!**

Pan Bakunin — v pozadí celé věci — je tak laskavý, že chce celé dělnické hnutí převzít pod *ruské* vedení.

Tenhle zmetek existuje už 2 měsíce. Teprve dnes večer to starý Becker* písemně sdělil generální radě. Tentokrát má Šaute** pravdu. Jak píše starý Becker, tato společnost má nahradit nedostatek „*idealismu*" v našem sdružení. Ruský idealismus!

V naší generální radě vyvolal tento dokument dnes večer velké pobouření, zvlášť mezi Francouzi. Já o tom zmetku věděl už dávno. Považoval jsem to za potrat a s ohledem na starého Beckera jsem to také chtěl nechat v tichosti zhasnout.

Ale věc se ukázala vážnější, než jsem myslel. A na starého Beckera se už nemůžeme dále ohlížet. Dnes večer rada rozhodla *veřejně* — v Paříži, v New Yorku, v Německu a ve Švýcarsku — odmítnout tuto společnost vetřelců. Pověřili mě, abych (do příštího úterý) vypracoval zamítavou rezoluci.*** Je mi to všechno líto kvůli starému Beckerovi. Ale naše sdružení nemůže kvůli starému Beckerovi spáchat sebevraždu.

Tvůj
K. M.

* Johann Philipp Becker.
** Sigismund Borkheim.
*** Viz tento svazek, str. 280 an.

Strohn mi píše z Düsseldorfu, že v Hamburku náhle zemřel jeho bratr Eugen.

Můžeš mi poslat „Guardian" o manchesterských aj. bankrotech kvůli bavlně?

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx". sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

137

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 18. prosince 68

Milý Mouřeníne,

srdečné díky za Ténota a Baudinův proces.* Jakmile přečtu Baudina, pošlu obojí zpátky. Tu „Province" si můžeš nechat, objednal jsem si obojí u knihkupce, protože takové věci je přece třeba mít. Naprosté zapomenutí revoluční, resp. kontrarevoluční kauzality je nutný důsledek každé vítězné reakce; v Německu mladší pokolení naprosto nic neví o roce 48 kromě skuhrání „Kreuzzeitung", které v letech 49—52 po ní omílaly všechny listy, historie tam zčista jasna přestává koncem roku 47. — Jednání na X. radnici jsou opravdu nádherná, nikdy jsem je v takové úplnosti nečetl.[275]

Oznámení o úmrtí E. Strohna jsem četl náhodou v „Kölnische Zeitung". Zemřel na kloubový revmatismus.

Ženevský dokument[278] je velmi prostomyslný. Staroušek Becker si nikdy nedovedl odpustit, aby neagitoval pro nějakou kliku; kde se sejdou 2 nebo 3, tam musí být uprostřed nich; ale kdybys ho byl včas varoval, byl by se snad držel stranou. Teď se bude divit, jaký špatný efekt mají jeho dobře míněné snahy. Je nad slunce jasnější, že se Internacionála nemůže zahazovat s takovým podfukem.**

Byly by tu dvě generální rady a dokonce dva kongresy; to je stát ve státě, a od prvního okamžiku by propukaly spory mezi

* Viz tento svazek, str. 267.

** Následující řádky až do konce dalšího odstavce napsal Engels francouzsky.

praktickou radou v Londýně a teoretickou, „idealistickou" radou v Ženevě. Nemohou být dva mezinárodní (svými úkoly) sbory v Internacionále, a také ne dvě generální rady. Ostatně, kdo vás opravňuje uznávat takzvané ústřední byro, kterému nedal nikdo pověření, jehož členové náležející k téže národnosti se ustavují (§ 3 stanov vynechává toto „*se*", a to právem!) v národní výbor své země! Tihle pánové, kteří kromě sebe samých nemají zakládající členy, chtějí, aby Internacionála vystupovala v úloze jejich mandantů. Odmítne-li to Internacionála učinit, kdo by uznával „iniciativní skupinu", jinak nazývanou „ústřední byro", za své představitele? Ústřední rada Internacionály prošla nejméně třístupňovými volbami a všichni vědí, že zastupuje tisíce a tisíce dělníků; kdežto tihle „iniciátoři"?

A potom, i kdybychom nakrásně nepřihlíželi k formalitám voleb, co znamenají jména tvořící tuto iniciativní skupinu? tuto skupinu, která si vytyčila „jako zvláštní poslání studovat politické a filosofické otázky atd."? Budou patrně reprezentovat vědu. Najdeme mezi nimi lidi známé tím, že by strávili celý život studiem těchto otázek? Naopak. Dosud ani jedno jméno, jehož nositel by si odvážil činit nárok na to, aby byl pokládán za vědátora. Nemají-li mandát jako představitelé sociální demokracie, pak ho tisíckrát nemají ani jako představitelé vědy.

Ostatní jsi už podotkl ve svých poznámkách. Pokládám tu věc stejně jako Ty za zmetkovitý čistě lokální ženevský výplod. Byla by schopna života jen tehdy, kdybyste proti ní brojili moc zhurta, a tím jí dodali na významu. Myslím, že by bylo nejlépe odmítnout klidně, ale tvrdě lidi, kteří si troufají vetřít se do Internacionály, a mimoto jim povědět, že si vyhledali tak speciální terén, že se musí počkat, co na něm svedou, a říci jim dále, že prozatím nic nestojí v cestě, aby členové jednoho sdružení byli i členy druhého. Protože ti chlapi nemají vůbec jiné pole působnosti než *žvanění*, brzy se navzájem k smrti unudí, a protože se dá očekávat, že zvenčí se k nim nikdo nepohrne (za *těchto* podmínek), jistě se to celé brzy rozpadne. Ale vystoupíš-li rázně proti této ruské intrice, pak tím zbytečně poštveš sympatizující šosáky, kterých je mezi prostými členy (zvláště ve Švýcarsku) velký počet, a uškodíš Internacionále. Vůči Rusovi (a jsou

tu 4,* nepočítaje ženské), vůči Rusovi nesmí člověk nikdy ztratit rozvahu.

Něco ubožejšího, než je tento teoretický program, jsem nikdy nečetl. Sibiř, břicho a mladá Polka udělaly z Bakunina dokonalého vola.

Z mé cesty před Novým rokem asi nic nebude, ten zatracený návrh smlouvy** pořád ještě není hotov.

Srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

* Bakunin, Žukovskij, Elpidin, Alexejev.
** Viz tento svazek, str. 248.

138

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 19. prosince 68[265]

Milý Frede,

děkuji Ti za poznámky!* Když jsem Ti ten večer psal, byl jsem rozčilený. Ale ráno se dostavila reakce a rozhodl jsem se jednat diplomaticky, zcela ve smyslu Tvé rady.

Ténotova „Province" je mnohem lepší. Je tam mnoho podrobností pro nás nových. Kdyby se Pařížané udrželi o den dva déle, bylo s císařstvím amen. Hnutí (republikánské) bylo mezi lidem na venkově mnohem silnější, než jsme mysleli.

Přikládám *„Réveil"*, orgán Ledru-Rollina. Delescluze je jeho âme damnée, républicain de vieille roche, asinus**. Byl to komisař prozatímní vlády, kdo vedl Belgičany do pasti u Risquons-Tout[279]. Tedy buď zrádce, nebo korunovaný osel. Pravděpodobně to druhé.

Dělníci chtěli uspořádat banket R. Johnsonovi, ale *my* jsme té volovině zabránili.[280] Ten Conningsby, od něhož to všechno vyšlo, je lump. Tohle individuum si vyjelo pro zábavu do Spojených států a Seward mu tam dal peníze na tuto londýnskou recepci na počest R. Johnsona. Je to ten dělník, co svého času psal v *„Times"*, že dělníci jsou v politickém ohledu uspokojeni a nežádají volební právo.

Byl bych velmi rád, kdybys mi mohl poslat pár liber št., vánoční svátky jsou přede dveřmi.

Salut.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 272—275.
** zaprodanec, skalní republikán, osel.

139

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 23. prosince 1868

Milý Frede,

protože jsem zrovna ve městě, oznamuji Ti jen, že jsme dostali Tvůj skvělý dárek k vánocům. Můžeš si představit, co bylo u nás radosti.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

1869

140

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 1. ledna 1869

Milý Frede,

šťastný a veselý nový rok!

Z přiloženého Lafarguova dopisu se dovíš, že jsem dostal originální novoroční dárek — hodnost dědečka.

Z přiložených dvou čísel vydaných *v Paříži* — „*Cloche*" a „*Diable à quatre*" — uvidíš, jaký smělý tón tam panuje. Jak mluví v porovnání s tím opozice v Prusku! Tyhle letáky — a k jejich autorům patřil sám Rochefort — to byl nejtypičtější produkt Bonapartova režimu. A teď je to nejnebezpečnější zbraň proti němu.

Z přiložených „*Vorbote*" se seznámíš s tím skandálem v Basileji[281]. Ti zatracení chlapi — mám na mysli naše tamní mluvčí — mají zvláštní talent ke svalování odpovědnosti za každou místní tahanici mezi chlebodárci a dělníky na *Mezinárodní dělnické sdružení*. Přitom zanedbávají *jakákoli opatření* pro případ války, např. zakládání odborů. Zato dělají tím větší povyk. Kantonální vláda do toho zasahuje. Sebemenší incident nabývá proto na významu. Potom vyzvou Mezinárodní dělnické sdružení vůbec a londýnskou generální radu zvlášť, aby v co nejkratší lhůtě uhradily švýcarské válečné výdaje. A pak píše „staroch" Becker*, že se nemáme zase tak „kompromitovat" jako s tou Ženevou atd. O té ale a o tom rusko-mezinárodním intermezzu až příště.

* Johann Philipp Becker.

Celá rodina posílá novoroční přání. Tussy si myslí, že chudákovi Fredovi bude teď kolem Nového roku jistě hodně mizerně.

Addio.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

141

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 3. ledna 1869

Caro Moro,

šťastný a veselý nový rok! a nejsrdečnější blahopřání k tomu novoročnímu dárku z Paříže. Myslím, že se na sebe nemůžete s manželkou podívat, abyste se nemuseli té nové hodnosti zasmát.

Ty basilejské události mi z „Vorbote" stále nejsou docela jasné; čekám proto netrpělivě na slíbené dodatky a právě tak na další průběh bakuniády. Bakuninovy řeči v „Kolokolu" jsou hodně hloupé.[282] Zřejmě se za ta drahná léta nic nenaučil. Zajímavé pro mne bylo, že stále táhne s Gercenem. Ten musí teď být úplně v troubě, jinak by se „Колокола" nevzdával[283]. Píše mimochodem velmi svéráznou francouzštinou, která je prostě hrozná — a to žije v zemi, kde se mluví francouzsky! Bakuninova francouzština je mnohem lepší.

Děkuji za „Cloche" a „Diable à 4", jsou opravdu náramně smělé. Hodit teď pár orleánských miliónů mezi generály, to by bylo velmi žádoucí.

Srdečně zdravím celou rodinu a přeji jí všechno nejlepší do nového roku.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

142

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 13. ledna 1869

Milý Frede,

děkuji Ti za čísla „Zukunft". (Thesmar a Georgios Jung!)

Chtěl jsem Ti napsat, ale den za dnem jsem to odkládal, protože mě přepadla hrozná rýma a asi dva týdny mám oči, nos a celou hlavu úplně jako ve stavu obležení. Protože ještě trvá to zatracené mlhavé počasí, nedoufám, že bych se mohl v dohledné době toho neřádu zbavit, a tak už nechci dál čekat. Je tam u Vás v Manchesteru taky tak krásně? Není div, že se tu teď vyskytuje taková spousta sebevražd. Jenom Irčan řekne, i ten v Seven Dials[284], „že raději spáchá sebevraždu na někom jiném než na sobě."

Ohlásil se u Tebe ten mládenec Th. von Gimborn z Emmerichu, továrník in nuce*? Není mi docela jasné, co vlastně chce. Nejdřív mi řekl, že chce jít na nějakou dobu, třeba na půl roku, jako technik nebo také jen jako obyčejný dělník do nějaké továrny, aby prostudoval organizaci atd. práce v anglické továrně. Teď zas to má být jenom čtrnáctidenní pobyt v jedné továrně na zemědělské stroje. Nechce nakonec ten Gimborn jenom nakouknout do anglických továrních tajemství? To se mu jen tak nepodaří.

Teď stručnou zprávu o „mezinárodních událostech".

a) „*Mezinárodní aliance socialistické demokracie*":[285] 22. prosince se generální rada jednomyslně usnesla na tomto: Všechny články stanov Aliance atd., v nichž se stanoví její poměr k Mezinárodnímu

* v zárodku.

dělnickému sdružení, se prohlašují za neplatné; 2. Aliance atd. se nepřijímá za sekci Mezinárodního dělnického sdružení. Zdůvodnění (mnou redigovaného) rozhodnutí zachovává plně právní formu, ukazuje na rozpor mezi organizačním řádem zamýšlené Aliance a našimi stanovami atd. Poslední důvod, ze kterého by musel zvlášť starý Becker* poznat, že je hlupák, je ten, že tu otázku už jednou rozhodl bruselský kongres[176] v souvislosti s *Ligou míru a svobody*[31]. Na adresu ligy, která chtěla být uznána Mezinárodním sdružením, kongres prohlásil: Protože liga tvrdí, že má stejné zásady jako Mezinárodní sdružení a sleduje stejný cíl, nemá žádný „raison d'être", a jak poznamenává toto odůvodnění konečně, „někteří členové ženevské iniciativní skupiny" v Bruselu dokonce hlasovali v tomto smyslu.

Mezitím jsme dostali z Bruselu, Rouenu, Lyonu atd. dopisy vyjadřující bezpodmínečný souhlas s usnesením generální rady. Pro ženevskou iniciativní skupinu se nevyslovil ani jeden hlas. Že si tahle skupina nepočínala docela poctivě, je jasné už z toho, že nás o svém založení a o tom, co dělá, vyrozuměla teprve tehdy, když už se pokusila získat Bruselské atd. Pokládám to za vyřízené, ačkoli jsme na náš „rozsudek" ještě nedostali z Ženevy žádnou odpověď. Pokus ale v každém případě ztroskotal.

b) Ad vocem *Bakunina:*

Abys porozuměl jeho dopisu[286], který přikládám, musíš vědět toto: Především se ten dopis minul s naší „zprávou" týkající se „Aliance"**. Bakunin se tedy ještě oddává příjemným iluzím, že ho necháme dělat, co bude chtít. Dále: Rus Serno byl ve své dřívější korespondenci s Borkheimem rozhodně *proti* Bakuninovi. Chtěl jsem ve *své* odpovědi Sernovi využít toho mládence k tomu, aby mi dal o Bakuninovi informace. Protože ale žádnému Rusovi nevěřím, udělal jsem to v této formě. „Copak dělá můj starý přítel (*nevím, je-li jím ještě*) Bakunin atd. atd." Rus Serno neměl samozřejmě nic pilnějšího na práci než sdělit Bakuninovi obsah tohoto dopisu, a ten toho využívá teď k sentimentální tirádě!

* Johann Philipp Becker.

** K. Marx, „Mezinárodní dělnické sdružení a Aliance socialistické demokracie".

c) *Ad vocem starého Beckera:*

Ten si to pěkně nadrobil. Nejdřív nám pošle, s datem Ženeva *21. prosince*, čtyřstránkový dopis o těch událostech v Basileji*, ale *bez jediného konkrétního faktu*. My ale máme *okamžitě* jednat. Zároveň píše Lessnerovi, že jsme se (generální rada) v té ženevské záležitosti už „zkompromitovali" a to že už se nesmí opakovat. Či snad, říká doslovně (v dopise Lessnerovi), „existuje generální rada jako bůh, na kterého věří jenom hlupáci"? Když prý o nás v Ženevě mluví, krčí jenom rameny atd.

Nato dostane Becker od Junga odpověď, ve které stojí, že ta jeho čtyřstránková epištola neříká *nic*. Jak si může myslet, že na takové vakuum se v Londýně dostanou peníze?

Becker nám ohlásil v dopise z 21. prosince, že pošle další podrobnou zprávu. Místo toho dostáváme „*Vorbote*". Sám jsi viděl, že „*Vorbote*" fakticky referuje jenom o „skončené" výluce kalounkářů, ale vůbec nevysvětluje, jak teď probíhá další konflikt. Zkrátka, dodnes víme jenom to, co stojí ve „Vorbote". Nejenže s tím nemůžeme podniknout žádné kroky u *tradeunionů*. Není také vůbec možné cokoli o té události uveřejnit jménem generální rady. Nemůžeme přece připustit, aby nám basilejští lichváři odpověděli, že s tím děláme na veřejnosti povyk a nevíme vůbec, oč běží?

Suma sumárum, včera to bylo týden, co se generální rada usnesla dát nos Beckerovi i Perretovi (*francouzskému* dopisovateli pro Ženevu) za to, že nám dosud neposlali potřebný materiál o basilejských událostech. A tím je to zatím vyřízeno. Starého Beckera je mi líto. Musí si ale uvědomit, že otěže máme v rukou my, i když se zdržujeme, dokud to jde, jakéhokoli přímého zásahu.

d) *Stávky v Rouenu, Vienne atd.*[287] *(Přádelny bavlny)*.

Začaly před 6—7 týdny. Zajímavé na tom je, že před nějakou dobou měli majitelé tkalcoven (a přádelen) v Amiensu generální sjezd, kterému předsedal amienský starosta. Rozhodli se tam na návrh jednoho agenta, nějakého Vidala, který se zdržoval delší dobu v Anglii — že budou konkurovat Angličanům přímo v Anglii atd. Totiž tak, že tam zřídí skladiště francouzské příze, jak pro

* Viz tento svazek, str. 277.

prodej na místě, tak k prodeji kupcům ze zámoří, kteří s Anglií přímo obchodují. A provést to chtějí *dalším snížením mezd*, protože už uznávají, že se anglické konkurenci dá čelit přímo ve Francii (při nynějších clech) jenom nižšími (ve srovnání s anglickými) mzdami. A skutečně se *po* tom sjezdu v Amiensu začalo v Rouenu, Vienne atd. se snižováním mezd. Proto ty stávky. Vyrozuměli jsme přirozeně ty lidi přes Duponta, že zdejší obchody (zvlášť s bavlnou) jsou špatné, a že je tedy těžké sehnat *v této době* peníze. Mezitím, jak vidíš z přiloženého dopisu (Vienne), stávka ve Vienne skončila. Těm z Rouenu, kde konflikt pokračuje, jsme prozatím dali poukázku na 20 liber št. od pařížských bronzařů, kteří nám ty peníze dluží ještě od své výluky.[96] Vůbec si ti francouzští dělníci počínají mnohem rozumněji než Švýcaři a jsou zároveň ve svých požadavcích mnohem skromnější.

Doufám, že Ti rýmou neotupěla hlava tak hanebně jako moje,

Tvůj
K. Moro

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

143

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 19. ledna 1869

Milý Mouřeníne,

musíš mě omluvit, že odpovídám tak pomalu a tak málo, ale poslední dobou máme doma samou smůlu. Sotva je líp Sáře*, dostane Lizzie prudký chronický žaludeční katar, a dalo mi hodně práce, abych ji vykurýroval, sotva přejde katar, poraní si prst na noze a dostane zánět lymfatických cév, ze kterého mohla být pěkná polízanice — ale teď už je to celkem zažehnáno — a ještě než může vstát, vrátí se Mary Ellen** od rodičů, kde byla na pár dní, nemocná. Co to je, dovím se až zítra, protože Gumpert dřív nemůže, má podezření na spálu; zatím není po vyrážce ani stopy. K tomu ještě spousta hloupých pozvání, která člověk nemůže odmítnout — hodně práce v kanceláři, a tak chápeš, že nemám ani chvilku klidu.

Se srdečným pozdravem dámám

Tvůj

B. E.

Doufám, žes před časem dostal v pořádku jak víno, tak „Social-Demokraty", Ténota atd.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Sáře Parkerové.
** Mary Ellen Burnsová.

144

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 23. ledna 1869

Milý Frede,

doufáme všichni, že už je to na Mornington Street čís. 86 zase lepší. Spála zřejmě řádí po celé Anglii. U Mary Ellen se snad Gumpert přece jen zmýlil. Tussy posílá jí a paní Burnsové srdečné pozdravy.

U nás doma panuje zase rýma a kašel. Se mnou to bylo tak zlé, že jsem skoro 2 týdny nepřetržitě „blinkal", abych se vyjádřil elegantním jazykem paní Blindové. Včera jsem byl poprvé zase venku a dnes si vykouřím *na zkoušku* doutník.

Přiloženou fotografii Ti posílá Jenička, která také ošklivě kašle. Chce zpátky toho Büchnera[252], protože Darwina prostudovala a chce se teď seznámit i s velkým Büchnerem. Ten kříž (na Jeniččině fotografii) je kříž polského povstání z roku 1864.[288]

Příjem toho vína atd. Ti měla potvrdit Tussy. Stále si myslí, že to tenkrát opravdu vyřídila

Přikládám 2 borkheimiana.[289] Aby si mohl ulevit od „přebytku svých duševních sil" a mě z toho nemusela brnět hlava, doporučil jsem mu, aby napsal „*Ruské dopisy*" pro „Zukunft". Uvidíme.

Podle „Money Market Review" platí Knowles 7 šilinků a 6 pencí za libru.* Copak dělá ten poctivec?

Se srdečnými pozdravy celé rodině

Tvůj

Mouřenín

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 260.

145

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester, 7, Southgate,
25. ledna 1869

Milý Mouřeníne,

oznamuji Ti jenom ve velkém spěchu, že už jsme zase všichni konečně na nohou a že Gumpert naštěstí vyvolal s tou spálou falešný poplach. Dnes si musím důkladně prohlédnout návrh smlouvy s G. Ermenem, který jsem teď dostal, aby se to co nejdřív vyřídilo;* proto dnes jenom těchto pár řádek. Jakmile budu mít před sebou jasnou perspektivu a všechno bude tak daleko, abych se už nemusel bát, že pohořím, přijedu na pár dní do Londýna.

Zdravím Vás všechny srdečně.

Tvůj
B. E.

Zrušil jsi hned tu dohodu, že bude Jenny vyučovat,** když tak kašle?

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 248.
** Viz tento svazek, str. 250.

146

Engels Marxovi

do Londýna[65]

Manchester, 7, Southgate
26. ledna 1869

Milý Mouřeníne,

dnes ve 2 hodiny odpoledne zemřel Ernest Jones na zápal plic. Ve čtvrtek onemocněl a od pátku mu lékaři nedávali žádnou naději.

Zase jeden veterán!

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

147

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 28. ledna 1869

Milý Frede,

ta zpráva o E. Jonesovi na naši rodinu přirozeně hluboce zapůsobila, protože to byl jeden z mála starých přátel.

Posílám Ti 1 „Vorbote" a brožurku, kterou jsem dnes dostal z Berlína. Autor, který mi ji poslal, uvádí na obálce, že je docentem nauky o zemědělském podnikání.

Jenička už skoro přestala kašlat. Já měl tyhle dny zase silné záchvaty, ale dnes se mi zdá, že to přechází v pořádnou rýmu a tak to spěje ke konci.

Liebknecht mi píše, že ve Švýcarsku a Německu se schyluje k revoltě proti Beckerovi (našemu starochovi) a že bude možné vyhnout se veřejnému skandálu *jenom* tehdy, když se rozejde s Bakuninem a přestane si hrát na diktátora. Jsou tam velmi nespokojeni s tím, jak spravuje peníze a jak skládá účty ze svého hospodaření. Liebknecht chce, abych mu napsal soukromě, protože je to paličák. Je to ale choulostivá věc. Vilém jede v květnu do Vídně. Posledních 50 kusů „*Pana Vogta*" bylo na můj pokyn uloženo u Kugelmanna.[290]

Tou Gurneyho aférou[249] se královsky bavím. Prostudoval jsem ten špinavý proces do všech podrobností; a tak jsem v protokolech na radnici neobjevil, až na velkého Edwardse, nic nového.

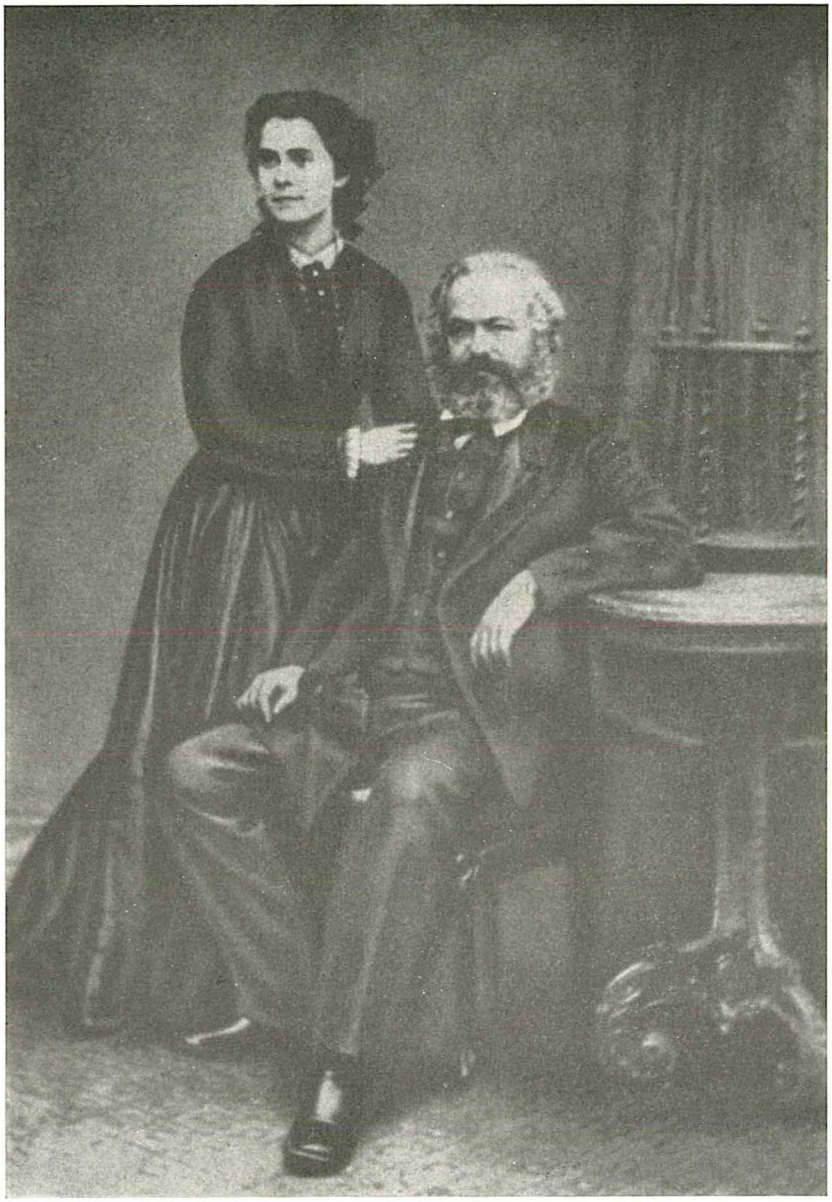
Musíš mi oznámit pár dní předem, kdy přijedeš, abych mohl na jeden večer pozvat profesora Beeslyho.

Salut. Tvůj

Karlo Moro

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

Karel Marx se svou dcerou Jenny

148

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 29. ledna 1869

Milý Mouřeníne,

konečně se dostávám k tomu, abych Ti podrobněji napsal. Ctihodný Gimborn se už neukázal. Podle Tvého popisu nejde mu asi o nic jiného než vyčmuchat něco v průmyslu.

Bakuninova skupina mužského a ženského pohlaví (rozdíl mezi ním chce přece Bakunin také zrušit, tj. rozdíl mezi pohlavím) tedy asi v tichosti skonala. Začali tu věc sice chytře po rusku, ale přece jenom hloupě, čouhalo z toho moc zřetelně čertovo kopýtko, a právě dělníci se takovým způsobem nedají nachytat. Starý Becker* zkrátka nemůže přestat s tím „organizováním" a byl zrovna ten pravý, aby jim naletěl. Docela věřím, že i jinak provádí hlouposti, jenom bych rád, kdybychom se o tom dovídali z lepšího pramene než od Viléma, který prostě nedovede vidět fakta, jaká jsou. Apropos, Vilém** mi už od Nového roku neposílá svůj časopejsek[15]; jestli si myslí, že si ho budu „kupovat", tak se mejlí. Jsem rád, že mi nikdo neservíruje každý týden přežvýkanou poučku, že nesmíme dělat revoluci, dokud nebude restaurován spolkový sněm, slepý Welf*** a rozšafný hesenský kurfiřt† a dokud bezbožného Bismarcka nestihne krutá legitimní pomsta.

* Johann Philipp Becker.
** Wilhelm Liebknecht.
*** Jiří V.
† Ludvík III.

Ta basilejská historie* je moc pěkná. Ve Švýcarsku to vůbec dobře postupuje. Má to ovšem jenom ten význam, že se tam otevřeně na denním světle ukáže všechno, co se jinde na kontinentě více méně potlačuje. Ale už to je velmi dobré. Také to, že si tam lid dává přímo zákony, má ten smysl, že se má čelit přímému nebo nepřímému panství buržoů v zákonodárných radách.[291] Až do ženevské stávky[95] neexistovali totiž švýcarští dělníci skoro vůbec jako zvláštní politická strana, byli jenom ve vleku radikální buržoazie, a proto také volili do rad jenom radikální buržoy, a na druhé straně vzdělaní buržoové rovněž mohli docela snadno ovládat i zvolené rolníky. Pro malé kantony je snad něco takového docela dobré, ale začne to být samozřejmě zbytečné a na překážku, jakmile proletariát masově vstoupí do hnutí a začne v něm dominovat.

Pěkné jsou v basilejské stávce příspěvky z Rakouska až po Temešvár. Je neodpustitelné, jak starý Becker promarnil tuhle příležitost svými frázemi.

Právě jsem jen tak nakoukl do Vogtovy brožury a dočetl jsem se tam, že podle něho koně pocházejí z blech. Je-li tomu tak, z čeho pochází ten osel, který napsal tu brožuru?

Dnes Ti pošlu zpátky ty „Social-Demokraty" atd. s několika čísly „Zukunft".

Že je u Kugelmanna ještě 50 výtistků „Pana Vogta", to je nádherné. Až zase bude Vogt konat přednášku v Berlíně, musí tam Kugelmann poslat část výtisků a *zařídit, aby je noviny inzerovaly*. Vsadím se, že ho to zaženc.

Sam Moore teď horlivě studuje Tvůj první sešit**, který vyšel u Dunckera, docela dobře tomu rozumí. Těmi dialektickými věcmi z teorie peněz atd. se už prokousal a prohlašuje, že to je z celé knihy po teoretické stránce to nejlepší.

Ta věc s mým chrabrým Gottfriedem*** se vleče na dlouhé lokte.† Jestli to jen trochu půjde, přijedu přesto příští čtvrtek večer do Londýna a zůstanu do neděle večer.

* Viz tento svazek, str. 277 a 282.
** „Ke kritice politické ekonomie."
*** Gottfriedem Ermenem.
† Viz tento svazek, str. 248.

Fotografie se velmi líbila.

Büchnera[252] má Gumpert, zajdu pro něj některý den, nerad bych se setkal s jeho manželkou, je z ní stále větší paďourka.

Lassallovci, jen co je pravda, se vyznají v agitaci docela jinak než náš bodrý Vilém se svými slony z lidové strany. Je to moc nepříjemné, protože, jak se zdá, úplně předstihnou Viléma a Bebela, a masy jsou tak příšerně hloupé a vůdcové sami darebáci.

Zítra pochovají Jonese s ohromným procesím na témž hřbitově, kde leží Lupus. Toho člověka je opravdu škoda. Vždyť jeho buržoazní fráze byly jenom přetvářka a tady v Manchesteru není nikdo, kdo by ho u dělníků mohl nahradit. Všichni se zase úplně rozpadnou a dostanou se teprve jaksepatří do vleku buržoů. Navíc to byl přece, mezi politiky, jediný *vzdělaný* Angličan, který stál v podstatě docela na naší straně.

Apropos Beesly: Jak to vypadá s tím článkem pro „Westminster"? Měl bys kout železo, dokud je žhavé.*

Mám také trochu rýmu. Při tom počasí se toho člověk nemůže zbavit. Doufám, že Ti je teď už líp.

Srdečné pozdravy ženě a děvčatům. Jak se má paní Lafarguová a miminko?**

Tvůj
B. E.

Že Rus*** přímo oznamuje: „Marx, K., *Spisy*, I. svazek", to je také dobré.†

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 216 a 218.
** Charles Étienne Lafargue.
*** N. F. Danielson.
† Viz tento svazek, str. 204.

149

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 29. ledna 1869

Milý Frede,

Eichhoffův bratr chtěl vydat znovu můj „*18. Brumaire*“ (a zaplatit mi za to).

Pokládal jsem tedy za nutné napsat Meissnerovi a požádat ho v určitém smyslu o souhlas (nemá rád pamflety). Píše, že to nikdo jiný nesmí vydat, že je můj výhradní nakladatel a že jím chce zůstat. Mám tedy poslat tu věc po menších úpravách přímo jemu.

Otázka: Mohl bys mi opatřit 1 výtisk „*Ludvíka Bonaparta*“? Nebyl nějaký v Lupusově pozůstalosti?

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

150

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 13. února 69

Milý Frede,

děkuji Ti za čísla „Zukunft".

Přikládám dopis z Lugau s jejich stanovami atd. Protože jsem teď zaneprázdněn svou knihou[42], dal jsem se do práce fakticky až po několikatýdenní přestávce zaviněné rýmou a horečkami, bylo by velmi dobré — nejsi-li na tom s časem stejně špatně jako já —, kdybys mi mohl sestavit o těch dokumentech stručný referát (pokud možno anglicky jako informaci pro generální radu).[292] Ti stateční havíři z Lugau jsou v Německu první, kdo s námi navazují přímý styk, a my se jich musíme veřejně ujmout.

Salut.

Tvůj

K. M.

Ty věci mi vrať, až je nebudeš potřebovat.

Poprvé otištěno
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

151

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 15. února 1869

Milý Frede,

posílám Ti v příloze tu historii s půjčkami za Westburyho atd. Knížečku si můžeš nechat, přiložený anglický dopis mi musíš vrátit. Řekl jsem Borkheimovi, že to potřebuji k informaci pro jednoho *známého v Holandsku.*

Nezapomeň mi poslat co nejdřív Fosterovy „Foreign Exchanges". Vrátím hned po přečtení. Tady se neseženou.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

152

Engels Marxovi

do Londýna[1]

[Manchester] 17. února 69

Milý Mouřeníne,

tu zprávu Ti připravím na příští úterý, ačkoli nevím, na čem vám především záleží. Dopis z Lugau přikládám.[292]

Za Westburyho historii Ti srdečně děkuji. Dopis Borkheimovi vracím v příloze. Zeptám se na to svého makléře.

Přikládám také vypisky z Bakunina s poznámkami od našeho slavného Gaudissarta.[293] Vidíš, že ta silná místa, která nám citoval v ruštině, existují jen v jeho představách. Ale je tam přece trochu silná dávka panslavismu a hlavně jsou příznačné ty výhrůžky na adresu Poláků. I odstranění ruské říše je pojato tak, že Velkorusko se má přesto stát centrem slovanské konfederace.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

153

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 21. února 1869

Milý Mouřeníne,

děkuji Ti pěkně za dýmku, kterou si hned večer zapálím.

Zprávu přikládám. Ty věci k tomu Ti pošlu zítra. Tahleta hornická bratrstva pocházející ze středověku — a ten středověký humbuk se jich pořád drží, jak je vidět na „Služebních řádech o krojích, průvodech, hornických svátcích a církevních slavnostech" — existují ve všech německých revírech.[292]

Protože ten Liebknechtův pláteček[15] je vlastně věstníkem horníků z Lugau, mohl bys poslat tu zprávu, až si ji přečteš, Vilémovi k překladu; musíš si ale výslovně vymínit, že ji rozdělí *nejvýš do 2 čísel*. Jinak by to nebylo vůbec k ničemu. Kdybys ten originál zase potřeboval, mohl by Ti jej vrátit.

Od Wehnera se dovídám, že ta svinstva, kterých se v Hannoveru dopouští pruská policie, jsou stále horší, úplně běžné je otvírání dopisů, zvlášť u hannoverských důstojníků, kteří se dali do saských služeb. Ovšem, co by si také Stieber počal s tajným fondem 400 000 tolarů, který mu pruská sněmovna odhlasovala z příjmů bývalých knížat!

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

154

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 24. února 1869

Milý Frede,

děkuji Ti srdečně za tu zprávu*. Je jasná jako křišťál. Nic jsem v ní neměnil, jenom jsem škrtl závěrečnou větu (vlastně jen několik slov v ní). Včera byla přečtena v ústřední radě. Schválena. Pošleme ji nejdřív (lépe řečeno dá ji tam Eccarius) do „Times". Jestliže ji nevezmou, do „*Daily News*". Pak pošleme výstřižek z anglických novin do „*Zukunft*", do „*Social-Demokrata*" a *Vilémovi*. Ti chudáci z Lugau budou mít velké zadostiučinění, že figurují v anglickém tisku.

Přikládám *rezoluce* atd., šest kusů. Má se to s nimi tak. Kongres (v Bruselu)[176] nám v usnesení uložil vydat bruselské rezoluce.[294] Pod záminkou, že *ženevská* usnesení tvoří část programu, dali jsme zároveň vydat *část* toho, co ženevskému kongresu[178] předložila londýnská ústřední rada a co ženevský kongres schválil; doplňky atd., které předložili v Ženevě Francouzi a které byly *také* přijaty — byly to pitomosti — jsme vypustili. Tuto část jsem tedy napsal já. Na sepsání rezolucí z roku 1868 jsem se naproti tomu vůbec nepodílel. Jediná věta ode mne je ta první s *úvahou* „o důsledcích používání strojů".[295]

Že si Bakunin dělá nárok na „slovanské" bratry v Kuronsku a Livonsku, to už je příliš. Špatné nejsou ani ty jeho nároky na Slezsko.

* B. Engels, „Zpráva o hornických bratrstvech v saských uhelných dolech".

Jak to vypadá s těmi Fosterovými „Exchanges"?*

Meissner je dobrý. Pošlu mu „Louise Bonaparta" několik dní *před* Tvou návštěvou v Londýně[296]. Prosil jsem ho o *okamžitou* odpověď. Ještě ani slovo.

Vilém je stále stejný. Z těch 50 nebo 60 výtisků, o kterých mi psal, že je poslal Kugelmannovi,[290] dostal Kugelmann fakticky všeho všudy šest kusů![297]

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 193 a 294.

155

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 25. února 1869

Milý Mouřeníne,

poslal jsem právě Borkheimovi šek na 162,10 £, z toho je 100 £ na splacení půjčky a 62,10 £ pro Tebe, což dělá s těmi 25 £, které jsem Ti přivezl, 87,10 £ = $^1/_4$ z 350 £. Začátkem března nebo prostě někdy v březnu, podle toho jak budu moci, dostaneš zase 87,10 £, pak začátkem července znovu atd.

Byl bych rád, kdyby tu zprávu* anglický tisk vzal, jsem ale pevně přesvědčen, že to neudělá a že nám zbude maximálně „Bee-Hive". A v nejlepším případě to důkladně seškrtají.

Rezoluce[294] jsem ještě nečetl. Na první pohled mi připadá ale divné, proč nebyly zároveň vydány lausannské rezoluce z roku 1867.

Ještě k těm penězům: měl jsem jenom dvě možnosti, buď je poslat *přes Borkheima*, nebo způsobem, který by tady v kanceláři vyvolal kolem toho řeči, a tak jsem dal přednost menšímu zlu. Příště se to už přirozeně nestane.

Závěrečná věta ve zprávě byla samozřejmě určena jen pro Liebknechtův list[15] a veřejnost.

Fosterovy „Exchanges" Ti posílám dnes prostřednictvím Globe Parcel Express, dávat takovou nenahraditelnou knihu na poštu jako balíček se mi nezdálo dost spolehlivé. Kdybys ji do soboty do rána *nedostal*, musíš ji hned reklamovat u Globe Parcel Express, 150 Cheapside nebo 150 Leadenhall Street. Až mi ji budeš vracet,

* B. Engels, „Zpráva o hornických bratrstvech v saských uhelných dolech".

bude nejlíp udělat to stejnou cestou. Globe je i při zásilkách poštovním vlakem ten nejlevnější způsob pro *větší* knižní zásilky.

Viléma bych ale kvůli těm výtiskům popadl hned za límec a kategoricky bych na něm chtěl vysvětlení. Právě tak Meissnera. Začal zřejmě váhat; ale protože je Eichhoff ochoten to vydat,* musí se rozhodnout — ano, nebo ne.

Tady stále prší.

Apropos, psal jsem Borkheimovi kvůli Bakuninovi, aby *on sám* rozvířil otázku, zda my lidé ze Západu se vůbec můžeme s tou panslavistickou bandou na něčem shodnout, dokud ti chlapi hlásají to své slovanské panství, asi Ti to zítra přečte, až si půjdeš pro peníze — řekl jsem mu ostatně, aby se o tom dohodl s Tebou.

Zdravím srdečně rodinu.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 292 a 298.

156

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 1. března 1869
Příloha: 2 „Lanterne", 1 „Réveil"

Milý Frede,

děkuji Ti za peníze. Borkheim mi je vyplatil v sobotu. Přečetl mi Tvůj dopis a pak svou odpověď.[298] Je velmi hrdý na to, že prý Ti dokázal chyby v gramatickém rodě (které se u Tebe opravdu dost často vyskytují).

Tutéž sobotu večer jsem dostal Fostera. Kniha je na svou dobu pozoruhodná, to se musí uznat. Předně protože je v ní vyložená celá Ricardova teorie, a to lépe než u Ricarda — o penězích, směnečném kursu atd. A za druhé protože je tu vidět, jak si ti osli, Anglická banka, vyšetřovací výbor[299] a teoretikové, lámali hlavu nad záhadou: Anglie jako dlužnice Irska. Přesto neustále směnečný kurs nepříznivý pro Irsko a nepřetržitý vývoz peněz z Irska do Anglie. Foster jim tuto hádanku rozluštil: příčinou je totiž znehodnocení irských papírových peněz. Je pravda, že už 2 roky před ním (1802) tento rozdíl mezi *nominálním* a *reálným* směnečným kursem úplně jasně vyložil Blake, ostatně všechno, co bylo zapotřebí, řekl už o tom Petty, jenomže po něm se na to všechno zase zapomnělo.[300]

Ta irská amnestie je největší lumpárna toho druhu a všech dob. Především si většina amnestovaných už skoro odseděla dobu, po které se všichni trestanci propouštějí za dobré chování. A za druhé hlavní organizátoři byli vězněni, „protože" fenianství[27] je

„amerického" původu a představuje proto zvlášť velký zločin. Právě proto propouštějí yankeeské Iry, jako je Costello, a anglické Iry nechávají za mřížemi.

Jestliže někdy hora porodila myš, tak to platí o téhle vládě všech talentů[301], a to na celé čáře.

Poslal jsem Ti už zprávu[302], ve které Pollock a Knox (to je ten všivák, londýnský policejní soudce, co předtím dělal pro „Times" a vyznamenal se při tom poprasku v Hyde Parku) referují, jak se zachází s irskými „convicts"* v Anglii. Jeden z těch „odsouzenců" odhaluje v „*Irishman*", jak neslýchaně podlý je John Bull a jak ten vůl Knox lže.

Protože Laura na tom ještě není se zdravím tak dobře, jak jsme si mysleli, měl jsem v úmyslu zajet příští týden na pár dní do Paříže. Napsal jsem o tom Lafarguovi.** A proto se ho přišel zeptat nějaký neznámý člověk, tj. policejní agent, zda pan Marx už přijel. Má prý mu „něco vyřídit". Jak krásně zachovávají v Paříži listovní tajemství — pořád stejně! Teď tam nepojedu.

Z pěti zkoušek (francouzských) uznali Lafarguovi tři a dovolili mu nebo spíše dali k tomu pokyn, aby dvě zbývající složil ve Štrasburku. Zatím se mi zdá, že se věnuje příliš politice, což by mohlo špatně dopadnout, protože jeho přátelé jsou samí blanquisté. Budu ho varovat. Ať napřed udělá zkoušky.

Jaké to má společníky, poznáš z přiloženého prospektu.[303] Schází jim 250 liber št. na kauci. Ta věc má jednu dobrou stránku. Pro Lafargua už není Moilin autoritou, jak vyplývá z tohoto:

„Mluvil jsem s Moilinem ohledně kauce; slíbil, že nám na ni dá, ale na poslední chvíli zase odmítl, ledaže by byl jmenován šéfredaktorem. Neřekl to otevřeně, ale naznačil to. Tridon mi řekl: Moilin je diplomat a jinak hlava jako Fouché; proto není nikdy správné se s ním dostat do sporu: je třeba ho sondovat, dovědět se, co chce, aby bylo možné mít se před ním na pozoru."***

K mé knize proti Proudhonovi† Lafargue píše:

* „odsouzenci".
** Viz tento svazek, str. 667.
*** Tyto odstavce cituje Marx francouzsky.
† „Bída filosofie."

„Blanqui má jeden výtisk a půjčuje ho všem svým přátelům. Tridon si ho také přečetl a měl radost z toho, jak Mouřenín Proudhona sepsul. Blanqui si Vás nesmírně váží... Našel pro Proudhona nejkrásnější jméno, jaké znám, říká mu vlhkoměr."

Poté co se John Bull tak pěkně zkompromitoval svými ústupky ve smlouvě o Alabamě, dal mu strýček Sam na závěr ještě kopanec do zadnice.[304] To všechno je *dílo Irů* v Americe, jak jsem se přesvědčil sám z yankeeských listů. Snad už teď prof. Beesly vidí, že Irové ve Spojených státech jsou něco víc než 0.

Salut.

Tvůj
K. M.

Jako srovnávací jazykozpytec najdeš možná zajímavé formy v následujícím výňatku z jedné skotské kroniky z počátku 15. století o smrti vévody Rothesayského (syn krále Roberta III.):[305]

„Be quhais deith, succedit gret displeseir to hir son, David Duk of Rothesay: for, during hir life, he was haldin in virtews and honest occupatioun: eftir hir deith (totiž Queen Annabella) he began to rage in all maner of insolence: and fulyeit virginis, matronis, and nunnis, be his unbridillit lust. At last, King Robert, informit of his young and insolent maneris, send letteris to his brothir, the Duk of Albany, to intertene his said son, the Duk of Rothesay, and to leir him honest and civill maneris. The Duk of Albany, glaid of thir writtingis, tuk the Duk of Rothesay betwix Dunde and Sanct Androis, and brocht him to Falkland, and inclusit him in the tour thairof, but ony meit or drink. It is said, ane woman, havand commiseratioun on this Duk, leit meill fall daun thraw the loftis of the toure: be quhilkis, his life wes certane dayis savit. This woman, fra it wes knawin, wes put to deith. On the same maner, ane othir woman gaif him milk of hir paup, thraw ane lang reid; and wes slane with gret cruelte, fra it wes knawin. Than wes the Duk destitute of all mortall supplie; and brocht, finalie, to sa miserable and hungry appetite, that he eit, nocht allanerlie the filth of the toure quhare he wes, bot his awin fingaris: to his gret marterdome. His body wes beryit in Lundonis, and kithit mirakles mony yeris eftir;

quhil, at last, King James the First began to punis his slayaris: and fra that time furth, the miraklis ceissit."*

Jak je vidět, „Times" zprávu neotiskly.** Uveřejní ji ale v poslední instanci „*Morning Advertiser*", který z hlouposti otiskne všecičko.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

* „Kterážto smrt způsobila veliké protivenství jejímu synu Davidovi, vévodovi Rothesayskému: neboť za jejího života byl držen ve ctnosti a počestném zaměstnání; po její smrti" (totiž královny Annabelly) „začal řádit, dopouštěje se chlípností všeho druhu: prznil ve svém nezkrotném chtíči panny, vdané ženy i jeptišky. Konečně poslal král Robert, zpraven o jeho zpupných a nestydatých mravech, dopisy svému bratru, vévodovi z Albany, aby řečeného jeho syna, vévodu Rothesayského, vsadil do vězení a naučil jej počestným a mravným způsobům. Vévoda z Albany, potěšen psaními, jal vévodu Rothesayského mezi Dundee a Sanct Andrew a dopravil ho na Falkland, a zavřel ho tam do věže, leč bez jídla a pití. Říká se, že jakási žena, jíž se vévody zželelo, mu sypala střílnami věže mouku, což mu na několik dní zachránilo život. Žena ta byla, když to vešlo ve známost, poslána na smrt. Právě tak mu dávala jiná žena dlouhou trubicí mléko ze svého prsu; a když se o tom dověděli, ubili ji s velkou krutostí. Pak byl vévoda zbaven veškeré lidské pomoci; a zmocnil se ho tak strašný hlad, že se sytil nejenom všemožným neřádstvem, jež našel ve své věži, ale začal si též ohryzávat prsty: k svému velkému utrpení. Mrtvolu jeho pochovali v Londýně, a mnoho let po tom se dála na tom místě podivuhodná zjevení; až konečně začal král Jakub I. stíhat jeho vrahy, a v té době ta podivuhodná zjevení ustala."

** B. Engels, „Zpráva o hornických bratrstvech v saských uhelných dolech".

157

Marx Engelsovi

do Manchesteru[18]

[Londýn] 2. března 1869

Milý Frede,

musíš mi buď vrátit tu knížečku z Lugau nebo — ještě líp — poslat *německy* ty odstavce stanov, které cituješ.

Přeložím to sám, protože nepokládám Viléma za kompetentního a protože nechci také předávat tu věc jenom jemu.*

Tvůj
K. M.

Apropos. V jedné brožuře, kterou napsal nějaký oficiální účetní odborník a který je adresován panu Gladstonovi,[306] se konstatuje, že přinejmenším $^1/_{10}$ životních pojišťoven (všechny tyhle pojišťovny mají nominální kapitál 100 miliónů liber št.) je *v úpadku* a nemají cenu ani toho papíru, na kterém inzerují.

Co tomu řeknou ti páni buržoové, kteří se tolik, tolik utěšovali *vyhlídkami* na to, že (za 20 let nebo tak nějak) zkrachují tradeuniony?

Budou držet hubu.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 296, 297.

158

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 3. března 1869

Milý Frede,

iterum Crispinus![307]

Ten náš drahý Vilém si počíná opravdu svérázně.

Nejdřív přetiskne z „*Revue der Neuen Rheinischen Zeitung*" Eccariův článek o „*Krejčovství v Londýně*", ani se Eccaria nezeptá a necituje „Revue" jako pramen. Pak mu napíše, že chce ten článek vydat jako brožuru. Na to mu Eccarius odpoví, že v tom případě je třeba připsat 2. kapitolu, protože se poměry, což Vilém ve své vášni kde co přetisknout přehlédl, za posledních 19 let úplně změnily.

Ale Vilém podniká druhý výpad:

Píše Eccariovi: aby mu poslal čísla „Revue" s Tvou statí o „Německé selské válce".

Vilém tedy chtěl otisknout Tvůj článek, *aniž bys o tom předem věděl* a zase *aniž by citoval „Revue"*.

Naštěstí mě o tom Eccarius vyrozuměl včera večer na ústřední radě. Řekl jsem mu, že Ti o tom napíšu, a aby mu zatím nic neposílal.

Pokud jde teď o věc samu, mám navíc ještě jeden výtisk, který bych mohl Vilémovi poslat. Také si myslím, že by nám otištění v tom jeho časopejsku[15] nemohlo uškodit — ani v tom případě, že bychom později vydali různé své články spolu — a že by to bezprostředně velmi dobře působilo.

Za žádných okolností nesmíme ale Vilémovi dovolit, aby uveřejnil ten článek jako původní příspěvek psaný pro něho, a ne jako přetisk z „Revue".

Napiš mi obratem, jak ses rozhodl.

Jiná kuriozita. Viděl jsi snad už v augsburské „Allgemeine Zeitung", že my dva figurujeme jako spolupracovníci jednoho dělnického listu*, který chce vydávat ve Vídni Oberwinder.

Je to tak:

Asi 4 týdny před Novým rokem požádal Oberwinder Viléma, aby mi napsal, že chce vydat ročenku s mým životopisem. Mám prý mu poslat potřebný materiál. Poslal jsem mu jednoduše faktické údaje a několik dokumentů (o kolínském procesu** atd.). Pak jsem už o tom nic neslyšel.

Teď po několika týdnech mi Oberwinder píše, že z ročenky sešlo. Že to ale uveřejní v listu, který chce vydávat. Má prý už zajištěno 6—7000 abonentů. Žádal mě o spolupráci. *Zapomněl jsem mu odpovědět*, udělám to ale dnes.***

Jinak si myslím, že je dobré, máme-li se ve Vídni na koho obrátit.

Salut.

Tvůj
K. M.

Apropos. Co si představují němečtí obchodníci, ti dobytkové
1. pod primage?
2. pod courtage za rembours?†

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Die Volksstimme".
** K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".
*** Viz tento svazek, str. 675.
† Viz tento svazek, str. 315.

159

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 3. března 1869

Milý Mouřeníne,

vidíš, že jsem měl pravdu, když jsem Ti radil, abys rozhodně nejezdil do Paříže. Byla by to učiněná pošetilost vydat se na pospas té sebrance, zvláště když se člověka nikdo nezastane a pořád jsou ještě v platnosti lois de sûreté.[308] Lafargue by měl co nejdřív odjet do Štrasburku a složit zkoušky; až to bude mít za sebou, může si už potom něco dovolit. Že už se zbavil Moilina, má ohromný význam; ten jezuita by ho byl určitě dostal do nesnází. Co píše Lafargue o Blanquim, je moc pěkné.

Beesly, jak mi řekl Moore, má v novém „Fortnightly" článek o sociální otázce, je prý to vrchol zmatenosti.[309]

V té staroskotské pasáži* je pro mne jazykově nové jen participium praesentis havand, mající — to dokazuje, že tato forma existovala ve Skotsku ještě začátkem 15. století, kdy v Anglii už dávno zanikla.

Ten kopanec v ruštině** jsem opravdu udělal. Hodně jsem už zapomněl ruské skloňování.

Ty věci z Lugau[292] dnes posílám zpátky jako tiskopis. Protože sám už nevím, která místa jsem citoval, nemohu Ti to ani sdělit, ale k brožurám je připojen jakýsi index, který jsem si udělal a z něhož možná budeš moci zjistit, kde to asi najdeš.

* Viz tento svazek, str. 303–304.
** Viz tento svazek, str. 301.

Jak se jmenuje ta brožura o životních pojišťovnách?[306] To si musíme přece opatřit.

Vilémek se tedy odvolal proti Schweitzerovi k Vám.[310] To bude pořádná mela, protože Schweitzer se nedá tak snadno polapit. Vůbec se ta tahanice pěkně rozrůstá; nedostáváš už „Social-Demokraty"? Eichhoff by nás měl právě teď o všem včas informovat. V nejbližších dnech Ti pošlu několik článků, které napsal (jistě nikdo jiný než on) do „Zukunft".

Mezitím byl v Essenu zvolen sociální demokrat Hasenclever, kterého podporoval i Liebknecht, a *dostal* o 900 hlasů víc než zemský rada a národně liberální kandidát *dohromady*,[311] a také v Hannoversku (myslím v Celle) je naděje, že jeden z našich projde.

Zdá se ostatně, že se teď Vilém trochu rozhýbal a má v Sasku úspěchy. Kdyby ten osel pustil k vodě své hloupé jihoněmecko-federalistické a welfské historie, mohl by při nedůvěře, jaká teď panuje mezi vůdci lassallovců proti Schweitzerovi, i při své zabedněnosti něco pořídit, protože když jde do tuhého, ochromuje i Schweitzera jeho špatné svědomí. Ale se svou lidovou stranou[105] a s tou restaurační posedlostí mezi severoněmeckými dělníky nepochodí, na to nikoho nenaláká.

Divné je, že se teď chce najednou dostat do Berlína, uznává tedy, že mu přitom vůbec nic *nehrozí!*

Nechápu ostatně, jak se můžete v této otázce jako generální rada kompetentně vyslovit — i kdyby s tím dokonce souhlasili oba zúčastnění — ledaže by oba prohlásili, že se chtějí podrobit rozhodnutí, také pokud jde o organizaci a vedení odborů etc.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

160

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 4. března 69

Milý Mouřeníne,

musím to nechat úplně na Tobě, abys udělal s tou „Selskou válkou", co uznáš za vhodné.* Já ale *ne*věřím, že v tom Liebknechtovu plátku[15] bude mít ta stať nějaký efekt, vždyť se — rozkouskuje-li ji po jednom dvou sloupcích — roztáhne *do 2 ročníků.* Naproti tomu, kdyby ji chtěl vytisknout jako brožuru *levně pro* dělníky, bylo by to něco jiného a mohlo by to zapůsobit. Navrhl bych mu, když už si vjel do vlasů se Schweitzerem, aby v tom svém plátku otiskl poslední část mé brožury o vojenské otázce** nebo také aby se obrátil na Meissnera: za jakou cenu mu dovolí prodat ten zbytek (ptal se mě na to jednou přes Moora, ale i ten dotaz zůstal bez odpovědi, protože jsem od té doby neměl příležitost mu napsat). Jestliže ale tu stať otiskne, musí udat i pramen. Já sám *žádný* výtisk nemám a Ty ten svůj taky nesmíš dát z rukou, jeden si přece musíme nechat.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 306.
** „Vojenská otázka v Prusku a německá dělnická strana".

161

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 5. března 69

Milý Frede,

přiložený dokumentíček přišel *včera* (ačkoli je datován 27. února).[312] Musíš ho vrátit hned po přečtení, protože ho musím příští úterý předložit radě. Pánům z „Aliance"[285] to trvalo dlouho, než zplodili to veledílo.

Nám by bylo opravdu milejší, kdyby si ty své „nespočetné legie" ve Francii, Španělsku a Itálii nechali pro sebe.

Bakunin si myslí: Jestliže ten jeho „radikální program" schválíme, bude to moci roztrubovat do světa, a tak nás aspoň trochu zkompromitovat. A když se vyslovíme proti němu, budou nás pomlouvat jako reakcionáře. Kromě toho: Jestliže je přijmeme, postará se o to, aby mu na basilejském kongresu sekundovalo pár holomků. Myslím, že mu odpovíme v tomto duchu:[313]

Podle § 1 stanov mají být přijaty všechny dělnické spolky, „které směřují k stejnému cíli, totiž k ochraně, rozvoji a *úplnému osvobození dělnické třídy*".

Protože stupeň, kterého ve svém vývoji dosáhly různé dělnické sekce v téže zemi a dělnická třída v různých zemích, je nutně velmi různý, nachází také skutečné hnutí nutně svůj výraz ve velmi různých teoretických formách.

Společné akce, které uskutečňuje Mezinárodní dělnické sdružení, výměna myšlenek mezi různými orgány sekcí ve všech zemích a konečně přímá diskuse na všeobecných kongresech — jistě vytvoří postupně všeobecnému dělnickému hnutí také společný teoretický program.

Pokud jde o program „Aliance", není tedy úkolem generální rady kriticky jej rozebírat. Nemá zkoumat, zda je adekvátním vědeckým výrazem dělnického hnutí. Má si pouze klást otázku, zda jeho *všeobecná tendence* není v rozporu s všeobecnou tendencí Mezinárodního dělnického sdružení — úplným osvobozením pracujících tříd!

Tato námitka se může týkat jenom jedné věty z programu, § 2: „usiluje především o politické, ekonomické a sociální vyrovnání *tříd*". „Vyrovnání tříd", vzato doslova, je však jenom opis „harmonie kapitálu a práce", kterou hlásali buržoazní socialisté. Konečný cíl, o nějž usiluje Mezinárodní dělnické sdružení, nespočívá však v logicky nemožném „vyrovnání tříd", nýbrž v historicky nezbytném „odstranění tříd". Ze souvislosti, ve které se tato věta v programu vyskytuje, vyplývá však, že je to jenom přepsání. Generální rada proto tím spíše nepochybuje, že tato věta, jež by mohla vést k povážlivému nedorozumění, bude z programu vypuštěna.[314]

Za tohoto předpokladu přenechává se v souladu se zásadami Mezinárodního dělnického sdružení každé sekci odpovědnost za vlastní program. Nic tedy nebrání tomu, aby se sekce Aliance změnily v sekce Mezinárodního dělnického sdružení.

Jakmile se to stane, musí být podle stanov zaslán generální radě soupis nově přistoupivších sekcí s údajem země, sídla a počtu členů.

Poslední bod — soupis jejich legií — bude těm pánům zvlášť proti mysli. Napiš mi, až mi budeš vracet ten dopis, co bys chtěl na tomhle návrhu odpovědi změnit.

Pokud jde o Liebknechta, ještě jsem o tom přemýšlel.* Otisknout to v jeho ubohém plátku[15], to nejde. Že by to Vilém mohl vydat jako brožuru, je iluze. Co kdybych tak napsal Eichhoffovi, zda by to nechtěl levně vydat jeho bratr***? Honorář bys mohl v tom případě věnovat generální radě, která velmi potřebuje peníze, co říkáš? Mám ještě jeden výtisk 6. sešitu, v němž je „Selská válka" otištěna (*kromě* své kompletní vázané „Revue"). Ten bych mohl poslat do Berlína. Napiš mi o tom obratem.

* Viz tento svazek, str. 296.
** Albert Eichhoff.

Jinak ať Vilém otiskne poslední část brožury o vojenské otázce. Ta transakce s Meissnerem (při které by se přece musel Vilém vytasit s hotovými penězi! — nehledě na to, že Meissner je na něco takového hodně citlivý) není možná.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

162

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 7. března 69

Milý Mouřeníne,

odpověď* tomu Rusovi** a jeho svitě je na ně jako ušitá. Vždyť se ti chlapi ve své vlastní výzvě ani neodvažují na Vás chtít, abyste převzali jejich program, chtějí Vás jen nepřímo přimět k teoretické kritice. Hloupá ruská lest, na kterou se tady určitě nikdo nenachytá. Ustupují ostatně na celé čáře a víc si ani nemůžeme přát. Báječný je nápad donutit je, aby Vám podali přehled o své armádě, to bude určitě působit na ty tlučhuby jako studená sprcha.

Tu „Selskou válku" bychom měli podle mého názoru nabídnout ze slušnosti Meissnerovi, a kdyby neměl chuť vydat ji jako lidovou, levnou brožuru, byl by vždycky čas dohodnout se s Eichhoffem. Budeš mu přece stejně muset psát kvůli tomu „18. brumairu", tak bys to s ním mohl zároveň dojednat. Jestliže si Meissner s „18. brumairem" nepospíší nebo má-li strach, musíme to popohnat sami a poslat tu věc Eichhoffovi. Jinak se promarní čas a propase příležitost.

U Charlese*** jsem objevil a ihned zkonfiskoval jeden výtisk „18. brumairu". Znova jsem si ho přečetl a dospěl hned k názoru, že ta kniha musí vyjít *co nejdřív francouzsky*. To potáhne docela jinak než pouhé německé vydání a udělá Ti mezi Francouzi rázem takové jméno, že to bez průtahu zaručí překlad Tvé knihy†. Podívej se, koho bys mohl pro to získat, ale rozhodně v tom směru něco

* K. Marx, „Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení ústřednímu byru Aliance socialistické demokracie".
** Bakuninovi.
*** Roesgena.
† prvního dílu „Kapitálu".

podnikni. Když ji vytisknou v Bruselu, dostane se hromadně do Francie.

Než odešleš „Selskou válku", pošli mi ten výtisk, abych opravil tiskové chyby a podíval se, není-li nutná předmluva atd., resp. nějaké vysvětlivky pro ty ťulpasy. Nejsem si zcela jist, zda ten španělský Bergenroth je Bergenroth paní Jungové. Ten prý, mám aspoň dojem, že jsem něco takového slyšel, odjel do Ameriky.

K Oberwinderovi: Psal jsi někdy Angersteinovi, který se na nás dřív obracel?[71] Ten mládenec má dodnes nějaký list* ve Vídni. Bylo by přece dobré vyhnout se zbytečnému sporu s Oberwinderem. Vilém by nás měl informovat, jaký poměr k sobě ti dva mají a co teď dělá Angerstein, kterého nám přece doporučoval.

Primage v souvislosti se směnečným kursem nebo směnečnou praxí neznám. U nákladní dopravy to znamená přirážku k obvyklému dopravnému, např. že se platí 36 šilinků dopravného za tunu a 10 % primage, tedy ve skutečnosti 39 šilinků 6 penny. Když mi udáš kontext, tak to snad vyluštím.

Courtage za rembours je také velmi lajdácky formulovaný výraz a také by byla dobrá souvislost. Pravděpodobně to znamená courtage, tj. poplatek makléřovi, který dostává při protestování směnky za inkasování příslušné částky od výstavce.**

Augsburčanka*** je zase plná zpráv o Internacionále v Ženevě. Clossmann patrně tahá rozumy z Beckera.† Docela užitečné.

Jak to vypadá s Basilejí? Becker napíše o všech těch událostech 3—4 brožury, ale zřejmě sem nikdy žádnou nepošle.[315]

Schorlemmer si pro změnu spálil zas jednou obličej, při pokusu mu před nosem vybuchla láhev s brómem a fosforem. No, krásně vypadá, ale jinak se mu nic nestalo.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Allgemeine Volkszeitung".
** Viz tento svazek, str. 307.
*** „Allgemeine Zeitung".
† Johanna Philippa Beckera.

163

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 14. března 69

Milý Frede,

z přiloženého Meissnerova dopisu vidíš, jak to vypadá s „Ludvíkem Bonapartem".[316] Protože Meissner mi přímo (ústně) řekl, že brožury tiskne jen tu a tam *z dobré vůle*, což *Ty nemusíš vědět*, bylo by mi milejší, kdybys mu kvůli té „Selské válce" napsal přímo sám. Jestliže z toho nic nebude, napíšu Eichhoffovi*, se kterým udržuji styky v záležitostech Internacionály.

Liebknecht má schopnost seskupovat kolem sebe ty *největší pitomce* z celého Německa. Příkladem je autor článku „*Demokratické cíle a němečtí dělníci*"[317]. Když si to člověk čte sám pro sebe, slyší v duchu mimoděk jihoněmeckou hantýrku. Ten vůl chce na dělnících, aby ho zbavili Bismarcka, a slibuje jim pak za to „*úplnou svobodu pohybu*" a uspokojení *jiných* socialistických požadavků! Hrůza!

Ten člověk z „Zukunft" je nekonečně chytřejší a víc se vyzná v severoněmeckých záležitostech. Ale i ta jeho písnička vyznívá tak, aby dělníci laskavě tahali za pány demokraty kaštany z ohně a nerozptylovali se zatím něčím takovým, jako jsou odbory. Jsou-li tihle pánové tak zuřivými stoupenci přímé *revoluční* akce, proč nedají *sami* příklad místo psaní opatrných, záludně umírněných článků do „Zukunft"! Takovýhle šunt má vyvolat revoluční nadšení!! Po tomhle neštěkne ani pes!

Odpověď do Ženevy** jsme už odeslali. Použil jsem ve fran-

* Wilhelmu Eichhoffovi.

** „Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení ústřednímu byru Aliance socialistické demokracie".

couzském textu ještě ledovějšího a značně ironického tónu. Naštěstí si toho Angličané nevšimli, ti přirozeně znají jen můj anglický překlad.

Kromě oficiálního přípisu, o kterém jsi informován, poslali ti pánové Eccariovi čtyřstránkový *soukromý dopis*, podle něhož se podařilo zabránit *přímé roztržce* jen díky úsilí Beckera, Bakunina a pisatele Perreta. Jejich „revoluční" program prý zapůsobil v Itálii, ve Španělsku atd. za několik málo týdnů víc než program „Mezinárodního dělnického sdružení" za celá léta. Jestliže jejich „revoluční program" odmítneme, vyvoláme *rozkol* mezi zeměmi *s „revolučním" dělnickým hnutím* (to jsou podle jejich výčtu: Francie, kde mají celkem dva dopisovatele, *Švýcarsko* (!), *Itálie* — kde jsou dělníci, až na ty naše, jenom přívěskem Mazziniho — a *Španělsko*, kde je víc kněžourů než dělníků) a mezi zeměmi, kde se dělnická třída *vyvíjí pomalu* (tj. Anglií, Německem, Spojenými státy a Belgií). Tedy rozkol mezi vulkanickým a plutonickým dělnickým hnutím na jedné a rozbředlým na druhé straně.

Že Švýcaři představují revoluční typ, to je skutečně zábavné.

Jak ale musel ten starý Becker zpitomět, když doopravdy věří, že Bakunin si vymyslel „program"!

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

164

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 15. 3. 69

Milý Mouřeníne,

v příloze Ti vracím dopis od Meissnera.[316] Dnes jen tohle: Myslel jsem si už dřív, že „Bonaparta"* by vlastně bylo potřeba vydat s Tvými 3 články z „Revue" o období od února 48 až 1850[318]; bál jsem se ale, že by se tím ztratilo příliš mnoho času. Protože si však Meissner *sám* dává načas, udělal bych to ještě *teď*. Nabude to pak všechno poněkud na rozsahu — kolem 10-12 archů — a bude to úplnější.

Když napíšeš Meissnerovi hned, bude na to určitě ještě času dost.

Zítra víc.

Tvůj
B. E.

Lizzie leží s bronchitidou, hodně se nachladila, ale dnes už je to trochu lepší.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".

165

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 18. března 1869

Milý Mouřeníne,

kvůli té „Selské válce" Meissnerovi napíšu.

Vilém si zřejmě — i podle „Social-Demokratů" (které Ti teď někdy vrátím) — udržel v Sasku převahu. Naproti tomu se musí lassallovcům nechat, že vyvíjejí docela jinou činnost než „lidová strana"[105] a že dovedou ze svých skrovných prostředků vytlouci desetkrát tolik. Dokonce ani když byl Schweitzer ve vězení, nebyly v „Social-Demokratu" takové hlouposti, jaké přináší Vilém.[15]

Co asi říká tomu, že v Celle *hannoverští partikularisté*, poražení v prvním kole, hlasovali v druhém pro *nacionálního liberála*, bismarckovce Plancka, a dostali ho tak *proti* dělníku Yorckovi do říšského sněmu! Ale to je Vilémovi fuk.

V tom Huxleyho slavném článku ve „Fortnightly"[271] není ale kromě vtipkování o comtismu takřka vůbec nic. Comtovci prý nad tím zuří, a jak píše Moorovi z Londýna jeden jeho přítel geolog, připravují drtivou odpověď.

Co si myslíš o tom mém návrhu — otisknout úvodem k „Bonapartovi" články z „Neue Rheinische Zeitung"[318]? a o francouzské verzi?

Za Castilla Ti srdečně děkuji. Mohl jsem se do něho doopravdy pustit až včera. Autor očividně straní potají Bonapartovi. Je to ale obrovský pokrok, že se teď červnové povstání všeobecně chápe jako to, čím opravdu bylo.

Tony Moilin je úplně k pomilování. Člověk z roku 1869, který

si prostě nadekretuje, že nikdo nesmí vydělávat pod 2400 franků! Div jsem nepukl smíchy nad tím naivním doktorem s jeho úžasnými pretenzemi. Kdyby ho Lafargue stále ještě bral trochu vážně, jeho žena by se mu jistě vysmála.

Chtěl jsem Ti ještě napsat o jedné hodně dlouhé historii, nemohu se ale teď na to upamatovat a musím domů, abych se dověděl, co řekl Gumpert, když prohlédl Lizzie, která od neděle leží.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Německá selská válka".

166

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 20. března 1869

Milý Frede,

doufáme všichni, že nám v příštím dopise pošleš o zdravotním stavu paní Lizzy už lepší zprávy. Tussy Tě zvlášť prosí, abys jí tlumočil její nejvřelejší účast. Je zatracené počasí. Jenička se také nemůže zbavit rýmy a mě už to pár dní zase kvůli rýmě a kašli nemyslí.

Děti jedou příští týden (v pátek nebo v sobotu) do Paříže k Lafarguovým. S Laurou to bylo tak: dva nebo tři týdny *před* porodem *upadla*. Musela proto ležet; vstala teprve před jedním nebo dvěma týdny a jen o vlásek unikla nebezpečí.

Mám v úmyslu dát se *naturalizovat* jako Angličan, a to proto, abych mohl jezdit bezpečně do Paříže. Nepojedu-li tam, neuskuteční se nikdy francouzské vydání mé knihy. Má přítomnost je tam naprosto nutná. Podle Palmerstonova zákona může být, kdo chce, anglického občanství zase do 6 měsíců zproštěn. Zákon žádného naturalizovaného nechrání při návratu do rodné země, pokud jde o nezákonné činy, jichž se tam dopustil *před* naturalizací. S výjimkou tohoto případu je však naturalizovaný vůči cizím vládám ve stejném postavení jako Angličan. Opravdu nevím, proč bych neměl navštívit Paříž *bez* páně Bonapartova *dovolení*, když mám k tomu všechny prostředky v rukou.

Děkuji srdečně Schorlemmerovi za 2. vydání „Chemie“.[115] Zítra si znovu pročtu jako nedělní rozptýlení druhou část, organickou chemii (a předpokládám, že právě tady budou nějaké změny).

Pokud jde o „*Ludvíka Bonaparta*“, nejsem pro to, aby se úvodem k němu otiskovaly články z období do roku 1850 z „Revue“.[318] Na jedné straně nechci dávat Meissnerovi záminku k průtahům. Na druhé straně by bylo velmi snadné zpracovat tu část — nastrkat tam pozdější fakta, ale to může počkat. De Paepe se v Bruselu marně sháněl po někom, kdo by mohl toho „*Ludvíka Bonaparta*“ vydat francouzsky. K takovému počinu chtějí ti pánové *peníze* od autora.

O tom Moilinovu* zázračném prostředku se vyjádřil Blanqui, *který je teď v Paříži*, velmi vtipně u Lafargua. Francie, řekl, je stále nevděčná vůči svým velkým synům. Například ten Moilin rozřešil neslýchaně jednoduchým způsobem hádanku století — a v Paříži si jde každý klidně dál po své práci, jako by se nechumelilo.

Castille se účastnil červnového povstání, byl jako povstalec deportován do Cayenne, vrátil se po všeobecné amnestii. První vydání své knihy psal s čestnými úmysly. Mezitím si ho koupila vláda a udělala z tohoto druhého vydání protiklad k Ténotovým spisům. Změny spočívají v tom, že 1. celkový tón knihy je teď buržoaznější, místy kazatelsky přemoudřelý, 2. místa proti mužům prosince jsou vyškrtnuta, 3. vložil tam pár mírně apologetických výrazů o Bonapartovi. Přes to všechno kniha zůstává v podstatě beze změn a je to stále, jak říkáš, velmi záslužný spis. Je výborné, jestliže pan Bonaparte nutí dějepisce vracet se do období před 2. prosincem. Boj různých stran, jejich vzájemné: I ty, Brute! přispěje k tomu, že ti staří mizerové z roku 1848 a dřívějška budou muset zanechat „revolučního řemesla“. — Poslal jsem Beeslymu městskou poštou s několika svými komentáři k pročtení Vermorelův pamflet, který jsem poslal i Tobě (s tím Castillem). Vrátil mi ho teď s *přiloženým* psaníčkem, které je stejně hloupé jako školometsky naduté. Mám dojem, že pozitivní filosofie je totéž jako nevědomost o všem pozitivním. — Druhý přiložený lístek mi poslal Borkheim pro mé „holandské známé“.

Zprávu o „hornických bratrstvech“** jsem našel včera otištěnou

* Viz tento svazek, str. 319—320.

** B. Engels, „Zpráva o hornických bratrstvech v saských uhelných dolech“.

celou v „Social-Demokratu" z minulé středy. Zda ji přijala „Zukunft", nevím. Snad není zpráva na té výši a na tom stupni moudrosti, jaké jedině vyhovují sociální politice. Viléma* z tohoto týdne jsem ještě nedostal.

Apropos. Za několik málo dní se koná manifestace na památku E. Jonese. Iniciativu k tomu dala clerkenwellská pobočka někdejší Reformní ligy.[250] Její předáci Weston, Lucraft a další jsou členy naší generální rady. Organizační výbor mi nabídl jedno z 5 předsednických míst na tribuně na Trafalgar Square, odkud se má promlouvat k davu. Odmítl jsem to s veškerou myslitelnou zdvořilostí. Naproti tomu jsem musel slíbit, že dám menší finanční příspěvek ode mne a svých přátel na výdaje na tu manifestaci. Příští úterý musí být peníze pohromadě. Kdybyste tedy chtěli Ty a Moore něčím přispět, muselo by to být do úterka.

Addio.

Tvůj

Mouřenín,

který se každým dnem podobá víc mouřenínovi vydrhnutému „do běla"

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Liebknechtův list „Demokratisches Wochenblatt".

167

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 21. března 69

Milý Mouřeníne,

Lizzie měla pleuritidu, která však proběhla podivuhodně rychle — teprve minulé úterý byl zjistitelný exsudát na pravé plíci a dnes ráno už úplně zmizel. Dnes zase poprvé vstane. Měl jsem podivnou předtuchu a už v neděli jsem Gumpertovi nadhodil diagnózu, že to je pleuritis, on ji vyšetřil, nic nenašel, prohlásil to za bronchitidu (kterou měla také) s plicním katarem, a potom mu samozřejmě bylo trochu nepříjemné, když se teď přece jenom projevila pleuritida. Netvrdím ovšem, že tu už byla, když ji nemohl najít.

Chudák Laurinka, ta si asi něco užila! Deset týdnů šestinedělí není opravdu žádná legrace, dobře že už je to pryč. Ať ji Tussy a Jenny, až tam pojedou, ode mne srdečně pozdravují, samozřejmě i Lafargua.

Informace o Castillovi mi velmi prospěly. Beeslyho šalamounskou moudrost[309] vracím v příloze. To už je žvanění vyššího stupně. Tenhle comtismus postupně potvrdí pravdivost výroku toho muže z Bonnu o hegelovcích na druhou, že nemusí o ničem nic vědět, a přece mohou o všem psát.

V Německu dala přeměna přírodních sil, zejména přeměna tepla v mechanickou sílu atd., podnět ke krajně jalové teorii, která už ostatně v jistém smyslu nutně plyne i ze staré Laplaceovy hypotézy, ale teď se předvádí s takřka matematickými důkazy: že svět stále víc chladne, že se teplota ve vesmíru stále víc vyrovnává a tím

nakonec nastane okamžik, kdy bude nemožný jakýkoli život a celý svět se bude skládat ze zmrzlých koulí obíhajících kolem sebe navzájem. Čekám jen na to, že se kněžouři chopí této teorie jako posledního slova materialismu. Něco hloupějšího si člověk už nedovede představit. Protože se podle této teorie musí v tomto světě stále víc tepla přeměňovat v jinou sílu, než kolik se může jiné síly přeměnit v teplo, je samozřejmě prvotní *horký stav*, z něhož dochází k ochlazování, naprosto nevysvětlitelný, ba nesmyslný, předpokládá tedy nějakého boha. Newtonův první popud se proměňuje v první zahřátí. Přesto se tato teorie pokládá za nejdůmyslnější a nejdokonalejší dovršení materialismu, a raději si tihle pánové konstruují svět, který nesmyslně začíná a nesmyslně končí, než aby v těchto nesmyslných důsledcích viděli důkaz, že svůj takzvaný přírodní zákon poznali dosud jen zpola. Tato teorie je však v Německu hrozně rozšířena.

To číslo „Zukunft" jsem ještě neviděl.

Zítra Ti pošlu známky za jednu libru pro manifestaci za E. Jonese.

Srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

168

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 28. března 1869

Milý Mouřeníne,

musíš to mít ale pořádnou rýmu, že dnes nepřišel obvyklý nedělní dopis. Přikládám poukázku pro Union Bank of London na 87,10 £ na březen—červen,* a libru ve známkách na vydání toho mítinku, kterou jsem Ti zapomněl poslat v pondělí.

Tento týden jsem se pořádně začetl do holandské fríštiny a našel jsem v tom několik filologicky velmi hezkých věcí. Nemohl bys rozluštit, co to je „snieuntojowns"? Zajímavé je, že západní Frízové teď v mnoha případech *mluví* právě tak, jak Angličané *píší*, např. great, hearre (slyšet) atd. Je to ale většinou jen náhodné a z novější doby, stará fríština přímo z téhož kraje se od toho většinou odchyluje.

Lizzie je už zase v pořádku.

Mnoho pozdravů — jsou už děvčata v Paříži a co píší o Laurince? A stal ses už Briton never shall be slaves?[319]

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 248—249.

169

Marx Engelsovi

do Manchesteru[18]

[Londýn] 29. března 1869

Milý Frede,

děkuji Ti srdečně za šek a známky. Dal jsem peníze Lucraftovi minulé úterý. Viděl jsi v „Times" z minulé soboty stručnou zprávu[320] o té manifestaci? Píše se tam, že nějaká tlupa Němců („naši lidé") nesla rudý prapor s nápisem: „Proletarier aller Länder, verunreiniget Euch!"*, což prý anglicky znamená: „Ragamuffins of all regions, befoul yourselves!"**

Jak jsi správně tušil, hlava mi třeští z rýmy, mám ji jako škopek.

Děti odcestovaly v pátek (ke zděšení Angličanů na Velký pátek). Dnes ráno jsme od nich dostali dopis. Přijely v pořádku do Paříže, ale plavba byla bouřlivá.

Freeborn Briton*** ještě nejsem. Dokud je to jen trochu možné, člověk se tomu vzpírá.

Nad způsob, jakým se náš poctivec Vilém vykrucuje z té záležitosti s výtisky „Vogta"†, nemůže být už nic způsobnějšího. Na můj podnět mu o tom napsal Kugelmann. Na první dopis nedostal žádnou odpověď, na druhý mu přišlo přiložené lejstro, které se dá ve stručnosti shrnout takto: jestliže jsem *já* (Liebknecht) avizoval 60 výtisků a přišlo jich jenom 6, je to přece tím, že *já vždycky lžu*, a tím to hasne. Pakliže Vám ale ohlásil ten počet C.

* „Proletáři všech zemí, spiňte se!"
** „Trhani ze všech krajů, spiňte se!"
*** Svobodně zrozený Brit. Viz předchozí dopis.
† Viz tento svazek, str. 288.

Hirsch z Berlína (on přirozeně neví, že Kugelmannovi jsem to oznámil *já**), je to něco jiného a je potřeba se na to podívat.

Jak hloupě se ten chlap vymlouvá, vyplývá také z jednoho Hirschova dopisu Kugelmannovi. Hirsch totiž Kugelmannovi píše:[321] „Liebknechtovi jde pravděpodobně jen o to, abyste dali ty knihy do oběhu v Hannoveru a informovali tak tamější demokratickou stranu o rejdech pana Vogta atd." Vilém tedy Hirschovi zamlčel, že jsem to byl *já*, kdo požadoval informace o situaci a chtěl, aby volné výtisky byly spolehlivě uloženy.

Kugelmann píše: „Učené hádání mezi Liebknechtem a Schweitzerem, ke kterému se schyluje, mi nepřipomíná ani tak Luthera a Ecka jako spíše pátera Josého a rabína Judu..." „Sílí ale ve mně stále přesvědčení, že ve smradu rozdíl mezi nimi není."[322]

V souvislosti s tímhle hádáním jsem dostal (dnes) dopis od *Bebela*,[323] který přikládám. Vilém sám si netroufá — dokud neuplyne víc vody — mi po tom dopise o těch 60 výtiscích psát.

Jsou to ale hašašírové k pohledání! Nejdříve se svévolně dostanou do situace, ve které nevyhnutelně musí nějakou tu ránu slíznout. Pak mám já do toho zasáhnout jako deus ex machina — mám tu rezoluci o přijetí programu „Internacionály", předloženou Schweitzerem, vznešeně zamítnout, jestliže ji Schweitzerovo valné shromáždění přijme![324] A to ještě Vilém a spol. neudělali *od norimberského sjezdu*[187] ve věci „Internacionály" *jeden jediný krok*, ale zhola *nic*, takže ti chudáci z Lugau pokládali za nutné obrátit se přímo na Londýn.[262] Pokládám Bebela za užitečného a schopného člověka. Má jen tu zvláštní smůlu, že našel v panu Vilémovi svého „teoretika".

Ta jejich netečnost a lajdáctví se ukazují i v tom: zatím mi nesdělili jediný fakt, kterým by doložili obvinění z velezrady atd. vznášené proti Schweitzerovi. Pěkní čímani.

„*Lloyd's Paper*" v týden starém čísle z neděle otiskuje velký chvalozpěv na naše rezoluce a „Mezinárodní sdružení" vůbec.

Dostal jsem dopis od Dietzgena, řádného koželuha ze Sieg-

* Viz tento svazek, str. 672.

burgu.[325] Pošlu Ti ho, jen co mu odpovím. Dietzgenovy myšlenky vycházejí u Meissnera, kterému se zaručil za náklady s tiskem, pod názvem: „*Práce hlavou, pojednání od dělníka rukou atd.*“

Salut. Pozdravuj paní Lizzy a oba kumpány.*

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Samuela Moora a Carla Schorlemmera.

170

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 2. dubna 1869

Milý Mouřeníne,

dnes Ti toho nemohu moc napsat, protože mám už nějakou dobu chronický zánět oka (mírný) a mohu dělat jen nejnutnější práci.

L'homme propose et la femme dispose.* Připravil jsem si pro Tebe včera večer hromadu čísel „Zukunft" a také B. Beckera o Lassallovi, ale dnes ráno se tu v pokoji zametalo, a tak jsem na to zapomněl. V „Zukunft" konečně vyšel fejeton o té historii v Lugau.

Vilémovy hlouposti už přesahují všechny meze. Bebelovo úpěnlivé volání bylo opravdu dojemné.[323] Jak se dočteš v „Zukunft", hlasovali jeho přátelé v Hannoversku, partikularisté, při lüneburských volbách *proti* Yorckovi (lassallovec) a *pro* národního liberála. Všechna ta sebranka se spolčuje proti dělníkům, ale Liebknechtovi to nevadí. Na tu velikánskou debatu jsem moc zvědav.

Kvůli „Vogtovi"** bych na Tvém místě napsal rovnou Hirschovi do Berlína. U toho by ses konečně dostal k tomu pravému zdroji.

Lizzie se uzdravuje, ale nesmí ještě vycházet a pilně ji vykrmujeme. Jak se daří paní Lafarguové?

Srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Člověk míní a žena mění.
** K. Marx, „Pan Vogt".

171

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 4. dubna 69

Milý Mouřeníne,

jak se mohli Applegarth a Odger propůjčit Lloydu Jonesovi k tomu, že budou spolumajiteli a řediteli chystaného „Citizen Newspaper"?[326] A jak se Lloydu Jonesovi podařilo uchvátit náhle takové vedoucí postavení? *On* má přece dělat v tom „učeném" dělnickomaloburžoazním listě redaktora. Co nejrychlejší zpráva o tom by mi byla tím milejší, že ten mezek Kyllmann obíhá tady lidi s prospektem.

Včera konečně došlo k dlouho zamýšlenému přeložení mého hlavního stanu z Dover Street na Mornington Street 86, k velké spokojenosti Lizzie, která si včera také poprvé vyšla ven.

Vůbec nepíšeš, co ses dověděl o Laurinčině zdraví.

Srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

Protože jsi zřejmě nevyluštil, co znamená to snieuntojown, řeknu Ti to: sobota večer. Jak to ale vzniklo? To je teď problém.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

172

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 5. dubna 69

Milý Frede,

z Tvého snieunt (další písmeno jsem nerozluštil) jown nejsem moudrý. Mohu Ti jen etymologicky lucus a non lucendo[327] vysvětlit, že v dánštině snoe znamená točit se a jeon je eben, even*.

Blahopřeji Ti k tomu, že jsi tak energicky přestřihl pupeční šňůru, která Tě poutala k Dover Street.

Laura je už úplně v pořádku. Jenička se zítra nebo pozítří „z pracovních důvodů" vrátí. Tussy zůstane nejméně dva měsíce v Paříži. Jak vidíš z přiloženého dopisu, je velmi nadšena Fuštron**, benjamínkem Lafarguovy rodiny.

To učené hádání Vilém-Bebel-Schweitzer nedopadlo přece jen tak zle; neboť že z 11 000 hlasů nebylo 4500 odevzdáno *pro* Schweitzera, to nebyl pro toho pána žádný velký triumf.[328]

Pokud jde o „Citizen"[326], mezi jehož spolupracovníky figurují také dr. Engel z Berlína a dr. Brentano, rovněž odtamtud, připadá mi jako cosi mrtvě narozeného, či jak říkával starý Werner „nedomrlého". Lloyd Jones je povoláním starý krejčí, figuroval v jedné stávce už v roce 1824. Odedávna propaguje družstva a pupkatí. Odger a Applegarth jsou oba posedlí zprostředkovávací vášní a touží po tom, aby dosáhli vážnosti. Panu Applegarthovi jsme pořádně umyli hlavu v ústřední radě. Pokud jde speciálně o Odgerovu *spolupráci*, nesahá nikdy dál než po programové prohlášení, a tady se takovým jeho prázdným slibům lidé jenom smějí.

* německy a anglicky rovný, hladký.
** Charlesem Étiennem Lafarguem.

Bonapartovský (Boustrapa[329] se přímo *podílí* na redigování) „*Peuple*" odsuzuje ve dvou číslech naši „Internacionálu" kvůli nedávným teroristickým akcím v Ženevě (při stávce typografů)[330] a dělá si zároveň legraci z naší bezmocnosti. Bylo by přirozeně velmi dobré udržovat vulkanický výbuch na takovém nápadném a zároveň úzkém dějišti, *kdyby jen k tomu byly prostředky*. Ale zaplétat do toho stále tak přímo „Internacionálu", jako to dělají Becker* a spol., bez přípravy, bez péče o válečnou pokladnu, bez ohledu na to, jak to vypadá v Evropě s konjunkturou, tím se jenom kompromitujeme. Příslušná čísla „Peuple" Ti pošlu, jen co je zítra předložím radě.

Oberwinder mi poslal prospekt svého listu**, abychom si ho předplatili. Vychází dvakrát měsíčně a stojí 45 krejcarů čtvrtletně. Když mu tedy pošlu subskripční přihlášku a objednám 1 výtisk pro Tebe, jeden pro Moora, 1 pro Borkheima a 1 pro sebe, budeme muset poslat celkem tři zlaté. Jednotlivě, tj. vždycky za jeden výtisk, se tam ty peníze nedají totiž posílat.

Přikládám „*Lanterne*", „*Cloche*" a „*Werker*".

A pošli mi ty „*Zukünftler*", ať se něco dovím o říšském sněmu.

Bude-li to možné, pošli mi také manchesterské listy, ve kterých se mudruje o ceně bavlny. Pan liberální poslanec za Manchester*** prý agituje nebo dává agitovat ve Stockportu mezi dělníky; mají chtít přímo na vládě, aby se postarala o *pěstování bavlny* v Indii, to tedy znamená ochranářství v jiné formě.

Blahopřeji paní Lizzy k uzdravení.

Salut.

Tvůj

Mouřenín

Doufám, že ses už zbavil toho očního zánětu.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Johann Philipp Becker.
** „Die Volksstimme".
*** Thomas Bazley.

173

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 6. dubna 69

Milý Mouřeníne,

Liebknecht měl zase štěstí, jaké přává hlupákům. Hlasování v poměru 6500 : 4500, to byla pro Schweitzera obrovská porážka[328], i když žádné přímé vítězství Vilémovo. „Kölnische Zeitung" říká, že Schweitzer je tím strašně konsternován, ale že ho ani ve snu nenapadlo odstoupit, ačkoli dříve prohlásil, že to udělá, bude-li proti němu hlasovat trochu významnější menšina.

Schweitzerova kampaň za království krejčích v každém případě ztroskotala a jeho postavení ve vlastním spolku je rozhodně těžce otřeseno. N'est pas dictateur qui veut.* Tím začal proces rozkladu specifického lassallovství a musí teď rychle postupovat. Při tom poměru 6500 : 4500 dojde buď k rozkolu, nebo budou muset zavést „tuhou" organizaci se Schweitzerovým osobním vůdcovstvím. A v tom smyslu zapůsobila Liebknechtova naivní troufalost dobře. Že za *těchto* okolností svoluje k novému příměří,[331] nechci mu také zazlívat, ačkoli je to mezi těma dvěma už třetí doklad k přísloví, že vrána vráně oči nevyklove.

Čísla „Zukunft" přikládám. O rozpravě, která proběhla v říšském sněmu k živnostenskému řádu, referují bohužel velmi špatně. Od Schweitzerovy přednášky o socialistických požadavcích, které uzavírá prohlášením, že je pro svobodu živností, až po Wagenera, Miquela a spol. by se těžko našlo něco komičtějšího. Samé dětské žvatlání. Nejlepší je zdaleka *Bebel*.[332]

* Nestačí jen chtít, aby se člověk stal diktátorem. Parafráze výroku Victora Huga.

B. Beckera[167] posílám dnes *Lessnerovi*. Jak jsem se dověděl, je o tom v poslední „Fortnightly" nějaký článek.[333]

Tu „Zukunft" o Schweitzerovi a Liebknechtovi Ti pošlu, a to hned, bude-li tam něco víc; předpokládám, že Liebknecht tam podal hned zprávu.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

174

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 7. dubna 1869

Milý Frede,

přikládám Vilémkův dopis.[334] Po přečtení mi ho vrať. Co mu mám napsat o té „Selské válce"?

Právě přichází Strohn. Tedy addio.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

175

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 7. dubna 1869

Milý Mouřeníne,

v příloze vracím dopisy od Tussy a od Vilémka.[334] Ten zůstává věrný své zásadě co nejvíc pohrdat všemi fakty. Ten, kdo vůbec pokládá fakta za něco důležitého, kdo je „respektuje", ten podle něho zbožňuje úspěch, je to bismarckovec. Kdyby tedy bylo těch Schweitzerových „lumpáren" jako máku, neuvedl by nám o tom nic konkrétního, protože podle zásad lidové strany[105] je na všech těch faktech důležité jen jedno — to, že je Vilém prohlašuje za „lumpárny". Odtud důsledek, že třenice se Schweitzerem ustávají úměrně tomu, jak jeho lumpárny nabývají kolosálních rozměrů. Logika toho chlapíka je stejně zábavná jako jeho naděje ve Tvé provolání, které by udělalo z něho anděla světla a ze Schweitzera satanáše.

Dobré také je, že chce prodávat brožuru *nejméně o 4—5 arších* za *1 1/2 groše* a že přitom ještě ujišťuje: bez zisku. „Náš reprezentant řekl: s železem a chlebem se dá dojít až do Číny. O botách se nezmínil." A Vilém neřekl, kdo má hradit ztrátu, když se věci prodávají za 1/3 až 1/4 vlastních nákladů.

Meissnerovi jsem ještě nepsal a nemohu také na něm chtít, aby dělal zázraky, na které si troufá Liebknecht. Jestliže se Vilém nejdřív poradí o nákladech na tisk s nějakým *odborníkem*, stanoví rozumnou cenu a přesvědčí se, že dá ty peníze dohromady, nejsem proti tomu, aby si to vydal; řekni mu tedy, aby mi napsal, jakmile bude moci ty podmínky splnit, a že to další už nějak dohodneme.

Snieuntojown je sun-jown-to-jown, Sonn-abend-zu-abend.*

Hodně jsem si nad tím slovem nalámal hlavu, vůbec jsou v té staré fríštině těžké věci.

Ta Bazleyho agitace pro státní podporu na pěstování bavlny se tady zatím neprojevila veřejně natolik, aby se o tom psalo podrobněji v novinách. Pošlu Ti ale příště několik výňatků o stávce v Prestonu,[335] kterou továrníci přímo vyprovokovali, aby mohli zastavit práci ve všech továrnách. Protože se neshodli na tom, zda mají zavést zkrácenou pracovní dobu nebo zastavit výrobu vůbec — někteří by totiž přesto pokračovali v práci a jiní by zase měli na to vztek — je jedinou formou, jak mezi nimi vyvolat akční jednotu, *stávka*, protože proti návrhu na snížení mezd *není žádný továrník*. Nejlepší na tom je, že ti, kteří sami přiznávají, že celé dva roky prodělávali na libře příze nebo tkaniny 1—2 pence, a přesto nechtěli zastavit nebo omezit provoz, prohlašují teď desetiprocentní snížení mezd, tj. úsporu $^1/_{10}$—$^1/_6$ *penny* na libru št., za životně důležitou otázku!

Se srdečnými pozdravy

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* v sobotu večer. Viz tento svazek, str. 326.

176

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 8. dubna 1869

Milý Frede,

dnes jsem napsal okamžitě Vilémkovi v tom smyslu, jak jsi mi naznačil. Připojil jsem, že by bylo dobře stanovit tu cenu trochu *nad* náklady, třebas jen minimálně, aby mohli toho přebytku použít na zaplacení individuálních členských legitimací (1 penny za kus). V důsledku usnesení z Lausanne[179] a Bruselu[176] nemohou být na kongres[336] připuštěni žádní delegáti zvolení těmi, kdo nezaplatili říšskou daň.

V „*Zukunft*" se mi nejvíc líbilo rozhodnutí *Nejvyššího soudu* o shromažďovací svobodě pruských poddaných. Francouzské soudy se mohou jít schovat. I ten všivák Kirchmann s tím svým všivácким recenzentem je dobrý a povedený. Týž Kirchmann dokázal před několika lety nesmrtelnost duše.[337] Jeho díla ale nejsou v žádném případě nesmrtelná.

Přiložený dopis[338] ukazuje, jak se dívají dělníci z Porýnské provincie na to barmensko-elberfeldské zasedání. Schweitzer zapomněl, že Robespierre neodpovídal na obviňování jen tehdy, když si byl jist svou věcí nebo mohl odpovědět guillotinou. Úplatkář by si ale vůbec neměl brát za vzor Neúplatného.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

177

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 14. dubna 69

Milý Mouřeníne,

vracím Ti v příloze solingenský dopis[338], příznačné je, že staví do pravého světla i Liebknechtovo naparování se „založením spolků v Solingen a Bourscheidu". Solingenský byl už na světě[339] a bourscheidský zakládají Solingenští.

Článek o povstání na Krétě v „Diplomatic Review" je za dlouhou dobu to nejlepší, co otiskla, a ten Urquhartův dopis Fuadu pašovi také. Ale jako vždycky není tam udán pramen, odkud je převzat v řecké depeši Brunnovův výrok, tj. zda je depeše přetištěna v některé z oficiálních knih, tomu moc nevěřím (ledaže by šlo o nějakou řeckou), nebo zda se dostala Urquhartovi do rukou soukromě. To by bylo zajímavé vědět, kdyby se z ní později citovalo. Výrok plně souhlasí s tím, co jsem vždycky tvrdil, že totiž Rusko nezačne válku, dokud nebudou hotové 2 železnice, k Černému moři a k Prutu. Stavějí teď jako diví a půjčují si peníze jako pominutí — za 3 poslední roky to dělá na 47 000 000 liber št.! Většinou to jsou výdaje na budoucí válku.

Podle těchto jednání to ovšem vypadá tak, že Beust* je rakouský Palmerston, a i to by mohl být moment, který by vedl k urychlení akce.

To už Ti Eichhoff neposílá žádné „Social-Demokraty"? Bylo by přece moc důležité vědět, jak si teď Schweitzer počíná ve svém vlastním listě.

* Hrabě Friedrich Ferdinand von Beust.

Článek o Lassallovi ve „Fortnightly“[333] jsi už jistě četl a viděl tedy, že Tě v něm líčí jako skutečného otce lassallovského a ostatního socialismu. Kdo je to ten Ludlow, kdybychom ho mohli přimět k tomu, aby napsal do „Fortnightly“ článek o Tvé knize*, bylo by to pořád lepší než nic. — Congrevova odpověď Huxleymu[340] je to nejnudnější, nejpitomější a nejrozpačitější, s čím jsem se kdy setkal, je-li tohle ta největší moudrost comtovců, mohou si dát rovnou vystrojit funus.

Oko si stále nesmím příliš namáhat a dnes už to zas trochu cítím, protože jsem včera večer hodně četl u světla; proto končím. Od Tussy jsme v sobotu dostali moc veselý dopis.

Zdravím srdečně Tvou ženu a Jenny.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* o prvním dílu „Kapitálu“.

178

Marx Engelsovi

do Manchesteru[18]

Londýn 15. dubna 1869

Milý Frede,

Jenička přijela šťastně ve středu. Na zpáteční cestě byla na moři taková mlha, že loď málem ztroskotala.

Od Viléma Ti přikládám lístek. Uvidíš především, jak mi odpovídá na dotaz o těch lumpárnách, které vyčítá Schweitzerovi. „Politické" z toho jsou jen ty 2 přiložené věci z volební agitace. Musíš mi je vrátit, protože Vilém je chce zpátky a je to zřejmě jeho celý politický „obžalovací materiál".

Lafargue mi poslal svůj francouzský překlad „Komunistického manifestu", na který se mu máme podívat. Posílám Ti dnes poštou rukopis. Zatím to nespěchá. Naprosto nechci, aby si pálil předčasně prsty. Kdyby se to ale mělo dříve nebo později ve Francii vytisknout, musely by se jednotlivé části, jako ta o německém nebo pravém socialismu, redukovat na pár řádek, protože jim to tam neříká nic zajímavého.

Abychom se vrátili k Vilémovi. *Já* mu napíšu, za jakých podmínek mu dáš tu „Selskou válku".* *On* napíše Tobě, že *Eccarius* (který o tom nic nevěděl) mu sdělil, že chceš tu věc poslat a že Tvé podmínky nesplní.[341] Píše mi dále, že dluží Eccariovi 30 tolarů za 2 kvartály a že mu je mám dát zatím *já*, protože je „na čestné slovo" — kdy, to neříká — splatí. Do téhle operace se mi vůbec nechce, protože jsem právě půjčil o trochu větší částku svému příteli Dupontovi.

Ludlow je advokát, hlavní spolupracovník „*Spectatoru*",

* Viz tento svazek, str. 339.

družstevník, poctivec, rozhodný nepřítel comtovců. Kvůli spolupráci Beeslyho, Harrisona atd. vystoupil veřejně z našeho „Commonwealthu". Poslal mi už dřív pár svých brožurek a je přítelem Jonese Lloyda nebo Lloyda Jonese, jak se jenom ten krejčí jmenuje. Poslal jsem mu před několika dny, když jsem dostal do rukou příslušná čísla „Fortnightly"[333], poslední výtisk „Kapitálu", který jsem měl ještě k dispozici. (Potvrzení o příjmu přikládám jako čís. I.) Věděl jsem přirozeně, že čte německy. Zároveň jsem mu poslal dopis*, utrousil jsem v něm pár vtipů o jeho článku, ve kterém nejdřív říká, že Lassalle propagoval *mé zásady v Německu*, a pak zase o mně, že já jsem propagoval *Lassallovy zásady v Anglii*. (Odpověď v čís. II.) Doufám, že jeho prostřednictvím dostanu přece jen recenzi své knihy** do některého anglického listu. Ludlow je také velký ctitel Ricardův, což je už dnes, kdy Mill všechno zprasil, něco výjimečného.

Všiml jsem si dnes náhodou, že máme doma dvakrát „*Rameauova synovce*"[342], a tak Ti jednoho posílám. Budeš mít znovu požitek z tohoto jedinečného mistrovského díla. „Rozervanost vědomí, která o sobě ví a sebe vyřkne," říká o tom starý Hegel, „je výsměchem jsoucnu i zmatku, vládnoucímu v celku všeho, i sobě samému; zároveň je doznáváním celého toho zmatku, které se ještě samo zaslechne... Je to povaha všech vztahů, rozdírající samu sebe a vědomé rozdírání těchto vztahů... Po stránce onoho návratu do sebe jest *marnost* všech *věcí* jeho *vlastní marnivost* čili duch je marnivý... ale pouze jako bouřící se sebevědomí ví o své vlastní rozervanosti a v tomto vědění pozvedlo se bezprostředně nad tuto svou rozervanost... V něm přichází každá část tohoto světa k tomu, že se tu vyslovuje její duch či že se o ní duchaplně říká, čím jest. *Poctivé vědomí* (úloha, kterou si Diderot sám dává v dialogu) pojímá každý moment jako trvalou existenci a je to nevzdělaná bezmyšlenkovitost, která neví, že právě tak dělá i opak. Rozervané vědomí je však vědomím zvratu, a to absolutního; pojem jest tím, co v něm vládne, co svádí dohromady myšlenky, které pro poctivost leží daleko od sebe, a řeč rozervaného vědomí je proto duchaplná. Obsah řeči

* Viz tento svazek, str. 678.
** prvního dílu „Kapitálu".

ducha ze sebe a o sobě je tedy zvrácení všech pojmů a realit, je všeobecný podvod sebe i druhých; a nestoudnost záležející v tom, že se toto podvádění vyřkne, je právě proto největší pravda... Klidnému vědomí, které poctivě vkládá melodii dobra a pravdy do rovnosti tónů, tj. do stejnohlasu, jeví se tato řeč ‚míchaninou moudrosti a bláznovství' atd." (následuje pasáž z Diderota).[343]

Zábavnější než Hegelův komentář je komentář pana Julese Janina, z něhož najdeš výňatky v doslovu k této knížečce. Tenhle „cardinal de la mer"* postrádá na Diderotovu „Rameauovi" morální pointu a napravil to proto objevem, že celá Rameauova zvrácenost je vyvolána jeho rozmrzelostí nad tím, že není „rodilý šlechtic". To také učinil úhelným kamenem kotzebuovské slátaniny, která se teď uvádí v Londýně jako melodram. Od Diderota k Julesu Janinovi — to je právě to, co fyziologové pojmenovali regresívní metamorfózou. Francouzský duch *před* francouzskou revolucí a *za* Ludvíka Filipa!

Colleta se zeptám, kde sebrali tu Brunnovovu sentenci. Vůbec by mě nepřekvapilo, kdyby se dostala do anglické Modré knihy z nějakého dopisu anglického vyslanectví v Aténách. Podobné Brunnovovy výroky jsem našel v jedné Modré knize o syrsko-egyptských záležitostech[344] z roku 1839.

Eichhoff mi posílá toho Schweitzera** stále větší spousty. Snad tedy brzy přijde.

Pan Thornton vydal tlustopis o „Kapitálu a práci". Ještě jsem to neviděl, jenom výňatky v „*Daily News*", ve kterých říká, že kapitál jako moc odloučená od práce zmizí až někdy v daleké budoucnosti.

Na oko si dej pozor.

Salut!

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „mořský rak", „krab".
** jeho list „Social-Demokrat".

179

Engels Marxovi

do Londýna[18]

Manchester 16. dubna 69

Milý Mouřeníne,

vracím Ti v příloze 2 Ludlowy[333] a ty 2 „lumpárny"*. Od Viléma jsi mi poslal jen těch pár řádek pro mne, ne Ty pro Tebe, na které se odvoláváš. Jestliže se Vilém nezmůže na nic lepšího, je to zázrak, že to s ním v Barmenu[328] nedopadlo hůř. Pošlu Ti za několik dní zprávy o valném shromáždění z „Zukunft", vyšly s velkým zpožděním a plyne z nich, že půda v tom Schweitzerově spolku byla už důkladně připravena a že by ta rebelie propukla i bez Viléma.

Ludlowovy články jsou velmi užitečné.

Srdečný dík za „Rameaua"[342], to bude pěkný požiteček. Teď skoro nic nečtu, abych si konečně dal do pořádku oko, omezil jsem i práci v kanceláři.

Vilém se moc přepočítal, myslí-li si, že mu pošlu „Selskou válku" jen na takové neurčité řečičky a on že pak najednou přijde a spustí povyk: jestliže mu nepošlu tolik a tolik, není možné vytisknout poslední archy. Jeho poslední dopis je přímo dětinský, a že chce na Tobě, abys za něho zaplatil honoráře, to je nestydatost.

Zdejší soudce z povolání Fowler, který tenkrát dal předvést k soudu feniany připoutané jednoho ke druhému, rezignoval na své místo. Opustil totiž svou manželku se dvěma dětmi a upláchl s ženou předsedy sboru smírčích soudců Milna (dcerou nebožtíka bo-

* Viz tento svazek, str. 342.

hatého bankéře Brookse, disponující 800 000 librami št.), která zase zanechala svému drahému choti 5 dětí. Velké pozdvižení mezi filistry.

Salut. Tvůj

B. E.

Tahleta historka se dá vysvětlit jen etymologicky: fowler od fowl = pták.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

180

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 16. dubna 1869]

E. = Eichhoff — B. = Borkheim.[345] Napsal jsem Vilémovi, aby si v článcích přestal vylévat zlost na Eichhoffa, protože Borkheim teď sám uznal, že se zmýlil. Vilém přirozeně netuší, že vím od Kugelmanna a starého Beckera*, jak *on sám* Eichhoffa podezírá.

Lafarguův rukopis** jsi snad dostal? Nepotvrdils mi to v dnešním dopise.

Apropos: „*Hermann*" je teď oficiální Stieberův orgán. Jucha přinutili k prodeji jeho „různí" věřitelé. V dnešním čísle začíná Stieber hned na první stránce otiskovat zatykače, např. proti takovým a onakým Jaegerům pro nezákonný potrat. Stiebera tu přirozeně zastupuje jeden nacionálně liberální „Podstieber"***. To pečlivě „utajené" jméno† seženu.

Zkus si oko vymývat alkoholem. Mně to pomohlo. Ze začátku to trochu bolí. Při prvním pokusu rozřeď alkohol malinko vodou. Uvidíš pak, co vydržíš. Kromě toho nic neriskuješ, když to zkusíš.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Johanna Philippa Beckera.
** Viz tento svazek, str. 342.
*** v originále „Unterstieber", „podřízený slídil".
† Heinemann.

181

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 19. dubna 69

Milý Mouřeníne,

vracím Ti v příloze Liebknechta.[341] Napsal jsem mu kvůli té „Selské válce" stroze obchodně a jsem zvědav, jak dá dohromady deficit novin[15] s rozptýleným fondem na vydávání brožur.

Lafarguův rukopis* je tady, ještě jsem neměl čas se na to podívat, a myslím si také, že by měl nejdřív složit zkoušky.

Je tu teď velký Thesmar z Kolína, představil se Gumpertovi a Borchardtovi jako Themar, ale přiznal se už, že je Thesmar. Můžeš-li mi poslat čísla „Zukunft", kde se psalo, že je stíhán zatykačem pro zpronevěru, udělej to, jinak bych musel napsat Schneiderovi.

Tvůj
B. E.

O jiném kuriózním individuu**, které ho pozdravilo jako „redaktora ‚Neue Rheinische Zeitung'", Ti napíše sám Borchardt.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 342.
** Viz tento svazek, str. 356.

182

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 24. dubna 69

Milý Frede,

už asi 12 dní hrozně zkouším s játry, ozvaly se staré potíže. Polykám tu starou Gumpertovu medicínu, ale zatím bez výsledku. Úplně mě to duševně ochromilo. Opakuje se to každé jaro. Jestliže se z toho pořádně nevyhrabu, začnou se mi zase dělat vředy. Zeptej se proto Gumperta, nemá-li pro mne něco nového? Týden nekouřím. Už z toho si můžeš představit, v jakém jsem stavu.

Informaci pro Borchardta mohu dostat teprve za pár dní od Duponta. Ty „Zukünftler" nemohu najít.

Apropos. Ten nový „Podstieber", co teď rediguje „Hermanna", se jmenuje nebo si říká „dr." Heinemann a tvrdí, že přišel z Manchesteru. Víš o něm něco?

Psal mi ctihodný „Hillmann" z Elberfeldu.[346] Pošlu Ti jeho dopis v pondělí. Stěžuje si na Liebknechta kvůli jeho druhému příměří se Schweitzerem, kterým přišly nazmar plody vítězství. Ctihodný Hillmann kandidoval v roce 1867 proti dělnickému kandidátu Schweitzerovi.[347] Hinc illae lacrimae.*

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Proto ty slzy.

183

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 25. dubna 69

Milý Mouřeníne,

Tvým játrům prospěje především změna vzduchu a změna dosavadního způsobu života. Uděláš proto nejlíp, když hned sedneš na vlak a přijedeš sem na jeden dva týdny. Zařídil jsem si, abych byl dost a dost volný, takže si budeme moci pořádně vyrazit na vzduch. Budeš se také moci dát prohlédnout a ošetřit od Gumperta, a zároveň odmítat s ohledem na svůj „stav" pozvání na „čaj". Za pár dní pak budeš zase jako ryba a při síle, schopen práce, a uděláš toho potom za několik týdnů víc než v tomhle stavu za celé měsíce. Zatelegrafuj mi tedy zítra do kanceláře, kterým vlakem přijedeš, a ať jsi večer tady. To je to nejjednodušší a *určitě* Tě to vyléčí.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

184

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 26. dubna 69

Milý Frede,

srdečně Ti děkuji za pozvání. Ale nemohu teď absolutně odjet. Moje žena silně kašle a já ji ošetřuji; jakmile se bude moci vypravit na cestu, pojede do Paříže pro Tussy. S tou bych pak možná přijel.

Tento týden se kromě toho budou v Internacionále vyřizovat věci, které se beze mne neobejdou.

Konečně musím, ať už mi to jde sebehůř, dodělat pár stránek rukopisu, protože je vždycky těžší pokračovat v práci, když člověk přestal uprostřed tématu, než když začíná něco nového.

Jestliže mi nebude přesto líp, budu přirozeně přece jen muset vyrazit.

Zítra víc.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

185

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 1. května 1869

Milý Frede,

přiloženému dopisu našeho belgického tajemníka* porozumíš, až si přečteš přiloženou „Cigale", orgán Francouzské sekce[132], obdobně byly podle ní založeny jedna v Bruselu a jedna (Výbor budoucnosti) v Ženevě, všeho všudy několik desítek lidí, které vede Pyat.

Žena je stále churavá, myslí si ale, že bude moci v úterý odjet do Paříže.

Za chvíli se ozve zase Tomáš: na poště budou zavírat. Zítra se myslím dostanu konečně k tomu, abych Ti napsal podrobněji.

Salut!

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx—Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Marie Bernarda.

186

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 2. května 1869

Milý Mouřeníne,

napsal bych Ti už dávno, kdybys mě neodkazoval na to „zítra víc".

Doufám, že Tvá žena se při tom pěkném počasí uzdravuje, cesta jí sotva uškodí, při kašli vyvolaném podrážděním hrtanu působí změna vzduchu většinou velmi příznivě.

Dovedeš si představit, jaký jásot tady vyvolala zpráva, že vezmeš Tussy s sebou, teď Tě budeme držet za slovo a musíš ji rozhodně přivézt. Kdyby snad ale mohla přijet teprve za pár dní *po* Tobě, nic se nestane, vždyť ji můžeme čekat na nádraží. S ohledem na své zdraví bys přece mohl přijet trochu dřív. Nepíšeš, jak se Ti vede, já bych na Tvém místě nechal všechno stranou a přijel sem, čím dřív tím líp; copak chceš, aby se z toho stala chronická nemoc a Ty se musel otravovat každodenním kurýrováním?

Tvůj
B. E.

Srdečně zdravím Tvou ženu a Jenny.
„Cigale" nepřišla.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

187

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 7. května 1869

Milý Mouřeníne,

Tvá játra se asi škaredě pobouřila, že po Tobě není slechu dechu. Jakpak to vypadá, a kdy přijedete? A je už Tvé ženě dobře?

Od Viléma žádná odpověď. Napsal jsem mu čistě obchodně, takže se už nemohl vytáčet. Jestliže brzy neodpoví, musíme se pokusit, aby tu věc* vydal Eichhoff**. Ani ten, tj. W.***, nedává jak se zdá o sobě vědět.

Několik „Zukunft" Ti pošlu dnes poštou a v příloze Ti s díky vracím belgický dopis. Je to zvláštní, jak se všude na kontinentě spoléhají lidé na Internacionálu a ženou se do stávek, naproti tomu nepomýšlejí asi ani trochu na to, že by měli naplnit společnou válečnou pokladnu.

Zítra snad už nastane to tolikrát odložené „zítra", kdy se „konečně" dostaneš k tomu, abys dal o sobě vědět něco bližšího.

Při debatě o živnostenském řádu sehrál Vilém úplně žalostnou úlohu. Všechny návrhy podali buď Schweitzer, nebo Bebel, a Vilém držel prozíravě hubu, protože tady záleželo na pozitivních znalostech. Schweitzer byl také dobrý, když dokazoval, že zákaz nedělní práce = zvýšené spotřebě dělníka = zvýšení mzdy.[332]

Srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Německou selskou válku".
** Albert Eichhoff.
*** Wilhelm Eichhoff.

188

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 8. května 1869

Milý Frede,

mé urputné mlčení sis vysvětlil v podstatě správně, prostě *mými játry*. Ale přišly do toho ještě různé jiné události. Především mé ženě nebylo vůbec dobře. Jakmile se cítila trochu líp, minulé úterý, vydala se do Paříže, ale přijela tam celá prokřehlá. Paříž si osvojila ten nemrav, že se řídí úplně londýnským počasím. Když tady prší, začne i tam atd. Za druhé sem přijel Eichhoff* a je ještě tady. A to s berlínským triem, nějakým inženýrem, obchodníkem a bankéřem. Chtějí tu najít jména pro založení banky ve Východním Prusku, na kterou už byla vydána koncese, a zřejmě se jim to podaří. Konečně došlo k belgickým masakrům.[348] Když začaly ze všech stran proudit adresy, jak uvidíš z přiložených novin, musela se konečně k té opravdu důležité věci vyslovit *ústřední rada*. Byl jsem jmenován redaktorem adresy.** Kdybych odmítl, dostal by to Eccarius, který se pro takové manifestační dokumenty hodí jako pěst na oko. Přijal jsem to tedy. Jestliže byl, když jsem teď na tom tak s těmi játry, problém udělat to anglicky — určitý rétorický styl je totiž u něčeho takového žádoucí — čekalo mě ještě navíc utrpení překládat to pak do francouzštiny! Nedalo se ale nic dělat, a tak jsem to přeložil. Chtěl jsem to nejdřív poslat Belgičanům v anglickém originále, ale náš belgický tajemník Bernard (rodilý Francouz)

* Wilhelm Eichhoff.
** K. Marx, „Belgické masakry".

prohlásil před shromážděnými patres conscripti* (minulé úterý), že kdybychom to dali přeložit Belgičanům, kteří umějí anglicky napůl a francouzsky vůbec ne, bylo by lepší nechat to docela plavat. A tak jsem musel ustoupit. Budeš mít příležitost vychutnat tu věc v obou jazycích. Avšak panu Eccariovi, který je na tom zainteresován také finančně, jsem přenechal německý překlad, na kterém mi nezáleží.

Psát francouzsky, s játry nebo bez nich, je ovšem hračka, když se publiku servíruje taková francouzština, jakou píše pan Urquhart v „Diplomatic Review", ta dnes putuje k Tobě. Taková hatlanina — ve srovnání s tím blednou i ty vzácné perličky našeho velkého a slavného Gaudissarta**!

Teď, když mi žena odjela, byl bych mohl hned přijet za Tebou a určitě bych tím získal hodně času, protože bych si dal dřív do pořádku tu svou zatracenou tělesnou schránku. Ale Jenička se těšila, že mě bude mít po tu krátkou dobu, co bude žena v Paříži, úplně pro sebe a že si také volně vydechne. Proto musím zůstat tady! A když už je řeč o Jeničce, tvrdí, že Ty víš všechno a chce se proto od Tebe dovědět: Proč si pan „Excelsior" z Alpine Clubu nevzal „lady Claru Vere de Vere"?[349]

O Frenchym — Borchardt ke mně poslal svou II. dceru, aby se na něho poptala*** — jsem se dověděl teprve teď, když mě to stálo hodně času, že je to lumpacius vagabundus, ale že zaujímal nějaké podřadné místo v „Glow-wormu", velmi podřadném špinavém plátku. Informuj o tom toho lékaře-kněze nebo kněze-lékaře.

Nezapomeň mi referovat o dr. Heinemannovi Manchesterském, Podstieberovi se sídlem v „Hermannu".

K Vilémovi: Eichhoff přivezl Eccariovi 10 liber št. honoráře (myslím si, že je zaplatil ze *své* kapsy) za jeho spis „moin Mill"[350], sdělil mi ale důvěrně, že „moin Mill" je vytištěn, že však uvázl u lipského tiskaře†, který chce právě *dvojnásobek* toho, co podle pana Viléma měly dělat náklady na tisk. Počínal sis tedy instink-

* senátory (ústřední radou).
** Sigismunda Borkheima.
*** Viz tento svazek, str. 348.
† Otto Wiganda.

tivně správně. Meissner mi před více než dvěma týdny psal, že začne s tiskem[351], nic takového se ale nestalo! To je přece jen silný tabák.

Podle Eichhoffa zavládla teď v Německu taková spekulace s úvěrem a taková finanční horečka, že tomu ustoupilo — pokud jde o vyšší třídy — všechno ostatní. Co se týče berlínských dělníků, označuje je za nejubožejší v celém Německu. I ti importovaní jsou prý brzo úplně zkorumpováni ovzduším města a „lacinými" drobnými radovánkami. Bismarck, Duncker, Schulze-Delitzsch a dr. Max Hirsch soupeří o prvenství v téhle oblasti.

Ten všivák Mende staré Hatzfeldtové je bývalý potulný improvizátor a deklamátor, je to kus dobytka, tělem i duší příslušník lumpenproletariátu.

Hasenclever se dal nachytat od Schweitzera. Eichhoff velmi chválí Bebela.

Harney z Bostonu — teď podtajemník nebo něco takového v ministerstvu vnitra commonwealthu v Massachusetts (říkají tam stále oficiálně „commonwealth" a ne „republic") — poslal 1 libru št. jako členské příspěvky radě Internacionály a dopis, ve kterém se na Tebe s velkými sympatiemi vyptává. Říká také, že mu mám poslat 1 výtisk „Kapitálu". Doufám, že najde v New Yorku překladatele a vydavatele.

Jeden Francouz, který už přeložil několik svazků Hegela a Kanta, psal Lafarguovi, že chce mou knihu převést do franštiny, ale — představ si ten fantastický nápad — za honorář 60 liber št., za který by sehnal také knihkupce.

Zdejší „International", bonapartovský orgán, ve své drzosti napsal, že generální rada „Internacionály" už nezasedá v Londýně; vedení prý teď přešlo do rukou „jisté vysoce postavené osobnosti" v Paříži.

Bylo by velmi dobře, kdybyste nám mohli na tu sbírku pro Belgičany poslat také *něco* z Manchesteru, a to brzo.

Apropos. Ve zprávě o dětské práci v zemědělství (vyšly teprve 2 díly, Zpráva I a Výpovědi) říkají lidé z té komise* v resumé, které

* parlamentní vyšetřovací komise.

tomu předesílají, všelicos o tom, jak dělníkům vyvlastňují obecní pozemky, úplně v mém duchu.

Zdravím srdečně paní Lizzy, toho zelného nebo uhelného krále* a Jollymayera.**

Tvůj
Mouřenín

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V originále: King Cole oder Coal, tj. Sammuel Moore.
** Carla Schorlemmera.

189

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester 10. května 1869]

Milý Mouřeníne,

dostal jsem dopis a 2 zásilky. Srdečně děkuji; přikládám ve spěchu pro to zítřejší zasedání 1 libru št. ve známkách jako náš příspěvek na tu Vaši sbírku pro Belgičany. Irský pamflet tu vyvolal velkou senzaci. Zeptej se Eichhoffa, zda by nešlo vytisknout „Selskou válku" u jeho bratra*. Meissner má zřejmě strach.

Tady máme tu nejkrásnější průmyslovou krizi, a přes omezování provozu je výroba stále příliš vysoká. Jediný prostředek, kterým by továrníci mohli vyřešit spor, zda mají provoz zastavit nebo jen omezovat, je — dělnická *stávka*. V tom směru se už dva měsíce plánovitě působí. Stávka v Prestonu[335] byl první pokus, a teď snižují ve východním Lancashiru mzdy o 5 %. Jestliže to dělníci přijmou, sníží je znovu, a tak dále, *dokud nezačnou stávkovat*, protože továrníkům jde právě o to. O tomhle druhu stávek se bodrý Watts ve své brožuře[352] vůbec nezmiňuje, a není divu.

Kdy přijedete?

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Alberta Eichhoffa.

190

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 14. května 1869

Milý Frede,

moje žena se vrátí teprve někdy příští týden, takže se v nejbližší době do Manchesteru nedostanu.

Eichhoff včera odjel. Navrhuje — pokud jde o „*Selskou válku*" —, že to vytiskne jeho bratr a že na příštím knižním veletrhu po odečtení své provize a nákladů vyplatí zbytek ve prospěch „Internacionály". Říká: pokud přichází v úvahu jeho bratr, můžeš pokládat ten návrh za *definitivní*.

Teď k „*Panu Vogtovi*": Liebknecht nechal po sobě, když ho zatkli v Berlíně, všechno v nepořádku a nic také nezařídil, když ho vypověděli. A tak si „nevzpomíná", jak to s „Vogtem" dopadlo. Eichhoff přišel konečně na to, že jeden antikvář už před dvěma roky nabízel tu knihu na prodej ve svém katalogu. Zašel za tím chlapem, nějakým Kampfmeyerem. Ten už všechno rozprodal a „také si nevzpomíná", *jak* k těm knihám přišel. Co tedy říkal Liebknecht *nám*, jsou mírně řečeno všechno — pohádky.

Je to tady ale špinavý tisk! Nejenže noviny jako *jeden* muž zamlčují každé slovo naší *belgické* adresy* (naproti tomu ale otiskli minulý týden úmyslně v plném znění pitomé, po chervalovsku formulované řádky, které pravděpodobně napsal „*policejní agent*" v bruselském zvláštním výboru**) — zamlčely také jako jeden muž

* K. Marx, „Belgické masakry".
** Viz tento svazek, str. 352.

naše provolání k American Labor Union[353] (sepsal jsem je já a bylo schváleno minulé úterý), ačkoli je *proti* válce mezi Spojenými státy a Anglií. Byly v něm ale věci, které těm lumpům nejdou pod fousy.

Salut.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

191

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 19. května 69

Milý Mouřeníne,

blahopřeji Ti ovšem, že jsi sem za toho psího počasí nepřijel už minulý týden, ale tentokrát snad přece jen přijedeš.

O „Selské válce" ústně.

Provolání o Belgii je velmi dobré, to k Američanům ještě lepší.* Viděl jsem je v „Bee-Hive".

Přivez i ty dva sešity zpráv pruského generálního štábu z roku 1866[12], musím je porovnat s rakouskými zprávami[11] a přitom se ukáže, jak pěkně Prusové přeháněli.

Dej mi tedy co nejdřív vědět, kdy přijedete. Játra Ti snad už dělají trochu dobrotu.

Zavírají poštu.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Belgické masakry" a „Provolání k Národnímu dělnickému svazu Spojených států".

192

Marx Engelsovi

do Manchesteru[18]

[Londýn] 21. května 1869

Milý Frede,

žena se vrátila s Tussy ve středu z Paříže a já měl v úmyslu vydat se s Tussy zítra na cestu do Manchesteru. Znemožnily mi to ale hospodářské překážky.

S těmi pařížskými zájezdy Jenny, Tussy a madame, a s pořizováním, které s tím souviselo, jsem přirozeně měl mimořádné výdaje. Za druhé jsem půjčil celkem 14 liber št., čemuž jsem se nešťastnou shodou okolností absolutně nemohl vyhnout. Dupont, jeden z našich nejschopnějších lidí zde, je nejenom bez práce, ale má také na smrt nemocnou ženu. Je to tak diskrétní člověk, že si nikdy nepůjčuje, jenom v krajní nouzi, a je tak svědomitý, že to vždycky splatí. Půjčil jsem mu proto 6 liber št. Pak přišel Lessner — dostal se do velmi špatné situace dlouhou nemocí své ženy, která pak na ni zemřela. Nemohl jsem odmítnout tím spíš, že jsem sám byl dlouho jeho dlužníkem. Tedy 5 liber št. Konečně napíše vážený Liebknecht (napřed psal o tom *marně* mně) Eccariovi, že se má na mne obrátit o půjčku. Řekl jsem Eccariovi, že už jsem s tím Viléma odmítl. Eccarius ale běduje — a právem — že ho vyhodí z bytu, jestliže mu nepůjčím alespoň 2 libry št. na činži, kterou dluží. Tak jsem to tedy udělal a zároveň jsem Vilémovi napsal, že mi to má vrátit. Ubylo mi tak z kapsy 14 liber št. Kromě toho jsem měl v zásobě ještě 15 liber št. Tu ale přijde včera nějaký Drengler (nomen omen*) ze City s dopisem od pana Zitschka z New Yorku,

* drängeln znamená škemrat, žadonit.

který mi *před 13 lety* půjčil 15 liber, ale zmizel pak náhle z Londýna kvůli defraudaci (expedoval vystěhovalce do New Yorku). A teď se znova vynoří se starým požadavkem, který jsem pokládal za vyřízený jeho pokladními defekty. Musel jsem vést exekuci sám proti sobě tím spíš, že se Zitschke zatím spřátelil s panem Heinzenem, který by mě byl schopen pořádně „zpionýrovat“[354], kdybych nechtěl platit. A tak jsem na suchu.

Fox zemřel ve Vídni na plicní chorobu, stonal 5 dní. Zanechal rodinu v bídě. Dostal jsem o tom z Vídně dopisy. Foxova matka (Peter Fox je literární pseudonym, správně se jmenuje Peter Fox André) je bohatá, ale nechala ho úplně na holičkách, částečně proto, že si vzal její (teď už starou) komornou, částečně kvůli jeho ateismu. Obrátil jsem se teď na ni s *vyhrůžkou*, že uspořádáme v Londýně na jejího syna veřejnou sbírku, jestliže jim nic nedá.

Meissner mi poslal před týdnem 1. arch „18. brumairu“ a psal, že to teď půjde „zčerstva“. 2. arch ale stále nepřichází. Zřejmě to protahuje, jak se jen dá.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

193

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 23. května 69

Milý Mouřeníne,

přikládám slíbené první poloviny 3 pětilibrovek, zbývající poloviny budou následovat v dopise, ale ten podám až po uzávěrce; přijdou tedy až příští poštou. Napiš mi laskavě, kterým vlakem v úterý přijedete, abych Vás mohl odvézt.[355]

Z Euston Square	odjezd	9	příjezd	2	hodiny
	„	10	„	3	„
	„	12	„	5.35	„
z Kings Cross Great North	„	10	„	3.10	„
	„	12	„	6	„
ze St. Pancras, Midland	„	9	„	2.40	„
	„	10	„	3	„

Doufám, že přijedete nejpozději kolem 3, abychom mohli ještě spolu poobědvat. Právě se také změnilo počasí, je hezky a teplo, a já dnes sedím poprvé místo u krbu u otevřeného okna.

Zdravím srdečně Tvou ženu a děvčata.

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

194

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 16. června 18[69]

Milý Frede,

přijel jsem v pořádku předevčírem po pěti hodinách trmácení ve vlaku. Z Manchesteru (na trati, kterou jsem jel) si člověk musí vzít lístek do *stanice Kentish Town*. Pak to mám blízko domů. St. Pancras je až další stanice, dál ve městě.

Včera večer jsem byl v Internacionále. Dopis z Paříže. 3—4 z našich lidí (Murat, Varlin etc.) jsou zatčeni. Píší nám, že tam vyvolávali výtržnosti a ničili stánky atd. *policejní agenti*, kterým nechali volné pole, aby se pak vrhli na nezúčastněnou veřejnost. Šlo jim o to, aby „tekla krev".

Posílám dnes zpátky Váš kufr. Najdeš v něm svou náprsní tašku, která putovala se mnou, zatímco jeden můj zápisník zůstal v Manchesteru.

Zdravím všechny srdečně.

Tvůj
Mouřenín

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

195

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 22. června 1869

Milý Mouřeníne,

nevím, máte-li i tam u Vás takové krásné počasí jako my tady; denního světla je tu ale natolik poskrovnu, že i v ty nejdelší dny musíme zapalovat plyn ve 4 odpoledne. Čert aby při tom psal nebo četl, když se ani nepozná, je-li den nebo noc.

Tussy je ve velmi dobré náladě. Dnes ráno byla celá rodina nakupovat, zítra večer chtějí do divadla. „Hermanna a Dorotheu“[356] už přečetla, nebylo to snadné prokousat se povídáním toho idylického filistra. Teď jsem jí dal na čtení mladší „Eddu“, ve které je pár hezkých věcí; potom si bude moci přečíst z té starší písně o Sigurdovi a Gudrun[357]. Hraje také pilně na klavír. I dánské hrdinské písně Kjämpeviser jsem s ní četl.

To je tedy celý ten Vilémův úspěch — že se mužskoženská a čistě ženská linie lassallovců spojily![358] Dal to ale dohromady pěknou věc. Schweitzer bude přirozeně zvolen znovu — při tom kvapu, ve kterém se to všechno provádí — a pak bude zase moci argumentovat tím, že si ho zvolili všeobecným hlasováním. Vilém urputně mlčí i o téhle události.

Ten „Pederast“[359], cos mi poslal, to je ale opravdová kuriozita. Ty věci, co se tam odhalují, jsou krajně proti přírodě. Pederasti začínají počítat své řady a shledávají, že tvoří ve státě sílu. Jenom organizace scházela, ale podle toho potají už existuje. A protože mohou mezi sebe počítat tak významné muže ze všech starých a dokonce i nových stran, od Rösinga po Schweitzera, určitě je

nemine vítězství. Teď bude platit „Guerre aux cons, paix aux trous-de-cul".* Máme to ale štěstí, že jsme osobně příliš staří, než abychom se při vítězství téhle strany museli ještě bát, že budeme muset splatit vítězům daň svými těly. Ale ta mladá generace! Ostatně jenom v Německu se může stát, že vystoupí takový chlapík, udělá z prasáren teorii a vyzve ostatní: dejte se k nám atd. Bohužel nemá ještě tu kuráž přiznat se „k tomu" otevřeně a musí stále před veřejností operovat „zepředu", i když ne „zepředu dovnitř", jak jednou nedopatřením řekl. Počkej ale, až nový severoněmecký trestní zákoník uzná droits de cul**. Pak půjde na věc docela jinak. Nám chudákům, zvyklým obcovat zepředu, s tou naší dětinskou náklonností k ženským se pak povede špatně. Kdyby byl ten Schweitzer ještě k něčemu, tak snad jen na to, aby vylákal z toho kuriózního biedermana personálie o vysoko a ještě výše postavených pederastech, což by pro něho jako pro osobu duchovně spřízněnou určitě nebylo těžké.

Schorlemmer odjíždí koncem týdne přes Grimsby a Rotterdam na 4 neděle do Německa.

Stávky ve zdejších bavlnářských závodech skončily dnes ráno, kdy Oldenhamští nastoupili do práce. Nic tedy už neomezuje nadvýrobu.

Pošta bude zavírat. Srdečně zdravím.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Válku pochvám, mír děrám do řitě".
** práva řitě.

196

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 26. června 1869

Milý Frede,

potvrzuji Ti s díky těch 90 liber št., první polovinu bankovek.

Přikládám 2 dopisy pro Tussy. Krátkorukému Colletovi musí odpovědět.

Z přiloženého Eichhoffova psaní bohužel vyplývá, že jeho bratr má strach.[360] Napiš mi, co teď dělat.

Konečně jsem dostal — a hned vrátil — poslední archy korektur*, poslal jsem také předmluvu. Ukazuje se teď, že průtahy pramenily ze dvou příčin, 1. tiskne to pan Wigand v Lipsku a 2. pan Meissner na toho pána z Lipska nedohlížel. Myslel si, že jsem dostal poslední archy už před týdny přímo z Lipska. Ten německý šlendrián!

Náš ušlechtilý Vilém zachovává hluboké mlčení.

Dnes se konečně začíná počasí obracet k lepšímu.

Society of Arts[361] mě pozvala na 1. července na večer do Kensingtonského muzea. Pořádají to jenom jednou ročně a schází se tam celá londýnská aristokracie dvorem počínaje až po atd. Jenička tak bude mít příležitost podívat se na tu pakáž.

Addio.

Tvůj

K. M.

* „Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta".[351]

Při přestavování knížek na poličce mi náhodou přišlo zase do rukou malé staré vydání Rochefoucauldových „Réflexions atd." Prolistoval jsem si je a našel:

„Tloušťka je tajemství těla, vynalezené proto, aby skrylo nedostatky ducha." *Sterne* to tedy štípl Rochefoucauldovi![362]

Pěkné je také:

„Všichni máme dost sil, abychom snášeli bolesti jiných."

„Starci dávají rádi dobrá ponaučení, aby se utěšili, že už nejsou s to dávat špatné příklady."

„Králové razí lidi, jako se razí mince; určují jejich cenu podle své libosti a ostatní jsou nuceni přijímat je podle jejich kursu a ne podle jejich opravdové ceny."

„Opouštějí-li nás hříchy, lichotíme si vírou, že my opouštíme je."

„Umírněnost je lhostejnost a lenost duše, jako je ctižádostivost její životní silou a zápalem."

„Odpouštíme často těm, kdo nás nudí, nemůžeme však odpustit těm, jež nudíme my."

„Milenci a milenky se spolu nikdy nenudí proto, že mluví stále o sobě."

Byl jsem minulou středu na mítinku tradeunionů v Exeter Hall.[363] Beesly pronesl opravdu skvělou, krajně odvážnou řeč, připomínal červnové dny (bylo to 24. června) atd. Noviny to přirozeně zabily, tj. nezmínily se ani slovem. Spáchal navíc ten zločin, že mluvil velmi opovržlivě o anglických novinářích.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

197

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 27. června 69

Milý Mouřeníne,

přikládám ve velkém spěchu druhé poloviny bankovek. Děkuji Jenny svým i Tussiným jménem za oba její dopisy. Tobě napíšu zítra nebo v úterý víc, vrátím Ti také toho Eichhoffa.[360] Je to ale stejně svinstvo, že se německým dělníkům ani nepodaří udržet nakladatele, když už si nějakého našli.

Všichni Vás srdečně zdravíme. Sam Moore je odsouzen k tomu, že ho dnes při čaji bude krmit Tussy, která má v úmyslu dát mu chleba s máslem a sirupem a polepit mu tím vousy. To jsou poslední novinky.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

198

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 1. července 1869

Milý Mouřeníne,

hurá! Dnes jsem pověsil ten „rozmilý obchod" na hřebíček a jsem svobodný člověk.[364] Navíc jsem se také včera dohodl s drahým Gottfriedem* ve všech hlavních bodech; šmahem povolil. Tussy a já jsme dnes ráno oslavili můj první den svobody dlouhou procházkou do polí. Mimoto je to s mým okem značně lepší, a když ho budu trochu šetřit, jistě se mi docela zahojí.

Bilance a advokáti mi asi budou ještě několik týdnů dávat co proto, ale to už přece není taková ztráta času jako dosud.

Zdá se, že Beesly se opravdu hodně lepší.** Když uvážíš, jaký respekt měl před anglickým tiskem ještě tehdy večer, když byl u Tebe!

V příloze vracím Eichhoffa.[360] Vilém se teď zřejmě za něho schovává, aby dosáhl odpuštění. Vždyť mezitím si zase Schweitzer a Vilém vypověděli válku a ve Všeobecném německém dělnickém spolku propukla vzpoura. Ale pořád si to představují tak pěkně, že se *my* máme zastávat Viléma a lidové strany[105]. Vilémovi by se mělo doporučit, aby si přečetl v „Manifestu" o postavení dělnické strany, pokud mu vůbec četba nebo něco jiného pomůže! Jsem náramně zvědav, jak bude ta pranice probíhat a co veselého se kolem jako vždy napovídá. Ohromné bylo, jak se Schweitzer spoléhal na svůj houf, že se nechá začachrovat jako stádo ovcí.[358]

* Gottfriedem Ermenem.
** Viz tento svazek, str. 370.

Předpokládám, že jsi ty druhé poloviny bankovek v pondělí dostal.

Irští poslanci se při Moorově návrhu zachovali zase pod psa a pan Bruce se zase krásně blamoval.[365]

Po tom, co jsem se dověděl od Eichhoffa, začínám velmi pochybovat, má-li se vůbec napsat Meissnerovi, aby vydal populární výtah z Tvé knihy*. Co o tom soudíš? Rozhodně, když netáhnou knihy za 5 grošů, pak knihy za 8 až 10 grošů půjdou na odbyt ještě hůř. Tu by se hodila jenom brožurka o jednom dvou arších po $2\ ^1/_2$ groších a to znamená udělat ji, a nebyla by pro Meissnera. Co tomu říkáš? Anebo se s ním chceš dohodnout teprve osobně, vždyť přece tak jako tak Meissnera v Německu navštívíš?

Odjela už Jenny k moři se svými šlechetnými Monroeovými?

Všichni všechny srdečně pozdravují.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* z prvního dílu „Kapitálu".

199

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 3. července 1869

Milý Frede,

srdečně blahopřeji k Tvému útěku z egyptského zajetí!*

Na počest této události jsem vypil „jednu skleničku navrch", ale pozdě navečer, ne jako pruští četníci před východem slunce.

Přikládám obsažný Vilémův dopis[366]. Dočteš se tam, že se z čista jasna jmenoval mým *kurátorem* a předepisuje mi dopodrobna všechno, co **„musím"** udělat.

Musím přijet na jejich srpnový sjezd[367], *musím* se ukázat německým dělníkům; *musím* poslat *obratem* průkazy Internacionály (především *oni* na dvojí dotaz v té věci po tři měsíce *ne*odpovídali), *musím* zprznit Komunistický manifest! *musím* přijet do Lipska!

Není to krajně naivní, když *mi* v témž dopise, ve kterém běduje, že *ne*může vrátit ty 2 libry št. (které jsem za něho vyplatil Eccariovi), nabízí *peníze na cestu* do Německa! Toujours le même!**

Nad Tebou je patrně mravně rozhořčen. Už jsem mu odpověděl, že si Tvůj dopis špatně vyložil. Pro toho člověka je naprosto nepochopitelné, že smýšlení a obchodování vůbec nejsou v polárním protikladu, jak to předpokládá při svém vedení novin a co musí předpokládat i ostatní, nechtějí-li se stát podezřelí.

Náš Vilém je sangvinik a lhář. Zase tedy asi hodně přehání, když líčí vítězství nad Schweitzerem. Ale rozhodně je na tom něco

* Viz tento svazek, str. 372.

** Pořád stejný!

pravdy. Schweitzer by nebyl vstoupil zpátky do hatzfeldtovské církve, kdyby nebyl býval otřesen ve vlastním spolku. Na druhé straně uspíšil všeobecný rozklad nemotornou inscenací svého posledního puče[358]. Doufám, že se v důsledku té poslední historie německé dělnické hnutí konečně vymaní ze stadia lassallovské dětské nemoci a že její reziduum se vyskytne jen u ojedinělých sektářů, a tím vymizí.

Co se pak týče různých těch Vilémových „absolutních příkazů", odpověděl jsem mu takto:

Necítím naprosto potřebu ukázat se německým dělníkům a *ne*přijedu na jejich sjezd. Teprve až se skutečně připojí k „Internacionále" a vytvoří si pořádnou organizaci strany — a norimberský sjezd[187] ukázal, jak málo se dá důvěřovat pouhým slibům, snahám atd. — naskytne se časem příležitost. Navíc je třeba jasně pochopit, že nová organizace pro nás rozhodně nesmí znamenat ani „lidovou stranu"[105], ani lassallovskou církev. Kdybychom přijeli teď, museli bychom přece mluvit *proti lidové straně*, což by jistě Vilémovi ani Bebelovi nebylo vhod! A i kdyby to připustili — mirabile dictu — pak bychom ovšem museli přímo *svou vahou* vystoupit proti Schweitzerovi a spol., kdežto převrat se přece musí uskutečnit jako svobodný čin dělníků samých.

Máme-li jim vylepšit „Manifest", o tom budeme uvažovat, jakmile uvidíme usnesení jejich sjezdu atd.

Své 2 libry št. ať si nechá a ať se nestará o mé cestovné. Jejich vystoupení proti Beckerovi* schvaluji.

Tolik o tom. —

Co se týče Meissnera, bude asi nejlíp, když si s ním promluvím. Ostatně máš-li čas (zvláště pokud by to nevadilo Tvému oku) něco sepsat, pak je snadnější vyjednávat *s* rukopisem než *bez* něho. Vím jen tolik, že Meissner dá přednost pěti archům před dvěma. Čím je brožura menší, tím hůř se prodává, jak mi sám řekl.

Co říkáš tomu postupu počestného Gladstona a puritána Brighta ve věci Overendu, Gurneyho et co.?[249]

Moc pěkné bylo také Bruceovo prohlášení v souvislosti s tím

* Johannu Philippu Beckerovi (viz tento svazek, str. 396–397).

střílením v Moldu[368], které nebylo tak nevinné, jak o tom psaly manchesterské listy. Riot-Act[369] se tedy *nemusí předčítat*. Stačí, jestliže nějaký vykutálený smírčí soudce pošeptá důstojníkovi do ucha, aby do toho začal pražit. A ani to není zapotřebí. Vojáci mohou použít své pušky v sebeobraně (a na nich závisí, aby posoudili, je-li to nutné). Ale potom by také měly být zrušeny arms acts[370] a každý by měl mít možnost použít svou vlastní pušku k sebeobraně proti vojákům.

Aféra s Gurneym, resp. chování vlády v této aféře, rovněž v moldské aféře, konečně pletichy ministrů s Lamudou a ostatními ničemy proti zákonu o tradeunionech[371] — zatraceně pošramotily kouzlo, jaké měla jména Gladstone—Bright mezi londýnskými dělníky.

Laura čtrnáct dní stonala a musela ležet, teď prý je zase v pořádku. Dali výpověď z bytu a v říjnu se odstěhují někam, kde je zdravější vzduch (na Montmartre nebo do podobné čtvrti).

Všechny srdečně zdravím.

El Moro

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

200

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 6. července 69

Milý Mouřeníne,

v příloze vracím Viléma.[366] Je to opravdu k zbláznění, co všecko podle něho *musíš*, **musíš, musíš.** Ale pořád stejná historie. Když se chytne se Schweitzerem, **musí** Tě vždycky volat na pomoc. Tohle určitě není naposled.

Co se týká basilejského kongresu[336], pověděl jsi mu doufám na rovinu, že budou mít přístup jen zástupci těch, kdo *skutečně přistoupili*. To by byl malér, kdyby museli být s Bebelem vyloučeni kvůli nějaké formální chybě.

Co se týče mého dopisu, je jeho nářek na „výčitky místo peněz" přesný protějšek Bismarckových stesků: Pánové, žádáme chléb, a vy nám dáváte kamení — když byly zamítnuty jeho daně. Pana Viléma moc „dohřálo", že jsem se zeptal, jak mi může v *témž* dopise říkat, že má peníze na vytištění „Selské války", a vedle toho, že nemá peníze na své noviny[15]. Dále, jak to že před půldruhým rokem byl už list „zajištěn" a teď se přece jen ještě nevyplácí? O tom monsieur Vilém neříká ani slovo a jenom se mravně rozhořčuje nad tím, že jsem mu připomněl akcie, které mi měl *obratem poslat*, jak sám tehdy *ochotně* slíbil, a které samozřejmě ani teď vůbec neuvidím prostě právě proto, že Vilém říká, že je „samozřejmě dostanu". Zmínil jsem se o akciích jen proto, že jsem chtěl Viléma přimět, aby se vyslovil o situaci listu; je mi totiž celkem jasné, že Vilém a spol. zařídili tu věc tak lajdácky, že tiskař nebo nějaký jiný věřitel může list zabavit a vyhodit je na dlažbu, *jakmile se list začne vyplácet*.

V tom případě by mohlo být panu Vilémovi velmi příjemné, kdyby tu měl v záloze několik akcionářů, kteří by mohli uplatňovat své právní nároky v jeho prospěch. Kdyby mi ten blázen býval uspokojivě odpověděl (což však bylo stěží možné), byl by také dostal peníze; ale když mě jen tak vyzve a přitom si sám odporuje, když se vůbec ani neomluví za své dřívější lajdáctví, ba vůbec se ani nezmíní o tom, jaká je situace listu, pak mě to ani nenapadne. *Tohle* si Vilém přece nesmí zvykat.

Nakolik byl jeho vítězný pokřik unáhlený, dokazují 4 čísla „Social-Demokrata", která jsi mi dnes poslal. Schweitzer ovšem jistě také hodně lže, ale zdá se, že *momentálně* přece jen asi zachránil masu řadových členů. Zatím však to s ním jde hodně z kopce, a kdyby měl jiného protivníka, než je Vilém, jistě by to ten proces uspíšilo. Ale ten vyčpělý žvást, který teď Vilém vydává tiskem jako svou „řeč",[372] ovšem moc nepomůže. Bebel přece jen přímo útočí na Schweitzera a vynáší na světlo některé pro něho zdrcující fakty, podle kterých by se přece mohlo usuzovat, že Schweitzer dostával svůj díl z welfských fondů spravovaných Stieberem.

S Vilémem se rozhodně nic nesvede, dokud svou organizaci naprosto rozhodně neoddělí od lidové strany[105] a dokud nebude mít s těmito lidmi nanejvýš volnou kartelovou úmluvu. To je také dobré, že chce uvést Internacionálu do titulu svého plátku, který by byl potom *zároveň* orgánem lidové strany *a* Mezinárodního dělnického sdružení! Orgán německých filistrů *a* evropského dělnictva!

Nebo to krásné Vilémovo stanovisko, že prý se od „nynějšího státu" nesmí ani přijímat, ba dokonce ani na něm *vymáhat* ústupky dělnictvu. S tímhle u dělníků asi zatraceně hodně pořídí.

Pro Meissnera Ti nemohu nic včas napsat. Dokud nebude hotová bilance, musím přinejmenším dvakrát až třikrát týdně zajít do města a v nejbližších týdnech pravděpodobně ještě častěji, protože musím ty věci přesně kontrolovat. S okem je to sice mnohem lepší, ale přece jen se pořád ještě musí šetřit, jinak by se mi to zase zhoršilo. Navíc teď musím dát jednou provždy do pořádku ještě spoustu jiných finančních záležitostí, své soukromé účetnictví atd., a to mi také zabere hodně času. A potom by také bylo záhodno, abych právě v tomto speciálním případě věděl předem, jak se na to

dívá Meissner, vždyť říkáš, že je v těchhle věcech trochu choulostivý.

Řekni Jenny, že jí odpovím, jakmile se tu vyskytne dotyčné pivo, a to dosud není.

Tussy říká, že napíše zítra. Čte teď srbské lidové písně v německém překladu, zdá se, že se jí to velmi líbí, a vystřídala mě u Mary Ellen* v hodinách klavíru k velkému prospěchu žákyně. Když je pěkné počasí a nemusím do města, chodíme každý den ráno na několik hodin na procházku, jinak, pokud to počasí dovolí, navečer.

Na Tridonově brožuře[373] mě zajímala hlavně 2. část, protože neznám ty novější věci o první revoluci. První část je ovšem hodně zmatená, zvláště tam, kde se mluví o centralizaci a decentralizaci; ještě dobře, že „Renaissance" je prozatím odložena,[303] vždyť by si ti lidé brzy sami vjeli do vlasů. K smíchu je představa, že diktatura Paříže nad Francií, na kterou zašla první revoluce, se dnes může beze všeho uskutečnit ještě jednou a s jiným výsledkem.

Bruceovo prohlášení o Moldu[308] ovšem dokázalo, že dosavadní představy o anglickém zákonodárství byly v tomto ohledu docela chybné a že se tu zastává docela pruské stanovisko. To by si dělníci měli také uvědomit.

Doufejme, že mi budeš moci brzy podat lepší zprávu o Laufině zdraví. Rozhodně je velmi rozumné, že se budou stěhovat.

Srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Burnsové.

201

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 14. července 1869

Milý Frede,

minulé úterý večer jsem přijel do Paříže, v pondělí (12. července) jsem zase odjel.[374] Podařilo se mi zachovat úplné *inkognito*; po přistání v Dieppe jsem prošel jako první mezi celníky a policisty beze všech překážek z jejich strany, zatímco na několika nevinných lidech (mj. na jednom Yankeeovi s velmi černými vlasy, kterého pokládali za Itala) chtěli kupodivu pasy a páni Francouzi museli podle nového nařízení udávat jména. V Paříži jsem se ubytoval v penziónu na Rue St. Placide (ulice hned vedle Lafargua) jako A. Williams.

Laurinka přestála opravdu nebezpečnou nemoc. Teď se uzdravuje, zítra odjíždí s Paulem atd. do Dieppe, kde budou měsíc v mořských lázních a snad se také později podívají do Anglie. Do Paříže jsem přijel proto, abych se po dopise od starého Lafargua seznámil se situací, promluvil si s mladým a napsal pak (z Paříže) zase starému.* Při tom Lauřině stavu byl Lafargue přirozeně úplně zaneprázdněn domácími starostmi, slíbil mi ale slavnostně, že podnikne potřebné kroky, jen co bude Laura zase úplně v pořádku. Starý v těch svých dopisech do Paříže střelil také několikrát vedle. Uvidím, co mi odpoví.

Mužíček** odjel z Paříže (kde byl inkognito při všech těch bouřích atd.) do Bruselu, a za daných okolností mi jeho nepří-

* Viz tento svazek, str. 702.
** Louis Auguste Blanqui.

tomnost nebyla naprosto nevhod. Proto jsme také museli „odložit" ten list.[303]

Nesetkal jsem se se Schilym ani s nikým jiným, omezil jsem se čistě na rodinu a s tou jsme zbrousili takřka celou Paříž. Místo, kde bydlí (Faubourg St. Germain etc.) se příliš nezměnilo a není haussmanizováno.[375] Stejně jako dřív úzké, zapáchající uličky. Naproti tomu se hodně změnilo na druhém břehu Seiny, počínaje už novým průčelím Louvru.

Řekl bych, že ženské jsou tam teď mnohem ošklivější.

Vedro bylo nesnesitelné, hlavně na železnici.

Největší pozornost vzbudil, k velké nelibosti demokratické opozice (včetně nesmiřitelných), *krátký Raspailův speech**, ve kterém požadoval, aby byl propuštěn na svobodu jeho volební výbor[376]. Mluvil o nezákonnostech justice. Nato byl přerušen. Pokračoval: Popíráte, že se na mně restaurace dopustila nezákonností? Ten *směšný Ludvík Filip*? atd. Že nevolá po žádných trestech, je prý ochoten spálit občanský i trestní zákoník; zatím se mají tresty ukládané úředníkům nahradit *pokutami* (tj. *srážkami z platů*); začít se má přitom s p. policejním prefektem, a to kvůli „*orgies infernales de casse-tête*"**. Slova starého Raspaile ostře kontrastovala s rozvláčným tlacháním rádobymladíčků. Vláda také den nato jeho výbor propustila na svobodu.

Zasedání Zákonodárného sboru byla poměrně velmi bouřlivá. Bonaparte je proto odročil.

Tusinka mi musí napsat i o tom, jak dlouho chce zůstat v Manchesteru. Šnaps***, rozkošný chlapeček, jí posílá srdečný pozdrav.

Addio, old boy.

Il
Moro

Zdravím paní Burnsovou.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* proslov.
** „*ďábelským orgiím se zabijáky*".
*** Charles Étienne Lafargue.

202

Marx Engelsovi

do Manchesteru[18]

[Londýn] 17. července 1869

Milý Frede,

vedro je tu vražedné. U vás taky?

Přikládám haldu lejster od Eichhoffa, Viléma, Fritzsche.[377]

Dobrák Vilém — pořád roztomile disponující cizí kapsou — odkáže přirozeně Fritzsche na mne, abych vypůjčil 300 liber od zdejších tradeunionů! a za splacení ručí *on*! A dostává mě zbytečně do trapné situace, že musím Fritzschovu žádost odmítnout!

Kromě toho si zřejmě ani pořádně nepřečte dopisy, které se mu posílají. Poslal jsem mu 900 průkazů a řekl mu, že roční příspěvek je 1 penny z každého průkazu. Dal jsem mu z těch 900 k dispozici 500 zdarma, aby mohli být na kongresu[336] vůbec zastoupeni. A teď se mne ptá, zda se platí nějaké pevně stanovené roční příspěvky?

To, že Schweitzer musel nechat Menda, aby se pustil v „Social-Demokratu" do křížku s Internacionálou, je ten nejpádnější důkaz, za jakých tvrdých podmínek se vrátil do lůna Hatzfeldtové. Ví totiž nejlíp sám, jak je pro něho ta operace nebezpečná!

Ten starý osel Becker* se měl ostatně držet zpátky a nezaplétat oficiálně „Internacionálu" do toho rozkladu Lassallovy církve.[378] Tím, že neví kudy kam, nadělá ten starý mezek spoustu škod.

* Johann Philipp Becker.

Rodinný poeta Freiligrath mě velmi pobavil svým „Loupežníkem“ a „Korzárem“ — inu Vídeňáček.[379]

Zdravím srdečně všechny.

Tvůj
Mouřenín

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

203

Engels Marxovi

do Londýna[18]

Manchester 18. července 69

Milý Mouřeníne,

jsem rád, že cesta dopadla tak dobře.

Srdečný dík za zásilku. Dopisy vrátím zítra.[377]

Napadá-li Schweitzer Internacionálu, bylo by ovšem třeba zvážit, zda by se mu nemělo zatopit.

Při rozkladu toho lassallovského humbuku se dostává na povrch příšerná špína. Fritzsche chtěl tedy dostat 1800 tolarů od Schweitzera, a protože ten mu je nechtěl dát, máš mu opatřit 3000 tolarů! Ten chlap je zřejmě zrovna takový lump jako Schweitzer. Lassalle zavedl od počátku prodejnost, a ta se pak stále rozmáhala. Odkud má ale Schweitzer peníze, když ne od Prusů?

Že angličtí dělníci mají Fritzschovi opatřit 450 liber št., ještě než vstoupí s těmi svými společníky do Mezinárodního dělnického sdružení, to je opravdu dobré. Jsem pevně přesvědčen, že Vilém na Tebe Fritzsche *přímo* poštval.

Ten znamenitý dopis, který jsem dostal před dvěma roky, jsi už dávno četl.[23] Dokazoval, že si nemohl a nesměl počínat jinak, prostě tím, že to bez okolků tvrdil. Dobré také je, když říká, že on a jeho stoupenci mají s lidovou stranou[105] společné jenom jméno! Tomu člověku už není pomoci!

Vedro? Příšerné. Včera jsem ležel půl noci na podlaze, protože pro horko se nedalo ani lehnout do postele. Vedro je takové, že jsem se zpotil jako myš, než jsem napsal tady těch pár řádek.

Přikládám Kugelmanna.[380] Co si myslíš o jeho plánech? Karlovy Vary by se Ti *skvěle* hodily, ale že by Jenny byla zatím vHannoveru? Jak tomu mám rozumět?

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

204

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 21. července 69

Milý Mouřeníne,

celá rodina včetně Tussy se šla podívat, jak pojede kolem Princ Waleský*. To jim gratuluji, v tom vedru.

Jak to, že Vilém veřejně ujišťuje Schweitzera, že „generální rada Mezinárodního dělnického sdružení" smýšlí o řečeném Schweitzerovi zrovna tak jako on, Vilém?[381] To je přece jen trochu moc, jestli to, jak předpokládám, udělal bez Tvého svolení.

Že Schweitzer přece jen ztratil i v masách hodně stoupenců, vysvítá z toho, že si ani netroufal vyhlásit výsledky hlasování.[382] Jinak má stále — jako *debatér* — převahu nad všemi svými protivníky. Ten vtip s „rudou" republikou byl výborný a navíc, jak využil Vilémovy „lidové strany" k tomu, že Vilém zrazuje dělníky buržoazním demokratům; Viléma ani nenapadne, aby na jedno nebo druhé odpovídal, a vůbec se v této polemice ukázal ještě neschopnější než jindy. Jak je například nesmyslné otiskovat *právě teď* z „Demokratische Correspondenz" švábského Mayera** velebení americké *buržoazní* republiky v souvislosti s Pacifickou dráhou![383]

A jak může *Vilém* Schweitzerovi předem ohlašovat, že bude na basilejském kongresu[336] vyhozen?

Pan Bonaparte, jak se zdá, načisto ztratil rozum. Jeden kopanec za druhým. Nejdřív poselství s předstíranými ústupky, potom nenadálé odročení, teď tahle fraškovitá vláda.[376] Kdyby měl

* Albert Edward.
** Karla Mayera.

v úmyslu ukázat i tomu nejhloupějšímu Francouzovi, že chce zesměšnit Francii před celým světem, nebyl by to mohl udělat líp. Tohle je ta pravá metoda, jak si odradit svou většinu, své ministry a prefekty, své soudce a důstojníky. A protože si všechnu oddanost těch chlapů koupil a protože je podmíněna dosavadními úspěchy, odpadnou od něho ještě daleko spíš než senát a Zákonodárný sbor starého Napoleona v letech 1814 a 15.[384] Vždyť k tomu, aby ztratili respekt před monsieur Ludvíkem, není věru mnoho zapotřebí.

Kdepak vězí ten „18. brumaire“[351]? Není po něm ani vidu, ani slechu.* Apropos! Musíš mi také poslat jeden výtisk pro Charlese**, kterému jsem sebral jeho výtisk (staré vydání) s podmínkou, že mu ho zase opatřím.

A jak to teď vypadá s Tvými cestovními plány? Jenny píše, že prý se vrátí v sobotu, a to se tedy asi brzy rozhodne, kdy pojedeš Ty. U mne se bilance pořád ještě protahuje. Včera se říkalo, že to potrvá nejméně 14 dní, což si vykládám: nejméně 3 týdny. Obávám se, že tu uvíznu až do 20. srpna.

Životopis***, který mi Kugelmann poslal zpátky, trochu upravím pro fejeton v „Zukunft“ a pošlu mu ho. Jestli se chceš na to předtím ještě jednou podívat, napiš.

Pro veliké vedro končím se srdečnými pozdravy.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 369.
** Charlese Roesgena.
*** B. Engels, „Karel Marx“.

205

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 22. července 1869

Milý Frede,

je to od Viléma opravdu ohromná nestydatost, že vyhlašuje exkomunikační buly jménem generální rady Internacionály. Napsal jsem mu, že osobně nechci mít s tímhle skandálem nic společného (ta herdekbaba Hatzfeldtová netouží po ničem víc, než aby mě do toho zatáhla), tím spíš, že se stejně rozhodně stavím proti lassallovské klice jako proti „lidové straně“[105]. Dodal jsem k tomu, že Vilém může ohlásit (totiž proti Schweitzerovi), že budou v Basileji[336] připuštěni jen zástupci *skutečných* členů (podle usnesení bruselského kongresu). To také učinil v jednom článku v *předposledním* čísle.[385]

Nejdříve mě tedy marně ponoukal k oficiálním krokům proti Schweitzerovi, a teď je tak nestydatý, že mě chce násilím zatáhnout do tohohle skandálu! Napsal jsem mu, hned jak jsem dostal poslední „Wochenblatt“, krobiánský dopis, kde mu připomínám, jak často mě už kompromitoval, a rovnou prohlašuji, že ho budu *veřejně dezavuovat*, jakmile se zase dopustí podobné drzosti. (Drzosti, která je navíc přímou *lží*, protože generální rada nikdy nediskutovala o Schweitzerově záležitosti atd., tím méně o ní tedy přijala nějaké usnesení.)

Závisí teď na tom, jak se zachová Schweitzer, *kterého to určité hodně vyprovokovalo*. Pana Viléma „pošlu k čertu“, jestli mě potřetí zaplete do nějakého svinstva. Ten člověk se ani nemůže omlouvat tím, že jde s námi děj se co děj. Dělá své pitomosti na vlastní pěst, zrazuje nás, když to uzná za vhodné, a ztotožňuje nás se sebou, jakmile si už neví jinak rady.

Už asi 6 dní mám velký karbunkl na levé paži, což je v „tomhle vedru" dost nepříjemné.

Měl jsem ještě jinou „rodinnou" nepříjemnost. Pozoroval jsem totiž už nějakou dobu, že žena nevystačí s penězi, které jí každý týden dávám, ačkoli vůbec nevzrostly výdaje. Protože se rozhodně nechci zase zadlužit a protože peníze, které jsem jí dal minulé pondělí, byly už včera zase „fuč", požádal jsem o vysvětlení. A tu vyšla najevo ta ženská pošetilost. V seznamu dluhů, který mi pro Tebe sestavila*, zatajila asi 75 liber št., které se teď snažila postupně splácet z peněz na domácnost. Ptám se, proč to? Odpověď: Prý se obávala vyrukovat s tak velkou sumou! Ženské zřejmě vždycky potřebují poručníka!

Jenička se včera vrátila. Ačkoli už uplynulo půl roku, paní Monroeová jí ještě nezaplatila. Skoti neradi pustí chlup!

Nevím, jak to udělám s tou cestou. Víš, že mi jde přitom jen o to, aby Jenička měla nějaké rozptýlení, které už moc a moc potřebuje. Ale Kugelmannovou nemocí se všechno změnilo. Nepojedu přece do Karlových Varů proto, abych tam s ním společně stonal, i kdybych chtěl cestovat kvůli sobě. Natož pak usadit dítě u paní Kugelmannové jako společnici. Z toho rozhodně nic nebude. Napiš mi, co by se mělo podle Tvého mínění dělat.

To je dobře, že pan Schweitzer objevil, že se ženevský výbor skládá výhradně z dělníků![378] Bakunin a Schweitzer jako členové státní rady!

Pochroumaná Bonapartova existence brzy způsobí, že od něho odpadnou generálové.

Jak se zdá, existují mezi Pruskem a Ruskem spory, které nejsou jen tak „naoko".

Meissnerovi jsem v pondělí napsal bez obalu hrubý dopis.**

Laura s Lafarguem a se synkem se teď ubytovali v Dieppe. Můj dopis z Paříže starému Lafarguovi zapůsobil, jak jsem si přál.***

Salut.

Tvůj

Mouřenín

* Viz tento svazek, str. 248.
** Viz tento svazek, str. 369.
*** Viz tento svazek, str. 702.

Jak z Liebknechtových, tak z Fritzschových dopisů[377] zřetelně vysvítá, že rozmilý Vilém ho na mne odkázal kvůli penězům.

Jaké mají Němci vůbec představy o našich finančních možnostech, uvidíš také z přiloženého Kugelmannova dopisu, když píše o Brackovi.[386] Ti chlapi sem nikdy neposlali ani vindru. Generální rada je dlužna za 5 týdnů nájemné a dluží i svému tajemníkovi. Moc divně si to představují!

Ten životopis* mi nemusíš posílat k nahlédnutí. Zdá se, že je to u Kugelmanna jakási mánie.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Karel Marx".

206

Marx Engelsovi

do Manchesteru[18]

[Londýn] 24. července 1869

Milý Frede,

mohu Ti dnes napsat jen pár řádek. Ten vřed mi hnisá osto-šest, hodně proto bolí, ale bude zato brzo pryč. Musím zase začít užívat arzenik.

Dnes ráno jsem dostal od Liebknechta přiložené lejstro.[387] Člověk neví, čemu se má na tom divit víc — té hloupé nestydatosti, nebo nestydaté hlouposti? Tenhle biederman pokládá tedy *oficiální lži*, jako třeba ty o neexistujících usneseních generální rady, za přípustné, když je říká sám, ale za krajně zavrženíhodné, když je říká Schweitzer? A proč se tedy v Lausanne s tou obludou Schweitzerem *sám smířil?* A ta jeho teorie akce! Spočívá v tom, že pan Vilém má právo používat „podle vlastního uvážení" mého jména a jména generální rady, kde to uzná za vhodné. A jakou kuráž má ten biederman! Tvrdí, že je proti Lassallovi, a proto se staví na stranu těch „pravých" lassallovců proti „nepravým"! Vždyť ten jeho Bracke Schweitzerovi vyčítá, že označil Lassallovu teorii státních úvěrů jenom za agitační prostředek a sám na ten všelék nevěří. Zatáhl mě do „bojů"! Do „skandálu", napsal jsem mu.

Salut.

Tvůj
K. M.

Lituji, že jsem před vydáním svého prvního dílu* neznal spis dr. Gustava Klemma „Die Werkzeuge und Waffen, ihre Entstehung

* „Kapitálu".

und Ausbildung, 1858". To, co naznačuji v oddíle „Pracovní proces" a dále v „Dělbě práce",[388] je tam dokázáno bohatým materiálem.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

207

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 25. července 69

Milý Mouřeníne,

kvůli těm 75 librám št. si nedělej těžkou hlavu, pošlu Ti je, jakmile mi Gottfried* vyplatí můj příští podíl, tj. jakmile bude bilance hotová a smlouvy podepsány. Jenom dbej na to, aby se už příště něco takového nestalo, víš přece, že naše propočty jsou na chlup přesné a že nám absolutně nedovolují nějaké extravagance. Vedu si také od 1. července knihu všech výdajů, abych viděl, co mě to všecko stojí, a abych věděl, kde se musí v případě potřeby něco ušetřit.

Ten nový karbunkl dokazuje, že musíš bez odkladu zase lejt do sebe arzenik. Neodkládej to už ani o den. Měl jsi vzít už jako výstrahu ten, co se Ti udělal tady v podpaží, a začít. Pít arzenik, to přece Tvůj způsob života nijak nenaruší, a tak v tom 3—4 měsíce klidně pokračuj, aby ses toho neřádu konečně zbavil.

Pokud jde o tu cestu, vypravil bych se na Tvém místě hned, jak bude Jenny moci a jak se Ti zahojí karbunkl. Můžeš si pak stanovit cestovní plán úplně podle libosti a navštívit také p. p. Kugelmanna. Když to zařídíš tak, aby se Tvůj zájezd časově nekryl s jeho pobytem v lázních, nebo jen částečně — vyrovnáš se nejlíp s těmi Karlovými Vary. Přítel Kugelmann je se svým zdravím rozhodně velký hypochondr, a jistě by to pro Tebe nebyl v Karlových Varech veselý společník. A protože já před 15.—20. srpnem

* Gottfried Ermen.

beztak nebudu mít čas, bylo by bláhové počítat se společným pobytem. Kdybych se uvolnil dřív, tak se vždycky ještě uvidí, co se dá dělat.

Na paní Monroeovou bych si dovolil trochu dupnout. Jenny by tam měla zajít a rovnou říci, že potřebuje peníze. Snad čeká, až dostane řádný účet: Paní Monroeová má zaplatit slečně Marxové: za půl roku vyučování atd. Kdyby ale Jennina návštěva nepomohla, napsal bych na Tvém místě zdvořilý, ale odměřený dopis. Těmhle Skotům musí člověk ukázat, že se vyzná v obchodních záležitostech, tím víc si ho pak váží.

Nestydatost našeho bodrého Viléma přesahuje skutečně všechnu míru.[387] Chtít Ti ještě dokazovat, že se s tím svým lhaním „držel v mezích Tvého dopisu"! Jak špatné má svědomí, dokazuje to, že přitom užívá výrazu „skládat účty", který si jinak tolik oškliví, i to, jak dojemně se v závěru dovolává Tvého dobrého srdce. Ten trouba chce, abychom my a celá Internacionála s ním prodělávali všechny zvraty v poměru ke Schweitzerovi, uzavřeli mír, když ho uzavře on, začali do Schweitzera řezat, když se na něho vrhne on, a přitom mu dovolili hlásat jménem Internacionály lži, jakmile to pokládá za „nutné". Přitom chce *on* předepisovat kongresu, kdo má být připuštěn a kdo ne.[381]

Dobré také je, že *on* Ti „přenechal" — a ze „stranických důvodů" — obranu v té záležitosti s Vogtem.[389] Ten člověk si připadá moc důležitý.

A co je to za pitomost s těmi továrními inspektory! Vláda chce za každou cenu nějaké jmenovat, ale Liebknecht jí v tom *zabránil*, protože je mu jasné, co je v zájmu dělnictva, a nechce, aby tím byli dělníci zkorumpováni. Liebknecht zadržel Bismarcka! Docela vážně! Nemluvě už vůbec o prohnanosti takové politiky.

„18. brumaire"[351] jsem dostal včera, děkuji. V náležitém rouše a bez tiskových chyb se čte ta kniha mnohem líp. Předmluva je velmi dobrá. Neudělá stejně jako kniha sama Vilémovi žádnou radost. Způsob, jakým se tam pojednává o demokracii a o sociální demokracii zvlášť, to vůbec není voda na jeho mlýn, spíš na jeho hlavu. Teď ostatně nemůže říci, že nemá žádnou literaturu pro agitaci; uvidíme, co s tím podnikne.

Čtu teď „Journals, Conversations and Essays on Ireland" od pana Seniora (1843—1858).[390] Několik faktů a pár hezkých doznání, ale vcelku zajímavé jen tím, že to říká takový „úctyhodný muž". V tom to má pro mne cenu, jsou to 2 svazky, 1868. Nemyslím, že by tam bylo pro Tebe něco nového.

Kdyby Schweitzer neměl tak špatné svědomí a neudělal tu hloupost, že začal znova *hrozit* Internacionále, chytil by se určitě Liebknechtovy buly a obrátil by se v té věci na generální radu, a pak byste *museli* monsieur Viléma přece jen dezavuovat.[381] Proč ale Vilém exkomunikuje Schweitzera jménem Mezinárodního dělnického sdružení, proč ho nevezme při té výhrůžce za slovo a nepokusí se jí využít k tomu, aby přiměl generální radu vyslovit se ke Schweitzerově hrozbě? Je to hrozný nešika.

S tím Brackem je to také dobré.[386] Lassallova čeládka volá stále jen a jen po penězích. Podle mého názoru by Internacionála udělala velkou chybu, kdyby poslala Němcům *jediný fenik*, dokud nebudou sami platit určitou dobu stálé příspěvky. Je třeba úplně zlikvidovat demoralizaci, která začala za Lassalla a jeho vinou.

Vracím Ti v příloze Kugelmanna a Viléma. Kugelmannovi napíšeš ohledně své cesty jistě sám. Jeho dopis mi vrať, abych mu mohl odpovědět, bez trochy toho doktorského žvástu mi nedá pokoj.

Tussy čte „Götze z Berlichingen", pak jí dám „Egmonta". Při tom vedru jsme skoro přestali s procházkami, dneska se nám trochu ochladilo.

Všichni srdečně všechny zdraví.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

208

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 27. července 1869

Milý Frede,

z novin, které Ti posílám, si prohlédni „*Vorbote*" a zvlášť to, co jsem zatrhl na str. 105, 106.

Uvidíš, že se starý Becker nepřestává dělat důležitým.[391] Rozvrací celé naše stanovy a jejich ducha svým *systémem jazykových skupin* a mění náš přirozený systém v umělou slátaninu, ve které *svévolně jazykové souvislosti* nahrazují *skutečné souvislosti státní a národnostní.* Arcireakční počínání, hodné panslavistů! A to všechno proto, že jsme *mu dočasně dovolili*, aby zůstal, než v Německu *zesílí* „*Internacionála*", centrem pro její dřívější dopisovatele.

Hned jsem mu zatrhl jeho pokus navrhnout se na eisenašském sjezdu jako centrum pro Německo.

Bebel mi poslal 25 tolarů pro Belgičany od svého Dělnického vzdělávacího spolku. Potvrdil jsem mu dnes tu zásilku a využil zároveň příležitosti, abych mu napsal o Beckerových fantastických plánech.

Upozornil jsem ho na *článek 6 stanov*,[392] který uznává jen *národní ústřední výbory přímo spojené* s generální radou a tam, kde to není možné kvůli policii, ukládá *místním skupinám v každé zemi*, aby byly v písemném styku přímo s generální radou. Vyložil jsem mu, jak je Beckerův požadavek nesmyslný, a dodal na závěr, že kdyby eisenašský sjezd Beckerův návrh — ve věci *Internacionály* — přijal, *my* bychom jej okamžitě prohlásili veřejně za *neplatný*, poněvadž *odporuje stanovám.*

Bebel a Liebknecht mi ostatně už *předtím* spontánně sdělili, že *sami* Beckerovi napsali, že ho *ne*uznávají a jsou v písemném styku přímo s Londýnem.

Becker sám není nebezpečný. Ale jeho tajemníka Remyho mu vnutil, jak nám oznamují ze Švýcarska, pan Bakunin a je to Bakuninův nástroj. Tenhle Rus se očividně chce stát diktátorem evropského dělnického hnutí. Ať si dá pozor. Jinak bude oficiálně exkomunikován.

Tvůj
Mouřenín

Jakmile dostanu od Meissnera výtisky*, pošlu je přátelům v Manchesteru a Charlesi Roesgenovi.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta".

209

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 29. července 1869

Milý Frede,

přikládám Kugelmannův dopis.[380]

S rukou se to lepší. S arzenikem jsem začal.

„Bee-Hive" je teď pod kontrolou Samuela Morleyho a od té doby se škrtá ze zpráv o našich zasedáních všechno, co je příliš proti buržoazii. Tak třeba celý můj výklad o římském a německém testamentárním a intestátním dědickém právu na posledním zasedání generální rady.[393]

Za mého pobytu v Paříži*[374] udělali ti chlapci volovinu, tj. přijali 5 členů z té Bronterrovy-O'Brienovy společnosti[394], individua právě tak hloupá a nevědomá jako hašteřivá a domýšlivá na své sektářsko-tajnůstkářské mudrlanství.

Salut.

Tvůj

K. M.

Jenička dostala své „penízky"**. Holčička je z toho „samostatného výdělku" celá šťastná.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V rukopise: v Londýně.
** Viz tento svazek, str. 389 a 394.

210

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 30. července 69

Milý Mouřeníne,

starý Becker* se asi dočista zbláznil. Jak může nadekretovat, že odbory *mají* být tím pravým dělnickým sdružením a základem veškeré organizace, že ostatní spolky *mají* existovat jen dočasně vedle nich atd. To všechno v zemi, kde pořádné odbory ještě vůbec neexistují. A ta zamotaná „organizace". Na jedné straně se každé odvětví centralizuje ve vrcholném národním orgánu, na druhé straně se různá odvětví v každém místě centralizují ve vrcholný orgán místní. Chce-li někdo, aby ty věčné tahanice nikdy nepřestaly, musí to zařídit právě takhle. Ale v podstatě v tom nevězí nic jiného než starý německý tovaryš, který si chce v každém městě zachránit své „herberky" a tyto herberky pokládá za základ jednoty dělnické organizace. Jestliže se takových návrhů vynoří víc, stráví se na eisenašském sjezdu[367] hodně času v jalových debatách.

Tyto mezinárodní plány nemají přirozeně jiný účel než zajistit Beckerovi vedení všude, kde zaznívá německý jazyk. (Mylhúzy v Alsasku už anektoval, viz „Vorbote" str. 109 v rubrice Basilej.) Ve skutečnosti tahle krásná organizace, s vrcholným orgánem v Ženevě, ztroskotá na německých zákonech, protože Becker* jako obvykle dělal účet bez hostinského. To, že celou věc jazykových ústředních výborů zevšeobecňuje, že tedy chce podřídit ženevské dělníky Paříži, antverpské Amsterodamu (nemá-li Ženeva vládnout

* Johann Philipp Becker.

také celé Francii a valonské Belgii, jak si to ve svobodné Ženevě velmi pravděpodobně také namlouvali), to dělá jistě jen proto, aby posílil svůj nárok na vládu nad oblastí německého jazyka. Je ale moc dobře, že o těchto věcech nemá rozhodnout mezinárodní basilejský kongres[336], ale *eisenašský* sjezd.*

Nechci ostatně vůbec tvrdit, že jsem Beckerovu plánu správně porozuměl; nad jeho jedinečnou němčinou a logikou zůstává rozum stát.

Že za tím vězí ten tlouštík Bakunin, to je úplně jasné. Pomýšlí-li tenhle zatracený Rus skutečně na to, vyšplhat se intrikami do čela dělnického hnutí, je načase dát mu důkladně na pamětnou a zeptat se ho, zda vůbec panslavista může být členem nějakého mezinárodního dělnického sdružení. Můžeme toho chlapíka velmi snadno přimáčknout ke zdi. Ať si nenamlouvá, že si může před dělníky hrát na kosmopolitního komunistu a před Rusy na zažraného nacionálního panslavistu. Pár narážek adresovaných Borkheimovi, který ho má právě na mušce, by bylo docela na místě; Borkheim snad pochopí, když se mu to dá po lopatě.

Jistě sis všiml, že ti chrabří Švýcaři chtějí, aby se na sjezdu diskutovalo také o „přímém lidovém zákonodárství". To bude krása.[395]

Je to přece jen ostuda, že po takřka 40 letech politického dělnického hnutí v Anglii si může buržoa jako S. Morley koupit jediný existující dělnický list.** Bohužel je ale zřejmě zákonem proletářského hnutí, že se z části dělnických předáků všude stanou lumpové, ačkoli se to přece jen nikde nevyskytuje v tak obecné podobě, o jakou se postaral Lassalle v Německu.

Tussy čte teď Firdúsího ve velmi dobrém Schackově zpracování; zatím se jí to velmi líbí, zda se ale úplně prokouše celým tím obrovským svazkem, to už je jiná věc.

Koncem příštího týdne budu mít, doufám, našeho milého Gottfrieda*** konečně z krku, a pak budu mít cca 14 dní volna před sebou. Chceš-li si tedy sestavit cestovní plán, udělej to a informuj mě o něm, mohli bychom se pak setkat někde v Německu nebo také

* Viz tento svazek, str. 396.
** Viz tento svazek, str. 398.
*** Gottfrieda Ermena.

v Holandsku, chceš-li, případně jet z Londýna spolu. Koncem srpna se musím setkat s matkou v Ostende, asi tak 20. nebo 25. Tussy by snad mohla zůstat zatím tady a dělat Lizzie společnost? Co myslíš?

Tvůj
B. E.

Peníze dostaneš, jakmile se vyrovnám s Gottfriedem Ermenem, a pokud možno ještě dřív, tj. vysype-li je předem. Pošlete Tussy přiloženou kresbu a změňte rukopis; bude se divit, odkud to přišlo?

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 2. srpna 1869

Milý Frede,

celý můj cestovní plán ztroskotal na Kugelmannovi.[380]

Kdybych za ním přijel, *než* odjede do Karlových Varů, udělal by všechno možné, aby mě přivlekl do toho nudného a nákladného místa s sebou — *anebo* bych mu překazil jeho vlastní plán, který musí splnit kvůli zdraví.

Napsal jsem mu proto*, že *musím koncem srpna* za rodinnými záležitostmi do Holandska a budu mít snad ještě příležitost navštívit ho, *až* se vrátí do Hannoveru. Opravdu jsem si nedovedl jinak pomoci. Pro odložení cesty mluvily ještě tyhle okolnosti:

Za prvé: Lafarguovi snad přijedou co nevidět do Londýna.

Za druhé: Kdybych teď odjel, pohoří generální rada úplně s přípravami nutnými pro kongres v Basileji.[396]

Tussy se chce v Manchesteru zřejmě usadit natrvalo. Ta Tvoje čtrnáctidenní nepřítomnost jí dává také dobrou záminku. Kresbu jí pošleme z jedněch zdejších (anglických) lázní.**

Přikládám dopisy od Bebela a Viléma.[397]

Doufám, že se na své cestě zastavíš také v Londýně.

Tvůj

Mouřenín

Dosud jsem neviděl, že by Meissner někde inzeroval ten „18. brumaire".[351] Jeho heslo: Chi va piano, va sano.***

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 710.
** Viz tento svazek, str. 401.
*** Pomalu, ale jistě.

212

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 3. srpna 1869

Milý Mouřeníne,

vracím Ti v příloze toho Viléma a Bebela[397] a přikládám dále poukázku na Union Bank of London na 100 liber št., čímž jsme doufám sprovodili ty dluhy provždy ze světa.

Protože Jenny má volno i v září, jak mi říká Tussy, můžeš samozřejmě svou cestu do té doby odložit. Myslel jsem si pořád, že Ti kvůli Jenny zbývají jen čtyři týdny, kdy *musíš* tu cestu absolvovat.

Skandál mezi Schweitzerem a Lipskými se pěkně rozrůstá. Bebela obvinili, že je podplacen welfy, a schweitzerovci hrozí, že na sjezdu vydobudou vítězství pěstmi — máme se tedy na co těšit.

Byla to od Viléma pěkná hloupost, že dal podepsat tu svou výzvu ke sjezdu i Goeggovi a vystavil se tak útoku „Social-Demokratu".[398] Když on se ale Vilém bez těch svých šosáckých republikánů neobejde.

Mé dokumenty mají být podepsány ode dneška za týden, budou-li s tím advokáti hotovi. Dříve než ve středu 11. t.m. tedy v žádném případě neodjedu. Cestou tam nebo zpět se rozhodně zastavím u Tebe v Londýně.

Zdravím srdečně všechny.

Tvůj
B. E.

Po inzerátu na „18. brumaire" jsem zatím také marně pátral.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

213

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 4. srpna* 1869

Milý Frede,

dostal jsem těch 100 liber št. a srdečně za ně děkuji. Budu teď sledovat vedení domácnosti tak pozorně, aby se podobné chyby atd.

Nejsem ještě vůbec v pořádku. Ruka se mi zahojí co nevidět. Ty ostatní potíže si vysvětluji počasím a chlastám proti tomu tu Gumpertovu medicínu na játra.

Včera mělo zasedání generální rady tragikomický průběh. Upomínky za průkazy, nájemné, plat, který dlužíme tajemníkovi atd. Krátce, mezinárodní bankrot, takže ještě nevíme, zač budeme moci poslat delegáta.** *Naproti tomu* dopis ze Ženevy, od francouzských členů, ve kterém zdvořile žádají generální radu, aby vydala ve třech jazycích oběžník vyzývající všechny členy ke sbírce (okamžité) peněz na zakoupení budovy v Ženevě (na schůzování), která bude stát pouhých 5000 liber a má se stát majetkem „Internacionály". Není to skromný požadavek od těch mládenců, kteří ještě nezaplatili ani svůj příspěvek po penny za člena!

Becker, šéf německého jazyka***, posílá 280 pencí za ty své „myriády".

Jádro věci je v tom: místní výbory (včetně ústředních) vydávají příliš mnoho peněz a zatěžují své lidi velkými příspěvky na národní nebo místní potřeby a nezbývá jim nic pro generální radu.

* V rukopise: 3. srpna.
** na basilejský kongres.
*** Viz tento svazek, str. 399.

Na tisknutí pitomých provolání ke Španělům[399] atd. a na jiné hlouposti jsou peníze vždycky. Budeme muset na příštím kongresu písemně nebo ústně prohlásit, že takhle nemůžeme s generální radou pokračovat; že by ale měli laskavě zaplatit *naše dluhy*, než nám určí nástupce — dluhy, které by byly mnohem vyšší, kdyby většina našich tajemníků nehradila *náklady na korespondenci* ze své kapsy.

Kdybych jen věděl, že jsou někde lidé, kteří by nás nezaplétali do všelijakých pitomin, byl bych moc rád, aby ústřední rada přesídlila jinam. Začíná to být mrzuté.

Salut.

El

Moro

Beesly se 24. července oženil.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

214

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 10. srpna 1869

Milý Freddy,

jsem velmi na rozpacích kvůli Tussy. Lafarguovi totiž psali, že sem příští úterý nebo středu přijedou. Jestliže Tussy *ne*řeknu, že sem přijede Fuštra*, kterého tak fanaticky miluje, bude mi to později vyčítat. A když jí to řeknu, dostane se do tragické kolize mezi přáním zůstat u paní Lizzy, jak bylo dohodnuto, a touhou po Fuštrovi. Přenechávám Ti, abys rozhodl podle vlastního uvážení.

Ve francouzském policejním plátku — „*L'International*" — vyšel článek „*La Dictature Universelle*" proti Mezinárodnímu dělnickému sdružení, vyvolaný řetězem stávek ve Francii. Závěr tohoto Jerusalemova článku zní takto:**

„Ať je tomu jakkoli, je nyní známo, že je v rukou Ligy, aby všechno zastavila jediným slovem a přerušila sociální život tam, kde to bude odpovídat jejím záměrům. Kdyby se vyskytl nějaký ctižádostivý ministr, jenž by si uměl získat její náklonnost, je jasné, co by dokázal proti soupeřům, kteří by mu byli nepohodlní. Jsme úplně přesvědčeni, že týž ministr, jenž by dosáhl svého cíle, by neměl na práci nic naléhavějšího než zničit Ligu radikálními prostředky; nevíme, zda by se mu to podařilo; v dané chvíli však prohlašujeme, že Liga je skutečnou Všeobecnou diktaturou. Vyčkejme okamžiku, až její [pokladny]† budou pl[né]†." Chce-li ten chlap na to čekat, tak se hodně načeká.

* Charles Étienne Lafargue.
** Úryvek článku cituje Marx francouzsky.
† Na těchto místech je poškozen papír.

Část Vilémovy řeči (pronesené v *Berlíně*), která byla otištěna v příloze, ukazuje přes všechnu hloupost na nepopiratelnou mazanost, se kterou si dovede přistřihnout věc podle své potřeby.[372] Ostatně, ta krása! *Protože* se říšského sněmu smí využívat *jenom* jako *nástroje k agitaci*, nesmí se tam *nikdy agitovat* pro nic rozumného, co se přímo dotýká zájmů dělnictva! Iluze našeho bodrého Viléma, že by se Bismarck nepostavil proti *opravdovým opatřením ve prospěch dělnictva*, protože má přece „rád" řečňování nakloněné dělníkům, je opravdu okouzlující! „Jako by" se — tak by to řekl Bruno Bauer — pan Wagener v říšském sněmu teoreticky nevyslovil *pro* tovární zákony a nebyl *prakticky* proti nim, „protože by za pruských poměrů nepřinesly žádný užitek"! „Jako by" si pan Bismarck, kdyby opravdu chtěl a *mohl* udělat něco pro dělníky, nebyl s to *sám* vynutit, *aby se prováděly* platné zákony *přímo v Prusku!* Jenom proto, že by se to stalo v Prusku, *muselo* by přece následovat liberální „Sasko" atd. Vilém nechápe, že nynější vlády sice s dělníky koketují, ale velmi dobře si uvědomují, že jejich jedinou oporou je buržoazie a že jí proto snad *mohou* nahánět prodělnickými frázemi strach, ale nikdy fakticky postupovat proti ní.

To hovado věří v budoucí „*stát demokracie*" **jako takové**! A za tím se skrývá jednou konstituční Anglie, podruhé buržoazní Spojené státy a potřetí zase ubohé Švýcarsko. O revoluční politice „*to*" nemá ponětí. Co uvádí — po švábském Mayerovi* — jako důkaz akceschopnosti demokracie: kalifornskou železnici. Tu ale postavili tak, že buržoové si sami *podarovali* prostřednictvím Kongresu obrovskou spoustu „národní půdy", tedy ji *vyvlastnili* dělníkům tak, že tam importovali čínskou holotu, aby stlačili mzdy, a vytvořil nakonec novou odnož „finanční aristokracie".

Pokládám také za drzost, že Vilém uvádí Tvé a mé jméno v souvislosti s Brassem.[400] Vyslovil jsem se *přímo* proti tomu, že se s Brassem zahazuje, a zároveň jsem — viva voce** — prohlásil: jestliže to povede ke skandálu, *budeme ho veřejně dezavuovat.*

Snad Tě budou zajímat následující místa z „*Memoirs of a Cavalier*"[401] od *Daniela Defoa.*

* Karlu Mayerovi.
** naprosto jasně.

1. Na místě, kde mluví o tom, jak kardinál Richelieu přehlížel vojska v Lyonu, říká:

„*Francouzští pěšáci*, v porovnání s pěchotou, kterou jsem viděl později v německých a švédských armádách, si nezasluhovali být nazýváni vojáky. Na druhé straně, ve srovnání se Savojci a s italskými jednotkami, byli to dobří vojáci."

2. A když mluví o tom, jak se Gustav Adolf začal vměšovat do toho německého srabu:

„Zprvu byli" (německá protestantská knížata) „svolni připojit se k němu, alespoň neměli odvahu přidat se k císaři, jehož moci se právem obávali; přáli Švédům úspěch a *byli by velmi rádi, kdyby tu věc obstaral někdo jiný; jako praví Němci se však chtěli raději dát zachránit, než aby se zachránili sami*, a proto váhali a dodržovali smlouvy."*

Doufám, že Tě uvidím příští pondělí.

Salut.

Il
Moro

Nezapomeň na ten malý zápisník, který jsem u Vás nechal. Je tam pár poznámek. Ani na ctihodného Dühringa.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny, francouzštiny a angličtiny

* Úryvky z Defoa uvádí Marx anglicky.

215

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 12. srpna 69

Milý Mouřeníne,

ten gordický uzel se Šnapsem* jsem rozťal tak, že jsem Tussy prostě řekl, oč jde; zda to v ní vyvolalo nějakou rozpolcenost, to nevím, ale má teď bohužel jiné starosti, bolí ji totiž od minulého pátku neustále ten zub, který se ji tolik natrápil už dřív. Zatím to snášela podivuhodně hrdinsky, ale málo spaní a dlouhé nervové napětí přece jen zapůsobily, a tak je dnes na ní vidět, že ji to trochu vzalo. Říkala, že jste nechtěli, aby si ten zub dala vytrhnout; ale protože to už takhle nemohlo jít dál, poslal jsem ji dnes s Lizzie k jednomu z nejlepších zdejších zubařů a radil jí, aby se podřídila jeho verdiktu. Ten po důkladném vyšetření říká, že ten zub půjde možná zachránit, ale že by musel přece jenom ven, kdyby do soboty do rána nepřestal bolet. Rozhodně však nemůže to dítě snášet každých 6 měsíců takovou vytrvalou, nervy drásající bolest; její celkové zdraví tím trpí tak, že ten zub za to zdaleka nestojí. Zatím doufám, že budu moci brzo hlásit něco lepšího.

Musím se teď hned vypravit do Schillerova ústavu[50] a podívat se, jak to dopadlo v Eisenachu[367]. Zdá se, že v sobotu se obě strany rozešly v míru a že se tak alespoň předešlo *všeobecné* pranici.**

Jak hloupí a nechutní jsou ti urquhartovci, vyplývá z toho, že se nikdy nezmiňují o knize

* Charlesem Étiennem Lafarguem.
** Viz tento svazek, str. 403.

„A Residence in Bulgaria" od St. Claira, bývalého kapitána 28. pluku, a Ch. Brophyho, 1869.

Tuhle knihu napsali dva chlapíci, z nichž jeden, St. Clair, se předtím zúčastnil jako důstojník krymského tažení a umí turecky, polsky, rusky a bulharsky. Žil v té zemi 3 roky, ten druhý $1^1/_2$ roku a jsou tam dosud. Ta věc je nesmírně živě a zasvěceně napsaná a má větší cenu než kterákoli mně známá kniha na tohle téma. Na Angličany jsou autoři podivuhodně bez předsudků, ačkoli v ekonomice a politice mají slabiny. Dovedou se ale *dívat*. Přišli tam — alespoň ten Brophy — jako přátelé křesťanů a změnili své stanovisko úplně ve prospěch Turků. Protože však nacházejí *háčky i* na tureckém systému vlády (ačkoli i v tom mají ledacos společného s Urquhartem), *nesmějí* urquhartovci jmenovat knihu, která má dokonce i z jejich vlastního hlediska větší cenu než celá ta jejich „Free Press". Fakta z ní mají pro mne větší význam než všechno to žvanění urquhartovců, a to vylíčení ruské a francouzské politiky v Cařihradě může náš krátkoruký Collet těm dvěma závidět. Vždyť je ta věc napsána tak, že se dá číst — číst se zájmem — a bude tady prospěšnější než „Free Press" s tím svým prorockým řečňováním za celých 10 let.

Především jsem se vypořádal s Gottfriedem Ermenem. Všechno je podepsáno. Konečně jsem se toho šosáka *úplně* zbavil.

Srdečné pozdravy ode všech.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

216

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 16. srpna 69

Milý Mouřeníne,

včera večer jsem dostal telegram, podle kterého matka přijede do Ostende teprve ve středu večer. Protože teď musím počkat, až mi z domova pošlou dopis s bližšími informacemi, a protože mě nutí i další důvod, abych byl zítra ještě tady, telegrafoval jsem Ti dnes, že přijedu teprve ve středu. Také se bojím, že bych nemohl nocovat v Tvé beztak přeplněné domácnosti, kdyby mezitím přijeli Lafarguovi, a v tom případě bych chtěl vědět, zda bych se mohl ubytovat někde poblíž.

Tussin zub je venku; lékař přišel na to, že jeden ze tří kořenů je zanícen, a proto jediná pomoc byla jej vytrhnout. Bolesti teď ustaly.

Mám v úmyslu jet ve 3.30 středoanglickou dráhou, vlakem, který přijíždí do Londýna v 8.50.

Srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

217

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 16. srpna 69

Milý Mouřeníne,

confusion worse confounded![402] Nový telegram z domova, že matka nebude pro lehčí onemocnění v Ostende ani zítra a že se bližší dovím teprve ve čtvrtek. Protože se podle toho to Ostende odkládá na neurčito, rozhodl jsem se vyrazit ve čtvrtek, jestliže mi do toho nic nepřijde, s Tussy a Lizzie do Irska a pobýt tam nějakých 10—14 dní. Změnit by na tom mohl něco jen dopis od matky, který by se musel objevit nejpozději ve čtvrtek navečer, ale jak to vypadá, nepokládám to vůbec za pravděpodobné!

Srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

Bližší ve čtvrtek.

Málem jsem zapomněl to hlavní: přikládám desetilibrovku, ze které je 5 od Moora a 5 ode mne jako příspěvek Internacionále. Pošli Moorovi jeho stvrzenku přímo, S. Moore, 25 Dover Street, Oxford Road, Manchester.

Y/D 69 237, Manchester, 30. ledna 68.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

218

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 17. srpna 1869

Milý Frede,

všechno je připraveno na Tvůj příjezd.

Nezapomeň si vzít lístek buď jen do *stanice Kentish Town* (hned u nás), nebo kdyby sis ho vzal až do stanice St. Pancras, aspoň na stanici Kentish Town vystoupit.

Pan Lafargue zásadně neudává, který den přijede, aby nikdo neměl strach, kdyby se opozdil. Také zásada!

Doufám, že chudák Tusinka je už zase v pořádku.

Posílám Ti v příloze schweitzeriána[403], na kterých si můžeš pochutnat cestou.

Tvůj

K. M.

Přikládám výtisky (Bonaparta)[351] 1. pro Charlese*, 2. Schorlemmera, 3. Moora, 4. Gumperta.

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Charlese Roesgena.

219

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 18. srpna 1869

Milý Frede,

Tvůj dopis nás trochu zklamal, protože jsme všichni doufali, že Tě tu dnes večer uvítáme. Ten plán s Irskem je moc pěkný (Lizzie a Tussy by mohly obdivovat „convicted" in natura*, jestli to zase něco nepřekazí. Dnes večer přicestuje rodina Lafarguových, odjíždí dnes v 10 hodin z Dieppe.

Těch 10 liber št. jsem dostal. Ale nemohu poslat stvrzenku *dřív než v sobotu*, kdy zasedá podvýbor. Peníze přicházejí mimořádně vhod, v hodině dvanácté.**

Včera oznámil Dupont, že francouzští (resp. pařížští) odboráři (bronzaři) vrátili, tj. poslali mu, aby vrátil 45 liber št.[404] Tyto peníze jim asi před rokem naším prostřednictvím zčásti půjčily, zčásti darovaly zdejší tradeuniony. (Dříve už poslali na náš příkaz 20 liber št. z Paříže do Rouenu.) Prosadil jsem, aby byli vysláni k zdejším tradeunionům delegáti, kteří by jim při předání peněz promluvili do duše. — Jinak se pařížští odboráři zachovali velmi slušně. Včera přišel také dopis od Ludwiga Neumayra, datovaný v Eisenachu, v němž píše[405]:

„Na sjezdu v Eisenachu bylo usneseno, že je nutno vyzvat dělníky v Německu, aby se připojili k Mezinárodnímu dělnickému sdružení tak, že si opatří průkazy jako členové ústředí. A protože mě Joh. Ph. Becker v Ženevě jmenoval agentem sekce německého

* „porobené" [Irsko] na vlastní oči.
** Viz tento svazek, str. 404 a 412.

jazyka ‚Mezinárodního dělnického sdružení' pro *Vídeňské Nové Město* a okolí, prosím o přesnou instrukci, jak mám teď postupovat. Se sociálně republikánským bratrským pozdravem atd. Adresa: Ludwig Neumayr, redaktor ‚*Wiener-Neustädter Wochenblatt*' *ve Vídeňském Novém Městě*, Rakousko."

To je rána pro starého Beckera a zvláště pro „*pokladnu* jazykových skupin". Ale z osobního přátelství se přece věc sama nesmí zpackat.

Pamatuješ se na lipského *Wernera* (knihaře), kterému jsem psal z Manchesteru. Udělal pro nás od té doby pěkný kus práce.

Včera také přišla přihláška jedné (italské) skupiny z Terstu. Rovněž z *Barcelony*; přikládám výtisk *orgánu** této nové skupiny.

V Poznani — jak oznámil Żabicki — skončili *polští* dělníci (tesaři atd.) vítězně stávku s pomocí berlínských soudruhů.[406] Tento boj proti panu Kapitálu — i v podřadné formě jako stávka — se vypořádává s národnostními předsudky jinak než řečičky pánů buržoů o míru.

Doufám, že mi Tussy pošle několik řádek, jak je to s jejím zdravím. Poroučím se pěkně paní Lizzie.

El
Moro

Velmi politováníhodná je nenadálá smrt Sylvise (41 let), předsedy amerického Dělnického svazu, zrovna *před* sjezdem Dělnického svazu[407], pro jehož úspěch skoro celý rok jezdil a agitoval křížem krážem po Spojených státech. Kus jeho práce přijde takhle nazmar.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Federación".

220

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 5. září 69

Milý Mouřeníne,

včera v poledne jsem se zase vrátil domů přes Ostende. Do Londýna jsem přijel ráno ve čtvrt na sedm, v půl osmé mi jel vlak sem, a tak jsem pokračoval v cestě, protože jsem skoro celou noc vůbec nespal a neměl jsem už na nic jiného pomyšlení. Myslel jsem si také, že jsi s Jenny odjel,* a teprve tady jsem se dověděl, že nikoli. Tohle zdržení Tvého odjezdu mi připadá trochu divné, nedovedu si představit, že to zavinil jenom basilejský kongres[336], a proto mě napadá, jestli v tom snad nevězí peníze. Když jsi mi psal o 75 liber št., poslal jsem Ti 100, protože jsem předpokládal, že zbytek použiješ na cestu, ale protože jsem to výslovně nenapsal, našlo se pro ně možná jiné uplatnění, a je-li tomu tak, *telegrafuj* mi *zítra ráno* (pokud možno před desátou), *kolik potřebuješ*. Zítra večer totiž asi odjedeme do Dublinu a asi tak mezi jedenáctou a dvanáctou zajdu do města obstarat si finanční záležitosti, takže bych to mohl ještě hned vyřídit.

Byl jsem několik dní v Engelskirchenu.[408] Lidé v Německu čím dál víc hloupnou. Sice na ně hrozivě doléhá stále víc dělnické hnutí a všichni s ním koketují a mají na ně všelijaké mastičky, ale rozum jim to nezbystřilo, naopak. Například můj pan bratr** chtěl řešit sociální otázku „amortizováním práce", zrovna tak jako amortizuje továrnu, budovy, stroje atd., a to tím, že například na každou libru příze přiráží k *ceně* jeden groš a tím odbývá dělníky, kteří už

* Viz tento svazek, str. 419.
** pravděpodobně Rudolf Engels.

jsou staří, nemocní, neschopní práce! Ten dobrák docela užasl, když jsem mu vyložil, jak je tahle historie bezmezně naivní a nesmyslná, a nakonec slíbil, že si přečte Tvou knihu*. Dal mi přečíst článek v Engelově statistickém časopise o pruských hornických bratrských pokladnách, z kterého je vidět, že se tam *ne*vyskytují ty nejkřiklavější hanebnosti saských stanov, ale jinak je všechno úplně stejné.[409]

Největším mužem v Německu je rozhodně Strousberg. Ten chlap se co nevidět stane německým císařem. Kam se člověk vrtne, všude se mluví jen o Strousbergovi. Je to ostatně docela zajímavý chlapík. Můj bratr, který se s ním dostal do styku, vylíčil mi ho velmi živě. Má smysl pro humor, v lecčems je geniální a rozhodně má nesrovnatelně vyšší úroveň než král železnic Hudson. Skupuje teď všechny možné průmyslové podniky a všude ihned snižuje pracovní dobu na 10 hodin, ale nesnižuje mzdy. Přitom si jasně uvědomuje, že skončí jako žebrák. Řídí se hlavně zásadou: brát na hůl jen akcionáře, ale s dodavateli a s ostatními průmyslníky jednat kulantně. V Kolíně jsem viděl jeho podobiznu, vypadá docela sympaticky, dobrosrdečně. Má úplně temnou minulost, někdo říká, že vystudoval práva, podle jiných prý měl v Londýně nevěstinec.

Vilémek teď klesl tak hluboko, že už si netroufá ani říci, že Lassalle od Tebe opisoval, a to chybně. Tímhle je celému životopisu u pytlíku zaťata žíla, a kdo ví, nač to potom ještě tiskne.[410]

Dal také vyhlásit za orgán těch janků ve Švýcarsku ubohý „*Felleisen*", dokonce ani ne „Vorbote"![411] Je to vykutálená společnost. Srov. rozpravu o sociálně demokratické, demokratickosociální anebo sociálně demokratické + demokratickosociální dělnické straně na eisenašském sjezdu. A Rittinghausen její prorok![412]

O „18. brumairu"[351] se Vilém pořád ještě nezmiňuje. Musel by tam také asi „vynechat" leccos, co by se jeho a ostatních „mohlo dotknout"!

Všichni Vás všechny srdečně pozdravujeme.

Tvůj
B. E.

* první díl „Kapitálu".

Přikládám obrázek k doručení zoologu Vogtovi. Liebknecht to může zprostředkovat přes svého přítele Goegga. Je vpředu demokratický a vzadu socialistický, tedy úplně pravověrný a demokratickosocialistický.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

221

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Hannover 25. září 1869

Milý Frede,

dostal jsem dnes dvě nepříjemné zprávy z domova. Malý Šnapi* je na tom moc špatně a ztratil za tu krátkou dobu, co jsme pryč, 1 $^1/_2$ libry na váze. Kugelmann trvá na tom — a píše dnes v tom smyslu do Londýna —, aby byl konzultován londýnský dr. West, vyhlášený dětský lékař a prý také profesor v Lafarguově nemocnici (sv. Bartoloměje). — Za druhé, Laura už zase čeká dítě, což je pro ni i pro Lafargua stejně mrzuté.

Jsme tady už týden. Pobyli jsme několik dní v Belgii (Bruggy a Lutych), pak jsme zajeli do Kolína nad Rýnem. Odtud na návštěvu k mysliteli Dietzgenovi v Siegburgu. Pak do Bonnu a z Bonnu parníkem do Mohuče. Jenička byla plavbou nadšena. Bohužel nám to kazil jeden dotěrný spolucestující. V Bonnu jsme večer navštívili Hagena. Nebyl doma. Přišel druhý den ráno, když jsme odjížděli. S tím, že nás doprovodí do Rolandsecku, zůstal nám na krku až do Mohuče. V Mohuči jsme pobyli den u Stumpfa, který má neobyčejně milou rodinu (dceru a sestru). Při té příležitosti jsme si odskočili do Wiesbadenu. Ems jsme vynechali. Den v Cáchách u Karla Philipse.

Při té cestě Belgií, za pobytu v Cáchách a za plavby po Rýně jsem se přesvědčil, že se musí jít, zvlášť v katolických oblastech, energicky proti kněžourům. Budu v tom smyslu působit přes

* Charles Étienne Lafargue.

Internacionálu. Ti dotěrové (např. biskup Ketteler v Mohuči, kněžouři na düsseldorfském sjezdu atd.) koketují tam, kde to pokládají za vhodné, s dělnickou otázkou.[413] V roce 1848 jsme pracovali fakticky pro ně, jenom oni sbírali v období reakce plody revoluce.

Kudy jsem procházel, nikde nic nevěděli o mém „Ludvíku Bonapartovi". Poslal jsem o tom Meissnerovi ne právě slušnou zprávu. Zatím neodpověděl.[414]

Liebknecht mi zase psal kvůli Tvé „Selské válce", která má být vydána pro potřeby propagandy. Protože to tentokrát vyjde sub auspiciis eisenašského ústředního orgánu, radím Ti udělat potřebné korektury a *hned jim to tam poslat*. Poněvadž se za pár dní sejdu možná s Vilémem*, napiš mi *obratem*, co máš v úmyslu.

Feuerbach psal v podobném smyslu — mutatis mutandis — stejně jako Ruge** o mé knize*** Kappovi do New Yorku, který zase informoval našeho Meyera† v St. Louis.

Jenička ještě nedostala od svých zaměstnavatelů žádnou výzvu k návratu. Je to nepříjemné. Na jedné straně je těžké tak rychle odsud vypadnout. Na druhé straně dělá změna tomu dítěti moc dobře. Vypadá skvěle.

Zdravím srdečně paní Burnsovou a Tusinku.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 423.
** Viz tento svazek, str. 779.
*** o prvním dílu „Kapitálu".
† Sigfrida Meyera.

222

Engels Marxovi

do Hannoveru[1]

Manchester 27. září 69

Milý Mouřeníne,

protože nám to s Eichhoffem nevyšlo,* bude pořád líp, když tu „Selskou válku" vydá Vilém, než aby se vůbec nevydala. A tak si tu věc hned projdu. Ostatně mi může Vilém o tom napsat sám, vždyť mi pořád ještě neodpověděl na můj poslední dopis, a já nevím, proč bych si ho měl předcházet.

Lafargue je přes všechno své lékařství větší blázen, než jsem čekal. Musíš v té věci opravdu zakročit s veškerou energií, jinak by mohlo dojít ke skutečnému neštěstí.**

Vrátili jsme se před týdnem ve čtvrtek v pořádku z Irska, byli isme v Dublinu, ve Wicklowských horách, Killarney a Corku. Dobře jsme se bavili, obě ženské se ale vrátily ještě nadšenější pro Hibernii***, než tam jely. Počasí vcelku dobré. Podle novin je tam u vás ještě horší než tady.

Z Trenchových „Realities of Irish Life" jsem poznal celé to tajemství, proč je Irsko tak „přelidněno". Ten šosák dokazuje na příkladech, že irští rolníci obdělávají půdu tak, že 10—15 liber vynaložených na akr, které se jim za 1—4 roky *úplně vrátí*, *zvyšuje* pachtovné z 1 šilinku na 20 šilinků a ze 4 šilinků z akru na 25—30 šilinků. *Tenhle* zisk strkají do kapsy landlordi.

Pan Trench se dá pěkně kontrolovat vlastními výroky na Seniorovu adresu, které dal Senior uveřejnit.[415] Trench říká libe-

* Viz tento svazek, str. 360 a 369.
** Viz tento svazek, str. 419.
*** Irsko.

rálnímu Seniorovi, že by byl také ribbonmanem[416], kdyby byl irským rolníkem!

Dietzgena bych byl z Engelskirchenu[408] navštívil také, ale silnici do Siegburgu strhla právě voda a spojení bylo skoro přerušeno.

Nemohla by Jenička napsat těm Monroeovým? Myslím si, že ten případ by se dal urovnat.

Irský obchod se v posledních 14 letech obrovsky rozrostl. Dublinský přístav nebyl k poznání. Na nábřeží v Queenstownu jsem slyšel hodně mluvit italsky, pak srbsky, francouzsky a dánsky, resp. norsky. Je opravdu hodně „Taliánů" v Corku, jak se říká v té komedii. Země sama vypadá ale úplně vylidněná a člověka hned napadne, že je tu moc málo lidí. Všude je také pozorovat válečný stav. Royal Irish* pobíhají všude v oddílech s tesáky a někdy i s revolvery u pasu a s policejními obušky bez okolků v rukou, v Dublinu projížděly středem města baterie se spřežením, což jsem v Anglii nikdy neviděl, a vojáci jsou všude, kam se podíváš.

Nejhorší u Irů je, že propadají korupci, jakmile přestávají být rolníky a začínají buržoaznět. Je to tak ovšem u většiny rolnických národů. V Irsku je to ale zvlášť zlé. Proto je i tisk tak strašně mizerný.

Moore je v Tyrolsku, příští týden se asi vrátí.

Nepojedeš do Hamburku navštívit Meissnera?[417] Jestliže ano, mohl by ses mu zmínit o tom, že pracuji na něčem o Irsku a že mu to pak nabídnu.[418]

Zdravím srdečně Jenny a Kugelmanna.

Tussy a Lizzie také pozdravují.

Tvůj
B. E.

[Na poslední straně dopisu]
Panu dr. Marxovi.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* příslušníci britského Královského irského pluku.

223

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Hannover 30. září 1869

Milý Frede,

Tvůj dopis přišel včera večer.

Dnes už mám z Londýna o Šnapíkově zdraví* lepší zprávy. Laura a Lafargue chtějí opustit Londýn, jakmile to stav maličkého dovolí. Za těchto okolností pokládám za nutné, aby se Tussy *okamžitě vrátila* do Londýna. Laura by jí velmi zazlívala, kdyby si Tussy trochu nepospíšila a nesetkala se ještě s rodinou Lafarguovic, než odjedou do Paříže.

Právě jsem prožvanil hodinu s deputací 4 lassallovců, kterou za mnou poslala místní pobočka Všeobecného německého dělnického spolku[155]. Počínal jsem si přirozeně velmi zdrženlivě a hrál jsem si na diplomata, ale řekl jsem těm lidem sub rosa, co bylo třeba.[419] Rozloučili jsme se jako dobří přátelé. Pozvali mě jménem spolku, abych jim udělal přednášku, ale to jsem přirozeně odmítl.

V neděli přijde jiná deputace, z Brunšviku: Bracke, Bornhorst, Spier[420]. Ta už mi není tak sympatická.

Liebknecht píše, že nemůže přijet kvůli Prusům.[421]

Ale: 1. touhle cestou to trvá do Hamburku 2 dny místo 4 hodin. 2. jenom na cestu se musí vynaložit navíc kolem 40 tolarů. Nechce se mi do toho a nemohu si to také dovolit.**

* Viz tento svazek, str. 419.
** Viz tento svazek, str. 713.

Musím končit, protože pošta (dopolední) je tu otevřena jen do čtvrt na dvě a teď už je jedna a deset minut.

O Tvé knize[418] s Meissnerem promluvím.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

224

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester pátek 22. října 69

Milý Mouřeníne,

přikládáme ve velkém spěchu fotografie, ze kterých ať si Jenny jednu vybere. Mám po téhle změně počasí ošklivou chřipku, začíná se to ale lepšit.

Wakefieldovu knihu[422] cituje Butt[423] jako „A View of Ireland" a také jako „An Account of Ireland", 2 svazky, 1812 nebo 1813.

Youngova kniha se jmenuje „A Tour in Ireland", 2 svazky, datum není uvedeno.

Rancův román je velmi hezký.

Srdečné pozdravy.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

225

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 23. října 1869

Milý Frede,

děkuji srdečně za fotografie.

Mám také těžkou chřipku.

Toho A. Younga jsem si právě objednal a napíšu témuž člověku (Adamsovi) i kvůli Wakefieldovi.*

Podle Lafarguova dopisu panuje v Paříži velké vzrušení.

Z Petrohradu mi poslali pětisetstránkový svazek o postavení ruských rolníků a dělníků od Flerovského. Bohužel *rusky*. Pracoval na té knize 15 let.[424]

Velký Bakunin se teď chystá do Neapole jako delegát na sjezd ateistů, který tam pořádají proti ekumenickému koncilu.[425]

Salut.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 425.

226

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 24. října 69

Milý Mouřeníne,

chřipku jsem — aspoň v podstatě — šťastně překonal, protože omezuji chmelovinu, večer sedím doma a piju odvar z lněných semínek s citrónem a medem.

Wakefielda[422] jsem tu šťastně objevil ve své půjčovně knih — tj. v katalogu, ve skutečnosti nebyl k nalezení. Ale pokoušejí se mu přijít na stopu, zase Ti o tom napíšu. Jsou to *2 tlusté kvartové svazky*. Vůbec zjišťuji, že spousta věcí, které tu mám, zvláště pro dobu od 1500—1800, se dá docela dobře použít a některé věci jsou velmi důležité, takže jestli se najde Wakefield a jestli seženu Younga, budu už potřebovat skoro jen úplně moderní věci. Sadler je tu také.

K Flerovskému[424] — jméno je neslovanské, zvláště neruské, ani jedno ruské slovo nezačíná na fl kromě flangovyj,* flot, flankirovať** atd. — budeš asi potřebovat Gaudissarta***; za 3 měsíce se totiž člověk sice může naučit tolik rusky, aby mohl přečíst nějakou takovou knihu, ale na to teď přece nemáš čas. Ať se na to Gaudissart podívá, a jestli to za něco stojí, mohu se na tom možná napřesrok v létě zase trochu pocvičit v ruštině, jakmile budu hotov s Irskem. Od Irska k Rusku je jen skok.

Přikládám obálku Tvého 2. dopisu z Hannoveru†, který nese

* V rukopise Flügelmann, Flotte — krajník, loďstvo.
** chránit boční palbou.
*** Sigismunda Borkheima.
† Viz tento svazek, str. 423.

stopy pruské pozornosti, ačkoli je mi nepochopitelné, kde na to ti lidé našli čas, protože jsi dopis podal teprve 10 minut před zavřením pošty. Ovšem od toho okamžiku do odjezdu vlaku našli možná ještě nestřeženou chvilku pro sebe.

Na irských dějinách je vidět, jakou smůlu to znamená pro národ, když ujařmí jiný národ. Všechna anglická svinstva pramení z irské Pale[426]. Cromwellovu dobu musím ještě prostudovat, ale tolik se mi zdá jisté, že by to i v Anglii bývalo šlo jinak, kdyby nebylo nutné ovládnout vojensky Irsko a vytvořit tam novou aristokracii.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, oddíl třetí, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

227

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 30. října 1869

Milý Frede,

přiložené Bonhorstovy dopisy a goeggiana mi laskavě po přečtení vrať.[427]

Že si Serno sáhl na život, je přirozené. Že ale Bakunin, se kterým až do konce špatně vycházel, se hned vrhl na jeho papíry, to je opravdu zvrácenost.[428] Apropos. Tajemník našeho francouzského výboru v Ženevě* má Bakunina plné zuby a stěžuje si na to, že svým „tyranstvím" všechno dezorganizoval. V „*Égalité*" pan Bakunin naznačuje, že němečtí a angličtí dělníci nepotřebují individualitu, a že proto přijímají náš autoritativní komunismus. Naproti tomu Bakunin zastupuje *anarchický kolektivismus*.[429] Anarchii má ovšem v hlavě, kde mu utkvěla jediná jasná myšlenka — že první housle musí hrát Bakunin.

Abys úplně pochopil Bonhorstovy a Goeggovy dopisy, musíš vědět, že balíci (nebo spíše jejich představitelé) ve Švýcarsku, Rakousku a Německu bijí na poplach kvůli usnesení basilejského kongresu o *pozemkovém vlastnictví*.

Nad tou hloupostí a nemohoucností (využívanou chytřejším Schweitzerem), s níž Vilém a spol. odpovídají na vzdechy švábského Mayera** a ostatních svých odpůrců z řad lidové strany, vstávají vlasy na hlavě.[430] Žádného z těch mezků zatím ani nenapadlo zeptat se liberálních vzdychalů, neexistuje-li náhodou v Ně-

* Henri Perret.
** Karla Mayera.

mecku vedle malého rolnického vlastnictví velké pozemkové vlastnictví, které je základnou přežívajícího feudalismu, nebude-li se muset za revoluce odstranit už jen proto, aby se skoncovalo s nynějším státním hospodářstvím, a dá-li se to udělat tím zastaralým způsobem z roku 1789?[431] Quod non.* Ti oslové věří švábskému Mayerovi, že otázka půdy má bezprostřední praktický význam jenom pro Anglii!

Za důsledek basilejského kongresu je třeba pokládat založení (ostatně přímo z iniciativy generální rady) *Ligy půdy a práce*[432], jímž se dělnická strana úplně rozešla s buržoazií, výchozím bodem k tomu je nacionalizace půdy. Eccarius byl jmenován výkonným tajemníkem (vedle Boona, který je tajemníkem čestným) a bude za to placen.

Mně uložila generální rada napsat pár slov k anglické dělnické třídě o té demonstraci za irské vězně z minulé neděle. Při tom, čím se teď zabývám, se mi do toho vůbec nechce, ale musím. Demonstraci londýnské listy úplně zkreslily. Byla skvělá.[433]

Zdravím srdečně paní Lizzy a nedělní hosty.

Tvůj
K. M.

Dopis, který jsem Ti posílal z Hannoveru, zapečetili Prusové tak špatně jednak ze spěchu a jednak ze vzteku, že v něm nic nenašli.**

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Kdepak.
** Viz tento svazek, str. 423, 427—428.

228

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 1. listopadu 1869

Milý Mouřeníne,

to usnesení o pozemkovém vlastnictví[427] vykonalo pravé divy. Poprvé od té doby, co Lassalle začal se svou agitací, nutí ty chlapy v Německu zase myslet, což se dosud pokládalo za úplně zbytečné. To je zřetelně vidět z Bonhorstova dopisu.[434] Dopis se mi celkem líbí i jinak, přes lichocení a polovzdělanost je v tom určitý zdravý lidový humor, a s tou hypotékou se strefil přímo do černého. Lidé ostatně zapomínají, že kromě té hlavní věci s velkým pozemkovým vlastnictvím existují různé druhy rolníků: 1. pachtýři, kterým je jedno, náleží-li půda státu nebo velkému vlastníkovi; 2. vlastníci, za prvé velcí rolníci, proti jejichž reakční existenci je třeba popichovat nádeníky a čeledíny, za druhé střední rolníci, kteří se mohou stát také reakčními a kterých není mnoho, a za třetí zadlužení malorolníci, na které se dá jít přes hypotéku. K tomu se dá tedy říci, že proletariát nemá zatím proč přicházet s otázkou *malého* pozemkového vlastnictví.

Je to ale nádhera, že našeho biedermana Goegga teď vyrazili jeho vlastní lidé, že je příliš komunistický! Za tím vězí ten chrabrý Ladendorff. Beust* je sice na papíře komunista, ale chytne se snadno, když se mu řekne, že peníze nebyly poskytnuty na takové účely, ale jen na to, aby bylo Německo všeobecně revolucionizováno. A teď máme *my* dokonce udržovat při životě ten nešťastný

* Friedrich von Beust.

„Felleisen", o kterém lze říci jen to, že čím dřív půjde k čertu, tím líp.

Z německých materiálů bys mi mohl posílat některé charakteristické věci, abych byl alespoň trochu informován, co je nového.

Prušáci zas jednou provedli vynikající prušácký kousek, když zničili v Celle památník bitvy u Langensalzy. Něco podlízavějšího než interpelace pana Miquela o tom tu ještě nebylo. Roon té příležitosti využil a konstatoval, že v Prusku stačí služební rozkaz představeného k tomu, aby voják mohl pošlapat každý soudní rozsudek.[435]

Serna je mi líto, zdá se, že to byl opravdu slušný Rus.[428] Ještě víc je mi ale líto Goegga s tím jeho názorem na Sernovu klasickou francouzštinu, ze které jsme přece viděli nějaké ty ukázky.*

Je to opravdu štěstí, že „Bee-Hive" teď přiznává stejně drze jako hloupě svou buržoazní barvu. Tak zpotvořené číslo, jako je včerejší, jsem ještě nikdy neviděl.[436] To poklonkování před Gladstonem a celý ten buržoazně-protektorsko-filantropický tón musí tomuto listu brzo zlámat vaz a vyvolat potřebu skutečného dělnického listu. Je moc dobře, že právě ve chvíli, kdy se dělníci probouzejí ze svého liberálního opojení, stává se jejich jediný list stále víc buržoazním. Tak hloupý ale Sam Morley přece jen neměl být, aby tam poslal takové pitomce a dovolil jim, aby mu dávali tak silný a nápadný buržoazní nátěr.

Fenianská demonstrace v Londýně** jenom znova dokazuje, zač stojí oficiální publicita tiskem. Sejde se tu nějakých 100 000 lidí a uspořádají nejimpozantnější demonstraci, jakou Londýn kdy viděl; celý londýnský tisk bez výjimky to ale může vylíčit jako hanebný neúspěch, protože je to tak v zájmu „vážené smetánky".

Za nynější stávky přadláků v Boltonu[437] řekl jeden majitel přádelny Samu Moorovi rovnou: Vůbec nám nejde o pětiprocentní snížení mezd, to, co chceme a oč usilujeme, je omezení výroby (tedy *stávka*).

Wakefield[422] tady stále ještě není k sehnání. Než ho ale budu potřebovat, musím se především podrobněji podívat na základ, totiž na dějiny let 1600—1700.

* Viz tento svazek, str. 264.
** Viz tento svazek, str. 430.

Abych měl mezi svými irskými prameny také něco komického, našel jsem tu v knihovně cizojazyčné literatury „Irsko“ od Jacoba Venedeye!

Srdečně zdravím. Je tu psí počasí.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

229

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 6. listopadu 1869

Milý Frede,

posílám Ti 1 „Pionier", 1 „Volksstaat" a různá čísla „Social-Demokratu".

Z „Pionieru" se dovíš, že jsem podle Heinzenova názoru napsal „Kapitál" jen proto, aby *on* měl čemu nerozumět.[438]

Schweitzer využívá toho, že se Liebknecht bojí svých demokratických přátel*, a dělá, jako by polemika proti pozemkovému vlastnictví byla to hlavní v Lassallově vyznání víry! Ta nestydatost! Ostatně Bonhorst mu to pořádně osolil v jednom čísle „Volkstaatu", které nemohu najít.[439] Nevím, jestli „Volkstaat" dostáváš.

Bonhorstovo zatčení je dobré.[440]

Nemůže být nic směšnějšího než strach, který dnes mělo všechno ctihodné publikum z královniny cesty městem.[441] Všechno bylo prošpikováno policií jako ve Francii. Celý ten poplach byl přitom vyvolán špatným vtipem. Několik štváčů se bavilo po týdny tím, že pouštěli do oběhu letáky, ve kterých vyzývali vyhladovělé dělníky z East Endu, aby hromadně přišli královnu uvítat a de ne pas laisser passer la reine**.

Má rodina se právě vrací z té podívané. Publikum bylo chladné jako led. Madame prý na to zírala vyjeveně a nadmíru kysele.

Pošlu Ti teď někdy sborník s nejrůznějšími pamflety o Irsku,

* Viz tento svazek, str. 429—430.

** a nenechali královnu projet.

který jsem náhodou sehnal. V pamfletech od Ensora (kterého jsem také citoval v „Kapitálu“[442]) je ledacos pikantního. Ensor byl politický ekonom anglického původu (jeho otec žil ještě v Anglii v době, kdy se Ensor narodil), protestant, a navíc před rokem 1830 jeden z nejradikálnějších repealistů[39]. Protože je sám v náboženských věcech indiferentní, může hájit vtipně katolicismus proti protestantům. První pamflet v knize je od Arthura O'Connora. Čekal jsem od toho víc, vždyť tenhle O'Connor hrál v roce 1798 významnou úlohu[443] a našel jsem od něho dobré články o Castlereaghově řádění v Cobbettově „Political Register“. Tussy se bude muset do toho Cobbeta podívat, co se v něm najde o Irsku.

Tento týden jsme ztratili s Tussy tři dny tím, že jsme dávali do pořádku mou pracovnu. Už jsem tam měl neuvěřitelný chaos.

Salut.

Tvůj

K. M.

Tussy zdraví srdečně celou rodinu.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

230

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 9. listopadu 1869

Milý Mouřeníne,

ten vaudeville o regentství[444] je pořádně ostrý. Že si dá císařství něco takového líbit, to bych byl nečekal. Ale je vidět, co se dá prosadit, je-li kuráž, ovšem naši Guidové a Vilémové* si z toho nevezmou příklad.

„Réforme" má malou sílu stejně jako „Réveil" a „Rappel", ale dnes se dá troška deklamace omluvit. Ale jsou ti lidé zmatení. Zvláště pak Raspail. Ten nápad zvolit už teď prozatímní vládu je dobrý jako vtip proti Bonapartovi, jinak je to ovšem nesmysl. Vždyť Bonaparte je prý zase nemocný, jde to s ním asi už i fyzicky z kopce.

To, jak Schweitzer najednou obrátil, jak se ihned chopil basilejského usnesení o pozemkovém vlastnictví a dělá, jako by to on a Lassalle vždycky hlásali, je krajně nestydaté,[439] ale přesto velmi obratné vůči biedermanům à la Vilém. Ale co také zmohou proti darebákovi, který je dost chytrý, že si teoreticky počíná vždycky korektně, a který ví, že jsou bezradní a v koncích, jakmile jde o něco teoretického. „Volksstaat" jsem tu ostatně *ne*viděl.

Nevěřil jsem, že monsieur Carey** je tak zábavná četba. Vidím, že se čte i se svými přírodovědeckými povídačkami velmi lehce a je v něm hodně věcí pro zasmání. Nebylo přece jen správné pokládat ho za tak hloupého a nevědomého. Rozložil například

* Narážka na Guido Weisse a Wilhelma Liebknechta.
** H. Ch. Carey, „Principles of social science".

uhlík, skládá se totiž z kyseliny uhličité a cinders*! Stejně tak se voda rozkládá v páru. Geologie dokazuje, že rostliny a dokonce i kapradiny existovaly dlouho předtím, než existoval nějaký živočich! Rozklad kovů je pro něho maličkost — Voltovým článkem se totiž „rozkládá" cín a měď, z kterých se článek skládá. A ještě spousta jiných věcí. Rovněž jeho historické moritáty. Ten člověk si myslí, že v South Lancashire a mj. ve Forest of Rossendale (hustě osídleném průmyslovém kraji) je nájemné jen proto tak vysoké, že tu je tak mimořádně výnosná půda pro obilí! Udělám Ti k tomu spoustu poznámek na okraj, a jakmile přečtu teorii renty, napíšu Ti, co si o tom myslím, a pošlu Ti knihu zpátky. Vysvětloval samozřejmě vznik renty zrovna tak nesmyslnou povídačkou jako Ricardo, také to, *jak se to odehrávalo*, představuje si stejně nechutně, jak si všichni ekonomové představují takovéhle věci. Ale to se netýká teorie renty samé. Čemu Carey říká „nejlepší půda", zjistíš z toho, že podle jeho vlastní výpovědi se dokonce i dnes v severních státech *jen ve výjimečných případech vyplácí* začít obdělávat tak zvanou nejlepší půdu!

Na poště budou zavírat. Srdečné pozdravy všem.

Tvůj
B. E.

Vaudeville vrátím zítra.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* strusky, popela.

231

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 12. listopadu 1869

Milý Frede,

tento týden se mi udělalo něco povážlivého v levém podpaží (jako v Manchesteru) a na noze. Hned jsem zase začal s arzenikem. A kromě toho mě Tussy denně nutí, abych si s ní vyšel po jedné nebo po druhé odpoledne na delší procházku. Konečně jsem si dnes potají vzal *poprvé* flanelový nátělník, protože nastydnout se v tomhle stavu by nebylo nic příjemného.

Žasneš nad smělostí Francouzů* a vyslovuješ se tak trochu pohrdlivě o nás udatných Němcích. Čeho my se odvážíme, uvidíš z přiložené extravagance.

Freiligrath se dal podle svého zvyku ve Stuttgartu zase vyfotografovat v několika tuctech póz, jako socha atd. Nejpodařenější ze svatých obrázků tohoto classen-kappelmannovského hrdiny[445] je — doslova — jedna skica, na které jede *jako lev* na *velbloudu*. Chce tím asi přetrumfnout Heinova velblouda, který potřel lva.

Liebknecht putuje příští týden na 3 měsíce do vězení a poslal Borkheimovi zoufalou prosbu o peníze.

Z čeho mám u Francouzů strach, je ten zatracený zmatek v jejich hlavách. Jak napsal Ledru-Rollin to své provolání, tak může psát jen pretendent.[446] Zřejmě bere diktaturu nad Francií, kterou vložil na jeho bedra Heinzen, doopravdy vážně. Na druhé straně je „Zukunft" tak laskavá, že panu Acollasovi, kterého v Paříži nikdo nezná, nabízí místo v prozatímní vládě jen proto, že vy-

* Viz tento svazek, str. 436.

zval Francouze, aby místo zastaralých lidských a občanských práv z roku 1793 přijali program pana dr. J. Jacobyho. Ruka ruku myje. Domnívám se ale, že starý Jacoby neplní pořádně ani tu úlohu, kterou si sám přiřkl. Nebylo by jeho povinností, aby u příležitosti hannoverského incidentu[435] vyzval pruskou vládu feldvéblů — vždyť Prusko je přece „vojenský stát" —, aby hodila přes palubu i ty zbytečné a zároveň nákladné dekorace, jako jsou sněmovny, civilní soudy apod.? Jenom se mlčenlivě pohroužit do hlubin vlastního morálního rozhořčení — to s nikým ani nehne.

Páni Rusové ostřelovali před nějakou dobou — jak to našel Borkheim v nějakých moskevských novinách — z dlouhé chvíle jeden ostrov u Koreje.[447] V anglických listech o tom nebylo ani slovo. Půjde-li to takhle dál, ovládnou ti pánové brzy Japonsko.

Velmi pěkné byly poslední mítinky v Irsku, kde brali pátery za límec a hnali je od řečnického pultu. Místo programu o Irsku, ke kterému nám schází pořádný důvod*, jsem dal zařadit (pro přijetí rezolucí) na příští úterý** na pořad jednání:

1. Postup anglické vlády ve věci irské amnestie!
2. Stanovisko anglické dělnické třídy k irské otázce.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 430.
** 16. listopadu 1869.

232

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 17. listopadu 69

Milý Mouřeníne,

doufám, že arzenik a pohyb donutily rázně to „něco povážlivého" k ústupu. Ale právě tak doufám, že si z těch neustálých recidiv uděláš konečně závěr, že musíš začít s racionálnějším způsobem života. Sám si otravuješ krev, když bráníš pravidelnému trávení. A určitě přitom neuděláš tolik práce (ani kvalitou), jako bys dokázal za normálních okolností.

Idylické drama „Rodinné štěstí coram philistaco"* je skutečně okouzlující.** Nevíš ani, čemu se máš víc obdivovat, nejapnosti řečí a básníků (přerušované pouze tupými dvojsmysly opilého Karla Becka), anebo vtíravosti rodiny, která takové věci dá vytisknout jako „rukopis pro přátele" (tedy *veřejně pro ne-přátele*). Jak ale ten šlechetný Freiligrath může dát tisknout tak odvážná slova jemnocitného Walesroda: že básník Freiligrath to i ve statcích tohoto světa k něčemu dotáhl (žebrotou[49]), to mi není docela jasné. Byl bych chtěl vidět ty obličeje v rodině, když ta slova padla.

Pan Ledru-Rollin počítá docela určitě s diktaturou. Vždyť ten Ludvíček Blanků se zase vynořuje, jako by se vůbec nic nestalo — proč tedy ne jiní? Ve chvíli, jako je tato, se z buržoazního tisku člověk nedoví vůbec nic o tom, co se opravdu děje, a dokonce ani revoluční tisk sám není schopen podat potřebné vysvětlení. Zmatek je jistě velký, ale právě tak je jisté, že krize není tak moc

* před tváří filištína.
** Viz tento svazek, str. 438.

blízko. Přesto řekl v Paříži jeden generál: Máme ještě císaře, ale císařství už neexistuje.

Rusům se v Asii daří. Válčí teď také úspěšně s kašgarským chánem*, který byl dříve podřízen Číňanům, ale teď se osamostatnil. Jestliže si podrobí *jeho*, narazí přímo na země, které jsou už podřízeny Anglii (Ladákh, Kašmír), a budou nějakých 200 mil od anglických hranic. Tu Vambéryho zprávu (převzaly ji z augsburské „Allgemeine Zeitung" anglické listy) o švindlech v Buchaře (kde se podle smlouvy platí z ruského zboží 3 % cla a z anglického 40 %), Afghánistánu atd. jsi už jistě viděl. John Bull si ve své namyšlenosti počíná stále hloupěji.

Nejlepší vtip, jaký mohli Irové udělat, je to, že určili O'Donovana Rossu jako kandidáta pro Tipperary. Podaří-li se to, dostane se Gladstone do úzkých.[448] A v Itálii je teď zase vyhlášena amnestie.

Doufám, že o diskusích atd. v Internacionále** se dočtu příští neděli něco bližšího v „Bee-Hive". Případné dokumenty mi pošli. Minulou neděli nebylo v „Bee-Hive" o Internacionále nic, zato ale až dost o svatbě dcer vévody z Abercornu.

Prendergastovo „Cromwellian Settlement" je *rozebráno*. Budu Ti tedy velmi vděčen, jestliže mi je hned *objednáš v nějakém antikvariátě*. Buttův „Irish people": v Londýně není k dostání. Jiné irské pamflety, např. ty od lorda Rosse a Lifforda: neseženou se. To jsou odpovědi, které dostal můj knihkupec od svého londýnského komisionáře, a při tom mi řekl, že anglický knižní obchod se vůbec nemůže zabývat obstaráváním věcí, které vyjdou v Irsku, protože není zvykem mít dopisovatele v Dublinu, nýbrž jenom v Londýně. Napíšu teď přímo Duffymu do Dublinu.

Našel jsem tu ještě o Irsku ledacos velmi užitečného. „Memoirs" Wolfa Tonea atd., tj. v *katalogu*. Jakmile ale požádám o ty věci v knihovně, nejsou k nalezení stejně jako Wakefield[422]. Nějaký dědek si zřejmě musel vypůjčit najednou celý ten krám a pak ho zase pohromadě vrátit, takže celá ta halda leží někde zahrabaná. V každém případě se ty věci musí najít.

* Muhammad Jakub-bek.
** Viz tento svazek, str. 443.

Goldwin Smith se ve svých „Irish history and Irish Character" ukazuje jako moudrý buržoazní myslitel. Irsko je určeno prozřetelností k tomu, aby se stalo pastvinářskou zemí, prorok Léonce de Lavergne[449] to ve své moudrosti předpověděl, ergo pereat* irský národ!

Chtěl jsem dnes psát také o Careym**, ale byl jsem vyrušen. Tedy až příště.

Zdravím srdečně všechny dámy.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* tedy ať zhyne.
** H. Ch. Carey, „Principles of social science".

233

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 18. listopadu 69

Milý Frede,

dnes Ti posílám jako tiskopis balíček obsahující 1. svazek irským pamfletů* (zvláště *Ensor*[442] je dost cenný), 2. „Social-Demokrat" a „Volksstaat", 3. 3 výtisky „*Report's on the Basel Congress*"[450] pro Tebe, Moora a Schorlemmera. Nevím, jestli jsem to už jednou neposlal. V tom případě bys mohl dát výtisky někomu jinému.

Tvé příkazy vyřídím.

„*Bee-Hive*" *úplně potlačil* Eccariovu zprávu o posledním zasedání pod *záminkou*, že prý to dostal moc pozdě. Skutečným důvodem bylo, že

1. *nechtěl oznámit*, že generální rada na dalším zasedání zahájí diskusi o irské otázce;

2. že zpráva obsahovala údaje o Lize půdy a práce[432], které se mu (tj. panu Potterovi) nezamlouvaly. Pan Potter totiž jako kandidát do výboru této ligy slavně *propadl*.

Minulé úterý jsem zahájil diskusi k bodu čís. 1, *postoji britské vlády k otázce irské amnestie*. Měl jsem projev asi $^5/_4$ hodiny[451], velký potlesk, a potom jsem navrhl k bodu čís. 1 tyto rezoluce.

Konstatujeme,

že pan Gladstone ve své odpovědi na irské požadavky, aby uvěznění irští vlastenci byli propuštěni (v odpovědi obsažené v jeho dopise panu O'Sheaovi atd. atd.) úmyslně uráží irský národ;

* Viz tento svazek, str. 434–435.

že klade pro politickou amnestii podmínky, které ponižují jak oběti špatné vlády, tak lid, k němuž náležejí;

že bez ohledu na své odpovědné postavení veřejně a s nadšením uvítal vzpouru amerických otrokářů[452] a teď začíná kázat irskému lidu učení o pasívní poslušnosti;

že celé jeho jednání v otázce irské amnestie je pravým a nefalšovaným výsledkem oné „*dobyvačné politiky*", kterou pan Gladstone s takovým zápalem odhalil a tím vytlačil z vlády své odpůrce, torye[453];

že *generální rada Mezinárodního dělnického sdružení* vyslovuje svůj obdiv nad tím, s jakou odvahou a vznešeností vede irský lid svůj boj za amnestii;

že tyto rezoluce budou rozeslány všem sekcím *Mezinárodního dělnického sdružení* a všem dělnickým organizacím v Evropě a v Americe, které s ním udržují styk.

Harris (O'Brienův člověk) prohlásil, že *souhlasí*. Předseda (Lucraft) však ukázal na hodinky (smíme zůstat jen do 11); proto odloženo na příští úterý. Ale Lucraft, Weston, Hales atd., vlastně celá rada, projevili prozatím neformálně svůj souhlas.

Jiný o'brienovec — Milner — prohlásil, že rezoluce jsou formulovány příliš slabě (tj. ne dost bombasticky); mimoto žádá, aby všechno, co jsem uvedl jako důvody, bylo pojato přímo do rezolucí. (To je pěkná historie!)

Protože tedy v úterý bude další diskuse, máš ještě čas, abys mi řekl, resp. napsal, co by se mělo v rezolucích podle Tvého názoru *změnit* nebo **doplnit**. V druhém případě, kdybys chtěl například připojit ještě jeden § o amnestiích v celé Evropě, Itálii např., napiš to hned ve formě rezoluce!

Incident na posledním zasedání rady. Objeví se pan Holyoake — be every man his own Cromwell* — potom se ztratí a dá se navrhnout Westonem. Prozatím se prohlašuje, že si má teprve vyzvednout průkaz člena Mezinárodního dělnického sdružení, protože jinak by nemohl být sám *navržen*. Jeho cílem je prostě dělat se důležitým a — figurovat na příštím všeobecném kongresu jako

* Anglické přísloví: Ať je každý svým Cromwellem; odpovídá českému: Každý ve svém domě pánem.

delegát. Diskuse o jeho přijetí bude bouřlivá, protože má mezi námi hodně přátel, může nám také jako uražený intrikán natropit všelijaké šaškárny. Jakou taktikou bychom se měli podle Tvého názoru řídit?

Přikládám Liebknechtovy žvásty[454], také si trpce stýská v dopise Borkheimovi, že prý ho ani duchovně, ani hmotně nepodporujeme. Pošli zpátky 2. přiložený Vilémův dopis adresovaný Borkheimovi.

V Dundee založili sekci Internacionály, nová sekce je rovněž v Bostonu. (Nová Anglie.)

Karbunkulózu jsem ještě docela nepřekonal.

Salut.

Tvůj

K. M.

Apropos L. Blanc: Když tu byl Reclus[455], setkal se také s L. Blankem a řekl mi po své návštěvě: Ten mrňous je strachy podělaný při pouhém pomyšlení, že by se musel vrátit do Francie. Cítí se tu zatraceně dobře jako „petit grand homme"* mimo jakékoli nebezpečí a — jak přímo řekl Reclusovi, úplně ztratil k Francouzům všechnu důvěru.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

* „malý velikán".

234

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 19. listopadu 69

Milý Mouřeníne,

doufám, že Eccarius Pottera přinutí, aby to ještě dodatečně vzal,* právě kvůli Lize půdy a práce[432].

Myslím si, že nějaký dodatek o amnestii v ostatní Evropě by rezoluci** jen oslabil, protože by se kromě Ruska (které by bylo velmi dobré uvést *zvlášť*) muselo mluvit kvůli těm odsouzeným welfovským spiklencům i o Prusku.[456] Naproti tomu bych to trochu jazykově vybrousil: Ve druhém odstavci bych dal před victims ještě imprisoned*** nebo tak něco, aby bylo hned na první pohled úplně jasné, o koho jde.

Ve 3. odstavci je sporné, zda lze říci teeth of a position† a místo steps in bych řekl turns round††.

Odstavec 4. Myslím si, že *přesnější* by bylo dát tam with *regard* to místo with *reference* to†††.

Lizzie Ti okamžitě vzdala díky za tu rezoluci a mrzí ji, že v úterý při tom nemohla být.

S tím Holyoakem je to mrzuté.* Ten chlap vyloženě kolísá mezi radikální buržoazií a dělníky. Otázka zní: Je složení generální

* Viz tento svazek, str. 443.
** Viz tento svazek, str. 444.
*** oběti ... uvězněné.
† navzdory stanovisku.
†† vstupuje do... mění se v ...
††† s ohledem na to... ve vztahu k tomu.
* Viz tento svazek, str. 444–445.

rady takové, aby hrozilo nebezpečí, že bude zaplavena podobnou verbeží, nebo ne? Jestliže přijmete Holyoaka, může přijít ještě ledaskdo a také přijde, jakmile to začne mít větší význam. A jakmile přijdou pohnutější časy, budou tihle pánové určitě chodit na schůze a snažit se strhnout vedení na sebe. Přitom pak Holyoake, pokud je mi známo, pro dělnickou třídu *jako takovou* nehnul nikdy ani prstem. A priori hovoří tedy všechny důvody proti jeho přijetí, kdyby ale mělo jeho odmítnutí vyvolat v generální radě nějaké rozkoly, zatímco by jeho přijetí změnilo na jejím složení prakticky jen málo, budiž! Přesto si nedovedu dost dobře představit, že by takovýhle hoch byl členem dělnické rady.

Vilémovi jsem poslal, ještě než jsem dostal Tvé včerejší psaní, 5 liber a pár odměřených řádek. Je to opravdu nestyda. Nejdřív mne všemožně uráží a pak ho mám ještě duchovně a hmotně podporovat, posílat mu články pro ten jeho plátek[457], který mi, aniž řekne slovo, přestane posílat. Budeš-li mu psát, buď tak laskav a dej mu na srozuměnou, aby ráčil psát přímo mně, když chce ode mne články. Dělat panu Vilémovi poskoka, to by tak ještě scházelo! Dopisy v příloze vracím.

Srdečně Ti děkuji za irské pamflety a zprávy*, ty 2 pro Moora a Schorlemmera odevzdám.

Kdy to byl Reclus v Londýně?[455] A jak to vypadá s překladem Tvé knihy do francouzštiny?[458] Co jsem se vrátil, neslyšel jsem o tom ani slovo.

Teď ke *Careymu*.[459]

Zdá se mi, že celý spor se vlastní ekonomie přímo vůbec nedotýká. Ricardo říká, že renta je to, oč výnos úrodnějších pozemků převyšuje výnos nejméně úrodných pozemků. Carey říká úplně totéž.

Pokračování II. poštou!

Tvůj
B. E.

* Viz tento svazek, str. 443.

V tom, co renta je, jsou tedy zajedno. Přou se jen o to, jak a z čeho renta vzniká. Přitom je Ricardův popis toho, jak renta vzniká (Carey, str. 104), právě tak nehistorický jako všechno podobné historické plácání ekonomů a jako Careyho vlastní veliká robinsonáda o Adamovi a Evě na str. 96 a násl. U starých ekonomů včetně Ricarda se to dá ještě do jisté míry omluvit — ti si vůbec nedělají nárok na nějaké historické znalosti, celé jejich nazírání je právě tak nehistorické jako nazírání ostatních osvícenců 18. století; takové rádoby historické exkursy jsou u nich vždycky jen způsob, jak si racionálně představit vznik toho či onoho jevu, a pravěcí lidé přitom u nich vždycky myslí a jednají úplně stejně jako osvícenci 18. století. Ale líčí-li nám Carey, který chce rozvíjet vlastní historickou teorii, Adama a Evu jako americké zálesáky, nemůže žádat, abychom mu to věřili, pro něho tahle omluva neplatí.

Nebylo by vůbec oč se přít, kdyby nebyl Ricardo ve své naivnosti výnosnější půdu označil prostě za „fertile"*. Podle Ricarda se nejdříve obdělává *nejúrodnější* a *nejvhodněji položená* půda. Docela tak si to musí představovat myslící občan země, která už je po staletí obdělávaná. Carey se chytil jako klíště slova „fertile" a podstrkuje Ricardovi tvrzení, že nejprve se začnou obdělávat kraje, které *samy o sobě* mohou poskytnout největší výnos, a říká: to není pravda, naopak, kraje *samy o sobě* nejúrodnější (údolí Amazonky, delta Gangu, tropická Afrika, Borneo a Nová Guinea atd.) nejsou ještě ani dnes obdělány, první osídlenci začnou vždy kultivovat nejprve pozemky, které se *samy odvodňují*, tedy na kopcích a na svazích, protože nic jiného nezbývá, ale tyto pozemky jsou od přírody *chudší*. Jenomže říká-li Ricardo „úrodné *a nejvhodněji položené*", říká totéž, aniž pozoruje, že se vyjádřil nepřesně a že lze v těchto dvou určeních spojených spojkou „*a*" spatřovat rozpor. Avšak uvádí-li Carey na str. 138 kresbu a tvrdí-li, že Ricardo klade své první osídlence do údolí, kdežto Carey na výšiny (na kresbě na holé skalní útesy a neschůdné svahy se sklonem 45 stupňů), pak je to prostě lež.[460]

Careyho historické příklady, pokud se týkají *Ameriky*, jsou

* úrodnou.

Marxova členská legitimace „Ligy půdy a práce“ (vystavená 30. listopadu 1869)

to jediné, co v knize za něco stojí. Jako Yankee sám prodělával proces osidlování a mohl jej od začátku sledovat, takže se v tom vyzná. Ale přesto i tu je jistě mnoho nekritického a muselo by se to nejdříve roztřídit. Jakmile se však dostává do Evropy, začíná si vymýšlet a blamuje se. A že Carey nelíčí ani americké poměry nezaujatě, o tom svědčí horlivost, s jakou se snaží dokázat, že neobdělaná půda nemá žádnou hodnotu, ba dokonce že má *negativní* hodnotu (že půda má hodnotu, abych tak řekl, minus 10 dolarů za akr), a s jakou vychvaluje obětavost společností, které za cenu toho, že se jistojistě načisto zruinují, zpřístupňují lidstvu pustiny. Když se tohle vykládá v zemi kolosální spekulace s půdou, je to trochu komické. Nikde se tu ostatně nemluví o *prériích* a ty se i jinak velmi opatrně obcházejí. Celé žvanění o negativní hodnotě panenské půdy a všechny Careyho početní důkazy ostatně nejlépe vyvrací sama Amerika. Kdyby to bylo tak, jak tvrdí on, musela by být Amerika nejen nejchudší zemí, nýbrž musela by být rok od roku *relativní* chudší, protože se na tuto bezcennou půdu vyplýtvává stále víc práce.

Co se týče jeho definice renty: částka získávaná jako renta je úrok z hodnoty vynaložené práce *minus* rozdíl mezi plodností (půdy nesoucí rentu) a plodností dosud neobdělávané půdy, kterou lze zúrodnit vynaložením téhož množství práce, jaké bylo vynaloženo u prvního druhu půdy — str. 165, 166 — může to být tu a tam v určitých mezích správné, zejména v Americe. Ale v nejlepším případě je renta něco tak komplikovaného a určuje ji tolik jiných okolností, že to může platit i v těchto případech a za jinak se neměnících okolností jenom o *2 sousedních* pozemcích. Že je v rentě i úrok z hodnoty vynaložené práce, to věděl Ricardo právě tak dobře jako on. Jestliže Carey prohlašuje, že půda jako taková je míň než bezcenná, pak ovšem renta *musí* být úrok z vynaložené práce, jinak by to byla, jak se říká na str. 139, krádež. Jak se od krádeže přešlo k úroku, to nám ovšem Carey zůstal dlužen.

Mně se zdá, že *vznik* renty v různých zemích, ba i v téže zemi, naprosto není tak jednoduchý proces, jak si to představují Ricardo i Carey. U Ricarda se to dá omluvit, jak jsem už říkal, je to příběh rybáře a lovce, kteří se pustí do obdělávání půdy. Není to totiž

žádné ekonomické *dogma*, ale Carey chce z této své teorie dogma udělat a chce to světu dokázat, k čemuž by ovšem bylo zapotřebí docela jiných historických studií, než jsou studie páně Careyovy. Možná že byly kraje, kde renta vznikla ricardovským způsobem, jiné kraje, kde vznikla careyovským způsobem, a další, kde vznikla ještě jinak. Careymu lze rovněž namítnout, že tam, kde je třeba počítat se zimnicí, a ještě k tomu s tropickou, ekonomie asi končí. Ledaže by chápal svou populační teorii v tom smyslu: že s růstem obyvatelstva jsou přebyteční lidé nuceni obdělávat nejúrodnější, tj. nejnezdravější kraje, a přitom buď zvítězí, nebo pojdou, čímž by se mu podařilo šťastně zjednat soulad mezi svou a Malthusovou teorií.

V severní Evropě nevznikla renta ani po ricardovsku, ani po careyovsku, nýbrž prostě z feudálních břemen, která později svobodná konkurence vyrovnala na patřičnou ekonomickou úroveň. V Itálii to bylo zase jinak, viz Řím. Vypočítat, kolik z renty tvoří ve starých kulturních zemích vlastní původní renta a kolik úrok za vynaloženou práci, není možné, protože je to v každém jednotlivém případě jinak. Kromě toho na tom vůbec nezáleží, jakmile je dokázáno, že renta může růst, aniž se do půdy vkládá práce. Děd sira Humphreyho de Trafford v Old Traffordu u Manchesteru byl zadlužen až po uši, že nevěděl kudy kam. Jeho vnuk má po zaplacení všech dluhů roční důchod 40 000 liber št. Odečteme-li z toho přibližně 10 000 liber št., které připadají na zastavěné plochy, zbývá 30 000 liber št., a to je roční výnos zemědělského majetku, který nesl před 80 lety tak 2000 liber št. Počítáme-li dále 3000 liber št. jako úrok z práce a kapitálu, které do toho byly vloženy, a to je hodně, zůstává přírůstek 25 000 liber št. čili pětinásobek dřívější hodnoty včetně všech zlepšení. A to všechno ne proto, že by do toho byli vložili práci, ale proto, že práce byla vložena do něčeho jiného, sousedního, že totiž statek těsně hraničí s takovým městem, jako je Manchester, kde se dobře platí za mléko, máslo a ovoce. A právě tak je tomu i ve velkém. Od chvíle, kdy se Anglie stala zemí, jež dováží obilí a dobytek, a už i předtím, byla hustota obyvatelstva faktorem při určování, respektive růstu renty, úplně nezávisle na práci, která se v Anglii vcelku vložila do půdy. Ricardo

rozumí svou nejvýhodněji položenou půdou i blízkost *trhu*, Carey ji ignoruje. A kdyby pak řekl: půda sama má negativní hodnotu, ale *poloha* má pozitivní hodnotu, přece jen by tím uznal, co popírá, že půda právě proto, že ji lze monopolizovat, má nebo *může* mít hodnotu nezávislou na vynaložené práci. O tomhle bodě Carey ani nemuká.

Právě tak nezáleží na tom, zda se v kulturních zemích práce vynakládaná na půdu obyčejně vyplácí nebo ne. Před více než dvaceti lety jsem jednou tvrdil, že v dnešní společnosti neexistuje žádný výrobní prostředek, který by mohl sloužit 60 až 100 let, žádná továrna, budova atd., které by na konci své existence uhradily své výrobní náklady.[461] Domnívám se pořád, že vezmeme-li jedno s druhým, je to naprosto správné. A máme-li pravdu oba, Carey i já, nedokazuje to nic, ani pokud jde o míru zisku, ani pokud jde o vznik renty, nýbrž jen to, že buržoazní výroba je shnilá, i když ji měříme jejím vlastním měřítkem.

Tyhle glosy ke Careymu už Ti asi budou stačit. Je to páté přes deváté, protože jsem si nedělal výpisky. Co se týče historicko-materialisticko-přírodovědeckého zarámování, celá jeho hodnota = hodnotě dvou stromů, totiž stromu života a stromu poznání, jež ovšem Carey nezasadil do svého rajského díla pro svého Adama a svou Evu, kteří se museli lopotit coby zálesáci, ale pro jejich potomky. Nevědomost a povrchnost se tu vyrovná jedině nestydatosti, s kterou si troufá debutovat takovou slátaninou.

Číst ostatní kapitoly, to ode mne nežádej. Jsou to prázdné tlachy a už se to tam tak nehemží nejhrubšími kopanci. Knihu Ti pošlu, jakmile půjdu do města, tady se to nevejde do žádné poštovní schránky. Bude to v pondělí nebo v úterý.

Ten Vilémův list* je opravdu hrozný. O tom kněžourském žvanění kolem těch svobodných obcí se nechci vůbec zmiňovat,[462] ale všechny zprávy o vlastních spolcích atd. jsou tam vždycky 8—14 dní staré. *Schweitzer* uspořádá *9.* schůzi v *Lipsku* a posílá triumfální telegramy, které vyjdou *10.* v „Social-Demokratu". *12.* stojí v „Social-Demokratu", že Liebknecht dostal od bankéře Fränkela 1000

* „Volksstaat".

tolarů. Do *17. žádná odpověď*!! A za takovou hloupost, za takové lajdáctví máme my převzít odpovědnost.

Tussy dostane teď někdy dopis.

Se srdečným pozdravem.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

235

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 26. listopadu 1869

Milý Frede,

tento týden jsem nebyl docela ve své kůži a pořád mě ještě otravuje ten neřád v podpaží. Proto jsem se dosud nedostal k tomu, abych Ti poděkoval za poznámky ke Careymu a za jeho knihu[459], kterou jsem dostal rovněž včera.

Už ve své práci proti Proudhonovi[463], v níž jsem ještě plně přijímal *Ricardovu* teorii renty, jsem vyložil, co je na ní i z jeho (Ricardova) hlediska nesprávné.

„Ricardo sice předpokládá, že pro určení renty je nutná buržoazní výroba, ale přesto aplikuje pojem renty na pozemkové vlastnictví všech dob a zemí. To je společný omyl všech ekonomů, kteří nám líčí vztahy buržoazní výroby jako věčné kategorie." Pan Proudhon ovšem ihned proměnil Ricardovu teorii renty v mravní výraz rovnosti, a vidí proto v rentě, jak ji určil Ricardo, „obrovský *katastr*, který z protichůdných směrů vytvořili vlastník půdy a pachtýř... ve vyšším zájmu a jehož konečným výsledkem musí být vyrovnání vlastnictví půdy atd."

K tomu poznamenávám mimo jiné:

„Aby jakýkoli katastr vytvořený rentou měl praktickou cenu, nesmíme vybočit z rámce současné společnosti. Dokázali jsme totiž, že *pachtovné*, které platí pachtýř vlastníku půdy, vyjadřuje *rentu* přibližně přesně jen v průmyslově a obchodně nejvyspělejších zemích. Kromě toho obsahuje toto pachtovné často i *úroky*, které dostává vlastník z kapitálu vloženého do pozemku. Poloha pozemků, blíz-

kost měst a ještě mnoho jiných okolností působí na pachtovné a modifikuje rentu... Z druhé strany renta nemůže být *stálým* ukazatelem *stupně úrodnosti pozemku*, protože... moderní využívání chemie může kdykoli změnit přirozené vlastnosti půdy, a geologické poznatky působí právě dnes *úplný převrat v odhadování relativní úrodnosti*... konečně úrodnost není jen přirozená vlastnost, jak bychom se snad mohli domnívat; je těsně spjata se současnými *společenskými vztahy*."

Pokud jde o postup kultivace půdy ve Spojených státech samých, ignoruje pan Carey nejznámější skutečnosti. Tak např. anglický agrochemik Johnston vykládá ve svých „Notes" o Spojených státech toto: Zemědělští vystěhovalci z Nové Anglie do státu New York opouštěli horší půdu pro lepší (lepší nikoli v Careyho smyslu, kterou je nutno teprve vytvořit, nýbrž v chemickém a zároveň ekonomickém smyslu), zemědělští vystěhovalci ze státu New York, kteří se nejprve usazovali za vnitrozemkými jezery, dejme tomu např. v Michiganu, opouštěli lepší půdu pro horší atd. Usedlíci z Virgínie tak strašlivě vymrskali půdu, *polohou* i *úrodností* nejpříhodnější pro jejich hlavní plodinu, tabák, že museli postoupit do Ohia, kde je půda pro tuto plodinu horší (i když ne pro pšenici atd.). Také národnost přistěhovalců hrála úlohu při jejich usazování. Lidé z Norska a z našich hornatých krajů vyhledávali drsnou severní lesnatou oblast Wisconsinu, kdežto Yankeeové osidlovali prérie atd.

Prérie, a to jak ve Spojených státech, tak v Austrálii, jsou Careymu opravdu trnem v oku. Podle něho je půda, která není úplně porostlá lesem, od přírody neplodná, jsou tedy podle něho neplodné i všechny přírodní louky.

Nejlepší je, že oba Careyho stěžejní vývody (týkající se Spojených států) jsou v přímém rozporu s jeho dogmatem. *Za prvé* se osídlenci pod ďábelským vlivem Anglie usazují rozptýleně na horší(!) půdě na západě, místo aby se sdružovali a obdělávali vzorně dobrou půdu Nové Anglie. Tedy přechod od lepší půdy k horší. (Mimochodem to „rozptýlení" na rozdíl od „sdružování" opsal Carey do puntíku od Wakefielda.) *Za druhé* je smůla, že se na jihu Spojených států otrokáři (které jinak pan Carey jako stoupenec harmonie ve svých dřívějších spisech hájí) pouštějí předčasně do ob-

dělávání lepší půdy a horší přeskakují. Tedy začíná se lepší půdou, což by nemělo být! Jestliže se pan Carey na tomto příkladu sám přesvědčuje, že ti, kdo půdu skutečně obdělávají, v tomto případě otroci, se neřídí ani ekonomickými, ani jinými vlastními důvody, nýbrž jednají pod *vnějším nátlakem*, mohl by si na prstech spočítat, že tomu tak asi bylo i v jiných zemích.

Podle jeho teorie by byla musela kultivace půdy v Evropě začít v norských horách a odtud sestupovat do zemí kolem Středozemního moře, a ne naopak.

Tu nepříjemnou ekonomickou okolnost, že půda, tento stroj, který se podle něho *stále zdokonaluje*, na rozdíl od všech ostatních zdokonalovaných strojů své výrobky *zdražuje* — alespoň v určitých obdobích — místo aby je *zlevňovala* (to byla také jedna z okolností, která rozhodla u Ricarda; i on zůstal trčet u historie obilních cen v Anglii v letech 1780 až 1815), tuto okolnost se Carey pokouší odeskamotovat nanejvýš nejapnou a fantastickou teorií peněz.

Jako hlasatel harmonie nejprve dokázal, že neexistuje žádný antagonismus mezi kapitalistou a dělníkem. Dalším krokem pak bylo prokázat harmonii zájmů mezi pozemkovým vlastníkem a kapitalistou, a to Carey dělá tak, že prostě bere pozemkové vlastnictví *jako normální* tam, kde se *ještě nevyvinulo*. O velkém, zásadním rozdílu mezi kolonií a zemí se starou civilizací, totiž že v civilizované zemi jsou masy lidu *pozemkovým vlastnictvím* odloučeny od půdy, ať už úrodné či neúrodné, obdělávané či neobdělávané, zatímco v koloniích ten, kdo obdělává půdu, může si ji v jistém smyslu ještě přivlastnit — o tomto rozdílu nesmí být probůh ani zmínky. V rychlém rozvoji kolonií to nesmí hrát naprosto žádnou roli. Tahle hnusná „*vlastnická otázka*", a to ještě ve své nejhnusnější formě, by přece harmonii podrazila nohy.

Pokud jde o úmyslné překrucování, když totiž Carey z toho, že v zemi s vyvinutou výrobou je přirozená úrodnost půdy významnou okolností pro výrobu nadhodnoty (čili, jak praví Ricardo, ovlivňuje míru zisku), dělá naopak závěr, že v krajích od přírody nejúrodnějších musí být i nejbohatší a nejvyvinutější výroba, že tedy např. v Mexiku musí být výroba na vyšším stupni než v Nové Anglii, na to jsem už odpověděl v „*Kapitálu*", str. 502 a další.[464]

Jedinou Careyho zásluhou je, že tvrdí stejně jednostranně, že zemědělství postupuje od horší půdy k lepší, jako Ricardo tvrdí opak, zatímco ve skutečnosti se ovšem půda různého stupně úrodnosti obdělává vždycky zároveň, a proto se u Germánů, Slovanů, Keltů pečlivě rozdělovaly pruhy půdy různého druhu mezi členy občiny, což později tak ztížilo likvidaci obecních pozemků. Pokud však jde o historický postup kultivace, tu se postupuje hned oběma směry zároveň, hned zas vlivem spousty okolností převládne na určité období jeden nebo druhý směr.

Pokud jde o *úrok* z kapitálu vloženého do půdy, stává se součástí *diferenciální renty* především proto, že tento úrok z kapitálu dostává pozemkový vlastník, ačkoli ho do půdy nevložil *on*, nýbrž *pachtýř*. Tento fakt, známý v celé Evropě, nemá ekonomicky existovat, protože ve *Spojených státech* se pachtovní systém *ještě nevyvinul*. Jenomže tam se to projevuje v jiné formě. Úrok z kapitálu, který vložil do půdy pachtýř, nedostane pachtýř, nýbrž shrábne ho landjobber*, a to v *ceně* půdy. Dějiny průkopníků a pozemkových spekulantů ve Spojených státech[465] skutečně často připomínají nejhorší ohavnosti, jaké se dějí např. v Irsku.

Teď ale k čertu s Careym! Ať žije O'Donovan Rossa!

Poslední úterní zasedání bylo velmi vzrušené, napjaté a bouřlivé.[466] Pan Muddlehead** nebo jak se k čertu ten chlap jmenuje — chartista, starý Harneyho přítel — vzal s sebou pro všechny případy Odgera a Applegartha. Na druhé straně scházeli Weston a Lucraft, protože byli na nějakém irském bále. „Reynolds's" otiskly v nedělním čísle mé rezoluce*** spolu s výtahem z mé řeči (tak jak to stačil pořídit Eccarius, který není žádný stenograf); a měly to hned na první stránce, rovnou po úvodníku. Zdá se mi, že to polekalo Gladstonovy soky. Proto se dostavil Odger a proto Mottershead, kterému dal Milner (sám Irčan) zatraceně do těla, pronesl dlouhou rozvláčnou řeč. Applegarth seděl vedle mne a neopovážil se proto mluvit *proti*, mluvil spíš *pro*, očividně se špatným svědomím. *Odger* řekl, že by musel hlasovat pro rezoluce, kdyby se

* spekulant s pozemky.
** Thomas Mottershead. Muddlehead — anglicky „popleta, vrták".
*** Viz tento svazek, str. 443–444.

hlasovalo hned. Jednomyslnost je prý ale lepší, dá se jí snadno dosáhnout několika menšími úpravami atd. Nato jsem prohlásil — protože chci přimáčknout ke zdi právě *jeho* — aby na příštím zasedání navrhl ty své úpravy *on*! Na posledním zasedání byli bychom tedy prosadili rezoluce proti *jednomu jedinému* hlasu, ačkoli mnozí z našich nejspolehlivějších členů byli pryč. V úterý budeme v plné síle.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

236

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 29. listopadu 69

Milý Mouřeníne,

to je báječné, že i v tom jediném oboru, kde se *dalo* předpokládat, že Carey něco zná, totiž v dějinách osidlování Spojených států, plácá nesmysly.* Podle toho tedy vlastně na něm není vůbec nic.

Volby v Tipperary, tomu říkám událost.[448] Uvádějí feniany z toho jejich jalového konspirování a lokálního pučismu rázem na dráhu činnosti, která je přes svou zdánlivou legálnost daleko revolučnější než všechno, co udělali po nezdaru svého povstání.[467] Fakticky přejímají metody francouzských dělníků, a to je obrovský pokrok. Jen aby to vedli dál tak, jak to mají v úmyslu. Strach, který vyvolal tenhle nový obrat u filistrů a který se prozrazuje povykem celého liberálního tisku, dokazuje nejlíp, že tentokrát uhodili hřebík na hlavičku. Příznačný je „Solicitor's Journal", který s hrůzou poznamenává, že pro zvolení politického vězně neexistuje v britském impériu *žádný precedent*! Tant pis**, cožpak je nějaká země *mimo* Anglii, kde by nebylo něco takového aktuální? Vážený pan Gladstone se musí příšerně vztekat.

Teď bys měl ale přece jen sledovat „Times". Za 8 dní *tři* úvodníky, ve kterých je vláda vyzývána nebo se sama vyzývá, aby skoncovala s výstřelky irského národního tisku.

* Viz tento svazek, str. 453.
** Tím hůř.

Té vaší diskuse zítra večer a jejího výsledku, který je už teď jasný, se nemohu dočkat.* Přitlačit Odgera ke zdi, to by bylo krásné. Doufám, že kromě něho bude za Southwark kandidovat i Bradlaugh, a bylo by mnohem lepší, kdyby byl zvolen on. Ostatně, jestliže si angličtí dělníci nevezmou příklad z rolníků z Tipperary, je to s nimi špatné.

Našel jsem tu ve Free Library** a Chetham Library[468] (kterou znáš) ještě spoustu cenných pramenů (kromě knih s informacem z druhé ruky), ale bohužel ani Younga, ani Prendergasta, ani anglické vydání Brehon Laws[469], pořízeného anglickou vládou. Zato se opět objevil Wakefield[422]. Také různé věci od starého Pettyho. Minulý týden jsem proštudoval traktáty starého sira Johna Daviese (vrchní státní návladní pro Irsko za krále Jakuba), nevím, jestlis je četl, je to základní pramen, citovaného jsi ho jistě našel aspoň stokrát.[470] Je to skutečně ostuda, že člověk nemůže mít ke všemu původní prameny, ukáže Ti to nesrovnatelně víc, než ti zpracovatelé, kteří všechno, co tam je jasné a prosté, zamotají a popletou. Z těch traktátů jasně vyplývá, že společné vlastnictví půdy v Irsku *bylo* ještě *roku 1600 v plné platnosti;* a v plaidoyer o konfiskaci propadlých pozemků v Ulsteru se na ně pan Davies odvolává jako na důkaz, že půda nepatří jednotlivým vlastníkům (rolníkům), ale buďto lordu, který na ni ztratil právo, anebo už od počátku koruně. Nečetl jsem nic krásnějšího než tento plaidoyer. Každé dva nebo tři roky se půda znovu dělila. V jiném pamfletu popisuje Davies zcela přesně příjmy atd. náčelníků klanu. Tyhle věci jsem nenašel *nikde* citovány, a můžeš-li to potřebovat, pošlu Ti to se všemi podrobnostmi. Přitom jsem pěkně načapal pana Goldwina Smithe***. Tento člověk totiž nikdy Daviese nečetl a tvrdí ty nejabsurdnější věci, jen aby se Angličané jevili v příznivějším světle. Ale já mu dám co proto.

Marně jsem se dnes sháněl po novinách, abych si přečetl, co vytruboval šlechetný Ludvík Napoleon, našel jsem naopak jenom sladké vidiny chrabrého Prévosta-Paradola, který si namlouvá, že

* Viz tento svazek, str. 461.
** veřejné knihovně.
*** Viz tento svazek, str. 442.

už zas žije za Ludvíka Filipa a že dnes vypuklo konstituční milénium.[471] Incorrigible!*

Chtěl jsem dnes večer přinutit Didonu**, aby odpověděla Tussy na její dopis, který přišel teprve dnes; utekla ale ven, potvora jedna, do deště a sněhu, aby se vyhnula povinnosti, a teď už je pošta zavřená, takže Tussy musí mít strpení do zítřka. Určitě ale myslí víc na O'Donnovana Rossu v chathamském vězení než na svého starého kamaráda, který se právě vrací urousán a ušpiněn a který také poputuje jako convict*** pod zámek do sklepa.

Zdravím všechny srdečně.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Nepolepšitelný!
** Engelsův pes.
*** trestanec.

237

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 4. prosince 1869

Milý Frede,

rezoluce jednomyslně přijaty, přes Odgerovy ustavičné *slovní* úpravy. Ustoupil jsem mu pouze v jednom bodě, totiž aby se v 1. § před slovem „insults" vynechalo slovo „deliberate".* Udělal jsem to pod záminkou, že cokoli dělá ministerský předseda veřejně, je nutno *eo ipso*** pokládat za *úmyslné*. Skutečným důvodem bylo, že jsem věděl, že jakmile se co do merita věci ustoupí v prvním §, byl by jakýkoli další odpor marný. Posílám Ti 2 „*National Reformer*", kde je zpráva o prvních 2 zasedáních, ještě ne o tom posledním. Také tato zpráva je špatná a je tam hodně vyslovených chyb (z nedorozumění), ale přece jen lepší než Eccariovy zprávy v „Reynolds's".[451] Jsou od Harrise, od něho také najdeš v posledním čísle „National Reformer" jeho měnový všelék.

Kromě Mottersheada, který vystupoval jako John Bull, a Odgera, který si zase počínal jako diplomat, chovali se angličtí delegáti znamenitě. V úterý začne všeobecná diskuse o stanovisku anglické dělnické třídy k irské otázce.[472]

Musí se tu bojovat nejen s předsudky, ale i s hloupostí a ubohostí *irských* mluvčích v Dublinu. „*Irishman*" (Pigott) znal nejen jednání a rezoluce z „*Reynolds's*", které má po ruce a často je cituje.

* „úmyslně" před „uráží"; viz tento svazek, str. 443.
** samo sebou.

Poslal mu je (rezoluce) přímo jeden Ir* už 17. listopadu**. Dodnes *záměrně ani slovíčko*. Ten osel postupoval podobně při naší diskusi a při petici za 3 manchesterské vězně.[473] „Irská" otázka se prý musí projednávat jako něco docela zvláštního, odloučeného od ostatního světa, a zejména se musí *zamlčovat*, že *angličtí* dělníci sympatizují *s* Iry! Je to ale trouba! Vůči *Internacionále*, která má orgány po celé Evropě a ve Spojených státech! A tento týden dostal rezoluce oficiálně s podpisy zahraničních tajemníků. Bylo to zasláno i do „People"***. Uvidíme. Mottershead odebírá „*Irishman*" a nepochybně využije této příležitosti, aby zesměšnil „*velkodušné*" Iry.

Ale já Pigotta převezu. Napíšu dnes Eccariovi, aby poslal rezoluce s podpisy atd. Isaacu Buttovi jako předsedovi Sdružení irských dělníků. Butt není Pigott.

Na vysvětlenou k přiloženému Applegarthovu dopisu:

Po skončení posledního zasedání, na kterém se velmi dobře zachoval, si mě vzal stranou a sdělil mi toto: Významný člen Dolní sněmovny† mu napsal, že prý ho pověřil významný člen Horní sněmovny (Lord Leachfield!), aby se ho zeptal, jestli v Basileji[336] hlasoval za odstranění veškerého soukromého vlastnictví? Jeho odpověď rozhodne o tom, jak se k němu postaví Applegarthovi parlamentní příznivci. Chce prý teď (Applegarth) těm chlapíkům určitě odpovědět, mám prý mu stručně napsat „*důvody*", a to do zítřka. Měl jsem spoustu práce, mimoto mě pořád ještě bolelo v podpaží, rýma se mi zhoršila příšernou mlhou po úterním večerním zasedání. Napsal jsem tedy ve středu Applegarthovi, že jsem zaneprázdněn, ale že jsem ochoten ho podpořit, až dostane odpověď. S anglickou zarytostí na to nepřistoupil, napsal přiložený dopis. Byl jsem tedy chtě nechtě nucen napsat mu včera 8 hustě psaných stránek, s kterými se bude muset dlouho potýkat, o pozemkovém vlastnictví a o nutnosti jeho odstranění. Ten člověk je velmi důležitý, protože pro obě sněmovny parlamentu je to oficiálně uznávaný představitel anglických tradeunionů.

* Patrně George Milner.
** V rukopise: 17. prosince.
*** Patrně „The New-York Irish People".
† Patrně Anthony John Mundella.

Přikládám také dopis od Bracka.[474] Nemám nic proti Bonhorstovi, jenom jsem řekl Kugelmannovi, že ho pokládám za poněkud katilinskou existenci. Kugelmann to se svým obvyklým taktem sdělil zveličeně Brackovi.

Tussy srdečně děkuje Didoně* za dopis a všechny pozdravuje. Salut.

Tvůj
Mouřenín

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 460.

238

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 9. prosince 69

Milý Mouřeníne,

v „National Reformer" Ti ve zprávách* připisují ovšem i nějaké nesmysly.[451] Tomu se teď nevyhneme. „Bee-Hive", jak pozoruji, celou debatu ignoruje. Tomu se říká publicita, docela jako stará „Didaskalia für Geist, Gemüt und Publizität".

Skoro jsem čekal, že se tak „Irishman" zachová. Irsko nepřestává být sacra insula**, jehož aspirace se, toť se ví, nesmějí házet do jednoho pytle s profánními třídními boji ostatního hříšného světa. Jistě je to u těch lidí částečně upřímné zanícení, ale stejně tak je jisté, že je to u jejich mluvčích vypočítáno zčásti i na to, aby si udrželi v moci rolníky. K tomu připočti, že rolnický národ si musí vybírat své literární představitele vždycky z městských buržoů a jejich ideologů, a v tom je Dublin pro Irsko téměř totéž co Kodaň pro Dánsko (myslím *katolický* Dublin). Pro tyto pány je však celé dělnické hnutí pouhé kacířství, a irský rolník nesmí přece vědět, že socialističtí dělníci jsou jeho jediní spojenci v Evropě.

Také jinak píše „Irishman" tento týden velmi uboze. Když se chtěl hned na první hrozbu, že bude suspendován Habeas Corpus Act[475], *takto* stáhnout, pak vůbec nebylo třeba, aby předem řinčel zbraněmi. A teď dokonce obavy, že by mohli být ke všemu voleni i političtí vězňové! Jednak jsou varováni Irové, a docela právem, aby se nedali zlákat k žádným nezákonným krokům; jednak mají

* Viz tento svazek, str. 461.
** svatý ostrov.

být odvráceni od jediného zákonného činu, který je namístě a má revoluční charakter a který jedině může úspěšně prolomit tradiční praxi, že se volí kariérističtí advokáti, což může imponovat anglickým liberálům. To má zřejmě Pigott strach, že by mohl být poražen.

Vzpomeneš si ostatně, jak také O'Connell štval vždycky Iry proti chartistům, ačkoli nebo snad právě proto, že i oni si napsali na prapor repeal.[39]

Dotaz zaslaný Applegarthovi je skvělý. Je vidět, jak si ti prašiví lordi a M. P.* představují, že už mají celé dělnické hnutí v kapse, poněvadž s nimi koketují Odger a Potter a „Bee-Hive" se dal koupit. Pánové budou ještě koukat. Zatím je dobře, že volby ještě nejsou — jak všechno nasvědčuje — přede dveřmi, pánové musí napřed sklidit nějakou blamáž. Vracím současně dopisy od Applegartha a Bracka.[474]

Z přiloženého dotazu ze Solingen uvidíš, co bych měl všechno dělat.[476] Jak se tu dá pomoci? Pošlu-li jim 50—100 tolarů, tak jim to nic nepomůže, a na víc si netroufám, vždyť jsou to jistě ztracené peníze. Jak se na to díváš?

Rozšafní páni z tiers parti** si myslí, že už sedí v ministerských křeslech, a už se překrásně blamovali. Vždyť hlasují jakoby nic pro ospravedlnění prefektů pana de Forcade-Laroquetta.[477] Ale pak nevím, k čemu by byla vůbec výměna ministrů, když je všechno, co udělali nynější ministři, all right. Naproti tomu si Ludvík*** jistě myslí, že teď zase zastrašil buržoy rudým strašidlem tak, že se z toho dostane frázemi. Pěkně se to zaplétá.

Ti Prušáci jsou ale všiváci. Sotva se zdá, že z Paříže vane konstituční větřík, dělají hned malé ústupky. Eulenburg přebírá úhradu diet poslanců, kteří jsou úředníky, na účet státu atd. Zato vymáčkne Camphausen na sněmovně asi $8^2/_3$ miliónu, kterých *muselo* být dosud používáno podle zákona na amortizaci dluhů, kdežto on amortizaci odstraní, ledaže by *vláda* a sněmovny rozhodly, že se má amortizovat. Ti pitomí liberálové se toho dřív *sami dožadovali*, a tak pro to teď musí hlasovat.

* členové parlamentu.
** třetí strany.
*** Napoleon III.

Zdá se, že Čína chce svou pozvolnou expanzí trhu znovu zachránit, aspoň na nějaký čas, obchod s bavlnou. Zprávy odtamtud jsou podstatně lepší, přesto tam bylo hodně konsignováno, a od té doby tu nastal zase náhlý obrat a opět se vesele plnou parou pracuje. Přirozeně že se tím zase zvednou ceny bavlny a celý zisk půjde do kapes dovozcům. Ale pracují zde aspoň beze ztráty.

S Gottfriedem* jsem teď nadobro vyrovnán. Včera mi vyplatil poslední zbytek mých peněz a teď si budeme už jen ukazovat záda.

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

Proč se Bracke tak bojí dát posudek na lidi, které by měl přece důkladně znát. Zdá se, že je to spíš dobrák než rezolutní chlap.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ermenem.

239

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 10. prosince 1869

Milý Frede,

nejprve, co se týče té solingenské záležitosti.[476] (Musí to být 2 libry št.? Myslím, že jedna stačí.)

Ti lidé otravovali svými nářky *mě, ústřední výbor, basilejský kongres*[336] etc. Sami přiznávají, že jejich výrobní družstvo má jen *místní* význam. Jak mohou očekávat od ciziny — když stávky etc. stojí *mezinárodní hnutí* takové oběti a když sta a sta francouzských a anglických výrobních družstev je v tísni — že dostanou třebas *jediný haléř?* Poznali, co jim byly platné *Beckerovy* nadšené výzvy.*[478]

A naproti tomu: Tito Solingenští *jsou pro Tebe a pro mne* oporou v Porýnské provincii. Byli (jejich vůdcové) členy Svazu[223]. Za Lassallovy nadvlády pronesl právě Carl Klein v přítomnosti markýze Icika v Kolíně přípitek nám, redaktorům „Neue Rheinische Zeitung",[479] a Icik byl nucen de faire bonne mine à mauvais jeu**. Dále: Jejich družstvo bylo solidní a drželo se dlouhá léta. Pro nesmyslnost pruských zákonů byli donuceni *fixovat* svůj kapitál a tak omezit svůj *provozní kapitál.* Když se porýnští buržoové dopálili, rozhodli se, že je rozdrtí, částečně *prodejem jejich obligací*, částečně tím, že jim *odepřou veškerý* **obchodní** *úvěr* (nepodložený obligacemi).

Ta věc má tedy přece jenom všeobecný a pro nás osobní význam.

Já navrhuji toto:

Pošleš těm hochům 50 *tolarů na obligace* a zároveň jim řekneš,

* Johann Philipp Becker.
** tvářit se přívětivě při zlomyslném kousku.

že musí sami uznat, že Ty mezi anglickými buržoy v Manchesteru pro ně nemůžeš *nic* udělat. Řekneš jim zároveň — a to je *fakt* —, že *já* jsem v Londýně vyvinul *pro ně všechno možné úsilí*, ale *marně*. Konečně jim řekneš — a já se o to *ihned* pokusím—, že se budu snažit, abych pro ně sebral peníze mezi *německými buržoy*. Napíšu — to jim ovšem *neřekneš* — o tom Menkovi do Hamburku. Je možné, že Menke (je milionář a „*Kapitál*" uváděl od začátku do konce „na pravou míru poznámkami", které mi sám ukázal) něco udělá. 2000 tolarů pro tyto lidi nic neznamená. Pošlu ovšem napřed někoho do Solingen, aby se té věci podívali na kloub. *Není-li* obchod *životaschopný*, *nebude a nesmí* být podporován. Jestliže naopak je, pak *jsem jist*, že tito lidé (Menke a spol.) peníze dají.

Ad vocem: Irská otázka. Minulé úterý* jsem nebyl na ústřední radě. Moje „rodina" mi nedovolila — ačkoli jsem převzal úkol zahájit diskusi—, abych šel do takové *mlhy* při svém nynějším zdravotním stavu.

Co se týče zprávy v „*National Reformer*"**, nejenže mi připisují nesmysly, nýbrž i když o něčem *správně píší*, píší *zkomoleně*. Ale nechtěl jsem zasílat opravu. Především bych tím urazil pisatele (Harrise). A pak, dokud se do toho nevměšuji, není na všech těchto zprávách nic oficiálního. Jestliže něco opravím, přiznám, že to ostatní je správné. Přitom všechno, jak je to tam reprodukováno, je nesprávné. Mimoto *mám důvody*, abych z těchto zpráv neudělal *právní důkazy proti sobě*, a to se stane tím okamžikem, kdy *opravím podrobnosti*.

Příští úterý uvedu tu věc takto: že je *přímým, absolutním zájmem anglické dělnické třídy*, **aby se zbavila** *svého nynějšího spojení s Irskem*, nehledě vůbec na jakékoli „internacionální" a „humánní" fráze o *spravedlnosti pro Irsko* — která se přece v *radě Internacionály* rozumí sama sebou. A o tom jsem hluboce přesvědčen a mám pro to důvody, které *ne*mohu všechny sdělit ani anglickým dělníkům. Dlouho jsem se domníval, že je možné svrhnout irský režim vystoupením anglické dělnické třídy. Tento názor jsem neustále hájil v „*New York Tribune*".[480] Nyní mě hlubší studium přesvědčilo o opaku. Anglická

* 7. prosince 1869.
** Viz tento svazek, str. 461.

dělnická třída *nikdy nic takového nedokáže*, dokud se nezbaví Irska. Páka musí být nasazena v Irsku. Tím je irská otázka tak důležitá pro sociální hnutí vůbec.

Z *Daviese*[470] jsem četl hodně výňatků. Knihu samu jsem v muzeu jen zběžně prolistoval. Budu Ti tedy zavázán, když mi vypíšeš místa o *občinovém vlastnictví*. *Musíš* si opatřit *Curranovy „Speeches"*, *vydané Daviesem (Londýn: James Duffy, 22 Paternoster Row)*. Chtěl jsem Ti to tenkrát, když jsi byl v Londýně, dát s sebou. Nyní kolují mezi anglickými členy ústřední rady a bůhvíkdy se s tím zase shledám. Pro období let 1799—1800 (unie[39]) je to absolutně důležité, nejen kvůli *Curranovým „Speeches"* (zejména *soudním*; pokládám *Currana* za *jediného velkého advokáta* (lidového obhájce) 18. století, za *nejušlechtilejší povahu*, kdežto *Grattan* je parlamentní ničema), ale že v nich najdeš i *všechny prameny* o *Spojených Irech*[443]. Toto období je nanejvýš zajímavé, vědecky a svou dramatičností. Za prvé se hanebnosti Angličanů z let 1588—89 opakují (snad v ještě větším rozsahu) v letech 1788—89. Za druhé, v irském hnutí se lehce dokáže i třídní hnutí. *Za třetí*, hnusná Pittova politika. *Za čtvrté*, co bude pro pány Angličany nepříjemné, důkaz, že Irsko ztroskotalo, poněvadž fakticky, z revolučního stanoviska, *Irové byli příliš pokrokoví pro anglickou lůzu, která holdovala králi a církvi*, zatímco anglická reakce v Anglii (jako za doby Cromwellovy) měla své kořeny v porobení Irska. *Toto období* musí být rozebráno aspoň v jedné kapitole, to bude pranýř Johna Bulla![481]

Přikládám francouzské materiály — a jako protiklad freiligrathovské!

Budu rád, pošleš-li mi peníze na příští čtvrtletí *co nejdříve*.

Apropos. Tussy se dala do pošetilé práce, chce Vám vyšít na vánoce polštář na pohovku. Nevěřím, že bude hotova do Nového roku. Ani mamince, ani Jenny, ani Lence nedovolí, aby také udělaly steh, a proto celé týdny nedělá *nic* jiného. Je to však *veliké tajemství*, a Ty se ovšem nesmíš ani *slůvkem* zmínit, že o tom víš. Tussy by mě zakousla.

Pozdravy paní Lizzy.

Tvůj
K. Mouřenín

Z francouzských novin, které Ti posílám, je „*Gaulois*" — napolo bonapartovsky, napolo opozičně — hloupý. „*Père Duchêne*" Tě omráčí svou troufalostí. A za takové situace si troufá ta děvka Eugénie tlačit se do popředí?[482] Ta si přímo říká o to, aby ji pověsili.

Apropos. Překlad „*Kapitálu*" pěkně pokračuje.[458] Avšak Keller ho teď přerušil. Chce napřed vydat „*18. brumaire*", myslí, že to je za nynějších poměrů možné a pro Francii důležité.

Co se týká nynějšího *irského hnutí*, jsou tam 3 důležité momenty: 1. opozice proti advokátům, profesionálním politikům a žvanilům; 2. opozice proti diktátu páterů, kteří jsou (*ti preláti*) jako za dob O'Connellových, jako v letech 1798—1800 zrádci; 3. vystoupení *zemědělské dělnické třídy* proti třídě farmářů na posledních mítincích. (Podobný jev v letech 1795—1800.)

„*Irishman*" se vyšvihl jen tím, že byl potlačen *fenianský* tisk. Byl dlouho v opozici vůči fenianismu[27]. Luby etc. z „*Irish People*" etc. byli vzdělaní lidé, kteří bagatelizovali náboženství. Vláda je posadila do vězení, a pak přišli Pigottové a spol. Z „*Irishman*" bude něco jen tehdy, až tamti zase budou na svobodě. To on ví, ačkoli nyní vytlouká *politický kapitál* z řečnění pro „felon convicts"*.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „krutě odsouzené".

240

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 12. prosince 1869

Milý Frede,

pošta co nevidět zavírá a já vidím, že dopis od Solingenských leží přede mnou; zapomněl jsem Ti ho tedy včera vložit do psaní, tak ho hned posílám.*

Přikládám také obtah, který mi poslal Beesly, chybí však pokračování. List s portréty — *Paris* — patří Jeničce, musíš jí ho tedy po prohlédnutí vrátit.

Salut.

Tvůj
Mouřenín

O „*Bee-Hive*" uděláme různá usnesení, zatím pouze, abychom je měli zaznamenány v naší knize protokolů, pak je *příležitostně* uveřejníme.**

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 465 a 467.
** Viz tento svazek, str. 552.

241

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 13. prosince 69

Milý Moro,

přikládám, co jsem našel v Daviesovi[470] a jinde o irském pozemkovém vlastnictví kolem roku 1600. Ale za chvíli je poštovní uzávěrka, takže dnes musím být stručný.

Se Solingenskými je to tak v pořádku. Že *my oba* na nich máme zájem, na to jsem myslel hned od počátku.* Pojedu pravděpodobně příští týden do Barmenu, poněvadž matka si rozhodně přeje, abych strávil vánoce zase jednou doma, a tak je docela možné, že pojedu právě do Solingen a podívám se přímo za nimi.

Oprava nesprávných zpráv nemůže ovšem nic napravit.** To by se muselo opravovat každý týden.

Currana tu mám pravděpodobně v mnohem úplnějším vydání, přece si však opatřím asi i to nové. Zatím mám co dělat se starými dějinami do roku 1660, jakmile s nimi budu hotov, bude pro mne mít přirozeně největší význam období let 1782—1800. Nejdříve ale chci být hotov s těmi starými věcmi, zejména když poznávám, že prapůvodní vztahy z let 1172—1600 jsou všude vykládány naprosto falešně, a já teprve ponenáhlu přicházím na původní prameny.

O Prendergastovi jsi neslyšel ještě nic? Tu knihu budu brzy nutně potřebovat a velmi bych ji postrádal, kdybych ji neměl.

Zítra víc.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 467—468.
** Viz tento svazek, str. 468.

242

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 16. prosince 1869

Milý Mouřeníne,

v příloze posílám žádanou směnku. Tentokrát jsem to mohl vytáhnout na sto liber št., protože se v poslední bilanci našla drobná chyba v můj neprospěch, kterou mi sir Godfrey* musel dodatečně připsat k dobru — na vánoce to přijde vhod.

Ten zatracený Giraldus Cambrensis mi uniká jako bludička. Musím toho chlapa sehnat, protože je to první zahraniční, tedy autentický pramen o situaci Irska v době, kdy se ho zmocnili Angličané, a podle citátů, které jsem četl, se dá předpokládat, že tam ještě leccos najdu. Kniha se nedala nikde sehnat, jmenuje se to „Hibernia expugnata", ale první část, která mě zajímá, je ve *frankfurtském*(!) vydání Camdenovy „Britannia", nevím jestli ještě v nějakém jiném.[483] Toto vydání tu samozřejmě *není*, anglické vydání, které je ve veřejné knihovně, Giralda nemá, z jiného se v půjčovně knih ztratil 3. svazek, kde by to *mohlo* být, a tak je má jediná naděje Chetham Library[468], kam půjdu zítra. Tohle shánění pramenů je ostatně docela jiný požitek, než bylo shánění zákazníků na té zatracené burze.

Jsou Pettyho „Political Anatomy of Ireland" a „Political Survey of Ireland" dva různé spisy nebo jen různá vydání? To druhé tu totiž je.

Kaneovu knihu tu mám v pozdějším vydání, to Tvé se dá bohužel pro stáří (1846) jen velmi málo použít.[484]

* Gottfried Ermen.

Píšu rovnou každé období, jakmile k němu zhruba prostuduji prameny. Mám přitom ještě jasně v paměti spojitosti a vůbec mám o tom všem názornější představu a potom přece mohu ještě leccos pozměnit. To je důvod, proč v pořadí studovaných pramenů postupuji vcelku tak přesně podle historických období. Do roku 1600 jsem už skoro hotov.

Mimoto čtu Grantovo tažení proti Richmondu od Cannona.[485] Grant je paličák, který tak málo důvěřoval sám sobě i své armádě, že si nikdy netroufal provést nejjednodušší boční manévry proti Leeovi, který byl o polovinu slabší, dokud ho několikadenními čelními útoky neoslabil a nepřimrazil v původním postavení. Spoléhal se na prostý početní příklad, že když ztratí 3 muže, zatímco Lee ztratí jednoho, bude Lee přesto dříve s lidmi v koncích než on. K takovému brutálnímu vybíjení jako tehdy nikde jinde nedošlo. Celé dny se pročesávaly lesy, a tím docházelo k velkým ztrátám na lidech; lesní terén velmi ztěžoval obchvaty, a jedině to Granta omlouvá.

Srdečně pozdravuji dámy.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

243

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 17. prosince 1869

Milý Frede,

vřelé díky za 100 liber št. Včera jsem Ti nemohl dát zprávu, protože mi do toho nečekaně přišel Strohn. Chudák, měl v květnu opět chrlení krve. Musel se pak ze zdravotních důvodů potulovat dlouho po Švýcarsku etc., vypadá bídně a je velice nevrlý. Lékaři mu radí, aby se oženil. Strohn se odtud vrací do Bradfordu a přeje si, abys mu poslal ty uranisty nebo jak se ta kniha o pederastech[359] jmenuje.

Jakmile bude pryč (odjíždí v pondělí), oběhnu celé město, abych sehnal *Prendergasta*. Minulý týden to nešlo kvůli psímu počasí, do kterého jsem se nemohl odvážit, poněvadž nejsem ještě docela zdravý. Vzpomínám si matně, že *Prendergast* líčí v úvodu anglonormánské období, a to, jak se mi zdálo, ve fantasticko-nekriticky optimistických růžových barvách. Musíme ho tedy opatřit, aby ses mohl do něho podívat také kvůli prvnímu období. Naše irské rezoluce* byly zaslány všem tradeunionům, s kterými jsme ve spojení. Jen jeden nám poslal protest, malá odbočka koželuhů — že prý jsou politické a nespadají do sféry působnosti rady. Posíláme k nim delegaci, aby jim to vysvětlila. Pan Odger teď pochopil, jak mu to prospělo, že hlasoval *pro* rezoluci přes všelijaké diplomatické námitky. Jenom proto mu také 3—4000 irských voličů v Southwarku slíbilo své hlasy.

* Viz tento svazek, str. 443—444.

Z přiložené „*Égalité*", kterou musím dostat zpátky, uvidíš, jak se stává il signor Bakunin drzým.[486] Ten moloděc disponuje nyní 4 orgány *Internacionály* („*Égalité*", „*Progrès*" v Locle, „*Federación*", Barcelona, a „*Eguaglianza*", Neapol). Snaží se získat půdu v Německu spojenectvím se *Schweitzerem*, ve Francii podkuřováním listu „*Le Travail*". Domnívá se, že nastal vhodný okamžik, aby se s námi pustil do veřejné hádky. Dělá ze sebe strážce opravdového proletářství. Ale ještě se bude divit. Příští týden (naštěstí je ústřední rada odročena na úterý po Novém roce, takže můžeme ve stálém výboru volně jednat bez *bodrého* vměšování Angličanů) posíláme oběžník románskému federálnímu výboru v Ženevě* s pohrůžkou, a ti páni (z nichž ostatně významnější, snad největší část je *proti* Bakuninovi) si to už důkladně rozmyslí, poněvadž vědí, že podle usnesení posledního kongresu je můžeme v krajním případě *suspendovat*.[487]

Toto je hlavní bod, kolem kterého se bude náš dopis točit: sekce románského Švýcarska zastupuje vůči nám jedině tamní *federální rada*. Ta nám má zasílat *důvěrně* po svém tajemníkovi *Perretovi* své dotazy a výtky. Nemají rozhodně právo postoupit své funkce redakci „*Égalité*" (která *pro nás* neexistuje) a myslet si o ústřední radě, že se s tímto náhradníkem dá do veřejného vysvětlování a polemiky. Zda tyto *repliky* generální rady budou nebo nebudou v orgánech sekcí Internacionály uveřejněny, závisí zcela na rozhodnutí generální rady, která je odpovědná jedině *přímo* kongresu. Při této příležitosti dostanou co proto určití intrikáni, kteří chtějí uzurpovat autoritu, která jim nepřísluší, a podřídit *Internacionálu* svému osobnímu řízení.

Pokud jde o povyk kozáků** o *bulletinu*, má se to s ním takto:

Na bruselském kongresu[176] bylo rozhodnuto, že budeme vydávat bulletiny o stávkách etc. „v různých jazycích" *tak často, jak jí (generální radě) to její prostředky dovolí*[488]. Ale bylo to vázáno na podmínku, že budeme od federálních výborů dostávat vždy aspoň za 3 měsíce zprávy, dokumenty atc. Ale poněvadž jsme nedostávali ani tyto materiály, ani *prostředky*, abychom zprávy tiskli, zůstalo toto usnesení přirozeně jen na papíře. Ve skutečnosti se bulletin

* K. Marx, „Generální rada federální radě románského Švýcarska".
** Bakunina a jeho přívrženců.

stal zbytečný, poněvadž byly založeny četné noviny Internacionály, které se navzájem vyměňují („*Bee-Hive*" jako registrátor anglických stávek etc.).

Na kongresu v Basileji[336] byla tato otázka znovu na pořadu. Kongres zaujal stanovisko k bruselským usnesením o bulletinu jako *neexistujícím*. Jinak by prostě ústřední radu pověřil, aby je provedla (a to by opět bez opatření prostředků zůstalo mrtvou literou). Jednalo se o bulletin v jiném smyslu (nikoli jako souhrn zpráv o stávkách etc., jak se zamýšlelo dříve, nýbrž spíš všeobecné úvahy o hnutí). Ale k *hlasování* o tom na kongresu *ne*došlo. O této otázce tedy neexistuje v současné době *žádné* rozhodnutí. Ale byla by to pěkná politika, kdybychom čtenářům vyprávěli ve veřejné odpovědi „*Égalité*", že bruselská usnesení *nebylo* předtím *možno provést*, 1. poněvadž členové neplatili povinné pence a 2. poněvadž federální výbory neplnily svou funkci!

Pokud jde o Schweitzera, pan Bakunin, který umí německy, ví, že Schweitzer a jeho banda *ne*patří k Internacionále. Ví, že Schweitzer *veřejně zamítl* Liebknechtovu nabídku, aby se generální rada stala rozhodčím.[310] Bakuninův dotaz je tedy tím nestoudnější, že jeho přítel Ph. Becker, předseda německých jazykových skupin[489], sedí přece v ženevské *federální radě* a mohl by jim tam dát potřebnou informaci. Ale jemu jde jen o to, aby našel ve Schweitzerovi oporu. Mais il verra!*

De Paepovi jsem o té záležitosti napsal podrobně (aby to předložil bruselskému ústřednímu výboru).

Jakmile se tenhle Rus někde zahnízdí, už je tam peklo.

Borkheim se teď vrhl na turečtinu.

Pojedeš do Německa?

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ale ten uvidí!

1870

244

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 9. ledna 1870

Milý Mouřeníne,

šťastný nový rok!

Ve čtvrtek v poledne jsem se vrátil zase zpátky s pořádně zkaženým žaludkem po nekonečných žranicích v Barmenu.[490] Lidé jsou tam přešťastní, totiž filistři. Nebezpečí války je teď konečně zažehnáno, Ludvík Napoleon osvědčil zase jednou převahu své moudrosti, když rozumně ustoupil[491], Bismarck je opět schopen pracovat, vrací se důvěra, obchod se *musí* rozproudit a pak jistě bude rok 1870 pro německého biedermana nanejvýš požehnaný. Jak může těm lidem rok od roku ubývat stále víc rozumu, to nechápu.

Starý krejčí a revoluční generál Hühnerbein byl velice rád, že mě opět uviděl. Má také ještě úplné vydání „Neue Rheinische Zeitung" v rudé vazbě, dobře, že to víme. Posílá Ti pozdrav, má dvě moc pěkné dcery.

Do Solingen jsem nejel,* a to z těchto důvodů:

1. bylo by mi bývalo velmi zatěžko, abych se o svátcích uvolnil třebas na jediný den,

2. stejně bych nebyl mohl žádat, abych mohl důkladněji nahlédnout do podniku, když se sám na něm nepodílím větší sumou, což nejde, a

3. jako přítel a straník bych byl musel našim lidem leccos věřit na slovo a nemohl bych tak přísně trvat na předložení všech

* Viz tento svazek, str. 472.

dokladů a záruk jako *někdo úplně cizí*; Menke naproti tomu by se spoléhal na *mou* zprávu, nepokládal by snad ani za nutné někoho tam poslat, a na mně by pak spočívala velká odpovědnost, a to bych nerad.

Čekám nyní na Tvou odpověď a pak těm lidem napíši.*

Kdybych nebyl býval tak utahaný a navíc neměl obavy o Lizzie, která byla churavá, když jsem odjížděl, a celou dobu o sobě nedávala vědět, byl bych se na zpáteční cestě ještě u Tebe zastavil.

Celý ten čas jsem skoro nečetl noviny, ale vidím, že Hatzfeldtová dala zase Mendovým prostřednictvím Schweitzera do klatby[492]; to bude jistě znamenat brzký Schweitzerův konec. Bližší podrobnosti z novin se snad dovím od Tebe.

V Kolíně jsem na pár minut navštívil Kleina**. Byl velmi chladný, tito lidé propadají šosáctví tak, že je pravděpodobně uvádíme do velkých rozpaků. Mají teď antiultramontánní spolek, v němž se sešli přirozeně Cheretejští a Peletejští[493] (podle Ewaldova překladu jsou to Kréťané a Filištínští).

Srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 725–727.
** Johanna Jacoba Kleina.

245

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 19. ledna 1870

Milý Mouřeníne,

doufám, že teď po operaci toho potvorného karbunklu je Ti už zase lépe.* Vždyť je to k zoufání. Jenom nepřestávej užívat arzenik, dokud nezmizí všechny příznaky, a *potom ještě nejméně 3 měsíce.* Zajdu v nejbližších dnech za Gumpertem a zeptám se ho, co o tom soudí, ale předtím mi, prosím Tě, napiš, jak dlouho jsi neužíval arzenik a kdy jsi zase začal, abych mu mohl odpovědět, nač se zeptá ze všeho nejdřív.

Myslel bych a Tobě samému by mělo být pomalu přece jen také jasné, že už v zájmu 2. dílu Tvé knihy[42] bys potřeboval změnit životosprávu. Kdyby se měly věčně opakovat takové přestávky, pak bys přece nebyl nikdy hotov; ale když se budeš víc pohybovat na čerstvém vzduchu a zbavíš se karbunklů, pak to dříve nebo později přece dokončíš.

Bohužel teď, když už nemohu poroučet baličům ve skladě, nemám tolik příležitostí posílat víno jako dřív. Musím čekat jako s brauneberským, až se mi naskytne celá zabalená bedna, nebo jsem nějak jinak odkázán na náhodu. Proto také ta bednička portského, kterou Ti dnes posílám, dopadla tak hubeně. Je to stará bednička na máslo od Renshawů, a víc než 5 lahví se mi do tak úzkého prostoru nevešlo, tenká prkýnka by ani nesnesla větší váhu. Ale nějakou dobu Ti to snad přece jen vystačí.

* Viz tento svazek, str. 790.

Ta historie s Pierrem Bonapartem je velkolepým posvěcením nové éry v Paříži.[494] Ludvík* má rozhodně smůlu. Měšťáky to velmi nešetrně vyburcovalo z iluze, že snad celá ta základna korupce a svinstva, budovaná namáhavě a pomalu po 18 let, ihned zmizí, jen co převezme vedení šlechetný Ollivier. Konstituční vláda s tímto Bonapartem, s těmito generály, prefekty, policajty a decembristy! Strach těch chlapů, totiž měšťáků, nebyl nikde tak pádně vyjádřen jako v dopise Prévosta-Paradola v pondělních „Times".[495]

Zlé je přitom jen to, že Rochefort tím získá zcela nepřiměřenou svatozář. Ale oficiální republikáni jsou ovšem taky pěkní ničemové.

Johnu Brightovi se musí blahopřát. Ten chudák je ještě tak nemotorný ve svém novém vznešeném postavení, že přes všechnu diskrétnost slibuje Irům svobodnou zemi a že otevře brány věznic.[496] To druhé ovšem jen proto, aby to příští den odvolal, jakmile by se objevil sebemenší pokus vzít ho za slovo. Co se týče svobodné půdy, zavedl to — v Brightově smyslu, na způsob svobodného obchodu — už Encumbered Estates Court**.

Objevil jsem konečně jeden výtisk Prendergasta v jedné zdejší knihovně a doufám, že se mi ho podaří sehnat. Naštěstí nebo i naneštěstí pro mne musí zrovna teď vycházet i staré irské zákony[469], a tak mi nezbude než se prokousat i tímhle. Čím víc se do té věci zahloubávám, tím je mi jasnější, že anglická invaze zarazila celý vývoj Irska a vrhla je o staletí zpátky. A to hned od počátku 12. století; přitom se samozřejmě nesmí zapomínat, že země hodně zaostala už za těch tři sta let, co ji napadali a drancovali Dánové; jenže od nich byl už víc než sto let pokoj.

V posledních letech se irská minulost zkoumá i trochu kritičtěji, zvláště je to zřetelné ve starších pracích, které napsal Petrie; ten člověk mě přiměl, abych trochu četl i keltsko-irsky (mám po ruce samozřejmě i překlad), zdá se, že to přece jen není tak obtížné, ale hlouběji se do té věci nepouštím, už jsem si uvázal na krk dost těch filologických nesmyslů. Jaké je to pojednání o starých zákonech, uvidím v nejbližších dnech, až tu knihu dostanu.

Blahopřeji Ti k pokrokům v ruštině. Borkheim bude nadšen,

* Napoleon III.
** soud pro předlužené statky.

je to dobře i proto, že já už skoro všechno zase zapomněl, a až se to Tobě vykouří z hlavy, pak mohu začít zase já.

Pozdravuj ode mne srdečně ženu a děvčata. Lafargue má zřejmě moc naspěch.*

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 791.

246

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 22. ledna 1870

Milý Frede,

píšu Ti dnes jenom těchto pár řádků, poněvadž mám levou ruku v obvazech a obkladech, vymyká se tedy mému velení.

Byl to absces, který zachvátil žlázy. Mimoto ještě nějaké maličkosti, které byly včera vyoperovány, a je to už v pořádku. Dnes se všecko krásně hojí, doktor byl velmi spokojen.

Portské víno, které včera přišlo, má velice blahodárné účinky.

Snad si nemyslíš, že jsem se v několika týdnech naučil tolik rusky, neříkám tolik, kolik jsi Ty zapomněl, nýbrž tolik, kolik bys ještě uměl, kdybys zapomněl třikrát víc. Jsem teprve začátečník.

Gercen tedy zemřel. Právě asi když jsem dočetl „Тюрьму etc.“[497] V „Internacionále“ se všelicos seběhlo, zvláště co se týče Bakuniových intrik.[486] Ale trvalo by mi teď dlouho všecko vypsat.

Změny v Paříži jsou velmi zajímavé.* Poněvadž Ollivier je také freetrader, je přirozeně i mužem podle představ anglického šosáka, který stále zapomíná, že to, co se jemu zamlouvá, musí být rodilým Francouzům prima facie proti mysli.

Pozdravy paní Lizzie ode mne a ode všech.

Tvůj
Mouřenín

* Viz tento svazek, str. 481.

Copak říkáš tomu chytračení v „*Zukunft*“, jak se snaží vykroutit z vysloveně politického tábora!

Apropos. Mám pro Tebe ještě malý lístek od Liebknechta[498], který přišel v době, když jsi nebyl v Anglii. Ale teď ho v té spoustě papírů nemohu najít. Až příště.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

247

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 25. ledna 1870

Milý Mouřeníne,

velmi jsem si oddechl, když jsem se dověděl, že to byl tentokrát jen zánět potních žláz, a ne karbunkl. Zachvácení žlázy (axillaris*) bylo asi při Tvém čistě antilymfatickém temperamentu jen sekundární a bezvýznamné. Vleče se to proto tak dlouho, žes to léčil jako karbunkl, a to dostatečně vysvětluje daný stav.

Prendergasta jsem konečně dostal — a jak to tak bývá — 2 výtisky najednou. W. H. Smith & Sons totiž také jeden sehnali. Dnes večer s tím budu hotov. Kniha je důležitá pro množství výňatků z netištěných listin. Není divu, že je rozebrána. Longman & spol. určitě strašně zuřili, že byli nuceni vysázet své jméno na *takovou* knihu, a poněvadž v Anglii jistě měla malý odbyt (Mudies nemají *ani jeden výtisk*), prodají asi náklad co nejdříve do stoupy nebo, což je docela možné, konsorciu irských landlordů (k stejnému účelu) a určitě už nebudou tisknout druhé vydání. Co ten člověk říká o anglonormanském období, je správné jen potud, že toto období pro Iry a Anglo-Iry, kteří žili nedaleko Pale[426], bylo přibližně pokračováním starého kočovnictví z doby před invazí a že také války v tomto období měly mírnější charakter (až na několik výjimek), ne jenom výlučně pustošivý, ten se ujal až v 16. století a stal se pak pravidlem. Ale jeho teorie, že nesmírná dobrosrdečnost Irů a zvláště Irek každého sebenevraživějšího přistěhovalce *ihned*

* podpažní.

odzbrojí, je totiž veskrze irská, neboť irské nazírání nezná společenské přehrady.

Vyšlo nové vydání Giralda Cambrijského: Giraldi Cambrensis Opera, edidit J. S. Brewer, Londýn, Longman & Co. 1863, *nejméně* 3 svazky; mohl by ses informovat, kolik stojí, zda by bylo k dostání antikvárně celé dílo nebo aspoň svazek, který obsahuje „Topographii Hiberniae" a rozhodně tam také bude „Hibernia expugnata"?[499]

Ale abych se neblamoval s Cromwellem, budu muset také ještě pořádně probrat anglické dějiny toho období. To ovšem nijak neškodí, ale zabere to čas.

Francouzské noviny čtu vděčně a se zájmem a zítra je pošlu zpátky, i některá čísla „Zukunft". Z tohoto listu je čtenáři i novináři stále trapněji a nanicovatěji.

Pošta zavírá, tedy adieu. Všem mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

248

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 27. ledna 1870

Milý Frede,

jsem stále v lékařském ošetření a v domácím vězení. Komplikovaly to malé karbunkly blízko abscesu, který byl skoro jako vajíčko. Ale v několika dnech bude všechno v úplném pořádku.

Zvláštní je, jak se rozchází mínění lékařů. Dr. Maddison, který byl zaměstnán v edinburské nemocnici pro kožní nemoci a věnuje se tomuto oboru i nyní vedle své praxe v jedné londýnské nemocnici, říká, že v obou ústavech jsou naprosto *proti* léčení karbunklů *arzenikem*, ale zato dávají arzenik na kožní vyrážky. Pokud jsem v jeho péči, a ta tento týden skončí, užívám přirozeně *jeho* lék. Jakmile s tím přestanu, budu pravidelně užívat 3 měsíce arzenik, abych tomu jednou udělal konec.

Přikládám zmíněný lístek od Viléma.[498] Až mu budeš psát, napiš mu jen tak mimochodem (s odvoláním na přiložené psaní, které poslal mně) 1., že píší-li všechny časopisy o „*18. brumairu*" tolik jako jeho[457], totiž vůbec ne, není žádný div, že se o něm nikdo nedoví; 2. že není-li (mám to za humbuk) v Lipsku kniha k dostání, má o tom napsat *přímo Meissnerovi*, a ne mně.

Přikládám dopis dr. J. Jacobyho Kugelmannovi a lístek od Kugelmanna. Souvisí to spolu takto: Kugelmann našel v příloze k 18. číslu „*Zukunft*" (22. leden) Jacobyho projev, ve kterém se hlásí k socialismu, a v hlavním listu téhož čísla průběh mítinku, na němž se to stalo a na němž se Schweitzer pomocí své gardy hulvátů zmocnil předsednictví a po skončení Jacobyho projevu mu mezi

jiným vytkl, že si své vývody vypůjčil ode mne. Hned nato píše Kugelmann s obvyklou horlivostí Jacobymu, gratuluje mu a zároveň mu myje hlavu, že cituje kdekoho, jenom právě ne mne, ač ode mne čerpal obsah svého projevu. Nato Jacoby odpovídá.[500]

Jenom je směšné, že Jacoby — když během mítinku odpovídal Schweitzerovi — říká, že já sám „ve svých dílech používám nesčetněkrát prací svých předchůdců". Tedy poněvadž svědomitě cituji každého, kdo přispěl třebas jen zrnkem k vývoji — proto může Jacoby ode mne převzít podstatu své nové víry, aniž by mě citoval. Ostatně, já nejsem „*předchůdce*" sedmdesátiletého Jacobyho. Pouhý popularizátor a vulgarizátor nemá žádného „předchůdce". Při tom všem je však velice pěkné to, že jak Jacoby, tak Arnold Ruge byli obráceni na *komunismus**. S pouhou „svobodou" to už nejde!

Posílám Ti poslední číslo „*Democratic News*". List ještě za nic nestojí, ale patří našim a může se z něho stát *protiváha* proti „*Bee-Hive*", zvláště když je jenom za půlpeny. Ty a Moore si musíte každý předplatit 12 výtisků, poněvadž i členům generální rady byla uložena podobná subskripce. Dále by mohl jeden z Vás dvou posílat mým prostřednictvím jednou týdně nebo čtrnáctidenně tomu časopejsku kratičké zprávy o Lancashiru etc.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 779—780.

249

Engels Marxovi

do Londýna[1]

[Manchester] 1. února 70

Milý Mouřeníne,

teprve včera večer jsem dostal příslušné číslo „Zukunft", proto teprve dnes mohu poslat zpátky ta jacobyana[500]. Proč Tě ten starý žid nejmenoval, je velmi jasné; náramně se styděl, ale přece jen mohl vědět aspoň to, že když už byl Schweitzer zvolen předsedou, když už byl vůbec přítomen, že mu asi strčí ten plagiát pod nos; ale takový starý chytrák si ve své hlouposti vždycky myslí, že to snad ještě dobře dopadne. Jestli to bude takhle pokračovat s tím obracením na víru, vytlačíme brzy starého pánaboha z toho porýnského přísloví, podle kterého „má divné strávníky".

Pro „Democratic News" se pokusím sehnat podporu. Dvanáctinásobné předplatné nepovede k ničemu, protože tu nemáme pro tu spoustu makulatury dočista žádné použití. Ani nevím, o čem by se odsud daly psát zprávy.

Vilémovi sdělím, co je třeba; domnívám se, že ve svém plátku[457] *nikdy* nereferoval o „18. brumairu". Že není v Lipsku k dostání ani jeden výtisk, je určitě lež, ledaže by byl prodán celý náklad. Apropos, *jak to pokračuje s francouzským překladem* tohoto díla a Tvé knihy?[501]

Pošlu Vilémovi „Selskou válku", ale úvod napíšu, teprve až to vytiskne *vcelku*. Nemá smysl psát úvod pro fejeton, který se třeba potáhne půl roku nebo i déle.[498]

Je opravdu štěstí, že se navzdory G. Flourensovi při Noirově pohřbu s ničím nezačalo. Z toho, jak zuří „Pays", je vidět ohromné

zklamání bonapartistů.* Vždyť si nemohli přát nic lepšího než dopadnout celou tu pařížskou revoluční masu *mimo* Paříž, ba *mimo hradby*, které mají jen několik průchodů, na volném prostranství *en flagrant délit***. Půl tuctu děl u průchodů hradbami, jeden pluk pěchoty ve střeleckých rojnicích a brigáda jezdectva, která by vjela do davu a pronásledovala ho — a za pouhou půlhodinu by rozprášili, pobili nebo zajali všechen ten bezbranný dav — nic by nepomohlo těch několik revolverů, které snad měli někteří v kapsách. A protože měli 60 000 vojáků, mohli dav dokonce pustit mezi hradby, potom je obsadit a s pomocí kartáčové palby a jízdy udělat na volném prostranství na Champs Élysées a v Avenue de Neuilly úplný masakr. Jaká nádhera! 200 000 neozbrojených dělníků mělo beze všech příprav dobýt Paříž obsazenou 60 000 vojáky!

Francouzské noviny došly dnes ráno. Mnohokrát děkuji.

Četl jsi tu ruskou věc „Půda a svoboda" v úplném překladu?[139] Mám tu jeden k dispozici, mohu Ti ho poslat.

Srdečně pozdravuji Tvou ženu, Jenny a Tussy.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 792.
** přímo při činu.

250

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 9. února 70

Milý Mouřeníne,

buď jsi opět nemocný, nebo dřeš do úpadu, jinak by o Tobě bylo slyšet.

Ty zpropadené:

„Ancient Laws of Ireland. — Senchus Mor." Díl I a II, Dublin, vytištěné pro tiskový úřad Jejího Veličenstva[469], přičemž II. díl vyšel před 3—4 týdny, jsou „*dotiskovány*" a já se kvůli nim nemohu hnout z místa. Dotaz: nebyla by v Londýně příležitost koupit je od někoho antikvárně?

Rocheforta tedy klidně zabásli.[502] Ollivier chce vyvolat srážku, pokusy postavit barikády se určitě brzy ukáží jako provokace „bílých blůz"[503]. A nepřeje-li si srážku Ollivier, pak si ji přeje Bonaparte, který se za něho schovává.

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

251

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 10. února 1870

Milý Frede,

minulou sobotu jsem šel poprvé zase ven, ale v tom zatraceném sychravém počasí jsem dostal nějakou angínu. Tělo přirozeně zchoulostiví, když je člověk uzavřen několik týdnů do čtyř stěn. U nás fičí severovýchodní vítr, který za těchto okolností prodlužuje mé věznění. Ale přece doufám, že ještě během týdne budu mít krk zase all right.

V neděli byl za mnou malý Dakyns (geolog). Pozval jsem ho na příští neděli. Jedině skotská čapka připomínala jeho kroj rošťáka Felixe Holta.[504] Byl veselý jako vždy a Tussy jím byla nadšena.

Co se týče nových věcí — jako ty irské zákony[469] — atd., je velmi těžké dostat je tady antikvárně!

Laura nám dnes mj. píše, že od loňského června to v Paříži stále víc vře. Zejména od té doby, co byl zabit Victor* Noir[494], jsou ženy z dělnických vrstev podrážděné a Ty víš, co to v Paříži znamená.

Potrhlý jinoch Flourens je synáčkem zesnulého Flourense, stálého tajemníka Akademie, který po celých bezmála 100 let svého života byl vždycky zadobře s každou vládou a postupně se stal bonapartistou, legitimistou, orleanistou a opět bonapartistou. Ještě v posledních letech před smrtí budil pozornost svým fanatismem proti Darwinovi.

Abych nezapomněl, něco o Napoleonovi I. V jednom čísle „*Cloche*", které máš, je otištěn úryvek, nevím už z jakých pamětí, o žalostném uvedení tohoto hrdiny.[505] Jenička prosí o tento citát.

* V rukopise: Louis.

Měla o tom spor u Monroů, kde se pokoušeli ty fakty popřít.

Z knihy *Flerovského*[424] jsem přečetl prvních 150 stran (jednají o Sibiři, severním Rusku a Astrachani). Je to první spis, v němž se říká pravda o ruských ekonomických poměrech. Ten člověk je rozhodný nepřítel toho, čemu se říká „ruský optimismus". Já jsem nikdy neměl příliš valné mínění o tomto komunistickém eldorádu, ale Flerovskij překonává všechno očekávání. Je to skutečně obdivuhodné a určité znamení obratu, že se něco takového může v Petrohradě tisknout.

„У нас пролетариев мало, но зато масса нашего рабочего класса состоит из роботников, которых участь хуже, чем участь всякого пролетария."*

Výklad je docela originální, místy připomíná poněkud Monteile. Je vidět, že ten člověk všude sám byl a všechno sám pozoroval. Vášnivá nenávist k statkářům, kapitalistům a úředníkům. Žádná socialistická doktrína, žádná mystika venkova (ačkoli je pro formu občinového vlastnictví půdy), žádná nihilistická přepjatost. Tu a tam trochu blahovolné povídání, které však odpovídá úrovni čtenářů, jimž je spis určen. Rozhodně je to nejdůležitější kniha, která vyšla po vydání Tvého spisu o „Postavení dělnické třídy". Také je dobře popsán rodinný život ruského rolníka — s tím hnusným ubíjením žen k smrti, s vodkou a kuběnami. Bude mi tedy právě docela vítané, jestliže mi nyní pošleš ty lživé fantazie občana Gercena.**

Vzpomínáš si asi, že „*Égalité*" inspirována Bakuninem napadla generální radu, veřejně vznášela všelijaké dotazy a hrozila dalšími kroky.*** Jako odpověď na to byl románské radě v Ženevě a rovněž všem ostatním výborům francouzského jazyka, které s námi udržují písemný styk, zaslán přípis† — který jsem zkoncipoval. Výsledek: celá Bakuninova banda z „*Égalité*" vystoupila. Bakunin sám přenesl svou rezidenci do Tessinu a bude pokračovat ve svých intrikách ve Švýcarsku, Španělsku, Itálii a Francii. Mezi námi skončilo nyní

* „U nás je málo proletářů, zato ale masu naší dělnické třídy tvoří dělníci, jejichž osud je horší než osud kteréhokoli proletáře."

** Viz tento svazek, str. 496.

*** Viz tento svazek, str. 476.

† K. Marx, „Generální rada federální radě románského Švýcarska".

i příměří, poněvadž ví, že jsem na něho u příležitosti posledních ženevských událostí prudce zaútočil a denuncoval ho. To hovado si skutečně namlouvá, že jsme „*příliš buržoazní*", a proto neschopni pochopit a ocenit jeho vznešené koncepce o „dědickém právu", „rovnosti" a potlačení dosavadního systému států *Internacionálou.* Podle jména je jeho „*Aliance* socialistické demokracie"[285] zrušena, ve skutečnosti trvá dál. Přikládám Ti opis (který mi musíš vrátit) dopisu H. Perreta, tajemníka románské rady, Jungovi[506], dovíš se z něho, že ve skutečnosti katastrofa v Ženevě nastala dříve, než tam dostali náš přípis. Ten však utvrdil nový status rerum*. *Belgická „rada"* (Brusel) učinila oficiální prohlášení, jímž plně schvaluje naše vystoupení proti „*Égalité*", ale tajemník belgické rady Hins (švagr de Paepa, s nímž se rozešel) poslal Stepneymu dopis[507], v němž se staví za Bakunina, mě obviňuje, že podporuji reakční stranu mezi ženevskými dělníky atd. atd.

Všiml sis v jednom čísle „*Marseillaise*", kterou jsem Ti poslal, že pan K. Blind dělá v tomto listě reklamu panu K. Blindovi, podle níž byl Blind poslán do Paříže jako „vyslanec" s generálem Schurzem (*Schütz* by nemělo takový dobrý zvuk), emigroval z Paříže s Bonapartovou pomocí[508] a je stále v exilu! a zároveň prý byl dříve *členem německého Národního shromáždění*[276]!

Pozdravy paní Lizzie a přátelům.

K. M.

[Douška Eleanor Marxové]

Milý Engelsi,

jsem Vám *velice* vděčna za oznámení, které jste mi zaslal. To místo mi velmi vyhovuje, takže se o ně budu ihned ucházet. Jsem přesvědčena, že mi dáte doporučení.

Děkuji a srdečně všechny zdravím.

Na shledanou.

Tussy

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu Přeloženo z němčiny a angličtiny

* stav věcí.

252

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 11. února 70

Milý Mouřeníne,

ta Tvá historie s mandlemi, po tom vředu na žláze v podpaží, se mi moc nezamlouvá. Rozhodně ukazuje, že lymfatická soustava není docela v pořádku. Jestli to brzy nepřejde, zeptal bych se přece jen Allena, který tehdy, když jsem měl potíže se žlázami, předpověděl tak správně celý průběh. U Tebe je to ovšem zřejmě chronické, kdežto u mne to bylo krajně akutní, ale jistota je jistota.

V příloze Ti posílám úvod k „Selské válce", který jsem napsal pro Liebknechta.[498] Protože se přitom nevyhnu tomu, abych se nezmínil o roce 1866, což se dosud opomíjelo, musíme se dohodnout, co je o tom třeba povědět. Uvítal bych, kdyby ses vyslovil i k tomu ostatnímu.

Dále Vilémkova odpověď.[509] Celý Vilém. Vůbec *nevěděl*, že „18. brumaire" vyšel. Naproti tomu prý mu mám *já* poslat *obratem* svou adresu. Protože mi *sám* už neposílal ten svůj plátek*, chce se vymluvit na to, že jsem se *já* asi přestěhoval. A teď se kaje tím, že mi dodatečně hází na hlavu celý „Volksstaat" od 1. října!

Obě tyto písemnosti mi co nejdříve vrať, abych mohl Vilémkovi poslat, co je třeba, a měl už od něho pokoj.

Dnes jsem Ti poslal prostřednictvím Globe Parcel Co. všechna čísla „Cloche", „Lanterne", „Marseillaise", „Figaro" atd., která

* „Volksstaat".

jsem tu měl. Je mezi tím i příslušný sešit „Cloche". Protože Jenička sbírá tyhle věci, bude nejlepší, když bude mít všechno pohromadě. Nechal jsem si tu jen jedno číslo „Marseillaise", kde se píše o střelné bavlně,[510] na další podrobnosti o tom se vyptám Chlormeiera*.

Dakyns chtěl za Tebou zajít už před vánocemi a psal Moorovi, aby mu sdělil Tvou adresu. Ale Moore, jehož znalost lidí a posuzování okolností nejsou vždycky bezvadné, vylíčil mu Tvou nedostupnost doma takovým způsobem, že jsem hned říkal, že to nebohého Dakynse docela zbytečně zastraší. Chtěl jsem Ti proto už minule dát Dakynsovu adresu, jenže jsem na to zapomněl, ale hned jsem řekl Moorovi, aby přece nenasazoval Dakynsovi do hlavy takové brouky.

Citovaná věta Flerovského** je první ruská věta, které rozumím *úplně* bez slovníku. Jak se kniha jmenuje rusky? Opatřím si ji. Nechtěl jsem Ti poslat *Gercena*, ale německý překlad spisu земля и воля, Půda a svoboda, od šlechtice *Lilienfelda****, kde jsou líčeny i špatné důsledky svobody pro rolníky a zároveň úpadek zemědělské výroby[139]. Psal jsem Ti o tom už déle než před rokem†, a mezitím to také Borkheim sehnal a přeložil Ti z toho, myslím, některé pasáže. Jakmile si to přečtu, pošlu Ti to.

V příloze také vracím Perretův dopis[506]. Dobře, že Bakunin odjel do Tessinu. Tam nenatropí tolik zla a je to přece důkaz, že v Ženevě už je po všem. Protože se v každém hnutí koneckonců vždycky vyskytnou takoví neschopní ctižádostiví ješitové, je v podstatě dobře, že se po svém způsobu spolčí a potom přece jen vylezou na denní světlo se svými světobornými nápady. Pak se brzy před celým světem ukáže, že je to samé plácání. A to je lepší, než když se boj udržuje v mezích soukromých klevet, protože lidé, kteří mají něco na práci, nestačí nikdy na ty, kteří mají celý den čas na všelijaké pletichy. Ale musí se na ty chlapy dávat pozor, aby někde nezískali půdu bez boje. Španělsko a Itálii jim ovšem budeme muset nechat, aspoň prozatím.

* Carla Schorlemmera.
** Viz tento svazek, str. 493.
*** V rukopise: *Lilienthala.*
† Viz tento svazek, str. 135.

съ голоду, голодныхъ мы здѣсь не видали». Чѣмъ дальше въ лѣсъ, тѣмъ больше дровъ, въ Сибири похваламъ нѣтъ конца; «у насъ здѣсь, — говорятъ мнѣ, — не то, что у васъ въ Россіи, здѣсь голодныхъ не водится, народъ ржаного хлѣба и ѣсть не станетъ, курныя избы здѣсь неизвѣстны, народъ живетъ чисто, а нашихъ россійскихъ называетъ лапотниками — презрительное названіе, данное народомъ, который никакой другой, кромѣ кожаной, обуви не носитъ. Если же хотите посмотрѣть на богатство и роскошь сибирскаго рабочаго, то поѣзжайте на золотые промыслы. Когда рабочіе возвращаются съ промысловъ, они кутятъ такъ, что и нашему брату не всегда удается такъ позабавиться, нанимаютъ музыкантовъ, устилаютъ улицы кусками ситца и въ одинъ день издерживаютъ сто или двѣсти рублей. Бываютъ случаи, что одинъ работникъ получитъ при разсчетѣ за лѣто восемьсотъ рублей и черезъ мѣсяцъ не имѣетъ ни одной копейки изъ этихъ денегъ». Много я слушалъ подобныхъ разсказовъ, но одно мнѣ показалось подозрительнымъ, что всѣ эти панегиристы народнаго благосостоянія въ одинъ голосъ повторяли, что у насъ рабочаго человѣка необходимо сѣчь, что безъ розогъ ничего не сдѣлаешь. Гдѣ розги, тамъ рабство, грязь и бѣдность; розги и благосостояніе двѣ вещи несовмѣстимыя: человѣкъ, пользующійся благосостояніемъ, не позволитъ себя сѣчь, человѣкъ, котораго сѣкутъ, никогда не будетъ пользоваться благосостояніемъ, потому что онъ будетъ грязенъ и нравственно униженъ. — Окончательно запутавшись въ лабиринтѣ противорѣчивыхъ разсказовъ и взглядовъ на дѣло, я отправился на золотые промыслы, чтобы посмотрѣть на дѣйствительность и съ помощью личнаго наблюденія добраться до истины.

Порядочная горка! сказалъ я своему спутнику, поднимаясь шагомъ по узкой тропинкѣ, круто извивавшейся по обрыву скалистой горы. Подо мною, въ безднѣ, бурлилъ весенній потокъ, покрытый корою снѣга, надо мною почти отвѣсно поднималась черная скала и на небѣ рисовались рощи въ трещинахъ дерева. На узкой тропѣ поминутно осторожно скользило осторожное скопыто лошади; отрывался камень, скакалъ по обрыву, какъ пущенное ядро, разбивался на куски и отскользки летѣли со свистомъ, какъ у разорвавшейся бомбы. Несмотря на покойное положеніе на лошади, сознаніе опасности такъ утомляло нервы, какъ будто бы я самъ карабкался по крутизнѣ. Каждую минуту я измѣрялъ глазами сокращавшуюся тропинку. Еще нѣсколько шаговъ и мы поднялись на чужайку, среди которой стояла небольшая гонка †). Отъ гонки этой до золотаго пріиска считалось съ небольшимъ пятьдесятъ верстъ. Очутившись на ровномъ мѣстѣ, я приготовился отдохнуть и пустилъ лошадь свою рысью, но едва сдѣлалъ нѣсколько шаговъ, какъ лошадь вдругъ шарахнула, навострила уши

†) Сопки называютъ въ Сибири возвышенныя горы.

Stránka z knihy N. Flerovského „Postavení dělnické třídy v Rusku“ s Marxovými poznámkami na okraji

Bylo by velmi dobré, kdyby p. p. Rochefort, anebo Rushforth*, jak říká Lizzie, zmizel teď na chvíli do basy.[502] Malý tisk je už docela dobrý, ale jestliže zatlačí všechno ostatní, přestane se mi to líbit. Je na nich všech pořád ještě znát jejich původ z bas-empire[511]. A hlásá-li Rochefort svornost mezi buržoy a dělníky, je tím spíš k smíchu. Ale na druhé straně jsou „seriózní" vůdci hnutí skutečně také opravdicky vážní. Je to věru nádherné. Příliv těch příslušníků jiných tříd, kterým to trochu *myslelo* a kteří se do roku 48 přidávali k proletariátu, od té doby patrně totálně vyschl, a to ve všech zemích. Zdá se, že jsou dělníci stále víc odkázáni sami *na sebe*.

Copak dělá slavný Gaudissart**? není tu po něm vidu ani slechu. Pořád ještě nemá žádný obchod?

Srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Slovní hříčka: rush = spěchat, forth = dále, pryč.
** Sigismund Borkheim.

253

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 12. února 1870

Milý Frede,

včera mě navštívil Allen. Nic než obyčejné nachlazení. Ale přesto mi radí, abych zatím ještě nevycházel, dokud nepřestane ten ruský vítr, „který každému nesvědčí".

Tvůj úvod* je velmi dobrý. Nevím, co by se na tom mělo měnit nebo doplnit. S Tvým pojetím roku 1866 verbotenus souhlasím. Velmi pěkný je ten šleh na obě strany, proti Vilémovi o lidové straně[105] a proti Schweitzerovi s jeho gardou ničemů!

A pokud jde o Vilémovy omluvy[509], není nikdy jasné, zda úmyslně lže nebo zda se mu pro samý zmatek netočí všechno v hlavě jako mlýnské kolo. Fakt je, že jsem psal z Hannoveru Meissnerovi, aby poslal výtisky[351] Vilémovi, do „Zukunft" a Schweitzerovi, a že Schweitzer *ihned* uveřejnil obšírnou recenzi. Dále: Vilémovi přátelé — Bonhorst a Bracke, když byli v Hannoveru**, *viděli* nové vydání *a* vyprávěli mi, že prý s Meissnerem domluvili levnější lidové vydání. Meissner mi o tom psal. Přistoupil jsem na to, aby toto vydání mělo 2000 výtisků, z nichž se má 1000 přenechat za výrobní cenu Bonhorstovi atd. Zavázali se, že si vezmou na starost prodej tohoto 1000 výtisků. Od té doby jsem o tom nic neslyšel. Měli bychom si teď Viléma vyzkoušet. Napiš mu, ať napíše Meissnerovi, jak to že neinzeroval „18. brumaire" ani ve „Volksstaat", ani v „Zukunft", a jak to že nedodal výtisky ani jemu, ani Weissovi z „Zukunft",

* B. Engels, „Předmluva k druhému vydání ‚Německé selské války'".
** Viz tento svazek, str. 423.

ačkoli jsem ho o to z Hannoveru požádal? Až Meissner odpoví, budu mít zároveň příležitost promluvit si s ním docela vážně o jeho lajdáctví.*

S Tvými poznámkami o radikálním tisku ve Francii úplně souhlasím.** Proudhon nebyl nadarmo socialistou z doby císařství. Jsem pevně přesvědčen, že ačkoli první úder vyjde z Francie, je Německo mnohem zralejší pro sociální hnutí a přeroste Francouzům daleko přes hlavu. Francouzi podléhají velikému omylu a sebeklamu, když se pořád ještě pokládají za „vyvolený národ".

Apropos. Jenička slyšela včera u Monroů šuškat, že pan John Bull Bright *není na venkově*, jak ohlašují noviny, ale ve městě pod dozorem *psychiatra*. Zase se projevilo měknutí mozku. Cobbett podotýká v souvislosti s Castlereaghovou sebevraždou, že Anglii v jednom z jejích nejkritičtějších období vládl šílenec.[512] A totéž je zase teď, v době irské krize.

Je k popukání, že Bouverie, tohle ztělesnění ryzího whigismu, považuje postup vůči O'Donovanovi za nezákonný.[513] Bouverie zuří, že při udělování úředních hodností se k němu obrátili zády.

Název knihy, na který ses ptal, je: Н. Флеровскій, „Положеніе рабочаго класса въ Россіи". С. Петербургъ. Йэданіе Н. П. Полякова. 1869.[424]

Co mě u Flerovského mj. velmi pobavilo, je jeho polemika proti *přímým dávkám* rolníků. Je to úplně reprodukce maršála Vaubana a Boisguilleberta.[514] Tuší také, že postavení venkovského lidu má obdobu v době staré francouzské monarchie (od Ludvíka XIV.). Má stejně jako Monteil hodně smyslu pro národní svéráznosti — „upřímný Kalmyk", „přes svou špínu poetický Mordvin" (kterého srovnává s Iry), „hbitý, živý epikurejec-Tatar", „talentovaný Malorus" atd. Jako dobrý Rus radí svým krajanům, co by měli dělat, aby obrátili v opak *nenávist*, kterou vůči nim chovají všechny tyto kmeny. Jako příklad nenávisti uvádí mj., jak jedna skutečně *ruská* osada přesídlila z Polska na Sibiř. Ti lidé umějí jen rusky, ani slovo polsky, ale považují se za Poláky a chovají k Rusům polskou nenávist atd.

* Viz tento svazek, str. 567.
** Viz tento svazek, str. 497.

Z jeho knihy nezvratně vysvítá, že nynější poměry v Rusku jsou už neudržitelné, že osvobození nevolníků pochopitelně jen urychlilo proces rozkladu a že nastane strašlivá sociální revoluce. V tom je vidět i reálná základna školáckého nihilismu, který je teď v módě mezi ruskými studenty atd. V Ženevě se vytvořila — mimochodem řečeno — nová kolonie ruských studentů emigrantů, kteří ve svém programu vyhlašují boj panslavismu a místo něho proklamují Internacionálu.[515]

Flerovskij ukazuje ve zvláštním oddílu, že „porušťování" cizích kmenů je čistě optimistický klam, *dokonce i na východě.*

Lilienfelda* mi nemusíš posílat. Gaudissart** ho má rusky i německy. Především mi oznámil, že se vrátí. Podle toho, co jeho žena řekla předtím mé ženě, našel prý nové místo. Ale je mi divné, že se o tom nezmiňuje ve své poslední epištole.

Přikládám *opis Hinsova dopisu Stepneymu*, který mi musíš vrátit.*** V odpovědi jsem tomu chlapovi náležitě vyčinil. Jak přesné jsou jeho informace, ukazují mj. následující body. Říká, že prý jsme ve své *zprávě o basilejském kongresu*[450] *zamlčeli* projednávání *dědického práva.* To mu asi nakukal Bakunin, a on tomu věří, ačkoli má naši zprávu v rukou a umí natolik anglicky, aby si ji přečetl! Mluví o „*mém*" dopise do Ženevy, kam jsem nenapsal ani řádku! Moje expostulace o Bakuninových piklech je v mém dopise do Bruselu, kam jsem — kromě sdělení obsahu oběžníku†, který poslala generální rada do Ženevy — měl podat všeobecnou zprávu a oznámit, kdo byl jmenován novým tajemníkem pro Belgii (Seraillier, obuvnický dělník z Marseille). Obviňuje nás, že prý jsme vyvolali krizi v Ženevě, která — jak dokazuje „*Égalité*" — *vyvrcholila* víc než týden předtím, než tam došel náš oběžník atd. Belgická generální rada†† prohlásila navzdory Hinsovi, že s námi naprosto souhlasí.

Kupodivu také starý Becker††† prohlašuje, že vystupuje

* V rukopise: Lilienthala (viz tento svazek, str. 496).
** Sigismund Borkheim.
*** Viz tento svazek, str. 722.
† K. Marx, „Generální rada federální radě románského Švýcarska".
†† federální rada.
††† Johann Philipp Becker.

s ostatními bakunovci z redakčního výboru „*Égalité*“.[516] Zároveň ve svém „Vorbote“ vytyčuje pravý opak toho, co hlásal Bakunin v „*Égalité*“. Starý zmatkář!

Salut.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

254

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 17. února 1870

Milý Mouřeníne,

Vilémovi jsem napsal, co bylo třeba.* Teď jsem zvědav, jak se bude vykrucovat.

Dlouho jsem se ničemu tak nezasmál jako Flourensovu dopisu o jeho hrdinských činech v Belleville, kde prý „během 3 hodin se zmocnil celého předměstí". Báječný je začátek, jak vyzývá mužstvo, aby šlo za ním, ale jen 100 jich uposlechne, také ti se brzy scvrknou na 60 a pak se i ti zdejchnou, až konečně sám „s jedním hochem" je zbit v divadle.

To, co potkalo Brighta, je velice zvláštní. Podobný záchvat měl už jednou a musel na 2 roky na venkov, chytat ryby.

Ta historie s popolštěnými Rusy je úplně irská. Flerovského[424] musím mít, ale bohužel nebudu mít zatím čas, abych se jím prokousal.

Hinsův dopis Ti vracím. Je napsán zřejmě jenom pro Tebe.[507]

Včera jsem byl ještě s dvanácti pozvanými na pěkné žranici mezi *samými toryi*, obchodníky, továrníky, tiskaři kartounů apod. Tito pánové se shodli na tom, že

1. po tři roky zde v Lancashiru the hands had been always in the right and the masters always in the wrong (shorttime versus reduction of wages)**;

* Viz tento svazek, str. 498.

** vždycky se dávalo za pravdu dělníkům a nikdy zaměstnavatelům (zkrácení pracovní doby versus zkrácení mezd).

2. že tajné hlasování bylo nyní nutné, aby byli chráněni konzervativní voliči, a

3. že Anglie bude do 25 let republikou, a nezíská-li princ Waleský* *velkou* popularitu, snad i dříve.

Kupodivu, jak takoví lidé dostanou rozum, jakmile jejich strana *není* u vlády, a jak ho najednou ztratí, jakmile je *u vlády*.

Apropos. Víš přece, že v rozvodové při lady Mordauntové ta „*určitá osoba*", s níž měla nezákonné styky, je princ Waleský.

Tedy hora Gladstone šťastně porodila svou irskou myš. Opravdu nevím, co toryové mohou mít proti tomuto zákonu, který s irskými statkáři zachází tak šetrně a konečně jejich zájmy klade do osvědčených rukou irských právníků.[517] Přesto i toto nepatrné omezení svobody násilného vyhánění z půdy bude mít za následek, že ustane nadměrné vystěhovalectví a orná půda se nebude měnit v pastviny. Jestliže si ale bodrý Gladstone myslí, že sprovodil ze světa irskou otázku, když otevřel novou vyhlídku na neustálé procesy, pak je to k smíchu.

Mohu dostat jeden výtisk zákona? Je to pro mne velmi důležité, abych mohl sledovat rozpravy o jednotlivých článcích.

Vy v Londýně nemáte vůbec představu o tom, jak strašně selhává telegraf od té doby, co ho převzala vláda. Z Gladstonova projevu byla včera ve zdejších novinách jenom první třetina, a i tento zlomek byl *vyslovený nesmysl.*[518] Poslední telegramy jsou o 24 hodiny staršího data než jindy, takže chceme-li se něco dovědět, musíme čekat, až přijdou londýnské noviny. Telegram odtud do Nottinghamu, podaný ve čtvrtek, přišel v pondělí.

Jak víš, je teď 3—4 roky velký spor mezi pruskými a rakouskými historiky o basilejský mír[519], poněvadž Sybel tvrdil, že ho Prusko muselo uzavřít, protože bylo v Polsku zrazeno Rakouskem. Teď má o tom zase dlouhé povídání z rakouských archívů ve svém historickém časopise. Zatímco každá řádka dokazuje, jak Rusko štvalo Prusko a Rakousko vzájemně do války a současně obě země do války proti Francii roku 1792, jak obě vykořisťovalo, klamalo, ovládalo, hloupý Sybel to vůbec nepozoruje, nýbrž v celém tom

* Albert Edward.

hnusném bahnu podvádění, porušování smluv a podlosti, v kterém všichni vězeli až po uši, pátrá jenom po jednom: po důkazech, že Rakousko bylo přece jen hanebnější než Prusko. Takoví pitomci tu ještě nebyli. Jeho hněv není namířen proti Rusku, naopak, jenom proti Rakousku a i ruskou politiku, která je tu úplně nabíledni a nad slunce jasnější, si vysvětluje naivními pohnutkami, jako je hněv nad obojakostí Rakouska.

Z Flerovského myslím rozhodně vysvítá, že se ruská moc musí v krátké době zhroutit. Urquhart ovšem řekne, že knihu dali napsat Rusové, aby nasypali světu písek do očí.

Tussy srdečně děkuji za obrázek pruského ministra kultu, který mi poslala na Valentina.[520]

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

255

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 19. února 1870

Milý Frede,

ačkoli mi stále ještě nedělá dobře chodit za tohoto počasí večer ven, přece jsem byl včera večer u Gaudissarta*. Napsal mi[521] totiž, že má pro mne něco velice důležitého, ale že ty dokumenty nemůže dost dobře dopravit ke mně. Co to bylo? Monstrdopis o ruských záležitostech, nevýslovná slátanina, v níž semlel všechno páté přes deváté, a tím obšťastňuje „Zukunft"[522], která to netiskne, ani neodpovídá na jeho paličské listy, aby mu „vysvětlila" své chování. Dále: dopis vydavatele zdejšího „*Hermanna*"**, v němž ho vyzývá, aby psal do jeho listu proti Rusku. Podle všeho je asi Bismarck velice rozkacen Katkovovými útoky.

Konečně článek v Katkovově listu***, v němž Katkov 1. podezírá Bakunina z jistých peněžních machinací, 2. označuje ho za svého sibiřského dopisovatele a 3. vyčítá mu, že ze Sibiře nebo krátce před svým vypovězením na Sibiř — nevzpomínám si přesně — napsal *velice pokorný dopis caru Mikulášovi.*[523] Gaudissart mi zašle jeho opis, který Ti pak pošlu.

Gaudissart už zase obchoduje, ale ještě nemá nové kanceláře v City. Mimoto musí znovu navázat obchodní styky.

Dnes večer — ačkoli mi to včera nijak neprospělo — musím

* Sigismunda Borkheima.
** Heinemanna.
*** „Moskovskije vedomosti".

opět do města. Jsem pozván před podvýbor. A je to opravdu důležité, neboť Lyonští vyhodili Richarda ze svého spolku, generální rada má však rozhodnout. Richard, dosud vůdce v Lyonu, mladičký člověk, je velmi aktivní. Kromě toho, že je Bakuninovým přívržencem a v důsledku toho trpí přemoudřelostí, nevím, co mu vytknout. Zdá se, že náš poslední oběžník* udělal velkou senzaci a ve Švýcarsku i ve Francii nastal hon na bakuninovce. Ale est modus in rebus** a já budu hledět, aby nedošlo k bezpráví.[524]

Nejlepší na Gladstonově projevu[518] je dlouhý úvod, v němž říká, že i „blahodárné" anglické zákony mají v praxi opačný účinek. Jaký pádnější důkaz potřebuje ten člověk pro to, že Anglie není povolána, aby byla zákonodárcem a správcem Irska!

Jeho opatření jsou pěkné flikování. Hlavně jde o to, navnadit právníky vyhlídkou na procesy a statkáře na „státní podporu".

Odgerův volební skandál má dvě dobré stránky: ti prašiví whigové se poprvé přesvědčili, že musí pustit dělníky do parlamentu nebo že se tam dostanou toryové. Za druhé ale je to lekce pro pana Odgera a společníky. Nehledě na Waterlowa[525] byl by prošel, *kdyby se část irských dělníků nezdržela hlasování*, poněvadž se při diskusi v generální radě, kterou znali z „Reynolds's"***, zachoval tak obojace.

Návrh zákona o Irsku[517] dostaneš příští týden.

Salut.

Tvůj
K. M.

Apropos. Pan Siebel nebo Sybel†, jak se ten člověk jmenuje, asi zapomněl, že Prusové nechali Rakušany na holičkách právě proto, aby se mohli podílet *na druhém dělení* Polska bez nich. Hnusné jednání Pruska při této příležitosti právě odhaluje jeden polský spis z roku 1794, který jsem četl v německém překladu, a úplně nejapný způsob, jak Rusko udělalo z obou německých velmocí

* K. Marx, „Generální rada federální radě románského Švýcarska".
** všechno má své meze.
*** Viz tento svazek, str. 456–457 a 461.
† Viz tento svazek, str. 503.

v protijakobínské válce své poslušné nástroje, je velmi dobře vyložen v polském letáku z roku 1848, napsaném francouzsky[526]. *Jména* obou autorů zmíněných spisů si nepamatuji, mám je ale ve svých sešitech.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

256

Marx Engelsovi

do Manchesteru[527]

[Londýn] 21. února 1870

Milý Frede,

přikládám Borkheimův výtah z Katkovova článku. Zároveň se z Gaudissartova dopisu *na zadní straně* dovíš, jakou mi dělá nestydatou nabídku, což je důsledek toho, že jsem před ním něco prohodil o Flerovském — ten večer, kdy jsem ho navštívil.* Co mám tomu horlivci odpovědět?

Také je přiložen dopis od Imandta.[528] Zdá se mi, že pruský nárok je promlčen. Jaký je Tvůj názor? Nebude záležet na formě reversu, který dal universitním profesorům?**

Dnes jsem psal De Paepovi o zhovadilostech anglické vlády vůči vězněným fenianům. Ty věci se musí rozhodně dostat do evropského tisku.[529]

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 505.
** Viz tento svazek, str. 733—734.

257

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 22. února 70

Milý Mouřeníne,

kdyby byl Imandt zašel ihned k právnímu zástupci a rovněž tak severoněmecký konzul, byl by se velmi pravděpodobně dověděl, že dluh ze závazku uzavřeného v cizině není ve Skotsku žalovatelný — nebo snad je Skotsko nějakou výjimkou mezi ostatními zeměmi? Code civil praví o promlčení v článku 2262, že se *všechny žaloby* promlčují po 30 letech; článek 2265; kdo v *dobré víře* získá nějakou věc, vydrží ji po 10, resp. 20 letech[530]; článek 2271: žaloba mistrů a učitelů věd a umění o školné, vyučují-li *po měsících*, se promlčuje po *6 měsících*. Poněvadž se tento článek nehodí, byla žaloba zřejmě podána pouze proto, aby se *přerušilo* promlčení v Porýnském Prusku, nebo také jako pokus, dá-li se Imandt zastrašit a zaplatí-li ze strachu před ostudou. Je možné, že své reversy vystavil na čestné slovo, a tu by se ovšem mohl ošklivě blamovat. *Soudní obsílka* podle článku 2244 přerušuje promlčení.

Katkovova prohlášení o Bakuninovi nemají valnou cenu.* *Komu* měl psát kajícné dopisy, to se neříká. Půjčovat si peníze je tak obvyklý ruský prostředek, jak získat živobytí, že jeden Rus nebude proto dělat druhému nějaké výčitky. A že Bakunin použil vypůjčených 6000 rublů na útěk a ne na zaplacení otkupschtschika** — to je přímo směšné. A že se sibiřský vyhnanec také jednou obrátí na Katkova, ačkoli ho jinak nemá v lásce, z toho se také nedá nic

* Viz tento svazek, str. 505.
** откупщика, nájemce daní.

vyvozovat. Bakunina to rozzuří, ale nemyslím, že by z toho Gaudissart* vytloukl velký kapitál.

Gaudissartovi můžeš říci k jeho úmyslu překládat Flerovského, že kdyby některý anglický nakladatel měl chuť knihu vydat, vyhledá si překladatele, který překládá za *běžný honorář*, a to je něco podstatně jiného než to, čemu Gaudissart říká „dobře zaplatit", překladatele, který s tím bude hotov za 2—3 měsíce a nebude na to potřebovat celý rok. Ať si Gaudissart nemyslí, že je jediný, kdo umí rusky. Zabývat se ostatními body bude ještě čas, až najde skutečně nakladatele. Jinak vůbec neškodí, jestliže Gaudissart podnikne průzkum mezi londýnskými nakladateli. Kdyby někoho našel, čemuž ale pramálo věřím, mohlo by se tohoto spojení použít později. Předmluvu můžeš docela dobře odmítnout s tím, že by to byla od Tebe opovážlivost, kdybys uváděl cizí knihu do anglické literatury, dokud do ní nebudeš sám *uveden* anglickým vydáním Tvé vlastní knihy**.

Apropos, proč nemáš Eccaria k tomu, aby se ve „Volksstaatu" obul do těch hanebností s vězni?

O druhém dělení Polska za zády Rakouska se Sybel sice zmiňuje***, snaží se však stejně zase dokázat, že Prusko k tomu bylo oprávněno jakýmsi dřívějším zrádným jednáním Rakouska. Jeho celé tlachání má toto jádro: spojí-li se Prusko s Ruskem *proti* Rakousku, pak je to v pořádku, ale když se snaží spojit Rakousko s Ruskem proti Prusku, tak je to zrada. Velkoněmci a Rakušané, Arneth, Vivenot a spol. teď tvrdí zase opak; takže obě školy historických pisálků se nyní vůči Rusku chovají stejně hloupě jako kdysi obě německé mocnosti.

Ty zpropadené irské zákony[469] stále ještě nemám. Giralda Cambrijského[499] jsem objevil, je k dostání v překladu za 5 šilinků u Bohna. Momentálně probírám Wakefielda[422], který má mnoho dobrého o podnebí, půdě atd. s všelijakou omáčkou k tomu. Ten člověk si namlouvá, že je kdovíjak učený, cituje s oblibou německý, holandský, dánský a jiný škvár.

* Sigismund Borkheim.
** prvního dílu „Kapitálu".
*** Viz tento svazek, str. 503 a 506.

Dlouho jsem se tak nezasmál jako včera, když jsem četl Mosesův* pařížský dopis ve „Volksstaatu" o Flourensovi a ostatních nových „silách", které nahrazují a zatlačují staré Blanqui a další. Ten starý mezek se nemění. Vilém ditto: *19. února* přináší nejnovější zprávy: Hannover *13. ledna*, Lörrach 23. ledna, Mnichov 25. ledna, Ernstthal 17. ledna!

Jinak to jde ve Francii rychle. Jules Favre nemohl udělat nic lepšího než učinit rázné prohlášení proti všemu násilí a pro mírný, třebas omezený pokrok.[531]

O mém přestěhování do Londýna letos koncem léta je už rozhodnuto. Lizzie prohlásila, že čím dříve odejde z Manchesteru, tím jí to bude milejší, že měla s příbuznými nějaké nedorozumění a že jí celý ten krám tady nebaví. Domu se zbavíme v září, musí se to tedy skoncovat mezi červencem a zářím.

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Mosese Hesse.

258

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 5. března 1870

Milý Frede,

minulý týden jsme dostali zprávu, že nejmladší dítě Lafarguových zemřelo.[532] Přispěla k tomu mimořádná chladna v Paříži. Dítě bylo od počátku neduživé.

Ve fenianských záležitostech se mezitím leccos přihodilo. Dopis, který jsem napsal listu „*Internationale*" do Bruselu a v němž jsem napadl i francouzské republikány pro jejich omezeně nacionální zaměření, byl otištěn a redakce ohlašuje, že *tento* týden uveřejní své připomínky.[533] Víš jistě, že v dopise ústřední rady *Ženevským** — který byl sdělen také Bruselským** a hlavním střediskům Internacionály ve Francii — jsem podrobně rozvedl význam irské otázky pro hnutí dělnické třídy vůbec (tím, že zpětně působí na Anglii).

Krátce nato přivedl Jeničku do varu sprostý článek „Daily News", soukromého monitoru Gladstonovy vlády, kterým se tento prašivý časopis obrací na „liberální" bratry ve Francii a varuje je, aby nesměšovali Rochefortův případ s případem O'Donovana Rossy. „*Marseillaise*" skutečně sedla na lep, dala za pravdu „*Daily News*" a uveřejnila kromě toho ubohý článek tlachala Talandiera, ve kterém bývalý prokurátor republiky, nyní učitel francouzštiny na vojenské škole ve Woolwichi (rovněž bývalý domácí učitel u Gercena, o kterém napsal plamenný nekrolog), napadá Iry pro jejich katolicismus a obviňuje je, že nechali ve volbách Odgera propadnout — pro jeho účast v Garibaldiho výboru.[534] A ještě nádavkem, že prý se Irové drží Mitchela, přestože se postavil na

* K. Marx, „Generální rada federální radě románského Švýcarska".
** Viz tento svazek, str. 500, 720 a 721.

stranu otrokářů, jako by se Odger nedržel Gladstona, přestože straní otrokářům a přestože Gladstonův postoj je mnohem závažnější.[452]

Jenička — ira facit poetam* — napsala tedy kromě soukromého dopisu do „*Marseillaise*" článek, který byl *otištěn.*[535] Kromě toho dostala od redaktora listu dopis, jehož opis přikládám. Dnes opět posílá „*Marseillaise*" dopis, který uvádí Gladstonovou odpovědí (z tohoto týdne) na interpelaci týkající se zacházení s vězni a dále cituje obsáhle jeden dopis O'Donovana Rossy (viz „*Irishman*" *z 5. února 70*). Rossův dopis líčí Francouzům Gladstona nejen jako netvora (pokud jde o jeho faktickou odpovědnost za zacházení s vězni, i za toryů), ale zároveň jako směšného pokrytce, autora „*Prayers*", „*The Propagation of the Gospel*", „*The Functions of Laymen in the Church*" a „*Ecce Homo*".**

V těchto dvou listech — „*Internationale*" a „*Marseillaise*" — budeme demaskovat Angličany před kontinentem. Jestliže náhodou něco najdeš, dnes nebo zítra, co se hodí do některého z těchto listů, zúčastni se určitě našeho dobrého díla.

Můj zdravotní stav mi dosud nedovolil, abych se zúčastnil zasedání ústřední rady. Snad příští úterý, nebude-li pršet. Pokud jsem viděl, potlačil anglický tisk velmi úzkostlivě zprávy z jednání v americké Sněmovně reprezentantů o fenianských vězních.[536]

Pan W. Liebknecht se tentokrát ukazuje v plné slávě. Zprvu velice naléhá, aby měl Tvou „Selskou válku". Teď průtahy, otiskuje místo toho v čísle 17 „*Volksstaatu*", d.d. *Hamburk*, článek proti koncepci „třídních" rozdílů, který pochází z pera *Heinzenovy* propagační kliky.

Co se týče Meissnera a „Osmnáctého brumairu", zachovává významné mlčení.

Salut.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* hněv činí básníka, parafráze verše z první Juvenálovy satiry.

** „Modliteb", „Hlásání evangelia", „Povinností laiků v církvi" a „Ejhle člověk".

259

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 7. března 1870

Milý Mouřeníne,

Tvůj dopis přišel včera ve velmi podezřelém stavu, a co je ještě podezřelejší, o *celou hodinu* později než obvykle. Poněvadž se tu v neděli doručuje pošta jen *jednou*, je to velice podivné. Že by se o naši korespondenci zajímal ctihodný pan Bruce?

Když jsem v sobotu odpoledne četl v „Irishman in Paris" o té historii s „Marseillaise", hned jsem věděl, v kterém koutě světa se skrývá ten Mr. Williams, nemohl jsem si však vysvětlit iniciálu jména, ačkoli to bylo ode mne hloupé.[537] Napsala to velmi pěkně a naivní dopis s naivním Rochefortovým návrhem požádat O'Donovana Rossu o příspěvek pro „Marseillaise" dává Jenny nejlepší příležitost rozepsat se o zacházení s vězni a otevřít tamtěm bons hommes* oči.

Proč neuveřejňuješ dopis generální rady Ženevským?** Ústřední sekce v Ženevě, Bruselu atd. ty věci čtou, ale dokud nebudou uveřejněny, neproniknou do mas. Rovněž by měly vyjít německy v příslušných orgánech. *Vy nedáváte zdaleka dost publikovat.*

Pošli mi, prosím Tě, na několik dní dotyčná čísla „Marseillaise" a „Internationale".*** Jeniččin úspěch zde vyvolal všeobecné nadšení a byly proneseny přípitky se všemi poctami na zdraví Mr. J. Williamse. Jsem velice zvědav, jak se ta historie dál vyvine.

* šosákům.
** K. Marx, „Generální rada federální radě románského Švýcarska".
*** Viz tento svazek, str. 513.

Ať ten hloupý dopisovatel z „Irishman in Paris" jednou zkusí, dostane-li takové věci do listů svého přítele Olliviera.

Před několika dny mi poslal jeden knihkupec znenadání Senchus Mor, staré irské zákony,[469] a to žádné nové vydání, ale *první*. *To* se mi tedy po dlouhém shánění poštěstilo. A takové potíže jsou s knihou, která má na titulním listě jméno londýnské firmy Longman a kterou vydala vláda. Ještě jsem neměl čas se na to podívat, protože jsem se mezitím pustil do různých moderních věcí (o 19. století) a ty musím dočíst nejdříve.

S Meissnerem jsem se dohodl na podílu ze zisku.[538]

Právě dostávám napolo nesrozumitelný telegram z Barmenu, bez data, z kterého pouze vyplývá, že moje matka je vážně nemocná. Je-li na cestě dopis nebo ztratil-li se předchozí telegram, nevím.[539] Dnes jsem také nedostal Liebknechtův plátek[457]. Je docela pravděpodobné, že budu muset za několik dní do Německa, a pojedu-li, navštívím Tě na cestě tam. Doufám však, že je všechno v pořádku.

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

260

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 9. března 1870

Milý Frede,

přikládám 2 čísla „*Internationale*". Nemusíš je vracet, poněvadž mi od každého zaslali 5 výtisků.

V čísle II ode mne nic není, kromě překladu faktů z „*Irishman*"[540].

Co se týče čísla I, napsal jsem to rychle De Paepovi jako soukromý dopis s tím, aby materiálu použil v nějakém článku. Místo toho on dopis přetiskl doslova* a v závorce dodal nesmysl, např. že tělesným trestáním O'Donovana se rozumějí — rány bičem!

Četls tu věc od Huxleyho o tom, že není rozdíl mezi Anglosasy (vulgo Angličany) a Kelty?[541] Příští neděli má o tom svou druhou přednášku. Malý Dakyns nám na to poslal lístky.

Velice nás znepokojuje, že se naši v Paříži**, od úmrtního oznámení*** neozvali. Snad je nepotkalo nové neštěstí.

Strohn tu byl předevčírem, tentýž den odjel na kontinent.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Anglická vláda a uvěznění feniané".
** Lafarguovi.
*** Viz tento svazek, str. 512.

261

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 10. března* 1870

Milý Frede,

poněvadž vím, že se o to zajímáš, tedy ve spěchu (co nevidět se zavírá pošta) toto: Jenička poslala do „Marseillaise" výtah ze staršího dopisu O'Donovana Rossy otištěného 5. února (myslím, že to je to správné datum) v „*Irishman*" a uvedla jej několika glosami k nejnovějšímu Gladstonovu prohlášení v Dolní sněmovně o věznich. „*Marseillaise*" (zcela po francouzsku uvádí, že dopis pochází z „Newgate") to vytiskla nyní v úterý večer ve zvláštním vydání k číslu, které obsahuje články o „prisonniers politiques"[542] a stojí 50 centimů. Nato článek přetisklo (ve zpětném překladu do angličtiny) dnes večer „*Echo*" etc. Také Levyho „*Telegraph*" se o něm zmiňuje ve svých zprávách z Paříže. „Irishman" si může stěžovat, že není citován jako pramen. Ale Jenička toho použije, aby ukázala, *jak* anglický tisk potlačuje *fakta*, která přinášejí irské listy, a uveřejňuje zprávy o Irsku teprve tehdy, přijdou-li náhodou z Paříže. Anglický tisk si brzy uvědomí, že idylická doba systematického lhaní a umlčování faktů nenávratně minula.

„*Pays*" poznamenává, že zvýšení prodejní ceny „Marseillaise" na 50 centimů je proti všem pravidlům, poněvadž „zboží z věznic se vždycky prodává levněji než ostatní".

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V rukopise přepsání 9. února, opravené Engelsem na 10. března.

262

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 13. března 70

Milý Mouřeníne,

Mr. J. Williams* má ovšem skvělý a zasloužený úspěch, „Marseillaise" svým nápadem otisknout dopis jako originál** doběhla celý anglický tisk a nakonec byl „Irishman" nucen doznat před „Marseillaise" a „Internationale" svou vinu. S umlčováním je konec a Mr. Bruce — ačkoli v těch hnusných „Daily News" dává vylíčit O'Donovana Rossu znovu jako „sprostého zločince a nic jiného" — pravděpodobně přece jen naladí svou odpověď na ohlášenou interpelaci v jiném tónu. Výborně, Jenny! Lizzie je Ti ještě zvlášť vděčná za články v „Internationale"***, které se jí ohromně líbily.

Oba přiložené dopisy mi došly ze Solingen. Já jsem v dopise p. p. Mollovi† jako domnělému bratru Juppovu†† a starému členu Svazu††† tykal, proto píše tak důvěrně. Poznáš také, že se o nás už tvoří mýty. Nevím nic ani o té příhodě se Schapperem, která velice připomíná žvásty u piva, ani o té s mým otcem. Můj táta by si asi

* Marxova dcera Jenny,
** Viz tento svazek, str. 517.
*** K. Marx, „Anglická vláda a uvěznění feniané".
† Friedrichu Mollovi.
†† Josepha Molla.
††† Svazu komunistů.

velice rozmyslel, aby mě nechal vyplácet mzdy nebo něco takového, ten mi zdaleka nevěřil, že bych je vypočítal dost správně.[543] Poněvadž jim musím co nejdřív odpovědět, budeš mi snad moci sdělit, zda jsi mezitím neslyšel něco o Menkovi.

Celý týden jsem čekal, že budu muset odcestovat kvůli mamince, ale naštěstí se jí daří lépe.*

Následující odstavec stačí, aby se celý landbill** uhlazeného Gladstona[517] mohl označit jako vyložená pitomost.

„Pachty, o které se jedná (jak je totiž nyní v Irsku tu a tam landlordi s pachtýři uzavírají), *jsou právě tak nejisté jako pachty libovolně vypověditelné. Nemohou mít žádný vliv na to, aby odstranily pocit nejistoty*. Pacht, který by nějakým způsobem splnil tento předpoklad, nehledě na podrobnosti dalšího dělení a propachtovávání, by musel být svobodný a neomezený — především by *ne*měl být *na překážku prodeji pachtýřova podílu*. Avšak moderní pachtovní smlouvy jsou právě opakem toho — jsou zatíženy klauzulemi a úmluvami, které předpisují, jak obdělávat půdu a co udělat se sklizní, obsahují příkazy a zákazy, jak má pachtýř hospodařit, a úplně vylučují to nejdůležitější právo, právo na svobodný prodej. O každém řádku v těchto smlouvách je možné bez nadsázky říci, že je v nich plno právnických kliček pro toho, kdo není dost zkušený, a je jen málo těch pachtýřů, jsou-li vůbec, kteří proklouznou úskalím jejich závěrečných klauzulí, na základě kterých *může být pacht prohlášen za neplatný, jestliže se poruší pouze jediná předchozí úmluva. Takové pachty neposkytují žádnou jistotu. Jsou právě tak nejisté a ještě nebezpečnější než pachty s libovolnou vypovědí.*"***

A kdo to říká: Mr. Gallwey, *správce*(!!) velkostatku Kenmare, dne 4. listopadu 1869 před chudinským úřadem v Killarney. Velkostatek Kenmare patří ale markýzi z Landsdowne, jehož generálním správcem pro všechny jeho irské velkostatky je ctihodný „Reality" *Trench!*† Povolanější autoritu si už nemůžeme přát. A takové pachty jsou právě smlouvy, které mají být po přijetí tohoto zákona

* Viz tento svazek, str. 739.
** pozemkový zákon.
*** Tento odstavec cituje Engels anglicky.
† Viz tento svazek, str. 421.

závazné pro všechny irské pachtýře — podle urozeného Gladstona.

Máte zprávy o Lafarguových?

Všechny Vás srdečně pozdravuji.

Tvůj
B. E.

Poprvé uveřejněno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

263

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 19. března 1870[544]

Milý Frede,

přikládám „*Marseillaise*", kterou mi ale musíš i se staršími čísly vrátit. Já sám jsem ji ještě nečetl. Článek jsme psali spolu s Jeničkou[535], poněvadž nemá času nazbyt. To je také důvod, proč Ti na Tvůj dopis neodpovídá a paní Lizzy vzkazuje svůj dík za shamrock[545] zatím po mně.

Z přiloženého dopisu, který dostala Jenny od Pigotta, vidíš, že ji paní O'Donovanová, která poslala Jenny soukromý dopis s 1 „*Marseillaise*", pokládala za džentlmena, ačkoli se podepsala Jenny Marx. Z Jeniččina pověření jsem dnes Pigottovi odpověděl a při té příležitosti jsem mu také vyložil své názory na irskou otázku.

Tvé upozornění na to, jak Bruce překrucuje fakta*, použila Jenny hned ve včerejším dopise, který poslala „*Marseillaise*". Máme hlášení policistů Knoxe a Pollocka[302] (ale ještě jsme se do něho nepodívali) a rovněž „things not generally known"**. Naproti tomu Ti budu vděčný, když pošleš *obratem*: 1. *Lassallův* spis proti Schulze-Delitzschovi a 2. knihu potrhlého Fríza Clementa.

Pozornost, kterou vzbudil druhý Jeniččin dopis (obsahoval zhuštěný překlad O'Donovanova dopisu) v Paříži a Londýně, nedala spát protivnému a dotěrnému (ale velmi obratnému mluvkovi a pisálkovi) Talandierovi. Napadl v „Marseillaise" Iry jako katolické idioty. Ujímá se jich teď stejně velkohubě v jedné revue proti tomu, co napsaly „*Times*", „*Daily Telegraph*" a „*Daily News*" o O'Donovanově dopisu.[546] Poněvadž Jeniččin druhý dopis

* Viz tento svazek, str. 518.

** „věci, které nejsou všeobecně známé".

nebyl (náhodou) podepsán, zřejmě mu dělá dobře pomyšlení, že snad bude pokládán za tajného odesilatele. To mu zmaří třetí Jeniččin dopis. Je ostatně učitelem francouzštiny na vojenské škole v Sandhurstu.

Minulé úterý jsem byl opět poprvé na zasedání generální rady.[547] Byl tam se mnou rošťák Felix Holt*. Velmi se bavil, poněvadž se tam skutečně jednalo výjimečně o něčem zajímavém. „*Pozitivističtí*" *proletáři* v Paříži jak známo poslali už na basilejský kongres jednoho delegáta**. Diskutovalo se, má-li být připuštěn, poněvadž zastupuje filosofickou společnost, a ne dělnický spolek (ačkoli on a jeho soudruzi patří všichni „osobně" k dělnické třídě). Konečně byl připuštěn jako delegát individuálních členů *Internacionály*. Tito hoši se teď v Paříži ustavili jako sekce *Internacionály* — je to událost, kolem které spustili londýnští a pařížští comtovci velký křik. Domnívali se, že se jim podařilo vrazit mezi nás slabý klín. Když generální rada dostala oznámení „pozitivistických proletářů" s jejich přihláškou, připomněla jim co nejzdvořileji, že může potvrdit jejich vstup, teprve až uvidí jejich program. Poslali tedy program — dokonale comtovsky ortodoxní —, o němž se minulé úterý diskutovalo. Předsedal Mottershead***, velmi inteligentní (ačkoli nemá rád Iry) starý chartista a osobní nepřítel i znalec comtismu. Po delší diskusi: Poněvadž jsou dělníci, mohou být přijati jako prostá sekce. Ale rozhodně ne jako „*pozitivistická* sekce", protože zásady comtismu[548] přímo odporují našim stanovám. Ostatně je jejich věcí, jak své filosofické soukromé názory uvedou v soulad s názory našich stanov.

O těch mazanicích ze Solingen příště.

Salut.

Tvůj
Moro

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Dakyns (viz tento svazek, str. 492).
** Gabriela Mollina.
*** Viz tento svazek, str. 456.

264

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 21. března 1870

Milý Mouřeníne,

Tvůj dopis z předvčerejška mi byl doručen *teprve dnes* a stav obálky (přil.) nepřipouští už pochyby, že do naší korespondence strká nos ten čmuchal Bruce. *Ne*posílám tedy tyto řádky poštou, ačkoli současně odejde kratší psaní poštou na Tvou adresu, v němž vracím Pigottův dopis.

Zalepuj obálky opatrně a pečeť je, *přes* zalepené místo pečetním voskem tak, aby otisk pečeti zachytil *všechny čtyři cípy* obálky. Tvé nynější obálky se na to nehodí, 4 cípy se musí překrývat docela blízko, aby se zachytily. To ztíží rozdělávání, takže ti holomci budou mít málo času a nezahladí důkladně své stopy po rozpečetění, pak je budeme moci veřejně denuncovat. Zatím mi *důležité věci* piš na adresu Schorlemmerovu, Owens College, Manchester, nebo 172 Brunswick Street, Manchester, nebo S. Moore, 25 Dover Street, Oxford Street, Manchester, a adresy nepiš Ty sám. U *zcela tajných* věcí je nejlepší nějaký balíček per Globe Parcel Co.* jako toto zde. Touto cestou bys mi mohl poslat také jinou adresu, *ne*smí být do Tvého bytu. Je dobře, že se brzy přestěhuji do Londýna, pak to přestane. Právě jsem dal výpověď z tohoto domu. Ta bídácká vláda si ovšem nemůže přát lepší cestu ke zprávám o činnosti celé proletářské strany než prostřednictvím naší korespondence, také v ní najde leccos, co může uplatnit u svých kolegyň na kontinentě.

* přes zasílatelství balíků.

Už proto musíme být nanejvýš obezřetní. Nesmíme vést korespondenci pro Stiebera.

Ale Jenny může zajást: victoire sur toute la ligne!* Bez ní by ctihodný Gladstone *nikdy* nepovolil nové vyšetřování. Jak se při tom Moore** zas nechal od Gladstona opít rohlíkem, to dosvědčuje nadějná zpráva na str. 608 v „Irishman", pocházející zřejmě od Moora, když ji srovnáme se čtvrteční Gladstonovou řečí, v níž si vyhrazuje určit složení komise a stanovit způsob její práce pp.[549]

Také dopis, který mi byl poslán ze Solingen,*** se pokoušeli otevřít, snad v Kolíně, ale bez úspěchu, protože pečeť byla dobře umístěna.

Srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

Ti darebáci ve spěchu složili *špatně* 4 cípy obálky, důkaz je tedy dokonalý.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* vítězství na celé čáře!
** George Henry Moore.
*** Viz tento svazek, str. 518.

265

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 24. března 1870

Milý Frede,

přikládám 2 „Marseillaise" (je v nich 1 J. Williams[535]) a „*Het Volk*", víc o tom dál v dopise.

S otvíráním dopisů ať se mají ti lotři na pozoru. Časy důstojného Grahama minuly.[550] Jakmile bych měl nějaký pádný důkaz, ihned bych napsal přímo vrchnímu poštmistrovi. Il ne faut pas se gêner.*

Cítil jsem se zase jako rys, zase jsem poslední 2 týdny vesele pracoval, ale teď jsem napřed dostal ošklivý kašel z březnového východního větru — s tím ještě zápasím —, a předevčírem se mi objevilo zase něco nepříjemného na levém boku, takže už dva dny se mi špatně chodí i sedí. A tous les diables!**

Přikládám dopis *ruské kolonie* v Ženevě. Přijali jsme ji, také já jsem *přijal* její pověření, abych byl jejím zástupcem v generální radě[515], a poslal jsem jim krátkou odpověď (oficiální i *osobní* dopis) s dovolením, aby jej uveřejnili ve svém listě***. Je to pro mne zvláštní situace, vystupovat jako zástupce mladého Ruska! Člověk nikdy neví, k čemu to povede a do jaké zvláštní společnosti zapadne. V oficiální odpovědi[551] chválím Flerovského[424] a zdůrazňuji, že hlavní úloha ruské sekce je pracovat pro Polsko (tj. osvobodit Evropu od sousedství s jejich vlastní zemí). O Bakuninovi jsem se pro jistotu raději nezmínil ani v oficiálním, ani v soukromém dopise. Co ale těm chlapcům nikdy neodpustím, je to, že

* Nesmíme se dát.
** Ke všem ďasům!
*** „Narodnoje dělo".

ze mne dělají „vénérable"*. Zřejmě si myslí, že je mi tak mezi 80 a 100 lety.

Dopis od vydavatele „Volku" — je přiložen k dopisu — byl adresován na mne bez bližší adresy na obálce, místo toho: „den Her Karl Marx, *Algemeen Correspondent voor Nederland der Internationale Arbeiders Vereeniging, London*".** O tomto úřadu „Algemeen Correspondent voor Nederland" jsem dosud vůbec nevěděl. Ale dříve než se dám do nějakého jednání s „panem Philippem von Roesgenem von Flossem", napsal jsem napřed pro jistotu naší vlámské sekci v Antverpách a požádal ji o informaci o tomto dlouhém jménu.***

Srdečné pozdravy paní Lizzy.

Tvůj
Mouřenín

Apropos. Old Becker† napsal konečně Jungovi (mně také několik řádků[552], na které odpovím zítra). Všechny voloviny, kterých se dopustil, líčí jako hlubokomyslný uvědomělý machiavelismus. Ten dobrák! K tomu ten zajímavý údaj, že Bakunin, který dosud, jak říká Becker, nadával na Gercena jako pohan, začal na něho po jeho smrti ihned pět chválu.[553] *Dosáhl tím toho, oč usiloval*, totiž, aby peníze na propagandu, asi 25 000 franků ročně, které si dal *bohatý* Gercen vyplácet z Ruska (od své tamější strany), byly teď převedeny na Bakunina. Takové „*dědictví*" asi Bakunin miluje[554], přes svou antipatii contre l'héritage.††

Ta *napoleonská* chamraď pěkně upadla, když se tak zoufale snaží *dokázat*, že je častována pohlavky.[555]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „ctihodného".
** „Panu Karlu Marxovi, generálnímu dopisovateli pro Nizozemí Mezinárodního dělnického sdružení, Londýn".
*** Viz tento svazek, str. 742.
† Johann Philipp Becker.
†† proti dědictví.

266

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 26. března 1870

Milý Frede,

vracím Ti v příloze dopisy „nepravého" Molla*. O Menkovi jsem ještě nic neslyšel. Budeš-li těm chlapcům psát, tak jim také vzkaž, 1. že Lessner jim několikrát psal, že *ústřední rada* nemůže v té věci nic dělat; 2. že si mohou sami na prstech jedné ruky vypočítat, že jejich družstvo Angličany naprosto nezajímá, a 3. že ústřední rada je zahrnována žádostmi o peníze ze všech koutů Evropy, ale příspěvky nedostává z kontinentu odnikud.

Tvým řádkům, které jsem dostal dnes ráno, nerozumím. Snad je to proto, že z té své tělesné nevolnosti mám hlavu jako zastřenou.

Byl bych rád, kdybys mi ještě zítra večer (jestliže totiž od vás v neděli pošta odchází, odtud ne) mohl poslat 5 liber jako zálohu na příští čtvrtletí. Moje žena mi totiž příliš pozdě, tj. ve chvíli, kdy je pokladna prázdná, sděluje, že se má v pondělí ve 2 hodiny platit plyn.

Myslím, že jsem nechal v Manchesteru[355] čísla „*Queens Messenger*", v nichž je Clanricardův životopis. Poněvadž se ta bestie moc naparuje při projednávání irského Coercion bill[556], bylo by na čase, aby J. Williams Francouzům načrtl protějšek k Pierru Bonapartovi.

* Friedrich Moll (viz tento svazek, str. 518).

Zažils už někdy takový nečas jako tuto zimu a podzim? Není divu, že člověk není ve své kůži.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

267

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 27. března* 70

Milý Mouřeníne,

jestliže jsi nerozuměl mým několika řádkům z předvčerejška, pak asi chyběla příloha. Píšeš 24., že zakročíš, jakmile budeš mít nějaký pádný důkaz, že jsou naše dopisy otvírány. Obálka toho dopisu byla přímým nejpádnějším důkazem, pečetní vosk byl odstraňován horkým železem a potom zrovna tak lajdácky znovu na obálku rozetřen, že jakákoli stopa po otisku pečetítka byla smazána a okraje rozlepených cípů obálky se ani zase pořádně nepřekrývaly. *Tuto* obálku jsem Ti tedy ihned poslal a chtěl jsem Ti tak umožnit, abys mohl zakročit. Jestliže nebyla uvnitř, pak ji odtamtud někdo vzal. Jestliže jsi ji ale v takovém stavu odesílal, nepotřebuješ ovšem dopisy pečetit a můžeš je posílat rovnou úplně otevřené. Poněvadž mě ten případ zajímá, sděl mi prosím Tě, jak to s tím je.

Naštěstí mám doma peníze a posílám Ti v příloze 5 liber št., S/7 29808, Manchester 16. ledna 1869, bankovka Anglické banky. Bohužel nemohu podat dopis doporučeně, poněvadž je neděle, ti slídiči, co rozlepují dopisy, jsou rovněž s to peníze ukrást. Chtěl jsem už včera obstarat zbytek, ale banka zavírá v sobotu tak brzy, že bych už nepřišel do města včas. Zařídím to zítra.

Nevzpomínám si, že bych viděl „Queens Messenger" s Clanricardovým životopisem**. Pokud vím, všechny „Queens Messenger" pp., pokud sis je sám nevzal s sebou, jsem Ti vrátil v balíku s čísly „Cloche" a „Lanterne", ale ještě se jednou po nich podívám.

Pan Philipp von Roesgen von Floss se už také několikrát chvás-

* V rukopise 29. března.
** Viz tento svazek, str. 527.

tal ve „Werker"; podle vysloveně holandského pravidelného rukopisu se dá usuzovat na zběhlého notářského písaře. Rozhodně je na místě opatrnost, než se mu dá osobní průkaz jako členu Internacionály.*

Kdyby to tak věděl Tvůj přítel Collet, že ses nyní bona fide a s otevřeným srdcem stal také ruským agentem**. Je to ale docela hezké od těch mládenců, ovšemže působí také úplně jiným dojmem než všichni ti Rusové, s nimiž jsme měli co dělat dříve. Pokus o ochranu ostatních Slovanů se jim dá trpět tak dlouho, dokud nebude v Rakousku a Uhrách pevná půda pod nohama, tím to všechno přestane samo sebou. O srbské Omladině mají také šikovnou představu, je to jakési studentské sdružení s tendencemi asi tak jasnými, jako měla buršenšaft blahé paměti.[557]

Informace o Bakuninovi je velmi dobrá. Tím je ale také zneškodněn, Rusové, kteří platí, mu nedovolí, aby šel dál než Gercen.

Máte tam asi horší počasí než my; je tu sice dosti chladno a střídavě vane severovýchodní a východní vítr, ale jinak je většinou pěkně a já se mohu každý den pořádně proběhnout. Jenom před týdnem, když se oteplilo, jsem dostal příšernou chřipku, kterou jsem zahnal za tři dny odvarem lněného semínka.

Holandské a ruské dopisy Ti pošlu druhou poštou zpět, takže je zítra odpoledne dostaneš.

Také jsem si zase jednou prohlédl korespondenci z loňska a vidím, že asi od července až do srpna jsou na Tvých dopisech zpočátku ojedinělé, později na všech bez výjimky více méně zřetelné stopy toho, že s nimi někdo manipuloval. Dopis, který jsem dostal dnes ráno, byl sice otevřen, ale aspoň zase pořádně zalepen.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 526 a 742.
** Viz tento svazek, str. 525.

268

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 28. března 70

Milý Mouřeníne,

včera jsem Ti poslal v dopise, který nebyl podán doporučeně, poněvadž byla neděle, pětilibrovou bankovku, S/7 29808, Manchester 16. ledna 69, snad jsi ji s dopisem dostal. Dnes ještě 82,10 £— vista směnku na banku Union v Londýně, vystavenou u Manchester and Country Bank na řad B. Engelse a indosovanou na Tebe, dále různé holandské a ruské dopisy. Zdejší Roesgen* tvrdí, že naprosto není příbuzný rotterdamského Roesgena**. Ten rotterdamský není marný s tím svým galimatyášem — božské právo *krále* a lidu — protest proti dnešnímu komunismu, obrana konstituční monarchie proti republice (ačkoli o tomhle mají *v Holandsku* jistý atom historického ponětí) a konečně ochranné clo. Pak už se člověk může jmenovat von Roesgen von Floss. Dobré je také, že buržoazii vytýká, že chce nejprve hunne eigene beurs vullen*** a pak het door her uitgezogen land aan den daarop vlammenden *Pruis* verkoopen†. To by se mělo poslat Bismarckovi.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Charles Roesgen.
** Philipp von Roesgen von Floss.
*** naplnit svůj vlastní měšec.
† svou vysátou zemi prodat *Prusovi*, který po ní prahne.

269

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 13. dubna 70

Milý Mouřeníne,

pěkně děkuji za parlamentní materiály. V některých bylo právě to, co jsem si přál, jiné byly pro mne novinkou a přišly mi velmi vhod. Posílám Ti několik čísel „Zukunft", abys měl příležitost se tomu obdivovat, jak bezmezně ničemně jednají národní liberálové při debatě o politickém zločinu (trestní zákoník). To už přesahuje všechno. Ti zbabělci si myslí, že vykonali nějaký hrdinský čin, když odstranili — a to ještě ke všemu jenom na papíře — trest smrti za *sprostý* zločin, takže teď smějí politické zločince klidně zavírat do káznice a zacházet s nimi jako se sprostými zločinci.[558] Na *politické* zločiny se má pomocí stavu obležení dále používat prach a olovo.

V příloze je veselý dopis od Viléma[559], který mi vrať, abych na něj mohl odpovědět. Všimni si, on se tváří, jako bych *já* opisoval *od něho*. Ještě nemá pevně zaveden svůj lipský plátek[457] a už chce v Berlíně zakládat *deník*. Vznáší se pořád někde ve hvězdách a staví vzdušné zámky, jen aby ho ty vidiny nezklamaly.

Konečně jsem po několika přestávkách dočetl Wakefielda[423] — 16—1700 stran kvartového formátu.

Kniha je napsána hrozně a ještě hrozněji vytištěna — téměř všechna čísla a data jsou nesprávná —, ale co se týče materiálu, s takovým jsem se ještě nesetkal. Tolik vyčerpávajících dat o nějaké zemi jsem ještě neviděl. Přitom má ten člověk oči na pravém místě a je dost poctivý. Jedinečné jsou obavy Angličanů o Irsko v letech

1808—12. Telegramy posílané do Indie, ve kterých lord W. Bentinck prohlašuje, že Irsko je pro Anglii *ztraceno*, Francouzi zachycovali a uveřejňovali.

Bije 8 hodin, musím běžet, aby se dopis dostal na poštu.

Srdečné pozdravy.

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

270

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 14. dubna 1870

Milý Frede,

v příloze vracím Viléma[559]. Z přiloženého dopisu od Borkheima[560] uvidíš, jakou nestoudnost mi Vilém vzkazuje. Nemám rád tuhle grobiánskou sentimentalitu, a poněvadž je rodem z Darmstadtu a nemá tedy ani tu omluvu, že by byl rodilý Vestfálec, poslal jsem mu poněkud ostřejší odpověď.

V Tvém článku* úmyslně přehlédl, že pojednáváš o „lidové straně" a „národních liberálech" jako o dvou pólech *téže* omezenosti.

V úterý jsem byl zase poprvé v ústřední radě a při té příležitosti jsem se setkal s Pfänderem, který do ní opět vstoupil (byl znovu zvolen), ale ještě se nezúčastnil zasedání.[561] Sdělil mi, že byl před týdnem zavolán k *Schapperovi*, který velmi nebezpečně onemocněl. Schapper si mě přál vidět; Pfänder to *nevyřídil, poněvadž* jsem nemohl chodit pro ten neřád na stehnu. Byl bych tam ale zajel, kdyby mi byl dal zprávu. Tentýž večer (úterý) Lessner oznamoval, že Schapper je in articulo mortis. Doufám, že to není tak zlé.

Když už jsem v oblasti nemocí, tak ještě toto: Pokládám poslední vřed pouze za pozůstatky, které se dostavují dost pravidelně a s oteplením zase zmizí. Myslím tedy, že pro letošek to mám odbyto. Ale hned s teplejším počasím se jako obvykle dostavila jaterní choroba (nebo co to je) a proti tomu piju Gumpertovu medicínu. Kugelmann tvrdí, že mi nezbývá nic jiného, mám-li se zase pořádně postavit na nohy, než abych koncem léta prodělal kúru v Karlo-

* B. Engels, „Předmluva k druhému vydání ‚Německé selské války'".

vých Varech. Že to všechno pramení ze špatné výživy a ta zase ze špatného zažívání a to opět souvisí se špatnou funkcí jater. Prosím Tě tedy, aby ses na to vyptal Gumperta. Řekni mu ale raději, že návrh na Karlovy Vary pochází od mého anglického lékaře, neboť pouhé jméno „Kugelmann" by ho možná ovlivnilo, že by můj případ zcela bezděčně a podvědomě neposuzoval objektivně. Cítím, že musím skutečně sáhnout k nějakému rozhodnému preventivnímu prostředku, poněvadž rok od roku stárneme a takové churavění neprospívá ani mně, ani mé činnosti.

Víš, že Meyen zemřel?

Čísla „*Zukunft*" dávají ovšem pěkný obrázek prusko-liberální přítomnosti! Ale „*Budoucnost*" se sama přemění v „*Přítomnost*".* Jako „*Budoucnost*" je časopis nahromadě. V nové podobě se dostane pod nadvládu (stále s Weissem jako dřívějším i novým šéfredaktorem) Sonnemannovu ve Frankfurtu. Má, čistě politicky, zastupovat *lidovou stranu*[105] v Berlíně. Quelle imbécilité!** Jakmile zanechá koketování se „sociální otázkou", úplně ztratí tu trošku vlivu a okruh čtenářů mezi dělníky a pruské, speciálně berlínské „buržoy" určitě nezíská silnějším jihoněmeckým zabarvením.

Přikládám Ti 2x vídeňské dělnické listy*** a 1 „*Égalité*" a prosím, všechny tři po přečtení vrať.

V číslech „*Volkswille*" jsou překrásné „vzorečky", které vyvozuje židáček Leo Frankel (Schweitzerův pařížský dopisovatel, nevím, zda dosud?) z mého výkladu o tom, z čeho se skládá hodnota. Par exemple: (pracovní síla + námezdní práce — mzda = nezávislý dělník).

Z „*Égalité*" se dovíš, že na sjezdu románského Švýcarska v La Chaux-de-Fonds došlo k otevřenému boji mezi bakuninovci, vedenými Guillaumem (to zvíře si říká profesor, je redaktorem „*Progrès*" v Locle, Bakuninova osobního moniteuru), a *románskou radou* (Ženeva[562]). Je to popsáno velice zmateně. V úterý večer přečetl Jung oficiální zprávu ženevské rady†, napsanou Utinem,

* Hříčka s názvem časopisu „Zukunft" = budoucnost.
** Jaká hloupost!
*** „Volkswille".
† federální rada románského Švýcarska.

který byl sekretářem na románském sjezdu. Bakuninovi protivníci, zastupující 2000 členů, byli zaskočeni a donuceni tak k odchodu, bakuninovci, kteří zastupovali 600 členů, ale per fas et nefas*, mj. falešnými mandáty, si zajistili větší počet delegátů. Došlo k prudké výměně názorů o Bakuninových piklech, které odhalil mj. Utin. Románská rada nyní žádá s odvoláním na rezoluci posledního (basilejského) kongresu[487], aby ústřední rada rozhodla. *Odpověděli* jsme: musí být zaslána všechna fakta a *protokoly ze zasedání*. Rovněž jsme pověřili Junga, aby napsal Guillaumovi, aby také předložil svůj plaidoyer.

Nedávno jsme měli rovněž rozhodnout spor v Lyonu.[524] Konečně v Basileji jedna klika (vedená státním prokurátorem Bruhinem) žalovala u nás na druhou (víc proletářskou). Tento případ jsme však jako *zcela místní* odkázali J. Ph. Beckerovi jako rozhodčímu.

Lafargue poznal v Paříži jednu velmi učenou Rusku** (přítelkyni svého přítele Jaclarda, výborného mladého muže). Řekla mu, že sice *Flerovského* kniha[424] v době liberální vlny prošla cenzurou, ale jeho prý za ni ráčili vypovědět na Sibiř. Překlad mé knihy prý byl ještě před vydáním zkonfiskován a zakázán.[563]

Ještě tento týden nebo začátkem příštího dostaneš: „*Landlord and Tenant Right in Ireland. Reports by Poor Law Inspectors 1870*" a dále „*Agricultural Holdings in Ireland. Returns. 1870*".

Ty zprávy chudinských inspektorů jsou zajímavé. Mimochodem ukazují, stejně jako „*Reports on Agricultural Wages*", které už máš, že se konflikt mezi *dělníky* na jedné straně a *farmáři a pachtýři* na druhé straně datuje od hladomoru.[564] Pokud jde o „Reports on *Wages*", tedy jsou-li nynější údaje o mzdách správné, a soudě podle jiných pramenů pravděpodobně jsou, pak buďto byly *dřívější mzdové sazby* udány příliš *nízko*, anebo byly ve starších parlamentních zprávách, které Ti najdu ve svých parlamentních dokumentech, udávány *příliš vysoko*. Vcelku se však potvrzuje to, co jsem řekl v oddílu o Irsku[565], že zvýšení mezd je víc než vyváženo vzestupem cen potravin a že až na dobu sklizně atd. se přes vystěhovalectví

* právem i neprávem.
** A. V. Korvinovou-Krukovskou.

přece udržel relativní přebytek dělníků. Důležitý je taky v „*Landlord and Tenant Right Reports*" ten fakt, že rozvoj strojů uvrhl do bídy spoustu ručních tkalců.

Budu Ti vděčen, jestliže mi zcela krátce napíšeš něco o bogs, peats etc.* v Irsku. Ve všech Modrých knihách[214], které jsem četl, se vyskytují bažiny jak v horách, zejména na horských svazích, tak i na rovině. Jak je to vlastně? Co rozumějí Irové slovem townlands?

Z obou zpráv chudinských inspektorů velmi jasně vysvítá, 1. že od hladomoru začalo tady, stejně *jako v Anglii*, očišťování statků od dělnických příbytků (nezaměňovat s likvidováním čtyřicetišilinkových freeholders po roce 1829[566]).

2. že procesy s encumbered estates** dosadily na místo vyhozených zkrachovalých landlordů spoustu malých lichvářů. (Podle týchž zpráv je $^1/_6$ landlordů zadlužena.)

Byl bych velmi rád, kdybyste mi Ty a Moore mohli poslat několik liber št. *pro Duponta*. Jeho žena je v nemocnici se souchotinami. Jeho samého vyhodili ze starého místa. A *záminka:* jeho politická orientace; ale *skutečná příčina*: Je autor *všech vynálezů*, které si přivlastnil jeho továrník. Proto byl pro něj už dlouho (myslí si, že ho už načisto vysál) persona ingrata. Ale v tom se pan továrník důkladně přepočítal, neboť Dupont přišel na docela nový vynález, který řeší už dlouho ožehavý problém ve výrobě klavírů. Dal jsem už Dupontovi několik liber št., poněvadž několik týdnů žil se svými 3 malými dcerkami o suchém chlebu. Jedná se o pomoc jenom na několik týdnů, než najde nové místo. Kdo jednou napíše o dělnících vyhozených kvůli *vynálezům!*

Přitom chudáka ještě pronásledují ze závisti Pařížané a Francouzská sekce[132] ho pomlouvá, ta si přirozeně hned osedlala Flourense.

Salut.

Tvůj
K. M.

* bažinách, rašeliništích atd. Viz tento svazek, str. 540.
** předluženými statky.

Apropos. Stirling (Edinburgh) — překladatel Hegelovy Logiky, organizátor britské sbírky na Hegelův pomník — napsal malou brožuru proti *Huxleymu* a jeho *protoplazmě*. Ten člověk si ovšem jako Skot osvojil falešnou Hegelovu mystiku náboženství a idejí (proto také přiměl Carlyla, aby veřejně ohlásil svůj přechod k hegelovství). Ale jeho znalost Hegelovy dialektiky mu umožňuje, aby dokazoval slabiny Huxleyho — tam kde se dává do filosofování. Jeho pojednání, v téže brožurce, proti Darwinovi se shoduje s tím, co berlínský (hegelovec of the old school*) krvavý Schulze** řekl před několika lety na shromáždění přírodovědců v Hannoveru.[567]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* staré školy.
** Franz Eilhard Schulze.

271

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 15. dubna 70

Milý Mouřeníne,

v příloze vracím Borkheima.[560] Náš hrdina Vilém si nepomyslel, že se Ti donese ipsissimis verbis*, co o Tobě napovídal. Ten mezek už nebude jiný, co bude živ.

Časopisy Ti v neděli večer vrátím. Budu hledět, abych se zítra setkal s Gumpertem, ale poněvadž ho z „přepracovanosti" (jakého druhu?) poslední dobou také zlobí nervy, je možné, že na svátky odejel. Zatím bych Ti navrhoval, abys to zkusil několik dnů po sobě jednak s důkladnými procházkami — 3 až 4 hodiny bez přestání — a dovolí-li to počasí, aby ses nejméně 1—2 hodiny denně proběhl a pak se každý týden jednou dvakrát aspoň tak dlouho procházel. Nemohu už teď vůbec pořádně pracovat, dokud se hodinu nebo víc neproběhnu, to působí báječně a ještě to poněkud uleví i Tvým játrům. Co se týče ostatního, sdílím Kugelmannův názor.

Franklíček** je opravdový židáček. Naučil se v Paříži „formulky" a dodává dobré zboží.*** Báječné je, že frais généraux†, kam patří opotřebování strojního zařízení, mazadla, uhlí (pokud není surovinou), pozemková renta atd., pokládá za součást nadhodnoty.

* do písmenka.
** Leo Frankel.
*** Viz tento svazek, str. 535.
† vlastní náklady výroby (část vynaložená na pracovní prostředky).

Bogs jsou prostě rašeliniště nebo bažiny, které se vyskytují hlavně na těchto dvojích lokalitách: 1. v rovinách, v kotlinách (ve starých korytech jezer) nebo proláklinách, jejichž odtok se ucpal; 2. na vysočinách s plochým nebo mírně zvlněným povrchem, který byl odlesněn a kde je hustá spleť mechu, travin, vřesu atd. a voda odtéká pomaleji, než průměrně naprší. Někde může bažinami v rovinách dokonce protékat velká řeka, která je však neodvodňuje (tak na více místech na Shannonu, Dunajské bažiny v Bavorsku atd.), Velmi často v takových bažinách řeky pramení (Bog of Allen, z jehož původní, nyní velmi omezené rozlohy vytékaly Boyne, Barrow, různé přítoky obou těchto řek a Shannonu). Chat Moss mezi Liverpoolem a Manchesterem, který znáš, je, a potvrzuje to i Wakefield[422], příkladem pravého irského bogu. Leží nejméně 30—40 stop nad Mersey a Irwell, které jej obloukem obtékají, takže odvodnění je velmi snadné, a přece je vysušena teprve cca $^1/_3$, ačkoli se na tom pracuje od roku 1800. To záleží na majitelích půdy, taková plocha může být přirozeně vysušena jen tehdy, bude-li se postupovat systematicky a bude-li to povinné. V Holandsku je najdeš také — rašeliniště jsou v celé Evropě všude stejná. Irové nazývají slatinu z *rovin* red bog* a rašelinu z hor black bog**. Taková bažinatá a časem rašelinová místa vznikají i na svazích — dokonce velmi strmých, 30—40 stupňů—, po nichž stéká voda. Kde jsou příkré svahy, je rašelina ovšem jen řídká, na pozvolném svahu může houstnout. Nejhustší je přirozeně na plochých vrcholcích.

Townlands jsou nejnižší správní obvody v Irsku, jejichž základem je staré irské klanové dělení, a na severu a na západě se udržely většinou ještě beze změny. Hrabství představují místní knížectví (Donegal, panství *the* O'Donnella, kterému je opět podřízen např. Mac Swine a jeho lid. Tyrone je panství *the* O'Neilla, Fermanagh *the* Maguirovo atd.) Baronská panství reprezentují jednotlivé klany, a v jejich hranicích ballybetaghs (jak píše Davies) nebo anglicky townlands představují jednotlivé, obyvateli společně spravované vesnické marky. V Ulsteru se např. zachovaly v starých

* červenou bažinou.
** černou bažinou.

hranicích, jinde více méně také. Parish*, poor law union** a jiné speciální anglické obvody byly později vsunuty mezi baronská panství a townlands.

Tvoje závěry z parlamentních zpráv*** se kryjí s tím, co jsem zjistil já. Jen se nesmí zapomínat, že proces vyhánění čtyřicetišilinkových freeholderů[566] se přece jen zpočátku ještě prolíná s vyháněním dělníků po roce 1846, a to proto, že až do roku 1829 mohli freeholdeři vznikat jen tak, že se uzavíraly pachty na 21 nebo 31 let *a na jeden lidský věk* (ne-li déle), rolník se totiž stal svobodníkem jen tehdy, když *nemohl být* do konce života z půdy *vyhnán*. Tyto pachty skoro nikdy nevylučují další propachtovávání. A takovéto pachty byly roku 1846 zčásti ještě v platnosti, respektive jejich důsledky, tj. rolníci byli ještě usazeni na půdě. Stejně tak tomu bylo s pozemky, které byly tehdy v rukou middlemanů† (kteří měli pachty většinou na 64 let, na tři lidské věky, nebo dokonce na 99 let), a tyto pachty končily většinou teprve mezi rokem 1846 a 1860. Takže tyto dva procesy se ± prolínaly, respektive irský landlord si skoro neuvědomoval, nebo jen zřídka, že by měl vyhánět právě dělníky, a ne ostatní zděděné drobné pachtýře. V téhle věci je to v Anglii i v Irsku stejné: půdu musejí obdělávat dělníci, kteří bydlí v *jiných chudinských obvodech*, aby statkář a jeho pachtýři nemuseli platit chudinskou daň.[568] To říká i Senior či vlastně jeho bratr Edward, chudinský komisař v Irsku: Nejmocnějším prostředkem k vylidňování Irska je *chudinský zákon*.

Půda prodaná po zřízení Encumbered Estate Court†† dělá podle mých poznámek $^1/_5$ veškeré půdy, kupci jsou skutečně převážně lichváři, spekulanti atd., *většinou irští katolíci*. Zčásti i zbohatlí dobytkáři. Přesto je ještě dnes *jen* v Irsku *na 8—9000 pozemkových vlastníků*.

Co říkáš blamáži celé evropské buržoazie, která přísahala na liberální císařství a věnčila nedávno Ludvíka Bonaparta vavříny za to, že se upřímně přiklonil ke konstitucionalismu. A nyní vychází

* farnosti.
** chudinské obvody.
*** Viz tento svazek, str. 537.
† zprostředkovatelů, kteří najímali půdu, aby s ní spekulovali.
†† soudu pro předlužené statky.

najevo, že to míní dost upřímně, že si totiž *jednoznačně vyhrazuje* právo ve chvíli pro něho vhodné provést státní převrat vulgo plebiscit.[569] Nebude aspoň muset podruhé vyvracet, že zvrátil ústavu. Také dobrý komentář ke „gouvernement direct par le peuple", jak to teď zavádějí Švýcaři, ale co Francouzi naprosto odmítají. Jak se říká plebiscitu švýcarsky, veto nebo referendum?[570] Na to bychom se měli zeptat Viléma. Ad vocem Viléma — viděls to ohromné oznámení ve „Volksstaatu", čís. 27: *Kdo si ode mne vypůjčil „Kolbovu statistiku"? W. Liebknecht.* Nejen že všecko zapomene, musí to také ještě veřejně inzerovat.

„Zukunft" — velice krásné.* Ti oslové!

Mnoho pozdravů.

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 535.

272

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 19. dubna 70

Milý Mouřeníne,

zapomněl jsem Ti v pátek* napsat, že nemám doma vůbec peníze a že jsem proto nemohl pro chudáka Duponta nic poslat. Přikládám dnes pro něho S/6 11 916, Leeds 15. července 1869 — 5 liber št. Doufám, že to stačí, než zase najde místo.

Napiš mi ale také o Schapperovi, jak to s ním pokračuje.

Gumperta jsem ještě neviděl. Jsem ale pevně přesvědčen, že by Ti pořádný pohyb za nynějšího nádherného počasí výtečně prospěl a byl skvělým úvodem ke kúře v Karlových Varech. Já jsem včera ušel se Schorlemmerem asi 17—18 mil, dělej to také tak a brzy nebudeš ani vědět, že máš nějaká játra.

Posílám Ti dnes zpátky 2 čísla „Marseillaise" a „Égalité" a vídeňské noviny** a přikládám několik výstřižků z „Examiner and Times" o Irsku, zvlášť pozoruhodné je, že je psal metodista, který svými ismy (teetotalism***) atd. patří do jednoho pytle se zdejšími *ismisty*, jinak by je „Examiner" jistě nepřijal. Budu je později potřebovat. Můžeš je tedy příležitostně opět vrátit.

Apropos, co dělá Mr. Williams†? Tussy píše, že pracuje pořád dál, ale nic z toho nevidím.

* 15. dubna 1870.
** „Volkswille".
*** abstinence.
† pseudonym Marxovy dcery Jenny.

Už je to dávno, co jsem si objednal Flerovského[424], ale dál jsem nic neslyšel, domnívám se tedy, že je zabaven a není už k dostání.

Srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

273

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 19. dubna 1870

Ve velkém spěchu.

Milý Frede,

posílám Ti 2 parlamentní věci o Irsku a poslední „*Égalité*", *rovněž* „*La Solidarité*". Z přiloženého dopisu od Perreta[571], bývalého tajemníka federálního výboru v Ženevě — který musím mít *do pátku* zpátky —, uvidíš, jakou aktivitu vyvíjí to zvíře moskalské*. Byl teď přirozeně nucen — a už se stalo — dovolávat se přes svého generálního tajemníka Roberta i ústřední rady. Také tento dopis přikládám.[562] Co myslíš, že bychom měli s těmi chlapy udělat?

Mr. Williams sends you his compliments.** Jeden svůj článek poslal do „*Reynolds's*". Šel do města, aby koupil pro Tebe jiný výtisk, ale není už k dostání. Dva další články[535] s několika čísly „*Marseillaise*" Ti pošle tento týden.

Moje žena dnes ráno donesla Dupontovi 5 liber št. od Tebe. Srdečné díky za ně. Jeho žena umírá v nemocnici.

Navštívil jsem Schappera. Těžký zápal plic, velice zhubl, ale snad se přece podaří ho zachránit.

Salut.

Tvůj

K. M.

* Michail Bakunin.

** Pan Williams (pseudonym Marxovy dcery Jenny) Tě pozdravuje.

V „*Marseillaise*“ to Bakuninovi zarazíme s pomocí *Flourense*, ten už prokoukl „Francouzskou sekci“[132] a dal se k nám. Je to opravdu velmi rozhodný člověk. Vzdělaný. Příliš horkokrevný.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

274

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 21. dubna 70

Milý Mouřeníne,

v příloze vracím švýcarské dopisy. Ženevští rozhodně trochu zaspali, jinak by je nemohla potkat taková smůla, že je formální právo na straně bakuninovců a proti nim. To ovšem nemůže být na překážku tomu, aby Ženevští nakonec nevyhráli; ale zatím nemá generální rada důvod, aby se do toho vmísila, protože Ženevští se dožadovali hlasování v *sekcích* a vy tedy musíte se svým rozhodnutím počkat, až tu budou takové nebo onaké výsledky hlasování. Bakuninovci na toto referendum podle všeho nepřistoupí, poněvadž jejich règlement fédéral[572] o tom pravděpodobně nic neříká, a ukázali by jen svou slabinu, kdyby chtěli obětovat jednotu Internacionály a tím i samu Internacionálu prázdnému formalismu. To by pak byl dostatečný důvod k zákroku. Jinak musí Ženevští tentokrát dbát na to, aby při svém plebiscitu získali většinu. Do té doby by mohla generální rada nanejvýš suspendovat *oba* ústřední výbory a nahradit je jedním neutrálním a prozatímním (Becker pp.).

V této věci je jasné, že Aliance, i když je generální radou trpěna, nemá co dělat v místní organizaci, jako je románské Švýcarsko, poněvadž chce korespondovat se všemi zeměmi a udržovat tam podsekce. Buďto tedy ať odtud odejde, nebo ať se zřekne svého mezinárodního charakteru. Zatím, jestliže to ve Švýcarsku půjde takhle dál, dopadne to asi tak, že buď úplně z Internacionály vystoupí, nebo může být vyhozena. Ale jistě je dobré připomenout

pánům Ženevanům, že jim není pomoci, nepomohou-li si sami. Kdyby se Bakuninovi podařilo dostat na svou stranu většinu dělníků románského Švýcarska, co by mohla generální rada dělat? Jedinou jejich slabinou je absolutní neúčast v politice, ale ani za to by se nedali polapit.

Páni Ženevané by si také mohli odpustit své vystoupení s *Pánem Bohem*.[573]

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

275

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 28. dubna 1870

Milý Frede,

včera jsem byl opět za Schapperem. Bojím se, že to s ním brzo skončí. On sám hovořil o své smrti jako o hotové věci, dokonce mi vyprávěl, že své ženě nařídil, aby jej dala pohřbít příští neděli. Jsou to souchotiny. Schapper mluvil a choval se opravdu d'une manière distinguée*. Pokud byla jeho žena a nejstarší syn v pokoji, hovořil se mnou francouzsky (mluví jen s námahou). Je ferai bientôt la dernière grimace.** Vysmíval se starému Oborskému, že se v posledních měsících vrhl na katolicismus a modlí se, také Rugovi, který zas věří v nesmrtelnost duše. V tom případě, povídal, se na onom světě popere duše Schapperova s duší Rugovou. Bavil se tím, že žertoval o starých příhodách, setkání s Ludvíkem Bonapartem, dr. Conneau, Persignym, generálem Cavaignacem etc., později s Willichem atd. Uklidňovalo ho, že jeho dcera je provdána, jeho nejstarší syn Karel samostatný (knihař), dva malí hoši vydělávají už každý 1 libru št. týdně (zlatníci). Doufá, že nejmladšího si snad vezme bratr (Nassau) k sobě. Své ženě prý odkázal všechno své skrovné jmění a ona prý bude žít s těmi dvěma malými chlapci. „Řekni všem našim lidem, že jsem zůstal věren zásadám. Nejsem teoretik. Po dobu reakce jsem měl co dělat, abych udržel rodinu nad vodou. Žil jsem jako těžce pracující dělník a umírám jako proletář." Pozdravoval jsem ho od Tebe a řekl, že kdybys

* znamenitě.
** Brzy zavřu oči.

věděl, že je to vážné, přijel by ses na něho podívat. To mu zřejmě udělalo radost. Schapperovi je 57 let. Teď vystupuje opět jasně a výrazně do popředí, co bylo v jeho charakteru skutečně mužného.

Když jsem se rozloučil se Schapperem, šel jsem navštívit dalšího nemocného. Borkheim mi předevčírem napsal několik řádků, že už celý týden leží doma nemocen, že snad bude muset ještě týden ležet, pak na venkov etc. Podle toho, jak mě jeho paní přijímala, jsem hned poznal, že je to vážné. Měl tyfoidní horečku, zdá se to už lepší. Plíce má určitě zachváceny. Anglický lékař — zdejší nemocniční lékař — to všechno předvídal a nyní opakuje, že doufá téměř s jistotou, že tentokrát z toho vyvázne, že ale nevzdá-li se Borkheim svého bláznivého života, nedožije se dalšího léta.

Je to s ním tak, že Borkheim od rána od půl 5 nebo od 5 do 9 hodin zuřivě dře ruštinu etc. a od 7 hodin večer do 11. to opakuje. Víš, jak píše polemiky na všechny strany a jak od té doby, co má slušnou knihovnu, se chce mermomocí stát učencem.

Doktor požaduje, aby aspoň dva roky *kromě obchodu* pověsil všechno na hřebík a aby trávil volné chvíle lehkou četbou nebo se *rozptyloval jinak*. Jestliže ne, je po něm veta, *a to bez diskuse*. Nemá tu tělesnou zdatnost, aby pracoval za dva.

Mluvil jsem s ním asi 10 minut. Byl strašně vyčerpaný a přepadlý. Řekl jsem mu, že Ty, dokud jsi měl na krku obchod, zabýval ses jinými věcmi jen s mírou. To jsem udělal úmyslně, poněvadž vím, že má před Tebou velký respekt. Když jsem zase přišel do přijímacího pokoje k jeho paní, vyprávěl jsem jí, o čem jsme hovořili. Říkala — a já jsem jí slíbil, že se za to přimluvím —, že *bys* jí *mohl* udělat tu velkou laskavost a napsat jejímu muži. Za prvé, že by ho to zvlášť potěšilo — taková pozornost z Tvé strany —, a za druhé, že by si to vzal k srdci, kdybys mu poradil, aby se neničil nadměrnou prací.

Mám dojem, že Borkheim je momentálně hors de danger*, ale musí být zatraceně opatrný. Apropos. Velice se rozzlobil na Liebknechta, že nejprve otiskne Bakuninův dopis[574] a pak mu (Borkheimovi) píše, že (Borkheim) *musí* nyní odpovědět. Dobrák

* mimo nebezpečí.

Vilém, stále připravený dělat kopance, aby druzí *museli* pracovat! C'est un imbecile.*

Flourens byl už několikrát za mnou doma. Je to velice milý člověk. Co u něho převažuje, je odvaha. Má však značné přírodovědecké vzdělání. Jeden rok přednášel na pařížské universitě etnologii[575], procestoval jižní Evropu, Turecko, Malou Asii etc. Je pln iluzí a revoluční netrpělivosti, ale při tom všem velmi veselý hoch, nepatří mezi „vážné" vousáče. Je navržen do naší rady, kde byl 2krát přítomen jako host. Bylo by velmi dobré, kdyby tu zůstal déle. Stojí to za námahu, působit na něho. Vyhlásí-li však Bonaparte po plebiscitu amnestii, vrátí se do Paříže. Včera večer dávala francouzská zednářská lóže, Francouzská sekce[132] atd. banket na jeho a Tibaldiho počest. Chtěli se ho také zúčastnit L. Blanc, Talandier etc. Celá francouzská revoluční čeládka se mu tu dvoří, jemu však je o těch pánech dost jasno.

Moc děkuji za Tvé informace o Irish bog.** Opatřil jsem si pro zábavu zprávu o *Game Laws Convictions**** (*Anglie a Wales*) na rok 1869. Celkem bylo odsouzeno: 10 345. To tedy jsou zvláštní *agrarian crimes*† Angličanů a Walesanů. Proč pan Gladstone nezruší ústavu také v Anglii?

Právem jsi v Pigottově dopise větřil nebezpečí. Z přiložené „*Flag of Ireland*" (je tam též dopis pařížského dopisovatele „Irishmanu") je vidět obojakost těch chlapů. Pigott — poněvadž ví, že *my* zde „*Irishman*" máme v rukou — otiskuje to svinstvo ve „*Flag*".

Posílám s „Flag" 5 čísel španělských orgánů „Internacionály", totiž 2 „*Federación*", 1 „*Obrero*" a 1 „*Solidaridad*".

Čísla „*Marseillaise*" odešlu teprve v sobotu. Napřed z toho musím udělat poznámky o aféře v Creusotu etc. pro ústřední radu.[576]

Minulé úterý přijala ústřední rada jednomyslně můj návrh (podporovaný Mottersheadem): zrušit styky s „*Bee-Hive*" a toto rozhodnutí *uveřejnit*. Pan Applegarth seděl proti mně, když jsem

* Je to hlupák.
** irských bažinách. Viz tento svazek, str. 540.
*** o rozsudcích na základě zákona o lovu.
† *agrární zločiny*.

odůvodňoval svůj návrh, se svěšenou hlavou. On a Odger jsou v redakčním výboru „Bee-Hive". Zaútočil jsem na list, že je zaprodaný buržoům (S. Morley etc.), zvláště jsem také připomněl, jak naložil s našimi rezolucemi o Irsku a diskusemi atd.* Podle usnesení rady mám příští úterý předložit *zformulované* rozhodnutí.**

Salut.

Tvůj
Mouřenín

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Záznam Marxovy řeči o listu „Bee-Hive".
** K. Marx, „Návrh rezoluce generální rady o listu ‚Bee-Hive'".

276

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 29. dubna 70

Milý Mouřeníne,

Borkheimovi jsem ihned napsal*, a to na adresu: 10, Brunswick Garden, Kensington W. Není-li správná, buď tak laskav a upozorni ho na to.

Byl bych opravdu rád přijel, abych se setkal se Schapperem, a ještě bych to udělal, kdybych z Tvého dopisu nepředpokládal, že už je asi mrtev. Bylo v něm vždycky cosi bytostně revolučního, a musí-li ten chudák přece jen odejít z tohoto světa, jsem aspoň rád, že se až do konce chová tak skvěle. Jestli dostal následkem zánětu pohrudnice souchotiny, nedá se ovšem nic dělat a jde to pak velmi rychle.

Bakuninův dopis je opravdu velmi naivní.[574] Jaké by to bylo neštěstí pro svět, kdyby to nebyla nehorázná lež, že prý je v Rusku 40 000 revolučních studentů, kteří za sebou nemají žádný proletariát, ba ani ne revoluční rolnictvo, a před sebou nemají jinou kariéru než dilema: Sibiř, nebo vystěhování do západní Evropy. Kdyby mohlo něco zničit západoevropské hnutí, pak by to byl dovoz těchto 40 000 více nebo méně vzdělaných, ambiciózních, hladových ruských nihilistů; samí čekatelé na důstojnickou hodnost bez armády, kterou jim máme dodat my; skutečně zajímavá domněnka, že k tomu, aby se evropský proletariát sjednotil, musí mít ruské velení! A přitom všem, i když Bakunin sebevíc

* Viz tento svazek str. 550.

přehání, je přece nabíledni, že tu takové nebezpečí je. Святая Русь* každoročně vyplivne spoustu těchhle Rusů „bez kariéry" a pod záminkou zásady internacionalismu se všude vetřou mezi dělníky, podloudně si získají vedoucí funkce, vnesou do sekcí zmatky svých soukromých intrik, které jsou u Rusů nevyhnutelné, a pak bude mít generální rada co dělat. Hned mi bylo nápadné, že si Utin dokázal tak honem získat pozici u Ženevských. A tihle Rusové si naříkají, že u nich doma prý všechna místa obsadili Němci!

Vilémovi jsem docela přátelsky všelicos vyložil, a to vzhledem k jeho dřívějšímu chování i vzhledem k jeho nynějšímu postoji v říšském sněmu. Bonhorst byl zatčen v Eschweileru, protože neměl žádné průkazy, ale to už vydal *říšský sněm* zákon, kterým se pasy zrušily, a monsieur Liebknecht si nechá ujít tuhle příležitost, aby interpeloval vládu pro flagrantní nezákonný postup a donutil ji k přiznání, že podle ní takové zákony nemají vůbec platit pro dělníky. A přitom ti blázni očekávají, že je dělníci budou zase volit. Napsal jsem ostatně i Brackovi, který mě žádal o peníze pro „stranu", jak je důležité, aby všude stavěli a prosazovali dělnické kandidáty.** Vilém je schopen říci, že to vůbec není nutné.

Španělské noviny a „Flag" jsem dostal, děkuji Ti. Když jsem jel na podzim 1849 kolem Mallorky, nebylo by mě ani ve snu napadlo, že tam budeme mít za dvacet let noviny***. Tehdy se to hnízdo pokládalo za korsickou divočinu.

Pigott je pořád stejný obojetník. V Irsku prý musí být „republika", ale Francouzi prý mají zůstat pod Bonapartem. Až vyjde má kniha†, umlčí ji, jako to teď dělají s články o Irsku v „Marseillaise"[535].

Staré irské zákony[469], v kterých se teď prohrabuji, jsou trpké sousto. Za prvé už sám text není moc jasný, neboť předpokládá znalost *celého* staroirského práva, které dnes už vůbec neexistuje, 2. je velmi zkomolený, 3. je překlad špatný a místy rozhodně chybný; ale přesto z toho vysvítá aspoň tolik, že poměry v zemědělství

* Svatá Rus.
** Viz tento svazek str. 760.
*** „El Obrero".
† „Dějiny Irska".

nebyly tak docela jednoduché, jak je — se zaujetím — interpretuje dobrák *Davies*. Ale zákony, pokud jsou uveřejněny, podávají jenom tu složitou, ne tu prostou stránku. Ještě jsem to ostatně celé nestrávil, občas jsem nucen přihlédnout i ke keltskému textu, a protože nemám ani gramatiku, nejde to moc rychle. Jedno je mi jasné, že vydavatelé při vší své znalosti keltštiny nechápou obsah líp než já.

Ty věci vydali na státní útraty členové komise pro vydání starých irských zákonů a pořádků[577]. Je to naprosto nepochybně příšerná nádeničina. *V kterém parlamentním dokumentu by se dalo zjistit, kolik tihle chlapi stojí ročně?* Sedí nad tím od roku 1852, nedělají nic jiného, než že zaměstnávají podřízené pracovníky, a tyhle dva svazky jsou to jediné, co dodnes vyšlo.

Srdečné pozdravy Vám všem.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

277

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 29. dubna 1870

Milý Frede,

ubohý Schapper zemřel včera ráno v 9 hodin.

Přikládám 3 čísla „*Marseillaise*" s J. Williamsem.[535] Musíš mi je *poslat zpět* (se švýcarskou „*Égalité*" a „*Solidarité*"), abych si mohl udělat poznámky pro generální radu*, na které mi ještě nezbyl čas. (*Španělské listy nevracej.*) Ani nejnovější „*Vorbote*". Dovíš se tam, že se Becker** s Bakuninem otevřeně rozešel. (*Nevracej.*)

Konečně jeden výtisk *ruského překladu* našeho „Komunistického manifestu" pro Tebe. Viděl jsem ve „Werker" etc., že nakladatelství „*Kolokolu*", které zdědil Bakunin, má i „tento" a objednal jsem proto 6 kusů ze Ženevy.[578] Není to pro nás bez zajímavosti.

Addio old boy. Pozdrav paní Lizzy, Jollymeyerovi** a Moorovi.

Old
Nick

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 551–552.
** Johann Philipp Becker.
*** Carlu Schorlemmerovi.

278

Engels Marxovi

do Londýna[18]

[Manchester] 1. května 70

Milý Moro,

chudák Schapper! Řady našich starých kamarádů ponenáhlu řídnou,* Weerth, Weydemeyer, Lupus, Schapper — ale co dělat, à la guerre comme à la guerre**. Nemůžeš mi opatřit jeho fotografii? Nebo, můžeš-li, dvě, to víš, že Solingenští budou také jednu chtít.

Díky za noviny. Všecko, co sis vyžádal, zítra vrátím. „Égalité" a „Solidarité" bych byl dávno poslal, ale myslel jsem, že generální rada dostala *víc* exemplářů. Na těch španělských věcech, které sice prozrazují ještě trochu španělské stanovisko, lze pozorovat, jak jimi proniká Bakuninova frazeologie.

Gumperta jsem viděl včera. Když se mě ptal na Tebe a já mu řekl, že se Ti opět ozvaly bolesti v játrech, vpadl mi rovnou do řeči: *Proč nejede do Karlových Varů?* Tu máš odpověď.*** Je toho názoru, že by to bylo nejlépe na počátku léta nebo až k podzimu, protože v červenci a srpnu je tam velmi plno a příšerně horko. Momentálně je tam pruský korunní princ†, nechceš mu dělat společnost? Je to člověk „vzdělanej".

Z rezoluce o „Bee-Hive"†† bude mít velkou radost Sam Moo-

* Viz tento svazek, str. 556.
** válka je válka.
*** Viz tento svazek, str. 534–535.
† Bedřich Vilém.
†† K. Marx, „Návrh rezoluce generální rady o listu ‚Bee-Hive'".

re, který „B" dosud odebíral a měl na ten špinavý plátek dopal. Poradím mu, ať si objedná „Reynolds's", nebo nevíš o něčem lepším? Vycházejí ještě „Democratic News"?

Přikládám novinky od Viléma. Je všemi deseti pro to, že Prusko je *jediným vážným* protivníkem revoluce v Německu, ale rozhodně proti tomu, že je *vážným* protivníkem.[579] Pauvre hère!*

Lizzie, které jsem hned předložil ty 3 Williamse[535], je tím úplně nadšena a děkuje srdečně Mr. Williamsovi.

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

Nějaký čas přicházejí Tvé dopisy opět v bezvadném stavu. Jsou jistě opatrnější.

Je postaráno o pořádný Schapperův nekrolog v tisku? Nevím, zda Eccarius je ten pravý, kdo by spravedlivě ocenil ten nejlepší typ starých spiklenců.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ubožák!

279

Marx Engelsovi

do Manchesteru[544]

[Londýn] 7. května 1870

Milý Frede,

tento týden se tu stalo leccos zajímavého. Ale anglická pošta je v této chvíli moc zvědavá a necítím se povolán k tomu, abych ji nepřímo zásoboval zprávami. O tom tedy později ústně.

„*Marseillaise*" dnes nedošla. Byla možná zabavena. Minulou středu jsme jí telegraficky oznámili, že ve čtvrtek dostane ve francouzském originálu usnesení generální rady*, aby je nepřekládala z angličtiny. Tento telegram si ovšem ihned prohlédla pařížská policie a Pietri možná nechtěl, aby naše prohlášení vyšlo den před plebiscitem.

Nechutné telegramy Reuterovy a Havasovy agentury nám konečně poskytly dávno vytouženou příležitost prohlásit veřejně v pařížských novinách, že takzvaná Francouzská sekce v Londýně[132] *ne*patří k *Internacionále*.[580]

„*Standard*" uveřejnil včera a předevčírem dva sprosté články proti *Internacionále*, diktované přímo z francouzského vyslanectví, stejně jako články ve francouzském listě „*L'International*" v Londýně.

Všechny londýnské listy dostaly od *Bruce* pokyn — a řídí se jím samozřejmě jako poslušní psi —, aby se na svých stránkách ani slovem nezmiňovaly o tom, jaké kroky podnikala minulý týden docela potichu *anglická policie* v souvislosti s *Flourensem* a s *generální radou Internacionály* (z obojího dělají jakousi hodge podge**).

* K. Marx, „Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o pronásledování členů francouzských sekcí".

** míchanici.

Deset tisíc výtisků zmíněných *čísel* „*Standard*“ bylo posláno do Francie. To je také vhodný způsob placení, anebo se snad Společnost 10. prosince[581] najednou naučila anglicky?

Minulé úterý se po Londýně rozšířila pověst, že prý budeme zatčeni v naší zasedací síni. Proto se také výjimečně dostavili senzacechtiví novináři.

Jakmile nastane panika, ti chlapi v Anglii zapomenou hned na vlastní zákony a podlehnou tisku, který je jednak ignorantní, jednak vědomě lže.

Připusťme, ať má policie radost, že všechno, o čem píší Grandperret, Reuter a „Journal Officiel“, je evangelium. Přesto by anglická vláda nemohla *nic* dělat, ledaže by se zesměšnila.

O *vydání* Flourense — „*Gaulois*“ říká, že prý se o ně žádá — nemůže být prozatím ani řeči.[582] Mezi Francií a Spojeným královstvím existuje jen *jedna* smlouva o vydávání, smlouva z roku 1843. Roku 1865 prohlásila francouzská vláda, že ji po šesti měsících vypoví, protože vzhledem k anglickým zákonům o důkazním řízení ji nelze prakticky plnit. Proto roku 1866 bylo změněno několik formalit týkajících se důkazního řízení, ale na obsahu smlouvy se nezměnilo nic. Ve smlouvě jsou velmi přesně specifikovány zločiny, na které se vztahuje, mj. vražda (otcovražda (parricide), zavraždění dítěte a travičství) a vražedný atentát, notabene atentát v tom smyslu, pokud by šlo o *pokus takového činu*, „jehož přímým důsledkem by byla pravděpodobná smrt osoby, o jejíž život se ukládalo“.

Kdyby byl například Beaury uprchl do Anglie, *ne*mohl by tedy být podle *této* smlouvy vydán, a tím méně Flourens.

Otázka je jedině v tom, může-li *zde* anglický soud odsoudit nějakého cizince pro *účast na spiknutí, jehož cílem bylo spáchat vraždu v cizině?*

Do roku 1828 zde nemohl být nikdo — ani Angličan, ani cizinec — stíhán pro vraždu spáchanou mimo Spojené království. Angličané, kteří se chtěli bít v souboji, toho využívali. Odstavec 7 zákona vydaného v 9. roce vlády Jiřího IV. stanovil, „že kdyby *někdo z ‚poddaných‘ J. V.* byl obžalován z vraždy nebo z účasti na

vraždě spáchané někde mimo Spojené království, může být *soudně stíhán* za takové přečiny ve Spojeném království".

Zákon byl ve skutečnosti vydán kvůli Angličanům, kteří se bili v souboji, a proto se vztahuje jen na „*poddané* Jejího Veličenstva".

Když se roku 1858 konal proces s dr. Bernardem, namítala proto obhajoba, „že *soud není příslušný*". Servilní soud si to vyhradil k pozdějšímu projednání, aniž rozhodl, a ustanovil, aby nejdříve byla vzata na pořad žádost o zproštění viny. Byl osvobozen a tak nedošlo k nějakému rozhodnutí o této právní otázce.

Hned po Orsiniho atentátu roku 1858 předložil Palmerston v Dolní sněmovně *conspiracy* bill,[583] „za tím účelem, aby *spiknutí* k vraždě, ať už ve Spojeném království, nebo na území nějakého cizího státu bylo prohlášeno za *zločin*". Tento návrh zákona byl odůvodněn tím, že

1. „spiknutí je pouze *přečin*" a že podle anglického zákona není spiknutí k vraždě nic jiného než spiknutí za účelem očernit něčí pověst.

2. A to potvrdil velmi důkladně generální prokurátor — sir R. Bethell —, že odstavec 7 zákona vydaného v 9. roce vlády Jiřího IV. se týká pouze *rodilých britských poddaných* a že „*cizinci sídlící ve Spojeném království mohou beztrestně provádět spiknutí k spáchání vraždy v cizině*".

Conspiracy Bill, jak známo, propadl a s ním pro tentokrát propadl i lord Palmerston.

Všechen ten povyk anglického a francouzského tisku je tedy učiněná pitomost. Flourens by mohl být při nejhorším stíhán pro přečin, aby se konečně dosáhlo nějakého definitivního právního rozhodnutí o odstavci 7 zákona vydaného v 9. roce vlády Jiřího IV. — a to by nemělo určitě úspěch — a aby se musel předložit návrh na Conspiracy Bill. Gladstone určitě vynaloží všechno možné, aby dokázal to, co se nepodařilo Palmerstonovi.

Jestliže toto spiknutí — k Badinguetovu[119] zavraždění — není pouhý výmysl policie, pak je to rozhodně nad pomyšlení velikánská pošetilost. Naštěstí už nelze císařství zachránit ani hloupostí jeho nepřátel.

Bakuninův agent *Robin*, který je teď v Paříži a je členem Paříž-

ské federace (*Internacionály*)[584], předložil tam ihned návrh, aby nová *románská rada* byla uznána za pravou a aby bylo v „Marseillaise" veřejně oznámeno, že pouze její stoupenci jsou skutečnými členy *Internacionály*. My jsme však varovali své lidi v Paříži.* Robin proto se svým návrhem slavně pohořel. Bylo usneseno, že *Pařížská federace* není vůbec oprávněna zasahovat, že záležitost patří před generální radu v Londýně. Ta věc je však příznačná pro operační metody gospodina Bakunina.

Pařížský atentát nám pohřbil už víceméně hotový plán, aby se *kongres* konal *v Paříži* a aby tam při té příležitosti přesídlila i generální rada.

Dostal jsem od Bakunina prvních pět čísel „Kolokolu" i s francouzskou přílohou. Už ruský program je velmi příznačný.[585] Tento list rozhodně nebude výrazem nějaké *výlučné strany* (Выраженіе какой-либо исключительной партіи) nýbrž, všech počestných lidí (честныхъ людей), kterým jde o „osvobození Ruska" a kteří jsou „nespokojeni s nynějšími poměry". Žádné strohé zásady, především *praxe*! Pokud jde o nás, západní Evropu a Spojené státy, máme se naproti tomu omezit *výhradně* na propagování *teorie* pana Bakunina (tj. popření jakékoli teorie), a to tím způsobem, jakoby už byly odstraněny všechny národy. Zakazuje nám tedy i jakékoli vměšování, ať už do vnitřní nebo zahraniční politiky. Je to ale chytrák!

S Borkheimem to postupuje pomalu, ale přece jen k lepšímu. Byl jsem u něho znovu minulý čtvrtek (při tom výletu jsem si uhnal hnusnou rýmu, která mě málem připravuje o rozum). Tvým dopisem byl přímo nadšen. Z jeho psaní „v příloze" zjistíš, jak ho to nutká, aby se zesměšnil.[586] Ta povznesenost, s jakou on, rozený kašpar, posuzuje Levera — byl tak blahosklonný, že se chvílemi i zasmát, omlouvá to svou nemocí — a to, jak prostomyslně věří, že je možné sehnat knížky jako „Harry Lorrequer" na tucty jako ostružiny[587]! Po tomhle jsem mu poslal „Petra prosťáčka", ten je podle jeho soudu opravdu „mnohem lepší".[588]

Schapper byl pochován minulou středu. Pokud si o něm pa-

* Viz tento svazek, str. 753.

matuješ nějaké životopisné údaje, napiš mi je. Bude se přece muset napsat stručný nekrolog.

Poroučím se paní Lizzy, Moorovi, Jollymeyerovi*.

El *Moro*
(Vousy den za dnem víc šedivějí.)

V příloze Ti posílám: Dvě čísla „*Égalité*" a z těch brožur o lidovém hlasování:

„*Aux Électeurs*", „*Par Alceste*" (pěkně napsáno),

„*Le Plébiscite Impérial*" od *Rogearda* (pramizerné),

„*Le Plébiscite de Boquillon*" od *A. Humberta* (jeden z redaktorů **„Marseillaise"**, nádherná burleska) (ve stylu Offenbachovy hudby).

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx," sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Carlu Schorlemmerovi.

280

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 8. května 70

Milý Mouřeníne,

zdá se mi, že s tou spikleneckou fraškou pan Pietri hodně přestřelil. Na tyhle otřepané šaškoviny už nakonec nevěří ani policajti mezi sebou. Je to až moc pěkné. Ten všivák Bonaparte má na každou nemoc stejný prostředek; při plebiscitu se musí dát lidu dávka atentátů, jako když mastičkář začíná každou velkou kúru silným projímadlem. Jsem zvědav, jaký bude mít ta kúra účinek, znám zatím pouze pařížské hlasování, které bylo moc dobré, takže ať je úředníci sebevíc falšovali, nebyli s to je zfalšovat nadobro.[569]

V „Daily News" a „Observer" byly přímé náznaky, že anglická policie opatřovala a telegrafovala francouzské policii potřebné informace. Anglická policie využila strachu z fenianů a odhodila rukavičky, je teď sprostší než kterákoli jiná. NB. Ber na obálky raději tenčí papír, tyhle silné obálky Ti otevřu a zalepím beze stopy.

Měli byste ale zveřejnit ve Francii a Německu hrdinské kousky anglické policie proti Internacionále a Flourensovi.*

10 000 výtisků = 40 liber št., to je, hrome, laciné, myslel bych, že se „Standard" prodává dráž. Tento způsob podplácení je tu ale dávno běžný.

Flerovskij[424] asi zkonfiskován není, aspoň v Lipsku výtisky

* Viz tento svazek, str. 559.

jsou. Můj knihkupec je takový chytrák, že neobjednal ruský originál, nýbrž neexistující anglický překlad. Proto nepřišel.

„Колоколъ" tedy bude pod Bakuninovým vedením ještě krásnější než za Gercena.

S monsieur Vilémem to už není k vydržení. Snad sis všiml, že pro „nepřítomnost sazeče" (ten je tedy vlastně redaktorem) se tiskne „Selská válka" páté přes deváté, že by to Grandperret nedovedl lépe, a přitom si ten mezek dovoluje přidávat k tomu poznámky pod čarou bez udání autora, které jsou čirý nesmysl a které *musí každý přisuzovat mně.* Už jsem si to jednou vyprosil a on se cítil dotčen, teď už ale plácá takové nesmysly, že to dál nejde. Ten člověk glosuje ad vocem Hegela: širší veřejnosti je znám jako vynálezce(!) a opěvavovatel(!!) královské pruské *státní ideje*(!!!). Pořádně jsem mu to vytmavil a poslal jsem mu opravu, za daných okolností co nejmírnější. Tenhle mezek, který se léta bezradně potácel kolem směšného protikladu práva a moci jako infanterista, kterého posadili na střečkovitého koně a zavřeli na jízdárně — tenhle ignorant se nestydí odbýt veličinu jako Hegel slovem: „Prus" a přitom čtenářům namlouvat, že jsem to řekl *já.* Mám toho po krk. Jestliže Vilém mou opravu neotiskne, obrátím se na jeho představené, na „výbor"*, a budou-li se vykrucovat, zakážu další otiskování. Raději nebýt tištěn, než aby mě Vilém vyhlásil takto za osla.[589]

V příloze vracím Borkheima.[586] Ten člověk je velice shovívavý jestliže je ochoten přiznat Leverovi humor. „Boquillon" je velmi pěkný**, ostatní věci jsem nečetl.

O Schapperovi Ti nemohu říci nic, co sám nevíš nebo co se mnohem přesněji nedovíš od *Pfändera.****

„Kölnische Zeitung" si nechá nabulíkovat, že dno Atlantského oceánu je pokryto protoplazmou, „slizem, který se pohybuje a sám se vyživuje".

Owen našel v londýnském slínu lebku obrovského ptáka, podobného novozélandským velkým bezkřídlým pernatcům.

V staroirském zákoníku[469] je nejlepší rodinné právo. Musela

* brunšvický výbor Sociálně demokratické dělnické strany.
** Viz tento svazek, str. 563.
*** Viz tento svazek, str. 562—563.

to být nevázaná doba. Existuje mnohoženství, je aspoň *trpěno*, a konkubíny se přitom dělí do 6—7 tříd, mezi nimi jedna, imris, „kterou (muž) má se souhlasem jejího manžela". Nanejvýš naivní je také ustanovení o disponování majetkem. Jestliže oba mají stejně, muž a (první či hlavní) žena, disponují s ním společně. Má-li muž všechno a žena nic, disponuje s ním muž. Má-li žena všechno a muž nic, pak „žena zaujímá místo muže a muž místo ženy". Ale pořád je to civilizovanější než anglické moderní zákony.

Upravují se také právní vztahy vydržovaných mužů.

Mnoho pozdravů.

Tvůj

B. E.

Nemluv mi o šedinách. Objevují se mi hojně ve vousech, ale dignitas* tomu odpovídající ne a ne přijít.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* důstojnost.

281

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 10. května 1870[544]

Milý Frede,

včera jsem dostal Vilémovu čmáranici, kterou přikládám.[590] Nepolepšitelný jihoněmecký balík.

Dovíš se z něho především, že to zvíře *nikdy* Meissnerovi nenapsalo*, a tímto způsobem vyřizoval *všechny moje příkazy*. Právě proto mu mám teď „pravidelně" psát, a Ty máš přijet do „Stuttgartu", docela jako by *Tě* chtěl navrhnout za člena Severoněmeckého říšského sněmu!

Napsal jsem mu, že když dovede o Hegelovi opakovat jen tu blbost po Rotteckovi a Welckerovi, tak ať raději drží hubu.** Tomu říká „nedělat velké cavyky atd." s Hegelem, a když on píše pod Engelsovy články nesmysly, tak ať „Engels tedy(!) řekne něco *podrobnějšího* (!!)". Je to opravdu hlupák.

V oběžníku***, který se k němu dostal tak „*romantickou*" cestou, stojí, že generální rada si vyhrazuje vyslovit se k Schweitzerovi atd. „*veřejně*", *jakmile* to bude pokládat za vhodné. To si vykládá Vilém tak, že se „chceme veřejně vyslovit" — pro Viléma!

Co říkáš Bebelovu návrhu, aby se příští kongres konal v Mohuči nebo Mannheimu?[591] Spíš Mohuč. Dobré by na tom bylo, že by pan Bakunin a spol. byli v Německu úplně bezmocní.

Ten nestoudný Vilém věnoval mému „Bonapartovi"† ve svém plátku[457] sotva noticku a teď mě žádá o dovolení, aby směl otiskovat moje články o francouzské revoluci††!

* Viz tento svazek, str. 498–499.
** Viz tento svazek, str. 565.
*** K. Marx, „Důvěrné sdělení".
† „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".
†† „Třídní boje ve Francii 1848–1850".

V posledním *nedělním* čísle „*Marseillaise*" se dočteš, že „*Opinion nationale*", Plon-Plonův list, odhalil, že *francouzský originál* našeho prohlášení*, který jsem napsal já, musel být napsán *v Paříži*! Jinak mě těší, že nám tento list konečně přestal milostivě poskytovat dosavadní ochranu, která nám byla velmi nepříjemná.

Jak to bylo ve starém Irsku s ženami, je přece jen ještě slabé ve srovnání s tím, co v tom dokázali Keltové ve *Walesu*. To byla úplně (až do 11.—12. století) Fourierova fantazie v praxi.

Kugelmann mi poslal k narozeninám dvě tapety z Leibnizovy pracovny, to mě velmi potěšilo. Leibnizův dům byl totiž v zimě zbourán a hloupí Hannoveřani — kteří by byli mohli v Londýně udělat dobrý obchod s relikviemi — všechno vyházeli. Na těchto dvou kusech jsou výjevy z mytologie, na jednom je Neptun na vlnách atd. a na druhém Venuše, Amor atd., úplně podle špatného vkusu z doby Ludvíka XIV. Naproti tomu se osvědčuje dobrá kvalita (solidnost) tehdejší manufakturní práce, porovnáme-li ji s nynější. Oba kousky jsem si pověsil ve své pracovně. Znáš můj obdiv k Leibnizovi.

Mám ještě tak silnou rýmu, kterou jsem chytil při návštěvě u Borkheima, že mi dcery *zakázaly*, abych šel dnes na generální radu, a kdybych neposlechl, hrozí mi, že pošlou ostrou stížnost na mé chování Fredovi Engelsovi. Moje přítomnost je tam teď skutečně velmi nutná. No uvidíme.

Apropos. Nedávno jsem koupil v dražbě 14svazkové vydání *Swifta* (z roku 1760) za celých 4 $^1/_2$ šilinku. Jakmile se tedy budeš chtít podívat na Swiftovy práce týkající se *Irska*, pošleme Ti, co bude třeba.

Nebylo by už načase, abychom se tady poohlédli po nějakém bytě pro Tebe a abys nám k tomu dal pokyny?

Salut.

Tvůj
K. M.

* K. Marx, „Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o pronásledování členů francouzských sekcí".

Volby ve Francii — pokud mají nějaký smysl — dopadly báječně. Od republikánů je to veliká pošetilost, kterou stále opakují, že svádějí ubohé vojáky, aby hlasovali „ne". K čemu je to dobré? Aby vláda opakovala svůj starý vtip a poznala ty nekalé živly a mohla je vyhladit. Jak brzy těch 4000 vojáků, kteří hlasovali „ne", zmizí z Paříže[569] jednak do Alžíru, jednak do zapadlých provinčních trestních posádek!

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

282

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 11. května 70

Milý Mouřeníne,

dotyčný Liebknechtův výplod chyběl, asi se objeví zítra.[590] Uspořádání kongresu v Německu narazí na obtíže, poněvadž naprosto nevíme, jaké tam mají zákony, zato dobře víme, jaká tam vládne policejní praxe. Jisté je ovšem aspoň to, že v nejhorším případě policie kongres *rozežene*; účastníci by však byli mimo nebezpečí, nehledě na možné zatčení na 24 hodin, a muselo by se jenom *ihned* určit, kde by se po rozehnání měl kongres znovu sejít, zda v Belgii nebo ve Švýcarsku. Jinak by byla Mohuč jistě dobré místo, Mannheim také, bádenská vláda je tak tísněna lidovou a ultramontánní stranou, že by stěží něco podnikala.

Když Vilém tak zřídil mou „Selskou válku", co udělá teprve s Tvými články!*

Nemůžeš mi shrnout materiál s udáním pramenů pro noticku o existenci phanerogamie ve Walesu?** Mohu toho právě teď použít, za několik dní o tom začnu psát.

Ten měšťácký vandalismus s Leibnizovým domem je velice sprostý. Rozhodně Ti gratuluji k těm relikviím.

Swifta budu sotva potřebovat dřív, než přijedu do Londýna.

Výsledky z velkých měst ve Francii jsou překrásné. Zbytek je zfalšován a neplatný. Co se týče výzvy republikánů k armádě, aby hlasovala proti, to by mělo smysl jen tehdy, kdyby se mělo bez-

* „Třídní boje ve Francii 1848—1850".
** Viz tento svazek, str. 565—566 a 572—573.

prostředně udeřit, což *ne*bylo domluveno. Tak jak se to nyní seběhlo, budou to muset vojáci zaplatit krví a do Paříže budou poslány „spolehlivější" regimenty.[569]

Chceš-li Ty a Vaši udělat průzkum okolí pro můj byt, bude nám to velmi milé. Mám zde dům do konce září, přijedu-li tam tedy koncem srpna, je dost času. Do té doby tu mám ještě dost materiálu k prostudování a je to tu pohodlnější než v Londýně. Jaký dům potřebuji, to víš: nejméně 4, pokud možno 5 ložnic (protože Pumps* dorůstá) a kromě pracovny pro mne 2 pokoje, kuchyň atd. Pokud možná, aby naproti nebyla blízko vysoká stavba. Přáli bychom si, aby to nebylo výš, než bydlíš Ty, protože Lizzie jako astmatička nerada chodí do kopce. Najdete-li něco, zajel bych se na to podívat. Nemusí to být tak velké jako Tvůj dům, také by mi stačily menší místnosti.

Mnoho pozdravů všem.

Tvůj
B. E.

Zdálo se, že Tvůj dopis byl opět otevřen a špatně zalepen množstvím lepidla, takže se přilepil na jiný dopis a ten na něm zanechal stopy.

Nevíš o nějaké irské gramatice nebo je nějaká k dostání v antikvariátě? Velice by mě mrzelo, kdybych nesprávně citoval některé keltské slovo, třeba v genitivu nebo nominativu plurálu — místo v nominativu singuláru.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Mary Ellen Burnsová.

283

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 11. května 1870

Milý Frede,

teprve dnes se dovídám z Tvého psaní, že jsem zapomněl přiložit Vilémův dopis[590]. Zasílám ho dnes, zároveň s Brackovým atd., ale ten mi musíš vrátit do úterka, kdy už zase budu jako rybička, aspoň doufám. Mohuč, Darmstadt, Mannheim? Nebyl by Mannheim nejlepší? Mohuč je pruská pevnost[591].

Co se týče Walesanů, *nemohu* hlavní věc ve svých sešitech najít. Aspoň toto:

„Se společným vlastnictvím ustupovala do pozadí i uvolněnost manželského svazku, známá už ve starověku, zároveň ale také *hlasovací právo žen* v kmenovém shromáždění." (*W. Wachsmuth*, „*Europäische Sittengeschichte*". *Druhý díl*, *Lipsko 1833.*)

Wachsmuth opírá svůj výklad zejména o zákony krále Dyonwalla Moelmuda a Howela Dda. „*Leges Molmutinae.* Překlad *Williama Proberta: ‚The ancient laws of Cambria*, containing the institutional triads of D. Moelmud, the laws of Howel the good, triadical commentaries, code of education, and the hunting laws of Wales', Londýn 1823", a: „*Edward Davies*, ‚Celtic Researches', Londýn 1804".

Zaznamenal jsem si ve svých sešitech tyto kuriozity:

„Ustanovení o zkoušce panenství. Svědectví jednotlivé osoby dostačí, např. dívky o jejím panenství." „Muž, který zapudil souložnici pro jinou, zaplatí tolik denarů pokuty, kolik jich je třeba na pokrytí zadku žalobkyně. Žena, která žaluje muže pro násilné smilstvo, uchopí levou rukou jeho úd, pravici položí na relikvie a odpřisáhne tak svou výpověď."

„Za *smilstvo s královnou* se platí dvojnásobná pokuta králi."

První kapitola knihy o zemském právu pojednává o ženách. „Jestliže jeho žena spala s jiným mužem a *nabije-li jí*, ztrácí nároky na náhradu... Je přesně uvedeno, co směla žena *prodat* — různě podle stavu. Žena rolníka (taenigh) směla prodat jen svůj náhrdelník a *půjčit* jen síto, a to nejdále tam, kde ještě bylo slyšet její hlas, když volala o vrácení. Žena šlechtice (nihelms) mohla prodat plášť, košili, obuv atd., *půjčit* ale všechny domácí potřeby. *Dostatečný důvod k rozvodu byl pro ženu* impotence, svrab a *odporný dech* muže."

Tito Keltové byli ale galantní hoši! Také rození dialektici, neboť všechno je sepsáno v *triádách*. Na phanerogamii se podívám do Wachsmutha v muzeu, až zase půjdu ven z domu.

Při této příležitosti najdu ve svých sešitech také citáty z několika spisů o Irsku, které jsi ale jistě četl nebo jsou i zbytečné, jsou-li lepší prameny. U jedné knihy nemohu pořádně přečíst název, „*Cgygia*" nebo „*Ogygia*", od *R. O'Flahertyho*, Londýn 1685.

Dr. Charles O'Conor, „*Scriptores Rerum Hybernicarum*". *Buckingham* (1814—1826, 4 svazky).

„*The antiquities and history of Ireland*", *napsal Jam. Ware, Londýn 1705; Ware*, „*Two books of the writers of Ireland*". *Dublin 1709.*[592]

S Bakuninem se to buďto *nepodařilo*, nebo je to zařízeno tak, aby bylo zachováno vnější zdání. Vidím totiž, když se na to pozorněji dívám, že redaktorem je Ogarjov.* Bakunin má v prvních číslech jenom *jeden* dopis, v němž se k ničemu nezná, redakci obviňuje z nedostatku zásad, vydává se za socialistu a člena Internacionály atd.[593] Koneckonců, jak vyplývá z jeho psaní, v teorii je třeba všechny spolky poslat k čertu, ale v praxi má přesto pravdu Ogarjov. Teď že jde o to, aby bylo svrženo samoděržaví, a k tomu je ovšem třeba sjednotit všechny strany jemu nepřátelské atd. atd. Později že se mohou zase mezi sebou bít atd. Tedy „politika" je v Rusku socialistům dovolena, ale chraň bůh v západní Evropě!

Ruské věci, které Ti dnes posílám, si můžeš ponechat, poněvadž mám výtisky dvojmo.

Salut.

Tvůj
K. M.

* Viz tento svazek, str. 562.

Po té irské gramatice se podívám, jakmile budu moci zase chodit ven.

Na stavu posledního dopisu *nemá* vinu pošta.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

284

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 15. května 1870

Milý Mouřeníne,

Mohuč není tak špatné místo, hesenská vláda a pruský guvernér si leží stále ve vlasech, a Prusové by museli nejprve vyhlásit nad městem stav obležení, než by mohli něco dělat. V Darmstadtu je málo proletariátu a kromě toho *malý sál*, takže se s ním nedá počítat. Ani Mannheim nemá tolik proletariátu jako Mohuč a vůbec by bylo dobře, myslím, uspořádat kongres pruským vojákům pod nosem. Rozeženou-li ho, půjdeme s celou parádou do Bruselu, kam mohou přijít i ti, co jsou v Prusku kompromitováni, přes Štrasburk, Mety a Lucemburk za 24 hodin, ostatní přes Kolín nebo Saarbrücken — Lucemburk.[591] Apropos, Internacionála by se měla snažit získat pozici v Lucembursku, tam je mnoho horníků, koželuhů aj. To musí vyjít ze Saarbrückenu nebo Cách, mělo by se to uložit výboru.*

Vřelý dík za keltica**. Věnuji na to několik hodin, abych vyhledal podrobnosti v Chethamské knihovně, tam snad něco najdu.

„Ogygia" je strašně nekritická věc; tu a tam se najdou nějaké poznámky které mají cenu, poněvadž ten chlapík měl po ruce staré, nyní ztracené spisy, ale aby se to prověřilo, bylo by nutné louskat aspoň 3 roky irské *codices*. „Scriptores" dr. Ch. O'Conora jsou ± dobré prameny, ale většinou už pozdější; vydal však také „Ulsterské anály" s latinským překladem a rovněž první svazek

* Sociálně demokratické dělnické strany.
** Viz tento svazek, str. 572.

„Análů 4 mistrů", a já nevím, jsou-li tam zahrnuty. Ale „Anály 4 mistrů", hlavní dílo, vydal a přeložil dr. O'Donovan roku 1856, a ty mám zde, včera jsem prošel první svazek.[594]

Ze starších je pořád nejlepší Ware (sir Jam. Ware, myslím sudí nebo něco podobného za Karla I.), také on měl za podklad rukopisy v překladu, dnes už ztracené, psal latinsky (Waraus), mám ho tu anglicky a latinsky.

Nebylo k vydržení číst neustále irské knihy, tj. s paralelním anglickým překladem, bez aspoň zběžné znalosti pravidel irského hláskosloví a flexe. Objevil jsem tady hroznou irskou gramatiku z roku 1773[595] a předevčírem jsem ji promrskal, *něco* jsem se tak naučil, ale ani její autor nemá ponětí o vlastních zákonitostech irštiny. Jediná *dobrá* gramatika je od dr. Johna O'Donovana, o kterém jsem se už zmínil, je to nejlepší irolog tohoto století. Až půjdeš do muzea, mohl by sis ji jednou vypůjčit a podívat se, co by asi stála (O'Donovan má ve zvyku dávat do tisku jenom tlusté a drahé kvartanty): O'Donovanova „Irish Grammar". Dále bys mohl někdy prohlédnout:

„*Genealogies, Tribes and Customs of Hy-Fiachrach*", vytištěno pro Irskou archeologickou společnost 1844 (patrně od O'Donovana),

a „*Tribes and Customs of Hy-Many*" (totéž), není-li tam něco o *sociálních* vztazích a jsou-li to tlusté drahé knihy: nejsou-li a je-li v nich něco, opatřím si je.[596]

Dále existuje vydání (O'Donovanovo) „*Leabhar nag-Ceart*" („Book of Rights"), a byl bych Ti velmi vděčen, kdyby ses také příležitostně na to podíval a odhadl, mohu-li z ní něco vytěžit — NB. *jen* pro *sociální* vztahy, všechno ostatní je mi fuk—, rovněž je-li to drahé, přepychové vydání. Podle citátů, které tu mám po ruce, moc tam toho pro mne není.

Tím by také, myslím, byla skoro vyčerpána příslušná *stará* literatura, pokud vyšla tiskem.

Ogarjov byl už redaktorem „Kolokolu" s Gercenem a je to docela obyčejný měšťák a poeta. Dostal-li peníze skutečně Bakunin a ne Ogarjov, pak mu jistě bude Ogarjov viset v patách jako kontrolor.

Poslední dny jsem seděl zase často v malém arkýři u čtyřhranné-

ho pultu, kde jsme sedávali před 24 roky; mám to místo velice rád, pestrá skla tam vždycky vytvářejí dojem pěkného počasí.[468] Starý Jones, knihovník, také ještě žije, je ale hodně starý a už nic nedělá, dlouho jsem ho tam neviděl.

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

Tak hloupý dopis jakood Viléma[590] (vrať ho s tím brunšvickým) jsem skutečně ještě nikdy nečetl. Takové hovado! Teď jsem zvědavý, co mi odpoví. Nakonec jsem mu poradil, aby uvážil, zda by nebylo záhodno napřed se sám naučit tomu, čemu chce učit druhé.

Z kterého parlamentního dokumentu se dovím, kolik peněz se vyhodilo na členy komise pro vydání starých irských zákonů a pořádků?[577] Je to úplně kolosální kšeft (v malém). Také by bylo důležité vědět, kolik z těchto peněz bylo vydáno 1. na odměny pro členy komise, kteří nic nedělají, 2. na platy pro pomocné síly, které skutečně pracují, na tisk atd. To přece musí být v některém parlamentním dokumentu zachyceno. Ti ničemové pobírají důchod *od roku 1852*, a dosud vyšly *2 svazky*! 3 lordi, 3 soudci, 3 páteři, 1 generál a *1* irolog z povolání, který je dávno mrtev.[469]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

285

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 16. května 1870[597]

Milý Frede,

přikládám velmi zdvořilé lejstro Vilémovo![598]

Ten blázen začíná být hrozný. V posledním dopise jsem mu napsal, že je Borkheim velice nemocný, že mu doktor zakázal dokonce delší dobu *po* uzdravení něco spisovat, že proto musí být zastaveno pokračování Bakuninova žvástu[574], s kterým ani neměl nikdy začínat, atd.!

Co to zvíře neudělá? Otiskne v čísle „*Volksstaat*", které dnes přišlo, osobní hanopis vagabunda Něčajeva proti Borkheimovi![599] Mám skutečně obavu, že to Borkheima rozčilí a může mu to uškodit. Borkheim mi předevčírem psal, přál si, abych ho navštívil. Nemohl jsem mu vyhovět, protože strašně kýchám a kašlu. Šla tam ale moje žena. Je ještě velmi slabý a doktor mu zakázal zejména jakékoli rozčilování! Když dnes dostal „*Volksstaat*" do rukou, to musela být pěkná scéna!

Hned jsem tomu bodrému hovadu Vilémovi napsal a vzal jsem si ho pěkně do parády. Zároveň jsem poznamenal, že jeho výroky o Tobě jsou „příliš dětinské", než aby se na ně muselo odpovídat. Že si ale může být jist, že Ti jeho (Vilémovy) „soukromé názory na Hegela nebo na cokoli" jsou naprosto lhostejné, stejně to, „kterými" a „kolika různými druhy studií" on (Vilém) „poněkud pohrdá". Jedinečné je jeho tvrzení, že „22 let už nezná v životě, co je klid nebo odpočinek". Víme, že asi 15 let z těch 22 nedělal nic.

Posílám Ti „*Echo*“, které musíš schovat, protože je tam prohlášení, kterým dezavuujeme *Francouzskou sekci*[132], otištěné také v „*Marseillaise*“, „*Internationale*“ (Brusel) a jiných našich orgánech. Okolnosti byly konečně tak příznivé, že se naskytla příležitost, abychom ty ničemy oficiálně odkopli.

Mohuč! budiž!

Od Bracka je trochu nediskrétní, že *otiskuje* části Tvého dopisu*, který jsi mu poslal, ve „*Volksstaatu*“. Ale úmysl měl dobrý a myslím si dokonce, že to byl politicky správný krok. Chtěli tím zřejmě zarýt do Schweitzera.

O té mizerné komisi pro irské zákonodárství se leccos píše v „*Irishman*“. Budu se snažit vypátrat všecko, co potřebuješ.

Jestliže se můj stav *brzy nezmění*, aby mě nerušil v práci, přijedu možná na jeden dva týdny do Manchesteru. Snad pomůže změna vzduchu, když už nic nepomáhá.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 759.

286

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 17. května 70

Milý Mouřeníne,

Liebknecht Ti můj dopis sotva pošle, neboť obsahuje pravý opak toho, co o něm Vilém říká. Dával jsem si úzkostlivě pozor, abych nepoužil nějakého urážlivého slova, ale celý dopis se přirozeně točí kolem trpké pravdy, že Vilém píše pod *mou* firmou o věcech, o nichž (jak teď přiznal) nic neví.* A to ho musí ovšem „urážet".

Ani teď nemohu ještě pochopit, jak může otisknout hnusný Něčajevův dopis[599], který oplývá nadávkami a jinak v něm kromě nejhloupějších ruských žvástů od Gercena není vůbec nic. Něco podobného se dá vysvětlit jenom obrovskou leností, tím, že chce mermomocí naplnit list[457] bez vlastní práce.

Abys skoncoval se svým „stavem", uděláš nejlépe, přijedeš-li sem ještě během týdne, a to s Tussy. Změna vzduchu Ti vždycky prospěla, a o pohyb se Ti tady už taky postaráme, lépe než se staráš doma. Potom, kdyby bylo zle, můžeš se také poradit s Gumpertem. Ale přivez Tussy s sebou. Lizzie jí právě napekla na uvítanou hrozinkový chlebíček a celý dům jásá od chvíle, kdy jsem řekl, že Tě poprosím, abys ji vzal s sebou. Můžete-li přijet zítra, tím lépe, pak zároveň telegrafuj, víc času není třeba, aby byly Vaše pokoje připraveny. Jinak ve čtvrtek. Oběma nám půjde k duhu, proběhneme-li se pořádně poli a zasmějeme-li se všelijakým těm lumpár-

* Viz tento svazek, str. 565.

nám, které se přihodily za tu dobu, co jsem nebyl v Londýně.[600] Lizzie slíbila, že každý večer — vždycky s výjimkou neděle — půjde s Tussy bez odmluvy spát v 11 hodin, takže ani v tomto ohledu nebudou potíže. Konečně se domnívám, že ročník 1857 mého rüdesheimského právě teď dosáhl období, kdy se musí vypít, a k tomu potřebuji Tvou pomoc.

Tedy buď zítra telegram a „han selv"*, sice ne s 22 000 muži, jak říkal „han selv", ale zato s Tussy —, nebo alespoň pozítří.

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

Bracke mě žádal, aby mohl otisknout můj dopis**, a stanovil lhůtu, po kterou počká, neodmítnu-li, nechal jsem ji projít, poněvadž mi na tom nezáleželo.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „on sám".
** Viz tento svazek, str. 579 a 759.

287

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 18. května 1870

Milý Frede,

v pondělí odjedeme k Tobě na 14 dní, na déle nemůžeme, poněvadž Tussy přerušuje všechny své kondice. Tento týden to nejde, protože naše milá Jenička má do pondělí prázdniny, nesmíme ji tedy po tu dobu nechat samotnou.

Přiložený neřád od Heinzena prozrazuje nakonec — vylhanou báchorkou o mém vztahu k Lassallovi —, kdo je nápovědou Heineka, silného pacholka[601]. Je to stará Hatzfeldtová, pravděpodobně přes Webera juniora, který působí v New Yorku. Ostatně Heineke se plete, domnívá-li se, že ho uznám za hodna jediného slova. O to už léta usiluje — marně!

Naši francouzští členové demonstrují francouzské vládě ad oculos rozdíl mezi tajnou politickou společností a skutečným dělnickým sdružením. Sotva pozavírala všechny členy pařížského, lyonského, rouenského, marseillského aj. výborů[582] (částečně uprchli do Švýcarska a Belgie), už se v novinách hlásí jako nástupci *dvojnásobný počet* výborů s nejsmělejšími a nejvzdornějšími prohlášeními (dokonce přepečlivě se svými *soukromými adresami*). Francouzská vláda konečně udělala, co jsme si odedávna přáli — politickou otázku: císařství nebo republika změnila v otázku života nebo smrti pro dělnickou třídu!

Plebiscit vůbec zasazuje císařství poslední ránu! Poněvadž bylo odevzdáno tolik „ano" pro císařství s konstituční frází, Boustrapa[329] se nyní domnívá, že může bez ostychu restaurovat císařství

nezastřené, totiž decembristický režim. V Paříži je podle všech soukromých zpráv úplně obnovena společnost 10. prosince[581] a vyvíjí velmi živou činnost.

Tvůj
K. M.

Přeložení kongresu do Mohuče — včera jednomyslně odhlasované — to bude pro Bakunina rána!

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

288

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 19. května 70

Milý Mouřeníne,

tedy v pondělí. Kdybys byl přijel včera, mohls vzít docela dobře s sebou i Jeničku, spala by těch několik dní do neděle s Tussy, a stejně musí jednou navštívit Manchester, než ho opustíme.

Ten Bonaparte je skutečně nepolepšitelný pitomec. O nějakém historickém pohybu nemá takové hovado vůbec žádnou představu, celé dějiny jsou mu směsicí náhod bez souvislosti, rozhodující úlohu hrají drobné pletichy tohoto starého podvodníka, a jaké pletichy! A když je v úzkých, má na to vždycky jeden a týž recept. Že si zase zorganizoval svou bandu z 10. prosince[581], to je (...)[602]

Starý Heinzen je skutečně k smíchu. Dvacet let a déle hude tutéž písničku, ale doslova, to je opravdu dojemné! Stačí pouze říci: komunista, a Heinzen vyskočí jako strnulá žába ve strychninu, když se dotkneš stolečku, na němž leží. Prsty staré Hatzfeldtové se v tom nedají zapřít, a celá ta věc[601] se upekla jistě v Americe, poněvadž v Německu nikdo neví, na jakou strunu Heinzenovi zahrát, tj. jak zahrát, aby starý Heinzen podle toho tancoval. Ty báchorky, jak se Lassalle pokoušel dělat revoluci, které v Kolíně ztroskotaly na nás, ty jsou úplně hloupé.

Francouzští dělnící si počínají báječně. Jsou zase v akci a ve svém živlu, v tom jsou mistři.

Srdečné pozdravy.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

289

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 5. července 1870

Milý Frede,

omluv, prosím Tě, že jsem Ti od svého návratu do Londýna dlouho nepsal.[603] Musel jsem vyřizovat spoustu naléhavých záležitostí Internacionály i jiných.

Dupont, jehož jedno dítě (nemluvně) si vzal na starost jeho švagr, druhé Serraillier a o třetí pečuje sám* — všecko malá děvčátka—, dostal mezitím dvě nabídky na místo jakéhosi správce nebo vrchního kontrolora (v továrně na dechové nástroje), jednu z Paříže, druhou z Manchesteru. Od první jsem ho zrazoval, poněvadž by tam byl brzy nejen zatčen, ale byl by zapleten do sporů s různými klikami. Naopak jsem mu velmi doporučoval druhou nabídku, ačkoli k ní neměl chuť. Přijal tedy místo u J. Highama, 131 Strangeways, Manchester (Brass Musical Instruments).

Potíž je v tom, že jedno dítě, číslo II, musí vzít hned s sebou, a ty druhé dvě mají přijet za několik týdnů za ním. Potřebuje proto v Manchesteru malý domek a nějakou spolehlivou ženu, aby děti opatrovala a vedla domácnost. Bude zatím dostávat 3 libry št. týdně. Nemohla by Lizzy sehnat nějakou hospodyni, buď sama, nebo přes někoho jiného?

Dupont je politicky pevný charakter, ale v soukromém životě neobyčejný slaboch. Především nesnese mnoho alkoholu, větší dávka ho přivede hned z míry. Za druhé podléhá lehko okolním vlivům a nechá se využívat.

* Viz tento svazek, str. 545.

Snad ještě během týdne přijede do Manchesteru. Rozhodně Ti ještě ohlásím předem den jeho příjezdu.

Z přiloženého dopisu od Meissnera se dovíš, jak je to s tou věcí. Na naléhavé Kugelmannovy dopisy, který 12. srpna odcestuje do Karlových Varů a čeká se zaplacením penze na moje rozhodnutí, jsem odpověděl Meissnerovým dopisem. Připomněl jsem mu, že se mi Meissner v jeho přítomnosti zmínil o určité vyhlídce na druhé vydání* a na honorář o jarním veletrhu, a dodal jsem, že za těchto okolností nemohu říci ani kdy, ani zda vůbec do Karlových Varů pojedu.** Proto ten jeho dopis, který Ti posílám.[604] Dosud jsem neodpověděl, protože ještě čekáme na odpověď z Dublinu kvůli fotografii O'Donovana Rossy.

Lafargue mi ohlásil, že Lopatin, mladý Rus, přijde s doporučujícím dopisem. Lopatin mě v sobotu navštívil, pozval jsem ho na neděli (byl u nás od 10 hodin do 12 v noci) a v pondělí se vrátil do Brightonu, kde bydlí.[605]

Je ještě velmi mladý, 2 roky strávil v žaláři, potom 8 měsíců v pevnostním vězení na Kavkaze, odkud uprchl. Je synem chudého šlechtice a na živobytí si na universitě v Petrohradě vydělával kondicemi. Živí se teď velmi nuzně překlady pro Rusko. Bydlí v Brightonu, poněvadž se tam může 2—3krát denně koupat zdarma v moři, v určité vzdálenosti od veřejného koupaliště.

Je to bystrá, *kritická* hlava, veselá povaha, stoický jako ruský mužik, který vezme zavděk vším, co najde. Slabost: *Polsko*. O tom mluví úplně jako nějaký Angličan — dejme tomu anglický chartista staré školy — o Irsku.

Vyprávěl mi, že celá historie s Něčajevem (23 let) je hanebná lež. Нечаевъ *nikdy* neseděl v žádném ruském vězení, ruská vláda na něho nikdy nespáchala atentát atd.

Má se to tak. Něčajev (jeden z mála Bakuninových agentů v Rusku) byl členem tajné společnosti. Jiný mladík X.***, bohatý a velmi nadšený, podporoval tuto společnost penězi via Něčajev. Jednoho krásného dne prohlásil X. Něčajevovi, že už nedá ani

* prvního dílu „Kapitálu".
** Viz tento svazek, str. 765.
*** Ivan Ivanov.

kopejky, protože neví, co se s penězi děje. Pan Něčajev potom navrhl (snad proto, že nemohl peníze vyúčtovat) svým tajným společníkům, aby X. zavraždili, poněvadž by mohl jednou *v budoucnosti* své názory změnit a stát se zrádcem. *Skutečně ho zavraždil.* Byl tedy vládou stíhán *jako* sprostý *zločinec.*

Lopatin v Ženevě nejdříve Něčajevovi osobně domlouval (kvůli jeho lžím), ten se omlouval tím, že zájem takzvané věci vyžaduje politickou senzaci. Lopatin pak vyprávěl tu historku Bakuninovi, který mu řekl, že všemu věřil jako „lehkověrný stařec". Bakunin pak vyzval Lopatina, aby to opakoval v Něčajevově přítomnosti. Lopatin šel ihned s Bakuninem za Něčajevem, kde se scéna opakovala. Něčajev mlčel. Dokud byl Lopatin v Ženevě, choval se Něčajev velmi skromně, nebylo o něm ani slyšet. Jakmile Lopatin odcestoval do Paříže, začal ten cirkus znovu. Krátce nato dostal Lopatin od Bakunina o této záležitosti urážlivý dopis. Odpověděl mu ještě většími urážkami. Výsledek: Bakunin napsal kajícný dopis (Lopatin ho má *zde*), ale — on už je takový lehkověrný a důvěřivý stařec! (Mimochodem: Lopatin říká, že celé Borkheimovy věty jsou naprosto nesrozumitelné a v ruštině naprosto nesmyslné, nejen nesprávné gramaticky, ale „zhola nic"! A ten blázen Borkheim se mi před setkáním s Lopatinem svěřil, že přes přítele Eichhoffa v Berlíně poslal jednomu tamnímu Němci — kterého berlínská policie používá jako tlumočníka, svou slátaninu, aby mu úředně potvrdil, že *umí* psát rusky. Náš Gaudissart má talent tropit nevědomky komické kousky, v tom je bez konkurence!)

Od Lopatina jsem se dověděl, že Чернышевскій* byl roku 1864 odsouzen k 8 letům nucených prací v sibiřských dolech, musí se ještě dva roky lopotit. První soud byl natolik slušný, že prohlásil, že proti němu absolutně *nic* není a že údajné spiklenecké dopisy tajného komplotu jsou zřetelné *padělky* (a to byly). Ale *senát* na carský pokyn zvrátil ze své vyšší moci rozsudek a poslal tohoto lstivého muže, který podle rozsudku byl tak „obratný, že své spisy píše formou, která není zákonně napadnutelná, a přece jimi veřejně rozsévá jed", — na Sibiř. To je ruská justice.

* N. G. Černyševskij.

Flerovského situace je lepší. Je jen ve vyhnanství na úřední příkaz v malé díře mezi Moskvou a Petrohradem!

Tušil jsi dobře, že *Flerovskij* je *pseudonym*. Ale Lopatin říká, že se to jméno, ačkoli není ruského původu, vyskytuje dost často mezi ruskými popy (zejména *mnichy*, kteří ho pokládají za překlad slova fleury* a rovněž náruživě trpí na voňavá jména jako němečtí Židé). Lopatin je původně přírodovědec. To je jeho odborné studium. Zabýval se však obchodními záležitostmi a bylo by báječné, kdyby se něco takového mohlo pro něho sehnat. Promluvím si o tom s Borkheimem a Pohlem. O Paříži atd. příště.

Tvůj
Mouřenín

Apropos. Jenička by ráda věděla, zda Tě má jmenovat jako autora té poznámky**?

Pak — je velmi svéhlavá — nechce mi dovolit bez Tvého výslovného svolení změnit v rukopisu některá slova!

Mé srdečné pozdravy paní Lizzy.

[Douška Marxovy dcery Jenny]

5. července 1870

Milý Engelsi,

děkuji Vám velice za Váš dopis a moc zajímavé poznámky. Doufám pouze, že pan Risse je proplete židovskými anekdotami***, kterých má zřejmě hojnou zásobu. O portrét O'Donovana Rossy jsem psala Pigottovi. Neseženeme-li dobrou fotografii, mohu, jak říkáte, poslat Kugelmannovi reprodukci, kterou otiskl Irishman.

S mnoha díky zůstávám

Vaše oddaná
Jenny

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* fleur — květ.
** B. Engels, „Poznámky k předmluvě pro sborník irských písní".
*** V originále, který je napsán anglicky, německé slovo: Judenkirschen.

290

Engels Marxovi

do Londýna[18]

Manchester 6. července 70

Milý Mouřeníne,

Tvé pokyny ohledně Duponta jsou tak neurčité, že nemohu nic dělat. Mám mu pronajmout domek — ale se zařízením nebo bez zařízení? O tom nic neříkáš a to je přece to hlavní. Dále je zatroleně těžká věc sehnat nakvap spolehlivou služebnou a za třetí se Lizzie nemůže hnout z domu kvůli kolenu, které se jí nehojí tak rychle, jak by mělo, protože není dost trpělivá a nevydrží chvíli v klidu.

Za těchto okolností se mi zdá Dupontův plán přijet sem hned s jedním dítětem docela nepraktický. Řekl bych, že jeho švagr nebo Serraillier mohou mít to 3. dítě také ještě týden dva u sebe, a tak by bylo nejlepší, kdyby sem hned přijel *sám*, to bych se pak *s ním* mohl ihned poohlédnout po nějakém domku, a zatím se už teď začneme poptávat po služebné. Poněvadž někdo stejně musí jet pro děti a dovézt je sem, je to jedno, poveze-li dvě nebo tři.

Bude-li souhlasit, napiš mi obratem, opatřil bych mu byt v blízkosti jeho dílny, ubytování na týden se stravou, přeje-li si — myslím, že bude chtít jen ložnici, aby ušetřil vydání za obývací pokoj? — a kdy přijede. Na to čekám obratem odpověď, abych věděl, co mám dělat. Ale jak jsem řekl, brát hned dítě s sebou, to by byla opravdu veliká hloupost, *stálo by ho to mnohem víc peněz* a v prvních dnech by mu všude překáželo. Kdepak máme tak zčistajasna najít služku, když nechceme vzít hned první, která se namane?

Co se týče Karlových Varů, jsem pro to, jak jsem řekl už dříve, abys tam letos v létě jel. Mohu Ti dát na cestu 40 liber št. Léčení je pro Tebe nezbytně nutné, i když neunikneš Kugelmannovi ani jeho žhoucím výlevům. C. Roesgen tam také byl, potkal jsem ho včera; říká, že tam není draho, zvláště když při lázeňské kúře „není příležitost utrácet"; kúra působila na jeho játra (která jsou proti Tvým zdravá jako křen) blahodárně, je sice trochu hubenější, ale mnohem zdravější. Rozmysli si to tedy, kromě Kugelmanna tam jistě najdeš i jiné zajímavé pacienty s chorými játry, a až se budeš vracet, pojedeš via Hamburk a došlápneš si na Meissnera. Rozhodni se tedy brzo a skoč se zavřenýma očima do karlovarského vřídla a nech se zahrnout stejně vřelým obdivem Kugelmannovým. N. B. Abys neměl na rakouských hranicích nějaké pasové potíže, bylo by snad dobře, kdybys cestoval v doprovodu svého osobního lékaře.

Русскія Дела*, o kterých Lopatin vypráví, jsou velmi zajímavé a je zvlášť třeba, abychom o nich dobře věděli. Že se z Něčajeva vyklubal prachobyčejný lotr, to je velice vítané.

Jenička mě nemusí jmenovat jako autora poznámky**, poněvadž Kugelmann zná moc dobře můj rukopis; ale ať s nimi naloží, jak chce, a co se týče změn, oprav jen, co uznáš za vhodné. Židovským anekdotám, které nám Jenička slibuje, se ovšem asi neubráníme.

Apropos Dupont. Lizzie má vyhlédnutou osobu, která by se mu výborně hodila, jen kdybychom ji mohli dostat, bohužel, dříve než v neděli nebo až v pondělí nebudeme vědět nic určitějšího. Má na mysli svou sestřenici Annu Kaneovou, není mladá ani hezká, ale dobrák od kosti. Tussy ji zná; ale do pátku se těžko dovíme, kde právě je, takže s ní budeme mluvit nejdříve koncem tohoto nebo spíš začátkem příštího týdne.

Staré waleské zákony jsem našel zde v oficiálním vydání zpráv komise a prohlédl jsem je. Jsou tam docela pěkné věci.[606] Jestliže muž o svatební noci shledá, že jeho nevěsta není panna, a zůstane-li s ní spát do rána, nedostane od ní nic, sed si, postquam illam vitiatam deprehenderit, surrexerit ad pronubos, pene erecto, et

* Russkija děla, ruské záležitosti.
** „Poznámky k předmluvě pro sborník irských písní".

testaretur eis se illam vitiatam invenisse et non concubuerit cum illa ad crastinum nusque, illa nihil ab eo in crastinum habebit. Si mammae et crines et menses apparuerint, tunc lex pronuntiat neminem posse certe scire num virgo sit necne*, proto musí přivést 7 spolupřísežníků, mezi nimi rodiče a sourozence. Nechce-li nebo nemůže-li to udělat, let her shift be cut off as high as her hip, and let a yearling steer be put in her hand, having his tail grased with tallow, and if she can hold him by his tail, let her take him in lieu of her share of the argyvreu (paraphernalia), and if she cannot hold him, let her be without anything**. —

V okně teď máme cedulku „K pronajmutí". Ještě jste nic nenašli?

Co je s katalogem londýnské knihovny, je to pro mne velmi důležité, abych věděl, co tu nemusím už číst.

Srdečné pozdravy Vám všem.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* avšak jestliže se odebere, jakmile zjistí, že není nevinná, k starosvatům se ztopořeným údem a odpřisáhne jim, že shledal, že není nevinná, a jestliže s ní nespí do rána, nedostane od něho jitřní dar. Jestliže se objevily prsy, ochlupení a menstruace, tehdy praví zákon, že nikdo nemůže určitě vědět, zda je panna nebo ne.

** nechť je jí košile ustřižena až po boky a ať uchopí do rukou jednoročního býčka, který má ohon potřen lojem, a jestliže ho udrží za ohon, ať si jej vezme místo argyvreu (paraphernalia ⟨osobní vlastnictví ženy nespadající do věna⟩) a jestliže ho neudrží, nedostane nic. —

291

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 7. července 70

Milý Mouřeníne,

musel jsem Ti včera napsat o Dupontově záležitosti ve velkém spěchu a nemohl jsem všechno s Lizzie dobře promyslet; měl jsem celý den práci ve městě a večer byly v klubu volby, takže jsem s Lizzie mohl celou věc domlouvat v klidu teprve později a ukázalo se, že vůbec není důvod, proč obtěžovat opatrováním děvčátka buď Serrailliera, nebo Dupontova švagra, protože jim už beztak bude na obtíž, že budou mít u sebe ostatní děti; dítě může docela dobře spát s Mary Ellen* a nebude nám vůbec překážet. Rovněž Dupont může první dny bydlet u mne, dokud ho poněkud nezařídíme, a bude mnohem lépe, abych to dohodl společně s ním než sám, bez něho. Lizzie říká, že má dost ložního prádla a nemusí ani použít prádlo, které měla Mary Ellen při spále, to jsem přirozeně nedovolil ještě používat.

To všechno jsem včera ráno, když jsem Ti psal, nemohl ještě vědět, ale abys už měl dnes s mým včerejším dopisem jiné zprávy, telegrafoval jsem Ti dnes ráno:

Dupontovo děvčátko je u nás vítáno, pošli oba ke mně domů, ohlas dobu příjezdu.

Doufám, žes dostal tento telegram ještě *dříve*, než jsi o tom zase mluvil s Dupontem. Musíš ho ujistit, že se nepotřebuje vůbec ostýchat přijmout mou nabídku (je-li to nutné, totiž to ujištění), neulehčí věc jenom sobě, nýbrž také *mně* tím, že hned s malou

* Mary Ellen Burnsovou.

přijde ke mně. Popros ho tedy mým jménem, aby se zařídil tak, jak navrhuji, a dej mi zprávu, kdy přijede, abych ho mohl čekat na dráze.

Srdečně zdravím.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

292

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 8. července 1870
Pekelné vedro!

Milý Frede,

jakmile jsem dostal Tvůj telegram, sdělil jsem Dupontovi, co bylo třeba. Odjíždí v pondělí v 11 hodin z Eustonského nádraží.

Doporučuji, aby dítě po tu krátkou dobu, co bude u Tebe, spalo s ním. Od nemoci a smrti matčiny je trochu zanedbáno a je možné, že si přineslo ze školy něco ve vlasech. Našim ženským zde se to aspoň zdá.

Pošlu Ti zítra francouzské noviny s procesy.[607] Musím je mít *co nejdříve zpět*. Židáček Frankel si odnesl vavříny. Všimni si, že jak obžalovaní, tak noviny etc. si (Paříži) přivlastňují myšlenku *Internacionály*, jako by na ni přišli první.

Ohledně londýnského katalogu navštívím zítra Beeslyho.

Salut.

Tvůj
K. M.

(Verte)*

Jenny nedostala z Irska ještě žádnou odpověď kromě Pigottova dopisu**, který přikládám. Ten hoch píše, jako kdyby odpovídal

* Obrať.
** Viz tento svazek, str. 801.

na *inzerát*. Jenička je pro něho příliš něžná. On potřebuje divoké irské děvče. Jestliže jsou zde cizinci všeobecně zaujatí proti Irům, nejsou tím vinni takoví omezení nacionalisté jako Pigott?

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

DRUHÁ ČÁST

MARXOVY A ENGELSOVY DOPISY JINÝM OSOBÁM

LEDEN 1868 — ČERVENEC 1870

1868

1

Engels Jenny Marxové

do Londýna

Manchester 3. ledna 1868

Milá paní Marxová,

musím Vás poprosit za prominutí, že jsem tak dlouho neodpovídal na Váš dopis. Ale vánoce jsou jediná doba v celém roce, kdy si i mimo obchod uvědomuji, že vězím jednou nohou v buržoazii, a to tady v Manchesteru znamená hodně jídla a pití a zkažený žaludek s obligátními nesnázemi a promrhaným časem. Teď už je všechno skoro za námi a já se zase začínám vzpamatovávat.

Jen mě mrzí, že jsem hned nemohl sehnat větší bednu, ale musel jsem vzít, co bylo zrovna na skladě — příště to napravím.

Přikládám novinky od Siebela. Ten *dopis*, stejně jako předešlý, který jsem poslal Mouřenínovi, mi prosím co nejdřív vraťte; musím mu 8. napsat, pošta chodí jen dvakrát měsíčně, a tomu chudákovi dělá moc dobře, vidí-li, že na něho člověk myslí. Přestože je nemocný, dělá skutečně, co může. Ta věc z „Barmer Zeitung" je od něho.[608] Ať mi Mouřenín napíše, co soudí o té historii s „Kölnische Zeitung"[609]; myslí-li, že by bylo lepší, kdybych o tom napsal Meissnerovi *sám*, mohu to udělat a zároveň mu mohu poslat ten výstřižek z „Barmer".

Hofstettenovo pater peccavi* je strašně zábavné.[6] Větří za vším přirozeně jen Liebknechta.** Tak či onak to teď těm pánům nevyšlo, aby knihu*** potlačili a zároveň z ní těžili.

Vilémkovi napíšu v nejbližších dnech. Kugelmann už vůbec nenapsal, jak to dopadlo se švábskými články.†

* otče, zhřešil jsem, tj. vyznání z hříchů, přiznání viny.
** Viz tento svazek, str. 604.
*** první díl „Kapitálu".
† Viz tento svazek, str. 21.

Z dosud uveřejněných článků[5] by Meissner mohl sestavit už docela pěkné oznámení, což by teď po vánocích bylo docela na místě. Zejména by se měla převzít také ta místa, kde se ekonomové vyzývají, aby se bránili.

Doufám, že Mouřenín se už toho karbunklu zbavil. Ale to všechno nic nepomůže, musí něco udělat, aby měl od toho neřádu konečně pokoj. Druhý díl[42] jedině získá, a může být i rychleji dokončen, bude-li se proti karbunklům nějaký čas všemi silami bojovat. Co kdyby zase bral arzenik?

Srdečné pozdravy Mouřenínovi a celé rodině a šťastný nový rok ze srdce přeje

Váš

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

2

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[610]

Londýn 11. ledna 1868

Milý Kugelmanne,

nejprve přání všeho nejlepšího v novém roce Vaší milé paní, Fanynce a samozřejmě Vám. A ještě vřelý dík za Jupitera[611] a za energii a zájem, s nimiž se věnujete propagandě a vodíte za nos německý tisk[5]. Jak zpíval náš, bohužel předčasně zesnulý, přítel Weerth:

„Nic krásnějšího na světě
než rýpnout svého nepřítele,
než ze všech těch božích hovádek
si šašky tropit směle!“[612]

Při vší úctě k Vaší lékařské autoritě, ale o *anglických, německých* a *francouzských* lékařích, s kterými jsem se tu střídavě radil a radím, máte příliš špatné mínění, myslíte-li si, že nedovedou rozeznat anthrax (karbunkl) od furunklu, zvláště tady v Anglii — v zemi karbunklu, což je vlastně proletářská nemoc! A kdyby je nerozeznali lékaři, udělal by to nemocný, který jako já zná obě tahle neřádstva, protože subjektivní dojem je velmi rozdílný, i když, pokud vím, se dosud ještě žádnému lékaři nepodařilo *teoreticky* obě věci přesně odlišit. Pronásleduje mě to teprve několik let. Dřív jsem to vůbec neznal. Teď, kdy Vám píšu, nejsem ještě úplně v pořádku a nemohu ještě pracovat! Zase mnoho týdnů ztraceno, a ani ne pour le roi de Prusse*!

* doslova: pro krále pruského; pro nic za nic, nadarmo.

Z kritiky pana Dühringa[13] mluví především — strach! Byl bych rád, kdybyste mi mohl obstarat (*zároveň udejte cenu*) *Dühringovu* knihu „Gegen die Verkleinerer Carey's", a taky *von Thünenovu* „Der isolirte Staat mit Bezug auf die Landwirthschaft" (nebo tak nějak). Tady se vyřizují podobné objednávky moc pomalu.

Konečně Vás musím poprosit, abyste mi laskavě poslal asi 12 kopií mé fotografie (jen té, na níž jsem zepředu). Asi tucet mých přátel mě kvůli tomu otravuje.

Přikládám pro paní Kugelmannovou fotografie mé nejstarší dcery Jenny a Eleanor, která velmi srdečně pozdravuje Fanynku.

Ad vocem Liebknechta: Jen ho nechte, ať si nějakou dobu hraje na malého velikána. Všechno se co nejlépe urovná v tomto nejlepším ze všech možných světů.*

Měl bych Vám teď povědět ještě všelicos o sobě. Ale schovám si to na příště, až budu moci při psaní bez potíží sedět.

Salut.

Váš
K. Marx

Jeden z mých zdejších přátel, který se hodně zabývá frenologií, prohlásil včera nad fotografií Vaší paní: Bystrá hlava! Vidíte, že frenologie není tak bezpodstatné umění, jak mínil Hegel.[613]

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinénija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Voltaire, „Candide".

3

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

Londýn 30. ledna 1868

Milý Kugelmanne,

rozřezán, rozbodán atd., zkrátka v každém směru léčen secundum legem artis*. Přesto se to svinstvo objeví vždycky zase znovu, takže — s výjimkou 2—3 dnů — už 2 měsíce naprosto zahálím. Minulou sobotu jsem byl zase poprvé venku, a v pondělí recidiva. Doufám, že to tenhle týden skončí, ale kdo mi zaručí, že to nepropukne znovu? Je to k vzteku. K tomu to má moc špatný vliv na mou hlavu. Můj přítel, dr. Gumpert z Manchesteru, naléhá na léčení arzenikem. Co si o tom myslíte Vy?

Váš Coppel tu ještě nebyl.[614]

Kertbény je maďarský Němec, jeho skutečné jméno, mezi námi, je Benkert.[615] Maďarští Němci rádi svá jména pomaďaršťují. Osobně ho neznám. Protože měl kolem roku 1860 nějaký spor s Vogtem, obrátil jsem se na něho o informace, ale nedostal jsem nic kloudného. Svůj materiál mám zčásti od Szemera, zčásti vychází z mé vlastní zkušenosti v Londýně. Později se na mne obrátil při jednom svém sporu s Kossuthem. Nezjistil jsem — ačkoli jsem se hodně poptával — proti němu nic politicky podezřelého. Zdá se, že je to takový psavý všudybyl. Bludy, jaké hlásá o Bonapartovi, hlásají i mnozí jinak čestní barbaři z Východu. Rozhodně ho pozorujte. Taky si myslím, že bude diplomatičtější, když mu svou

* podle všech pravidel lékařského umění.

nedůvěru nedáte najevo (proto mu po Vás posílám žádaná biografická data). Já si však „mezitím", jakmile budu zase moci při psaní bez potíží sedět, „objednám" o něm zprávy i jinde.

Pokud jde o „Plagiátorství", hádal jste dobře. Psal jsem záměrně hrubě a neomaleně, abych vzbudil u Hofstettena podezření na Liebknechta a zamaskoval, kdo je autorem.[6] To mezi námi.

Jistě víte, že Engels a Siebel uveřejnili články o mé knize také v „Barmer Zeitung"*, „Elberfelder Zeitung", „Frankfurter Börsenzeitung"[48], a — k lítosti Heinricha Bürgerse — v „*Düsseldorfer* Zeitung". Siebel je ten člověk z Barmenu, s nímž jsem Vás chtěl seznámit. Ale teď je ze zdravotních důvodů na Madeiře.

Před týdnem v sobotu přinesla „*Saturday Review*" — „aristokratický a kulturní" list — v přehledu německých knižních novinek také zprávu o mé knize. Jak vidíte z následujícího místa, dopadl jsem poměrně ještě moc dobře: „I když jsou snad autorovy názory zhoubné, a my se domníváme, že jsou, nelze mu přesto upřít přesvědčivost logiky, sílu výmluvnosti a půvab, který dodává i nejsuchopárnějším ekonomickým otázkám."[616] Uf!

Srdečně pozdravuji Vaši milou ženu a Fanynku. Dostanete odsud jiné fotografie, najednou se totiž zjistilo, že vodové barvy, jimiž byly fotografie vybarveny, se rozpily a nadělaly skvrny, přestože vypadaly první den dobře.

Napište mi, jakmile jen budete mít čas. Je-li člověk nemocen a má-li často důvod k mrzutosti, moc se na dopisy od přátel těší.

Salut.

Váš
K. M.

[Autobiografické údaje][617]

Karel Marx, Dr. phil., nar. v Trevíru 5. května 1818.

1842—43, zprvu spolupracovník, pak šéfredaktor „*Rheinische Zeitung*" (Kolín). Za jeho redakce podrobuje vláda tento list dvojí cenzuře; po cenzuře vlastního cenzora ještě vrchní cenzor vládního

* recenze o prvním dílu „Kapitálu" v „Barmer Zeitung" je Siebelova (viz tento svazek, str. 599), ostatní jsou Engelsovy.

presidenta. Konečně list zastaven kabinetním nařízením. Marx opouští Německo, jede do Paříže.

1844 vydává v Paříži s A. Rugem „*Deutsch-Französische Jahrbücher*", v Německu zakázány.

Dále „*Svatá rodina aneb Kritika kritické kritiky, proti Brunovi Bauerovi a spol.*" (Frankfurt nad Mohanem. Literární ústav.)

V lednu* 1845 na popud pruské vlády vykázán Marx Guizotem z Francie, odchází do Bruselu, zakládá 1846 Německý dělnický spolek v Bruselu, přednáší tam o politické ekonomii,[618] spolupracovník francouzské „*Réforme*" (Paříž) atd.

1847: „*Bída filosofie. Odpověď na ‚Filosofii bídy' pana Proudhona*".

Taktéž: „*Řeč o svobodě obchodu*" a jiné letáky.

1848 s B. Engelsem: „*Manifest Komunistické strany*". Zatčen a vykázán z Belgie, povolán zpět do Francie na pozvání prozatímní vlády. Opouští Francii v dubnu 1848, zakládá v Kolíně:

„*Neue Rheinische Zeitung*" (červen 1848 — květen 1849). Marx vypuzen z Pruska, když ho vláda marně soudně stíhá. Dvakrát před porotou (poprvé tiskový proces, podruhé pro výzvu ke vzpouře) osvobozen. Marxovy obhajovací řeči otištěny ve „*Zwei politische Prozesse*", Kolín.[619]

1849. Poslední, rudé číslo „Neue Rheinische Zeitung".

Marx odjíždí do Paříže. Odtud v *září 1849* vypovězen, má být internován v Bretani (Morbihan), odmítá to, vypovězen z Francie, přesídlí do Londýna, kde bydlí dosud.

1850 vydává: „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*" (Hamburk).

1851—52: spolupracovník londýnského chartistického listu „*The Peoples' Paper*", „*Notes to the People*" Ernesta Jonese atd.

1852: „*18. brumaire Ludvíka Bonaparta*", *New York.*

„*Odhalení o kolínském procesu proti komunistům*", *Basilej.* Protože je toto vydání na německých hranicích zabaveno, nové vydání v Bostonu 1853.

1853—54: „*Pamflety proti lordu Palmerstonovi*"**

1859: „*Ke kritice politické ekonomie*", Berlín.

* V rukopise: prosinci.
** „Lord Palmerston".

1860: „*Pan Vogt*".

1851—1860 pravidelně spolupracuje s angloamerickou „*Tribune*" (*New York*). Přispívá do „*Putnam's Review*" (New York) a do nové „*Cyclopaedia Americana*" (*New York*).

1861 po amnestii navštěvuje Berlín; pruská vláda odmítá jeho renaturalizaci.

1865 vydává z příkazu ústřední rady Mezinárodního dělnického sdružení „*Adresu k dělnické třídě Evropy*".*

1867: „*Kapitál. Kritika politické ekonomie*", díl I, Hamburk.

Poprvé otištěno rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Inaugurální adresa Mezinárodního dělnického sdružení".

4

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

Londýn 6. března 1868

Milý příteli,

jakmile zmizel Coppel, znovu se můj stav zhoršil. Nemyslím, že by to snad bylo následkem jeho odjezdu. Post, ne propter.* (Je to ostatně svým způsobem docela milý chlapík. Ale tenhle způsob je mi při mém nynějším stavu příliš zdravý, abych s ním mohl „tuze" harmonovat.) To je tedy důvod, proč jsem Vám dosud nenapsal a ani Vám neoznámil, že jsem Thünena** dostal. Thünen má v sobě něco dojemného. Je to meklenburský junker (ostatně s *německým* způsobem myšlení), který pokládá za *venkov* svůj statek Tellow a za *město* meklenburský *Schwerin*, a za těchto předpokladů si pozorováním, diferenciálním počtem, praktickým účetnictvím sám konstruuje Ricardovu teorii pozemkové renty. Vzbuzuje to úctu a zároveň smích.

Podivně rozpačitý tón pánĕ Dühringův v jeho kritice[13] je mi teď jasný. Je to totiž jinak velmi prostořeký, drzý mládenec, který se tváří jako revolucionář v politické ekonomii. Udělal dvojí. Za prvé vydal (vycházel přitom z Careyho) „*Kritische Grundlegung der Nationalökonomie*" (asi 500 stran) a pak novou „*Natürliche Dialektik*" (proti hegelovské). Moje kniha ho v obou směrech pohřbila. Z nenávisti k Roscherům atd. o ní napsal recenzi. Dopouští se ostatně podvodů, zčásti úmyslně, zčásti z nepochopení. Moc dobře ví, že moje metoda zkoumání *není* hegelovská, protože já jsem ma-

* Po, ne proto.
** Viz tento svazek, str. 602.

terialista, kdežto Hegel idealista. Hegelova dialektika je základní formou veškeré dialektiky, ale jen *po* odstranění mystické formy, a tím se právě od ní liší *moje* metoda. Co se týče Ricarda, urazilo pana Dühringa právě to, že při mém výkladu *ne*existují ony slabiny, které Ricardovi vytýká Carey a 100 jiných před ním. Zlomyslně se proto snaží svalit Ricardovy omezenosti na mne. Ale nevadí. Musím mu být vděčný, protože je to první odborník, který vůbec promluvil.

V druhém dílu (který asi nikdy nevyjde,[42] jestliže se můj zdravotní stav nezmění) rozeberu mj. i pozemkové vlastnictví, ale konkurenci jen potud, pokud to bude vyžadovat výklad ostatních témat.

Během své nemoci (teď už snad brzy přejde) jsem nemohl psát, ale spolykal jsem tak obrovskou spoustu „materiálu" statistického i jiného, že by se lidé, kteří nemají zrovna žaludky přivyklé na tento druh potravy a její rychlé strávení, už jen z toho určitě rozstonali.

Jsem ve velmi svízelné situaci, protože jsem nemohl dělat žádné vedlejší práce, které by mi přinesly nějaký výdělek, a přesto musím pořád, už kvůli dětem, zachovávat určité zdání. Kdybych nemusel dokončit ještě tyhle 2 proklaté díly (a kromě toho hledat *anglického* nakladatele), což mohu jedině v Londýně, šel bych do Ženevy, kde bych mohl velmi dobře žít s prostředky, které mám k dispozici. Moje dcera čís. II* se koncem tohoto měsíce vdává.

Pozdravujte Fanynku.

Váš

K. M.

Poprvé otištěno v „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 6, 1901—1902

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Laura.

5

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[620]

Londýn 17. března 1868

Milý příteli,

Váš dopis[621] ve mně vzbudil příjemné i nepříjemné pocity — (jak vidíte, pohybuji se stále v dialektickém rozporu).

Nepříjemné proto, že znám Vaše poměry a bylo by ode mne sprosté, kdybych *na úkor Vaší rodiny* přijímal takové dary. Pokládám tedy těch 15 liber za *půjčku*, kterou časem vrátím.

Příjemné nejen jako svědectví Vašeho velkého přátelství (a v tomhle víru světa má pro člověka význam jedině přátelství), ale i proto, že jste mi pomohl z velkých nesnází s chystanou svatbou. Za poslední 4 měsíce — nepočítám-li léky a doktora — jsem vydal tolik peněz za Modré knihy[214], výsledky šetření a americké zprávy atd. o bankovnictví, že mi na Lauru vlastně nic nezbylo.

To se rozumí, že jsem o přestěhování z Londýna do Ženevy nepřemýšlel jen já sám a se svou rodinou, ale často jsem o tom hovořil i s Engelsem. Tady utratím ročně 400—500 £. V Ženevě bych vystačil s 200 £. Ale když to všechno uvážím, zatím to *nejde*. Svou práci mohu dokončit jen v Londýně. A *jen tady* mohu doufat, že z té práce budu mít nakonec přiměřený, aspoň slušný peněžní zisk. K tomu ale je třeba, *abych tu zůstal*, prozatím. Nehledě k tomu, že kdybych v téhle kritické době odešel, dostalo by se celé dělnické hnutí, které ze zákulisí ovlivňuji, do velmi špatných rukou a na scestí.

Osud mě tedy prozatím, přes všechny nevýhody, váže na Londýn. Co se týče Coppela, křivdíte mu. Kdybych nebyl nemocen, pobavil by mě, a rodině takové rozptýlení nikdy neškodí.

Do Liebknechtova listu[15] jsme s Engelsem dosud nic nenapsali. (Engels mu teď poslal 2 články o mé knize[63].) Z Londýna píše obvykle Eccarius. Borkheim napsal článek proti Gercenovi a spol.[64]

Meyerův[78] dopis mě velmi potěšil. Ale zčásti porozuměl mému výkladu špatně. Jinak by byl pochopil, že *velký průmysl* je pro mne nejen otcem antagonismu, nýbrž také tvůrcem materiálních a duchovních podmínek k odstranění těchto antagonismů, jež ovšem nemůže proběhnout *pokojnou cestou.*

Co se týče továrního zákona — jako první podmínky, aby dělnická třída získala dost prostoru k vývoji a pohybu — žádám ho *z moci státu* ve formě *donucovacího zákona*, nejen proti továrníkům, ale i proti dělníkům samým. (Na straně 542 v poznámce 52 se zmiňuji o odporu dělnic proti omezování pracovní doby.) Vyvine-li ostatně pan Meyer stejnou energii jako Owen, tak může tento odpor zlomit. Že *jednotlivý továrník* (leda pokud se snaží působit na zákonodárství) v tom mnoho neudělá, říkám rovněž na str. 243: „Vcelku to však také nezávisí na dobré nebo zlé vůli jednotlivého kapitalisty atd." a tamtéž v poznámce 114.[622] Že i přes tohle všechno může jednotlivý kapitalista něco udělat, to takoví továrníci jako Fielden, Owen atd. v hojné míře dokázali. Jejich hlavní činnost musí mít přirozeně veřejný charakter. Pokud jde o Dollfuse v Alsasku, jsou to šizuňkové, kteří umějí smluvními podmínkami vytvořit mezi sebou a svými dělníky bodrý a pro sebe zároveň velmi výnosný *nevolnický vztah.* V pařížských listech byli náležitě zostuzeni, a právě proto nedávno jeden z těchto Dollfusů navrhl a prosadil v Zákonodárném sboru jeden z nejhanebnějších paragrafů tiskového zákona[79], totiž že „soukromý život má být obehnán zdí".

Se srdečným pozdravem Vaší milé paní

Váš

K. M.

Apropos. Všiml jste si, že mě můj osobní nepřítel Schweitzer zahrnul v 6. čísle „Social-Demokratu" *chvalozpěvy* za mou knihu?[84] To bude ta stará děvka Hatzfeldtová otrávená.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

6

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[620]

Londýn 6. dubna 1868

Milý Kugelmanne,

mladý pár* byl minulý čtvrtek oddán na úřadě (*církevní* sňatek tu totiž podle zákona není nutný) a odjel strávit líbánky do Francie. Posílají Vám a paní Gertrudě srdečné pozdravy.

Navštívil mě tu Coppel. Nemohl jsem ho bohužel přijmout, byl jsem totiž samý obklad. Engels tu byl na svatbě a včera zase odcestoval.[90] Přemluvil mě, abych se léčil arzenikem, protože takhle to už dál nejde. Jeden jeho přítel v Manchesteru se po takovém léčení v poměrně krátké době úplně uzdravil. Měl jsem jisté předsudky vůči arzeniku, vyvolala je diskuse mezi francouzskými lékaři, kterou jsem četl v „Gazette médicale".

Tady je středem zájmu irská otázka. Gladstone a spol. jí ovšem jen využili k tomu, aby se znovu dostali k veslu, a především aby měli *volební heslo* (electoral cry) pro příští volby, které proběhnou na základě household suffrage.[623] *Především* je tento obrat věcí dělnické třídě ke škodě. Neboť intrikáni z dělnických řad, kteří se chtějí dostat do příštího parlamentu, jako Odger, Potter atd., získali teď novou *záminku*, aby se připojili k buržoazním liberálům.

To však je jen *trest*, kterým Anglie — tedy i anglická dělnická třída — platí za velký zločin páchaný po mnoho set let na Irsku. Ale koneckonců to bude anglické dělnické třídě zase jen k dobru. *Anglická* státní *církev v Irsku* — nebo jak se zde obvykle říká *irská*

* Paul a Laura Lafarguovi.

církev — je totiž náboženskou baštou *anglického landlordismu* v Irsku a zároveň i přední hradbou státní církve v samé Anglii (mám na mysli státní církev jako *pozemkového vlastníka*). Se svržením státní církve v Irsku padne i státní církev v Anglii a za nimi bude následovat (v zániku) nejprve landlordismus v Irsku, a pak v Anglii. Byl jsem odjakživa přesvědčen, že sociální revoluce musí *doopravdy* začít od základu, tj. od půdy, od pozemkového vlastnictví.

Kromě toho to bude mít za následek ještě jednu velice užitečnou věc — jakmile totiž irská církev zanikne, připojí se *protestantští* irští pachtýři v provincii Ulster ke katolickým pachtýřům v ostatních 3 irských provinciích a k jejich hnutí, zatímco dosud mohl landlordismus z tohoto *náboženského* rozporu těžit.

Předevčírem jsem dostal od Freiligratha (svatební oznámení jsem mu přirozeně poslal) dopis, v němž je tato podivná věta[624]. — Ale možná Vás víc pobaví, když *přiložím celý dopis*, což právě činím. Ale musíte mi ho *vrátit*. Abyste v dopise všemu rozuměl, ještě toto: V Berlíně vyšel krátce před vydáním mé knihy spis „*Zwölf Streiter der Revolution von G. Struve und Gustav Rasch*". V této tiskovině je Freiligrath oslavován jako „jeden" z 12 apoštolů a zároveň se tam co nejpodrobněji dokazuje, že nebyl *nikdy* komunista a že se ve skutečnosti jen pro svou přílišnou laskavost dostal do styku s takovými netvory, jako jsou Marx, Engels, Wolff aj.[625] Protože se tam nadávalo také na Wolffa, psal jsem Freiligrathovi o vysvětlení, tím spíš, že jsem věděl, že G. Rasch (lump) byl v Berlíně v čele jeho žebravého výboru[49]. Odpověděl mi velmi suše s vyhýbavou mazaností filistra.[626] Později jsem mu poslal svou knihu, aniž bych se mu do ní, jak to bylo dříve mezi námi zvykem, podepsal. Zdá se, že narážku pochopil.

Pozdravujte co nejsrdečněji Vaši milou ženu a Fanynku. Bude-li to trochu možné, přijedu určitě na návštěvu.

Váš
K. M.

Apropos. V nejbližších dnes Vás navštíví Borkheim. Nezapomeňte, že k němu přes veškeré přátelství stále *zachovávám odstup*!

V Liebknechtově listě[15] je přespříliš „jižní“ zabedněnosti. (Není natolik dialektik, aby šlehal zároveň na obě strany.)

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu“, 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

7

Marx Lauře a Paulovi Lafarguovým

do Paříže

Londýn 11. dubna 1868

Má drahá Kakadu,

víš přece, že mi jde psaní pomalu od ruky, jenže tentokrát nesou vinu za hříchy mé pravé ruky nedostatky mé levé paže. Tím víc mi chybí v této situaci můj tajemníček, který by mohl posílat sám sobě mým jménem ty nejkouzelnější dopisy.

Z mazanice (odpusť mi ten „výraz", ještě pořád mi zní v uších Borkheim se svou „čmáranicí"), kterou jsi mi s manželem poslala, jsem měl radost, protože jsem se dozvěděl, že se na svatební cestě opravdu dobře bavíte a že všechny vnější okolnosti, jaro, sluníčko, vzduch i pařížské radovánky čarují pro Vás. To, že mi ten Tvůj „chlapec" poslal knihy v takovou kritickou chvíli, ukazuje nad slunce jasně, že má od přírody dobré srdce. Už touto prostou pozorností by dostatečně prokázal, že jistě patří k lepší rase než evropské. Když už jsme se ostatně dostali ke knihám, mohla bys zajít ke Guillauminovi (14, rue Richelieu) a přinést odtamtud (ekonomické) *knižní přehledy* z let 1866—1868. Bylo by dobře, kdybys také zabloudila do *Librairie Internationale* (15, Boulevard Montmartre) a požádala tam o jejich katalogy (1865—68). Jestli tato desiderata dostaneš, tak je samozřejmě *neposílej*, ale přivez je s sebou, až se budeš vracet do těchto nehostinných končin.

Čekám od Meissnera 3 výtisky své knihy*. Až přijdou, pošlu dva Césarovi De Paepe, pro něho a pro Altmeyera. Kdybys náhodou mezitím měla čas navštívit Schilyho (nejlépe napiš do 4, rue

* prvního dílu „Kapitálu".

St. Quentin, aby Tě vyhledal), zeptej se ho, prosím Tě, co se stalo s třemi výtisky: 1 jsem poslal pro Jaclarda, 1 pro Taina, 1 pro Recluse. Jestli snad Jaclárda nenašli, mohla bys dát jeho výtisk Altmeyerovi, protože mi Meissner posílá výtisky **strašně pomalu.** V tom případě mi to ale dej vědět. Asi se Ti zdá, moje milá holčičko, že jsem po knihách zrovna posedlý, když Tě s nimi otravuji v tak nevhodnou dobu. Ale to bys byla na velkém omylu. Jsem jenom stroj, který je odsouzen, aby je hltal a vyvrhoval je potom ve změněné formě na smetiště dějin. Je to dost neutěšený úkol, ale pořád lepší než Gladstonův, ten se musí ze dne na den vžívat do „rozpoložení mysli" zvané „serióznost".

Je nám tu dost smutno. Nejdřív jsi nám odešla Ty s tím „zamlklým" jižanem, a pak odjel Engels[90]. Abychom měli nějaké „povyražení", byli u nás včera Lormierovi. Zahrál jsem si s Louisem dvě partie šachu a jednu jsem ho nechal vyhrát. A co za neslýchanost bys řekla, že mi ten kluk kalibánská smrtelně vážně povídá, když se loučil? „Doufám, že se *nezlobíte!*"

A teď, má drahá Kakadu, pá.

Old Nick

Milý Lafarguu,

nezdá se Vám, že je daleko příjemnější trávit v Paříži čas s mladou, roztomilou ženuškou než s politikou? Až přijede do Paříže Váš otec, pozdravujte ho ode mne srdečně a hlavně nezapomínejte s Laurou, že byste mu měli pobyt co nejvíc zpříjemnit. Se svým očním neduhem potřebuje rozptýlení, a nic pro něho nebude lepší, než když se mu mladý párek bude plně věnovat po tu krátkou dobu, kdy bude se starým pánem pohromadě. Píšu Vám německy, abyste mohl tajemníčkovi tyto řádky buď sdělit, nebo ne, jak budete chtít. A teď se srdečnými pozdravy

Váš oddaný
K. M.

Poprvé otištěno ve sborníku „Annali", roč. I, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny a němčiny

8

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[627]

Londýn 17. dubna 1868

Milý Kugelmanne,

jistě jsem se ve Vašich očích hodně provinil, když odpovídám s takovým zpožděním na přátelský dopis, který jste mi s Vaší milou paní poslali.[100] Ale věc se má jednoduše takto. Ty staré vlčí máky (abych se vyjádřil poeticky) na mne zaútočily s takovou taktickou obratností, že jsem nemohl sedět, a tudíž ani psát. Byl bych sice mohl diktovat. Ale víte, že v takových případech člověk vždycky doufá, že bude do rána allright. Proto jsem to odkládal. Proto i teď jen těchto pár řádek.

Ještě *přesně nevím*, kdy pojedu na několik dnů do Německa, moc brzy to rozhodně nebude. V každém případě si k tomu vyberu dobu, kdy budu vědět, že jste doma.

Svým dopisem Virchowovi jste mi prokázal velikou službu, ačkoli pochybuji, že bude mít čas a trpělivost vniknout do tématu, které je mu vzdálené. Vím, co mě to stálo přemáhání, než jsem přečetl v Manchesteru jeho „Cellularpathologie", zejména ten jeho styl mi vadil.

O mé knize se dosud psalo v těchto číslech „*Social-Demokratu*": čís. 10 (z 22. ledna 1868), čís. 11 (z 24. ledna), čís. 12 (z 26. ledna), čís. 14 (z 31. ledna), čís. 15 (z 2. února), čís. 24 (z 23. února), čís. 25

(z 26. února), čís. 30 (z 8. března) a ještě v jednom čísle, které tu právě nemám, ale obsahuje jen výňatky.[84]

Se srdečným pozdravem Vaší milé ženě a Fanynce.

Váš

K. Marx

Navštívil mě tu Meyer*.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Gustav Meyer.

9

Marx Josephu Dietzgenovi

do Petrohradu[628]

[Londýn 9. května 1868]

...Až ze sebe setřesu to ekonomické břemeno, napíšu „Dialektiku". Pravé zákony dialektiky jsou už u Hegela; ovšem v mystické formě. Je třeba zbavit je této formy...

Poprvé otištěno v „Der Volksstaat", čís. 3 z 9. ledna 1876

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

10

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

Londýn 24. června 1868

Milý příteli,

protože se mezitím všelicos seběhlo, nedostal jsem se k tomu, abych Vám napsal.

I teď se omezím jen na pár řádek.

Dvě moje dcery, nejstarší a nejmladší,* mají spálu. Vzpomínám si, že jste mi v Hannoveru vyprávěl, jak se postupuje v léčení, jakmile je překonána krize a kůže se začne loupat. Buďte tak laskav a pošlete mi obratem pár rad.

Se srdečným pozdravem Vaší milé ženě a Fanynce

Váš
K. Marx

Liebknecht zabředá čím dál víc do jihoněmecké hlouposti. Není natolik dialektik, aby kritizoval najednou obě strany.**

Poprvé otištěno rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Jenny a Eleanor.
** Viz tento svazek, str. 613.

11

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[627]

Londýn 2. července 1868

Milý Kugelmanne,

vřelý dík za Váš dopis.[137] Děti se dobře pozdravují, i když ještě nesmějí ven (dnes je 9. den).

Co se týče mé knihy*, dostal jsem předevčírem 5 čísel „Elberfelder Zeitung", kde je velmi příznivá kritika od dr. Schnacka.[629] (Jméno si pamatuji z roku 1848, osobně ho však neznám.) Vykládá věc hodně zmateně. Naproti tomu mi z Berlína píší, že kašpar Faucher si v červnovém sešitu svého časopisu dělá z mé knihy legraci.[138] Je dobře, že ti pánové dávají konečně průchod své zlosti.

Kdy a zda vůbec přijedu do Německa, to ještě nevím. Karbunklů jsem se už konečně zbavil.

Engels sem přijede určitě v srpnu nebo v září.

Salut! a pozdravy paní Kugelmannové a maličké.

Váš
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* prvního dílu „Kapitálu".

12

Marx Sigfridu Meyerovi

do New Yorku

4. července 1868
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Milý příteli,

Vaše psaní došlo, zrovna když jsem byl delší dobu mimo Londýn[129]. Proto odpovídám tak pozdě.

Pokud jde o Liebknechtovy styky s New Yorkem, nic o tom nevím, ale napíšu mu o tom.

Pro Sorga přikládám plnou moc. Přímé spojení máme s Whaleym, Sylvisem a Jessupem.

„*Commonwealth*" přestal už dávno vycházet. Týdenní zprávy o jednáních ústřední rady vycházejí v „*Bee-Hive*". Proto však ještě tento list, omezený tradeunionistický orgán, ani zdaleka nereprezentuje naše názory.

V německém tisku se o mé knize* mluvilo — a většinou velmi příznivě — zatím jen v „Zukunft", v stuttgartském „Beobachter", ve württemberském „Staatszeitung", frankfurtské „Börsenzeitung"[630], dále v „Hamburger Börsenzeitung"[631], v hamburském „Anzeiger" atd., v různých hannoverských listech a v listech Porýnské provincie a Vestfálska, zvl. podrobně v sérii článků na pokračování ve Schweitzerově „Social-Demokrat" (Berlín)[84] a v „*Elberfelder Zeitung*"[629]. Oba posledně jmenované listy, i když druhý z nich je liberálně buržoazní, se stavějí přímo na mou stranu.

* prvním dílu „Kapitálu".

Velké buržoazní a reakční listy, jako „Kölnische", Augsburčanka*, „Neue Preussische", „Vossische" atd., drží bedlivě hubu.

Oficiální ekonomie se zatím ozvala jen referátem *dr. Dühringa*[13] (soukromý docent na berlínské universitě, *stoupenec Careyho*) (referát je stydlivý, vcelku pochvalný) počátkem tohoto roku v hildburghausenských „Ergänzungsblätter" — a v červnovém sešitě ekonomického časopisu, který vydávají Faucher a Michaelis[138]. Pan Faucher se přirozeně omezuje jen na poznámky, jaké se dají čekat od šprýmaře a placeného kašpara německých bastiatovců.

Jsem velmi rád, když mi občas pošlete nějaké noviny. Ale zvlášť velkou cenu by pro mne mělo, kdybyste mohl sehnat něco protiburžoazního o poměrech v pozemkovém vlastnictví, resp. zemědělství ve Spojených státech. Protože ve II. díle pojednávám o *pozemkové rentě*,[42] uvítal bych zejména materiál proti „Harmoniím" *H. Careyho*.

Salut.

Váš
K. M.

[Anglicky napsaná plná moc pro F. A. Sorga]

Londýn 4. července 1868

Doporučujeme pana Sorga všem přátelům Mezinárodního dělnického sdružení a zároveň ho zmocňujeme, aby jednal jménem a v zájmu tohoto sdružení.

Z pověření generální rady Mezinárodního dělnického sdružení

Karel Marx
tajemník pro Německo

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny
a angličtiny

* „Allgemeine Zeitung".

13

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[627]

Londýn 11. července 1868

Milý příteli,

děti se dobře pozdravují, ačkoli jsou pořád ještě přepadlé. Moc Vám děkuji za zásilky.[632] Faucherovi *ani za nic* nepište. Tenhle Mannequin pisse by si pak připadal moc důležitý.[145] Všechno, čeho dosáhl, je, že ve 2. vydání uštědřím tam, kde mluvím o *velikosti hodnoty*, Bastiatovi pár obligátních štulců.[633] Dosud jsem to neudělal proto, že ve III. dílu bude zvláštní a obsáhlá kapitola o pánech z „vulgární ekonomie".[634] Ostatně sám uvidíte, že Faucher a spol. odvozují „směnnou hodnotu" svých vlastních slátanin nikoli z *množství vynaložené pracovní síly*, nýbrž *z toho, že ji nevynakládají*, totiž z *„ušetřené práce"*. A důstojný Bastiat tento „objev", který přišel těm pánům tak vhod, ani sám neudělal, nýbrž jej podle svého zvyku jen „opsal" od mnoha starších autorů. Jeho prameny ovšem Faucher a spol. neznají.

Pokud jde o „Centralblatt"[146], dělá ten člověk krajní ústupek, když připouští, že přizná-li se hodnotě vůbec nějaký smysl, pak se musí uznat mé vývody. Ten nešťastník nevidí, že i kdyby v mé knize nebyla vůbec žádná kapitola o „hodnotě", obsahoval by už rozbor reálných vztahů, který podávám, důkaz a doklad skutečných hodnotových vztahů. Tlachy o tom, že pojem hodnoty je nutno dokázat, svědčí jen o naprosté neznalosti jak věci, o niž jde, tak vědecké metody. Každé dítě ví, že by každý národ zcepeněl, kdyby zastavil práci, neřeknu na rok, ale jen na pár týdnů. Právě tak ví, že množství výrobků odpovídající různým množstvím potřeb vyžadují

různá a kvantitativně určitá množství úhrnné společenské práce. Je samozřejmé, že tato *nutnost rozdělení* společenské práce v určitých proporcích nemůže být v žádném případě zrušena *určitou formou* společenské výroby, ale že se může změnit jen její *jevová forma*. Přírodní zákony nelze vůbec zrušit. Co se může v historicky různých poměrech změnit, je jen *forma*, v níž se tyto zákony prosazují. A forma, jak se toto proporcionální rozdělení práce prosazuje za společenských poměrů, v nichž se uplatňuje souvislost společenské práce jako *soukromá směna* individuálních výrobků práce, je právě *směnná hodnota* těchto výrobků.

Úkolem vědy je právě objasnit, jak se zákon hodnoty prosazuje. Kdybychom tedy chtěli už předem „vysvětlit" všechny jevy zdánlivě odporující zákonu, museli bychom tu mít vědu *před* vědou. Ricardo chybuje právě v tom, že ve své první kapitole o hodnotě[635] předpokládá všechny možné kategorie, které je nutno teprve objasnit, *jako dané*, aby dokázal, že jsou adekvátní zákonu hodnoty.

Na druhé straně ovšem *dějiny teorie* dokazují, jak jste správně usoudil, že pojetí hodnotového vztahu bylo *stále totéž*, tu jasnější, tu nejasnější, tu opředenější iluzemi, tu vědecky určitější. Protože proces myšlení sám vyrůstá z poměrů, sám je *přírodním procesem*, může být skutečně chápající myšlení vždycky jen totéž, a může se lišit jen stupněm, zralostí vývoje, tedy také vývoje orgánu myšlení. Vše ostatní je žvást.

Vulgární ekonom nemá ani potuchy o tom, že skutečné, každodenní směnné vztahy a velikosti hodnoty *nemohou* být *bezprostředně identické*. Celý vtip buržoazní společnosti tkví přece právě v tom, že a priori neexistuje vědomá společenská regulace výroby. Rozumné a přirozeně nutné se prosazuje jen jako slepě působící průměr. A tu se vulgární ekonom domnívá, že udělal velikánský objev, když se proti odhalení vnitřní souvislosti holedbá tím, že tak, jak se věci jeví, vypadají jinak. Ve skutečnosti se honosí tím, že ulpívá na zdání a chápe je jako cosi konečného. K čemu pak vůbec věda?

Ale za tím vězí ještě něco jiného. Jakmile se pochopí souvislost věcí, hroutí se veškerá teoretická víra v trvalou nezbytnost stávajících poměrů, ještě než se tyto poměry zhroutí v praxi. Je tu tedy absolutní zájem vládnoucích tříd, aby tento bezmyšlenkovitý zma-

tek trval na věky věkův. K čemu by také jinak byli placeni sykofantičtí tlachalové, jejichž jediným vědeckým trumfem je to, že se v politické ekonomii vůbec nesmí myslet!

Avšak satis superque*. Rozhodně se ukazuje, jak hluboko až klesli tihle kněžouři buržoazie, protože dělníci, ba i továrníci a obchodníci mé knize rozuměli a pochopili její smysl, kdežto tihle „*vykladači* Písma(!)" bědují, že kladu na jejich rozum příliš nepřístojné nároky.

Přetisknout Schweitzerův článek bych *ne*radil, přestože pro svůj list udělal Schweitzer dobrou věc.[636]

Budu Vám velmi zavázán, pošlete-li mi několik čísel „Staatsanzeiger".

Schnackovu adresu Vám jistě řeknou v „Elberfelder".

Srdečné pozdravy Vaší paní a Fanynce.

Váš

K. M.

Apropos. Dostal jsem Dietzgenův článek o mé knize[147]; posílám ho Liebknechtovi.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* dost už a víc než dost.

14

Engels Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

York 31. července 1868

Milý Kugelmanne,

jistě omluvíte tuhle čmáranici, řeknu-li Vám, že jsem momentálně už několik dní na cestách, doprovázím totiž drahou choť* do mořských lázní do Bridlingtonu (vsadím se, že neuhodnete, jak se to vyslovuje), a že spěchám, abych Vám poslal přiložený výtvor[158]. Ta věc je přímo báječná, bude-li se totiž realizovat a jestli Kertbény trochu neprášil.** Přiložené povídání je napsáno pokud možno v duchu toho plátku***, ale tu a tam by se možná ještě dalo něco uhladit. Marx si myslí, že by se spíš hodil titul „Německý *socialista*"†, což by bylo velice pěkné, kdyby se nad tím pan Kertbény nepohoršil; tomu se ale *především* musí zabránit, a proto pokládám Váš návrh za „mírnější" a tudíž lepší.

Marx si prozatím Váš dopis ponechal, a protože je dnes beztak už pozdě a v hotelu všechno spěchá do postele, musím na něj odpovědět až příští týden. Lupusovu fotografii jsem Vám už dávno přichystal, naštěstí je to ještě jedna ze starých dobrých kopií; nedávno jsem jich dal zase 24 přidělat, ale negativ mezitím tak vybledl, že jsou už velmi špatné. Pokud jde o mne, praskla mi před 14 dny žilka na spojivce levého oka a zanechala na panence

* Lydii Burnsovou.
** Viz tento svazek, str. 149.
*** „Die Gartenlaube".
† Viz tento svazek, str. 153.

(na jihozápadní straně) červenou skvrnku — ještě nezmizela, ale nerad bych ji měl až do smrti. Proto asi musíte ještě trochu počkat.

N. B. Buďte tak laskav a vsuňte ty dvě korektury, které jsem zde dodatečně napsal a označil A a B, na příslušné místo. Bylo by záhodno, aby se Kertbény ani nedověděl, kdo je autorem článku, ani neviděl původní rukopis.

Tedy do příštího týdne.

Váš

B. E.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

15

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[627]

Londýn 10. srpna 1868

Milý Kugelmanne,

když jsem dostal Váš dopis, marně jsem se po něčem ohlížel. Momentálně není možné, abychom sehnali od zdejších tradeunionů peníze na zahraniční stávky.[637] Některé údaje o lindenské továrně v hannoverských listech, které jsem posledně dostal, jsou pro mne velice zajímavé.

Moje rodina je momentálně u moře, což bylo velmi nutné, protože obě děvčata* vypadala po nemoci hodně špatně. Lafargue absolvoval tady v Londýně chirurgickou zkoušku; teď bude ještě několik týdnů operovat ve své nemocnici jako asistent a pak odjede do Paříže, kde však bude nucen složit ještě francouzské doktorské zkoušky.

Momentálně se zabývám spíš soukromou než společenskou ekonomií. Engels se mi totiž nabídl jako ručitel na půjčku 100—150 liber při 5 % úroku, první polovina splatná v lednu, druhá v červenci. Dosud se mi ale nepodařilo najít věřitele.

Doufám „velice", že mi *stav mých prací* dovolí vyměnit v příštím roce, koncem září, nadobro Londýn za kontinent. Odjedu, jakmile se budu moci obejít bez zdejšího muzea. Nákladnost zdejšího života je čím dál nesnesitelnější. Ovšem ani malicherné poměry na kontinentě nejsou příliš lákavé. Jenže „klid je první povinností občana"[638]

* Jenny a Eleanor.

a to je jediná metoda, jak klidu dojít. Tady došlo k všelijakým skandálům s tzv. Francouzskou sekcí[132] Mezinárodního dělnického sdružení a uvnitř ní, o čemž Vám poreferuji v příštím dopise*.

Jsem teď solus** a cítím se podivně bez všeho toho dětského rámusení.

Salut.

Váš
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu, 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 655.
** sám.

16

Marx Friedrichu Lessnerovi

do Londýna[639]

Londýn 11. srpna 1868

Milý Lessnere,

kvůli pravopisným chybám jsem celou přiloženou výzvu přepsal. Musíš to teď opsat *svým rukopisem.*

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXIX, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

17

Marx Georgu Eccariovi a Friedrichu Lessnerovi

do Bruselu[640]

Londýn 10. září 1868

Milý Eccarie a Lessnere!

Nejprve díky Lessnerovi za jeho dlouhý a zajímavý dopis.[641]

Nesmíte dopustit, aby kongres[176] trval déle než tento týden. Doposud — pokud jde o Anglii — nedošlo ještě k žádné blamáži.

Budou-li Belgičané a Francouzi prosazovat na denní pořad zase spoustu nových věcí, dejte jim na srozuměnou, že to není možné, protože

1. Němci jsou zastoupeni velmi slabě, neboť se téměř současně konají v Německu jejich sjezdy[642];

2. Anglie není skoro vůbec zastoupena pro kampaň za volební právo;

3. němečtí Švýcaři nejsou zatím vůbec zastoupeni, neboť se připojili teprve teď, a sekce, které existují už dávno, vyčerpaly své prostředky v ženevské stávce[95];

4. diskuse se teď vede jednostranně jen ve francouzštině;

5. je tudíž třeba vyhnout se tomu, aby se přijímala *usnesení o všeobecných teoretických otázkách*, protože to později může vyvolat jen protesty z nebelgické a nefrancouzské strany.

Je přirozené, že veřejnost zajímá nejvíc otázka války. Chvástavé deklamace a nabubřelé fráze tady nijak neuškodí. Řekl bych, že v usnesení k této otázce stačí prostě jen konstatovat, že dělnická třída není ještě dostatečně organizovaná, aby mohla hodit na misku

vah nějaké rozhodující závaží; že však kongres jménem dělnické třídy protestuje a obviňuje původce války; že válka mezi Francií a Německem je občanská válka, zhoubná pro obě země a zhoubná pro Evropu vůbec. S poznámkou, že válka může prospět jen ruské vládě, budou asi páni Francouzi a Belgičané sotva souhlasit.*

Pozdravujte přítele Beckera.**

K. Marx

Bude-li se jednat o vzájemném úvěru, ať Eccarius jednoduše prohlásí, že dělníci v Anglii, Německu a Spojených státech nemají s proudhonovskými dogmaty nic společného a že k otázce úvěru je třeba přistupovat jako k druhořadé.

Rezoluce kongresu třeba telegraficky sdělit londýnským listům. Ať tedy není žádná ostuda!

K. M.

Poprvé otištěno v časopise „Deutsche Worte", roč. XVIII, 1898

Podle textu časopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 179.
** Johanna Philippa Beckera.

18

Marx Sigfridu Meyerovi

do New Yorku

1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill
Londýn 14. září 1868

Milý Meyere,

přikládám číslo „*Times*", které obsahuje 4. výroční zprávu generální rady (napsal jsem ji *já*)* a na výsost zajímavý *první úvodník* „*Times*" o tomto dokumentu. To je poprvé, co „Times" odkládají výsměšný tón vůči dělnické třídě a berou ji „tuze" vážně. Rozšiřte to. Předejte to Jessupovi.

Musím odpovědět na oba Vaše dopisy, jak na ten, který jste poslal mně, tak na ten, který jste napsal Eccariovi. Eccarius tu totiž není (ještě se nevrátil z Bruselu), a proto dali dopis mně.

Co se týče prvního dopisu, je to Vaše vina, že *Sorge* (kterého *vůbec neznám*) dostal plnou moc**. Jestliže jste mu chtěl dát pouze doporučení pro určitý účel, měl jste to napsat jasně. Z Vašeho dopisu jsem usoudil, že Sorge je *člověk Váš a A. Vogta*. Tedy příště víc opatrnosti! Pak jste se ale dopustil další chyby, že jste *předal* plnou moc Sorgovi, místo abyste mi o tom nedorozumění napřed napsal!

Je to přehmat, ale ještě se dá napravit.

Bruselský kongres[176] znovu rozhodl, že sídlem generální rady zůstává Londýn. Ale teď je ji třeba pokládat za *novou* radu, která

* „Čtvrtá výroční zpráva generální rady Mezinárodního dělnického sdružení."

** Viz tento svazek, str. 622.

všechny *dříve vydané* plné moci *reviduje*. Napište mi tedy, jestli chcete pro sebe a pro A. Vogta plné moci. Napište také, *jakým způsobem* máme odebrat Sorgovi jeho plnou moc nebo jak mu sdělit, že nová generální rada plné moci změnila.

Nějakou dobu tu byl Drury. Nedávno, krátce před bruselským kongresem, byl zde *navržen* za zmocněnce *Mezinárodního dělnického sdružení* při americkém Dělnickém svazu a na jeho sjezdu. My *jsme s tím tehdy nesouhlasili*, protože návrh vyšel od lidí, kteří nám byli *podezřelí*. Všimněte si toho člověka blíž, buď Vy sám, nebo přes své přátele.

Jiné exempláře listu „Commonwealth" už nejsou. V posledních letech v Anglii žádné *agitační* spisy, v našem smyslu, *nevycházejí*. *Moje kniha** *není ještě do angličtiny přeložena*. Eccarius, jinak velmi zdatný, ale zároveň velmi ctižádostivý, *o ní* v „*Commonwealth*" ani při jiných příležitostech *záměrně nic* neřekl. S oblibou vydává mé výklady za *své*. Na bruselském kongresu se Lessner ve své řeči o strojích odvolával na *mou knihu*. Dopisovatel „*Daily News*" se o tom zmiňuje. Eccarius, který posílá zprávy o zasedáních kongresu do „*Times*", to *zamlčel*. Je to od něho tím hloupější, že mi vděčí nejen za vše, co ví, ale i za své místo generálního tajemníka v generální radě. Jedině já jsem ho podporoval (i v „Commonwealth") proti útokům z anglické a francouzské strany.[193] Z vlastní zkušenosti ví a spoléhá se na to, že hledím jen na věc a na osobní hlouposti kašlu! Váš dopis mu *ne*dám.

Čím víc anglických výňatků z mé knihy uveřejníte v americkém tisku, tím líp. Pošlete mi je!

V příloze najdete kartičku. Poslali nám ji zároveň s dopisem, aby s námi navázali spojení. Adresa G. W. Randall, tajemník dělnického institutu, 3 Tremont Row, room 52, *Boston* N. E.

Moji známí v Americe se už dávno nehlásí. Spojení udržuji teď jedině s Meyerem** v St. Louis, přítelem našeho J. Weydemeyera (loni zemřel).

Napište mi všechno, co se dozvíte o vztahu železnic k pozemkovému vlastnictví. Možná, že jste četl, že Všeobecný německý děl-

* první díl „Kapitálu".
** Hermannem Meyerem.

nický spolek se na hamburském sjezdu ve zvláštní rezoluci přihlásil k mé knize.[156]

Napište Randallovi, že jsem Vás tím pověřil jako tajemník generální rady pro Německo.

Srdečný pozdrav A. Vogtovi a Vám.

Váš

K. Marx

Posílám 2 čísla „*Times*", jedno pro Vás, druhé pro Jessupa.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

19

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

Londýn 14. září 1868

Milý Jungu,

„*Times*" přinášejí dnes Eccariovy zprávy z 9. a 10.

V diskusi o strojích *zkomolil* Lessnerův projev, v „*Daily News*" je o něm mnohem lepší zpráva. Jak jste si přečetl v „*Daily News*", Lessner citoval mou knihu*. Eccarius citát zamlčel.

Ale to není všechno. V „*Daily News*" byla rezoluce o strojích označena jako *návrh generální rady***. V „*Times*" z toho pan Eccarius dělá svůj *vlastní návrh****. Za tohle mu musíte vynadat. Jeho egoismus je třeba vykázat do patřičných mezí.

Váš

K. M.

Poprvé otištěno v knize
Jaeckh, G., „Die Internationale", Lipsko 1904

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* první díl „Kapitálu".

** Karel Marx, „Návrh rezoluce o důsledcích používání strojů kapitalisty, předložený generální radou bruselskému kongresu".

*** Viz tento svazek, str. 178.

20

Marx
Nikolaji Franceviči Danielsonovi

do Petrohradu

7. října 1868
1, Modena Villas, Maitland Park,
Londýn N. W.

Vážený pane,

na Váš ctěný dopis[211] odpovídám:

1. Na druhý díl[42] nemůžete čekat, protože jeho vydání se možná protáhne ještě o šest měsíců. Nemohu ho dodělat, dokud nebudou dokončena nebo zveřejněna jistá oficiální šetření, zahájená loňského roku (a roku 1866) ve Francii, Spojených státech a v Anglii. Ostatně díl I tvoří uzavřený celek.

2. Přikládám svou fotografii.

3. Socialistická literatura ve Spojených státech neexistuje. Jsou tam jen dělnické časopisy.

4. Sám nemám všechny své spisy, psané v různých jazycích a tištěné na různých místech. Většina z nich už není v prodeji.

Protože nemohu v tomto bodu Vaší žádosti vyhovět — la plus belle fille de France ne peut donner que ce qu'elle a* —, musím se omezit jen na krátkou poznámku o mé literárně politické činnosti, kterou snad můžete použít v předmluvě k Vašemu překladu.[643]

Dr. K. Marx, nar. 1818 v Trevíru (Porýnské Prusko).

1842—43: Šéfredaktorem „*Rheinische Zeitung*" (Kolín).

Tento list byl pruskou vládou násilně zastaven. Marx odjíždí

* nejkrásnější francouzská dívka může dát jen to, co má.

do Paříže, vydává zde společně s Arnoldem Rugem „*Deutsch-Französische Jahrbücher*" (*Paříž 1844*). Marx koncem roku 1844 vypovězen Guizotem z Francie, odjíždí do *Bruselu*. Společně s *Bedřichem Engelsem* uveřejňuje: „*Svatá rodina aneb Kritika kritické kritiky. Proti Bruno Bauerovi a spol.*" (*Frankfurt nad Mohanem 1845*). (Tento spis stejně jako Marxovy články v „Deutsch-Französische Jahrbücher" je namířen proti ideologickému mysticismu hegelovské a hlavně spekulativní filosofie.) V Bruselu ještě uveřejňuje: „*Bída filosofie. Odpověď na ‚Filosofii bídy' pana Proudhona*" (*Brusel a Paříž* 1847).

„*Řeč o svobodě obchodu*" (*Brusel* 1848*). Konečně počátkem roku 1848 společně s *Bedřichem Engelsem* „*Manifest Komunistické strany*" (Londýn).

Krátce po vypuknutí únorové revoluce je Marx vypovězen z Belgie, současně dostává od francouzské prozatímní vlády pozvání k návratu do Francie, odjíždí do Paříže a v dubnu 1848 do *Kolína* (Německo), kde vydává:

„*Neue Rheinische Zeitung*" (od června 1848 do května 1849). Rovněž v Kolíně vydává:

„*Dva politické procesy*" (Kolín 1849). (Obsahují zápis přelíčení a Marxovy obhajovací řeči** před porotou. Marx jednou obžalován pro urážku státního návladního, podruhé, po státním převratu v Prusku (Manteuffel), pro výzvu k povstání. V obou procesech porota Marxe osvobodila.)

V *květnu 1849* je „*Neue Rheinische Zeitung*" pruskou vládou zastavena a Marx vypovězen z Pruska. Odjíždí opět do Paříže. Znovu vypovězen z Francie, odjíždí koncem října *1849* do *Londýna*, kde žije dodnes. Za zdejšího pobytu vydává:

„*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*" (*1850, Hamburk a New York*).

„*Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta*" (*New York* 1852).

„*Odhalení o kolínském procesu proti komunistům*" (*1853*, dvě vydání, jedno v Basileji, druhé v Bostonu, Spojené státy).

* V rukopise: 1847.

** Karel Marx a Bedřich Engels, „Soudní proces proti ‚Neue Rheinische Zeitung' ", „Proces proti Porýnskému krajskému výboru demokratů".

„*Lord Palmerston*“* (*Londýn, Birmingham, Glasgow*, 1853—1854).

„*Ke kritice politické ekonomie*“ (*Berlín* 1859).

„*Pan Vogt*“ (*Londýn* 1860).

1851—1861 trvale přispívá *anglickými* články do „*New-York Tribune*“, „*Putnam's Review*“ a do „*New American Cyclopaedia*“.

1864: ustavující program „Mezinárodního dělnického sdružení“, totiž „*Adresa evropským dělníkům*“ a *Stanovy*** sdružení, později (1866) definitivně přijaté na ženevském kongresu Mezinárodního dělnického sdružení. Marx nepřetržitě až do dnešní doby členem *generální rady* Mezinárodního dělnického sdružení a její tajemník pro Německo.

1867: „*Kapitál atd.*“

Váš oddaný

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky v časopise „Minuvšije gody“, čís. 1, 1908

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V rukopise: „Fly-sheets against Lord Palmerston“ [„Pamflety proti lordu Palmerstonovi“].

** „Inaugurální adresa Mezinárodního dělnického sdružení“ a „Prozatímní stanovy Mezinárodního dělnického sdružení“.

21

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[627]

1, Modena Villas, Maitland Park,
Londýn 12. října 1868

Můj milý příteli,

vůbec nechápu, proč tak zarytě mlčíte. Nezavinil jsem to snad svým posledním dopisem*? Doufám, že ne. Rozhodně ne úmyslně. Nemusím Vám to teprve zdůrazňovat, sám *víte*, že jste můj nejdůvěrnější přítel v Německu, a dost dobře nechápu, jak je inter amicos možné, aby se kvůli nějaké hlouposti koukali jeden druhému tak přísně na prsty. Aspoň pokud jde o mne, nemáte *takové právo*, protože víte, jak velice jsem Vám zavázán. Pro mou knihu — a to ani nemluvím o své osobě — jste udělal víc než celé Německo dohromady.[5]

Možná ale mlčíte tak energicky proto, abyste mi dokázal, že nejste jako smečka těch tzv. přátel, kteří mlčí, daří-li se špatně, a mluví, daří-li se dobře. Ale z Vaší strany není taková demonstrace nutná.

Říkám-li, že „situace je dobrá", mám tím na mysli za prvé propagandu, kterou moje kniha udělala, a uznání, kterého se jí dostalo od německých dělníků od té doby, co jste mi naposledy napsal. Za druhé mám však na mysli úžasné pokroky, kterých dosáhlo Mezinárodní dělnické sdružení, zejména v Anglii.

Před několika dny mě překvapil jeden petrohradský nakladatel zprávou, že ruský překlad „Kapitálu"[563] je právě v tisku. Chtěl, abych mu pro titulní list poslal svou fotografii, a takovou maličkost jsem „svým dobrým přátelům" Rusům nemohl odmítnout. Je

* Viz tento svazek, str. 628.

ironií osudu, že Rusové, které jsem 25 let neustále potíral ve svých projevech, a to nejen německých, ale i francouzských a anglických, byli vždy mými „příznivci". V letech 1843—44 v Paříži mě tamější ruští aristokraté nosili na rukou. Můj spis proti Proudhonovi (1847), rovněž to, co vydal Duncker (1859)*, nešlo nikde tak na odbyt jako v Rusku. A první cizí národ, který překládá „Kapitál", je ruský národ. Ale nesmí se to všechno moc přeceňovat. Ve svém mládí jsou ruští aristokraté vychováváni na německých universitách a v Paříži. Pachtí se vždy za nejextrémnějšími věcmi, které nabízí Západ. Je to čistě gurmánství, jak mu holdovala v 18. století část francouzské aristokracie. Ce n'est pas pour les tailleurs et les bottiers,** řekl tehdy Voltaire o vlastních osvícenských ideách. To těm Rusům nebrání, aby se z nich, jakmile vstoupí do státních služeb, nevyklubali holomci.

Jak uvidíte z přiložených dopisů, které mi laskavě vraťte, mám teď právě v Německu hodně „trampot" s tou hádkou mezi vůdci***. Na jedné straně Schweitzer, který mě jmenoval papežem in partibus infidelium[644], abych ho za to prohlásil dělnickým císařem v Německu. Na druhé straně Liebknecht, který zapomíná, že ho Schweitzer fakticky donutil připomenout si existenci proletářského hnutí jako něco odlišného od maloburžoazně demokratického.

Doufám, že jste Vy i Vaše rodina zdrávi. Doufám, že jsem u Vaší milé paní neupadl v nemilost. Apropos. Mezinárodní dámská organizace, duce paní Goeggová (čti Gecková)†, poslala bruselskému kongresu[176] list s dotazem, zda se k nám nemohou připojit také dámy? Odpověděli jsme přirozeně zdvořile, že ano. Budete-li tedy i nadále mlčet, pošlu Vaší paní plnou moc jako dopisovateli generální rady.

Hodně jsem trpěl kvůli játrům horkem, ale teď jsem prozatím zdravý.

Salut.

Váš

Karel Marx

* „Bída filosofie" a „Ke kritice politické ekonomie".
** To není nic pro krejčí a ševce.
*** Viz tento svazek, str. 209.
† pod vedením paní Goeggové (Geck — náfuka, hejsek).

Pst. I. Španělská revoluce[194] přišla jako deux ex machina, aby zabránila zhoubné prusko-francouzské válce, která už byla na spadnutí.

Pst. II. Psal jste mi kdysi, že mám dostat jednu Büchnerovu knihu[645]. Kdy a jak?

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

22

Marx Johannu Baptistovi von Schweitzerovi

do Berlína

(Koncept)

Von Schweitzerovi

Londýn 13. října 1868

Vážený pane,

jestliže jste dosud nedostal na svůj dopis z 15. září žádnou odpověď, pak to zavinilo nedorozumění z mé strany. Rozuměl jsem dopisu v tom smyslu, že mi chcete poslat své „předlohy" k nahlédnutí. Čekal jsem na ně. Pak se konal váš sjezd[191] a já se tedy domníval — (byl jsem velmi přetížen prací) — že odpověď už nespěchá. Jako tajemník Internacionály pro Německo jsem *nejednou*, ještě před příchodem Vašeho dopisu z 8. října, vyzýval k *smíru*. Bylo mi řečeno (a byly mi poslány k tomu doklady ze „Social-Demokratu"), že jste sám *válku* vyprovokoval. Prohlásil jsem, že v tomto souboji jsem nucen omezit se na roli „nestranného sekundanta".*

Myslím, že Vám ani líp nemohu oplatit Vaši velkou důvěru, kterou jste mě poctil ve svých dopisech, než když Vám otevřeně, bez jakýchkoli diplomatických vytáček řeknu svůj názor na situaci. Předpokládám přitom, že Vám stejně jako mně jde jen o věc.

Naprosto uznávám Vaši inteligenci a energii, jimiž působíte

* Viz tento svazek, str. 209—210.

v dělnickém hnutí. Před žádným ze svých přátel jsem se tím netajil. Kdekoliv jsem musel veřejně promluvit — v generální radě Mezinárodního dělnického sdružení a ve zdejším německém Komunistickém spolku[4] — vždy jsem o Vás mluvil jako o člověku naší strany a *nikdy* jsem se *ani slovem* nezmínil o *názorových neshodách*.

Přesto takové neshody existují.

Nejprve pokud jde o lassallovský spolek[155], ten byl založen v době reakce. Po patnáctiletém spánku vyburcoval Lassalle — a to je jeho nesmrtelná zásluha — dělnické hnutí v Německu k novému životu. Ale dopustil se velkých chyb. Dal se příliš ovládat bezprostředními poměry své doby. Vycházel z maličkosti — svého nesouhlasu s takovým skřetem, jako je Schulze-Delitzsch[646] — a udělal z toho ústřední bod své agitace — státní pomoc proti svépomoci. Vrátil se tím jenom k heslu, které *Buchez*, hlava *katolického* socialismu, razil v letech 1843 a násl. proti skutečnému dělnickému hnutí ve Francii. Lassalle byl příliš inteligentní, aby toto heslo pokládal za něco jiného než za dočasné pis-aller*, a tak je mohl ospravedlňovat jen tím, že je bezprostředně (domněle!) proveditelné. Z tohoto důvodu musel tvrdit, že je lze uskutečnit v *nejbližší* budoucnosti. „Stát" *jako takový* se proto přeměnil v pruský stát. Tím byl donucen dělat ústupky pruskému království, pruské reakci (feudální straně) a dokonce i klerikálům. Buchezovskou státní pomoc sdružením spojoval s voláním chartistů po všeobecném volebním právu.[647] Přehlédl, že podmínky v Německu a v Anglii jsou různé. Nedbal ponaučení, které přinesl bas-empire[511] o francouzském volebním právu. Pak vtiskl — jako každý, kdo tvrdí, že má v kapse všelék na všechna lidská utrpení — už předem své agitaci náboženský sektářský charakter. Ve skutečnosti je každá sekta náboženská. Dále popíral jako zakladatel sekty veškerou přirozenou souvislost s dřívějším hnutím jak v Německu, tak i jinde. Udělal tutéž chybu jako Proudhon, když nehledal reálnou základnu pro svou agitaci ve skutečných elementech třídního hnutí, nýbrž chtěl tomuto hnutí předpisovat dráhu podle určitého doktrinářského receptu.

Většinu toho, co tu post festum říkám, jsem Lassallovi řekl

* východisko z nouze.

předem, když roku 1862 přijel do Londýna a vyzval mě, abych se s ním postavil do čela nového hnutí.

Vy sám jste na vlastní kůži zakusil rozdíl mezi sektářským a třídním hnutím. Sekta nehledá své raison d'être a svůj point d'honneur* v tom, co má s třídním hnutím *společného*, nýbrž ve *zvláštním šiboletu*, kterým se od něho *liší*. Když jste proto navrhl svolat do Hamburku[156] sjezd, na němž měly být založeny odborové svazy[191], podařilo se Vám zlomit odpor sekt jen hrozbou, že složíte předsednictví. Kromě toho jste byl nucen svou osobu rozdvojit, prohlásit, že jednáte jednou jako vůdce sekty, podruhé jako orgán třídního hnutí.

Rozpuštění Všeobecného dělnického spolku[196] Vás vyprovokovalo k velkému kroku vpřed a prohlášení, abyste dokázal, s'il le fallait**, že nyní nastává nová etapa vývoje a že sektářské hnutí je teď zralé k tomu, aby splynulo s třídním hnutím a skoncovalo se vším „nohsledstvím". A to, co bylo na sektě opravdové, její obsah, to by stejně jako všechny dřívější dělnické sekty vnesla do všeobecného hnutí jako prvek obohacující toto hnutí. Ve skutečnosti jste místo toho od třídního hnutí žádal, aby se podřídilo zvláštnímu sektářskému hnutí. Vaši protivníci z toho usoudili, že chcete za všech okolností uchovat své „vlastní dělnické hnutí".

Co se týče berlínského sjezdu, nebyl především důvod spěchat, protože koaliční zákon[648] nebyl ještě odhlasován. Měl jste se tedy dohodnout s vůdci, kteří *nepatří* k lassallovskému okruhu, vypracovat s nimi společně plán a svolat sjezd. Místo toho jste jim dal jen na vybranou: buď se *k Vám* veřejně připojí, nebo se *proti* Vám postaví. Sjezd sám byl nakonec jen rozšířeným vydáním hamburského sjezdu.

Co se týče návrhu stanov[212], pokládám ho v zásadě za chybný, a myslím, že mám v otázce odborů stejně zkušeností jako kterýkoli z mých současníků. Nechci se tu pouštět do podrobností, jen poznamenávám, že organizace vybudovaná na základě *centralizace*, i když se hodí pro tajné společnosti a pro sektářská hnutí, odporuje podstatě odborů. A i kdyby byla možná — prohlašuji, že není vůbec

* smysl své existence a otázku své cti.
** jako by to bylo zapotřebí.

možná—, nebyla by žádoucí, zvláště ne v Německu. Zde, kde dělník žije od dětství v ovzduší byrokratických předpisů a věří v autoritu, ve vrchnost, platí především zásada *naučit ho samostatnosti.*

Váš plán je i jinak nepraktický. Ve „svazu" jsou tři nezávislé instance různého původu: 1. *Výbor* volený *odbory*; 2. *předseda** volený *všeobecným hlasováním* (zde osoba naprosto zbytečná) {Ve stanovách Mezinárodního dělnického sdružení také figuruje předseda Sdružení. Ve skutečnosti však neměl nikdy jinou funkci, než že předsedal na zasedáních generální rady. Na můj návrh byla tato funkce, které jsem se už roku 1866 vzdal, v roce 1867 úplně zrušena[33] a nahrazena předsedajícím (chairman), kterého si volí zasedání generální rady, když se jednou za týden sejde. *Londýnská odborová rada*[34] má rovněž jen jednoho chairmana. Stálým zaměstnancem je tu jen *tajemník*, protože vyřizuje běžnou agendu.} {*NB.* Tento pasus následuje v kopii dopisu Schweitzerovi až za touto větou. } 3. sjezd volený *místními organizacemi.* Tedy všude kolize, a to prý podporuje „rychlost jednání"! (Sem patří vložený pasus.) Lassalle se dopustil velkého přehmatu, když si vypůjčil z francouzské ústavy z roku 1852 „presidenta voleného všeobecným hlasováním". Tím spíš se to nehodí pro odborové hnutí. To se točí většinou kolem otázky peněz, a Vy sám se brzy přesvědčíte, že u toho končí všechno diktátorství.

Avšak ať jsou chyby organizace jakékoli, dají se snad víceméně odstranit rozumnou praxí. Jako tajemník Internacionály jsem ochoten dělat zprostředkovatele mezi Vámi a norimberskou většinou, která se přímo připojila[187] k Internacionále — ovšem na rozumném podkladu**. Totéž jsem psal do Lipska***. Nepodceňuji těžkosti Vašeho postavení a nikdy nezapomínám, že každý z nás je závislý víc na okolnostech než na své vůli.

Rozhodně Vám slibuji, že budu nestranný, je to má povinnost. Naproti tomu Vám ale nemohu slíbit, že jednoho dne nevystoupím jako *soukromá osoba v tisku* — jakmile to budu považovat za naprosto

* V rukopise: der *Präsident.*
** Viz tento svazek, str. 210.
*** Wilhelmu Liebknechtovi.

nutné v zájmu dělnického hnutí — i s otevřenou kritikou lassallovských předsudků, jako jsem to svého času udělal s proudhonovskými*.

Ujišťuji Vás osobně svými nejlepšími úmysly,

Váš oddaný
K. M.

Poprvé otištěno v „Die Neue Zeit", sv. 1, čís. 1, 1896

Podle rukopisného konceptu
Přeloženo z němčiny

* „Bída filosofie".

23

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 19. října 1868

Milý Jungu,

jen žádný skandál, který by se mohl odrazit na Internacionále. Vyříkat si to můžete, nemůžete-li to přenést přes srdce. Ale žádné rvačky.[649]

Nejlepší by bylo předstírat, že ty chlapy (Bessona a Le Lubeze) budeme kvůli tomu dopisu žalovat pro pomluvu. Tenhle žert by se mohl domluvit s Merrimanem. Uvidíme, jak ti zbabělci polezou ke křížku, vždyť jim bude hrozit nebezpečí, že je budou u soudu veřejně vyslýchat o té jejich povedené bandě.

Váš

K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

24

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[627]

Londýn 26. října 1868

Můj milý příteli,

protože mám v této chvíli, kdy přišel Váš dopis[650], na krku návštěvu, odpovídám jen těmito pár řádky.

Kertbényova adresa: čís. 11/III (co znamená to III, nevím, možná poschodí), Behrenstrasse.

Teď mi dovolte několik slov. Protože jste se Vy i Engels domnívali, že to bude užitečné, ustoupil jsem a souhlasil s tou reklamou v „*Gartenlaube*".* Celým svým přesvědčením jsem však byl *rozhodně proti tomu.* A teď Vás naléhavě žádám, abyste toho žertu *definitivně zanechali*! Nikam to nevede, než že si takoví lidé jako Keil a ti z „Daheim" myslí, že jsem jedním z té literární či jiné bandy velikánů a potřebuji jejich protekci nebo že si ji přeji.

Podobné věci pokládám spíš za škodlivé než užitečné a za *nedůstojné* člověka zabývajícího se vědou. Např. vydavatel *Meyerova naučného slovníku* mi už před delší dobou psal o můj životopis. Nejenže jsem nic neposlal, ale ani jsem na dopis neodpověděl. Každý je šťasten po svém.

Co se týče Kertbényе, je to nemístně sebevědomý, popletený, dotěrný literární flákač, a čím míň s ním přijde člověk do styku, tím líp.

Salut.

Váš

K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 149.

25

Marx Sigfridu Meyerovi a Augustu Vogtovi

do New Yorku

Londýn 28. října 1868

Milý Meyere a Vogte,

z přiložené plné moci pro Meyera (jednu jsem přiložil pro Vás)[651] uvidíte, že Vašemu přání bylo vyhověno už 13. října. V „Bee-Hive" z 13. října* je otištěno Meyerovo jmenování. Generální rada rozhodla, aby němečtí dopisovatelé korespondovali se mnou, Pelletier (za Francouze) s Dupontem a Eccarius s Jessupem. Sám jsem to tak navrhl, protože pro víc dopisovatelů nemám čas. Přiložený dopis můžete předat Jessupovi** a zároveň mu ukažte Vaše plné moci.

Pokud jde o Eccaria, je to nějaké nedorozumění. *Já* jsem se s ním *nikdy* nerozešel, naopak, *do dnešního dne* jsem ho podporoval proti útokům ze strany Angličanů atd. Ale *on* — jeho nezměrný, často omezený egoismus se dá možná vysvětlit podmínkami, v nichž žije — dělá občas nepříjemné hlouposti. Obyčejně si toho nevšímám. Jen výjimečně mi dojde trpělivost. Pak ho vezmu do prádla a chvíli je zase všechno v pořádku. Je teď ubožák velmi nemocný a vždycky využívá takovýchto chvilek, aby řekl to své pater peccavi***. To, na co Liebknecht podle Vogtova dopisu naráží, o tom vůbec nic nevím. *Já aspoň* jsem nikdy nikomu nenapsal *proti* Eccariovi ani slovo vyjma dopisu Meyerovi, kdy mě poněkud vyvedly z rovnováhy dopisy našich druhých dopisovatelů na bruselském kongresu[176], kteří na Eccaria žalovali†. Ale je zcela možné,

* V rukopise: 10. října.
** Viz tento svazek, str. 652.
*** otče, zhřešil jsem (tj. aby se vyzpovídal).
† Viz tento svazek, str. 634.

že Eccarius napsal bez mého vědomí Liebknechtovi tak, že ten na to reagoval dopisem Vogtovi. Bylo by to zvláštní, protože jsem měl právě v té době velký spor s Angličany kvůli Eccariovi a *zastával* jsem se ho.

Pokud jde o *Sorga*, není třeba něco dál podnikat. Můj dopis Jessupovi vysvětluje dočasný charakter plných mocí.

Členské průkazy už žádné nejsou, musí se znovu vytisknout. Liebknecht dělá moc do jihoněmeckého vlastenectví, taky by neměl tisknout takové hlouposti o *„státě a společnosti“**, v nichž je pravý opak toho, co hlásáme. Salut. Velmi spěchám.

Váš
Marx

Apropos. Znáte Dietzgena? Vrací se teď z Petrohradu do Porýní, aby si tam zařídil malou koželužnickou dílnu. Je jedním z nejgeniálnějších dělníků, které znám, myslím z dopisů. Osobně ho neznám.

Má kniha vyjde teď rusky v Petrohradě.[211] Nebo jsem Vám to už psal?

[*Příloha*]

256 High Holborn, W. C.

Občan A. Vogt byl 13. října 1868 jmenován generální radou Mezinárodního dělnického sdružení dopisujícím tajemníkem Mezinárodního dělnického sdružení pro rok 1868—1869.
[Londýn] 13. října 1868

Z pověření generální rady
Karel Marx
tajemník pro Německo

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 2. vyd., sv. 32, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 213.

26

Marx Williamu Jessupovi

do New Yorku[652]

28. října 1868
1, Modena Villas, Maitland Park
Haverstock Hill, Londýn

Vážený pane,

obsah Vašeho dopisu z 3. t.m. sdělil pan Eccarius patřičně generální radě Mezinárodního dělnického sdružení. Pan Eccarius byl jmenován znovu naším dopisujícím tajemníkem pro Ameriku, je však momentálně příliš vážně nemocen, takže své funkce nemůže vykonávat.

Generální rada jmenovala pana S. Meyera a pana Augusta Vogta svými německoamerickými dopisovateli a pana Pelletiera svým francouzskoamerickým dopisovatelem. Rád bych tyto občany doporučil Vaší pozornosti.

Vzhledem k tomu, že generální radu volí každý rok všeobecný kongres, rozumí se samo sebou, že všechna jmenování, nejsou-li obnovena, platí pouze daný rok.

S bratrským pozdravem

Váš
Karel Marx

William J. Jessup, dopisující zástupce pro stát New York, National Labor Union
11 Norfolk Street, New York City

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle kopie rukopisu
Přeloženo z angličtiny

27

Marx Bassotovi

do Paříže

30. října 1868
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Pane,

když jsem se obrátil na Frankovo nakladatelství o vyrovnání své pohledávky, odkázal mě nový majitel pak Vieweg na Vás jako na nástupce pana Franka.* Prosím Vás proto, abyste předal panu *Paulu Lafarguovi*, doručiteli tohoto dopisu, příslušnou částku z prodeje mé brožury „*Bída filosofie atd. proti panu Proudhonovi*" od doby, kdy Vám pan Frank postoupil svou firmu.

Zdraví Vás v úctě

Karel Marx

Mr. Bassot, 58, rue de Bondy, Paříž

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 32, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Viz tento svazek, str. 215.

28

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

Londýn 14. listopadu 1868

Milý Jungu,

ještě před Vaším odjezdem do Bruselu jsem Vám dal *tajný cirkulář* listu „*Les États-Unis d'Europe*“ (výtisk patřící Stepneymu), v němž se mluví o nutnosti jednat v souhlase s „*Mezinárodním dělnickým sdružením*“.[653] Protože teď Gustav Vogt — jinými slovy jeho list — vystupuje vůči nám velmi nadutě, pošlete mi laskavě cirkulář zpět. Použiji ho proti G. Vogtovi v Liebknechtově listě[15].

Jak to že není v posledních 2 „*Bee-Hive*“ ani slova o rezolucích ženevského a bruselského kongresu?[294]

Salut Vám a Vaší rodině.

Váš

K. Marx

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

29

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[654]

Londýn 5. prosince 1868

Milý Kugelmanne,

máte Dietzgenovu adresu? Kdysi dávno mi poslal zlomek svého rukopisu o „způsobu myšlení“,[210] který má přes jistou zmatenost a příliš časté opakování spoustu předností, a — jako samostatná práce dělníka — dokonce i lecčíms překvapí. Neodpověděl jsem hned, když jsem to pročetl, protože jsem chtěl slyšet také Engelsův úsudek. Poslal jsem mu tedy rukopis. Dlouho trvalo, než jsem ho dostal nazpět.* A teď *nemohu najít dopis*, v němž mi Dietzgen sděloval svou novou adresu. V posledním dopise z Petrohradu mi totiž psal, že se vrací do Porýní a že se tam usadí. Nedal Vám snad také adresu? Jestli ano, tak mi ji laskavě obratem pošlete. Trápí mě svědomí — těchto věcí se člověk nikdy zcela nezbaví—, že jsem Dietzgenovi tak dlouho neodpovídal. Také jste mi slíbil, že mi o něm něco napíšete.

Dostal jsem *Büchnerovy* přednášky o darwinismu. Zřejmě rád „dělá bichle“,** a proto se asi taky jmenuje „Büchner“. Povrchní žvásty o dějinách materialismu opsal zřejmě od Langa. Je opravdu neslýchané, jak takový krňous odbude např. *Aristotela* — a to je zcela jiný typ přírodovědce než Büchner. Velmi naivní je také to, co říká o Cabanisovi, „člověk má dojem, jako by slyšel Karla Vogta“.[245] Zřejmě Cabanis opisoval z Vogta!

Už dávno jsem Vám slíbil, že Vám napíšu pár slov o Francouz-

* Viz tento svazek, str. 204 a 226.

** V originále: Er ist offenbar ein „Buchmacher“.

ské sekci[132]. Tuhle bandu darebáků tvoří z poloviny nebo ze $^2/_3$ pasáci a podobná pakáž, všichni ale — když odtud naši lidé vystoupili — jsou hrdiny revoluční fráze, kteří, přirozeně z jisté vzdálenosti, zabíjejí krále a císaře, zvlášť ale Ludvíka Napoleona. My jsme arci v jejich očích reakcionáři, a sepsali na nás se všemi náležitostmi obžalobu, kterou také skutečně předložili bruselskému kongresu — na tajných zasedáních. Ještě víc začali zuřit tihle rošťáci, když se jich zmocnil Félix Pyat, nepodařený francouzský melodramatik čtvrtého řádu, užívaný v revoluci 1848 jen jako *toastmaster* — (tak totiž nazývají Angličané lidi *placené* za to, že při veřejných hostinách pronášejí přípitky, resp. mají dohlížet na správné pořadí přípitků) —, který trpí skutečnou monománií „to shout in a whisper"* a hrát si na nebezpečného spiklence. Pyat chtěl s pomocí téhle bandy přeměnit „*Mezinárodní dělnické sdružení*" ve svůj přívěsek. Zejména šlo o to, aby nás zkompromitoval. Tak tedy na veřejném mítinku, který *Francouzská sekce* svými plakáty ohlašovala a vytrubovala na všech zdech jako mítink *Mezinárodního sdružení* — byl Ludvík Napoleon, alias Badinguet[119], *podle všech pravidel odsouzen k smrti*, exekuci ovšem přenechali neznámým pařížským Brutům.** Protože se anglický tisk o té frašce vůbec nezmínil, byli bychom to také přešli mlčením. Ale jeden z té bandy, jistý Vésinier, bulvární literát — se o tom zeširoka rozepsal v belgickém listě „*La Cigale*", který se sám vydává za orgán „Internacionály", a zatím je to jen takový „komický" list, jemuž není v Evropě určitě rovno. Komická je na něm právě jen jeho vážnost. Z „*Cigale*" se to dostalo do „*Pays, Journal de l'Empire*". To bylo ovšem vítané sousto pro Paula de Cassagnac. Nato jsme prohlásili — vlastně generálnírada ***— oficiálně šesti řádky v „*Cigale*", že *F. Pyat* nemá naprosto *žádný* vztah k „*Internacionále*", že není dokonce ani jejím členem. Hinc illae irae! † Žabomyší vojna skončila tím, že se Francouzská sekce od nás nevraživě odtáhla a jedná na vlastní pěst, pod Pyatovou egidou. Jako pobočku založili tady v Londýně tzv.

* „křičet šeptem".
** Viz tento svazek, str. 137—138.
*** Karel Marx, „Rezoluce generální rady k vystoupení Félixe Pyata".
† Odtud onen hněv!

„*Německý agitační spolek*", v němž je pětapůl členů, v čele se starým falckým emigrantem, potřeštěným hodinářem *Weberem*. Teď víte všechno, co se lze o té přeslavné, nabubřelé a důležité události dozvědět. Jen ještě toto. Bylo pro nás zadostiučiněním, že Blanqui prostřednictvím jednoho svého přítele, rovněž z „Cigale", Pyata nadosmrti zesměšnil a dal mu na vybranou: buď je monomaniak, nebo policejní agent[655]!

Včera večer jsem dostal od Schweitzera dopis[261], v němž oznamuje, že povandruje zase do basy a že občanská válka — totiž válka mezi ním a Liebknechtem — je nevyhnutelná. Musím říci, že Schweitzer má v jednom pravdu, že totiž Liebknecht je neschopný. Jeho list[15] je skutečně k pláči. Jak může takový člověk, kterému jsem 15 let osobně vtloukal do hlavy naše učení (na čtení byl odjakživa moc líný), tisknout takový šmejd jako např. „*Společnost a stát*", kde se mluví o „*sociálnu*" (také pěkná kategorie!) jako o druhořadém a o „*političnu*" jako o podstatném*; člověk by to nepochopil, kdyby Liebknecht nebyl Jihoněmec a kdyby mě, jak se zdá, vždycky nezaměňoval se svým bývalým šéfem, „šlechetným" *Gustavem Struvem*.

Lafargue je se ženou už 2 měsíce v Paříži. Avšak nechtějí mu tam uznat lékařskou hodnost, které dosáhl v Londýně, a požadují, aby složil ještě 5 „pařížských" zkoušek!

Moje „ekonomické" (nikoli politicko-ekonomické) poměry budou od příštího roku, díky jistému settlement, *uspokojivé*.**

Se srdečnými pozdravy Vaší milé paní a Fanynce

Váš
K. Marx

Působí také Vaše paní v tom velkém hnutí německých žen za emancipaci? Myslím, že by německé ženy měly začít tím, aby nabádaly muže k boji za svou vlastní emancipaci.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 213 a 651.
** Viz tento svazek, str. 248.

30

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

Londýn 12. prosince 1868

Milý příteli,

chtěl jsem Vám napsat podrobněji, ale zabránily mi v tom nepředvídané zahraniční „záležitosti". Nedejte se tím však odradit a chopte se zase brzy pera.

Freundův dopis (s díky vracím) jsem se zájmem přečetl.* Je načase, že v Německu přicházejí na scénu jiní lidé než ty dnešní „pilíře" vědy.

Vracím tu rovněž Dietzgenovu podobiznu. Jeho životopis není zrovna takový, jak jsem si myslel. Ale něco mi pořád říkalo, že „dělníkem jako Eccarius" nebyl. Takový filosofický názor, jaký si sám vytvořil, vyžaduje skutečně jistý klid a možnost disponovat volně časem, což není dopřáno dělníkovi, který den co den pracuje. Znám v New Yorku dva velmi dobré dělníky, ševce A. Vogta a důlního strojníka Sigfrida Meyera, oba žili dříve v Berlíně. Třetím dělníkem, který by mohl o mé knize** přednášet, je *Lochner*, truhlář (nekvalifikovaný dělník), který žije už asi 15 let tady v Londýně.

Vyřiďte své milé ženě, že jsem ji nikdy neměl „v podezření", že by podléhala generálce Geckové***. Ptal jsem se jen v žertu. Ostatně tyto dámy si nemohou na „*Internacionálu*" stěžovat, protože zvolila jednu dámu, paní Lawovou, za členku „*generální rady*". Žerty stranou, velký krok vpřed na posledním sjezdu amerického

* Viz tento svazek, str. 258.
** o prvním dílu „Kapitálu".
*** Marii Goeggové, viz tento svazek, str. 641.

„*Dělnického svazu*“[353] se projevuje mimo jiné v tom, že jedná s pracujícími ženami jako s rovnocenným partnerem, zatímco Angličané, ale ještě mnohem víc galantní Francouzi se dosud v tomto směru nezbavili své úzkoprsosti. Každý, kdo ví něco o historii, ví také, že velké společenské převraty jsou nemyslitelné bez ženského fermentu. Společenský pokrok se dá přesně měřit na společenském postavení krásného pohlaví (ošklivé nevyjímaje).

Co se týče toho „settlement“, nemohlo být nikdy ani řeči o tom, že bych nastoupil nějaké zaměstnání, dokud nedokončím knihu. Jinak bych se byl mohl už dávno dostat ze svízelné situace. Věc se má jednoduše tak — ale zůstane to **mezi námi** —, že jsem se jednak já domluvil se svou rodinou, jednak Engels, bez mého vědomí, když se dohodl se svým partnerem ohledně svých vlastních příjmů (protože v červnu vystupuje z podniku), něco pro mne zařídil, takže se od příštího roku mohu pustit v klidu do práce.*

Se srdečným pozdravem

Váš

K. M.

Poprvé otištěno v „Die Neue Zeit“, sv. 2, čís. 11, 1901—1902

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 248.

31

Marx firmě Asher a spol.

do Londýna

(Koncepty[656])

[po 12. prosinci 1868]

Berlín je jediné místo, kde se ještě dá sehnat několik výtisků „*Pana Vogta*". Alespoň před několika týdny tam ještě nějaké byly.

Jediné místo, kde se před několika týdny dalo ještě sehnat několik výtisků „*Pana Vogta*", je Berlín. Napíšu tam, a podaří-li se nějaký výtisk dostat, dám ho poslat na [firmu Asher] 11, Unter den Linden.

S úctou Váš

K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 32, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

32

Engels Hermannu Engelsovi

do Barmenu[657]

Manchester 18. prosince 1868

Milý Hermanne,

F. Ris v Mittlödenu se zařídil pod firmou N. Dürst, synové (synové toho Kolíňana) a přestěhoval se odtamtud do Curychu. Myslím, že byl dříve u Dürsta, a mladý Dürst, který tu tehdy byl, o něm mluvil skutečně s uznáním. Podle bankovní zprávy z Glarusu má prý Ris úvěr na 10 000 franků.

E. Burghardt je synovec a zeť Burghardta od firmy Burghardt, Krenels & Co. (dříve společník firmy Burghardt, Aders & Co.), kterého jistě znáš. Zařídil se tu a jistě jednou, ne-li dvakrát udělal úpadek, přičemž to nebylo stejně nic platné. Před mnoha lety jsem se s ním často večer setkával v jednom hostinci; ale co se oženil, už jsem ho skoro ani neviděl, a vůbec nevím, co od té doby dělá. Na co ale máte v Mnichově zástupce?

Vyřiď matce, že pořád ještě nemám od G. Ermena návrh smlouvy, svádí to na advokáta.* Vtip je v tom, že by mě rád přiměl, abych si už teď vybral z obchodu hodně peněz, pak by mě měl v hrsti, ale takový zelenáč už taky nejsem.

Buď tak laskav a pošli mi během ledna můj běžný účet, protože bych rád, až se vyrovnám s G. Ermenem, splatil to, co ještě dlužím. Napiš mi taky, mám-li poslat peníze Vám nebo Funkovi.

Kdybych býval chtěl tu věc s G. Ermenem hnát až do krajností, tj. riskovat, že se rozejdeme, a já bych se pak musel pustit do

* Viz tento svazek, str. 265 a 274.

něčeho jiného, jsem přesvědčen, že bych byl *mohl* vyrazit asi o 750 liber víc. Ale vůbec mi nešlo o to, abych byl zase na nějakých 10 let připoután k roztomilému obchodu — neboť na kratší dobu by se bylo nevyplatilo pouštět se do něčeho nového.

Přikládám kupu fotografií, z nichž 2 můžete poslat do Engelskirchenu a o ostatní se rozdělte. Pro maminku je vždy po jednom od každého obrázku.

Pozdravuj maminku, svou ženu a všechny sourozence a mějte se dobře o vánocích.

Se srdečným pozdravem

Tvůj
Bedřich

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

33

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 28. prosince 1868

Milý Jungu,

sotva jste odešel, dostal jsem dopis od Bakunina, v němž mě ujišťuje svým obzvláštním přátelstvím.[286]

Z jeho dopisu se dovídám, že napsal znovu obšírný dopis De Paepovi, aby ho navnadil pro *Mezinárodní alianci*[285]. Je tedy nutné, má-li se později zabránit pohromě nebo stížnostem na nedostatek včasných informací, abyste *poslal* De Paepovi co nejrychleji opis našeho usnesení o Alianci*. Zároveň mu ovšem musíte sdělit, že vzhledem k současné situaci ve Švýcarsku a abychom zabránili jakémukoli zdání rozkolu, *ne*chceme toto usnesení *uveřejňovat*, nýbrž že se omezujeme na to, že jeho obsah sdělujeme důvěrně příslušným ústředním radám v různých zemích.

Nezapomeňte pozvat včas *Applegartha* na sobotní zasedání.[658] Jistě by stálo za to pozvat také *Odgera*.

Poprvé otištěno v knize
Jaeckh, G., „Die Internationale", Lipsko 1904

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Karel Marx, „Mezinárodní dělnické sdružení a Aliance socialistické demokracie".

34

Engels Emilu Blankovi

do Engelskirchenu

Manchester 4. února 1869

Milý Emile,

právě jsem dostal od matky smutnou zprávu, že naše milá Marie Bartelsová zemřela v pondělí večer na spálu. Hluboce to mnou otřáslo a velmi mě to dojalo. Měl jsem příležitost vidět ji, jako vůbec Tvé děti, od malička vyrůstat, častěji než děti ostatních bratří a sester, a proto jsem k ní také přilnul víc a vřeleji; viděl jsem ji ještě naposled, když se vdávala, byla tehdy tak šťastná a měla vyhlídky na dlouhá šťastná léta — a teď je tomu všemu konec! Jak jenom musí být Tobě a Marii*, a tomu chudákovi Robertovi** s jeho dvěma malými dětmi! Tobě a Marii přálo přes dvacet let tolik štěstí a měli jste tak zřídka příležitost zakusit život z té tragické stránky, že Vás taková rána musela postihnout dvojnásob těžce, jako blesk z čistého nebe. V takových případech nepomáhá žádné utěšování, člověk se musí vyplakat jako dítě a čekat, až čas zacelí rány. Nepíšu Ti také proto, abych Tě utěšil, ale jen proto, že vím, že člověku není lhostejné, když může přijmout důkazy účasti od těch, od koho má právo je očekávat. A můžete mi věřit, že má účast a soustrast je upřímná.

Pozdravuj ode mne srdečně Marii, ubohého Roberta a všechny své děti. Z celého srdce

Tvůj
Bedřich

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinénija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Marii Blankové.
** Robertu Bartelsovi.

35

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[654]

Londýn 11. února 1869

Milý příteli,

tento dopis přichází tak pozdě kvůli dvěma okolnostem. Za prvé mi zdejší zatracené počasí — mlha a nic než mlha — vyneslo takřka čtyřtýdenní mimořádně škaredou chřipku. Za druhé ty přiložené fotografie jsem dal dělat už nejméně před 7 týdny, ale právě kvůli tomu pošmournému počasí se daly desky kopírovat teprve docela nedávno.

Přiložený dopis A. Ruga* dostal můj přítel Strohn z Bradfordu od jednoho svého obchodního přítele. Ruge zřejmě nebyl s to čelit „negaci negace". Musíte mi ten dopis ihned vrátit, protože Strohn jej musí hned poslat adresátovi.

Zdejší pokladník naší generální rady — Cowell Stepney, velmi bohatý a vznešený muž, ale tělem i duší oddaný dělnické věci, i když trochu podivínský — požádal jednoho přítele v Bonnu o literaturu (německou) k dělnické otázce a socialismu. Ten mu poslal jako odpověď seznam (rukopisný), který sestavil dr. Held, profesor politické ekonomie v Bonnu. Heldovy poznámky k jednotlivým dílům svědčí o obrovské omezenosti těchto učených mandarínů. O mně a Engelsovi tam (Held) píše: „*Engels: ‚Postavení dělnické třídy* atd.', nejlepší dílo německé socialisticko-komunistické literatury." „Úzký kontakt s Engelsem má Karel Marx. Od něho pochází nejvědečtější, nejučenější dílo, kterým se socialismus může vůbec

* Viz tento svazek, str. 779.

pochlubit, totiž ‚*Kapitál* atd.'. Přestože tato kniha vyšla teprve nedávno, je ohlasem (!) hnutí z roku 1848. Proto se tu o ní zmiňuji v souvislosti s Engelsem. Toto dílo je zároveň (!) neobyčejně zajímavé pro přítomnost, protože (!!) tu lze studovat, odkud čerpal Lassalle své základní myšlenky." Krásné, co?

Jistý soukromý docent politické ekonomie na jedné německé universitě mi píše, že jsem ho naprosto přesvědčil, ale — ale jeho postavení mu velí, stejně jako „ostatním kolegům", své přesvědčení *nevyslovovat.*

Tato zbabělost odborných mandarínů na jedné a záměrné mlčení buržoazního a reakčního tisku na druhé straně mi velmi škodí. Meissner píše, že bilance podzimního prodeje dopadla špatně. Ještě mu *chybí* přes 200 tolarů na úhradu vydání. Dodává: Kdyby se bylo v některých větších městech, jako v Berlíně atd., udělalo jen polovic toho, co dokázal Kugelmann v Hannoveru, měli bychom už druhé vydání.

Stal jsem se 1. ledna dědečkem, dostal jsem k Novému roku kloučka*. Lafargue konečně dosáhl, že mu tři zkoušky darovali, takže musí ve Francii složit už jenom dvě.

Zdravím srdečně Vaši milou paní a Fanynku,

Váš
Karel Marx

Ten kříž, co má na fotografii moje nejstarší dcera Jenny, je kříž polského povstání z roku 1864.[288]

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Charles Étienne Lafargue.

36

Marx Lauře a Paulovi Lafarguovým

do Paříže

Londýn 15. února 1869

Drahý Paule a milovaná Kakadu,

znáte Falstaffův názor na staré mužské. Jsou to všechno cynici.[659] A tak se nebudete divit, když přejdu tu nespornou skutečnost, že jsem se tak dlouho neozýval. Skočím rovnou in medias res a obrátím se zády k hříchům minulosti.

Nejdřív Vám musím otevřeně říci, že mi Laurino zdraví dělá velké starosti. Nevím, jak si mám vysvětlit to, že žije už tak dlouho v ústraní. Že se neukáže ani mým přátelům, jako Dupontovi, to mé obavy jenom zvyšuje. Jakmile mi to dovolí určité okolnosti, přijedu k Vám jen proto, abych viděl své dítě. Je možné, že teď, když vyšel „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta", nebudu v Paříži docela v bezpečí. Vůbec se proto nezmiňujte v dopisech o tomto mém tajném plánu.

Malému Fuštrovi* jsem velmi vděčen za to, že dělá co může, aby dědeček neztratil krok se současnou literaturou. Vermorelova kniha mě velmi zaujala. Celkem s ním souhlasím v hodnocení osob, které hrály v roce 1848 úlohu, pro jakou nebyly přirozeným výběrem určeny. Některé bere ale příliš vážně, např. Odilona Barrota, la nullité grave**. Nezná také jemnější třídní rozdíly, představované, více či méně nevědomě jako u Ledru-Rollina, by those provisional, but not providential men*. Něco tam právě neladí — to, že

* Charlesi Étiennu Lafarguovi.
** tu namyšlenou nulu.
*** těmi prozatímními, ale ne prozřetelností seslanými muži.

se na několika místech pokouší obhájit, a to velmi obratně, toho podivného křížence šejdíře, utopisty a kritika. Mám na mysli *E. Girardina*. Pokud jde o jeho kritiku, ne lidí, nýbrž opatření, je u něho pořád vidět proudhonovská ignorance a arogance.

Ten ouvrier artiste* není můj typ. Jediná věc, která se mi z toho zamlouvá, je portrét Blanquiho, který jsem poslal Beeslymu, abych ho vyléčil ze zvláštních předsudků, jimiž ho infikovala kniha té staré kokety Daniela Sterna**. Když byl u nás jednou na obědě, zeptal se mne naivně, není-li Blanqui jeden z těch lidí, kteří *nepožívají vážnosti*, jako třeba Bradlaugh. Musel jsem se smát do vousů tomu hodnocení revolučních charakterů, tak příznačnému pro Johna Bulla. Zeptal jsem se ho, zda také jeho hrdina Katilina požíval „vážnosti"?[660]

V „Peuple"[661] mě nejvíc baví to — je to dobrý příklad ironie dějin — že tito učení proudhonovci musí vystupovat jako *literáti* čili v roli, jíž tolik opovrhují a která je přesto jejich jediná pravá *úloha*, to jediné, k čemu se hodí.

Paulovo živé vyprávění o dobrodružství se slečnou Royerovou[662] obveselilo Engelse i mou maličkost. Jeho neúspěch mě vůbec neudivil. Jistě si vzpomene, jak jsem mu hned řekl, že je to měšťačka, když jsem si přečetl její předmluvu k Darwinovi. Darwina inspiroval existenční boj anglické společnosti — válka všech proti všem, bellum omnium contra omnes — k odhalení boje o existenci jako zákona vládnoucího v „živočišné" i rostlinné říši. Darwinismus v tom naopak vidí rozhodující příčinu, proč se lidská společnost nemůže nikdy emancipovat od své živočišné podstaty.

Co bych mohl ještě udělat s tou „Bídou filosofie", to opravdu nevím. Byly v tom od začátku zmatky. Příjem těch knih by se byl musel potvrdit s díky hned, ale teď už je pozdě něco dohánět. Psal jsem Meissnerovi, aby se poohlédl po Voglerovi, sotva tím ale něco získáme, když toho vagabunda najdeme. Nejhorší je, že Vieweg nejenže má tu knihu u sebe, ale že ji stáhl z oběhu. Bude-li ji znovu inzerovat, kus po 2 francích, mohl by ji — možná — rozprodat. Lafargue by si s ním měl v tom smyslu promluvit[219].

* dělník-umělec.
** Pseudonym Marie de Flavigny.

Mám obavy, že pro ten zamýšlený nový časopis[303] nebudu moci mnoho udělat. V každém případě se vynasnažím. Cowell Stepney do toho nikdy nedá 12 000 franků. Je to blázen ochotný ke všemu, který rozhazuje své peníze krajně groteskním způsobem. „Social Economist", mimořádně stupidní publikace starého Holyoaka, který tam vládne jako Cromwell, žije jedině ze Stepneyho kapsy. Neexistuje žádná filantropická extravagance, ve které by neměl prsty nebo vlastně svůj měšec. Když ho ale chce někdo získat pro něco většího, nemá k tomu ani chuť, ani odvahu.

Naše Internacionála dělá v Německu velké pokroky. Náš nový plán, který jsem navrhl, připouštět jen individuální členství a prodávat po 1 penny členské průkazy s našimi zásadami, vytištěnými na rubu německy, francouzsky a anglicky, se osvědčuje. Jung se nám mění den ode dne v malého diktátora. Ten procítěný, afektovaný tón a samolibost, se kterou trousí ta svá zlatá slova a rozpřádá své nekonečné úvahy, to už je pomalu k nevydržení. Dupont mu to jednou řekl a dodal, že má (Jung) dokonce ve zvyku strkat si ruce do kapes, když mluví, a cinkat penězi. Tak špatný ale přece jenom není.

Můj starý známý — Rus Bakunin — pěkně rozehrál malé spiknutí proti Internacionále. Nejdřív se poškorpil s Ligou míru a svobody a vystoupil z ní na jejím posledním kongresu v Bernu[663], a pak vstoupil do románské sekce našeho Sdružení v Ženevě. Velmi brzo obalamutil našeho starého dobráka Beckera*, věčně lačného po činech, po něčem vzrušujícím, který ale není příliš schopen kriticky uvažovat; je to nadšenec jako Garibaldi a dá se snadno ovlivnit. Nuže, Bakunin ukul potají plán na „Mezinárodní alianci socialistické demokracie"[285], která měla být zároveň sekcí naší Internacionály i novým nezávislým mezinárodním sdružením „se zvláštním posláním vypracovávat vyšší filosofické a jiné zásady" proletářského hnutí, a opravdu, naše Sdružení by se dostalo v důsledku takového obratného triku pod vedení Rusa Bakunina a bylo by tak podřízeno jeho nejvyšší iniciativě. Způsob, jakým na to šli, byl velmi příznačný. Poslali za našimi zády svůj nový program[278] — jako první ho

* Johanna Philippa Beckera.

podepsal starý Becker — do Paříže, Bruselu atd., kam vyslali také své emisary. Teprve na poslední chvíli předali dokumenty londýnské generální radě. Patřičným odsouzením* jsme to moskevské kukaččí vejce odklidili. Všechny naše sekce usnesení schválily. Starý Becker se teď přirozeně na mne hněvá (a Schily také), ale já jsem nemohl při veškerém svém přátelském vztahu k Beckerovi dopustit, aby se ten první pokus o dezorganizaci našeho Sdružení zdařil.

Vyprávěl Vám Dupont, že galantního Vésiniera vyrazili z té vznešené Francouzské sekce jako prachobyčejného sprostého pomlouvače?** Na oplátku se stal uznávaným hrdinou v „La Cigale", která otevřeně vystoupila proti „pochybné generální radě v Londýně" a jejím pomahačům v Bruselu.

A teď žijte blaze, milé děti, dejte za mne pusu malému Fuštrovi a vzpomínejte na

Old Nicka

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 2. vyd., sv. 32, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Viz K. Marx, „Mezinárodní dělnické sdružení a Aliance socialistické demokracie".

** Viz tento svazek, str. 179.

37

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 17. února 1869

Milý Jungu,

přikládám to Německo.*

Lafarguův dopis pro Vás a dopis pro Stepneyho. Ten by snad bylo lépe nepředávat. Pošlete místo toho Stepneymu přiložený prospekt.[664] Něco možná upíše.

Salut.

Váš

K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinénija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 293.

38

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[665]

Londýn 3. března 1869

Milý Kugelmanne,

ten zatracený fotograf mě zase vodil celé týdny za nos a ještě mi neposlal ty kopie, co měl udělat navíc. Ale já už nechci kvůli tomu déle odkládat svou odpověď.

Pokud jde o „Pana Vogta", chtěl jsem dostat pro všechny případy do bezpečí výtisky, které se daly ještě zachránit z Liebknechtových rukou (poslal jsem mu jich z Londýna do Berlína 300, tj. všechny, které byly tehdy ještě k dispozici). Dovolil jsem si proto dát pokyn, aby byly uloženy u Vás. Rozřeš mi však, Örindure, tu hádanku přírody![666]

Liebknecht vám poslal celých 6 výtisků, oznámil mi ale, že jich bylo 50. Požádal byste ho laskavě o rozluštění této hádanky?

Quételet je teď *příliš starý*, než aby se s ním ještě dalo nějak experimentovat. Měl velké zásluhy v minulosti, když dokázal, že i ve zdánlivých nahodilostech sociálního života se vzhledem k jejich periodickým výskytům a periodickému číselnému průměru projevuje vnitřní nezbytnost. Vysvětlit tuto nezbytnost se mu však *nikdy* nepodařilo. Nijak také nepokročil, jenom rozšířil svá pozorování a své propočty o další materiál. Není dnes o nic dál, než byl *před* rokem 1830.

II. díl[42] dokončím zřejmě až v létě. Pak vezmu rukopis a přijedu do Německa s dcerou*, a setkám se při té příležitosti s Vámi. Přesněji řečeno, navštívím Vás doma.

Ve Francii vzniká velmi zajímavé hnutí.

* Jenny Marxovou.

Pařížané začali zase důkladně studovat svou nejnovější revoluční minulost, aby se připravili na další revoluční události, ke kterým se schyluje. Nejdříve *vznik císařství* — a potom *prosincový převrat.* Na ten se úplně zapomnělo, podobně jako se reakci v Německu podařilo úplně vyhladit vzpomínky na léta 1848—1849.

Proto také vyvolaly *Ténotovy* knihy o převratu v Paříži a v provinciích takovou mimořádnou pozornost, že se zakrátko dočkaly 10 vydání. Následovaly pak tucty knih o témže období. Byla to úplná horečka, a knihkupci s tím začali proto brzy spekulovat.

Tyhle spisy byly dílem *opozice* — Ténot je např. homme du „*Siècle*" (mám na mysli ten liberální buržoazní list, ne naše století). Všichni ti liberální i neliberální mizerové, kteří patří k oficiální opozici, tohle hnutí podporovali. Podporovala je i republikánská demokracie, lidé jako třeba *Delescluze*, který byl dříve pobočníkem Ledru-Rollina a teď rediguje v Paříži jako republikánský patriarcha „*Réveil*".

Dosud se opájelo tímto posmrtným odhalováním či spíše reminiscencemi všechno, co nepatřilo k bonapartistům.

Ale pak se ukázala i druhá stránka věci.

Nejdřív vydala sama francouzská vláda prostřednictvím renegáta Hippolyta Castilla: „*Les Massacres de Juin 1848*". To bylo jako rána pěstí pro ty Thierse, Fallouxe, Marie, Jules Favry, Jules Simony, Pelletany atd., krátce pro pohlaváry toho, čemu se ve Francii říká „l'Union Libérale", pro ty staré, podlé rošťáky, kteří chtějí různými triky vyhrát příští volby![667]

Pak ale přišla socialistická strana, která „odhalila" opozici a republikánské demokraty starého typu.

Byl to mj. *Vermorel*, „*Les Hommes de 1848*" a „*L'Opposition*". Vermorel je proudhonovec.

A konečně se ozvali blanquisté, např. *G. Tridon*, „*Gironde et Girondins*".

A tak vře celý ten historický čarodějný kotel.

Kdy to jenom bude *u nás* tak daleko!

Abyste věděl, jak dobře je informována francouzská policie: Měl jsem v úmyslu zajet příští týden do Paříže podívat se za dcerou.

Minulou sobotu se u Lafarguových zeptá nějaký policejní agent, zda monsieur Marx už přijel. Má prý mu něco vyřídit. Někdo je musel varovat!

Zdravím srdečně Vaši milou paní a Fanynku.

Copak dělá madame Tengová?

Váš

K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

39

Marx Heinrichu Oberwinderovi

do Vídně

(Koncept)

3. března 1869
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn W. C.

Vážený pane,

promiňte mi, že odpovídám na Váš dopis ze 14. února s takovým zpožděním; zavinila to moje nemoc.

Nemusím Vás ani ujišťovat, že mám na dělnickém hnutí ve Vídni* ten největší zájem. Kdybych mohl svobodně nakládat se svým časem a svými silami, dal bych se Vám jako spolupracovník Vašeho listu** okamžitě k dispozici. Má práceschopnost je však neustále narušována nemocí. Tu trochu volného času, který mi zbývá při práci na dokončení druhého dílu mého „*Kapitálu*“[42], musím věnovat záležitostem Mezinárodního dělnického sdružení.

Nemohu Vám tudíž pro *nejbližší dobu* spolupráci přislíbit.

S projevem dokonalé úcty***

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V rukopise jsou škrtnuta slova: a také na Vašem listě.
** „Volksstimme“.
*** V rukopise je škrtnuta věta: Nemůžete v nejbližší době počítat s mou pomocí, ale perspektivně Vám ji slibuji.

40

Engels Friedrichu Lessnerovi

do Londýna

86, Mornington St.,
Manchester 4. dubna 1869

Milý Lessnere,

měl jsem velkou radost, že ses ozval, a posílám Ti v příloze fotografii, kterou jsi chtěl. Beckera[167] jsem už před týdnem připravil expres s dalšími věcmi, abych ho poslal Mouřenínovi, ale ženské mi to ráno vždycky někam založily, a tak jsem na to den co den zapomínal. Zítra ale vezmu ten balík do města a pošlu Beckera přímo Tobě.

Poklony, které mi nezaslouženě adresuješ, mě zahanbily tím víc, že jsem posledních 18 let bohužel nemohl udělat *přímo* pro naši věc prakticky nic a musel jsem věnovat všechen svůj čas měšťácké činnosti. Doufám ale, že se to brzo změní, předpokládám, že za pár měsíců budu zase pánem svého času, a pak určitě udělám, co bude v mých silách, abych si Tvé poklony zasloužil, bude to pro mne vždycky potěšení válčit po boku starého kamaráda, jako jsi Ty, na stejném bojišti se stejným nepřítelem. Máš pravdu, jde to teď líp než kdy jindy a my, Mouřenín a já, jsme měli pravdu, když jsme už před lety, zatímco si celá ta pitomá demokratická pakáž stěžovala na reakci a na lhostejnost národa vůči nim, předvídali za té reakce obrovský průmyslový rozvoj z posledních 18 let a prohlašovali, že jeho důsledkem bude zostření rozporu mezi kapitálem a prací, ostřejší třídní boj. Člověk by pukl smíchy, když vidí, jak se ti pitomí demokraté teprve teď pořádně napálili a jak se v žádné zemi na světě pro ně nenajde slušné místečko. Pokroková strana v Německu,

republikáni ve Francii, radikálové v Anglii, všichni jsou nahraní, jedni jako druzí. Není nic komičtějšího nad ty sladkokyselé komplimenty, které musí dělat sociálnímu hnutí, ačkoli si velmi dobře uvědomují, že jim tohle sociální hnutí jednoho krásného dne šlápne na krk.

Tvůj starý přítel

B. Engels

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

41

Marx Johnu Malcolmu Ludlowovi

do Londýna

[Londýn] 10. dubna 1869
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, N. W.

Vážený pane,

protože znám Vaše zásluhy o dělnickou třídu, byl bych Vám už dříve s radostí poslal svou poslední práci, „Kapitál" (II. a III. díl ještě nevyšel)[42], kdybych byl věděl, že čtete německy.

Ve svém článku o Lassallovi ve „Fortnightly"[333] píšete nejdříve, že Lassalle propagoval mé zásady v Německu, a pak říkáte, že já propaguji „lassallovské zásady" v Anglii. To by opravdu bylo to, čemu Francouzi říkají „un échange de bons procédés"*.

V knize, kterou Vám posílám, najdete v předmluvě na str. VIII, pozn. *1*, jak tomu skutečně je, že totiž „Lassalle skoro doslovně převzal z mých spisů *všechny své obecné teoretické poučky*", ale já „nemám nic společného s *jeho praktickými aplikacemi*".** Jeho praktický recept — státní podpora družstev — nazývám *jeho* receptem jen ze zdvořilosti. Ve skutečnosti si tento recept vymyslel a v době Ludvíka Filipa horlivě hlásal monsieur *Buchez*, bývalý saint-simonovec, autor knihy „Histoire Parlementaire de la Révolution Française", v níž velebí *jak* Robespierra, *tak* Svatou inkvizici. Pan Buchez hájil své názory např. v časopise „L'Atelier", a to *proti* radikálním názorům tehdejšího francouzského komunismu.

Ježto citujete mou odpověď Proudhonovi, „*Bídu filosofie*", bu-

* vzájemné úsluhy.
** Viz K. Marx, Kapitál, díl I, čes. vyd. 1953, str. 15, pozn. 1.

dete jistě z poslední kapitoly této knihy vědět, že roku 1847, kdy se všichni ekonomové a socialisté shodovali v jednom — totiž v zavrhování *tradeunionů* — dokázal jsem já jejich historickou nezbytnost.

Váš oddaný
Karel Marx

J. M. Ludlow, Esq.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

42

Marx dceři Eleanor

do Paříže

[Londýn] 26. dubna 1869

Moje milá maličká Koko,[668]

nesmíš se na mne opravdu zlobit, že jsem tak dlouho nepsal. Vrhl jsem se právě plným tempem do práce. Nejdřív o Tvých zvířátkách. Sambo se ode mne nehne málem ani na krok, musí si přece najít nějakou náhradu za svého svrchovaného pána. Černoušek se chová vždycky jako džentlmen, jenže jako hodně nudný džentlmen. Tommy se už zase činila seč byla, aby prokázala pravdivost Malthusovy teorie. Počítám, že Helena* dnes nové potomstvo té staré potvory odpraví. Whiskey, to hrdé dobrotisko, nebyl nejdřív jako Kalypsó vůbec k utišení, jak si zoufal, že jsi pryč. Nechtěl ani nejlepší kostičky, nic ho nedostalo z Tvého pokoje a vůbec se u něho projevovaly všechny příznaky hlubokého utrpení „krásné duše". A ještě teď to s ním trhne, když se vysloví Tvé jméno. — Z Dickyho je výborný pěvec, a tak se navzájem podporujeme v hudebním nadání společným „cvičením". Jenže když se někdy dám do hvízdání, zachová se ke mně Dicky jako Luther k ďáblovi, a ukáže mi svou... Jocko už zase vylezl, ale má náladu pod psa. Od té doby, co zjistil, že tu nejsi, propadá nejnemožnějším vrtochům a nedá nic na Helenu, která by ho ráda přilákala. Jocka taky dopálilo, že zahradník upravil zahrádku, kterou Jocko právem považoval za své působiště a doménu. Chybějí mu teď jeho malé kopečky, díry, štěrbiny a všechen ten veselý nepořádek, který se mu tak zamlouval.

* Helena Demuthová.

A pokud jde o ta ostatní „zvířata", nehodlám teď o nich ztrácet ani slovo, protože ta nepatří k němým tvářím, ale naopak k hodně upovídaným, které dovedou samy výborně vylíčit, co dělají.

V pátek jsem večeřel u Beeslyho. Byli tam také advokát Crompton, Jung a Dupont. Jung mi vyprávěl, co dělá. Dával k lepšímu, jaká „*obratná* (doslovně!) *slova*" pronesl tu a jaké „nápadité šlehy" onde. V tomto světě „bolestínství", nespokojenosti a neklidu je člověku dobře u srdce, když se setká s někým, kdo je „šťastný" a ještě k tomu nejenže má aspoň jedinou košili, ale navíc Sáru a jiné dobré věci k tomu.

„Irishman" Ti pošlu zítra.

Kakadu* děkuji za dopis.

Fuštrovi** dej za mne hodně pusinek.

Pozdravuj Afričana.[669] Jistě rád uslyší, jestli se to už nedočetl ve francouzských novinách, že Grant jmenoval prvního „černého" vyslance Spojených států.

Pa, má maličká Koko.

Tvůj
Old Nick

Poprvé otištěno rusky v časopise „Voinstvujuščij matěrialist", kn. 4, 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Lauře Lafarguové.
** Charlesi Étiennu Lafarguovi.

43

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[665]

Londýn 11. května 1869

Milý Kugelmanne,

musíte mi odpustit, že jsem se tak dlouho neozýval. Za prvé jsem měl řadu týdnů *potíže s játry*, které nastávají vždycky na jaře a vyvolávají ve mně tím mrzutější náladu, že mi takřka úplně brání v duševní práci. A za druhé jsem čekal každý den fotografii, kterou chcete mít a kterou mi pan Fahrenbach, jeden německý packal, dodnes nedodal.

Má paní je teď s nejmladší dcerou* v Paříži na návštěvě u Lafarguových, takže jsme tu velice osamoceni.

Pamflety o Palmerstonovi** (ty ode mne) jsem Vám nemohl při nejlepší vůli sehnat. Urquhartovy publikace proti Rusku a Palmerstonovi[670] sice obsahují ledacos správného, ale vrtochy velkého „Davida" v nich zase všechno kazí.

Váš článek jsem poslal Engelsovi.*** Vzhledem k tomu, že nemáme s tím „ctihodným" tiskem žádný kontakt, bude pro nás těžké něco pro Vás na tomto poli udělat, pokusíme se však o to.

Mám v úmyslu navštívit Vás někdy koncem srpna s dcerkou† a pobýt do konce září s Vámi někde v Německu, kde budete chtít;[671] i kdybych musel kvůli tomu přerušit práci na závěrečné části svého

* Eleanor.
** „Lord Palmerston".
*** Viz tento svazek, str. 701.
† Jenny.

rukopisu.* Na delší dobu bych se však přirozeně uvolnit nemohl.

Četl jsem Váš dopis Borkheimovi. Poznamenal jste v něm správně, že žvanit o bartolomějské noci v souvislosti s těmi belgickými masakry nic nepomůže. Neznáte ale důležitost a zvláštní smysl těch událostí. Musíte si uvědomit, že Belgie je jediná země, kde *pravidelně*, rok co rok, mají při každé stávce poslední slovo šavle a pušky[672]. Je to objasněno v jedné adrese zdejší generální rady, kterou jsem napsal francouzsky a anglicky.** Zítra snad vyjde (anglicky). Hned Vám ji pošlu.

Napsal jsem teď pro zdejší generální radu Mezinárodního dělnického sdružení také jednu anglickou adresu, určenou Národnímu dělnickému svazu ve Spojených státech***; týká se války s Anglií, kterou buržoazní republikáni z druhé strany oceánu chtějí právě inscenovat.

Pan Meissner má rukopis (tištěný a zkorigovaný) „18. brumairu" od konce ledna, zatím však stále odkládal tisk. Moc příjemné! Z hloupých knihkupeckých důvodů čeká, až uplyne doba, kdy by to mohlo mít nějaký účinek.

Se srdečným pozdravem Vaší milé paní a Fanynce

Váš
K. Marx

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Jde o druhý díl „Kapitálu".
** „Belgické masakry".
*** „Provolání k Národnímu dělnickému svazu Spojených států".

44

Engels Hermannu Engelsovi

do Engelskirchenu[657]

Manchester 13. května 1869

Milý Hermanne,

blahopřeji srdečně k přírůstku v rodině, ze kterého mám tím větší radost, že je tím konečně prolomeno to zaklení, které Vám dělalo takové starosti. Teď budete muset dohnat, co jste zameškali.

Běžný účet je v pořádku, jenom nemohu přijít na to, jak může úrok, při 5 % z tolaru, u částky 27 924,29,4 dělat 1396,25,5 místo 1396,7,6. Protože však rozdíl nepřesahuje ani cenu jedné láhve moselského, nemá smysl to nějak moc měnit.

V jednání o smlouvě s Gottfriedem* jsem se nedostal ani o krok dál. Advokáti to příšerně protahují, ten můj mi radí vůbec nepospíchat, protože Gottfried má prý na uzavření té věci větší zájem než já, to si myslím také, protože mohu v nejhorším případě vždycky začít s podnikáním a konkurovat mu, jakmile dostanu své peníze, nemusím k tomu předběžně shánět vzorky a informace, protože to mám všechno v hlavě. Zatím jsem vyzvedl už teď většinu svých peněz z podniku a uložil ji v akciích, takže mu teď docházejí peníze a já sám jsem od něho koupil akcie za cca 2400 liber; nejdřív mě pobízel, abych si jen peníze vyzvedl, ale když jsem si vybral kolem 7500 liber, došel mu dech, a tak mi musel ty akcie prodat — měl právě takové, jaké jsem potřeboval.

Moc mě mrzí, že jsem se s tou Vaší reformou soustavy vah tak zmýlil.[673] Myslel jsem si, že něco takového se nezavádí, nemá-li se to provést *do všech důsledků* a nemá-li to platit pro *všechny*. Tím byste

* Ermenem.

se ale sami úplně vyloučili z trhu mimo Německo, a já si z toho udělal závěr, že Vám na zahraničním obchodu příliš nezáleží. Kdyby to tak nebylo, zeptal bych se Vás nejdřív, jak jsem se o tom zmiňoval už před 2 roky Adolfovi* a ještě loni matce, zda byste se nechtěli do takového obchodování pustit a nakolik bychom se mohli v kladném případě dohodnout. Takto jsem ale musel předpokládat opak, a skoncoval jsem to tady proto s G. Ermenem, a teď, když už je to zařízeno, píše mi matka, že ta Vaše reforma platí *jen* pro Německo. Pak bych ji ale na Vašem místě vůbec neprováděl, protože v Holandsku, Švýcarsku, Rakousku, Itálii aj. vyžadují všechno možné, jenom ne soustavu vah a Vy budete mít při rozšiřování obchodu mimo Německo stejně práce a stejný tanec jako dřív.

Matka mi píše, že mi tam u Vás připsali 1. dubna k dobru 4000 tolarů. Tím by klesla pasíva na mém kontě na nějakých 17 000 tolarů, ze kterých se ještě strhne za tu přízi, která je koupena levně a bude brzo v cívkách. Ty peníze Vám převedu začátkem července v *tolarech*, protože už je na čase, abych měl konečně i já nějaký zisk na kursu. Chcete-li ale raději šterlinky, nemám také nic proti tomu za předpokladu, že se rozdělíme poctivě — Vy polovinu, já polovinu — o celý kursovní zisk, který jste měli od roku 1860 při mých převodech, a také o těch 35—38 % diskonta, které jste mi tenkrát stanovili.

Pokud teď jde o tu přízi v cívkách, není na přímý odběr z přádelen ani pomyšlení, protože ti lidé nemají ponětí o zasílání a avizování a *nechtějí* o tom nic vědět. $1^1/_2$ % provize budete muset zaplatit nějakým komisionářům a vyplatí se Vám to, protože se tady kvalita příze mění, o čemž se Vy nedovídáte atd. Např. pětačtyřicítku jsem kupoval léta od firmy Samuel Taylor & syn z Oldhamu, teď ale značně zlevnila stejná příze od Johna Wagstaffa & spol. ze Stalybridge, ta, kterou jste dříve používali a my také, a tak teď kupuji zase tu. Pětapadesátka a jemnější druhy příze jsou všechny od Johna Knowlese z Boltonu (dříve J. & G. Knowlesovi), a Vy budete muset také zůstat u téhle příze nebo u příze od jeho bratra — G. Knowles & syn, Bolton. Ať už si teď vyhledáš nějakého komisionáře nebo Ti

* Adolfu von Griesheimovi.

nějakého navrhnu já, budu moci tomu člověku vysvětlit všechno ústně, jakmile si nějakého vyberete. Jména majitelů přádelen jsem ostatně dával vždycky uvádět ve fakturách.

Našel jsem mezi svými papíry originál smlouvy s Petrem Ermenem z roku 1862 a chtěl jsem Vám ho poslat, viděl jsem ale, že je to ta, co se vztahuje jenom na *zdejší* podnik a nebyla by Vám tedy k ničemu. Nechám si ji proto tady, kdybyste ji někdy potřebovali, víš teď, kde je. Ujednání o *Vašich* záležitostech máte tam u Vás.

G. Ermen řekl nedávno synovci Jindřichovi*: „S Antonem** se nedá vůbec nic dělat, má hlavu úplně zabedněnou." Počítám, že ten chlap nám tu nadělal přímo a nepřímo ročně za 1000—2000 liber škody.

Pozdravuj srdečně Emmu a drobotinu, a také maminku.

Tvůj
Bedřich

Příze stojí:

pětačtyřicítka 16 $^{3}/_{4}$ pence,
pětapadesátka 21 $^{3}/_{4}$ pence.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Henrymu Ermenovi.
** Antonem Ermenem.

45

Marx Paulu Lafarguovi

do Paříže

Manchester 2. června 1869

Milý Paule,

můžete samozřejmě *disponovat mým jménem podle libosti.* Mám ale přece jen nějaké námitky. Za prvé nemohu momentálně dělat tu práci, o kterou mě žádáte, protože Engelse stále trápí oční zánět a rozhodně to ještě nějakou chvíli potrvá, než zase bude psát. Kdyby se naskytla nějaká neodkladná otázka, obrátili bychom se samozřejmě na „Renaissance", to se ovšem dá uskutečnit, i když mé jméno nebude figurovat mezi redaktory. Pouhé nominální spoluredaktorství by nemělo žádný praktický smysl.[303] Má nejvážnější námitka je však čistě osobní a ponechávám na Vaší úvaze, jak rozhodnete. Zamýšlený list pravděpodobně zaplete Vás i Vaše přátele do soudních rozepří s vládou a Váš otec*, který by dříve či později zjistil, že mezi redaktory listu figuruje mé jméno, by pravděpodobně usuzoval, že jsem Vás já hnal do ukvapené politické činnosti a překážel Vám, abyste se konečně už do toho obul, složil lékařské zkoušky (a já Vás k tomu přitom neustále nabádám**) a zavedl se ve svém oboru. Kdyby si myslel, že Vás takhle ovlivňuji, pak by se právem domníval, že jsem nedodržel naši výslovnou vzájemnou dohodu.

Mrňousovy*** obavy jsou naprosto neopodstatněné. Prusko by potřebovalo — *za nejpříznivějších okolností* — ne týden, ale alespoň

* François Lafargue.
** Viz tento svazek, str. 302 a 380.
*** Louise Augusta Blanquiho.

měsíc, aby se připravilo na invazi do Francie. Jenže okolnosti nejsou teď pro Prusko ani dost málo příznivé: Ve skutečnosti neexistuje *žádná německá jednota.* Té by se dalo dosáhnout jen německou revolucí, která by smetla pruskou dynastii — ta totiž byla, je a musí vždycky být sluhou Moskala. Německo se může opravdu centralizovat jedině svržením „Pruska".

Prusko se nerozplynulo v Německu. Podrobilo si naopak část Německa a nakládá s ním — jak s územími, která byla přímo anektována, tak s těmi, která byla přinucena vstoupit do Severoněmeckého spolku — jako s podrobenou zemí. Proto také v těchto jeho nově nabytých územích vládne ohromná nespokojenost. V případě, že by došlo k *ofenzívní* (*ne defenzívní*) válce s Francií, muselo by Prusko nutně nasadit značnou část své armády k tomu, aby udržovalo v područí tato území, která jsou pro Prusko o to nebezpečnější, že jimi probíhají pruské komunikace s Francií, jako jsou železnice, telegrafy atd., a procházejí jimi také pruské ústupové cesty od Rýna. Co se týče vojenských kontingentů sehnaných z Hannoverska, Šlesviku-Holštýna, Saska, Hesensko-Kaselska, Nasavska atd., na ty by nebylo spolehnutí, a ukázalo by se, že jsou spíš zdrojem oslabení než síly.

Mimo tato území, která byla buď přímo anektována, nebo přinucena vstoupit do Severoněmeckého spolku, je tu *jižní Německo* (Bádensko, Württembersko, Bavorsko, Hesensko-Darmstadtsko) s 9 milióny obyvatel. Tady jsou lidové masy protipruské až do morku kostí. Kdyby došlo k válce s Francií, muselo by Prusko detašovat další část své armády, aby si zajistilo tu část jižního Německa, která má s Francií dlouhé společné hranice.

Konečně, a to je neméně důležité, bylo by Prusko nuceno soustředit silnou pozorovací armádu proti Rakousku. Nezapomínejte, jak těžce nese habsburská dynastie nedávné ponížení a ztráty, které si musela dát líbit od pruského parvenu. Připusťme dokonce *naprosto absurdní hypotézu*, že by habsburská dynastie byla ochotna zapomenout na minulost, podporovat Prusko by však nemohla ani pak. Rakouský císař* už nemá žádný vliv na mezinárodní události.

* František Josef I.

Teď musí rozhodovat uherský říšský sněm, a ten by rozhodl pro Francii proti Prusku. To by také udělala vídeňská říšská rada. A tak ať by třebas byl zdánlivý postoj vídeňského kabinetu sebepřátelštější, Prusko by na něj nespoléhalo a nemohlo spoléhat a muselo by rozhodně detašovat silnou pozorovací armádu proti armádě, kterou by Rakousko nesporně soustředilo v Čechách.

Z toho vidíte na první pohled, že značná část zdánlivě hrozivé pruské vojenské síly by se nedala použít proti Francii a musela by naopak být rozptýlena mnoha různými směry.

Prusko by nemělo žádného spojence kromě Ruska, které není sto disponovat svou armádou v *případě naléhavé potřeby*. Než by zmobilizovalo své kontingenty a přitáhlo do Pruska, bylo by už o celém tažení rozhodnuto.

Je mylný názor, že by se Prusko za těchto okolností odvážilo *samostatně* — nic jiného by mu nezbývalo — přepadnout Francii, a ještě k tomu Francii revoluční.

Dosud jsem bral v úvahu jen čistě vojenská a diplomatická hlediska této otázky, není však nejmenších pochyb, že by Prusko, kdyby došlo k revoluci ve Francii, muselo teď jednat stejně jako v roce 1848. Místo aby vrhlo své síly za hranice, muselo by je nutně plně zaměstnávat *válečnými taženími uvnitř země*.

Jestliže v roce 1848 ochromilo hnutí v Německu pruskou vládu, co by se stalo teď, kdy jsou lidové masy v Prusku a jiných částech Německa daleko uvědomělejší a kdy zároveň pruská vláda i ostatní německé vlády přestaly být absolutistické a jsou spoutány a oslabeny směšným konstitucionalismem?

Pokud jde o německou dělnickou třídu, je podle mého názoru lépe zorganizována než francouzská. Její názory jsou *internacionálnější* než v kterékoli jiné zemi. Její *ateismus* je výraznější než v kterékoli jiné zemi. Její sympatie k Francii jsou všeobecné.

V případě francouzské revoluce nemůže Prusko *dělat nic*. (Jeden dělnický zástupce* v *Severoněmeckém říšském sněmu jim* nedávno

* Johann Baptist von Schweitzer.

hrozil, že se blíží francouzská revoluce.) Prusko by se mohlo stát nebezpečným protivníkem pro Francii pouze v případě *císařské invaze do „Vaterlandu"*.

Adio

Old Nick

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
2. vyd., sv. 32, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

46

Marx dceři Jenny

do Londýna[674]

[Manchester] 2. června 1869

Můj milý Císaři!

Ten prevít pod paží nebyl karbunkl, ale nějaký jiný druh abscesu, který se mě natrápil až až, ale od včerejška se rychle hojí. Štěstí, že jsem byl v Manchesteru. Být jinde, mohla z toho být pěkná polízaná. Teď jsem vcelku zase zdravý jako rybička.

Doufám, že budu už příští týden u Vás. Tussy si návštěvu v Manchesteru asi trochu protáhne.[355] Po dozoru v Paříži[675] se tu cítí úplně volná jako ptáčátko puštěné z hnízda.

Doufám, že se Lessner ještě definitivně nerozhodl odjet do Brazílie. Moc mě mrzí, že pro něho nemohu něco udělat. Zdá se, že ses se svou obvyklou dobrotou minulou neděli obětovala k nekonečnému têtе à têtе. S tím Lafarguovým listem[303] mi to je trochu trapné. Na jedné straně bych rád vyhověl Blanquimu, na druhé straně mám tolik jiné práce, že pro ně nemohu mnoho udělat, ale především mám obavy, aby mě *starý* Lafargue nepodezíral, že jeho syna ženu do ukvapené politické činnosti a podporuji ho v tom, aby zanedbával své odborné povinnosti. Dosud nemá mnoho důvodů, proč se radovat z příbuzenství s Marxovou rodinou.*

A teď, drahoušku, pa, na shledanou, a všechny pěkně pozdravuj.

Tvůj pokorný sluha

Old Nick

Poprvé otištěno ve sborníku „Annali", roč. I, Milán 1958

Podle textu sborníku
Přeloženo z angličtiny

* Viz tento svazek, str. 687.

47

Marx dceři Jenny

do Londýna

Manchester 10. června 1869

Moje milá holčičko,

chtěl jsem rozhodně odjet z Manchesteru včera. Jenže Engels tolik naléhal, abych se tu zdržel do příštího pondělí, když prý jsem první týden prostonal. Musel jsem mu vyhovět.[355] Je na mne opravdu strašně hodný, a tak se nemohu takovému rozmaru vážně vzepřít.

Vyjeli jsme si na třídenní výlet do Devonshire-Arms nedaleko Boltonského opatství a tam jsem se seznámil s jedním opravdu neobyčejným člověkem, geologem panem Dakynsem, který žije přechodně v této končině Yorkshiru, aby ji geologicky prozkoumal. Asi víš, že se z příkazu vlády geologicky mapuje celá Anglie pod vedením profesora Ramsaye z Jermyn Street. Moore je také geolog. U něho se právě Engels a Schorlemmer seznámili s Dakynsem, který žije ve venkovské usedlosti uprostřed yorkshirských pustin. Tahle usedlost bývala dříve opatství a je tam v přízemí dosud kaple. Vydali jsme se do těch končin právě za Dakynsem. Dakyns hrozně připomíná německého sedláčka, je to takový pořízek, který se pořád usmívá od ucha k uchu, lebku má trochu jako opice a není na něm nic britského kromě koňských zubů, které mi připomínaly nebožku paní Seilerovou. Vypadá jako usmolený čeledín, který na sebe za mák nehledí a nechodí „*společensky* oblečen". Kravata a podobné zbytečnosti civilizace jsou mu cizí. Na první pohled dělá dojem venkovského neotesance, jemuž se dobré srdce zrcadlí v očích a v úsměvu na rtech; ale za jeho intelekt bys nedala ani zlámanou grešli. A přece je to velký vědátor, který pro tu svou vědu přímo hoří a jehož jméno se už začíná prosazovat i mezi velkou konkurencí. Je naprosto nestrojený, dětsky naivní, a bude ochotně vyprávět o svých vědeckých výzkumech každému, kdo z něho chce něco

vytáhnout. Pořád se kolem něho točí pár jiných inženýrů geologů jen proto, aby si přivlastnili jeho výzkumy a vytloukli z nich pro sebe peníze nebo slávu. I my jsme ho zastihli ve společnosti dvou takových chlapíků, z nichž jeden byl ostýchavý mládenec, jmenoval se Ward, zato ten druhý, Green, byl dotěrný drzoun. Obědvali jsme u Dakynse v té jeho usedlosti minulou neděli, bylo to v místnosti přímo nad kaplí. Tahle místnost s tlustými zdmi (myslím tím, že ji obklopují tlusté zdi) bývala zřejmě kdysi klášterním refektářem a je z ní výhled na nádherné stromy a na amfiteátr horských hřebenů, jež se tyčí jeden nad druhým, obestřené oním modrým oparem, který tak miluje Currer Bell*. Oběd byl náramně veselý a přes svou venkovskou jednoduchost příjemný; zdola z kaple bylo při tom slyšet monotónní zpěv mládeže, který tlumen tlustými zdmi zaznívat jako z velké dálky. Připomínal mi trochu křesťanské zpěvy z „Fausta“.[676]

Náš přítel Dakyns je takový Felix Holt[504], nemá sice jeho afektovanost, ale zato má vědomosti. (Toryové tady říkají „Felix Holt rošťák“ místo „radikál“.) Jednou za týden si Dakyns zve chlapce z továrny, hostí je pivem a tabákem a povídá si s nimi o sociálních otázkách. Je to „samorostlý“ komunista. Nemohl jsem se samozřejmě udržet, abych si ho trochu nedobíral, a tak jsem ho varoval, ať se vyhýbá setkání s paní Eliotovou, která by ho ihned využila a udělala z něho literární postavu. Už psal Moorovi, že chce vstoupit do „Internacionály“. Přinesl jsem mu tedy členský průkaz a on věnoval jako zápisné 10 šilinků, což je pro něho hodně peněz. Tito lidé dostávají ročně jenom 150 liber št. a musejí dost těžce pracovat jak duševně, tak tělesně. Vláda by je rozhodně nesehnala za takovou mzdu, kdyby to byla jen otázka konkurence; jenže většinou jsou plni „geologického“ elánu, takže využívají této příležitosti, která se jim nabízí, k výzkumům. Dostávají průkazy a ty zavazují každého majitele půdy, statkáře atd., aby je nechal volně pohybovat na svých pozemcích a statcích a zkoumat složení půdy. Dakyns je samý vtip a legrace, a tak Ti kolikrát přijde na statek, vyndá si nářadí a pustí se do práce, právě když k němu

* pseudonym Charlotty Brontëové.

míří statkář. Ten se na něho oboří, že je drzý vetřelec a aby si sbalil svých pět švestek, jestli nechce okusit, jak dovede rafat jeho pes nebo jestli nechce slíznout pár cepem. Dakyns dělá jakoby nic, pracuje dál a provokuje chřupana kousavými žerty. Teprve když se tahle komedie blíží zaručeně k vyvrcholení, vytáhne svou průkazku a cerberus hned zjihne. Když jsme u něho seděli, dal mi jako na zavolanou přečíst v posledním čísle „Fortnightly Review" článek, v němž Huxley vesele tepe starého Congreva[677]. Dakyns je také zapřisáhlý nepřítel comtovců nebo pozitivistů. Je stejného mínění jako já, že na nich není nic pozitivního až na jejich aroganci. A mého přítele Beeslyho zařadil mezi „doktrináře", kteří si pletou své podivínské vrtochy s vědou. V témž čísle „Fortnightly" je druhý Millův článek o Thorntonově kapitálu a práci.[678] Z kritiky jsem poznal, že ani jeden ani druhý nestojí za fajfku tabáku. Dakyns je náš soused, žije totiž (když je v Londýně) v Kilburnu se svým otcem, který je právník.

Včera večer mi nezbylo než zajít na čaj ke Gumpertům. Na paní Gumpertové si zub času pořádně zahlodal. Ještě nikdy jsem neviděl tak rychlou změnu. Její zdánlivě řecký nos je najednou úplně židovský. Je celá povadlá a vyschlá, a když mluví, má hrdelnou výslovnost, která je do určité míry prokletím tohoto vyvoleného národa. Když líčila, jak nepříjemné je jezdit omnibusem nebo jít na veřejný ohňostroj či sedět v divadle někde blízko míst k stání, kde to všude páchne sprostými davy, řekla: „Mám ráda čistotné milióny lidí, ne špinavé." Dělal jsem, že slyším „čisté milióny", a prohlásil jsem, že lidi vůbec zajímají obvykle čisté milióny liber šterlinků daleko víc než milióny lidí, ať už mytých, či nemytých.*

A teď, moje milá holčičko, adio. Všechny pěkně pozdravuj. V pondělí určitě odjedu. Tussy přímo kvete a trošku delší pobyt v Manchesteru jí jen prospěje.

Tvůj
Old Nick

Poprvé otištěno rusky v časopise „Voinstvujuščij matěrialist", kn. 4, 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* V angličtině hříčka se slovem „million" — milión a „the million" — davy.

48

Engels Elisabetě Engelsové

do Engelskirchenu

86, Mornington Street, Stockport Road,
Manchester 1. července 1869

Milá maminko,

dnes mi začíná svoboda, a já nemohu využít jejího prvního dne líp, než že Ti hned napíšu. Včera jsem se konečně dohodl s Gottfriedem Ermenem ve všech hlavních věcech. Návrh smlouvy, jak jej sepsal jeho advokát, byl takový, že bych ji *v tom znění* nikdy nepodepsal. Měl jsem se v ní zavázat, že mu nebudu po 5 let konkurovat, tj. vyrábět nebo prodávat žádnou bělenou, barvenou nebo apretovanou bavlněnou přízi. To bylo v pořádku. Jeho advokát to ale formuloval tak, že bych mu musel při porušení té či oné podmínky hned zaplatit pokutu 100 liber št., v jednotlivých případech až 1000 liber. Takže bych musel G. Ermenovi zaplatit na těch pokutách *přes* 1750 libet št. — což je částka, která mi byla vyplacena, nemluvě vůbec o výdajích na soudní řízení. Můj advokát mi naléhavě doporučoval, abych na to nepřistupoval, a tak jsme celou tuto pasáž, takřka polovinu celého návrhu, škrtli. Pak tam byl ještě jeden bod, který se týkal dalšího vedení firmy Ermen & Engels Gottfriedem. Můj advokát mi řekl, že bych mohl být v případě úpadku pokládán ještě za společníka a volán k odpovědnosti, kdybych mu to *výslovně* povolil. Žádal jsem proto, aby mé *výslovné* svolení k tomu bylo omezeno rovněž na pět let a platilo i tak jen potud, pokud on sám bude v té době působit v obchodě jako aktivní společník.

Můj Gottfried, který měl zpočátku s jednáním velmi naspěch, začal to brzo hodně protahovat a nechal dokonce jednou návrh ležet 3 týdny doma, aniž o tom něco řekl, takže jsem ten druhý návrh smouvy (uzavřený mezi mnou, Gottfriedem Ermenem a Antonem Ermenem, upravující vyrovnání v souvislosti s mým

odchodem) dostal teprve asi před 3 týdny a mohl tak kvůli obvyklým advokátním formalitám začít jednat teprve asi před týdnem. Navíc se mi G. Ermen v posledních dnech zřejmě vyhýbal, jako by to chtěl protahovat, až budu pryč z podniku; doufal asi, že se pak se mnou vyrovná snadněji. Jednat jsme začali teprve včera ráno a Gottfried ustoupil *ve všech bodech*, já jsem mu zase udělal ten ústupek, že nebudu po 5 let spřádat a soukat bavlněnou přízi *pod čís. 40*; právo *obchodovat* takovou přízí v *surovém* stavu mi ale zůstalo. Tenhle ústupek nemá pro mne žádný praktický význam a tak jsem mu to potěšení udělal.

Tím je celá záležitost až na několik právních formalit vyřízena, a já předpokládám, že do 3 týdnů by *mohlo* být všechno uzavřeno; ale počítám s tím, že to bude trvat až do srpna, protože se musí napřed udělat bilance a advokáti vždycky všechno tak hrozně protahují.

Včera odpoledne jsem šel s Gottfriedem do továrny a prohlédl jsem si sklady a příjem zboží, a pak jsme šli k němu domů, kde mne pohostil lahví velmi lahodného scharzhofberského. Je rád stejně jako já, že už to má za sebou, že teď vládne v podniku sám a že jsme se nepoprali, protože 1. kdybych se spojil s bratry, mohli bychom vést, jak říká můj advokát, firmu Ermen & Engels *i tady*, zatímco jemu bychom to mohli zakázat, 2. má vůbec velký strach z konkurence a 3. se teď ukazuje, že mě bude určitou dobu ještě velmi potřebovat, nemají-li se v podniku nadělat velké kopance, proto mě také zval, abych se zastavil v kanceláři, kdykoli budu chtít, a žádal mě, abych lidem sem tam poradil, což jsem mu přirozeně slíbil. Přijal na korespondenci jednoho mladíka ze Stuttgartu, ale ten je tam teprve 3 týdny a je to samozřejmě zelenáč. Nebude to mít lehké.

S Charlesem* se Gottfried také ještě nevyrovnal, výpovědní lhůta mu končí za týden a jsem zvědav, zda se dohodnou. Charles měl od něho před 5 lety slíbenou prokuru, nikdy ji však nedostal a chce teď jako odškodnění 1000 liber št., které mu ale Gottfried nikdy nedá.

* Charlesem Roesgenem.

Antona si zřejmě také nechce ponechat jako společníka. Druhý návrh smlouvy rozvazuje aspoň svazek s ním úplně stejně jako se mnou, a Gottfried by si s tím nedával práci, kdyby to neměl doopravdy v úmyslu. Na jedné straně poznal, že Anton není v praktickém podnikání, tj. při vydělávání peněz, absolutně k ničemu a na druhé straně si Anton vybírá za jeho zády a posílá své Julii* tolik peněz, že se Gottfried bojí, aby si je jednou nezačal vyzvedávat — pokud bude mít právo podpisu — přímo z banky. Když se Anton stal podílníkem, půjčil mu Gottfried 500 liber št., jež představovaly jeho kapitál, ale monsieur Anton, který měl nechat v podniku ročně ze svého zisku 250 liber, to nejenom neudělal, ale dávno už prošustroval i těch 500.

Má nová svoboda se mi nesmírně zamlouvá. Jsem od včerejška docela jiný člověk a omládl jsem o deset let. Místo do dusného města jsem šel dnes ráno při tom báječném počasí na pár hodin do polí, a za psacím stolem, v komfortně zařízené místnosti, kde člověk může otevřít okna a nemusí se bát, že mu kouř všude nadělá černé skvrny, kde má v okně květiny a před domem pár stromů, se pracuje úplně jinak než v té dusné místnosti ve skladišti s výhledem jen na dvůr. Bydlím deset minut od klubu, právě dost daleko od čtvrti s penziony, aby mě jejich němečtí a jiní obyvatelé neotravovali. Večer v 5 nebo 6 hodin jím doma, kuchyně je znamenitá, a pak chodím většinou na pár hodin do klubu přečíst si noviny atd. To všechno si ale budu moci pořádně zařídit teprve tehdy, až už nebudu běhat do města kvůli bilanci apod.

Teď ale už adieu, milá maminko, srdečně všechny pozdravuj, a máte-li nějaké cestovní plány, informujte mě o nich, abych se mohl pokud možno podle toho zařídit; tak jak jsem teď na tom, nemusíte na mne brát ohled.

Srdečně Tvůj syn

Bedřich

Poprvé otištěno v „Deutsche Revue“, roč. 46, sv. II, 1921

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* své snoubence.

49

Marx François Lafarguovi

do Bordeaux

Londýn 7. července 1869

Milý příteli,

po přečtení Vašeho dopisu jsem se rozhodl odjet okamžitě do Paříže[374]. Budu tam moci posoudit situaci a jednat ve smyslu, který jste mi naznačil. Sdílím plně Vaše názory. Napíšu Vám z Paříže,* kde se zdržím dva nebo tři dny. Zpráva o Vašem zdravotním stavu hluboce znepokojila i celou mou rodinu, která Vás má upřímně ráda.

Pozdravujte, prosím, Vaši paní.

Váš oddaný

Karel Marx

Poprvé otištěno ve sborníku „Annali", roč. I, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Viz tento svazek, str. 702.

50

Engels Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

86, Mornington Street, Stockport Road,
Manchester 10. července 1869

Milý Kugelmanne,

jak dokazuje příloha, plním přece slovo a splnil bych je už dávno, kdyby se nepřihodilo toto: 1. přiloženou Lupusovu fotografii jsem sice měl, ale žádnou svou, a musel jsem minulou zimu fotografovi několikrát sedět, než se jedna jakž takž podařila, 2. pak jsem ale zjistil, že jsem tu Lupusovu někam založil a nemohl jsem ji za nic na světě najít. Dal jsem proto 3. udělat u fotografa, který měl její negativ, ještě 24 kopií, ale protože byl už moc vybledlý, dopadly mizerně a nepodařené jsem nechtěl posílat. Konečně 4. jsem zase našel tu původní, a tak je tu máte obě.

Od Marxe jsem se s politováním dověděl, že jste se musel dát operovat a že hodláte věnovat léto svému uzdravení, což je určitě velmi prospěšné a může být sem tam i příjemné. Doufám, že Vám to pomůže dostat se zase úplně do pořádku, ale bude to mít zřejmě ten důsledek, že Vás nezastihne náš přítel Schorlemmer, který je už 14 dní v Německu a chtěl se za 10—12 dní podívat do Hannoveru a při této příležitosti Vás navštívit. Marx asi přijede koncem tohoto nebo počátkem příštího měsíce s dcerou Jenny do Německa[671], jak to bude se mnou, ještě nevím, a to z těch důvodů:

30. června t. r. mi vypršela smlouva s mým dosavadním společníkem. Když jsem smlouvu uzavíral, měl jsem původně v úmyslu vytlouci z toho ušlechtilého obchodování tolik, aby se z toho dalo žít, i když podle zdejších pojmů velmi skromně, a já se tak mohl

s obchodem rozžehnat. Nesplnilo se mi to samozřejmě úplně, po nejrůznějších jednáních jsme se ale dohodli se společníkem tak, že mu dovolím, aby ponechal 5 let mé jméno v názvu firmy, a zavážu se, že mu během těch 5 let nebudu konkurovat, a on že mi za to zase zaplatí pěknou kulatou sumičku, takže jsem se dostal tam, kam jsem chtěl. K 1. t. m. jsem tedy vystoupil z podniku a můj čas konečně patří zase mně — tj. zatím jenom teoreticky, protože dokud nebude hotová bilance a advokáti nedají do pořádku příslušné dokumenty, nemohu odsud a bude mě to stát ještě hodně času, než všechno zařídím. Doufám ale, že někdy během příštího měsíce s tím budu hotov, a když mi dáte vědět, kde tou dobou budete, bylo by snad možné, abychom se všichni sešli někde v Německu. Jakou mám radost z toho, že jsem se zbavil toho zatraceného obchodu a mohu zase sám pracovat, to Vám snad ani nemusím říkat. Zvlášť proto, že to bylo možné právě teď, kdy se události v Evropě stále víc vyhrocují a jednoho krásného dne se může naprosto nečekaně rozpoutat bouře.

Lassallovská sekta zřejmě chce, ne bez ironie dialektiky, dospět právě svým nominálním znovusjednocením ke skutečnému rozpadu.[358] Schweitzer možná udrží pro nejbližší dobu většinu těch lidí ještě pohromadě, žádná strana nebo sekta však nevydrží, když z ní vyhazují jednoho předáka za druhým. Přitom vyjde tentokrát při praní špinavého prádla téhle krajně nečisté kliky najevo ledacos kuriózního, co může Schweitzerovi jenom uškodit. Základní podmínky pro založení skutečné německé dělnické strany jsou dvě: aby se lassallovská sekta rozpadla a aby „lidová strana“[105] přestala vodit saské a jihoněmecké dělníky za ručičku. Lassallovci se o svůj díl postarají teď už sami a požerou se navzájem, mnohem těžší ale bude oprostit se od těch jihoněmecko-republikánsko-šosáckých omezeností, které Liebknecht soustavně vtlouká do hlavy dělníkům. Už ta hloupost, napsat na vlastní noviny[15]: Orgán lidové strany — tj. jihoněmeckých šosáků! Kdyby byl Bebel alespoň trochu teoreticky na výši, nemohlo by se něco takového stát, připadá mi jako docela schopný chlapík, který má právě jen tento nedostatek. A pak přijde Liebknecht a požaduje, abychom se přímo postavili za něho a lidovou stranu proti Schweitzerovi! Přitom je přece

evidentní, že 1. máme s lidovou stranou jako se stranou buržoazní ještě mnohem méně společného než se Schweitzerovými lassallovci, kteří jsou alespoň dělnickou sektou, a 2. že Marx je jako tajemník Mezinárodního dělnického sdružení pro Německo *povinen* jednat slušně s *každým* předákem, kterého si dostatečný počet dělníků postaví do čela a zvolí do parlamentu.

Prosím Vás, abyste mi napříště psal jenom do bytu na výše uvedenou adresu.

Nedávno mi Marx poslal Vaši práci o léčení exantematických chorob větráním. Podle mého názoru provádíte to větrání ještě příliš umírněně. Tady se klidně nechávají okna ložnice otevřená na 3—12 palců bez zástěn apod. a jenom se dbá na to, aby pacient neležel *přímo v průvanu*. A dělá se to v létě v zimě. Přitom se podává v silných dávkách masový výtažek a portské, jinak takřka žádné léky. Léčili tak loni v listopadu mou služku na tyfovou horečku a loni v létě obě Marxovy neprovdané dcery na spálu. Myslel jsem si, že tahle metoda se obecně praktikuje v Německu už dávno, podle Vás tam však stále převládá ta stará — smrádek, ale teploučko.

Ozvěte se brzo. Se srdečným pozdravem

Váš

B. Engels

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

51

Marx François Lafarguovi

do Bordeaux

Paříž 10. července 1869

Milý příteli,

přijel jsem sem ve čtvrtek večer a vrátím se do Londýna v pondělí.[374]

Podle Vašeho dopisu, který jsem si znova přečetl, si zřejmě myslíte, že má žena je ještě zde. To je omyl.*

Zarazilo mě především to, že Laura je stále velmi nemocná a její zdraví je vůbec velmi chatrné.

Začínám touto poznámkou, protože vysvětluje zdánlivou apatii našeho Paula. Studium nepřerušil, ale nepřipravil se jaksepatří, aby mohl složit zkoušky.

Když jsem mu to vyčítal, odpověděl mi, a musím uznat, že právem, takto: „Než budu myslet na budoucnost, musím se postarat o dnešek. Laurin zdravotní stav vyžadoval ode mne tu největší péči. Nedovoloval dokonce, abych byl delší dobu pryč. Abych nevzbuzoval ve Vás a u své rodiny obavy, chtěl jsem to zatajit. Udělali jsme s Laurou dokonce všechno pro to, abychom nevyvolali podezření u paní Marxové."

Mluvil jsem s velmi dobrým lékařem, kterého Paul zve do rodiny. Řekl mi, že Laura musí absolutně k moři do lázní, a navrhl Dieppe, protože delší cesta by jí mohla ublížit.

Kromě toho mi Paul slíbil, že udělá po návratu z Dieppe všechno pro to, aby složil co nejdříve doktorát atd.

* Viz tento svazek, str. 363.

Musím Vám otevřeně říci, že zdravotní stav mé dcery mě vážně znepokojuje.

Náš vnuk* je roztomilý klouček. Ještě jsem neviděl tak pěkně utvářenou dětskou hlavičku.

Poroučím se Vaší choti.

Přijměte, drahý příteli, srdečné pozdravy od

Vašeho
Karla Marxe

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinénija,
2. vyd., sv. 32, 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Charles Étienne Lafargue.

52

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

Londýn 15. července 1869

Milý Kugelmanne,

Váš dopis z 2. června sem přišel, když jsem byl v Manchesteru.[355] Nejdřív ho zapomněli poslat za mnou a pak na něj zapomněli vůbec. Dostal jsem ho *teprve teď*, když jste mě naň upozornil svým dopisem ze 6. července. I ten jsem dostal teprve včera, protože jsem byl kvůli nemoci naší Laury týden *inkognito* v Paříži[374], kde, mimochodem řečeno, narůstající hnutí přímo bije do očí. Jinak bych si pospíšil odepsat Vám v době, kdy jste byl nemocen.

Pokud jde o „18. brumaire", jsou ta Meissnerova ujištění jen samé výmluvy.[679] Má tu věc od konce ledna. Předmluvu přirozeně nedostal, protože mi neposlal 2 poslední archy korektur. Ty mi přišly 23. června a poslal jsem mu je týž den zkorigované zpátky spolu s předmluvou. Zase tedy uplynuly více než 3 týdny, až jsme se dostali přímo do knihkupecké okurkové sezóny!

Do Německa přijedu až v září.[671] Pojedu hlavně kvůli dceři*. V každém případě bych se však přijel na Vás podívat na Helgoland (cestuji přes Hannover).

Pokud jde o ten Engelsův životopis, pošlete mi ho laskavě zpátky. Musí ho přepracovat, protože je teď určen pro jiné čtenáře.[680]

Zdravím srdečně Vaši milou paní a Fanynku.

Váš

K. M.

Poprvé otištěno rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Jenny Marxové.

53

Engels Hermannu Engelsovi

do Engelskirchenu[657]

Manchester 15. července 1869

Milý Hermanne,

jsi mi to ale pěkný kamarád. Že jsem si kvůli tomu kursu dopisoval s Tebou jako s *matčiným obchodním jednatelem*, to se rozumělo samo sebou.* Právě *proto* však, že jsi jejím jednatelem, nemůžeš přijít a říci, že se mám v té věci obrátit na matku přímo. To by bylo pěkné, kdybys chtěl to své jednatelství skládat pokaždé, když má druhá strana jiné názory nebo když Ti dojdou argumenty. Ne, panáčku, musíš zůstat v každém případě u vesla.

Tedy k věci: co znamenala naše úmluva, že budeme všechno přepočítávat podle kursu 6 tolarů 20 stříbrných grošů? Nic jiného než to, že obě strany, matka i já, se vzdávají u těch 10 000 liber št. kursovního zisku. Protože však matka *měla* na těch 7000 librách, které jsem jí splatil, určitý kursovní zisk, pokládal jsem za správné, abych i já měl svůj z toho malého zbytku. Ty si tu otázku příliš zjednodušuješ, když bez okolků tvrdíš, že právo na kursovní zisk má jenom matka.

Přehlížíš ostatně vůbec to, jak důkladně bereš sám sobě půdu pod nohama s tím diskontem, když zcela správně tvrdíš, že zainteresovanou stranou je vlastně jen matka. Splatím matce 1000 liber a dostanu na svůj dotaz odpověď, že je mám poslat firmě R. Funke & spol. ve směnkách vystavených na libovolnou dobu. To jsem udělal, a mám proto nárok na to, aby mi ty směnky byly v den splatnosti připsány k dobru. Co pak Funke s nimi udělal

* Viz tento svazek, str. 685.

v důsledku nějakých mně neznámých a mne se nijak netýkajících dohod mezi R. Funkem & spol. a Ermenem & Engelsem v Barmenu (2 firmy, do kterých mi, jak říkáš, vůbec nic není), to vůbec není moje věc, stejně jako to, co s nimi udělala banka, u které je Funke diskontoval. To Ti bude teď snad konečně jasné.

O žádném „ošizení" nemůže být vůbec řeč. Obchodníci z povolání, úplně stejně jako profesionální advokáti, si ale snadno přivykají dívat se na věc, kterou právě zastupují, jenom z té stránky, která je pro jejich stanovisko nejvýhodnější, zatímco ten, kdo se zabývá vědou, musí ze všeho nejdříve odvyknout právě téhle vlastnosti. To diskonto mě vedlo k domněnce, že se na tu věc nedíváš úplně nestranně, a proto jsem od té doby pokládal za nutné dohlížet na vlastní zájmy trochu víc sám.

Že bych si *já přál*, aby se účty vedly kvůli *Tvému* pohodlí v tolarech, na to si vůbec nevzpomínám. Přehlížíš jenom, že všechny Tvé důkazy, spočívající na pouhém faktu, že těch 10 000 liber št. zůstalo *v můj* prospěch tady v Manchesteru, dokazují i to, že já bych byl při kursu 6 tolarů 20 stříbrných grošů povinen remitovat v *tolarech*, protože nemůžeme přece chtít, aby matka na tom prodělávala. Co tedy znamená argument, kterým se dokazuje, že při vysokém kursu mám platit v šterlincích a při nízkém v tolarech, jistě sám chápeš.

Rád bych se Tě ostatně zeptal, zda jste tu přízi na cívkách a ty hedvábné nitě, co jsem pro Vás koupil, připsali matce k dobru podle denního kursu nebo za 6 tolarů 20 stříbrných grošů, ačkoli při Tvé horlivosti, s jakou pečuješ o matčin kursovní zisk, nepochybuji, že to bylo podle denního kursu.

Ale už dost. Protože Ti zřejmě dochází trpělivost a ta věc nestojí vůbec za námahu, udělám Ti to kvůli a zaplatím ve šterlincích. S Gottfriedem* jsem se dohodl, že mi splatí 1. srpna a pak každé dva měsíce po 1000 librách št., a já využiji podle možnosti těch prvních splátek k tomu, abych se vyrovnal s matkou. Je ovšem pravděpodobné, že Gottfried první splátku pozdrží, dokud nebude hotová bilance a podepsány smlouvy, což může trvat ještě dalších

* Ermenem.

14 dní, a proto Tě prosím, abys nepočítal s tím, že to určitě dostaneš na den přesně. Buď tedy tak laskav a pošli mi můj běžný účet uzavřený k 30. červnu, s mým zdejším kontem by to trvalo dlouho, protože je pro časté vybírání peněz nepřehledné, takže se na ně raději nespoléhám, zvlášť když nemám z něho výpis a v kanceláři bych si je mohl prohlédnout jen zběžně. Celé přibližné saldo dostaneš pak 1. v srpnu cca 800—900 liber, 2. v říjnu 1000 liber a 3. v prosinci zbytek; prosím tedy, abys mi včas oznámil, kam a jak Ti to mám převést.

Právě přišel Tvůj dopis z 13., podepíšu to hned, jen co se dostanu do města a setkám se s vicekonzulem, pravděpodobně zítra. Buď ale tak laskav a informuj se, co musím udělat, abych byl ušetřen dalších zásilek, které mi posílá Královský okresní soud v Bochumu ve věci Spojené engelsburské společnosti. Čas od času sem chodí na mou adresu tlusté oběžníky na těžkém, špatném konceptním papíru, s pečetí jako dvoutolar a nápisem „služební věc, porta prosto"; anglická pošta, které je čerta do okresního soudu v Bochumu, mi za to ale počítá 3—5 šilinků. Před týdnem jsem tak dostal dopis se jmény všech akcionářů Spojené engelsburské, s návrhem na sloučení a výzvou, abych se k tomu vyjádřil. Dověděl jsem se z toho, že možná budu mít jednou to potěšení vlastnit $3\frac{601}{672}$: 8 kuksů, domnívám se ale, že taková informace přijde při portu 4 šilinky 8 pencí přece jen příliš draho. Kdybych jen dokázal přečíst jméno toho dobráka okresního soudce, který se pod to podepsal, poslal bych mu velmi zdvořilé psaníčko s prosbou, aby mi dali se Spojenou engelsburskou laskavě pokoj, ale oni se ti pruští úředníci podepisují nečitelně právě proto, aby se jim na nic nemohlo odpovídat. Buď tedy tak laskav a dej tomu nečitelnému muži na vědomí, že se tady právo dortmundského a bochumského soudu posílat zásilky nevyplaceně neuznává a že mu budu vděčen, když bude v souladu s plnou mocí posílat všechna sdělení matce.

S firmou je to tak: Gottfriedovi záleží na tom držet ji tak dlouho, dokud ji budete držet *Vy*, protože jinak byste mohli požadovat část toho, co zbude po firmě Ermen & Engels v Manchesteru. Angažovat se pro Vás, to jsem nutně považoval nejenom za

zbytečné, ale i za škodlivé, protože 1. máte slib P. Ermena, který vám zaručuje Vaše práva *zde*, a 2. jsou zde dobrozdání právníků, která jsem vzal za bernou minci. Pokud Petr Ermen *žije*, G. Ermen na Vás nemůže; kdybych věděl, že to Vaše právo není tak skálopevné, tím spíše bych na to neupozorňoval Gottfrieda svými návrhy; a k tomu, že Vám nebude upírat Vaše právo ani *po* smrti P. Ermena, by se G. Ermen nezavázal. Máme ho ale v hrsti tím, že jsem mu dal právo používat našeho jména v názvu firmy jenom 5 let, a ačkoli jsem mu slíbil, že mu ani potom nebudu překážet, závisí to stejně jako např. má diskrétnost ohledně obchodního tajemství atd. úplně na jeho počínání, hlavně vůči Vám, jak jsem mu to také přímo řekl.

Na těch 10 000 librách št., které jsem právě uložil do akcií, jsem vydělal 30. června při zvýšení kursu netto 170 liber, střízlivě odhadnuto. Vynášejí mi v průměru $5^{7}/_{8}$ % vloženého kapitálu. Jsou to hlavně akcie plynáren, a pak vodáren a železnic, všechno anglické společnosti.

Má svoboda se mi líbí každým dnem víc a víc. Bohužel mám ještě příliš běhání, než abych mohl začít s důkladným studiem něčeho konkrétního, ale i k tomu brzo dojde.

Kvůli té přízi jsem mluvil se Schunckovým nákupčím a poslal jsem mu také lístek, jehož opis přikládám pro Vaši potřebu. Pokud jde o nitě, změnila se od doby, co jsem je naposled kupoval, kvalita natolik, že uděláte nejlíp, když si je objednáte až po vyzkoušení, budete-li nějaké potřebovat. Také u příze bude nejlíp, když zavážete Schuncka, aby se *držel* druhů uvedených v mém lístku, jsou to ty, které tu používáme už 20 let a jsou *pro Vás nenahraditelné*, pokud se nezmění jejich kvalita.

Zdravím srdečně Emmu, drobotinu a všechny sourozence. Přikládám pár řádek pro E. Blanka.

Tvůj
Bedřich

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

54

Engels Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

Manchester 28. července 1869

Milý Kugelmanne,

přikládám životopis přistřižený pro „Zukunft“[680] a opatřený odkazy na „18. brumaire“. Že ho tam napřed opíší, to velmi vítám, protože bude líp, když Weiss *nebude* vědět, že je ode mne.

Kvůli té cestě Vám Marx napíše nebo Vám snad už napsal. Do Karlových Varů ho určitě nedostanete, a pokud jde o mne, protahuje se ta uzávěrka bilance atd. natolik, že vůbec nevím, *kdy* budu moci odjet, před 15.—20. srpnem to ale určitě *nebude*. Je to hrozná otrava, ale je to naposled, co mě obchod tak trápí, a tak nad tím nesmím moc fňukat. Takhle Vás ale letos sotva uvidím, protože do Karlových Varů se těžko dostanu.

Abych ten životopis vyexpedoval ještě dnes, musím tímto končit — tedy zase až příště, a ať Vám Karlovy Vary udělají dobře na ty žlučové kaménky. Jedna z mých švagrových z Barmenu je měla také, ale šťastně se jich zbavila, zase se spravila, ztloustla a vrátila se jí dobrá nálada.

Váš

B. E.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

55

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 30. července 1869

Milý příteli,

měl jsem asi 12 dní (ještě to úplně nezmizelo) na levé ruce absces (karbunklový), něco jako se mi udělalo za pobytu v Manchesteru u Engelse[355] v levém podpaží. To ale není hlavní důvod, proč Vám odpovídám na Váš dopis ze 17. t.m. až nyní. Protože bych byl nerad křížil Vaše plány a měl jsem také osobní zájem na Vaší společnosti, podnikl jsem různé kroky, abych všechno zařídil podle Vás. Ale je to *naprosto nemožné. Musím* být koncem srpna v *Holandsku* u příbuzných*, kde se budou vyřizovat různé záležitosti, které se mne velmi podstatně týkají a mají pro mne velký význam. Můj návrh, odložit schůzku na jindy, byl kategoricky odmítnut, protože lidé, se kterými se mám sejít, jsou vázáni obchodními záležitostmi a mají na schůzku v Zalt-Bommelu jen určitý čas.

Odjedu tedy z Londýna koncem srpna.[671] Musíte mi napsat, kdy se vrátíte do Hannoveru. Uvidím, nakolik se tomu budu moci přizpůsobit na další cestě.

Zdravím srdečně Vaši milou paní a Fanynku.

Váš
K. M.

P. S. Navíc ještě přijede během srpna do Londýna Lafargue s manželkou a synáčkem.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Philipsových.

56

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 13. srpna [1869]

Milý Jungu,

právě jsem dostal Váš dopis (ve 2 hodiny).

Rozhodně tam jděte.[681] Vyslání Applegartha vlastním svazem ukáže lidem na kontinentě, že angličtí dělníci nejsou vůči Internacionále tak lhostejní, jak tvrdí zlí jazykové. Je jen škoda, že se Applegarth vůbec neúčastní našich nynějších diskusí, aby byl schopen zastávat naše názory.

Nebudeme-li opatrní, mohou ti hlupáci z Denmark Street natropit mnoho zla. Měl by se také napsat dopis našemu Polákovi* — já nemám jeho adresu.

Váš oddaný

K. M.

Poprvé otištěno rusky v knize „Bazelskij kongress I Intěrnacionala 6—11 senťabrja 1869 g.", 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Antonimu Žabickému.

57

Marx Lauře Lafarguové

do Londýna

Hannover 25. září 69

Moje milá Kakadu,

je mi líto, že nemohu oslavit narozeniny svého drahého ptáčátka doma, ale v myšlenkách je Old Nick s Tebou.[682]

Du bist beslôzen
In mînem Herzen.*

S radostí jsem se dočetl v dopise od bábinky** (napsaném v jejím obvyklém zábavném slohu, ona je skutečný virtuos v korespondenci), že se uzdravuješ. Doufám, že našemu malému miláčkovi Šnapíkovi*** bude brzy lépe. Zároveň zcela souhlasím s Kugelmannovým názorem, aby se *okamžitě* konzultoval dr. West (nebo kdyby byl nepřítomen, některý jiný lékař). Věřím, že Ty a Lafargue se v tomto případě podřídíte mé otcovské autoritě, na niž, jak dobře víš, nemám ve zvyku se odvolávat. Není nic těžšího než léčit dítě. V žádném jiném případě není okamžitý zásah naléhavější a jakýkoli odklad zhoubnější. Za žádných okolností nesmíte pospíchat s odjezdem z Londýna. Bylo by to pro dítě skutečně nebezpečné a sobě bys neprospěla. V této věci Vám každý lékař poradí stejně.

Jsem rád, že je po basilejském kongresu[336] a že dopadl poměrně tak dobře. Vždycky mě při takové příležitosti rozčiluje, že je strana veřejně vystavena na odiv „se všemi svými neduhy". Žádný z účin-

* Skrývám Tě ve svém srdci.[683]
** Möhmchen, tj. Marxova žena Jenny.
*** Charles Étienne Lafargue.

kujících nebyl na výši principů, ale vedle tuposti vyšších tříd chyby dělnické třídy úplně zanikají. V každém, i v tom nejmenším německém městečku, kterým jsme projeli, byl místní plátek plný zpráv o tom, co se dělo na „tomto hrůzostrašném kongresu".

My jsme tu jako v zajetí. Kugelmannovi nechtějí ani slyšet o nějakém brzkém loučení. Zároveň se Jennino zdraví díky změně vzduchu a prostředí hodně zlepšilo.

S Liebknechtem se patrně setkám za několik dní v Brunšviku. Já odmítám jet do Lipska a on nemůže přijet do Hannoveru, protože Prusové by mu asi na dobu nynějšího přerušení zasedání říšského sněmu[421] poskytli bezplatné ubytování.

Upřímně děkuji Paulovi za podrobný dopis[684]. Srdečně zdravím všechny u Vás a nastokrát líbám Tebe a mého milého maličkého Šnapíka.

Adio, drahoušku.

Vždy Tvůj
Old Nick

[Na poslední stránce dopisu je napsáno Marxovou rukou:]
Lauře

Poprvé otištěno německy v „Die Neue Zeit", sv. 1, č. 2, 1907—1908

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

58

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

Londýn 12. října 1869

Milý Kugelmanne,

píši ve velkém spěchu, protože právě přijeli Tusinka a Engels. Z těchto řádek vidíš, že jsme se během včerejška šťastně dostali do Anglie.[671] Zažili jsme několik dobrodružství na moři i jinde, o čemž podá zprávu Jenička.

Zdravíme zatím srdečně celou rodinu.

Tvůj

K. M.

Zvlášť zdravíme paní hraběnku a Sůvičku*! Pozdravy posílají i Engels, Lafargue, moje žena atd. Maličkému** je zase líp.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Kugelmannovu manželku Gertrudu a jejich dceru Františku.
** Charlesi Étiennu Lafarguovi.

59

Marx Paulovi a Lauře Lafarguovým

do Paříže

Londýn 18. října 69

Milý Paule a Lauro,

posílám Vám dnes rukopis pana Kellera[685]. Nemohu najít jeho adresu. Musíte ji tedy s pomocí Schilyho získat od M. Hesse.

Řekněte panu Kellerovi, aby pokračoval. Vcelku jsem s jeho překladem spokojen, i když nemá švih a je příliš nedbalý.

Udělá nejlépe, když mi *Vaším prostřednictvím* bude posílat každou kapitolu. Kapitolu IV rozdělím na menší části.[686]

Změny, které jsem udělal v této II. kapitole, není nutné převzít, ale ukazují, jak bych si představoval korektury.

Co se týče slova „*Verwertung*"*, viz mou poznámku na str. 12 jeho rukopisu. Pro francouzského čtenáře k tomu musí udělat poznámku.

Pochybuji, zda bude vyhovovat francouzským sazečům, že je *podtrženo* mnoho *slov*.

My v němčině užíváme slova „Prozess" (procès)** pro ekonomické pohyby, jako Vy říkáte chemický proces, nemýlím-li se. On to překládá jako „phenomena"***, což je nesmysl. Nemůže-li najít jiné slovo, musí to vždycky překládat jako „mouvement"† nebo něco obdobného.

Polibte za mne miláčka Šnapíka††.

Váš
Old Nick

* „zhodnocení".
** „proces".
*** „jevy".
† „pohyb".
†† Charlese Étienna Lafargua.

Dostal jsem dopis z Petrohradu. Jeden Rus mi posílá svou práci (v ruštině*) o postavení rolnictva a pracující třídy vůbec v této zaostalé zemi.[424]

[Poznámka P. Lafargua psaná francouzsky]

Upozornit Kellera na to, že podtečkovaná slova v textu zůstávají.

Poprvé otištěno ve sborníku „Annali", roč., I. Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* V rukopise: v němčině.

60

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[665]

Londýn 29. listopadu 1869

Milý Kugelmanne,

Jenička Ti poslala asi před 5 týdny dopis* — vlastně dva dopisy, jeden Tobě a jeden paní hraběnce**. Byl v něm portrét *G. Weertha* — a protože se dá těžko nahradit, druhý bychom poslat nemohli, chtěla by se co nejdřív dovědět, zda jste její zásilku dostali nebo ne.

Určité podezření o dodržování listovního tajemství a spolehlivosti poštovního styku vzbudilo u nás to, že jeden dopis, který jsem posílal z Hannoveru Engelsovi***, byl viditelně otevřen a pak zase velmi neobratně zalepen. Engels obálku uschoval, abych se mohl o tom přesvědčit na vlastní oči.

Mé dlouhé a do jisté míry trestuhodné mlčení si musíš vysvětlit tím, že jsem musel dohánět spoustu práce nejen pro svá vědecká studia, ale také v souvislosti s *Internacionálou*, že jsem se kromě toho pustil do *ruštiny*, abych si mohl přečíst knihu o postavení dělnické třídy (samozřejmě včetně rolnictva) v Rusku, kterou jsem dostal z Petrohradu,[421] a konečně že můj zdravotní stav není nijak uspokojivý.

Pravděpodobně jsi už viděl ve „*Volksstaatu*" rezoluce proti Gladstonovi o otázce irské amnestie†, které jsem navrhl. Napadl

* Viz tento svazek, str. 783–785.

** Gertrudě Kugelmannové.

*** Viz tento svazek, str. 423–424 a 427–428.

† „Návrh rezoluce generální rady o politice britské vlády vůči irským vězňům".

jsem teď Gladstona — a vzbudilo to tady rozruch — stejně jako dříve Palmerstona.* Zdejší emigranti-demagogové napadají s oblibou z bezpečné vzdálenosti despoty na kontinentě. Pro mne to má ale půvab jen tehdy, když se to děje vultu instantis tyranni**.

Mé vystoupení v otázce irské amnestie mělo však, stejně jako můj další návrh — prodiskutovat v generální radě poměr anglické dělnické třídy k Irsku a přijmout k tomu usnesení*** — přirozeně ještě jiné cíle než se nahlas a rozhodně vyslovit pro utlačované Iry proti jejich utlačovatelům.

Dospěl jsem postupně k přesvědčení — a jde jen o to, vštípit je do hlavy anglické dělnické třídě —, že se tady v Anglii nikdy nezmůže na nic rozhodujícího, dokud se ve své politice vůči Irsku nedistancuje co nejvýrazněji od politiky vládnoucích tříd, dokud nepůjde nejenom společně s Iry, ale nedá také sama podnět k rozpuštění Unie, utvořené v roce 1801[39] a k jejímu nahrazení svobodnými federálními vztahy. A nesmí to udělat jen jako projev sympatií vůči Irsku, nýbrž jako něco, co si vyžadují zájmy anglického proletariátu. Neudělá-li to, dá se anglický lid vodit i nadále vládnoucími třídami na provázku, protože pak bude muset on s nimi stát v jedné frontě vůči Irsku. Každé hnutí lidu v Anglii samé je paralyzováno roztržkou s Iry, kteří tvoří ve vlastní Anglii velmi významnou část dělnické třídy. *První podmínku* emancipace v Anglii — svržení anglické pozemkové oligarchie — není možné realizovat, protože na její zdejší postavení nelze zaútočit, dokud udržuje silně opevněné předsunuté postavení v Irsku. Tam ale, jakmile to vezme irský lid do vlastních rukou, jakmile si začne dávat zákony a vládnout si sám, jakmile se stane autonomním, bude likvidace pozemkové aristokracie (většinou jsou to právě zase *angličtí landlordi*) nekonečně snadnější než tady, protože v Irsku to není jenom prostá ekonomická otázka, ale také otázka *národní*, landlordi tam totiž nejsou jako v Anglii tradiční hodnostáři a představitelé národnosti, nýbrž její utlačovatelé, nenávidění na smrt. A nynějším poměrem Anglie k Irsku je ochromen nejen její vnitřní sociální vývoj, ale také její

* „Lord Palmerston".
** před tváří hrozícího tyrana.
*** Viz tento svazek, str. 443–444.

zahraniční politika, hlavně vůči Rusku a Spojeným státům americkým.

Protože však anglická dělnická třída má při celkové sociální emancipaci nesporně rozhodující váhu, musíme nasadit páku právě tady. Anglická republika za Cromwella ztroskotala fakticky na — Irsku.[687] Non bis in idem!* Irové vyvedli anglické vládě skvělý kousek tím, že zvolili „odsouzeného zločince" O'Donovana Rossu za poslance.** Vládní listy už hrozí, že bude zrušen Habeas Corpus Act[475], že znovu zavládne teror! Anglie fakticky Irsku nikdy jinak nevládla, a dokud bude trvat nynější vztah, ani mu nikdy *nemůže* vládnout jinak než nejhnusnějším terorem a nejhanebnější korupcí. [...]

Ve Francii to pokračuje zatím dobře. Na jedné straně se kompromitují zvetšelí demagogičtí a demokratičtí kříklouni všech směrů. Na druhé straně tam ženou Bonaparta na cestu ústupků, na které si musí zlámat vaz.

K Eulenburgovu skandálnímu vystoupení[688] v pruské sněmovně poznamenává včerejší „*Observer*" (*vládní* týdeník): Napoleon prý řekl: „Oškrábejte Rusa a najdete Tatara." Pokud jde o Prušáka, nemusí se ani oškrabovat, aby se našel — *Rus*.

Apropos. Křestní jméno Reicha, doktora medicíny, je Eduard, a podle předmluvy k jeho knize bydlí zřejmě v Gotě.[689]

Zdravím srdečně paní hraběnku a Fanynku.

Tvůj
K. Marx

Nemohli bychom dostat tu brožuru, kterou vydali v Bielefeldu k Freiligrathovu jubileu?

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Podruhé se to už nestane!
** Viz tento svazek, str. 441.

Podle rukopisu přeloženo z němčiny.
Marx, K. – Engels, B.: Spisy. Sv. 32.

1870

61

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 8. ledna 1870

Milý Jungu,

nejprve Shawův[690] pohřeb, potom další události mi zabránily poslat Vám „oběžník" pro Ženevu* dříve.

V textu jsou „změny" — vyškrtával jsem, několik vět jsem přidal a velmi často jsem opravoval formulace.

Musíte to tedy znovu přepsat (co možná rychle), aby se text, který dnes posílám do Bruselu, shodoval s textem poslaným do Ženevy. Jakmile budete hotov, odevzdejte rukopis Dupontovi.

S poručením Vaší rodině

Váš oddaný

Karel Marx

Kromě opisu „poselství" pro Ženevu jsem bruselskému výboru dal zevrubnou zprávu[691], „pour les encourager"** a také jim trochu ukázal, jaké nesmysly se hlásají v Ženevě.[692]

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* K. Marx, „Generální rada federální radě románského Švýcarska".
** abych je povzbudil.

62

Marx Césarovi De Paepe

do Bruselu

Londýn 24. ledna 1870

Milý občane De Paepe,

píšu Vám jen s námahou. Mám totiž levou paži obvázanou. Koncem minulého měsíce se mi počal tvořit u podpaží na žlázách vřed. Zanedbal jsem to a teď trpím za své hříchy. Několik dní po tom, co jsem odeslal dopis do Bruselu*, stala se bolest nesnesitelnou a já jsem se dostal do rukou lékařům. Podstoupil jsem dvě operace. Hojí se to, ale jsem stále v lékařském ošetření a musím sedět doma.

Píšu Vám tento dopis především proto, abych Vás požádal o jednu osobní laskavost. Pravděpodobně víte, že část anglické buržoazie vytvořila jakousi *land ligue*[693] proti *Land and Labour Ligue*[432] dělníků. Jejich oficiálním cílem je přeměnit anglické pozemkové vlastnictví v parcelové vlastnictví, a vytvořit tak rolnictvo, samozřejmě jen a jen ku prospěchu lidu. Jejich skutečným cílem je útok na pozemkovou šlechtu. Chtějí, aby se mohlo s půdou svobodně obchodovat, a tak ji dostat z rukou landlordů do rukou kapitalistů. S tímto záměrem uveřejňují sérii populárních pojednání pod názvem „*Cobden Treaties*"**, kde se drobné vlastnictví líčí nejrůžovějšími barvami. Jejich parádní vzor je *Belgie* (zejména *Vlámové*). Podle nich žijí rolníci v této zemi jako v ráji. Navázali spojení s panem Laveleyem, který jim dodává materiál pro ty jejich chvalozpěvy. Protože právě píšu v II. dílu „*Kapitálu*" o pozemkovém vlastnictví,[694] myslím, že by bylo dobré, kdybych si tam poněkud podrobněji všiml struktury pozemkového vlastnictví v Belgii a belgického zemědělství. Byl byste tak laskav a napsal mi *názvy nejdůležitějších knih*, s nimiž bych se měl seznámit?[695]

* Viz tento svazek, str. 720.
** „Cobdenovy smlouvy".

Moje nemoc mi přirozeně nedovolovala, abych se v posledních týdnech zúčastňoval generální rady.* Včera večer mě navštívil podvýbor (výkonný výbor), jehož jsem členem. Mimo jiné mi sdělili obsah dopisu, který poslal pan Hins Stepneymu. Poněvadž Stepney myslel, že se budu moci zúčastnit zasedání generální rady (25. ledna), neposlal mi výtah tohoto dopisu. Vím o něm jen z doslechu.[507]

Především se v Bruselu pravděpodobně věří, že ženevská krize, změna v redakci „Égalité",[516] byla způsobena rezolucemi generální rady**. To je omyl. Jung byl tak zaneprázdněn svým hodinářským zaměstnáním, že neměl čas opsat a rozeslat rezoluce pro Ženevu *před* **16.** *lednem. Mezitím* dostal dva dopisy od H. Perreta, tajemníka románského výboru. První dopis, datovaný *4. ledna*, je oficiální. Obsahuje sdělení románského výboru generální radě, ve kterém se říká, že několik redaktorů „*Égalité*" se dohodlo, že zahájí veřejnou kampaň proti generální radě *a* proti těm švýcarským výborům, s kterými nesouhlasí, ale že jednají *proti* vůli románského výboru.

Druhý dopis, datovaný později, ale i ten přišel *dříve*, než Jung rozeslal rezoluce generální rady, je důvěrný dopis, který adresoval Perret Jungovi.[696] Pro Vaši informaci opisuji z něho doslovné úryvky. Poněvadž jde o soukromý dopis, nemusím snad podotýkat, že je nemáte sdělovat belgické radě a že jméno pisatele musí zůstat utajeno.

„...Bakunin opustil Ženevu. Tím lépe. Tito lidé zanášejí mezi nás rozvrat. Byli hlavou *Aliance*.[285] Tito demokraté jsou autoritáři, nesnášejí odpor, jsou to Bakunin, Perron a Robin, všichni tři stáli v čele časopisu ‚*Égalité*'. Bakunin nás svými osobními útoky připravil v Ženevě o 200 nebo 300 předplatitelů. Robin je ještě větší autoritář než on, osoboval si právo všecko u nás změnit, to se mu nepodaří, nedáme si poručníkovat od takových pánů, kteří se pokládají za nepostradatelné. Pokoušeli se vykonávat nátlak na federální výbor, s tím nepochodili, nehodláme se dát od nich zavléci do dobrodružství a způsobit rozkol v našich sekcích. Věřte tomu, *Aliance* je pro nás nebezpečná, právě teď. Jejich plánem v Ženevě bylo — už dávno

* Viz tento svazek, str. 747.

** K. Marx, „Generální rada federální radě románského Švýcarska".

jsem to tušil — dostat do čela všech spolků příslušníky *Aliance*, aby ovládli federaci. Kdybyste věděli, jakých prostředků používají — *pomlouvají* v sekcích osoby, které se nedají od nich ovládat, udělali všecko, aby v Basileji znemožnili mou kandidaturu, totéž Grosselinovi... Všimněte si toho manévru, poslat do Basileje jenom členy Aliance, Henga, Brosseta, Bakunina. To se jim úplně nepodařilo. Kromě toho vyžebral* plné moci z Lyonu, Neapole, tyhle prostředky nejsou morální. Odjeli do Basileje dříve než my, aby tam připravili své intriky... Na kongresu[336] došlo k něčemu, co jsem tušil, ale neměl jsem jisté důkazy. Martinaud, delegát neuchâtelské sekce, měl mandát[697] podepsaný Guillaumovým bratrem, podvržený, falešný mandát, *máme v rukou důkazy*. Neuchâtelská sekce nebyla ještě definitivně ustavena a prozatímní výbor nám napsal, že nezná ani Guillauma, ani Martinauda. To je morálka apoštolů *Aliance*, neboť Guillaume a někteří lidé z Locle jsou jejich přátelé. Mimoto vydávání ‚*Progrès*' snížilo počet předplatitelů ‚*Égalité*' a náš časopis byl přece založen všemi a musíme ho podporovat.

Poslední novinka — dobrodruzi z *Aliance* právě dali výpověď z ‚Égalité', jsou to Perron, Robin a někteří jiní více nebo méně schopní. Malý státní převrat à la Bakunin a à la Robin. *Chtěli donutit federální výbor, aby propustil* jednoho člena redakce,** který se jim stavěl na odpor a odsuzoval útoky na různé výbory a na generální radu. Nechceme použít násilí vůči těmto lidem, povedeme s nimi ještě skrytý boj, ale zdá se, že Aliance ztrácí hodně svých členů, slábne, tím lépe."

Potud výpisky z Perretova dopisu.

Jestliže pan Hins ještě nesdělil obsah mého dopisu (a rezoluci generální rady) belgické radě***, *udělá dobře, jestliže úplně vypustí odstavec o Bakuninovi*. Nemám jeho opis, ale vím, že jsem psal v podráždění způsobeném bolestmi. Nepochybuji tedy, že se panu Hinsovi forma tohoto odstavce nelíbí. Ale co se týče podstaty, co se týče faktů, nezávisí ani na tom, že jsem je špatně vyjádřil, ani na dobrém mínění pana Hinse o Bakuninovi. Fakt je, že *Aliance*, kterou Baku-

* Michail Bakunin.
** Veriho.
*** Viz tento svazek, str. 720.

nin uvedl v život a která se rozpustila *jen zdánlivě*, představuje nebezpečí pro *Mezinárodní sdružení*, je dezorganizační živel.

Říkají mi, že pan Hins má ještě námitky proti výrazu „le bonhomme Richard"* v odstavci, který se týká Bakunina. To je „*slip of the pen*"** a lituji toho tím spíš, že Richard je jeden z nejaktivnějších členů Sdružení. Použil jsem toho výrazu jen proto, abych naznačil, že v uvedené korespondenci přijímá příliš důvěřivě názory, které si ani neověří. Ostatně sotva jsem to napsal, Richard podal nový důkaz své zbrklosti. Poslal radě dopis, který obsahoval hotový rozsudek, v němž určité osoby, členové jedné, abych tak řekl odpadlické sekce v Lyoně, byli označeni za *bídáky*, *zrádce* a za *vyloučené* ze Sdružení. Byli jsme požádáni, abychom tento rozsudek opsali, orazítkovali, podepsali a vrátili poštou. A to všechno bez jakýchkoli důkazů, bez dokladů, bez poskytnutí práva obhajoby!

Ještě jsem slyšel, že pan Hins vytýká anglické Zprávě o basilejském kongresu[450], že je v ní potlačeno všechno, co se týká otázky dědictví. To je zřejmě nedorozumění. Na stránkách 26—29 je jak zpráva generální rady***, tak i zpráva výboru jmenovaného v Basileji a stručný obsah diskuse o této otázce. Anglickou zprávu o práci kongresu psal ostatně Eccarius. Rada jmenovala komisi, aby tuto zprávu přezkoumala. Byl jsem sice jmenován členem této komise, ale odmítl jsem tam chodit, poněvadž jsem nebyl na kongresu a nejsem tedy kompetentní, abych posuzoval přesnost zprávy. Celá moje spolupráce se omezila na čistě stylistické úpravy.

Jestliže rezoluce přijaté generální radou nemají nakonec to štěstí, aby uspokojily pana Hinse, zřejmě uspokojily románskou radu, protože čtrnáct dní před jejich přijetím se usnesla vyprostit se z diktatury Aliance.

Váš oddaný

K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* „šosák Richard" (Albert Richard).
** To mi „uklouzlo pero".
*** K. Marx, „Zpráva generální rady o dědickém právu".

63

Engels Carlu Kleinovi a Friedrichu Mollovi

do Solingen[698]

86, Mornington Street, Stockport Road
Manchester 8. února 1870

Milí přátelé,

velice Vás prosím za prominutí, že jsem Vám dosud neodpověděl na Váš dopis z 3. prosince.[476] Na omluvu mohu jenom říci, že jsem Vám chtěl napsat něco hodně příjemného, a proto jsem se také musel napřed trochu poradit, co by se dalo pro družstvo udělat. I když nemám ani teď moc potěšující zprávy, není to, jak se přesvědčíte, moje vina.

Mám ještě v dobré paměti Solingen anno 48 a 49. Nejenže byli tehdy solingenští dělníci nejvyspělejší a nejrozhodnější z Porýnské provincie, jak se také ukázalo při událostech v Elberfeldu[699]; já osobně jsem jim zvlášť zavázán, neboť solingenský oddíl, s kterým jsem táhl do Elberfeldu, mě podporoval a chránil proti zbabělému a zrádnému bezpečnostnímu výboru „radikálních" buržoů. Nebýt Solingenských, dali by mě tito buržoové zabásnout, a já bych tam zůstal pravděpodobně jako obětní beránek pro pány Prušáky. Také velmi dobře vím, že Solingenští po celou dobu triumfálního lassallovského tažení nevystupovali jako odchovanci nového učení, nýbrž jako lidé, kteří jsou už drahná léta v socialistickém hnutí, k novému spolku[155] se sice připojili, ale nemuseli se tam od něho ničemu učit. A právě tak dobře vím, že přítel Klein si troufl, právě když Lassalle byl zbožňován jako Mesiáš, připomenout jemu i dělníkům, že skupina „Neue Rheinische Zeitung" přece už také něčím přispěla k osamostatnění dělníků.[479]

Vzhledem k tomu mě to dvojnásob mrzelo, že mi moje vlastní prostředky nedovolují, abych podal družstvu pomocnou ruku tak, aby mu to opravdu pomohlo. Ta troška peněz, kterou mám, je tak vázána, že se jí při nejlepší vůli — a jistě aspoň v nejbližších letech — nemohu dotknout, ani pro své osobní účely. Mohu tedy volně nakládat jen se svými příjmy a ty také nejsou na zdejší poměry skvělé. Ale abych přece dokázal svou dobrou vůli, přikládám *50 tolarů* v pruské bankovce I. Lit. C. N. 108, 126 a prosím, abyste mi poslali příslušný obligační úpis, úroky ale nepřipisujte mně, nýbrž rezervnímu fondu družstva.

Radil jsem se o té věci* s Marxem a pak jsme se poptávali, zda bychom nesehnali pro družstvo nějaké peníze. Marx také zná lidi, kteří mají peníze a dá se od nich čekat i dobrá vůle. Ale ten člověk, který by nám v tom pomohl, odcestoval na několik měsíců, a *do té doby* se nedá nic dělat. Teď máme tento plán: Jestliže se nám podaří vzbudit u těchto lidí zájem, vyzveme je, aby do Solingen poslali někoho, kdo by sám přezkoumal stav družstva. Bylo by pak nutné, abyste té osobě předložili všechny knihy a doklady, a vysvětlili s naprostou otevřeností všecko, co bude třeba. Neboť jinak není možné od lidí žádat, aby dávali do podniku peníze, a kdybych sám mohl vložit větší sumu, přijel bych napřed do Solingen a udělal bych totéž. V obchodních věcech je každý povinen dát si sám dobrý pozor, neboť každý se může mýlit a zvláště ten, kdo má na věci zájem. Přitom takový člověk — který by samozřejmě byl v Solingen úplně neznámý — by dal své čestné slovo, že nijak nezneužije informací, které dostane. A jestliže se přesvědčí o solidnosti podniku a důvěryhodnosti jeho vedení, pak doufáme, že se sejde na obligacích pěkná suma.

Navrhuji Vám to přirozeně jenom jako náš operační plán a nechtěl bych, abyste si už teď dělali velké naděje, neboť je jasné, že nemůžeme naprosto disponovat s penězi druhých lidí. Za nic na světě bych nechtěl, aby se družstvo spoléhalo na nějaké vyhlídky, které se mohou uskutečnit nejdříve za několik měsíců, možná že se ale vůbec neuskuteční, a aby se pustilo do podniků, které by vy-

* Viz tento svazek, str. 465 a 467—468.

čerpaly jeho prostředky, a dostalo se tak do úzkých. Mohu jen slíbit, že v této věci uděláme, co bude v našich silách, a zůstávám s nejlepším přáním zdaru družstvu a úspěchů všem členům

s pozdravem a stiskem ruky

Bedřich Engels

Mám nyní adresu, jak je uvedena v záhlaví.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

64

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[665]

Londýn 17. února 1870

Milý Kugelmanne,

včera jsem si poprvé po dlouhé době zase vyšel na čerstvý vzduch.

Nejprve pracovní záležitosti: Buď tak hodný a pošli *obratem* 1 exemplář „Vogta" Asherovi a spol., Unter den Linden 11, Berlín. Budu rád, dáš-li si vystavit na odeslanou knihu poštovní stvrzenku a *zašleš-li* mi ji. Dále Ti budu vděčný, zjistíš-li mi, *kdy* asi Ti psal C. Hirsch kvůli „Vogtovi".

Brožura, kterou jsi mi poslal, je jedním z plaidoyerů, kterými privilegované stavy německo-rusko-baltských zemí momentálně apelují na německé sympatie.* Ty *mrchy* se odjakživa vyznamenávaly služební horlivostí v ruské diplomacii, armádě a policii a od té doby, co země připadly od Polska k Rusku, s radostí zaprodali svou národnost, aby dostaly zákonnou legitimaci k vykořisťování venkovského lidu, a teď spustily křik, protože se jim zdá, že jejich privilegované postavení je ohroženo. Staré stavovství, ortodoxní luteránství a vysávání rolníků, tomu říkají *německá kultura* a pro její ochranu se má dát Evropa do pohybu. Proto také je posledním slovem této brožury —*pozemkové vlastnictví jako základ civilizace*, a k tomu pozemkové vlastnictví, které se podle doznání ubohého pisatele pamfletu samo většinou skládá přímo z panských statků nebo *poplatných* rolnických usedlostí.

Z citátů — pokud se týkají ruského občinového vlastnictví —

* Viz tento svazek, str. 228.

čouhá jak autorova nevědomost, tak čertovo kopýtko. Schédo-Ferroti je jeden z těch výtečníků, kteří za příčinu žalostného stavu ruských rolníků vydávají občinu (přirozeně v zájmu statkářů), docela tak jako se dříve rozhlašovalo, že příčinou pauperismu je *zrušení nevolnictví* v západní Evropě — a ne to, že nevolníci ztratili svou půdu. Stejné ráže je ruská kniha „*Zemlja i volja*". Jejím autorem je pobaltský krautjunker *von Lilienfeld**. Ruské rolnictvo zbídačuje totéž, co zbídačovalo francouzské rolnictvo za Ludvíka XIV. atd. — *státní daně a obrok*** *velkostatkářům*. Občina nejenže bídu nezpůsobovala, ona jediná ji mírnila.

Dále je historickou lží, že *občina* je *mongolská*. Jak jsem porůznu ve svých spisech[74] naznačil, je *indického* původu a vyskytuje se proto u všech evropských kulturních národů na počátku jejich vývoje. Její specificky *slovanská* (nikoli mongolská) forma v Rusku (s kterou se také setkáváme u *neruských Jihoslovanů*)se nejvíc podobá, mutatis mutandis***, *staroněmecké* modifikaci indické občiny.

Že Polák *Duchiński* v Paříži prohlásil, že velkoruský kmen *není slovanský*, nýbrž *mongolský*, a že se to snažil dokázat náramně učeně, to bylo z jeho hlediska jako Poláka v pořádku. Nicméně je to nesprávné. Ne ruské rolnictvo, ale jenom ruská šlechta je silně promíšena mongolsko-tatarskými prvky. Francouz *Henri Martin* převzal svou teorii od Duchińského, „nadšený Gottfried Kinkel" Martina přeložil[700] a zahrál si na polského nadšence, aby zahladil v demokratické straně vzpomínky na své servilní projevy oddanosti vůči Bismarckovi.

Že však ruský stát ve své *politice* vůči Evropě a Americe představuje *mongolismus*, je ovšem pravda, z které se stala banální fráze, přístupná tedy i lidem jako Gottfried a pobaltským krautjunkerům, šosákům, páterům a profesorům. Přesto musí být pobaltsko-německého srdcervoucího pokřiku využito proto, že vrhá na německou velmoc *Prusko* „špatné" světlo. Všechno, co u nás budí antipatii proti těmto „představitelům německé kultury", to je v očích Pruska přímo zásluha, pro kterou musí být obzvlášť chráněni!

* V rukopise: *Lilienthal.*
** *pachtovné.*
*** s určitými změnami.

Ještě příklad naprosté nevědomosti pisatele pamfletu! Na odstoupení ruské Severní Ameriky se dívá pouze jako na diplomatický tah ruské vlády, která mimochodem byla ve velkých finančních nesnázích.[701] Ale hlavní vtip je v tom: americký Kongres nedávno uveřejnil dokumenty o této transakci. Mimo jiné je tu zpráva amerického vyjednavače, v níž výslovně píše do Washingtonu: Nabytí Aljašky nemá prozatím *ekonomicky* žádnou cenu, ale — ale Yankeeové tím odříznou na jedné straně Anglii od moře a Spojené státy tím spíš uchvátí celou britskou Severní Ameriku. A to je jádro celé věci!

V podstatě jsem souhlasil s tím, cos napsal Jacobymu*, jen jsem se zarazil nad tím, jak přehnaně zahrnuješ chválou mou činnost. Est modus in rebus!** chceš-li mermomocí někoho chválit. Sám starý Jacoby zasluhuje uznání. Který jiný starý radikál v Evropě našel v sobě tolik poctivosti a odvahy, aby se tak přímo postavil po bok proletářskému hnutí? Je docela vedlejší, že jeho přechodná opatření a podrobné návrhy za mnoho nestojí. Mezi námi řečeno — když se to tak vezme kolem dokola — očekávám pro sociální hnutí víc od Německa než od Francie!

Chytl jsem se pořádně do křížku s intrikánem Bakuninem. Ale o tom v příštím dopise.

Moje nejhezčí poručení paní komtese a Fanynce.***

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 487—488.
** Všechno má svou míru!
*** Kugelmannově manželce Gertrudě a dceři Franzisce.

65

Marx Charlesi Dobsonu Colletovi

do Londýna[702]

Londýn 19. února 1870

Vážený pane,

když jsem dostal Váš poslední dopis, byl jsem vážně nemocen a nemohl jsem odpovědět.

Ruské železniční půjčky dosahují *minimálně* 100 miliónů liber št. Tato suma byla získána převážně v Holandsku, ve Frankfurtu nad Moh., v Londýně, v Berlíně a v Paříži.

Jak vyplývá z moskevského neoficiálního tisku, ruská vláda zamýšlí získat, bude-li to možné, *během příštích 2 let nejméně 50 mil. liber št.*

Co se týče *poslední* železniční půjčky ve výši 12 miliónů liber št., její historie je tato:

Jak patrně víte, ruská vláda se postupně, ale marně snažila získat peníze nejprve u Thompsona a Bonara, pak u Baringa. Protože peníze naléhavě potřebovala, dostala nakonec od *Rothschilda*, prostřednictvím jeho agenta *Bleichrödera* v Berlíně, půjčku ve výši asi dvou miliónů liber št.

S úmyslem opatřit si další záruky návratnosti této půjčky, ujal se Rothschild emise poslední železniční půjčky.[703]

Vymínil si

1. 4% provizi pro sebe, což při 12 miliónech liber št. znamená okrouhlou sumičku 480 000 liber št.;

2. dalších 5000 liber, jež mu mají být každoročně po 80 let vypláceny za to, že proplácí kupóny.

Rothschild postupoval velmi opatrně. Omezil *anglickou* účast na půjčce na pouhé 4 milióny liber št., z nichž část převzal na vlastní účet a zbytek umístil výhradně u burzovních spekulantů, s nimiž má spojení, a u přátel ze City. Když potom přišla půjčka na volný trh, bylo úplnou hračkou dosáhnout u ní 4 % úroků.

Rothschildovy předpoklady však byly ještě daleko předstiženy. Byl tak zaplaven nabídkami, že vyjádřil politování, že nevypsal hned půjčku na 20 miliónů liber št.

Nynější zoufalou finanční tíseň ruské vlády potvrzují tyto skutečnosti:

Asi před rokem ruská vláda vydala „sérii" papírových peněz v hodnotě asi 15 miliónů rublů, jež *měly být kryty* po určité řádce let. Oficiálně byla tato nová emise zdůvodněna tím, že touto operací má být staženo z oběhu 15 miliónů rublů ve *starých papírových asignacích* a nahrazeno solidnějším druhem peněz. Ale sotva byla „série" prostřednictvím státních plateb vydána, prohlásil *petrohradský úřední věstník** ve stručné a strohé poznámce, že v současné době nebudou *žádné* papírové asignace stahovány.

V *několika posledních měsících* ruská vláda znovu vydala ještě 12 nových „sérií" tohoto nového druhu papírových peněz, v celkové výši 36 miliónů rublů.

Ruské valuty v Londýně teď mají kurs 28—29 pencí za rubl, kdežto *paritní kurs* by byl 40 pencí za rubl.

Jeden důvod tohoto stavu věcí *doznává sám ruský tisk*, že totiž v důsledku několika špatných sklizní v severovýchodních provinciích a ještě více *oživením americké konkurence* klesl ruský vývoz o $^1/_3$.

S úctou
Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXIX, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* „Sankt-Petěrsburgskije vedomosti".

66

Marx Peteru Imandtovi

do Dundee[701]

[Londýn] 23. února 1870

Milý Imandte,

pokud vím, dluhy kontrahované v cizině nejsou ve Skotsku žalovatelné. Myslím, že Ti to potvrdí kterýkoli advokát.

Code civil říká o promlčení*, čl. 2262, že *všechny nároky* se v 30 letech promlčují; čl. 2265, kdo získá nějakou věc v *dobré víře*, nabývá ji vydržením po 10, resp. 20 letech; *čl. 2271:* nároky mistrů a učitelů v oboru věd a umění za vyučování, které je poskytováno *po měsících*, se promlčují po *6 měsících*.

Celá ta dotěrnost Prusů je zřejmě *pouhý pokus o zastrašení*, a můžeš se jim vysmát. Nepříjemný by byl jedině případ, kdyby byl revers vystaven *na čestné slovo*. Právně by se tím nic nezměnilo, bylo by to však kompromitující. Ale to jsi snad neudělal.

Dronke, jak snad víš, udělal velký bankrot, pak zmizel a podle jedněch uvádí prý zase v nejistotu Liverpool, podle druhých se však potuluje po Paříži nebo po Španělsku. Nejjistější a nejspolehlivější zprávy dostaneš ovšem *via Schily*.

Ten darebák Biscamp obšťastňuje stále *augsburskou „Allgemeine Zeitung"* a *„Weser-Zeitung"*, také *„Post"***, kterou zde vydává Juch od Nového roku („Hermann" přešel do Bismarckových rukou***).

* Viz tento svazek, str. 509.
** „Deutsche Post".
*** Viz tento svazek, str. 347.

Já z toho nečtu nic, a ještě mnohem řidčeji se dostanu s někým do osobního styku. Pokud vím, usadil se ten Hesenčan* někde v okolí Londýna a znovu se „oženil". Poněvadž ses ...**

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 32, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Elard Biscamp.
** Konec dopisu chybí.

67

Marx Lauře a Paulovi Lafarguovým

do Paříže

Londýn 5. března 1870

Milá Lauro a milý Paule,

jistě se na mne moc hněváte a to právem, že jsem se tak dlouho neozýval, ale musíte mě omluvit, neboť to přirozeně bylo zaviněno za prvé nemocí, za druhé spoustou práce, kterou jsem tím zameškal a musel pak dohánět.

Smutná zpráva, kterou nám sdělil Paul, mě nepřekvapila.* Večer před tím, než přišel jeho dopis, jsem doma říkal, že se o to děcko vážně znepokojuji. Hluboce s Vámi cítím, vždyť já sám jsem takovými ztrátami trpěl až příliš. Ale vím také, vždyť jsem to zažil na vlastní kůži, že v takové chvíli všechno obvyklé moudré povídání a utěšování jen skutečný zármutek jitří, místo aby jej tišily.

Doufám, že nám pošlete dobré zprávy o mém z nejmilejších, malém Šnapíkovi**. Ten nebohý hošík musel velice trpět zimou, kterou tak špatně snáší „la nature mélanienne"***. Apropos. Jistý pan de Gobineau vydal asi před deseti lety čtyřsvazkové dílo „*Sur l'Inégalité des races humaines*", jehož smyslem je dokázat především, že „bílá rasa" je jakýmsi bohem mezi ostatními lidskými rasami a samozřejmě že urozené rodiny této „bílé rasy" jsou zase smetánkou všech smetánek. Silně podezřívám pana de Gobineaua, tehdejšího „prvního tajemníka francouzského vyslanectví ve Švýcarsku", že je

* Viz tento svazek, str. 512.
** Charles Étienne Lafargue.
*** „lidé tmavé pleti".[669]

potomkem ne nějakého starého franckého válečníka, ale moderního francouzského strážníka. Ať je tomu jakkoli, a přes všechno jeho přezírání „černé rasy" — (pro tyto lidi je vždycky zdrojem uspokojení, že mají někoho, kým mohou podle svého názoru právem pohrdat) — prohlašuje, že „černoch" nebo „černá krev" je materiálním zdrojem umění a že veškerá umělecká tvorba bílých národů závisí na jejich míšení s „černou krví".

Velice mě potěšil poslední dopis, který jsem dostal od své milé extajemnice*, a velmi mě pobavilo Paulovo líčení Moilinova soirée.[705]

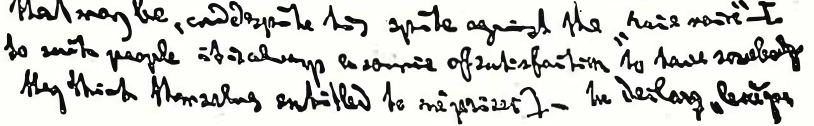
Zdá se, že ten „velký neznámý" konečně objevil tajemství, jak se zmocnit „slávy", která mu dosud vždycky tak zrádně uklouzla mezi prsty, když ji právě držel v rukou. Shledal, že mít na světě úspěch závisí zcela na tom, aby si člověk omezil svět vlastními čtyřmi stěnami, kde může sám sebe jmenovat presidentem a mít posluchačstvo, které bude přísahat in verba magistri**.

U nás doma, jak dobře víte, vládnou neomezeně feniané.[27] Tussy je jedním z jejich hlavních center[706], Jenny píše na jejich podporu do „Marseillaise" pod pseudonymem J. Williams.[535] Já sám jsem nejen zpracoval totéž téma v bruselské „*Internationale*"*** a dal podnět k rezolucím generální rady proti jejich žalářníkům.[433] V oběžníku†, který rada poslala našim výborům, s nimiž jsme v písemném styku, jsem vysvětlil podstatu irské otázky.††

Chápete jistě, že mě k tomu nevedly jen city lidskosti. Je v tom ještě něco jiného. Má-li se urychlit sociální vývoj v Evropě, je nutno uspíšit zhroucení oficiální Anglie. K tomu je třeba zaútočit na ni v Irsku. To je její největší slabina. Jakmile ztratí Irsko, je veta po britském „impériu" a třídní boj v Anglii, až dosud ospalý a pomalý, nabude ostrých forem. Anglie je přece metropolí landlordismu a kapitalismu celého světa.

Co je s Blanquim? Je v Paříži?

* Laury Lafarguové.
** na slova učitelova.
*** K. Marx, „Anglická vláda a uvěznění feniané".
† K. Marx, „Generální rada federální radě románského Švýcarska", bod 5.
†† Viz tento svazek, str. 513.

První strana Marxova dopisu Lauře a Paulovi
Lafarguovým z 5. března 1870

O mém překladateli panu Kellerovi* nemáte pravděpodobně žádné zprávy. Já si také nevím rady.

Flerovského kniha o „postavení dělnické třídy v Rusku" je mimořádné dílo. Jsem skutečně rád, že ji mohu nyní s pomocí slovníku jakž takž plynně číst. Poprvé je v ní ukázána celá ekonomická situace Ruska. Je to svědomitá práce. 15 let cestoval autor od západu až na hranice Sibiře, od Bílého moře až ke Kaspickému, s jediným cílem — studovat fakta a vyvracet konvenční lži. Má samozřejmě některé iluze o neomezené schopnosti ruského národa se zdokonalovat a o prozřetelnosti daného principu *občinového vlastnictví* v jeho ruské formě. Ale to je vedlejší. Když člověk prostuduje jeho dílo, dojde k hlubokému přesvědčení, že v Rusku je neodvratná a na dosah nejhroznější sociální revoluce — ovšem v takových formách, jaké odpovídají současnému stavu moskalského vývoje. To jsou dobré zprávy. Rusko a Anglie jsou dva mohutné pilíře současného evropského systému. Všechno ostatní má podružný význam, dokonce i la belle France et la savante Allemagne**.

Engels se odstěhuje z Manchesteru a počátkem srpna se definitivně usadí v Londýně.*** Už se na to moc těším.

A teď už sbohem, milé děti. Nezapomeňte dát statečnému Šnapíkovi† pusu od jeho

Old Nicka

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 32, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Viz tento svazek, str. 715.
** krásná Francie a učené Německo.
*** Viz tento svazek, str. 511.
† Charlesi Étiennu Lafarguovi.

68

Engels Rudolfu Engelsovi

do Engelskirchenu

Manchester 8. března 1870

Milý Rudolfe,

Tvůj telegram jsem dostal dnes několik minut před pátou, podle toho nešel ani 3 hodiny, neboť byl podán 1.52 hod. odpoledne. Zatím jsou Tvé zprávy dobré, a doufám, že budou i nadále.

Hermannův dopis ze soboty jsem dostal teprve dnes ráno, asi bouřlivé počasí zdrželo nedělní parník z Ostende. Za normálních okolností bych ho byl dostal včera odpoledne několik hodin *před* Hermannovým novým telegramem, a tak by se byly Vaše zprávy doplňovaly.* Věc se mi však zdá nanejvýš vážná, a co je nejhorší, může se velmi dlouho vléci, a tím by matka při svém stáří velmi trpěla, i když třebas pro tentokrát je všechno v pořádku. Že je doktor úplně spokojen, tomu rozumím tak, že je spokojen momentálně za daných okolností; krvácení, které trvá od středy až do příštího úterka, má asi velmi vážnou příčinu. Zatím doufejme v to nejlepší, a zejména že se nemoc nebude opakovat, až se překoná tato krize.

Jsem připraven kdykoli odcestovat, a kdyby bylo třeba, abych přijel, mohu se vydat na cestu podle toho, kdy přijde Váš telegram, buďto v poledne a přijet k Vám příští večer, nebo pozdě večer lodí do Ostende a tentýž den ještě do Kolína, kde bych asi musel zůstat na noc.

* Viz tento svazek, str. 515.

Snažte se udržet matku co nejvíc při síle a v dobré náladě. Mnoho pozdravů.

Tvůj
Bedřich

Poprvé otištěno v „Deutsche Revue", roč. 46, sv. II, 1921

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

69

Marx Wilhelmu Brackovi

do Brunšviku[707]

[Londýn 24. března 1870]

Milý příteli,

poslal jsem Vám včera 3000 členských průkazů na *von Bonhorstovu* adresu.[708]

Mám pro Vás zprávy o vnitřních událostech v Internacionále, které nejsou nezajímavé. Dostanete je nepřímou cestou.* Podle stanov všechny národní výbory, které jsou ve spojení s generální radou, mají jí posílat čtvrtletně zprávy o stavu hnutí. Připomínám Vám to zároveň s prosbou, abyste při sestavování zprávy uvážili, že *není* určena pro veřejnost, a proto má podávat skutečnosti bez příkras, úplně věrně.

Vím od Borkheima a z posledního Bonhorstova dopisu, že s financemi „eisenašských" je to špatné.[709] Pro útěchu sděluji, že finance generální rady jsou pod nulou, rostou nám neustále jako *negativní* veličiny.

Poprvé otištěno v knize Wilhelm Bracke, „Der Braunschweiger Ausschuss der socialdemokratischen Arbeiter-Partei in Lötzen und vor dem Gericht", Brunšvik 1872

Podle textu knihy
Přeloženo z němčiny

* přes Kugelmanna. Viz tento svazek, str. 744.

70

Marx Philippu Coenenovi

do Antverp[710]

Londýn 24. března 1870
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Občane,

včera jsem dostal ukázkové číslo „*Het Volk*", vydávaného v Rotterdamu, a *dopis* od jeho vydavatele Philippa von Roesgena von Flosse*, v němž mě mezi jiným žádá o členský průkaz *Internacionály*. Neznám ani pana Ph. von Roesgena von Flosse, ani nevím, jaký je stav našich záležitostí v Rotterdamu. Předpokládám, že jste lépe informován, a proto Vás prosím, abyste mi odpověděl na tyto dvě otázky: 1. Jak je to s *Internacionálou* v Rotterdamu? 2. Může generální rada navázat spojení s panem Phil. von Roesgenem von Flossem?

S bratrským pozdravem

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Viz tento svazek, str. 526 a 529—530.

71

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 26. března 1870

Milý Kugelmanne,

píšu Ti dnes jenom několik řádek, poněvadž právě přišel jeden Francouz, zrovna v okamžiku, kdy jsem se zase po dlouhé době chystal, že Ti napíši. Dnes odpoledne se toho Francouze už nezbavím, a pošta se zavírá v půl šesté.

Ale zítra je neděle, tedy dobrému křesťanu jako já je dovoleno, aby ustal v práci a podal Ti obšírnější hlášení, zvláště o té ruské záležitosti, která se pořádně rozrostla.

Jenička, our illustrious J. Williams[535], má docela dobré vydání otce Goetha.[711] Mimochodem, nedávno byla pozvána k madame Vivantiové, paní bohatého italského obchodníka. Byla tam velká společnost, mezi nimi i několik Angličanů. Jenička sklidila ohromný úspěch přednesem Shakespeara.

Pozdravuj prosím, ode mne paní hraběnku* a poděkuj jí za milé řádky, které mi laskavě napsala. Nemá vůbec důvod litovat, že dala přednost latině před francouzštinou.[712] Nejenže to prozrazuje klasický a velice vyvinutý vkus, ale vysvětluje to ještě, proč madame není nikdy v koncích se svou latinou.

Také pěkné pozdravy Fanynce.

Tvůj
Mouřenín

Poprvé otištěno rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

* Kugelmannovu manželku Gertrudu.

72

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

Londýn 28. března 1870

Milý Kugelmanne,

poněvadž pro vřed na pravém boku nevydržím dlouho sedět, posílám Ti, abych nemusel dvakrát psát, v příloze *dopis napsaný pro brunšvický výbor, Bracka a spol.* Nejlépe bude, když to po přečtení osobně odešleš a ještě připomeneš, že toto sdělení je důvěrné, že není určeno pro veřejnost.[713]

Poprvé otištěno v „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 15, 1901—1902

Podle textu časopisu
Přeloženo z němčiny

73

Marx Sigfridu Meyerovi a Augustu Vogtovi

do New Yorku[714]

Londýn 9. dubna 1870

Milý Meyere a milý Vogte,

tu mě máte ve všech pózách, jednou společně s nejstarší dcerou Jenny. Ty hlouposti dal Kugelmann okopírovat ze starých negativů. Je ne suis pas l'auteur responsable de ces folies.*

Nejdříve na omluvu, proč jsem Vám dlouho nepsal, z přiloženého Eccariova lístku poznáte, že generální rada přijala votum of condolence[715] vzhledem k mému zdravotnímu stavu. (Vidíte, že se cvičím v pensylvánské němčině.) Skutečně neustálé záchvaty od počátku prosince mi dovolily zúčastnit se jen dvakrát zasedání generální rady, takže ve všech důležitějších záležitostech generální rady se podvýbor dostavil *ke mně*. Za těchto okolností jsem všechny svoje volné chvilky (a stále ještě nejsem docela ve své kůži) věnoval jen pracím, které omezovaly mou korespondenci na to nejnutnější.

Především ad vocem Sorge: Poslal dva dopisy Eccariovi jako generálnímu tajemníkovi. Eccarius sdělil jejich obsah generální radě. Ta přikázala Eccariovi, aby mi předal dopisy k vyřízení, poněvadž jsem tajemník pro německé sekce ve Spojených státech. Já jsem to odkládal, protože jsem věděl, že Meyer odcestoval do Západní Indie a Vogtovu soukromou adresu jsem nemohl najít.

Sorgovy soukromé dopisy Eccariovi neznám. Týkají se pravděpodobně pouze peněžní otázky, Eccariových honorářů za jeho

* Nejsem odpovědný původce těchto pošetilostí.

příspěvky v „Arbeiter-Union". Eccarius příliš využívá svého postavení generálního tajemníka jako prostředku k tomu, aby *vydělával peníze*, což *nás Němce* často u Francouzů a Angličanů kompromituje. Viz např. přiložený lístek, který mi poslal Lessner.[716] To je také důvod, proč Eccariovi Meyerův dopis nedám.[717] Jsou tam slova, kterým by Eccarius neodolal, totiž že Sorge má *„peněžní prostředky"*.

Pokud jde o oba oficiální Sorgovy dopisy, psal je jménem Všeobecného německého dělnického spolku, „Labour Union", čís. 5, a *podepsal* je jako „dopisující tajemník".

V jednom dopise je žádost o zprávy generální rady a jinak obvyklé povídání.

Druhý neobsahuje v podstatě nic kromě oznámení, že onen spolek přistoupil k „Internacionále".

Napíšu dnes panu Sorgovi pár řádků a pošlu mu 15 výtisků poslední zprávy.[450]

Jistý *Robert William Hume (Astoria, Long Island New York)* nám zaslal před časem, když generální rada otiskla rezoluci o irské amnestii*, podrobnější dopis, nejlepší, jaký jsme kdy z angloamerické strany dostali. Na můj návrh byl jmenován americkoanglickým dopisovatelem a Hume to přijal. Žádám Vás proto, abyste se s ním seznámili a za tím účelem přikládám pro něho několik řádků.

Z přiloženého výstřižku z *„Marseillaise"* z 2. dubna se dovíte, že F. Carl a F. Jubitz — osoby, které zde neznáme — poslali do Paříže adresu jménem německých dělníků.[718] Rád bych věděl, zda tito lidé patří k Vám? Zde — v generální radě — se nám zdála nápadná ta okolnost, že o *Internacionále* není v této adrese ani zmínka, jako by pro ně neexistovala.

Generál *Cluseret* se z New Yorku nabídl generální radě jako francouzský korespondent. Byl-li přijat, nevím, ale zdá se mi, že jsem o tom slyšel. Je to lehkomyslný, povrchní, dotěrný, chvástavý člověk. Např. v jednom z posledních dopisů *„Marseillaise"* se představuje jako uznávaný představitel newyorských dělníků! Přece však je ten člověk pro nás dost důležitý právě pro své spojení

* Karel Marx, „Návrh rezoluce generální rady o politice britské vlády vůči irským vězňům".

s „*Marseillaise*". Jestliže se chcete s tímto „hrdinou" seznámit, třebas jen abyste jej blíže oťukali, přikládám Vám *doporučení*, které se Vám může i jinak hodit.

Peníze, které Meyer poslal Stepneymu, byly generální radě odevzdány. Stepney je velmi pedantický, ale bodrý Angličan. Poslal mi Meyerův dopis s přílohou, takže jsem to musel zase donést zpátky do generální rady.

Pozítří (11. dubna) Vám pošlu, co mám právě po ruce z Internacionály. (Dnes už je pozdě jít na poštu.) Také pošlu několik „basilejských"[336] rezolucí.

V zásilce najdete také několik exemplářů rezolucí generální rady z *30. listopadu* o *irské amnestii*, které jsem navrhl a které už znáte, rovněž irský pamflet o zacházení s uvězněnými feniany.

Chystal jsem se předložit další rezoluce o nutnosti přeměnit nynější Unii[39] (tj. otroctví Irska) ve svobodnou a rovnoprávnou federaci s Velkou Británií. Ale z tohoto úmyslu, pokud jde o veřejné rezoluce, zatím sešlo kvůli mé nucené nepřítomnosti v generální radě. Žádný její člen se dost nevyzná v irských záležitostech a nemá dostatečnou autoritu u *anglických* členů generální rady, aby mě v tom mohl nahradit.

Čas neuplynul nadarmo a já Vás žádám, abyste věnovali zvláštní pozornost tomuto:

Po léta jsem se zabýval irskou otázkou a došel jsem k závěru, že rozhodný úder proti vládnoucím třídám v Anglii (a je rozhodný pro dělnické hnutí celého světa) *ne*může být zasazen *v Anglii*, ale *jenom v Irsku*.

1. ledna 1870* vydala generální rada tajný oběžník**, který jsem sepsal francouzsky — {pro ohlas v Anglii jsou důležité jen francouzské listy, nikoli německé} — o vztahu irského národního boje k osvobození dělnické třídy a tedy ke stanovisku, které má zaujmout Mezinárodní sdružení k irské otázce.

Reprodukuji Vám jen docela stručně podstatné myšlenky. Irsko je baštou *anglické pozemkové aristokracie*. Z vykořisťování této země plyne nejenom její největší materiální bohatství. Čerpá z něho

* V rukopise: 1. prosince 1869.
** „Generální rada federální radě románského Švýcarska".

také svou největší *morální* sílu. Anglická pozemková aristokracie představuje fakticky *nadvládu Anglie nad Irskem*. Pomocí Irska tedy udržuje i svou *nadvládu v Anglii*.

A naopak: Odtáhne-li zítra anglická armáda a policie z Irska, pak máte v Irsku ihned agrární revoluci. Pád anglické aristokracie v Irsku však podmiňuje a má nutně za následek její pád v Anglii. Tím by byl splněn předpoklad proletářské revoluce v Anglii. Poněvadž v Irsku je *otázka půdy* dosud *výlučnou formou* sociální otázky, protože je existenční otázkou, *otázkou života nebo smrti* pro drtivou většinu irského lidu, poněvadž je zároveň neoddělitelná od *národnostní* otázky, je zničení anglické pozemkové aristokracie v Irsku mnohem snazší operací než v samé Anglii. Nehledě vůbec na to, že Irové mají vznětlivější a revolučnější charakter než Angličané.

Co se týče anglické *buržoazie*, má předně s anglickou aristokracií společný zájem na tom, aby se Irsko přeměnilo v samé pastviny, které by dodávaly na anglický trh maso a vlnu za nejnižší myslitelné ceny. Má společný zájem na tom, aby se irské obyvatelstvo vyvlastňováním a nucenou emigrací zredukovalo na tak nepatrný počet, že by *anglický kapitál* (pachtovní kapitál) mohl v této zemi „bezpečně" fungovat. Má stejný zájem na vyhánění rolníků z půdy v Irsku, jako měla na vyhánění rolníků ze zemědělských obvodů v Anglii a Skotsku. K tomu nutno přičíst 6000—10 000 liber št. důchodů absentistů a jiných irských důchodů, které nyní plynou ročně do Londýna.[719]

Ale anglická buržoazie má ještě mnohem důležitější zájem na dnešním irském hospodářství. Dík neustále rostoucí koncentraci pachtů dodává Irsko neustále své přebytky na anglický trh práce a stlačuje tím mzdy a materiální i morální postavení anglické dělnické třídy.

A to nejdůležitější! Ve všech anglických průmyslových a obchodních centrech je dělnická třída *rozštěpena* na dva *nepřátelské* tábory, na anglické proletáře a na irské proletáře. Obyčejný anglický dělník nenávidí irského dělníka jako konkurenta, který snižuje životní úroveň. Pokládá se vůči němu za příslušníka *vládnoucího národa* a stává se tak proto nástrojem jeho aristokratů a kapitalistů *proti Irsku*, upevňuje tím jejich nadvládu *nad sebou samým*. Má

proti němu náboženské, sociální a národnostní předsudky. Chová se k němu asi jako bílá chudina k černochům v dřívějších otrokářských státech americké Unie. Ir mu to oplácí stejnou mincí i s úroky. Spatřuje zároveň v anglickém dělníkovi spoluviníka a stupidní nástroj *anglické nadvlády v Irsku.*

Ten antagonismus je uměle živen a vybičováván v tisku, z kazatelny, satirickými časopisy, zkrátka všemi prostředky, které mají vládnoucí třídy k dispozici. *V tomto antagonismu* je skryto *tajemství*, proč je *anglická dělnická třída bezmocná*, přestože je zorganizovaná. Tajemství, proč si třída kapitalistů udržuje moc. Ta si je toho dokonale vědoma.

Tím ale není všemu zlu konec. Jako vlna se přeneslo i za oceán. Antagonismus mezi Angličany a Iry je skrytá příčina konfliktu mezi Spojenými státy a Anglií. Znemožňuje jakoukoli vážnou a upřímnou spolupráci mezi dělnickými třídami obou zemí. Dovoluje vládám obou zemí, kdykoli se jim to hodí, ulomit hrot sociálnímu konfliktu tím, že je poštvou proti sobě, nebo je-li to nutné, že rozpoutají válku mezi oběma zeměmi.

Anglie jako metropole kapitálu, jako velmoc ovládající světový trh, je zatím pro dělnickou revoluci nejdůležitější zemí, a navíc *jedinou* zemí, kde materiální podmínky této revoluce už dozrály k určitému stupni. Proto je pro Mezinárodní dělnické sdružení nejdůležitější, aby urychlilo sociální revoluci v Anglii. Jediný prostředek, jak ji urychlit, je dosáhnout nezávislosti Irska. Proto je úkolem „Internacionály", aby všude především zdůrazňovala konflikt mezi Anglií a Irskem, aby se všude otevřeně zastávala Irska. Zvláštním úkolem ústřední rady v Londýně je, aby probouzela v anglické dělnické třídě vědomí, že *národní osvobození Irska není pro ni* otázkou abstraktní spravedlnosti nebo humánního soucitu, nýbrž *první podmínkou jejího vlastního sociálního osvobození.*

To jsou zhruba hlavní body oběžníku, který tím zároveň zdůvodnil usnesení ústřední rady o irské amnestii. Krátce nato jsem poslal ostrý nepodepsaný článek o anglickém zacházení s feniany atd. proti Gladstonovi aj. do „*Internationale*"* (orgánu našeho bel-

* „Anglická vláda a uvěznění feniané".

gického ústředního výboru v Bruselu). Obvinil jsem v něm zároveň francouzské republikány — („*Marseillaise*“ otiskla velkou hloupost o Irsku od toho ubožáka Tallandiera*) —, že si šetří ve svém národním egoismu všechen svůj hněv pro císařství!

Mělo to ohlas. Moje dcera Jenny napsala jako J. Williams (podepsala se v soukromém dopise redakci jako Jenny Williams) do „*Marseillaise*“ řadu článků,[535] uveřejnila mj. dopis O'Donovana Rossy. Vyvolalo to velký rozruch. *Gladstone* byl *tím* po dlouholetém cynickém zdráhání konečně donucen, aby povolil *parlamentní vyšetřování* o tom, jak se zachází s fenianskými vězni. Je nyní řádnou dopisovatelkou o irských záležitostech pro „Marseillaise“. (*To je ovšem tajemství mezi námi.*) Anglická vláda a tisk zuří, že je nyní irská otázka ve Francii na denním pořádku a že tu zkompromitovanou pakáž má nyní via Paříž na mušce celý kontinent.

Jednou ranou jsme zabili dvě mouchy. Donutili jsme takto irské vůdce, novináře atd. v Dublinu, aby s námi navázali spojení, a to se až dosud *generální radě* nedařilo!

Máte v Americe velké pole působnosti, abyste ho využili ve stejném duchu. Můžete nyní uskutečnit *sjednocení německých dělníků s irskými* (přirozeně i s anglickými a americkými, kteří na to přistoupí), to by bylo velkolepé! Musí se to stát ve jménu „Internacionály“. Musí být objasněn sociální význam irské otázky.

Příště napíšu zvlášť o poměrech v anglickém dělnickém hnutí.

Salut et fraternité!**

Karel Marx

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 512.
** S bratrským pozdravem.

74

Marx Paulovi a Lauře Lafarguovým

do Paříže

[Londýn] 18. dubna 1870

Milý Paule-Laurente,[720]

v příloze posílám plnou moc pro pana M. H. Verleta[721]. Ať nedává nové sekci, kterou chce založit, žádné *sektářské „jméno"*, ani komunistické, ani jiné. V Mezinárodním sdružení je třeba se vyhýbat sektářským *„nálepkám"*. Všeobecné tužby a tendence dělnické třídy vyplývají z reálných podmínek, do nichž je postavena. Jsou proto společné celé třídě, třebaže hnutí se ve vědomí dělníků obráží v nejrůznějších formách, více nebo méně fantastických, více nebo méně přiměřených. Ti, kdo nejlépe vystihují skrytý smysl třídního boje, který se odehrává před našima očima — komunisté —, jsou poslední, kdo by se dopouštěli té chyby, aby schvalovali nebo podporovali sektářství.

Pan Verlet by se měl spojit s naším přítelem Jules Johannardem, 126, rue d'Aboukir.

Jedno by se mělo udělat co možná nejrychleji, a mohl by to udělat Paul-Laurent, totiž uveřejnit v *„Libre Pensée"* správný a doslovný překlad *stanov Internacionály*. Francouzský překlad, který je dílem našeho prvního pařížského výboru, Tolaina a spol., je plný *záměrných* chyb. Vynechali všechno, co se jim nelíbilo. Bude-li pořízen správný překlad, bylo by dobré, kdybyste mi ho *před* uveřejněním poslali.[722]

V Německu se lidé velmi podivují tomu, jak si Verlet cení Büchnera.[723] V naší zemi je pokládán, a to právem, za pouhého *vulgarizátora*.

Vy víte, jak mám rád „Roman de Conspiration". Byl jsem proto opravdu potěšen, když jsem četl, jak vysoko jej ocenil Paul-Laurent.[724]

Teď jsem nucen říci několik slov, která Paulu-Laurentovi trochu pohnou žlučí, ale nemohu si pomoci.

Váš otec mi napsal do Hannoveru dopis, na který jsem ještě neodpověděl, protože jsem nevěděl, co mám říci.

Jsem celkem přesvědčen, že Paul zanechal všech úmyslů dokončit svá lékařská studia nebo v nich pokračovat. Za svého pobytu v Paříži jsem psal jeho otci v opačném smyslu a učinil jsem tak na základě vlastních Paulových ujištění*. Ocitl jsem se tak v ošidném postavení vůči panu Lafarguovi staršímu. V této slepé uličce nemohu zůstat. Nevidím z ní jiné cesty než mu napsat, že mám na jeho milovaného syna stejně malý vliv jako on sám. Máte-li pro mne jiné východisko nebo jiný způsob, jak bych z toho vyklouzl, dejte mi prosím vědět.

Podle mého názoru, který však neprosazuji a ani nedoufám, že by byl přijat a uskutečněn, by měli Paul-Laurent cum figlio** navštívit rodiče v Bordeaux a pokusit se je usmířit všemi prostředky, jež umožňuje osobní styk.

Váš upřímný***

Poprvé otištěno ve sborníku „Annali", roč. I, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Viz tento svazek, str. 702.
** se synem.
*** Podpis je odtržen.

75

Marx Paulovi a Lauře Lafarguovým

do Paříže

Londýn 19. dubna 1870

Milý Paule-Laurente,[720]

promluvím s Dupontem, aby Vás příští úterý navrhl.[725]

Zatím Vás upozorňuji na to, že ve Vašem výboru* je *Robin, Bakuninův* agent, který v Ženevě dělal všechno, co bylo v jeho silách, aby *zdiskreditoval generální radu* (veřejně na ni útočil v „*Égalité*“[486]) a připravil Bakuninovu diktaturu nad Mezinárodním sdružením. Byl poslán do Paříže vysloveně proto, aby tam působil ve stejném smyslu. Musíte si na něho dávat dobrý pozor, ale on nesmí tušit, že ho má někdo na mušce.[726]

Abych Vás do všeho zasvětil, musím Vám načrtnout stručný přehled Bakuninových intrik.

Bakunin je členem *Internacionály* teprve asi 1 $^1/_2$ roku. Je to nováček. Na bernském** kongresu (*září* 1868) *Ligy míru a svobody*[31] (byl *členem výkonného výboru* tohoto mezinárodního buržoazního sdružení založeného jako protiváha proti proletářské Internacionále) sehrál jednu ze svých oblíbených šarlatánských rolí. Navrhl celou řadu rezolucí, jež jsou samy o sobě nejapné a mají pouze chvástavým radikalismem nahnat strach buržoazním kreténům.[727] Když byl potom přehlasován většinou, vystoupil s rámusem z Ligy a triumfálně tuto událost oznámil v evropském tisku. Rozumí dobře reklamě, skoro jako Victor Hugo, který, jak říká Heine, není jen egoista, ale hugoista.[728]

Pak vstoupil do našeho Sdružení — do jeho románské sekce v Ženevě. Jeho prvním krokem byla konspirace. Založil „*Alianci*

* Pařížská federální rada.
** V rukopise všude omylem: na lausannském.

socialistické demokracie". Program této společnosti[278] tvořila řada Bakuninových rezolucí z bernského kongresu Ligy míru. Z organizačního hlediska šlo o sektu, která měla hlavní centrum v Ženevě a ustavila se jako *mezinárodní* sdružení, jež mělo mít své vlastní všeobecné kongresy, mělo vytvořit samostatnou mezinárodní korporaci a *současně* být nedílnou součástí naší *Internacionály*. Zkrátka, naše Sdružení mělo být s pomocí této vpašované tajné společnosti postupně přeměněno v nástroj Rusa Bakunina. Jako záminka sloužilo, že založením této nové společnosti byl sledován zvláštní cíl „provádět teoretickou propagandu". To je skutečně směšné, uvážíme-li, že Bakunin a jeho družina nemají o teorii ani ponětí. Ale Bakuninův program byl „teorie *jako taková*". Skládal se prakticky ze 3 bodů.

1. Že prvním požadavkem sociální revoluce je — *zrušení dědického práva*, stará saint-simonovská veteš,[729] za jehož odpovědného původce se vydává šarlatán a *ignorant* Bakunin. Je to jasné: Kdybyste měl moc provést sociální revoluci za jeden den, všelidovým hlasováním, zrušil byste okamžitě pozemkové vlastnictví a kapitál a neměl byste vůbec možnost zabývat se *dědickým právem*. Kdybyste na druhé straně tuto moc neměl (a je samozřejmě pošetilé tuto moc předpokládat), znamenala by proklamace *zrušení dědictví* nikoli seriózní čin, ale bláhovou hrozbu, která by semkla všechno rolnictvo a všechnu drobnou buržoazii kolem reakce. Předpokládejme např., že by Yankeeové nebyli měli moc zrušit otroctví mečem. Jaká hloupost by pak byla proklamovat *zrušení práva dědit otroky!* To všechno spočívá na přežilém idealismu, který pokládá současné právo za základ našeho ekonomického systému, místo aby v našem ekonomickém systému viděl základ a zdroj našeho práva! Pokud jde o Bakunina, nechtěl nic jiného než improvizovat program vlastní výroby. A to je všechno. Byl to příležitostný program.

2. „*Rovnost* různých *tříd*".[730] Předpokládat na jedné straně další existenci *tříd* a na druhé straně *rovnost* jejich příslušníků, tento nesmysl Vám rázem odhaluje bezostyšnou nevědomost a povrchnost tohoto chlapíka, který si vytkl za „zvláštní poslání" vnést nám jasno do „teorie".

3. Dělnická třída se nesmí zabývat *politikou*. Dělníci se musí

organizovat jen v tradeunionech. Jednoho krásného dne pomocí *Internacionály* nahradí tradeuniony všechny existující státy. Vidíte, jakou karikaturu udělal z mého učení! Protože naším konečným cílem je přetvoření existujících států ve sdružení, musíme nechat vlády, tyto velké tradeuniony vládnoucích tříd, aby si dělaly, co se jim líbí, protože kdybychom se jimi zabývali, znamenalo by to, že je uznáváme. Hleďme, hleďme! Stejně říkali staří socialisté: Nesmíte se zabývat otázkou mezd, protože chcete zrušit námezdní práci, a bojovat s kapitalisty o výši mezd znamená uznávat námezdní systém! Ten osel ani nepochopil, že každé třídní hnutí *jako* třídní hnutí nutně je a vždycky bylo hnutím *politickým*.

To je tedy celá teoretická výzbroj Mohameda Bakunina, Mohameda bez koránu.

Ve své konspirativní činnosti tajně pokračoval. Měl nějaké stoupence ve Španělsku a v Itálii, několik prosťáčků v Paříži a v Ženevě. Starý dobrák Becker* byl tak bláhový, že se nechal Bakuninem nastrčit za jakousi vedoucí osobnost. Dnes této chyby lituje.

Generální rada byla informována a svolána ke schválení stanov „*Aliance*", teprve když to Bakunin pokládal za hotovou věc. Ale mýlil se. Generální rada v důkladně zpracovaném dokumentu** prohlásila, že „Aliance" je nástrojem dezorganizace, a odmítla jakékoli spojení s ní. (Dokument Vám pošlu.)

O několik měsíců později adresoval *řídící výbor**** „Aliance" generální radě dopis, v němž se pravilo: Velcí mužové by byli ochotni rozpustit svou organizaci a včlenit ji do *Internacionály*; naproti tomu bychom měli my kategoricky prohlásit *ano či ne!*, zda schvalujeme jejich zásady? Jestliže ne, pak by se veřejně odtrhli a my bychom byli za toto neštěstí odpovědni!†

Odpověděli jsme, že generální rada není papež, že dovolujeme každé sekci mít své vlastní teoretické názory na skutečné hnutí, s výhradou, že nebudou obsahovat nic, co by bylo přímo v protikladu k našim stanovám. Naznačili jsme ohleduplně, že jejich „teo-

* Johann Philipp Becker.

** K. Marx, „Mezinárodní dělnické sdružení a Aliance socialistické demokracie".

*** ústřední byro.

† Viz tento svazek, str. 311—312.

rii" pokládáme za falešnou. Naléhali jsme, aby „rovnost tříd" byla nahrazena „odstraněním tříd", což přijali.[314] Žádali jsme od nich údaj o počtu jejich členů, který nám nedali. (Tento druhý dokument* také dostanete.)

Tak byla „Aliance" *nominálně* rozpuštěna. Ve skutečnosti tvořila dále imperium in imperio**. Její sekce měly s generální radou spojení jen potud, že proti ní konspirovaly. Jednala pod Bakuninovou diktaturou. Ten připravil všechno, aby zasadil svůj velký úder na kongresu v Basileji. Jednak přiměl ženevský výbor***, aby předložil otázku *dědického práva*. Přijali jsme tuto výzvu.[731] Kul všude pikle, aby nás zdiskreditoval a aby dosáhl přeložení sídla generální rady z Londýna do Ženevy. Na tomto kongresu vystupoval ten šašek jako „delegát za Neapol a Lyon" (v Lyonu je jeho stoupencem *Albert Richard*, jinak velmi aktivní a dobromyslný hoch). Kde ten chlapík sehnal peníze na všechny své tajné machinace, cesty, vysílání agentů atd., to je zatím pro mne záhada. Je chudý jako kostelní myš a v životě si vlastní prací nevydělal ani halíř.

Na kongresu prohrál na celé čáře. Po kongresu začal na nás útočit veřejně ve svém soukromém moniteuru „*Le Progrès*" (v Locle), který vydává jeho lokaj James Guillaume, švýcarský učitel, a v „*Égalité*" (v Ženevě).[486] Po nějaký čas jsme to trpěli a pak jsme poslali dopis ženevské federální radě†. (Opis tohoto dokumentu má u sebe *Varlin*.) Ale ženevská federální rada, která nikdy nebyla Bakuninovi a *Alianci* přátelsky nakloněna, se od něho distancovala dříve, než se k ní dostal náš oběžník. Robin a spol. byli vyloučeni z redakce „*Égalité*". Federální rada sekce románského Švýcarska vydala své pronunciamento proti intrikám Aliance a jejího moskalského diktátora.

Mezitím Bakunin opustil Ženevu a usadil se v Tessinu. Jeho poměry se změnily. Gercen náhle zemřel. Bakunin, přestože na něho v poslední době zuřivě útočil (patrně proto, že mu byla uzavřena Gercenova peněženka), se stal zčistajasna horlivým Ger-

* K. Marx, „Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení ústřednímu byru Aliance socialistické demokracie".
** stát ve státě.
*** federální radu románského Švýcarska.
† K. Marx, „Generální rada federální radě románského Švýcarska".

cenovým obhájcem ve francouzském aj. tisku.[553] Proč? Protože Gercen (byť milionář) dostával ročně pro svůj „*Cloche*" a „ruskou propagandu" dosti značnou sumu od „demokratických panslavistů" v Rusku.[554] Bakunin, třebaže je zapřisáhlým nepřítelem „dědického práva", chtěl zdědit Gercenovo postavení a plat. Měl se svými žalozpěvy na zemřelého úspěch. Dosáhl toho, že „Cloche", subvence aj. byly převedeny na něho.

Na druhé straně vyrostla v Ženevě kolonie ruských emigrantů[515], Bakuninových odpůrců, protože znali čistě osobní pohnutky tohoto velmi průměrného člověka (třebaže dokonalého intrikána) a protože věděli, že ve svých „*ruských*" *spisech* propaguje doktríny zcela protikladné zásadám *Internacionály*.

Nedávného *kongresu románského Švýcarska* v La Chaux-de-Fonds (5. dubna tohoto roku) se Bakunin a jeho věrní chopili, aby vyvolali otevřenou roztržku.[562] Kongres byl rozštěpen na dva kongresy, na jedné straně kongres bakuninovců, vyhlašující úplnou neúčast na politice a zastupující asi 600 osob; na druhé straně kongres ženevského federálního výboru, zastupující 2000 osob. Utin (to je jeden z těch mladých Rusů) Bakuninovy intriky veřejně odhalil. Jeho (Bakuninovi) lidé se prohlásili za „ústřední federální radu" pro románské Švýcarsko a založili svůj vlastní orgán „*La Solidarité*", který vydává Bakuninův lokaj James Guillaume. „*Zásadou*" tohoto listu je „Bakunin". Obě strany se odvolaly ke generální radě.*

Tak se tomu zatracenému Moskalovi podařilo vyvolat v našich řadách velký veřejný skandál, udělat ze své osoby heslo, nakazit naše dělnické sdružení jedem sektářství a ochromit naši činnost tajnými intrikami.

Doufá, že na našem příštím kongresu bude mít silné zastoupení. Aby na sebe upoutal pozornost Paříže, začal dopisovat do „Marseillaise". Mluvili jsme však s Flourensem a ten s tím skoncuje.**

Teď jste dostatečně informováni, abyste mohli čelit Bakuninovým rejdům v našich pařížských sekcích.

Díky Laurentovi*** za její dopis[732]. Příště se pokuste najít pro

* Viz tento svazek, str. 535—536.
** Viz tento svazek, str. 546.
*** Lauře Lafarguové.

své dopisy obálku, která se nedá tak snadno otevřít. Apropos. Podívejte se, máte-li ještě článek z „*Queen's Messenger*" o lordu Clanricardovi. Potřebujeme jej tady a odjinud jej nemůžeme získat.

Váš
Old Nick

Poprvé otištěno ve sborníku „Annali", roč. I, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

76

Engels Wilhelmu Brackovi

do Brunšviku[733]

[Manchester 28. dubna 1870]

Velice mě potěšila podrobná a přesná pokladní zpráva.[734] Zde v Anglii ztroskotalo před mýma očima tolik slibných pokusů o vytvoření různých dělnických hnutí a organizací, poněvadž pokladna a účetnictví byly špatně vedeny a v důsledku toho byla pravidelně, ať zaslouženě nebo nezaslouženě, vznášena nařčení ze zpronevěry, že si v tomto případě mohu jistě dovolit povolaný úsudek o důležitosti tohoto bodu. Dělníci si musí každý fenik odtrhnout od úst, a mají proto plné právo vědět, na co se každý fenik vydá, pokud ještě nepotřebují *tajné* fondy a nezakládají je. A já to pokládám právě v Německu za velmi důležité od té doby, co se i tam stalo běžným jevem vykořisťování dělníků zchátralými agitátory. Je to planá výmluva, když se říká, že se uveřejněním těchto pokladních zpráv prozrazuje protivníkovi slabost vlastní strany. Chtějí-li odpůrci posuzovat sílu dělnické strany podle její specificky slabé stránky — poměrů v pokladně — stejně se vždycky přepočítají. Nepoměrně větší je škoda, kterou působí utajování těchto věcí ve *vlastních* řadách, než škoda, která může vzniknout zveřejněním.

Bonhorst si stěžuje na netečnost dělníků[735] — myslím si spíše, že v Německu postupuje hnutí kupředu nečekaně rychle. Jednotlivé úspěchy vyžadují ovšem pernou práci, a těm, kdo se namáhají, se vždycky zdá, že to jde pomalu. Ale srovnejte roky 1860 a 1870 a srovnejte současný stav věcí v Německu se stavem ve Francii

a v Anglii — a to ještě obě země měly před námi náskok! Němečtí dělníci dostali do parlamentu přes půl tuctu lidí, Francouzi a Angličané *ani jednoho*. Dovolím si při tom poznámku, že *my všichni tady* pokládáme za nejvýš důležité, aby v příštích volbách bylo kandidováno co nejvíc dělnických kandidátů a aby jich bylo také co nejvíc zvoleno.*

Poprvé otištěno v „Der Volksstaat", čís. 39 ze 14. května 1870

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 554.

77

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn 8. května 1870]

Milý Kugelmanne,

kašlu tak ošklivě, že momentálně nejsem ani schopen psát, přijmi tedy jenom mé vřelé díky za krásné dárky, které jsi mi poslal k narozeninám.*

Tvůj oddaný

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny
a angličtiny

* Viz tento svazek, str. 568 a 796.

78

Marx dceři Jenny

do Londýna

Manchester 31. května 1870

Mé drahé dítě,

zatvrzelá mlčenlivost Londýna nám začala dělat trochu starostí, ale Tvůj dopis[736] zase rozehnal mraky. Myslím, že nezůstaneme déle než do začátku příštího týdne.[603]

Nachlazení mě ještě docela nepřešlo, ale můj celkový zdravotní stav se díky změně vzduchu báječně zlepšil. Navštěvuji Gumperta téměř denně a jeho rada je o to cennější, oč méně za ni dostane zaplaceno.

Tady je všechno celkem při starém. Fred úplně okřál od té doby, kdy se zbavil „toho zatraceného podniku". Jeho kniha o Irsku* — která mu mimochodem zabere trochu víc času, než zpočátku předpokládal — bude nanejvýš zajímavá. The illustrious Doppelju,[737] který se tak dobře vyzná v nejnovějších irských dějinách a hraje v nich tak významnou roli, tam najde pěkně pohromadě svůj archeologický materiál.

Langova kniha** se liší od „irského ragú" zejména tím, že je to samá omáčka a žádné maso. Ten všetečný neumětel chce zřejmě ze mne vylákat nějaké komplimenty oplátkou za *své* „lichotky", ale krutě se mýlí. Kolik toho pochopil z „*Kapitálu*", ukazuje jasně jeho objev, že moje teorie „hodnoty" nemá vůbec nic společného s tím, co říkám o „pracovním dnu" atd.

Z našeho přítele Gumperta se stále víc stává liberální, klepař-

* B. Engels, „Dějiny Irska".
** Viz tento svazek, str. 765—766.

ský, všední člověk. Vzhledem k jeho rodině vlastní i „zděděné" se tomu sotva lze divit. Je toho dobrého příliš mnoho.

Tussy jen kvete a je velmi veselá. Byla šťastná, když zjistila, že zvířena v Mornington Palace[738] se rozmnožila o další koťata atd. Podrobila ovšem Freda křížovému výslechu, pokud jde o „výhrůžné dopisy"; on pokládal za nebezpečné zmiňovat se o takových věcech v dopisech, jež jsou posílány poštou a mohou padnout do rukou nějakému Stieberovi. Skutečný Stieber, jak vidím, dává v Paříži horlivě dohromady nový komplot, v němž má „Mezinárodní dělnické sdružení" sehrát hlavní úlohu a kde se ovšem musím objevit já, jeho starý chráněnec a „pravý tajný nejvyšší pohlavár".

Zatímco píšu tyto řádky, otravuje mě ten zatrolený Fred neustálým citováním „úryvků" ze starých norských ság. Apropos norské ságy, nebyla bábinka* minulou neděli na poetické přednášce K. Blinda?

V sobotu večer se tu objevil malý Dakyns a zůstal tu do neděle. Jeho návštěva platila Tussy a mně. Ten čiperný skřítek se po celou tu dobu řehtal na celé kolo. Oblečen byl nedbaleji než kdy předtím — papírový stojatý límeček bez kravaty, špinavý bílý klobouk místo skotské čapky a nějaké bílé boty, jaké se nosí na pláži. Na naší nedělní vycházce — Schorlemmer a Moore se jí přirozeně účastnili — překonával jeho úspěch u veřejnosti zdvořilé uznání. Vzbudil hotovou senzaci.

A teď, slavný Doppelju, vyřiď nejupřímnější pozdrav bábince a Lence. Velice tady postrádám „*Marseillaise*" a všechny noviny z Paříže. V Schillerově klubu[50] odebírají „*Le Temps*", nejnudnější ze všech francouzských listů. Jeho šéfredaktorem je také nějaký Nefftzer, Alsasan.

Adio, moje slavná dcero,

Old Nick

Poprvé otištěno rusky v časopise „Voinstvujuščij matěrialist", kn. 4, 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Möhmchen, Marxova žena Jenny.

79

Marx Viktoru P. Le Lubezovi

do Londýna[739]

(Koncept)

86, Mornington Street, Stockport Road,
Manchester 14. června 1870

Vážený pane,

Váš dopis z 11. června byl za mnou poslán z Londýna.

Rád bych, abyste mi nyní sdělil, kdo Vám poskytl tu *absurdní* informaci, že já jsem londýnským dopisovatelem „Volksstaat" a autorem článku o Vaší osobě. Dovolte mi poznamenat, že věnuji svůj čas otázkám obecnějšího zájmu.

Zůstávám, pane,

Váš atd.

K. M.

Mr. Le Lubez.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

80

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[710]

Londýn 27. června 1870

Milý císaři Václave,

byl jsem měsíc v Manchesteru, a když jsem se tento týden vrátil domů, našel jsem Tvůj poslední dopis[741].

Opravdu Ti nemohu sdělit datum, kdy se vydám na cestu, nemohu dokonce ani odpovědět na otázku — kterou ani nekladeš — totiž *zda tu cestu vůbec podniknu?*

Minulý rok jsem počítal s tím, že po jarním veletrhu bude venku druhé vydání mé knihy* a tedy i *honorář* za první. Avšak z přiloženého Meissnerova dopisu**, který dnes přišel, uvidíš, že je to ještě hudba budoucnosti. (Dopis mi laskavě vrať.)

Němečtí páni profesoři uznali v poslední době za nutné si mne tu a tam všimnout, i když velmi nejapně, např. A. Wagner v brožuře o pozemkovém vlastnictví, Held (Bonn) v brožuře o venkovských záložnách v Porýnské provincii.

Pan Lange (Über *die Arbeiterfrage* etc., 2. vydání) mi dělá velké poklony, ale jen proto, aby se sám dělal důležitým. Pan Lange učinil totiž velký objev. Celé dějiny se musí podřídit jedinému velikému přírodnímu zákonu. Tímto přírodním zákonem je *fráze* (— Darwinův výrok takto použitý je pouhá fráze —) „struggle for life",

* prvního dílu „Kapitálu".
** Viz tento svazek, str. 586.

„boj o existenci", a obsahem této fráze je Malthusův zákon lidnatosti nebo spíše přelidnění. Tedy místo analýzy „boje o život", jak se projevuje historicky v různých určitých společenských formách, se tu prostě každý konkrétní boj proměňuje ve frázi „boj o život" a tato fráze v Malthusovu „populační fantazii". Nutno přiznat, že je to velmi působivá metoda — pro nafoukanou, rádoby vědeckou, nabubřelou nevědomost a myšlenkovou lenost.

To, co tento Lange říká o Hegelově metodě a mé aplikaci této metody, je opravdu dětinské. Za prvé vůbec Hegelově metodě nerozumí, a proto za druhé ještě mnohem méně mému kritickému způsobu její aplikace. V jistém smyslu mi připomíná Mosese Mendelssohna. Tento prototyp tlachala psal totiž Lessingovi, jak ho mohlo napadnout brát vážně „mrtvého psa Spinozu"! Právě tak se diví pan Lange, že Engels, já atd. bereme tak vážně mrtvého psa Hegela, když se přece Büchner, Lange, dr. Dühring, Fechner atd. dávno shodli na tom, že ho — poor deer* — dávno pochovali. Lange naivně prohlašuje, že se v empirické látce „pohybuji se vzácnou volností". Nemá ponětí, že tento „volný pohyb v látce" není naprosto nic jiného než parafráze pro *metodu*, jak s látkou zacházet — totiž pro *dialektickou metodu*.

Můj vřelý dík paní hraběnce** za její roztomilé řádky. To opravdu působí blahodárně v době, „kdy těch lepších stále víc ubývá". Avšak žerty stranou, velice mě vždy potěší, kdykoli mi několik řádků Tvé milé paní připomene veselou dobu, strávenou ve Vašem kruhu.

Pokud jde o to, že Meissner naléhá na druhý díl[42], nepřerušila mě v práci na celou zimu jenom nemoc. Považoval jsem za nutné učit se rusky, poněvadž pro zpracování pozemkové otázky je nevyhnutelné studovat ruské pozemkové vlastnické vztahy z původních pramenů. Kromě toho irská pozemková otázka dala podnět k tomu, že anglická vláda vydala řadu Modrých knih[214] (brzy ukončenou) o pozemkových poměrech ve všech oblastech. Konečně — entre nous*** — přál bych si napřed druhé vydání I. dílu.

* mršinu.
** Kugelmannově manželce Gertrudě.
*** mezi námi.

Kdyby mi přišlo do konečného zpracování II. dílu, jen by to rušilo.

Srdečné pozdravy od Jenny a ode mne všem členům Kugelmannovy rodiny.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmannu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

81

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna[742]

[Londýn] 14. července 1870

Milý Jungu,

přikládám program. Otázky jsou *uspořádány* tak, aby to *usnadnilo* práci příštího kongresu. Pochopíte, co jsem sledoval.

Váš oddaný
K. M.

I. O nutnosti zrušit státní dluh. Diskuse o právu na odškodnění.

II. Poměr mezi politickou činností a sociálním hnutím dělnické třídy.

III. Praktické prostředky k přeměně pozemkového vlastnictví ve společenské vlastnictví (*viz poznámku*).

IV. O přeměně cedulových bank v národní banky.

V. Podmínky družstevní výroby v národním měřítku.

VI. O nutnosti, aby dělnická třída vedla *všeobecnou statistiku práce* podle rezolucí ženevského kongresu z roku 1866.

VII. Aby kongres znovu posoudil otázky, jakými prostředky odstranit války.

Poznámka k bodu III: Belgická generální rada navrhla projednat tuto otázku:

„Praktické prostředky k ustavení *zemědělských sekcí* uvnitř

Internacionály a k vytvoření solidarity mezi zemědělskými proletáři a proletáři ostatních výrobních odvětví."

Generální rada Mezinárodního sdružení se domnívá, že tato otázka je obsažena v bodu III.

Následující text *nesmí být zveřejněn*, nýbrž pouze písemně sdělen jednotlivým sekcím.

Důvěrné sdělení všem sekcím.

1. Generální rada žádá jednotlivé sekce, aby daly svým delegátům přesné instrukce o tom, zda je účelné změnit pro rok 1870—1871 sídlo generální rady.

2. Pro případ, že by bylo rozhodnuto změnu provést, navrhovala by generální rada za sídlo generální rady pro uvedený rok Brusel.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 2. vyd., sv. 32, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny a francouzštiny

PŘÍLOHY

1

Jenny Marxová
Johannu Philippu Beckerovi

do Ženevy

1, Modena Villas, Maitland Park,
[Londýn po 10. lednu 1868]

Milý pane Beckere,

nezlobte se na mne, že jsem Vám už dříve nepoděkovala za Váš milý poslední dopis. Bohužel, příčina mého mlčení nebyla nijak radostná. Chudák můj muž je totiž už zase několik týdnů upoután na lůžko tou starou, těžkou a bolestivou chorobou, nebezpečnou stálými recidivami, a nemůže se ani hnout. Nic ho tak nezkruší jako taková zahálka, ke které je stále znovu nucen, a to právě teď, kdy je tolik práce, kdy je poptávka po 2. dílu[42] a svět zkrátka a dobře začíná znovu hořet a planout, i když zatím ještě „řeckým ohněm" a ne „rudým kohoutem". Lenoši a darmošlapové mají plné kapsy a kypí zdravím, a lidé, kteří patří novému světu, už se mu tělem i duší oddali, jsou nemocní — chudí a tato „pouta" jim svazují ruce. „Shame, shame," jak volají Angličané na mítincích. Nevíte ani, jak často a s jak vroucí láskou a obdivem na Vás můj muž vzpomíná. Váš nevelký list pokládá rozhodně za nejlepší a nejpůsobivější, a kdykoli dostaneme zprávu z mateřské školky či lépe z „besídky" od nás z Německa, zvolá: „Ach, kéž by měli Němci víc takových lidí, jako je starý Becker!!"[743] Právě jsem, coby prozatímní tajemník, psala Schilymu a zároveň mu poslala dopis toho muže, který se uchází o překlad.[744] Moses Hess se totiž prostřednictvím Schilyho také nabídl jako překladatel[47] a chystal se vypustit předběžně pár pokusných balónků v „Courrier français"[66]. Ale teď už dlouho není po těch dvou pánech vidu ani slechu, a věc se teď, soudě podle zmíněného dopisu, rozhodne. Hessovi by se měla

vzhledem k jeho filosofickému vzdělání a vzhledem k jeho schopnosti orientovat se v umění dialektických skoků a ekvilibrismu dát přednost před mnoha jinými, pouze doslovnými překladateli, naproti tomu není náš mystický rabbi rabbóni často dost spolehlivý (není dost košer) a je často nedbalý, takže by nebylo správné odmítnout kvůli němu jiné nabídky. Schily teď vystoupí jako chargé d'affaires a zjistí, kdo je ten pravý.

Váš poslední článek o těch flákačích z Ligy míru[745] byl výborný a bůh je svědek (člověku se pořád nolens volens plete pánbíček na jazyk i do pera, ačkoli už dávno ztratil své čestné místo v srdci), že je nejlepší z toho všeho, s čím jsme se dosud setkali.

„Goegg" se tu pořád plahočí na těch svých propagačních zájezdech. Taky mohl Borkheim vymyslet něco chytřejšího, než mu dát 100 franků na cestovní výdaje. Když ho ty peníze v kapse tak svrbí a pálí, ať je vyhazuje z okna jinde. Myslím, že jsou důležitější věci než podporovat tyhle apoštoly. To v Manchesteru u Engelse pochodil Amand [Goegg] jinak. Abyste se pobavil, opíšu Vám o tom jedno místo z Engelsova dopisu.*

„Ke všemu mě včera navštívil exdiktátor Goegg, agent se směšnou Ligou míru[31], a zkazil mi večer. Naštěstí se k tomu náhodou přichomýtl Schorlemmer," (velmi významný chemik, jeden z „našich lidí") „který nechtěl věřit svým uším, když poslouchal tenhle fosilní exemplář federální republiky; něco takového vůbec nepovažoval za možné. Bezmyšlenkovitým opakováním jedněch a týchž frází to pitomé hovádko ještě desetkrát víc zhlouplo a ztratilo jakýkoli kontakt se světem zdravého lidského rozumu (o skutečném myšlení už vůbec nemluvě). Pro tuhle sortu neexistuje na světě pořád ještě nic jiného než Švýcarsko a bádenský kanton. Ale brzy se přesvědčil, jak pravdivá je Tvá první odpověď na jeho výzvu k podpoře: že čím dále budeme žít jeden od druhého a čím méně se budeme spolu stýkat, tím lépe si budeme rozumět. — Přiznal, že Blind se ve Vogtově věci choval *zbaběle*[32], ale jinak prý je to docela milý hoch, a dokonce vyhrožoval, že Tě s Blindem smíří. Vogt prý není politik, ale je to milý a z gruntu dobrý chlapík, který prostě napíše, co mu slina

* Viz tento svazek, str. 29–30.

na jazyk přinese, a neuvažuje o tom — kdybychom prý s ním my dva hodinku poseděli, připili bychom si s ním na bratrství. Přiznal, že je Vogt bonapartista, ale nikoli prý podplacený. Na to já: všichni bonapartisté jsou podplacení, neexistuje žádný nepodplacený, a jestli mi může uvést *jednoho* nepodplaceného, připustím jako *možnost*, že Vogt není podplacen, jinak ne. To ho zarazilo, ale konečně jednoho objevil — *Ludwiga Bambergera.* Ostatně Vogtovi prý se ustavičně lepila smůla na paty, jeho žena je prý selská dcerka z Bernských Alp, vzal si ji *jako čestný muž.* Lišák Vogt toho osla asi pěkně obalamutil. Ale když jsme mu se Schorlemmerem vysvětlili, že Vogt nedokázal nic ani jako přírodovědec, měl bys vidět, jak se dopálil: Copak *nepopularizoval?* Copak to není zásluha!"

Potud Engels. Goegg odtáhl s nepořízenou. Teď se pokouší o štěstí v jiných městech. Víte něco o Bakuninovi? Můj muž mu jako starému hegelovci poslal svou knihu — jako by se po něm zem slehla. Jestlipak ji dostal. Člověk nemůže těm Rusům moc věřit. Nejsou-li ve spolku s „báťuškou" v Rusku — tak se spolčí nebo jsou spolčeni s „báťuškou *Gercenem*", což je nakonec jedno. Petr nebo Pavel.

Tady to vypadá dobře, Angličané se bojí vlastního stínu, a zaslechnou-li, že někde bouchnul špunt, hned myslí, že je to řecký oheň, spatří-li nevinnou sirku, pozor, John Bull hned věří, že je napuštěná glycerínem, parafínem, nikotinem a bůhví čím ještě, a dá se na útěk, zkrátka všechno utíká a dokonce i opravdoví konstáblové utíkají před falešnými strážníky, takzvanými speciálními, kteří teď svými olověnými tyčemi udržují pořádek v ulicích. Irská otázka se dostala do popředí celého politického programu, pro Irsko už řvou *Angličané* na mítincích, patří už pomalu k dobrému tónu lkát a vzdychat nad sedm set let starými *lipami* spanilého Erinu, a to všechno způsobila jedna sirka a jedna oprátka.[746] Jak snadno se dá těm pánům nahnat strach!? Náhlý strach z fyzických prostředků udělal víc než staletí morálních hrozeb.*

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 32, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Zde rukopis končí.

2

Laura Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 13. ledna 68

Milý Engelsi,

protože Mouřenín je zase obětí svých starých nepřátel, karbunklů, a ten, který se objevil naposled, mu působí velké obtíže při sezení, požádal mě, abych Vám tyto řádky napsala za něho.

Co se týče článku pro „Fortnightly Review“[17], mám Vám říci, že to nemá být pouhá stručná noticka, jaké bývají v přehledu knih na posledních stránkách tohoto časopisu, ale článek v rozsahu, jaký tam bývá obvyklý.

Také Vás mám poprosit, abyste co nejdřív vrátil starší čísla „Courrier Français“.*

S upřímnými pozdravy od nás všech a s nadějí, že přemíra nedávných vánočních radovánek, které jste musel „podstoupit“, Vám neublížila na zdraví, zůstávám, milý Engelsi,

Vaše oddaná

Laura Marxová

Poprvé otištěno v knize
Friedrich Engels, Paul et Laura Lafargue,
„Correspondance“, sv. 1, Paříž 1956

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Viz tento svazek, str. 18, 32 a 34.

3

Bedřich Engels

Vyznání[747]

[Londýn začátkem dubna 1868]

Ctnost, kterou si nejvíc ceníte	veselost
Vlastnost, kterou si nejvíc ceníte u muže	hledět si svého
Vlastnost, kterou si nejvíc ceníte u ženy	dávat věci, kam patří
Váš hlavní povahový rys	vím všechno napolovic
Představa o štěstí	Château Margaux 1848*
Představa o neštěstí	jít k zubaři
Nectnost, kterou promíjíte	přehánění v každém směru
Nectnost, kterou nesnášíte	pokrytectví
Co ve Vás vzbuzuje odpor	afektovaná, domýšlivá žena
Osobnost, která se Vám nejvíc protiví	Spurgeon**
Oblíbené zaměstnání	škádlit a být škádlen
Oblíbený hrdina	žádný
Oblíbená hrdinka	příliš mnoho, než abych jmenoval jednu
Oblíbený básník	Reineke de Vos[748], Shakespeare, Ariosto atd.
Oblíbený prozaik	Goethe, Lessing, dr. Samelson

* značka vína.
** současný londýnský kazatel.

Oblíbená květina	modrý zvonek
Oblíbená barva	jakákoli, jen ne anilínová
Oblíbené jídlo	studené: salát, horké: irské ragú
Oblíbená maxima	nemít žádnou
Oblíbené moto	všecko s klidem!

B. Engels

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 2. vyd., sv. 32, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

4

Arnold Ruge Steinthalovi

do Manchesteru[749]

7, Park Crescent Brighton
25. 1. 1869

Velevážený pane Steinthale,

současně s tímto dopisem Vám posílám jako tiskopis Marxovu knihu o kapitálu.

Děkuji zdvořile! Celou tu dobu jsem se knihou bez ustání zabýval, i když jsem musel vedle toho pracovat také na jiných věcech.

Je to *epochální dílo* a vrhá jasné, často pronikavé světlo na vývoj, na zánik a porodní bolesti a strašné dny utrpení jednotlivých společenských období.

Klasickým způsobem podává důkaz o *nadhodnotě* v důsledku nezaplacené práce, o vykořisťování dělníků, *kteří* pracovali dříve *pro sebe*, a o nastávajícím *vyvlastnění vyvlastňovatelů*.

O tom píše na stránce 745: „Kapitalistický výrobní způsob a způsob přivlastňování, tedy *kapitalistické* vlastnictví, je první negací *individuálního soukromého vlastnictví, založeného na vlastní práci. Negace této negace* vytváří pak znovu individuální vlastnictví, ale na základě vymožeností kapitalistické éry, totiž *kooperace svobodných pracovníků a jejich pospolného vlastnictví půdy a jimi vyrobených výrobních prostředků!*“[750]

Marx má rozsáhlou erudici a znamenitý dialektický talent. Kniha přesahuje obzor mnoha lidí a pisálků z novin; ale zcela jistě se prosadí a přes své široké pojetí, ba právě tím silně zapůsobí.

Co se týče náboženství, říká autor velmi výstižně: 608: „Jako v náboženství vládne nad člověkem výtvor jeho vlastní hlavy,

vládne nad ním v kapitalistické výrobě výtvor jeho vlastních rukou."[751]

A abychom jej osvobodili, zdaleka nestačí jenom posvítit si na strašidla; vždyť lidé, i když ztratí svého pána, jako Francouzi nebo Španělé, tak ho zase sami dosadí na trůn.

Nicméně hodně štěstí do roku 1869! Kéž je takový jako ty předešlé! Srdečné pozdravy paní Steinthalové a panu Heydemannovi!

Váš
dr. A. Ruge

Poprvé otištěno v „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 12, 1901—1902

Podle opisu pořízeného Gertrudou Kugelmannovou
Přeloženo z němčiny

5

Jenny Marxová Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

Londýn 15. září [1869]*

Milý pane Kugelmanne!

Byla bych už dávno odpověděla na Vaše milé řádky z Karlových Varů, kdybych byla den co den nečekala na určitější zprávy od našich drahých cestovatelů. Po jejich prvním a posledním psaní z Lutychu jsme načisto ztratili jejich stopu. Ale myslím si, že snad u Vás tenhle týden po své bludné pouti zakotví[671], a tak Vám tedy posílám dnešní číslo „Times" a jedno starší „Pall Mall Gazette", abyste si společně početli. O kongresu[336] tu tisk mlčí jako hrob až na jeden, úplně zmatený, rozbředlý článek v „Pall Mall", který přikládám. Dnes „Times" poprvé prolomily ledy, a to jedním velmi příznivým, věcným a stručným článkem, který díky řeči amerického delegáta** vzbudí tady a zvlášť ve Francii velkou pozornost. Myslím, že poznávám v mnohých obratech, výrazech a „eccariádách" našeho „Georga"***, dá-li se mu vůbec připisovat tolik taktu.[752]

Tady se mezitím nashromáždil celý arzenál dopisů a novin; a skutečně nevím, jestli to stojí za tu námahu a peníze, abych je posílala přes moře. Jejich obsah není už stejně aktuální. Lessner napsal 3 velmi hezké podrobné zprávy o kongresu, ale Liebknecht semlel ve 2 dopisech páté přes deváté, takže lépe je to vůbec ne-

* Rok připsal L. Kugelmann.
** Andrew Camerona.
*** Eccaria.

číst.[753] Eccarius sdělil neobyčejný fakt, který má od jednoho Američana*, který prý to slyšel od pana Slacka, dopisovatele „New York Tribune" v Londýně, že „Bright napsal všem redakcím londýnských listů a žádal je, aby nepřijímaly *žádné* zprávy o našich jednáních". To by zčásti vysvětlovalo mlčení v tisku. Jestli „Times" přetisknou ještě nějaké zprávy, budou ostatní berani následovat svého vůdce, a pak je úspěch kongresu zajištěn. Rozhodně budou jeho výsledky působit lépe než eisenašského[367], jehož jediný efekt je zřejmě ten, že dopomohl „našemu velikému učiteli Ferdinandovi"**, aby vedle svého oficiálního „monitoru", kterým je „Social-Demokrat", získal ještě druhý oficiózní věstník — v Liebknechtově plátečku[15]. Dokonce se v Basileji pokoušeli protlačit znovu do popředí ten žalostný skandál se Schweitzerem, aby měl člověk dojem, že členové „Internacionály" nemají jiné poslání než *zinternacionalizovat* zásady „železného" bez *řízné organizace*.[754]

Několik zajímavých osobních dopisů pošlu do Hannoveru, jakmile budu vědět, že drazí „tuláci" k Vám dorazili. Laura je u nás se svým manželem a roztomilým mrňouskem*** dnes právě čtvrtý týden a chystá se pomalu k návratu do Paříže. Bohužel se matka a syn necítí tak dobře, jak bych si přála. Milému kloučkovi lezou první zoubky se všemi obvyklými příznaky. Jeho miloučká tvářička tak pohubla a jeho jiskrná očka vypadají v bledé drobounké tvářičce dvojnásob veliká. Je tak veselý a něžný, a my budeme tu malou opičku tolik postrádat.

Pozdravujte co nejsrdečněji svou milou ženu, polibte za mne Fanynku a přijměte přátelský pozdrav od

Vaší

Jenny Marxové

Poprvé otištěno italsky v „Movimento Operaio", čís. 2, 1955

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Andrew Camerona.
** Ferdinandu Lassallovi.
*** Charlesem Étiennem Lafarguem.

6

Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 30. října 69

Milý „doktore"!!!

Mnohokrát Vám děkuji za Váš dopis a za kopii portrétu Vaší drahé matky. Je neobyčejně zdařilá — lepší než původní malba. Jsem šťastná, že ji mám. — Velmi mě potěšilo, že se cítíte lépe — kéž Vás čas pozvolna smíří s těžkou ztrátou, kterou jste utrpěl. Pomyslete, že „z života zimnic se vystonala, spí, nic už ji nezraní"[755]. Není toto vědomí určitou útěchou?

Paní Menkové jsem napsala krátké psaníčko. Děkuji Vám za včasné připomenutí, i když na svou obhajobu musím říci, že jsem chtěla „Mariechen" psát, ještě než přišel Váš dopis — ale ... — zkrátka, jak se říká, cesta do pekla je dlážděna dobrými předsevzetími. Mouřenín jí také napsal několik řádek. Daří se mu mnohem lépe a skoro se už zbavil toho nepříjemného kašle, který ho tak trápil v Hannoveru. Srdečně Vás pozdravuje a doufá, že mu nebudete zazlívat, že Vám nepíše sám; čte totiž nyní s velkým zaujetím knihu (vyšla právě v ruštině a četba mu působí nemalé potíže) o postavení ruského rolnictva[424], z níž vyplývá pravý opak toho, co ve své fantazii líčí Carey — je naprosto nezáviděníhodné. „V Rusku se štěstí nerodí." Ta kniha přišla jako na zavolanou, je velmi důležitá. Fakta, která přináší, by měl Mouřenín zveřejnit ve svém druhém dílu.[42] Práce na francouzském překladu prvního dílu zatím pokračuje dál,[458] za měsíc bude třetí kapitola připravena ke korektuře, alespoň podle toho, co se dozvěděl Paul (Lafargue), když

dými vlajkami, hlučným zpěvem a jinými výstřednostmi demoralizovali střízlivého Johna Bulla...

Je načase připravit odpolední čaj — a já jsem slíbila upéci Tussy trochu kaštanů, takže můžete poděkovat svým šťastným hvězdám, čí spíše kaštanům, že tahle škrábanice nepokračuje donekonečna. — (Jistě jste si už mysleli, že vůbec nehodlám skončit.) S upřímnými pozdravy od všech doma jsem, milý „doktore"*,

Vaše oddaná

Jenny Marxová

* Jste zřejmě překvapen, že Vám uštědřuji Váš zvučný titul. Věřte mi, že Vám jej nezávidím. V „naší nové společnosti" nebude třeba mnoha kněží kultu těla; zkrachují spolu se svými bratry, lékaři duše; zatím Vám přeji hodně štěstí — hleďte využít svého důstojného postavení co nejvíc, dokud trvá! Přikládám Weerthovy fotografie.

Poprvé otištěno italsky
v „Movimento Operaio", čís. 2, 1955

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

7

Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

Londýn 27. prosince 69

Milý doktore,

doufám, že se nedomníváte, že ctím zákon jistých svých předků a živím v sobě ducha pomsty. Jediným důvodem, proč jsem tak dlouho neodpovídala na Váš velice milý dopis, je, že jsem neměla pro sebe volnou ani hodinku. Jak víte, jsem každý den až do dvou hodin zaměstnána* — pak, protože naše Helena, chudinka,** byla vážně nemocná, věnovala jsem často celé odpoledne domácnosti a kromě toho jsem prohlížela stovky čísel novin, abych Mouřenínovi pořídila výpisky o finančních čachrech koncernů atd. — (Mimochodem, Overend a Gurney byli právě osvobozeni.[249] Buržoazie po celé zemi jásá nad tím, že jsou na svobodě „mučedníci", proti nimž se prý hřešilo víc, než kolik hřešili oni sami. Vůbec bych se nedivila, kdyby se ti zloději v rukavičkách co nevidět vrátili do parlamentu jako zákonodárci svých krajanů. Soudce stranil obžalovaným tak nápadně, že to zaráželo i nejapnou porotu a přimělo ji při jedné příležitosti k protestu.) — Vidíte, že mám čím omluvit své mlčení. Ale přesto připouštím, že i když jste správně předpokládal, že neholduji bohu pomsty, jsem stejně málo vyznavačkou beránčí mírnosti. Abych Vám dokázala, že nemám ve zvyku oplácet „zlo dobrem", uložila jsem Vám za trest sníst krajně nezáživnou

* Viz tento svazek, str. 250.
** Helene Demuthová.

míchaninu — totiž pravý anglický švestkový pudink; tímto statečným činem dosáhnete odpuštění všech svých hříchů.

Naši Vám přejí všechno nejlepší k Novému roku a já se k nim z celého srdce připojuji. *Moc* jsme Vás litovali, když jsme se dozvěděli o Vaší nemoci, a pevně doufám, že dnes jste už úplně zdráv. Mouřenín je toho času na tom se zdravím dobře, aspoň poměrně. — Před několika dny nás na několik hodin navštívil Engels. Jel do Barmenu, kde stráví s maminkou vánoce.[757] Vypadal neobyčejně dobře a byl celý šťastný, že se mu podařilo uniknout z účtárny, kde se cítí jako ryba na suchu. Pilně pracuje na své knize o Irsku.* Vaše dotazy týkající se této knihy nemohu zodpovědět, protože o jejím obsahu dohromady nic nevím. Předpokládám, že to bude jakýsi protějšek jeho „Postavení dělnické třídy v Anglii". Velmi nás potěšilo, že s námi sympatizujete v irské otázce. My jsme do jednoho zapřisáhlí feniané. Když jsme se dozvěděli o O'Donovanově zvolení, byli jsme všichni bez sebe nadšením — Tussy zrovna řádila.[448] Můžete si představit, jaké zděšení vyvolala v Anglii zpráva, že byl zvolen fenian. Nejdřív se tisk, s výjimkou „Reynolds's" a „National Reformer" zmohl jen na sborový povyk „Byl zvolen usvědčený zločinec — hrůza hrůzoucí!" Když se nabažili vyvolávání těchto pro ně magických slov ve všech tóninách, dali se ti prodejní pisálkové do sebe — toryovské listy osočovaly Gladstona, že tato volba je plodem jeho politiky — orgány whigů kázaly na téma nevděčnost a lkaly nad osudem země, v níž se takto odpovídá na poselství míru a dobré vůle, v níž kvete zrada za bílého dne a vražda je opěvována. Britská vláda okamžitě vyslala na sesterský ostrov tisíce vojáků.

Je nutno přiznat, že Gladstonova opatření k odluce církve od státu už přinesla ovoce, jak říkají toryové. Náboženský fanatismus umírá přirozenou smrtí, nepřátelství mezi katolíky a protestanty doznívá, v oranžském[758] táboře je rozkol a oranžští, ribbonisté[416] a feniané[27] se spojují proti svému společnému nepříteli, britské vládě. V důsledku toho vliv kněží upadá, irské hnutí už není v jejich rukou. O'Donovan Rossa byl vlastně zvolen v přímé *opozici* proti

* „Dějiny Irska".

klerikální straně. Tito pánové jsou například proti propuštění politických vězňů a svolali mítinky, aby dali dohromady jakýsi Land Bill; lidé však tyto mítinky rozbili a prohlásili, že nepřistoupí na žádnou dohodu s britskou vládou, dokud vězňové nebudou propuštěni. Protože vláda nedopřála sluchu mítinkům žádajícím amnestii atd., lidé zvolili feniana O'Donovana Rossu, navzdory britské vládě a irským profesionálním agitátorům, laickým i klerikálním, jejichž neupřímnost konečně prohlédli.

Nejušlechtilejší z Irů zatím strádají v britských vězeních. Utrpení těchto mužů nelze ani vypsat. O'Donovana Rossu drželi jednou 35 dní v temnici s rukama ve dne v noci spoutanýma za zády; pouta mu nesňali ani, aby mohl sníst jídlo, řídkou polévku, kterou mu dávali na podlahu vězení. Zkrátka, milý doktore, dnešní Anglie je zemí hrůz. V londýnském East Endu vypukl tyfus z hladu — v robotárnách jsou paupeři vražděni ve velkém. Doktorům už nestačí *mrtvoly* pauperů, dělají své pokusy na *živých;* a přece mám ještě v dobré paměti, jak byl anglický tisk strašně pobouřen vivisekcí zvířat ve Francii. Minulý týden se stalo ve Walesu něco, nad čím člověku vstávají hrůzou vlasy na hlavě. Jakýsi waleský farmář rozšířil zprávu, že jeho dcera, *dvanáctileté* děvče, žila po dva roky bez potravy. Ten chudák Walesan sice dostával za předvádění svého dítěte peníze, ale je možné (ve Walesu se stále ještě věří na čarodějnice atd.), že je to poloviční šílenec a že věřil tomu, co říká. U lékařů nejpřednějších londýnských nemocnic se to však zdá neuvěřitelné. Buď jak buď, sestavili komisi a jmenovali sestry z nemocnice sv. Víta, aby se odebraly do Walesu a po čtrnáct dní pozorovaly to takzvané postící se děvče. Denně vydávali tíž lékaři pro veřejnost bulletiny o dívčině stavu. *Šest* dnů ji nechali bez potravy a sedmého dne to ubohé dítě zemřelo. Večer před dívčinou smrtí řekl doktor Davies jejímu otci, že žádné nebezpečí nehrozí, a když byl vyšetřován, prohlásil tento pán, že podání stravy neordinoval proto, že nechtěl otce „*urazit*". Opravdu neobyčejně zdvořilé a ohleduplné! — Pokusím se získat pro Vás podrobnosti o celém případu. Člověk si z něho jistě nemůže udělat příliš dobré mínění o úrovni medicíny v Anglii. Jsem přesvědčena, že kdyby někdo prohlásil, že dovede přejít *bez úhony* po rozžhaveném železe nebo skočit z okna, najdou

se lékaři, kteří to budou zkoumat. Jednoho krásného dne se ještě vrátíme k božím soudům!

Přeji všechno nejlepší do nového roku

a zůstávám Vaše upřímná

Jenny Marxová

Poprvé otištěno italsky
v „Movimento Operaio", čís. 2, 1955

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

8

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn kolem 17. ledna 1870]

Milý pane Engelsi,

zřídka dojde zásilka tak v pravý čas jako ta včerejší. Právě se vybalily věci z bedny a 50 ztepilých mládenců stálo v kuchyni v jednom šiku, když přišel dr. Allen se svým partnerem, mladým skotským doktorem, aby operovali chudáka Mouřenína, takže hned po operaci se mohl Mouřenín se svými 2 aeskulapy posílit znamenitým braunenberským. Vypadalo to tentokrát zase moc špatně. Během týdne jsme použili všech prostředků, obkladů, basilika atd., atd., které už tak často pomohly: ale nadarmo. Nežit pořád rostl, bolesti byly nesnesitelné a nechtělo to prasknout a vytéct. Muselo se řezat, a tak se konečně Mouřenín rozhodl k nevyhnutelnému kroku — přivolat doktora. Rozřízli mu to hodně hluboko a hned po tom se mu velmi ulevilo, a i když měl dnes ráno ještě bolesti, cítí se vcelku mnohem mnohem líp, a doufejme, že se za pár dní uzdraví. Teď se ale musím vytasit s úplným rejstříkem jeho hříchů. Co se vrátil z Německa, a zvlášť po hannoverské kampani[671], churavěl, neustále kašlal a místo aby na sebe dával pozor, začal zuřivě studovat ruštinu, chodil málo ven, nepravidelně jedl, a karbunkl, který měl pod paží, ukázal teprve tehdy, když už značně natekl a ztvrdl. Jak často jsem si v posledních letech přála, milý pane Engelsi, abyste byl zde!! Leccos by vypadalo jinak. Teď doufám, že mu tato poslední zkušenost bude výstrahou. Prosím Vás, pane Engelsi, teď se mu o tom ve svých dopisech *nezmiňujte*. V tomto stavu se velice snadno rozčilí a moc by se na mne zlobil. Mně se ale

tak ulevilo, že jsem Vám mohla vylít své srdce, protože jsem úplně bezmocná, kdybych chtěla měnit něco na způsobu jeho života. Možná že až přijde do Manchesteru, že se podaří, aby mu vážně domluvil Gumpert. Je to ještě tak jediný lékař, ke kterému má důvěru. V našem domě se teď všeobecně opovrhuje veškerou medicínou a všemi lékaři, a přesto jsou stále ještě nutným zlem, bez nich se neobejdeme. Co jste říkal druhému novoročnímu dárku, kterým nás Laura obdařila!* Doufám, že to rychlé tempo brzy zabrzdí; jinak bychom si mohli brzy zazpívat

1, 2, 3, 4, 5, 6 — —
10 malých černoušků!

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz následující dopis.

9

Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 30. ledna 70

Milý doktore,

píšu tyto řádky, abych Vám vysvětlila, proč Mouřenín ještě neodpověděl na Vaše dopisy. Asi před třemi týdny se mu v podpaží udělaly tak bolestivé karbunkly, že chudák Mouřenín nemohl hýbat rukou. Lékař je odstranil dvěma řezy.* Tato operace přinesla okamžitou úlevu. S radostí mohu dnes říci, že náš drahý pacient je zase téměř v pořádku, i když je ovšem ještě slabý, po velkém trápení, které přestál, to není ani jinak možné. Teď, když je po všem, myslím, že bylo dobře, že došlo ke krizi, poněvadž ta nemoc trápila Mouřenína celé měsíce — vzpomínáte si jistě, že v Hannoveru mu zdaleka nebylo dobře a takové to s ním bylo až do teď — někdy trochu lepší, někdy horší.

Vaše korespondence s Jacobym ho velmi pobavila.** Soudě podle zmatené odpovědi tohoto ctihodného pána, musel ho Váš dopis zasáhnout velmi citelně.

Musím také potvrdit příjem Vašeho dopisu adresovaného mně — jeho obsah mě nemálo překvapil a vzbudil ve mně zvědavost, jaké je konečné rozhodnutí filistrů z „Künstler-Vereinu". Uvážíme-li, že tento spolek tvoří smetánka hannoverské společnosti, jistě mohou být neobyčejně pyšni na „kultivovanost" vyšších tříd, na je-

* Viz předchozí dopis.
** Viz tento svazek, str. 487–488.

jímž základě se pokládají za tak nadřazené třídám pracujících! Je jen škoda, že se těm hlupákům podařilo Vás rozzlobit a připravit o tolik času.

Musím požádat Vás a miláčka Trudu* za prominutí, že jsem Vás už dříve neuvědomila o novém občánkovi, který zavítal do rodiny Lafarguových. Druhého ledna nám Paul oznámil, že v rue du Cherche-Midi přišla na svět holčička. Je přesně o rok mladší** než její bratříček***, obě děti budou slavit narozeniny v týž den†. Před několika dny nám Laura napsala, že zase nabrala hodně sil. Přiložila k dopisu spoustu velmi zajímavých francouzských novin — „Marseillaise", „Cloche", „Réforme", „Rappel" a „Pays". Tyto noviny podávají skvělý přehled o současné situaci ve Francii. Hlavní město je v neuvěřitelném neklidu a rozčilení. Všechny strany, ba dokonce jednotlivé osobnosti se daly do sebe. Rochefort je na kordy se svými někdejšími přáteli a stoupenci Vermorelem, Villemessantem atd. atd., jež veřejně označuje za policejní agenty, a oni zase mu oplácejí stejnou měrou ve svém listu „Figaro". Co se týče Bancelů, Gambettů, Pelletanů, Favrů atd., ta smečka velkohubých žvanilů úplně zmizela i se svými zvučnými frázemi — není po nich slechu dechu. Zkušenosti lidi poučily, co mohou očekávat od té chvástavé „levice". Ani jeden z nich se neodvážil ukázat na pohřbu Victora Noira[494] nebo se ozvat ve sněmovně. Rochefort, podporován srdnatým starým Raspailem, je prostě zničil — odsoudil je k smrti za živa. Ať si Liebknecht tvrdí opak, Rochefort je v Paříži pánem a všem je dnes jasné, jak moudrý byl jeho postup, když v den pohřbu zabránil střetnutí s vojskem.[759] Kdyby Liebknecht četl „Pays", viděl by, že *Cassagnac* a tedy vláda jsou bez sebe vzteky — „že lid *nedovedl položit život* za své přesvědčení", „že nepozvedl do výše rudý prapor". Dříve, skřehotá krvelačný šašek Cassagnac, „bývali revolucionáři stateční lidé, zásadoví lidé, kteří se *bili* za ideje a kteří dobře věděli, že ani děla, ani pušky, ani bajonety neznamenají nic před *obnaženou hrudí* lidu, který žádá svá

* Gertrudu Kugelmannovou.
** v rukopise „starší".
*** Charles Étienne Lafargue.
† 1. ledna.

práva".[760] Tato „obnažená hruď" by skutečně byla pravou pastvou pro děla a pušky prosincového hrdiny*, tím spíše, že byly rozloženy v pařížských předměstích, kde nemohly být stavěny barikády a kde tedy 100 000 vojáků nemohlo být donuceno, jako v úzkých pařížských ulicích, bojovat s lidem muž proti muži. — Pak také „Volksstaat" nesprávně informuje o stávce v Creusotu.[761] Není pravda, že dělníci žádají vyšší mzdy a zkrácení pracovní doby. Žádají prostě, aby správu nemocenských pokladen měli v rukou oni, a nikoli pan Schneider, dále aby jeden z nich, dělník *Assi*, nebyl vyhozen z práce, nýbrž aby byl propuštěn jeden předák, který s nimi špatně zacházel. To jsou skutečné příčiny stávky. Francouzská vláda a oficiální tisk prohlašují, že jsou důsledkem „záměrného pobuřování". Pan Guéroult z „Opinion Nationale" „označuje hlavní tajné společnosti, jež vydávají hesla a pokyny".[762] Tyto společnosti, to je samozřejmě Internacionála, od níž prý Assi, vůdce stávky, dostal 55 000 franků. „Times" přetiskují tato tvrzení a ztotožňují se s nimi. Kéž by byla aspoň pravdivá! Věčná škoda, že Internacionála nemůže ve svých činech držet krok se skvělými představami těch výtečníků.

Významnou skutečností je, že někteří vojáci vyslaní do Creusotu se ihned bratřili s horníky. Čtyři z těchto vojáků mají být souzeni za to, že se pokoušeli získat své druhy pro věc lidu.

V Yorkshiru se také konaly stávky, v nichž dělníci požadovali správu svých nemocenských pokladen a protestovali proti tomu, že zaměstnavatelé brání lidem, aby se organizovali. Nepřetržitě od roku 1824, kdy bylo v Anglii uzákoněno spolčovací právo, jednají zaměstnavatelé fakticky v přímém rozporu se zákony své země, ale vlády jim přesto dávají k dispozici vojáky.

Stávky se v podrobnostech shodují přesně se stávkou v Creusotu — svobodná ústavní Anglie a Francie pod vládou despoty se nijak neliší — obě země mají hned po ruce vojáky, aby postříleli lidi, kteří se nebojí prohlásit, že mají podle svého názoru dost rozumu, aby mohli spravovat své vlastní fondy — své těžce vydělané úspory.

Podle odhadu dopisovatele jednoho anglického deníku, který

* Napoleona III.

se zdržuje v *Creusotu*, ztrácejí dělníci stávkou *8000* liber št. denně (mzdy), kdežto ztráta majitelů činí denně asi *40 000* liber!!!

Vyřiďte, prosím Vás, Trudičce, že ji co nejsrdečněji pozdravuji a děkuji jí za dopis. Napíšu jí hodně brzy. Řekněte jí také laskavě, že ji prosím, aby jistý malý náramek dala „Sůvičce"*, jíž byl určen. Ježto je zapřisáhlá nepřítelkyně komunistů, bude umět ocenit můj respekt k soukromému vlastnictví. Ale docela vážně, nerada bych viděla nosit ten náramek Trudičku — je tuze „primitivní".

Mouřenín vzkazuje upřímné pozdravení „paní hraběnce"**, Sůvičce a mistru plastického pohybu.***

Upřímně Vaše

Jenny Marxová

Poprvé otištěno italsky v „Movimento Operaio", čís. 2, 1955

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Franzisce Kugelmannové.
** Gertrudě Kugelmannové.
*** Narážka na léčebnou kúru, kterou L. Kugelmann navrhoval Marxovi.

10

Marxova dcera Jenny Ludwigu a Gertrudě Kugelmannovým

do Hannoveru

[Londýn] 8. května 1870

Ani nevím, drahý pane Kugelmanne a paní Kugelmannová, jak Vám poděkovat za překrásné dárky, jež jste mi poslali. Těžko říci, který mi působí větší radost — zda rytiny nebo písně — oči i uši si přicházejí na své. Manžetové knoflíčky Mouřenína velice potěšily, květiny jsou vypracovány skutečně umělecky. Má velkou radost i z Leibnizových tapet a hned jim vykázal místo ve své pracovně, pověsili jsme je na zeď nad krb.* Bohužel modrý tapetový papír poškodil rytinu znázorňující Caesarovu smrt, zbarvil ji do modra. Rytiny vůbec utrpěly tím, jak byly zabaleny — Kaulbachova Historie je zčásti potrhána. Nicméně doufáme, že ji rámař bude moci opravit. Krabice přišla teprve včera odpoledne (v sobotu) — musela tedy být na cestě velmi dlouho.

V neposlední řadě Vám musím také poděkovat za Vaše milé dopisy a za blahopřání k mým narozeninám.** Bylo mi velmi líto, drahý „doktore", že jste zase nemocen, a doufám, že brzy dostanu lepší zprávy. Mouřenínovi také není ani zdaleka dobře, silně nastydl. Všichni ostatní obyvatelé v Modena Villas, včetně čtyř koček a psa, jsou zdrávi, ale žijí ve velkém vzrušení, a to už od minulé neděle, kdy z Paříže přišla zpráva, že bylo odhaleno spiknutí usilující o Bonapartův život. Jistě jste se v německých novinách dočetl,

* Viz tento svazek, str. 568.
** 1. května.

že ta stupidní francouzská vláda se nejdřív pokusila zaplést do této věci Internacionálu a že celá řada jejích členů z pařížské a lyonské sekce byla uvězněna.[582] Lokajové z anglického a francouzského tisku se ovšem chytili této příležitosti, rozpoutali proti Internacionále zuřivé útoky a žádali na svých vládách, aby potlačily toto zlopověstné sdružení jako kořen všeho zla. Přes to všechno byla francouzská vláda nucena prohlásit, že Internacionála nemá se spiknutím nic společného a že její členové byli pronásledováni jen proto, že patřili k „nedovolené společnosti". Mouřenín napsal prohlášení*, jednomyslně schválené generální radou, v němž odmítá jakoukoli účast Internacionály na celé záležitosti.

Podle francouzské vlády je do spiknutí hluboce zapleten pan Gustave Flourens, a protože tento pán je v Anglii, požádala francouzská vláda tajně vládu anglickou, aby ho vydala; ale pan Gladstone, který je si dobře vědom, že kdyby vyhověl, přišel by o úřad ministerského předsedy (jak se to stalo Palmerstonovi v případě Simona Bernarda), prohlašuje, že vláda v té věci nemůže podnikat nic, nedostane-li další důkazy o vině pana Flourense. Francouzská vláda však ve skutečnosti žádné důkazy proti panu Flourensovi v rukou nemá, protože i kdyby se pokládalo za dokázané, že posílal do Paříže peníze na ozbrojení lidu pumami pro případ, že by vypuklo povstání, neznamená to, že má cokoli společného se zamýšlenou vraždou císaře. Minulou neděli (na mé narozeniny), když jsme dostali zprávu o odhalení „spiknutí", byl pan Flourens u nás — můžete si tedy představit, jak klidné a veselé jsem měla narozeniny. Nevěděli jsme tehdy, že p. Flourensovi nehrozí okamžité zatčení.** Je synem slavného přírodovědce téhož jména a on sám napsal knihu o etnografii a přednášel na Collège de France. Pozoruhodně v sobě spojuje vlastnosti vědce a muže činu.

Spiknutí má jeden dobrý výsledek, že totiž donutilo prosincového hrdinu*** odhodit liberální masku a ukázat se v pravé podobě. Paříže se zmocnil „bílý teror". Včera byly zkonfiskovány všechny

* „Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o pronásledování členů francouzských sekcí".
** Viz tento svazek, str. 560—561.
*** Napoleona III.

opoziční listy, lidé jsou na pokraji zoufalství. Nikdo neví, co bude zítra.

Píšu dále do „Marseillaise", několik mých dopisů ocitovali v národním irském listu „Irishman".[763] Právě čekám z Irska zprávy o zacházení s politickými vězni. Nedostanu-li brzy odpověď, začnu se obávat, že moje dopisy ženám vězňů britská vláda zachytila. Naneštěstí jsem je podepsala pravým jménem!

Zavírá se pošta.

Milá Trudičko, dejte za mne hubičku drahé Fanynce a přijměte mé upřímné díky za Vaši pozornost.

Srdečně Vaše

Jenny

Maminka a Tussy srdečně pozdravují — zapomněla jsem Vám napsat, že dr. Gans nás třikrát navštívil. Poslal nám lístky na několik operních představení.

Poprvé otištěno italsky v „Movimento Operaio", čís. 2, 1955

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

11

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 12. července 1870]
úterý večer

Drahý pane Engelsi,

právě jsem se vrátila domů z jedné nové obhlídky a spěchám, abych Vám hned podala zprávu. Teď jsem našla dům, který nás všechny nadchl svou čarokrásnou volnou polohou. Jenny a Tussy byly se mnou a obě říkají, že je neobyčejně roztomilý. Je ovšem pro svou polohu a vnitřní zařízení poněkud dražší než vila Shrewsbery, za kterou chce ten člověk mermomocí 55 liber št. Náš nynější dům stojí 60 liber. *Je u samého Primrose Hill*, takže všechny přední pokoje mají překrásný, široký výhled a hodně vzduchu. Přitom jsou v postranních ulicích kolem dokola nejrůznější obchody, takže si může Vaše paní všechno sama obstarat. Teď jak je to zařízené uvnitř. Velký suterén, pěkná kuchyně s velkými kamny. Vedle velmi prostorná koupelna s velkou vanou a kamny, přípravna, všelijaké skříně, sklep na uhlí a *hluboké sklepení*, v němž by mohl být velmi dobrý, chladný vinný sklípek, i když tu není momentálně ještě podlaha, malá, velmi malá zahrádka, právě tak na pověšení prádla atd. V přízemí jsou pak 2 velmi roztomilé pokojíky oddělené dvoukřídlovými dveřmi, zadní má místo oken neobyčejně pěkný arkýř nebo, chcete-li, dvojité okno,čímž je místnost velmi světlá a přívětivá. V prvním poschodí je vpředu velmi krásný velký pokoj a vedle jeden menší, bez dvoukřídlových dveří. Ve druhém poschodí jsou tři ložnice: dvě velmi prostorné, třetí o něco menší, všechno ve velmi

dobrém stavu. Ve dvou dolních pokojích se právě dávají tapety. Myslím, že byste sotva našel lepší dům, a jsem přesvědčena, že se bude Vaší paní velmi líbit. Vypadá velmi vesele a roztomile. Člověk ani nemusí vyjít z domu a je v přírodě a vidí tisíce lidí.

Nejdůležitější přirozeně je, abyste si ho Vy i Vaše paní sami prohlédli, a to co nejdříve, protože dům v takové pěkné poloze bude jistě brzy prodán. Kdyby se Vám ale nelíbil, tak jsem objevila nedaleko ještě dva jiné, ty ale nemají tak hezké okolí. Bylo by nejlépe, kdyby Vaše paní ihned přijela a sama si všechno prohlédla. Však víte, že ji tady všichni velice rádi uvidíme. Hned nám o tom napište, abychom věděli, jestli máme ještě dál hledat nebo jestli přijedete.

Ráda bych tyto řádky dala na poštu ještě dnes večer, abyste si mohli hned během zítřka všechno promyslet.

Proto se s Vámi rychle loučím

Vaše

Jenny Marxová

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

12

Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 17. července 1870

Milý doktore,

doufám, že si nemyslíte, že mé mlčení má něco společného s leností nebo nedbalostí. Věc se má tak, že jakmile jsem dostala Váš dopis, napsala jsem panu Pigottovi, vydavateli „Irishman", abych zjistila, kde získat fotografii O'Donovana Rossy. Pan Pigott odepsal, že mi v tomto směru nemůže dát žádné informace (britská vláda nedovoluje prodávat portréty fenianů), ale že poslal můj dopis paní Rossové a že snad ona by mi mohla fotografii svého muže poskytnout. Čekala jsem tedy den za dnem dopis od paní Rossové — ale marně — a poněvadž si myslím, že nemá smysl čekat déle, píšu Vám tyto řádky, abych se Vás zeptala, zda by přiložená reprodukce[764], která vyšla před časem v „Irishman", byla panu Rissému něco platná? Je to jistě velmi špatná podobizna, ale je lepší než nic. Bylo by nesmírná škoda vzdát se toho výtečného nápadu zveřejnit Rossův portrét. Johna Bulla by to velice dopálilo, protože britská vláda se ničeho tak nebojí, jako toho, aby se o jejím hanebném zacházení s fenianskými vězni nedovědělo na kontinentě. Vyšetřování o poměrech ve věznicích má ve skutečnosti jen jeden cíl, totiž zatušovat nepříjemné pravdy, které pronikají ven. V předvečer vyšetřování, jehož údajným cílem je věci objasnit, jsou vězňové *střeženi přísněji než kdy předtím*, aby nemohli informovat své přátele o tom, jak se s nimi zachází. Před několika dny navštívila paní Lubyová, manželka jednoho z vězňů, svého muže, aby mu ozná-

mila smrt jeho matky (smrt paní Lubyové uspíšil zármutek nad synovým utrpením), a přestože ta nešťastná žena neviděla svého muže *tři* roky, nebylo jí dovoleno se s ním setkat tváří v tvář bez přítomnosti dozorce. Paní Lubyovou zavedli do velké železné klece zamřížované silnými železnými pruty, Lubyho přivedli z jeho cely do jiné klece rovněž zamřížované silnými železnými pruty a oddělené od klece, kde byla jeho žena. Dozorce stál těsně vedle vězně, dával bedlivý pozor a byl připraven zasáhnout, kdyby řekl jen slůvko o zacházení ve věznici. Ale ubohý Luby si nepotřeboval stěžovat — jeho sinalá tvář, vyhublá a zhroucená postava svědčily až příliš výmluvně o hrůzách, které zakusil. Fakt je, že paní Lubyová svého muže ani nepoznala — tak se změnil a zestárl. Když se takto podařilo izolovat přátele vězňů a potlačit důkazy vězňů, není těžké si domyslet, že celá komise bude od začátku do konce podvod. Protože v nadcházejícím vyšetřování půjde všechno podle přání správců, žalářníků a dozorců, skončí všechno tak, že prodejní pisálkové z tisku budou moci líčit zářivými barvami slasti anglických věznic a prohlášení O'Donovana Rossy ocejchovat jako další lež.

Ohledně poznámek pro předmluvu ke knize pana Risséhojsem se obrátila na Engelse a on mi se svou obvyklou laskavostí a pohotovostí ihned poslal přiložené poznámky, které myslím budou německou veřejnost zajímat.[765]

Co se týče Karlových Varů, musím s politováním říci, že díky tomu nesvědomitému hráči* v Paříži není z naší dlouho plánované cesty nic. Cestovat bez pasu není ovšem za dnešní situace možné a dostat pas je rovněž vyloučeno. I naturalizovaným Angličanům britská vláda odpírá pasy. Ale o tom Vám napíše Mouřenín sám. Řekněte Trudičce, že jí během několika dnů také napíšu, abych ulevila svému zklamání — a řekněte také laskavě té dámě, že podle mého názoru hanebně zlenivěla. To jsou už měsíce, co jsem od ní nedostala ani řádek.

Co si myslíte o válce? My jsme ještě nestačili překonat překvapení a roztrpčení nad tím obratem událostí. Není lehké se

* Napoleonu III.

smířit s myšlenkou, že francouzský lid, místo aby bojoval za odstranění císařství, obětuje se pro jeho rozšíření, že místo aby pověsil Bonaparta, je ochoten postavit se pod jeho prapor. Koho by bylo něco takového napadlo před několika málo měsíci, kdy revoluce v Paříži se zdála skutečností. Toto obrození *šovinismu* v 19. století je skutečně ohavná fraška![766]

Je nejvyšší čas svěřit tenhle dlouhý dopis poště — tak tedy ještě vřelé pozdravení miláčkovi Trudě a Fanynce.

Milý „doktore", jsem upřímně

Vaše

Jenny Marxová

Poprvé otištěno italsky
v „Movimento Operaio", čís. 2, 1955

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

POZNÁMKY

[1] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913. — *17, 19—31, 37, 39, 43, 56, 60, 65—69, 75, 77, 81, 89, 97, 108, 111, 121, 126—131, 136, 139, 141, 147—157, 167, 170—183, 189, 192, 198,* porůznu *200—399, 406, 409, 412, 414—423, 426, 427, 436—440, 446, 458—467, 478—502, 509—514, 516, 521, 525, 529, 532, 539, 545, 549, 553, 557, 564—575, 580—594.*

[2] Celou druhou polovinu prosince 1867 byl Marx nemocen, přesto však pokračoval v práci na „Kapitálu". — *17.*

[3] V listu „*Beobachter*" z 27. prosince 1867 uveřejnil Engels recenzi I. dílu „Kapitálu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 259—261). — *17.*

[4] Míní se *Německý dělnický vzdělávací spolek v Londýně*, který založili v únoru 1840 Karl Schapper, Joseph Moll a další členové Svazu spravedlivých. Po založení Svazu komunistů připadla vedoucí úloha v tomto spolku místním obcím Svazu. Spolek úzce spolupracoval s anglickými socialisty a chartisty, s Bratrskými demokraty (Fraternal Democrats) a s francouzskými sociálními demokraty. V letech 1847 a 1849—1850 pracovali ve spolku aktivně i Marx a Engels. 17. září 1850 Marx, Engels a několik jejich soudruhů ze spolku vystoupili, protože v boji mezi většinou ústředního výboru Svazu komunistů, vedenou Marxem a Engelsem, a maloburžoazní menšinou (Willichovou a Schapperovou frakcí) se spolek postavil na stranu menšiny. Koncem padesátých let se Marx a Engels znovu účastnili práce ve spolku.

Když bylo založeno Mezinárodní dělnické sdružení, stal se Německý dělnický vzdělávací spolek jeho členem jako vůbec jedna z prvních organizací. Mnozí členové spolku, jako Eccarius, Lessner aj., byli členy ústřední, respektive generální rady a podporovali Marxovu linii. Spolek existoval až do roku 1918, kdy jej anglická vláda rozpustila. — *17, 137, 644.*

[5] Míní se výstřižky Engelsových recenzí prvního dílu „Kapitálu"; v říjnu 1867 až březnu 1868 otiskl Engels anonymně řadu recenzí v různých německých časopisech (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965), aby se kniha

dostala co nejdříve do rukou čtenářů a aby se šířily její hlavní myšlenky. O uveřejnění těchto recenzí v německém tisku se zasloužil zejména Ludwig Kugelmann. — *17, 600, 601, 640.*

[6] Marx má zřejmě na mysli svůj článek „Plagiátorství", který vyšel anonymně 12. prosince 1867 v příloze listu „Zukunft" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 254—258). Tímto článkem reagoval Marx na projev lassallovce Hofstettena na valném shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku 24. listopadu 1867. Hofstetten citoval ve své řeči téměř doslovně jednotlivá místa z Marxova „Kapitálu", aniž by uvedl svůj pramen; přitom několikrát překroutil smysl plagovaných míst. — *17, 599, 604.*

[7] Karl Fraas, „Die Natur der Landwirthschaft" [„Podstata zemědělství"]' sv. 1—2, Mnichov 1857. — *18, 19.*

[8] Karel Marx, „Kapitál", díl třetí, kniha třetí, oddíl šestý: Přeměna mimořádného zisku v pozemkovou rentu (viz čes. vyd. 1956, str. 161—361). — *18.*

[9] V září 1867 otiskl „Le Courrier français" sérii článků amerického generála Clusereta o situaci ve Spojených státech amerických. Redaktor listu Vermorel zaujal ke Cluseretovým názorům ještě týž měsíc kritické stanovisko. — *18, 32.*

[10] Podplukovník Seubert přislíbil v dopise z 28. listopadu 1867 Ludwigu Kugelmannovi, že mu pomůže umístit Engelsovy recenze prvního dílu „Kapitálu" v německých novinách, mj. i ve „Schwäbischer Merkur". — *19, 21, 23.*

[11] „Österreichs Kämpfe im Jahre 1866. Nach Feldacten bearbeitet durch das k.k. Generalstabs-Bureau für Kriegsgeschichte" [„Boje, které Rakousko vedlo v roce 1866. Podle vojenských dokumentů zpracovala kancelář c.k. generálního štábu pro válečné dějiny"], sv. 1—5, Vídeň 1867—1869. — *19, 362.*

[12] „Der Feldzug von 1866 in Deutschland. Redigirt von der kriegsgeschichtlichen Abtheilung des Grossen Generalstabes" [„Tažení z roku 1866 v Německu. Sestavilo oddělení pro válečné dějiny při Velkém generálním štábu"], Berlín 1867. — *19, 34, 362.*

[13] Jde o Dühringovu recenzi prvního dílu „Kapitálu", která byla uveřejněna v „Ergänzungsblätter zur Kenntniss der Gegenwart", sv. 3, sešit 4, Hildburghausen 1867, str. 182—186. — *21, 23, 25, 602, 607, 622.*

[14] V prvním dílu „Kapitálu" kritizoval Marx Roscherovy vulgárně ekonomické názory. — *21, 25.*

[15] Míní se týdeník „*Demokratisches Wochenblatt*“, který vycházel od ledna 1868 do září 1869 v Lipsku za redakce Wilhelma Liebknechta. Ačkoli se v něm jako v orgánu lidové strany (viz poznámku 105) projevovaly určité maloburžoazní vlivy, sehrál „Demokratisches Wochenblatt“ pozitivní úlohu ve vývoji německého dělnického hnutí. Zasazoval se o demokratické sjednocení Německa, bojoval proti Bismarckově politice a proti škodlivé taktice lassallovských vůdců. S Marxovou a Engelsovou podporou propagoval Liebknecht v těchto novinách ideje Mezinárodního dělnického sdružení a otiskoval jeho nejdůležitější dokumenty. Od prosince 1868 byl „Demokratisches Wochenblatt“ zároveň orgánem Svazu německých dělnických spolků vedeného Bebelem a má velkou zásluhu o to, že se tento svaz připojil k První internacionále. Výrazně se podílel na přípravách k založení Sociálně demokratické dělnické strany.

Na eisenašském sjezdu 1869 (viz poznámku 367) byl prohlášen za ústřední orgán strany a přejmenován na „Volksstaat“ (viz poznámku 457). — *21, 37, 44, 50, 51, 53, 77, 81, 85, 112, 213, 224, 227, 252, 254, 289, 296, 299, 306, 310, 312, 319, 348, 377, 610, 613, 654, 657, 700, 782.*

[16] Z dopisu, který Wilhelm Liebknecht zaslal 3. ledna 1868 Marxově dceři Jenny, vysvítá, že Liebknecht se chtěl s Marxem poradit o svém eventuálním přesídlení do Vídně. — *22.*

[17] Marx v dopise z 19. října 1867 požádal Engelse, aby napsal pro „Fortnightly Review“ recenzi prvního dílu „Kapitálu“ (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 31, čes. vyd. 1970, str. 431). Koncem června 1868 Engels recenzi dokončil (viz tamtéž, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 325—347), avšak redaktor Morley ji odmítl uveřejnit, protože prý je pro magazín příliš „suchá“. — *22, 27, 30, 35, 38, 41, 43, 58, 68, 75, 78, 103, 107, 108, 109, 111, 120, 123, 126, 131, 133, 134, 144, 148, 150, 158, 159, 160, 216, 776.*

[18] Úryvek z tohoto dopisu vyšel v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. IV, Stuttgart 1913. — *23, 305, 327, 342, 345, 363, 382, 384, 391.*

[19] Lorenz Stein, „System der Staatswissenschaft“ [„Systém státovědy“], sv. 1—2, Stuttgart a Augsburg 1852—1856, a „Die Verwaltungslehre“ [„Správní nauka“], díl 1—7, Stuttgart 1867—1868. — *23.*

[20] Roku 1867 vyšla v Bruselu jako brožura řeč Sigismunda Borkheima na kongresu Ligy míru a svobody (viz poznámku 31) pod názvem „Ma perle devant le Congrès de Genève“ [„Moje perla před ženevským kongresem“]; roku 1868 vyšla v Curychu německy pod názvem „Meine Perle vor dem Genfer Congress“. — *23.*

[21] Marx má na mysli oddíl „Takzvaná původní akumulace" v šesté kapitole prvního německého vydání I. dílu „Kapitálu". V druhém a v dalších vydáních „Kapitálu" odpovídá tomuto oddílu 24. kapitola sedmého oddílu (viz „Kapitál", díl první, čes. vyd. 1953, str. 753—804). — *25.*

[22] Vládnoucí reakční kruhy v Rakousku byly po vojenské porážce z roku 1866 za zostřené politické krize a pod tlakem národních hnutí donuceny k ústupkům. Rakousko-uherským vyrovnáním byla dosavadní monarchie přetvořena v dualistický stát Rakousko-Uhersko a v prosinci 1867 byla pro Předlitavsko vyhlášena nová ústava, která zaváděla mimo jiné i spolčovací svobodu a umožnila tak rychlý rozmach organizovaného dělnického hnutí. — *26.*

[23] Wilhelm Liebknecht sdělil Engelsovi adresu prof. Richtera ve svém dopise z 11. prosince 1867. — *26, 384.*

[24] Wilhelm Liebknecht byl od roku 1855 do roku 1862, kdy se přestěhoval do Berlína, londýnským dopisovatelem augsburského listu „Allgemeine Zeitung". — *26.*

[25] Jde o akcie listu „Demokratisches Wochenblatt". — *27.*

[26] V berlínském „Norddeutsche Allgemeine Zeitung" pracoval Liebknecht jako redaktor, když se v roce 1862 vrátil z londýnského exilu. Když se však list, zpočátku opoziční, přiklonil po nástupu Bismarckovy vlády k vládní politice, Liebknecht z redakce vystoupil. — *27.*

[27] *Feniané* byli příslušníci tajné organizace revolučního (nebo republikánského) bratrstva, které vzniklo koncem padesátých let (1857) mezi irskými emigranty v Americe a pak i přímo v Irsku. Feniané bojovali za vytvoření nezávislé irské republiky. Objektivně hájili zájmy irského rolnictva, svým sociálním složením však náleželi převážně k městské maloburžoazii a demokratické inteligenci. Marx a Engels sice nejednou poukazovali na slabiny fenianského hnutí a kritizovali feniany pro jejich spikleneckou taktiku, sektářské a nacionalistické chyby, ale naproti tomu vysoce hodnotili revoluční charakter tohoto hnutí a snažili se přivést feniany k masovému boji a společnému postupu s anglickou dělnickou třídou. V září 1865 uvěznila anglická vláda řadu fenianských vůdců (Lubyho, O'Learyho, O'Donovana Rossu aj.) a zakázala fenianský tisk. Habeas Corpus Act (viz poznámku 475), podle něhož musel být každý zatykač odůvodněn a zatčený v nejkratší době postaven před soud nebo propuštěn na svobodu, byl zrušen a vězni byli surově týráni. Po nezdařeném pokusu fenianů o povstání roku 1867 uvrhla anglická vláda do žaláře stovky Irů. Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení vystoupila veřejně na obranu žalářovaných fenianů a protestovala proti teroru anglické

vlády. Marx, Engels i Marxova dcera Jenny pranýřovali v mnoha článcích a projevech brutální koloniální politiku anglické vlády vůči Irsku. (Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 443—448, 483—486, 489—502, 605—607, 630—634 a 635—663.) — *27, 35, 301, 470, 736.*

[28] F. Pyat, „Adresse des Democrates Français à leur Frères d'Irlande et d'Angleterre" [„Provolání francouzských demokratů k jejich bratrům v Irsku a v Anglii"], Paříž 2. prosince 1867. Pod názvem „The French Democrats and the Fenians" bylo toto provolání uveřejněno v „Times" 8. ledna 1868. — *27.*

[29] Koncem prosince 1867 provedla policie u členů výboru pařížské sekce Internacionály domovní prohlídky. Mezi zabavenými písemnostmi byl i dopis, který Eugène Dupont, dopisující tajemník pro Francii, zaslal 23. listopadu André Muratovi. Informoval v něm pařížské členy Internacionály o kampani na obranu žalářovaných fenianů (viz poznámku 27). Na základě tohoto dopisu obvinily francouzské úřady Internacionálu, že připravuje fenianské spiknutí. V březnu 1868 prohlásil soud pařížskou sekci Internacionály za rozpuštěnou a odsoudil každého z 15 obžalovaných členů výboru pařížské sekce ke 100 frankům pokuty, v případě nedobytnosti k 30 dnům vězení. Obžalovaní se odvolali. V dubnu 1868 byl v druhé instanci rozsudek potvrzen (viz také poznámku 142 a Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 357—358). — *28, 32.*

[30] V četných článcích o krymské válce z let 1853—1856 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 10 a 11) sledoval Engels vojenské operace při obléhání a obraně Sevastopolu. O prusko-rakouské válce z roku 1866 napsal sérii článků „Poznámky o válce v Německu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 199—220). — *28.*

[31] *Liga míru a svobody* byla ustavena na kongresu v Ženevě v roce 1867 za aktivní účasti Victora Huga, Giuseppe Garibaldiho a celé řady maloburžoazních a buržoazních republikánů a liberálů. Tato buržoazní pacifistická organizace usilovala o udržení míru v Evropě, o rozpuštění stálých armád a prosazovala další demokratické požadavky. V letech 1867 a 1868 se na činnosti Ligy podílel Michail Bakunin.

Založení Ligy odpovídalo touze širokých vrstev maloburžoazie a buržoazní inteligence po míru a jejich odporu proti válečné politice vládnoucích tříd. Organizační výbor Ligy se snažil využít vlivu Mezinárodního dělnického sdružení pro své cíle a zaslal jeho sekcím a jeho vedoucím činitelům, mj. také Marxovi, pozvánku na kongres. Současně posunul zahájení kongresu z 5. na 9. září, aby se ho mohli zúčastnit delegáti lausannského kongresu Internacionály (viz poznámku 179). Generální rada Internacionály se 13.

srpna 1867 na Marxův návrh usnesla oficiální účast na kongresu Ligy míru a svobody odmítnout, protože by tím za tehdejších podmínek byl ohrožen samostatný proletářský charakter Internacionály a Internacionála by tím na sebe vzala odpovědnost za pacifistické iluze, které šířila Liga. Vzhledem k důležitosti boje za mír bylo však členům Internacionály doporučeno, aby se kongresu Ligy zúčastnili jako soukromé osoby. — *29*, *48*, *281*, *753*.

[32] Karl Blind byl autorem anonymního letáku „Zur Warnung" [„Výstraha"], který byl v červnu 1859 otištěn v listech „Das Volk" a „Allgemeine Zeitung". Protože Blind nechtěl proti Vogtovi veřejně vystoupit, popřel své autorství. Blindův zbabělý postoj pranýřoval Marx ve svém pamfletu „Pan Vogt" a v dopise „Redaktorovi listu ‚Beobachter' ve Stuttgartu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 509—529, a sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 55—57). — *29*, *774*.

[33] Usnesení zrušit funkci předsedy bylo přijato na zasedání generální rady 24. září 1867 a potvrzeno basilejským kongresem Mezinárodního dělnického sdružení (viz poznámku 336). — *31*, *210*, *646*.

[34] Londýnská odborová rada (London Trades Council) byla poprvé zvolena na konferenci delegátů různých londýnských tradeunionnů v květnu 1860. Londýnská rada, která stála v čele mnohatisícové masy odborářů hlavního města, měla vliv na celou dělnickou třídu Anglie. V první polovině šedesátých let řídila akce anglických dělníků proti chystané ozbrojené intervenci anglické vlády v americké občanské válce na straně otrokářů a organizovala solidární projevy s italským osvobozeneckým hnutím a s polským povstáním. Později stála v čele hnutí za legalizaci tradeunionů. Vedoucí úlohu v londýnské radě měli vůdcové nejsilnějších tradeunionů tesařů (Cremer a později Applegarth), obuvníků (Odger), zedníků (Coulson a Howell), mechaniků (Allan) a slévačů (Guile). Členem generální rady Internacionály nebyl z nich jen Allan.

Marx se snažil získat do řad Internacionály široké masy anglických dělníků. Usiloval o to, aby se k ní připojily jak základní organizace tradeunionů, tak Londýnská odborová rada s právy britské sekce. O připojení k Internacionále se jednalo z iniciativy anglických členů generální rady na řadě zasedání Londýnské odborové rady; 14. ledna 1867 přijala Londýnská odborová rada rezoluci, v níž schvalovala zásady Mezinárodního dělnického sdružení, ale kategoricky se vyslovila proti jakémukoli organizačnímu spojení. Styky Londýnské odborové rady s Internacionálou se pak i nadále udržovaly prostřednictvím členů generální rady, kteří působili v Londýnské odborové radě. — *31*, *646*.

[35] Jde o článek Johanna Georga Eccaria „The Geneve peace congress" [„Ženevský mírový kongres"] otištěný 4. ledna 1868 v „Bee-Hive Newspaper". — *31*.

[36] Ačkoli příprava výročního kongresu Mezinárodního dělnického sdružení příslušela generální radě, uveřejnilo vedení pařížské sekce už 11. prosince 1867 v listu „Courrier français" program bruselského kongresu. Tento program byl vysloveně proudhonovský a odváděl od naléhavých otázek organizování dělnické třídy.

Na svém zasedání 21. ledna 1868 stanovila generální rada předběžný pořad bruselského kongresu. Podle usnesení z 28. ledna 1868 byl předložen všem sekcím k diskusi. Tato správná a včasná orientace sekcí přispěla ke konsolidaci revolučního proletářského jádra v Internacionále a k porážce proudhonovců na bruselském kongresu (viz poznámku 176). — *32.*

[37] *Downing Street* — ulice v centru Londýna, v níž je oficiální sídlo anglické vlády. — *32.*

[38] Marx byl v Berlíně od 17. března do 12. dubna 1861. Jednal zde s Ferdinandem Lassallem o společném vydávání novin v Německu a zároveň podal žádost o obnovení svého pruského státního občanství. Pruské úřady jeho žádost zamítly (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 657 až 676), ačkoli amnestie vyhlášená 12. ledna 1861 při příležitosti nástupu Viléma I. na trůn zaručovala nerušený návrat všem politickým emigrantům. — *32.*

[39] Po potlačení irského národně osvobozeneckého povstání z roku 1798 vnutila anglická vláda Irsku takzvanou *anglo-irskou unii.* Unie, která vstoupila v platnost 1. ledna 1801, zničila poslední zbytky irské autonomie a irský parlament byl rozpuštěn. Požadavek zrušení unie *(Repeal of Union)* se stal od dvacátých let 19. století nejpopulárnějším heslem v Irsku. Buržoazní liberálové (O'Connell a jiní), kteří stáli v čele národního hnutí, považovali však agitaci za zrušení unie jen za prostředek k tomu, aby na anglické vládě vymohli drobné ústupky pro irskou buržoazii. Roku 1835 uzavřel O'Connell dohodu s anglickými whigy a tuto agitaci úplně přerušil. Pod tlakem masového hnutí byli však irští liberálové donuceni založit roku 1840 Sdružení repealistů (Repeal-Association), snažili se je však zavést na cestu kompromisu s anglickými vládnoucími třídami. Koncem čtyřicátých let se Sdružení repealistů rozpadlo. — *33, 435, 465, 469, 718, 747.*

[40] Jde o občanskou válku ve Spojených státech amerických v letech 1861 až 1865. — *35.*

[41] V dopise z 20. ledna 1868 psal Wilhelm Liebknecht Engelsovi, že má o představitelích jihoněmecké lidové strany (viz poznámku 105) a Ligy míru a svobody (viz poznámku 31) týž názor jako on, že však z taktických důvodů nemůže s nimi veřejně přerušit styky. Dále sděloval, co už podnikl pro popularizaci a rozšíření prvního dílu „Kapitálu".

V doušce Liebknecht poznamenal: „Kárejte si, jak je Vám libo. Mám uši stále otevřené. Ale neměli byste pouze kárat. Já jsem si tu dobyl určitou pozici — udržet ji a upevnit je především můj úkol; *vaší věcí je využít jí* v zájmu *naší* strany. Tak tedy do toho!" — *37*, *39*.

[42] Marx pracoval v té době na druhém dílu „Kapitálu", který se měl zabývat procesem oběhu kapitálu (kniha druhá) a formami celkového kapitalistického procesu (kniha třetí). Po Marxově smrti vydal Engels roku 1885 druhou knihu jako druhý díl a roku 1894 třetí knihu jako třetí díl. — *37*, *91*, *202*, *293*, *480*, *600*, *608*, *622*, *637*, *672*, *675*, *678*, *766*, *773*, *778*, *783*.

[43] Svou myšlenku napsat brožuru na téma „Marx a Lassalle" Engels neuskutečnil. — *38*.

[44] Noticka o prvním dílu „Kapitálu" vyšla v „Saturday Review" 18. ledna 1868. — *39*, *43*.

[45] Část předmluvy k prvnímu dílu „Kapitálu", kterou dal nakladatel Otto Meissner k dispozici německému tisku, vyšla v listech „Zukunft" ze 4. září 1867 a „Beobachter" ze 7. září 1867, v měsíčníku „Vorbote", čís. 9—11 ze září až listopadu 1867, a konečně v „Demokratisches Wochenblatt" ze 4. a 11. ledna 1868. Anglický překlad Meissnerova výtahu z předmluvy, který pořídil Johann Georg Eccarius, byl otištěn v „Bee-Hive Newspaper" ze 7. září; francouzský překlad Paula a Laury Lafarguových vyšel v „Courrier français" z 1. října 1867 a v „Liberté" z 13. října 1867. 27. října 1867 uveřejnily týž výňatek italské noviny „Libertà e Giustizia". — *39*.

[46] Jde o dopis Ludwiga Kugelmanna ze 17.—18. ledna 1868, k němuž byl přiložen dopis Karla Marii Kertbényе Marxovi (viz též poznámky 614 a 615). — — *40*, *41*.

[47] Marx přikládal velký význam vydání francouzského překladu prvního dílu „Kapitálu". V této souvislosti píše 1. května 1867 Ludwigu Büchnerovi (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 31, čes. vyd. 1970, str. 626—627), že je třeba vymanit Francouze ze zajetí Proudhonova idealizovaného maloměšťáctví.

Už v roce 1867 zprostředkoval Victor Schily v Paříži jednání s Elisée Reclusem, který začal pracovat na překladu společně s Mosesem Hessem. Jak vyplývá ze Schilyho dopisu Jenny a Karlu Marxovým z 24. ledna 1868, chtěli Reclus a Hess text „Kapitálu" nejen přeložit, ale také zkrátit a upravit pro francouzské čtenáře. Jednání se táhlo tři roky a nevedlo k žádnému výsledku. V říjnu 1869 začal první díl „Kapitálu" překládat Charles Keller, člen pařížské sekce Internacionály, avšak práci nedokončil (viz také poznámku 458). Posléze pořídil francouzský překlad prvního dílu „Kapitálu" Joseph

Roy. Tento překlad, který revidoval Marx, vycházel v Paříži v sešitech v letech 1872—1875. — *40, 41, 44, 773.*

[48] Jde o recenzi prvního dílu „Kapitálu", kterou Engels napsal pravděpodobně pro „Frankfurter Zeitung und Handelsblatt"; tuto recenzi se dosud nepodařilo nalézt. — *42, 44, 46, 604.*

[49] Na jaře 1867 se v některých zemích konaly sbírky ve prospěch Ferdinanda Freiligratha. Se zrušením londýnské pobočky Banque Général Suisse přišel Freiligrath o místo a zůstal bez existenčních prostředků. V Německu, ale také v Anglii a Americe se tvořily Freiligrathovy výbory a organizovaly peněžní sbírky. Londýnský časopis „Hermann" pravidelně otiskoval zprávy o stavu sbírky. — *42, 440.*

[50] *Schillerův ústav* byl založen v listopadu 1859 v Manchesteru u příležitosti oslav 100. výročí narození německého básníka Friedricha Schillera. Měl se stát střediskem kulturního a společenského života manchesterské německé kolonie. Engels se od ústavu zprvu distancoval, poněvadž jeho činnost byla ještě příliš poznamenána pruským byrokratismem. Když však byly roku 1864 provedeny některé změny v jeho stanovách, stal se Engels členem vedení Schillerova ústavu, později dokonce jeho předsedou a měl značný vliv na jeho činnost. Zvlášť mnoho času věnoval Engels záležitostem Schillerova ústavu roku 1867—1868 v souvislosti s chystanou stavbou nové budovy ústavu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 31, čes. vyd. 1970, str. 692—698). V září 1868, když Engels nebyl zrovna v Manchesteru, pozvalo vedení Karla Vogta, aby v ústavu proslovil přednášku; to přimělo Engelse, aby se vzdal funkce předsedy i člena vedení (viz tamtéž, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 362—363). 2. října 1868 se na Engelse obrátil jménem vedení tajemník ústavu Davisson se žádostí, aby své rozhodnutí znovu zvážil. Engels však odmítl. V dubnu 1870 byl Engels znovu zvolen za člena vedení Schillerova ústavu, ale na jeho činnosti se už aktivně nepodílel. — *43, 67, 123, 139, 177, 409, 612, 763.*

[51] Karl Maria Kertbény, jak vyplývá z jeho dopisu Marxovi ze 17. ledna 1868 (viz poznámku 46), hodlal u příležitosti vydání I. dílu „Kapitálu" uveřejnit v lipském týdeníku „Illustrirte Zeitung" krátkou životopisnou poznámku o Marxovi s jeho podobiznou; tento záměr se mu však nepodařilo uskutečnit. — *43.*

[52] Engels míní třetí kapitolu („Výroba absolutní nadhodnoty") prvního německého vydání prvního dílu „Kapitálu". V dalších německých vydáních, i v českém vydání z roku 1953 odpovídá této kapitole třetí oddíl. — *44.*

[53] Míní se článek „Das Preussische und das Schweizer Heersystem" [„Pruský

a švýcarský armádní systém"] v „Demokratisches Wochenblatt" 11. ledna 1868. Článek byl napsán podle série článků Karla Grüna „Armées permanentes ou milices" [„Stálé armády nebo milice"], která byla otištěna počátkem roku 1868 v „Les États-Unis d'Europe". — *44*, *53*.

[54] Prusko anektovalo po vítězství nad Rakouskem v roce 1866 tato území: vévodství Šlesvik a Holštýn, království hannoverské, kurfiřství hesensko-kaselské, velkovévodství nasavské a svobodné město Frankfurt nad Mohanem. — *44*, *68*.

[55] Engels napsal tento dopis na obchodním formuláři s předtiskem „Memorandum from *Ermen* & *Engels* to M." Škrtl slova *Ermen* & a dopsal Mohr (Mouřenínovi). — *48*.

[56] Hermann Meyer ze St. Louis oznámil v dopise z 26. ledna 1868 Marxovi, že zemřela Louise Weydemeyerová. — *48*.

[57] Tento článek se nepodařilo dosud objevit. — *48*.

[58] Marx srovnává recenzi Eugena Dühringa „Marx. Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie" [„Marx. Kapitál. Kritika politické ekonomie"], která vyšla v „Ergänzungsblätter zur Kenntniss der Gegenwart", sv. 3, sešit 3, Hildburghausen 1867, str. 182—186, s jeho brožurou „Die Verkleinerer Carey's und die Krisis der Nationalökonomie" [„Zlehčovatelé Careyho a krize národní ekonomie"], Vratislav 1867. — *48*.

[59] K nejdůležitější bitvě v prusko-rakouské válce 1866 došlo 3. července u Hradce Králové poblíž vesnice Sadové. Bitva, která skončila zdrcující porážkou rakouské armády, byla důkazem rostoucí vojenské a hospodářské moci Pruska. — *48*.

[60] Karl Schurz jednal s Bismarckem v Berlíně v lednu 1868. Ujistil Bismarcka, že Napoleon III. není v Americe populární a že ho Spojené státy nebudou podporovat, dojde-li k válce mezi Německem a Francií.

O Karlu Schurzovi viz také Marxův a Engelsův pamflet „Velikáni emigrace" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 267—372). — *49*.

[61] Jde o svatbu Marxovy dcery Laury s Paulem Lafarguem, jehož rodiče žili v Bordeaux. — *50*.

[62] Není známo, zda se tyto dopisy — pravděpodobně z počátku února a ze 6. března 1868 — které Marx napsal rodině Philipsových, svým příbuzným z matčiny strany, dochovaly. — *50*, *56*, *109*.

[63] Počátkem března 1868 napsal Engels pro „Demokratisches Wochenblatt" recenzi o prvním dílu „Kapitálu". Byla otištěna ve dvou článcích 21. a 28. března 1868 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 268—275). — *51, 53, 57, 60, 610.*

[64] Stať Sigismunda Borkheima „Russische politische Flüchtlinge in West-Europa" [„Ruští političtí emigranti v západní Evropě"] vyšla v „Demokratisches Wochenblatt" na pokračování 1. a 8. února, 25. dubna a 16. května 1868. — *51, 221, 610.*

[65] Dopis je napsán na obchodním formuláři s předtiskem „Memorandum from *Ermen* & *Engels* to M." — *52, 286, 287.*

[66] Hned v listopadu 1867 začal Moses Hess psát pro francouzské noviny článek o prvním dílu „Kapitálu". Marx mu doporučoval, aby v něm krátce vyložil teorii ceny podle „Kapitálu". V roce 1868 se Hess několik měsíců pokoušel otisknout článek v různých francouzských novinách, mj. v „Courrier français" a „Morale indépendante." O dalším osudu článku není nic známo. — *56, 155, 773.*

[67] V únoru až květnu 1868 přednášel Wilhelm Eichhoff v Berlíně o příčinách současných obchodních krizí. Citoval přitom „Kapitál" a „Manifest Komunistické strany", čímž přispěl k propagaci prvního dílu „Kapitálu". O jeho přednáškách referovaly „Zukunft" a „Norddeutsche Allgemeine Zeitung". — *56, 58, 81, 112.*

[68] Karel Marx „Ke kritice politické ekonomie" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, zejména str. 76 a 149). — *57.*

[69] Jde o rodinu Philipsových, o Marxovy příbuzné z matčiny strany, na něž se Marx obrátil v peněžní tísni (viz také tento svazek, str. 50 a 56 a poznámku 62).— *58, 62, 174.*

[70] V „Times" se 3. března 1868 objevila zpráva, že carská vláda dala svým diplomatickým zástupcům v Turecku a na Balkáně příkaz, aby rozhodně zabránili konfliktu s Tureckem. — *58.*

[71] Wilhelm Angerstein navrhl Engelsovi v dopise z 9. března 1868, aby spolupracoval v novém dělnickém listu. Marx dostal stejnou nabídku 11. března. Angerstein vybízel Marxe, aby zasílal pravidelné příspěvky do vídeňských listů „Telegraph" a „Arbeiter-Zeitung". — *60, 62, 315.*

[72] V tomto nedochovaném dopise instruoval Engels Liebknechta, jak by měl

v Severoněmeckém říšském sněmu při rozpravě o návrhu živnostenského řádu propagovat první díl Marxova „Kapitálu". 29. března sdělil Liebknecht Engelsovi, že se bude řídit jeho radami (viz poznámku 332). — *60.*

[73] Georg Ludwig von Maurer, „Geschichte der Fronhöfe, der Bauernhöfe und der Hofverfassung in Deutschland" [„Dějiny robotních dvorů, selských dvorů a dvorcového zřízení v Německu"], sv. 1—4, Erlangen 1862—1863 a „Geschichte der Dorfverfassung in Deutschland" [„Dějiny vesnického zřízení v Německu"], sv. 1—2, Erlangen 1865—1866. — *61.*

[74] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 49, a „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 89. — *61, 729.*

[75] Eugen Dühring, „Die Verkleinerer Carey's und die Krisis der Nationalökonomie", Vratislav 1867. — *62, 65.*

[76] 13. března 1868 informoval Sigismund Borkheim Marxe o Dühringově knize „Die Schicksale meiner socialen Denkschrift für das Preussische Staatsministerium" [„Osudy mého sociálního pamětního spisu pro pruské státní ministerstvo"]. — *62.*

[77] „Ancient Laws and Institutes of Wales" [„Stará práva a instituce ve Walesu"], sv. I—II, 1841. — *63.*

[78] Jde o dopis, který Marxovi napsal Gustav Meyer, majitel továrny na výrobu prádla v Bielefeldu. Ludwig Kugelmann zaslal Marxovi tento dopis současně se svým listem 13. března 1868 (viz také tento svazek, str. 610). — *64.*

[79] Jde o 11. článek francouzského tiskového zákona, který 11. února 1868 předložila v Zákonodárném sboru skupina poslanců, mezi nimi i Jean Dollfus. Článek byl přijat 6. března 1868 v tomto znění: „Jakékoli uveřejňování zpráv týkajících se soukromého života v periodickém tisku je porušením zákona a trestá se pokutou ve výši 500 franků." — *64, 610.*

[80] Vydavatel listu „Irishman" Richard Pigott a majitel listu „Weekly News" Alexander Martin Sullivan byli v letech 1867 a 1868 odsouzeni k trestu vězení, protože otiskli články na obranu fenianů (viz poznámku 27). — *64.*

[81] Marx má na mysli slavné lékařské učiliště při londýnské nemocnici sv. Bartoloměje. — *66.*

[82] Marx cituje z „Lex Baiuvariorum", zákon X, odstavec 18. „*Lex Baiwaria-*

rum" [„Bavorský zákoník"] — kodex bavorského zvykového práva z 8. století. — *66.*

[83] Míní se zpráva dopisovatele z Pruska uveřejněná v „Times" ze 17. března 1868. — *68.*

[84] Johann Baptist Schweitzer referoval o prvním dílu „Kapitálu" v listu „Social-Demokrat". Jeho stať nazvaná „Das Werk von Carl Marx" [„Dílo Karla Marxe"] vycházela v dvanácti pokračováních od 22. ledna do 6. května 1868. — *69, 80, 81, 610, 617, 621.*

[85] Publius Cornelius Tacitus, „Germania", kap. 26. — *72.*

[86] *Leges barbarorum* (zákony barbarů) — zápisy zvykového práva různých germánských kmenů pocházející z 5. až 9. století. — *72.*

[87] Gaius Julius Caesar, „Commentarii de bello Gallico" [„Zápisky o válce galské"], kniha 6, kap. 22. — *72.*

[88] Karl Fraas, „Geschichte der Landwirthschaft" [„Dějiny zemědělství"], Praha 1852, str. 12, a „Klima und Pflanzenwelt in der Zeit, ein Beitrag zur Geschichte beider" [„Podnebí a rostlinstvo v průběhu doby, příspěvek k jejich dějinám"], Landshut 1847, str. XVI. — *73.*

[89] Carl Schorlemmer, „Researches on the Hydrocarbons of the Series C_nH_{2n+2}" [„Zkoumání uhlovodíků řady C_nH_{2n+2}"]; otištěno v „Proceedings of the Royal Society", čís. 94, 1867, a čís. 102, 1868; v londýnské Královské společnosti přednášel Schorlemmer na toto téma 14. května 1868. — *75, 106, 136.*

[90] Od 1. do 5. dubna byl Engels v Londýně na svatbě Laury Marxové a Paula Lafargua. — *77, 611, 615.*

[91] Engels míní článek „Auswanderung und Bürgerrecht" [„Vystěhovalectví a státní občanství"] v „Demokratisches Wochenblatt" ze 4. dubna 1868. Zabývá se smlouvou mezi Severoněmeckým spolkem a Spojenými státy americkými o úpravě státního občanství přistěhovalců. Návrh smlouvy se projednával v Severoněmeckém říšském sněmu v dubnu 1868. — *78.*

[92] Ignacz Eduard Horn, „Frankreichs Finanzlage" [„Finanční situace Francie"], Pešť, Vídeň, Lipsko 1868. — *79, 81.*

[93] M. Aycard, „Histoire du Crédit mobilier 1852—1867" [„Dějiny Crédit mobilier 1852—1867"], [Paříž] 1867. — *79.*

[94] Marx má na mysli své články v „New-York Daily Tribune" z let 1856—1857, „Francouzská Crédit mobilier" a „Crédit mobilier" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 12, čes. vyd. 1962, str. 47—64, 234—242 a 320—323). — *79.*

[95] V březnu a dubnu 1868 stávkovalo v Ženevě 3000 stavebních dělníků. Požadovali, aby pracovní den byl zkrácen na 10 hodin, aby byly zvýšeny mzdy a místo denní mzdy aby byla zavedena mzda hodinová. Stávku řídil německý a románský ústřední výbor Mezinárodního dělnického sdružení v Ženevě. Ve zprávě generální rady bruselskému kongresu 1868 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 356—361) Marx říká, že „v bojích ženevských stavebních dělníků běželo do jisté míry o existenci Internacionály ve Švýcarsku". Internacionála organizovala v mnoha zemích solidární akce na pomoc stávkujícím. Díky této podpoře skončila stávka vítězstvím dělníků. — *80, 81, 290, 631.*

[96] Za stávky pařížských bronzařů v únoru a březnu 1867 organizovala generální rada v anglických tradeunionech rozsáhlou sbírku na podporu stávkujících, a tím přispěla podstatně k jejich vítězství. — *80, 283.*

[97] Jde o události v uhelném revíru v *Charleroi* na jaře 1868. Majitelé dolů omezili těžbu jen na 4 dny v týdnu a snížili mzdy o 10 %; dělníci na to odpověděli stávkou a přerušili práci. 26. března došlo v Charleroi ke krvavé srážce mezi stávkujícími dělníky a četníky. 22 dělníků, z toho 5 žen, bylo zatčeno a postaveno před soud.

Belgická sekce Mezinárodního dělnického sdružení rozvinula rozsáhlou kampaň na podporu stávkujících, a to jak v Belgii, tak i v zahraničí. Událostem věnovaly pozornost listy „Tribune du Peuple", „Liberté" aj. 12. dubna 1868 uveřejnila sekce manifest k belgickým dělníkům a k dělníkům všech zemí, udržovala pravidelné spojení s generální radou, která vydala provolání, v němž prohlásila věc dělníků v dolech Charleroi za věc celé Internacionály, a organizovala pomoc stávkujícím. Po těchto událostech počet členů Internacionály v Belgii značně vzrostl. — *81, 137.*

[98] 14. až 17. dubna 1868 probíhala v *Bologni* generální stávka. Proti stávkujícím bylo nasazeno vojsko. Mnoho dělníků bylo zatčeno. — *81.*

[99] Konspekt prvního dílu Marxova „Kapitálu" pořídil Engels během roku 1868. Dochoval se ve formě rukopisu, který zahrnuje pouze první dvě třetiny knihy až po kapitolu „Stroje a velký průmysl" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 277—324). — *82.*

[100] Ludwig a Gertrud Kugelmannovi ve svém dopise Marxovi z 8. dubna 1868

vyjádřili upřímnou radost nad tím, že je Marx chce navštívit. Ludwig Kugelmann dále sděloval, že se pokusil vzbudit u Rudolfa Virchowa zájem o I. díl Marxova „Kapitálu", když ho informoval o jednom zajímavém lékařském případu: „V P. S. ho upozorňuji na Vaše dílo, píši mu, že vycházíte z formy zboží jako buňky, když analyzujete buržoazní společnost atd., že uplatňujete v politické ekonomii touž metodu jako on v lékařství; že Váš ‚Kapitál' možno právem nazvat buněčnou patologií buržoazní společnosti atd. — Virchow mi odpověděl velice zdvořile, poděkoval mi za ‚poznámku o Marxovi' a slíbil, že se ‚na knihu blíže podívá'." — *82*, *616*.

[101] Jde o „Výzvu ke všem dělníkům německého jazyka", kterou vydal Johann Philipp Becker z pověření ženevského ústředního výboru německých sekcí Internacionály 11. dubna 1868. Provolání vyzývalo k solidaritě se stávkujícími ženevskými stavebními dělníky (viz poznámku 95). — *83*.

[102] Marxovy poznámky se týkají „Politického přehledu" v „Demokratisches Wochenblatt" z 11. a 18. dubna 1868. — *85*.

[103] Marx má na mysli první část varianty třetí knihy „Kapitálu", kterou napsal v letech 1864—1865. Tuto část rukopisu Engels později charakterizoval v předmluvě k prvnímu vydání třetího dílu „Kapitálu" (viz Karel Marx, „Kapitál", díl III-1, čes. vyd. 1955, str. 8—15). — *86*.

[104] *Celní parlament* — nejvyšší orgán Celního spolku vytvořený v roce 1867. Po prusko-rakouské válce z roku 1866 uzavřely Prusko a jihoněmecké státy 8. června 1867 dohodu, na jejímž základě byl Celní spolek reorganizován a vytvořen také jeho parlament. Celní parlament, v němž zasedali členové Severoněmeckého říšského sněmu a poslanci z Bavorska, Bádenska, Württemberska a Hesenska, se měl zabývat pouze problémy obchodu a celní politiky. Bismarck naproti tomu chtěl rozšířit kompetenci tohoto orgánu na politické otázky, avšak narazil na rozhodný odpor jihoněmeckých zástupců. — *90*.

[105] *Německá lidová strana* vznikla roku 1865 jako představitelka převážně jihoněmecké a středoněmecké maloburžoazie. Na rozdíl od národních liberálů vystupovala proti hegemonii Pruska v Německu a prosazovala plán demokratického tzv. Velkého Německa, k němuž by patřilo jak Prusko, tak i Rakousko. Zároveň byla mluvčím partikularistických snah některých německých států. Silné vnitřní rozmíšky v sociální a národnostní otázce ochromovaly její akceschopnost. Masovou základnu si vytvořila jen ve Württembersku. V roce 1866 se k Německé lidové straně připojila nově založená *Saská lidová strana*, jejíž jádro tvořili dělníci. S lidovou stranou ji spojoval jen protipruský postoj a snaha dosáhnout spojenými silami národního sjednocení země demokratickou cestou. Saská strana se pod Liebknechtovým a Bebelovým vlivem vyvíjela

socialisticky. Její většina se odtrhla od maloburžoazních demokratů a připojila se v srpnu 1869 k Sociálně demokratické dělnické straně (eisenašským). — *90, 180, 309, 319, 337, 372, 375, 378, 384, 388, 498, 535, 700.*

[106] Marx má na mysli teorii absolutní pozemkové renty (viz Karel Marx, „Kapitál", díl III-2, čes. vyd. 1956, str. 296—320). — *94.*

[107] V rukopise třetí knihy „Kapitálu" z let 1864—1865 rozdělil Marx text do sedmi obsáhlých kapitol. V Engelsově vydání třetího dílu „Kapitálu" z roku 1894 odpovídá zmíněné kapitole oddíl druhý „Přeměna zisku v průměrný zisk" (viz Karel Marx, „Kapitál", díl III-1, čes. vyd. 1955, str. 157—226). — *94.*

[108] V prvním vydání I. dílu „Kapitálu" se o zmíněných změnách ve složení kapitálu pojednává v šesté kapitole v bodě 1 c). V dalších vydáních tomu odpovídá 23. kapitola. „Všeobecný zákon kapitalistické akumulace" (viz Karel Marx, „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 646—752). — *95.*

[109] Produktivním kapitálem tu Marx rozumí průmyslový kapitál na rozdíl od obchodního kapitálu. Přesnou definici produktivního kapitálu podal pak v prvním oddílu druhého dílu „Kapitálu" (viz Karel Marx, „Kapitál", díl II, čes. vyd. 1955, str. 33—164). — *95.*

[110] *Primrose Hill* — londýnský park; nedaleko odtud bydlel také Engels, když se roku 1870 přestěhoval z Manchesteru do Londýna. — *110.*

[111] V dopise z 27. dubna 1868 opakoval Ludwig Kugelmann své pozvání, aby ho Marx navštívil v Hannoveru. Navrhoval mu, že mu zároveň bude léčit vředy. K dopisu přiložil psaní, které dostal od Ludwiga Büchnera.

K dopisu Victora Schilyho Marxovi z 26. dubna 1868 byl přiložen list Elisée Recluse, v němž Reclus žádal o životopisné údaje pro článek o Marxovi. — *96, 101.*

[112] Dopisem z 29. dubna 1868 požádal J. B. Schweitzer Marxe o radu, jak postupovat v otázce snížení cla na železo, které připravoval celní parlament (viz poznámku 104). Marx Schweitzerovi odpověděl, ale tento dopis se nedochoval. V článku „An die Mitglieder des Allgemeinen Deutschen Arbeitervereins (die Herabsetzung der Eisenzölle betreffend)" [„Členům Všeobecného německého dělnického spolku (ve věci snížení cla na železo)"] otištěném v „Social-Demokrat" z 13. května 1868 se Schweitzer odvolával na „dobrozdání nejvýznamnější vědecké autority našeho směru". Tento článek přiložil Schweitzer ke svému dopisu Marxovi z 13. května 1868, v němž Marxovi děkoval za jeho „cenné dobrozdání". — *97, 101, 103.*

[113] Jde o anonymní recenzi prvního dílu „Kapitálu" v „Mannheimer Zeitung", jejímž autorem byl Engels. Carl Siebel se zřejmě postaral o její uveřejnění. — *101.*

[114] Marx odkazuje na údaje na str. 186 prvního německého vydání prvního dílu „Kapitálu". V druhém německém vydání Marx tato data na základě Engelsových údajů upřesnil (viz Karel Marx, „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 237—238). — *103, 110.*

[115] Henry Enfield Roscoe, „Kurzes Lehrbuch der Chemie nach den neuesten Ansichten der Wissenschaft. Deutsche Ausgabe, unter Mitwirkung des Verfassers bearbeitet von Carl Schorlemmer" [„Stručná učebnice chemie podle nejnovějších vědeckých názorů. Německé vydání za přispění autora zpracoval Carl Schorlemmer"], Brunšvik 1867. — *106, 321.*

[116] *Kobes* — přezdívka Jakoba Venedeye podle Heinovy básně „Kobes I.". V této satirické básni zesměšňuje Heine Venedeye jako vzor šosáctví. Kobes je dialektický tvar jména Jakob v kolínském nářečí (Jakob Venedey pocházel z Kolína nad Rýnem). — *108.*

[117] Tento skandální proces se konal v květnu 1868. Maďarská baronesa Julie Ebergenyiová, milenka hraběte Chorinského, byla obviněna z vraždy jeho ženy. Dopisy Chorinského Ebergenyiové, které byly při procesu předloženy, usvědčovaly hraběte ze spoluúčasti na zločinu. — *108.*

[118] Marx tu líčí epizodu, o níž se zmiňuje Plutarchos ve svých „Srovnávacích životopisech". — *109.*

[119] *Badinguet* — přezdívka Napoleona III.; vznikla z toho, že roku 1846 uprchl z vězení převlečen za zedníka pod falešným jménem Badinguet. — *110, 267, 561, 656.*

[120] Engels naráží na výroky Eduarda Laskera na zasedání celního parlamentu (viz poznámku 104) 18. května 1868. — *112.*

[121] Marx má na mysli druhou kapitolu („Přeměna peněz v kapitál") v prvním německém vydání prvního dílu „Kapitálu". V dalších vydáních odpovídá této kapitole oddíl druhý (viz Karel Marx, „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 165—195). — *113.*

[122] Jde o první kapitolu („Zboží a peníze") v prvním německém vydání prvního dílu „Kapitálu". V dalších vydáních odpovídá této kapitole oddíl první (viz Karel Marx, „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 51—164). — *114.*

[123] Thomas Tooke, „An Inquiry into the Currency Principle; the Connection of the Currency with Prices, and the Expediency of a Separation of Issue from Banking" [„Zkoumání principu oběživa; souvislost oběživa s cenami a účelnost odloučení emise bankovek od bankovnictví"], 2. vyd., Londýn 1844. — *114.*

[124] James Steuart, „An Inquiry into the principles of political economy" [„Zkoumání zásad politické ekonomie"], 2 svazky, Londýn 1767. — *114.*

[125] *Currency principle* (princip oběživa) — teorie peněz, která vycházela z kvantitativní teorie peněz a byla velmi rozšířena v Anglii v první polovině 19. století. Stoupenci kvantitativní teorie tvrdili, že ceny zboží jsou určovány množstvím peněz v oběhu. Stoupenci currency principle chtěli napodobit zákony oběhu kovových peněz. Ke currency (oběživu) počítali kromě kovových peněz také bankovky. Domnívali se, že oběh peněz se dá stabilizovat, budou-li bankovky plně kryty zlatem; vydávání bankovek se mělo regulovat podle dovozu a vývozu drahých kovů. Pokusy anglické vlády (bankovní zákon z roku 1844) opřít se o tuto teorii byly neúspěšné a potvrdily jen její vědeckou neudržitelnost a naprostou nevhodnost pro praktické účely (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 185—188, a „Kapitál", díl III-2, čes. vyd. 1956, str. 93—111). — *114.*

[126] Adam Smith, „An Inquiry into the nature and causes of the wealth of nations" [„Pojednání o podstatě a zdrojích bohatství národů"], Aberdeen, Londýn 1848, str. 223.— *114.*

[127] Turgot, „Réflexions sur la formation et la distribution des richesses" [„Úvahy o tvorbě a rozdělování bohatství"], v „Oeuvres de Turgot. Nouvelle édition par Eugène Daire", sv. 1, Paříž 1844, str. 43. — *114.*

[128] 20. května 1868 přednášel Marx v Německém dělnickém vzdělávacím spolku v Londýně (viz poznámku 4) o mzdě. — *114.*

[129] Od 29. května asi do 15. června 1868 byl Marx se svou dcerou Eleanorou u Engelse v Manchesteru. — *118, 621.*

[130] Lausannský kongres Mezinárodního dělnického sdružení v roce 1867 se usnesl, že příští řádný kongres v roce 1868 se bude konat v Bruselu. Belgický ministr spravedlnosti Jules Bara však 16. května 1868 prohlásil v poslanecké sněmovně, že nedovolí, aby kongres byl svolán do Bruselu, a vyzval poslance k prodloužení platnosti zákona o cizincích z roku 1835, podle něhož mohl být každý cizinec vypovězen ze země, jestliže byl označen za politicky nespolehlivého. Proto předložil Marx na zasedání generální rady 25. května návrh, aby kongres svolaný do Bruselu byl přeložen jinam.

Barův návrh a prolongace zákona o cizincích vyvolaly v Belgii velké pobouření. Vedoucí představitelé bruselské sekce De Paepe a Vandenhouten doporučovali generální radě, aby nedělala vládě žádné ústupky, protože by tím byla ohrožena další existence Internacionály v Belgii. Generální rada vzala proto na zasedání 16. června svou rezoluci z 2. června (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16., čes. vyd. 1965, str. 348) zpět a místem svolání řádného kongresu zůstal Brusel. — *119.*

[131] Druhý článek své recenze „Kapitálu" pro „The Fortnightly Review" Engels nenapsal. — *120, 131.*

[132] *Francouzská sekce* Mezinárodního dělnického sdružení v Londýně byla založena na podzim 1865. Jejími členy byli vedle zástupců proletariátu, jako Eugène Dupont, Hermann Jung, Paul Lafargue aj., též maloburžoazní emigranti, např. Pierre Vésinier, Victor P. Le Lubez a později Félix Pyat.

V létě 1868, když generální rada musela odmítnout Pyatův dobrodružný a provokační projev (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 349), představitelé proletariátu ze sekce vystoupili. Ačkoli Pyatova skupina už neměla žádné spojení s Internacionálou, vystupovala nadále jejím jménem a podporovala protiproletářské skupiny, které bojovaly proti Marxově linii v generální radě. 10. května 1870 se generální rada od této skupiny oficiálně distancovala (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 469). — *121, 137, 139, 151, 154, 179, 221, 352, 537, 546, 551, 559, 579, 629, 656.*

[133] Bruselský list „Cigale" otiskl 21. června zprávu Pierra Vésiniera z Londýna, v níž Vésinier překroutil průběh diskuse v generální radě 9. června o změně místa příštího kongresu a osočil členy generální rady Eugèna Duponta a Hermanna Junga. Bruselská sekce Internacionály odmítla 22. června jednomyslně jakoukoli odpovědnost za tento Vésinierův článek a protestovala proti němu. Protest belgické sekce proti Vésinierovým pomluvám byl otištěn v „Cigale" 28. června 1868. — *133.*

[134] Adam Smith, „An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations" [„Pojednání o podstatě a původu bohatství národů"], Aberdeen, Londýn 1848. (V dopise čís. 52 jsou citovány str. 40—41 a 45.) — *121, 143.*

[135] 6. června 1868 se Wilhelm Eichhoff obrátil na Marxe s prosbou, aby mu pomohl napsat článek o dějinách Mezinárodního dělnického sdružení. Článek měl být zároveň propagací idejí a činnosti Internacionály. Přestože Marx měl velké starosti s onemocněním obou dcer, zaslal již 27. června Eichhoffovi do Berlína množství materiálu — dokumenty Internacionály, výstřižky z novin, brožury, vlastnoruční výpisky a poznámky. Protože materiálu bylo

mnoho, Eichhoff se rozhodl napsat místo článku brožuru. Marx se na jejím sepsání přímo podílel. Z Eichhoffových dopisů vysvítá, že do brožury byly pojaty všechny Marxovy rukopisné materiály, že Marx zodpověděl Eichhoffovi četné dotazy, radil mu a dával návrhy a sám napsal část textu. Brožura byla dokončena 29. července a vyšla v srpnu 1868 pod názvem „Die Internationale Arbeiterassociation. Ihre Gründung, Organisation, politisch-sociale Thätigkeit und Ausbreitung" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Jeho založení, organizace, politicko-sociální činnost a rozšíření"]. — *126.*

[136] Tento Engelsův článek se dosud nepodařilo objevit. — *131.*

[137] 26. června 1868 odpověděl Ludwig Kugelmann Marxovi obšírně na jeho dotaz o léčení spály (viz tento svazek, str. 619 a 620). — *133, 620.*

[138] Jde o recenzi prvního dílu „Kapitálu", která vyšla anonymně v časopise vydávaném za účasti Julia Fauchera „Vierteljahrschrift für Volkswirthschaft und Kulturgeschichte," sv. XX, ročník 5, Berlín 1868 (viz o tom také Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 350—351). — *134, 141, 163, 490, 620, 490, 622.*

[139] Pavel Lilienfeld, „Zemlja i volja", Petrohrad 1868. Německý překlad vyšel pod názvem „Land und Freiheit" [„Půda a svoboda"] ve sborníku Julia Eckardta „Russlands ländische Zustände seit Aufhebung der Leibeigenschaft" [„Poměry na ruském venkově po zrušení nevolnictví"], Lipsko 1870. — *135, 228, 490, 496.*

[140] 29. června 1868 se k 20. výročí červnového povstání pařížského proletariátu konal v Cleveland Hall v Londýně mítink, na němž francouzský maloburžoazní demokrat Félix Pyat přečetl provolání „Liberté, Égalité, Fraternité. République francaise. Commune révolutionnaire" [„Volnost, rovnost, bratrství. Francouzská republika. Revoluční komuna"]. Sepsal je údajně z pověření pařížské komuny, která podle Marxových slov existovala jen „na měsíci" (viz tento svazek, str. 221). Belgické noviny psaly o tomto shromáždění jako o akci Mezinárodního dělnického sdružení a Pyata označovaly za jednoho z jeho vůdců. — *137.*

[141] Míní se dopis bruselského výboru z 23. června 1868, který byl přečten na zasedání generální rady 7. července 1868. V dopise se sděluje, že ústřední sekce v Bruselu se usnesla odmítnout jakoukoli odpovědnost za Vésinierův článek v „Cigale" (viz o tom poznámku 133). — *137.*

[142] Míní se devět členů druhého výboru pařížské sekce Internacionály, kteří byli zvoleni v březnu 1868 namísto uvězněných patnácti členů prvního výboru

(viz poznámku 29). V květnu 1868 odsoudil kárný soud těchto 9 členů výboru každého k 3 měsícům vězení a 100 frankům pokuty. — *138.*

[143] *Manichejci* — stoupenci náboženského učení, jež vzniklo v 3. století na Blízkém východě a hlásalo dualismus světla a tmy, ducha a těla. V žargonu německých studentů označovali se tak neodbytní věřitelé (vzhledem k podobnosti se slovem mahnen — upomínat). — *139.*

[144] „Der Feldzug der preussischen Main-Armee im Sommer 1866" [„Tažení pruské mohanské armády v létě 1866"], Bielefeld a Lipsko 1867. — *140.*

[145] Ve svém dopise z 9. července 1868 psal Ludwig Kugelmann Marxovi, že hodlá zaslat Juliu Faucherovi „prohlášení" k jeho recenzi prvního dílu „Kapitálu" (viz poznámku 138), a žádal Marxe, aby se vyslovil k připojenému konceptu. Mj. psal: „Je-li to trochu možné, rád bych Vás poprosil, abyste na tyto hlouposti *sám neodpovídal.*" Dále navrhoval, že by Johann Georg Eccarius jako krejčovský dělník mohl „zahájit v ‚Zukunft' polemiku proti té bídné pakáži, která opravdu není hodna, aby byla skolena kyjem Heraklovým". — Marx srovnává Fauchera ironicky s Manneken-Pis, známou soškou močícího hošíka na bruselské kašně. — *141, 623.*

[146] V „Literarisches Centralblatt für Deutschland", Lipsko, čís. 28 ze 4. července 1868, str. 754—756, vyšla anonymní recenze prvního dílu Marxova „Kapitálu" podepsaná šifrou „h" (viz o tom také Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 350). — *141, 623.*

[147] Joseph Dictzgen poslal Marxovi v dopise z 22. května (3. června) 1868 první část své recenze prvního dílu „Kapitálu". Celý článek otiskl pak Liebknecht v „Demokratisches Wochenblatt" z 1., 22., 29. srpna a 5. září 1868. — *141, 625.*

[148] Frédéric Bastiat, „Harmonies économiques" [„Ekonomické harmonie"], Paříž 1851, str. 125—126. — *141.*

[149] Jde o Schmalzovu knihu „Staatswirthschaftslehre in Briefen an einen deutschen Erbprinzen" [„Nauka o státním hospodářství v dopisech německému dědičnému princi"], sv. 1, Berlín 1818, str. 274—275, a její francouzský překlad „Économie politique, ouvrage traduit de l'Allemand" [„Politická ekonomie, dílo přeložené z němčiny"], sv. 4, Paříž 1826, str. 304.

Demagogové — opoziční hnutí německého studentstva a inteligence proti reakčnímu zřízení v německých státech po vídeňském kongresu 1815; název demagogové dostali účastníci tohoto hnutí v usneseních karlovarské konference ministrů německých států v srpnu 1819; zavraždění stoupence Svaté

aliance a carského agenta Kotzebua v roce 1819 posloužilo jako záminka k rozsáhlým represáliím proti demagogům. — *142.*

[150] [Germain Garnier], „Abrégé élémentaire des principes de l'économie politique" [„Stručný nástin zásad politické ekonomie"], Paříž 1796. — *143.*

[151] Charles Ganilh, „Des systèmes d'économie politique, de la valeur comparative de leurs doctrines, et de celle qui parait la plus favorable aux progrès de la richesse" [„O systémech politické ekonomie, o poměrné hodnotě jejich nauk a o té nauce, která se jeví nejvýhodnější pro rozvoj bohatství"], druhé vydání, sv. 1—2, Paříž 1821. — *143.*

[152] Marx odhalil plagiátorství Fréderica Bastiata v článku „Můj plagiát F. Bastiata" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 350—351). — *143.*

[153] Dr. Karl Boruttau věnoval svou knihu „Gedanken über Gewissens-Freiheit" [„Myšlenky o svobodě svědomí"], Královec 1867, „slečně Ottilii Schurzelové v Moskvě". — *146, 147.*

[154] Ernest Jones kandidoval v parlamentních volbách 1868 za manchesterské dělníky, nedostal však dostatečný počet hlasů (viz tento svazek, str. 172, 213 až 214 a 237). — *146.*

[155] Všeobecný německý dělnický spolek byl založen 23. května 1863 v Lipsku jako celoněmecká politická organizace dělnické třídy. Jeho předsedou byl až do své smrti 31. srpna 1864 Ferdinand Lassalle. Založení spolku bylo výsledkem snahy nejpokrokovějších německých dělníků vymanit se z vlivu buržoazie a vytvořit samostatnou celonárodní organizaci. — *147, 423, 644, 729.*

[156] Valné shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku se konalo ve dnech 22.—26. srpna 1868 v Hamburku. V té době začala pokroková část spolku, zejména pod vlivem Mezinárodního dělnického sdružení, upouštět od lassallovských dogmat. Program hamburského valného shromáždění, otištěný v listech „Social-Demokrat" z 21. srpna 1868 a „Zukunft", obsahoval už řadu bodů, které byly v rozporu s Lassallovými doktrínami: politická svoboda jako předpoklad úspěchu sociálních snah dělnické třídy, zákonná úprava pracovního dne, stávky a odbory, mezinárodní charakter dělnického hnutí a dílo Karla Marxe.

O Marxově „Kapitálu" referoval Wilhelm Bracke, přední představitel opozice ve Všeobecném dělnickém spolku.

Valné shromáždění v Hamburku přijalo důležitá rozhodnutí: stávkové hnutí bylo v zásadě schváleno; jednomyslně bylo uznáno, že Marx prokázal svým „Kapitálem" dělnické třídě neocenitelnou službu; poukazovalo se

na nutnost společných akcí dělnictva různých zemí. V praxi však lassallovští předáci kolem Schweitzera nadále bránili připojení Všeobecného německého dělnického spolku k Internacionále a setrvali na svých dřívějších pozicích. — *147, 152, 172, 183, 186, 196, 200, 635, 645.*

[157] Ve svém dopise ze 17. července 1868 psal Wilhelm Liebknecht Marxovi mj.: „Na naléhání mnohých členů Všeobecného německého dělnického spolku jsem vzhledem k správnější politice, kterou ‚Social-Demokrat' sleduje už asi půl roku, vzhledem k tomu, že někteří *pozorní* členové spolku Schweitzerovi zabránili a zabraňují, aby se prodal, a v neposlední řadě se zřetelem *k dopisům*, které jsi poslal *Schweitzerovi* a které mi s chloubou ukazoval, uzavřel se Schweitzerem určité spojenectví za těchto podmínek: 1. Ty jsi hlava; 2. Všeobecný německý dělnický spolek buď vstoupí do Mezinárodního dělnického sdružení, anebo (nebude-li to možné) *je uznná*. To se stane na příští konferenci spolku. Hatzfeldtovce postavíme do dvojího ohně."

Dále Liebknecht sděloval: „Víš, že jsem měl v plánu přetáhnout k nám Dělnický vzdělávací spolek. Teď mám to, co jsem chtěl, na dosah. Na příštím sjezdu v Norimberku (6. a 7. září) bude navrženo a *prosazeno připojení k Mezinárodnímu dělnickému sdružení*. Avšak nemůžeme platit mnoho nebo vůbec nic mimo to, co musíme zaplatit. *Proto by bylo žádoucí, kdybychom se mohli jednoduše ustavit jako německá sekce Internacionály*. Pak bychom neměli žádné mimořádné výdaje nebo jen velmi nepatrné. Samozřejmě by byla žádoucí *stálá spolupráce* s jinými sekcemi. Dej mi *ihned* vědět, zda je to možné (na příští schůzi našeho Lidového spolku, ve čtvrtek, musím dát odpověď), a dále mi sděl, *zda máme běžné záležitosti vyřizovat se Ženevou nebo přímo s Londýnem*. Já bych myslel, že s Londýnem."

Z pověření Svazu německých dělnických spolků pozval Liebknecht Marxe nebo Johanna Georga Eccaria jako oficiálního zástupce Internacionály na sjezd svazu do Norimberku (viz poznámku 187). „Norimberk je pro nás důležitější než Brusel (viz poznámku 176); v Norimberku můžeme získat 20 000 členů a jejich prostřednictvím 2 milióny." — *149, 189.*

[158] 26. července 1868 sdělil Ludwig Kugelmann Engelsovi, že podle toho, co říká Karl Maria Kertbény, je Ernst Keil z Lipska ochoten „uveřejnit v ‚Gartenlaube' Marxův životopis a portrét". Kugelmann se ptal, zda by Engels nevěděl o někom, kdo by životopis napsal, a jako název navrhl „ve stylu toho listu asi: Německý národohospodář nebo tak nějak." Engels napsal stručný Marxův životopis sám, ale redakce „Gartenlaube" jej neuveřejnila. V červenci 1869 Engels tento životopis přepracoval pro „Zukunft"; článek pak vyšel v čísle 185 z 2. srpna 1869 pod názvem „Karel Marx" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 401—406). — *149, 158, 626.*

[159] 23. července 1868 zaslal August Bebel jako předseda Svazu německých děl-

nických spolků (viz poznámku 199) generální radě Mezinárodního dělnického sdružení pozvání na norimberský sjezd (viz poznámku 187). K pozvání byl přiložen Liebknechtův dopis Marxovi téhož data. Na Marxův návrh se generální rada 25. srpna 1868 rozhodla vyslat do Norimberka jako svého delegáta Johanna Georga Eccaria. — *152, 170.*

[160] Tato celorakouská slavnost sbratření dělnictva, usnesená na V. dělnickém sněmu (Arbeitertag) v květnu 1868, byla však úředně zakázána. — *152.*

[161] Tento Marxův dopis nebyl dosud nalezen. 28. června 1868 se Schweitzer obrátil na Marxe s důvěrným dotazem, zda je ochoten přijmout „čestné pozvání" na valné shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku v Hamburku (viz poznámku 156). Schweitzer žádal okamžitou odpověď, protože zakrátko měl nastoupit trest třítýdenního vězení a chtěl ještě dát „čestné pozvání" podepsat všem 24 členům představenstva, roztroušeným po celém Německu. Ujišťoval Marxe, že převážná většina představenstva bude s pozváním docela určitě souhlasit (viz také poznámku 170). — *152.*

[162] Marxovy poznámky se týkají jeho životopisu, který Engels napsal pro časopis „Gartenlaube" (viz poznámku 158). V první poznámce mluví o deníku „Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe", který vycházel v Kolíně nad Rýnem od 1. ledna 1842 do 31. března 1843. Založili jej představitelé porýnské buržoazie, která stála v opozici proti pruskému absolutismu. Od dubna 1842 byl Marx spolupracovníkem těchto novin a od října téhož roku jejich šéfredaktorem. V „Rheinische Zeitung" vyšlo i několik článků Bedřicha Engelse. Za Marxovy redakce měl list stále vyhraněnější revolučně demokratický charakter. — *152.*

[163] Wilhelm Eichhoff, „Die Internationale Arbeiterassociation. Ihre Gründung, Organisation, politisch-sociale Thätigkeit und Ausbreitung", Berlín 1868 (viz poznámku 135). — *154, 157, 177.*

[164] Jde o výzvu předsedy Všeobecného německého dělnického spolku „Členům představenstva Všeobecného německého dělnického spolku", otištěnou v „Social-Demokratu" z 2. srpna 1868 (viz též poznámky 161 a 170). —*154.*

[165] Engels má na mysli rozhodnutí ústředního výboru Svazu komunistů v Londýně z 15. září 1850 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, 1960, str. 597—602), kterým se pravomoc ústředního výboru přenesla na kolínský výbor. — *157.*

[166] Marx byl v Ramsgate na zotavené asi od 21. do 24. srpna 1868. — *164.*

[167] Bernhard Becker, „Enthüllungen über das tragische Lebensende Ferdinand

Lassalle's" [„Odhalení o tragickém konci Ferdinanda Lassalla"], Schleiz 1868. — *165, 167, 172, 192, 335, 676.*

[168] Ferdinand Lassalle doporučil ve své závěti Bernharda Beckera jako svého nástupce ve funkci předsedy Všeobecného německého dělnického spolku. Na titulní stránce své knihy o Lassallovi (viz předchozí poznámku) se Becker nazývá „testamentárním nástupcem Lassallovým". — *165.*

[169] Engels naráží na Marxovy a své práce (prohlášení redakcím listů „Social-Demokrat" a „Berliner Reform", brožuru „Vojenská otázka v Prusku a německá dělnická strana", článek „President lidstva"), v nichž odsoudili politický postoj J. B. Schweitzera a pomlouvačné útoky Bernharda Beckera (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 71—113, 120—121). — *165.*

[170] Předseda Všeobecného německého dělnického spolku J. B. Schweitzer poslal 13. srpna 1868 Marxovi dopis spolu s oficiálním pozváním, aby se jako čestný host zúčastnil valného shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku v Hamburku. Toto „čestné pozvání", datované 6. července a podepsané předsedou a členy představenstva, bylo 14. srpna 1868 otištěno v listu „Social-Demokrat" a generální rada Internacionály s ním byla seznámena na svém zasedání 17. srpna. Marxova písemná odpověď (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 354) byla přečtena na uzavřeném zasedání valného shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku v Hamburku (viz poznámku 156) 24. srpna 1868 a souhlasně přijata. — *167.*

[171] V roce 1868 udržovali členové Mezinárodního dělnického sdružení v Neapoli spojení s generální radou prostřednictvím Eugèna Duponta. Vyslali ho také jako svého delegáta na bruselský kongres Internacionály (viz poznámku 176). — *170.*

[172] Marx má na mysli zprávy italských členů Mezinárodního dělnického sdružení o situaci v Itálii. Na schůzi generální rady 18. srpna 1868 byl např. čten dopis, v němž se pravilo: „V Bologni a okolí jsou zakázány schůze, funkcionáři dělnických spolků jsou ve vězení."

U *Mentany* (v římské provincii) porazili 3. listopadu 1867 Francouzi spolu s papežskou žoldnéřskou gardou dobrovolnické oddíly Garibaldiho, které pochodovaly na Řím, aby jej osvobodily z francouzské okupace a sjednotily papežský stát s Itálií. — *170.*

[173] Protože členové výboru pařížské sekce Internacionály byli ve vězení (viz poznámky 29 a 142), vyslaly své zástupce na bruselský kongres (viz poznámku 176) především francouzské odborové spolky, které se připojily k Mezinárodnímu dělnickému sdružení. Mezi více než deseti delegáty odborových

spolků byli zástupci strojníků, klempířů, kolářů, tiskařů kartounu, knihařů, truhlářů, mramorářů, zlatníků, bronzařů, zemědělských dělníků atd. — *170.*

[174] Poslední zasedání generální rady Mezinárodního dělnického sdružení před bruselským kongresem se konalo 1. září 1868. Mimo jiné byla na zasedání vyslechnuta a schválena zpráva generální rady bruselskému kongresu, kterou napsal Marx (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 356 až 361). — *171.*

[175] Počátkem září 1868 strávil Engels několik dní se svou matkou v Ostende. Cestou se zastavil u Marxe v Londýně. — *172, 174.*

[176] Třetí kongres Mezinárodního dělnického sdružení se konal od 6. do 13. září 1868 v Bruselu. Zúčastnilo se ho na 100 delegátů z Anglie, Francie, Německa, Belgie, Švýcarska, Itálie a Španělska. Marx se na přípravě kongresu přímo podílel, ale sám se ho nezúčastnil. Výroční zpráva generální rady, kterou napsal Marx (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 356—361), byla čtena na zasedání kongresu 7. září 1868. Kongres přijal usnesení o nutnosti převést do společenského vlastnictví velké výrobní prostředky, železnice, nerostné bohatství, uhelné a rudné doly, lesy a ornou půdu. Toto usnesení znamenalo, že v Internacionále zvítězil proletářský socialismus nad maloburžoazním reformismem proudhonovců. Kongres přijal také rezoluce o osmihodinovém pracovním dni, o používání strojů, o stanovisku ke kongresu buržoazně pacifistické Ligy míru a svobody (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 238, 581—582), které navrhl Marx, a rezoluci, kterou jménem německé delegace předložil Friedrich Lessner a v níž se dělníkům všech zemí doporučovalo studovat Marxův „Kapitál" a podporovat jeho překládání z němčiny do jiných jazyků. — *173, 174, 178, 196, 244, 281, 297, 339, 476, 631, 633, 641, 650.*

[177] V „Times" z 9. září 1868 uveřejněn nepodepsaný článek Johanna Georga Eccaria o bruselském kongresu Internacionály „The International Working Men's congress" [„Mezinárodní dělnický kongres"], a v něm i „Čtvrtá výroční zpráva generální rady Mezinárodního dělnického sdružení", kterou napsal Marx (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 356—361). Také úvodník byl věnován bruselskému kongresu. Další Eccariovy zprávy otiskly „Times" 11., 14., 15. a 17. září 1868. — *173, 178.*

[178] Kongres Mezinárodního dělnického sdružení v Ženevě se konal od 3. do 8. září 1866. Zúčastnilo se ho 60 delegátů z Anglie, Francie, Německa a Švýcarska. Nejdůležitější usnesení kongresu vycházela z Marxových „Instrukcí delegátům prozatímní ústřední rady k jednotlivým otázkám" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 221—231), které byly na kongresu přečteny jako oficiální zpráva generální rady. Kongres schválil stanovy vy-

pracované Marxem (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 46—49), přijal organizační řád a zvolil generální radu v jejím dosavadním složení. Ženevský kongres 1866 uzavřel období konstituování Mezinárodního dělnického sdružení jako mezinárodní masové organizace proletariátu. — *174*, *297*.

[179] Kongres Mezinárodního dělnického sdružení v Lausanne se konal od 2. do 8. září 1867. Zúčastnilo se ho 64 delegátů z Anglie, Francie, Německa, Švýcarska, Belgie a Itálie.

Kongresu byla předložena zpráva generální rady a zprávy z jednotlivých zemí (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 583—602). Na naléhání francouzských a švýcarských delegátů, kteří měli početní převahu, byl sice program kongresu stanovený generální radou pozměněn a v diskusi se projevily proudhonovské tendence, přesto však se proudhonovcům nepodařilo strhnout na sebe vedení v Internacionále. Generální rada byla zvolena v dosavadním složení a jejím sídlem zůstal Londýn. — *174*, *339*.

[180] Na bruselském kongresu Mezinárodního dělnického sdružení (viz poznámku 176) navrhli němečtí delegáti tuto rezoluci: „My, němečtí delegáti na Mezinárodním dělnickém kongresu v Bruselu, doporučujeme dělníkům všech zemí dílo Karla Marxe ‚Kapitál', které vyšlo loňského roku, a důtklivě je vyzýváme, aby se snažili dosáhnout překladu tohoto díla do toho jazyka, do něhož ještě není přeloženo. Marx má neocenitelnou zásluhu, že je první politický ekonom, který vědecky analyzoval kapitál a rozebral jeho jednotlivé součásti." Tuto rezoluci, kterou kongres jednomyslně schválil, otiskly „Times" 15. září 1868 v článku Johanna Georga Eccaria. — „Demokratisches Wochenblatt" otiskl 12. září 1868 ve zprávě o norimberském sjezdu Svazu německých dělnických spolků (viz poznámku 187) závěrečné slovo Wilhelma Liebknechta k diskusi o programu, v němž Liebknecht hodnotil význam prvního dílu „Kapitálu". — *176*, *179*.

[181] Moses Hess mluvil 11. září 1868 za zasedání bruselského kongresu proti proudhonovské teorii „bezplatného úvěru" a „směnné banky" a odvolával se na Marxovu práci „Bída filosofie. Odpověď na ‚Filosofii bídy' pana Proudhona." — *177*, *179*.

[182] V rezoluci bruselského kongresu o vlastnictví půdy, dolů, železnic atd. z 13. září 1868 byly poprvé v rozvinuté a konkrétní podobě proklamovány socialistické zásady Mezinárodního dělnického sdružení v otázce vlastnictví. Pokud šlo o vlastnictví půdy, zdůrazňovalo se v rezoluci kongresu, že hospodářský vývoj moderní společnosti povede nutně k tomu, že se orná půda stane společenským vlastnictvím a že ji stát bude propůjčovat pracovním družstvům k obdělávání. — *178*.

[183] Protože Johann Georg Eccarius na delší dobu onemocněl, nemohly se výtky proti jeho zprávám v „Times" (viz poznámku 177) v generální radě projednávat. — *178.*

[184] Friedrich Lessner, který Marxe téměř denně informoval o průběhu bruselského kongresu, 11. září 1868 mj. psal: „Ve středu byla na pořadu otázka strojů; hovořil jsem k tomu a současně jsem uvedl Tvou knihu a citoval z ní některá místa... Příteli Eccariovi to nestálo za to anebo nepovažoval za prospěšné aspoň se o tom v ‚Times' zmínit; vůbec mám přítele Eccaria po krk." — *179.*

[185] Plné znění německé rezoluce o válce bylo pojato do protokolu bruselského kongresu a otištěno v příloze k listu „Peuple belge" z 22. září 1868 a ve „Vorbote", čís. 10/1868. Neúplný a nepřesný text rezoluce, o němž mluví Marx, byl uveřejněn ve zprávě Johanna Georga Eccaria v „Times" 17. září 1868. — *179.*

[186] Na bruselském kongresu Mezinárodního dělnického sdružení byla zvolena komise, která měla přešetřit obvinění, jež proti některým členům Internacionály vznesl Pierre Vésinier (viz poznámku 133). Na schůzi generální rady 3. listopadu 1868 bylo přečteno sdělení této komise, že Vésinier žádné důkazy nepředložil a že komise nezjistila ani žádné podklady pro vznesená obvinění. Podle názoru komise měl kongres Vésiniera vyloučit z Internacionály jako pomlouvače. — *179.*

[187] *V Norimberku* se konal ve dnech 5. až 7. září 1868 sjezd Svazu německých dělnických spolků (viz poznámku 199). Byla na něm přijata 69 hlasy proti 46 rezoluce, že se svaz „připojuje ke snahám Mezinárodního dělnického sdružení". Mezi 115 delegáty byli přítomni zástupci z Německa, Rakouska a Švýcarska. Generální radu zastupoval Johann Georg Eccarius.

Sjezd zvolil 16členný výbor, který měl uskutečnit začlenění svazu do Internacionály. Generální rada jej potvrdila jako výkonný výbor Mezinárodního dělnického sdružení v Německu.

Norimberský sjezd znamenal rozhodující krok na cestě k vymanění Svazu německých dělnických spolků z vlivu buržoazních a maloburžoazních sil, jejichž představitelé 7. září ze Svazu vystoupili. Velký význam mělo také usnesení sjezdu o zakládání odborů a rezoluce proti militarismu. — *179, 196, 200, 210, 328, 375, 646.*

[188] *Beckerovou zmatenou slátaninou* nazývá Marx článek Johanna Philippa Beckera „Was wir wollen und sollen" [„Co chceme a co je naším úkolem"], který vyšel v roce 1866 v 1. čísle měsíčníku „Vorbote". Před norimberským sjezdem Svazu německých dělnických spolků byl tento článek otištěn v časopisech

„Deutsche Arbeiterhalle" z 27. července a 12. srpna 1868 a „Demokratisches Wochenblatt" z 1., 8. a 15. srpna omylem jako program Mezinárodního dělnického sdružení. Článek, který nejasně a zmateně vykládal cíle a úkoly mezinárodního, zejména německého a švýcarského dělnického hnutí, neměl však na průběh norimberského sjezdu (předchozí poznámka) žádný vliv, protože ještě před sjezdem byl omyl napraven. 29. srpna 1868 otiskl „Demokratisches Wochenblatt" programové zásady Internacionály, které sjezd beze změny přijal. Někteří delegáti, mj. Leopold Sonnemann na sjezdu prohlásili, že se Beckerův program nesprávně vydával za program Internacionály. Wilhelm Liebknecht o celé věci psal Marxovi 20. září 1868:

„Quid pro quo nastalo, když jsem byl na svatební cestě, tedy za mé *nepřítomnosti*. Dal jsem příkaz, aby se otiskla *Tvá* ‚Adresa' (Inaugurální adresa Mezinárodního dělnického sdružení); protože ji Bebel nemohl najít, napsal Beckerovi o ‚Program' a dostal tenhle nešťastný dokument, který vyvolal v Norimberku nesouhlas. Když jsem na tu chybu přišel, bylo už na nápravu pozdě, zejména proto, že jsme nemohli jen tak *zapřít* autorství starého Beckera. Naštěstí Pfeiffer a spol. byli z našeho mohutného útoku tak zmateni, že docela zapomněli *zkoumat* hlouposti v tomto pseudoprogramu. Nyní už je celá věc vysvětlena a naši lidé vědí, že za těchto okolností byl omyl omluvitelný." — *180.*

189 V srpnu 1868 se pruský ministerský předseda Otto von Bismarck po těžkém zranění při pádu z koně dočasně vzdal řízení vládních záležitostí. V té době pruský král Vilém I. vyvíjel velkou aktivitu, jak vyplývá z novinových zpráv; podnikal cesty Německem, konal přehlídky, pořádal slavnosti, dával audience apod. — *182.*

190 15. září 1868 psal J. B. von Schweitzer Marxovi mj.: „Považuji Vás za hlavu evropského dělnického hnutí — hlavu nejen demokraticky zvolenou, ale z boží milosti. Můžete tedy počítat s tím, že budu Vaše záměry vždy co nejvíc podporovat. Žádná autorita sice nemůže být tak velká, abych vůči ní nehájil vlastní mínění, bude-li to třeba. Avšak myslím, že sotva může dojít ke konfliktu. Aspoň dosud, když se mi něco u Vás nezdálo správné, jsem vždy po dalším uvážení došel k tomu, že jsem se mýlil já.

Avšak s Vašimi stoupenci — tj. s některými z nich — se nemohu přátelit." — *183, 186.*

191 Tzv. *Všeobecný německý dělnický sjezd* se konal ve dnech 26.—29. září 1868 v Berlíně. Svolali jej J. B. von Schweitzer a F. W. Fritzsche se souhlasem hamburského valného shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku (viz poznámku 156). Úkolem sjezdu bylo projednat ustavení odborů a organizování stávek. Na Schweitzerův pokyn nebyli zástupci Svazu německých dělnických spolků (viz poznámku 199) na sjezd připuštěni. Tím

Schweitzer zmařil společný postup v otázce odborů, jak o to usilovali August Bebel a Wilhelm Liebknecht, a vnesl rozkol do německého odborového hnutí. Na sjezdu bylo rozhodnuto vytvořit Svaz německých odborů. Předsedou Svazu se stal Schweitzer. Stanovy, které pro odbory vypracoval, podřizovaly odborové hnutí jeho diktátu a lassallovské sektářské politice. Marx tyto stanovy ostře kritizoval. — *183, 186, 193, 200, 207, 209, 643, 645.*

192 Není nám známo, zda se tento Marxův dopis dochoval. Wilhelm Liebknecht na Marxův dotaz odpověděl hned 20. září 1868. Psal, že v Berlíně bude ještě několik desítek výtisků „Pana Vogta", ale že je tam musel nechat, když byl z Berlína vypovězen. Že většinu výtisků rozdal politicky zainteresovaným osobám a že jen mizivý počet se prodal. — *183.*

193 Již na zasedání generální rady 8. října 1867 měli Peter Fox, James Carter a Robert Shaw námitky proti Johannu Georgu Eccariovi, že 6., 9., 10. a 11. září v listu „Times" nesprávně referoval o lausannském kongresu Internacionály (viz také poznámku 183 a Marx-Engels, Spisy, sv. 31, čes. vyd. 1970, str. 417). — *184, 634.*

194 Buržoazní revoluce ve Španělsku z let 1868—1874 propukla 18. září 1868 v Cádizu povstáním válečného námořnictva proti reakční monarchii Isabely II. Povstání se aktivně zúčastnily lidové masy a armáda, která se k nim přidala takřka celá. Výsledkem povstání bylo, že se moci chopila buržoazie a zburžoaznělí statkáři. 3. října se vytvořila prozatímní vláda v čele s generálem Serranem. V roce 1869 byly svolány ústavodárné kortesy, které přijaly buržoazně monarchistickou ústavu, jež zaručovala všeobecné volební právo. Když se třídní boj ve Španělsku zostřil, vznikla v roce 1873 buržoazně demokratická federativní republika. Avšak v roce 1874 velká buržoazie a aristokracie dosadily znovu bourbonskou dynastii. — *187, 194, 196, 202, 208, 214, 642.*

195 Kolem 16. září 1868 psal Wilhelm Liebknecht Marxovi: „Všeobecný německý dělnický spolek byl rozpuštěn; teď přišla chvíle dostat všechno pod jednu střechu. Schweitzer je proti tomu, hraje si na ‚vůdce strany'. *Žádej* v provolání k německým dělníkům *sjednocení* sociálně demokratických proudů (s nejvyhraněnějším programem) a označ za *zrádce* každého, kdo se ze sektářství, kultu osobnosti nebo z ješitnosti, ne-li z ještě horších pohnutek pod jakoukoli záminkou snaží zmařit sjednocení. Najdi patřičnou formu; *ale říci* se to musí, a musíš to říci *Ty*, a to **neprodleně**." — *188, 189, 192.*

196 16. září 1868 rozpustila lipská policie Všeobecný německý dělnický spolek (viz poznámku 155), který měl sídlo v Lipsku. Ale už za tři týdny, 10. října 1868, založila skupina lassallovců v čele se Schweitzerem spolek

s týmž jménem v Berlíně. Tím se spolek dostal pod přímý dohled pruské policie. — *188, 190, 217, 645.*

[197] 20. září bylo v listu „Social-Demokrat" otištěno nařízení lipské policie o rozpuštění Všeobecného německého dělnického spolku a Schweitzerovo stanovisko k tomu. — *188.*

[198] Buržoazní revoluce v Neapolském království začala v Palermu 12. ledna 1848 povstáním lidu proti feudální absolutistické monarchii Ferdinanda II. Toto povstání dalo podnět k celé řadě revolučních hnutí v evropských státech v letech 1848—1849. (O španělské revoluci viz poznámku 194). — *188.*

[199] Ve dnech 7. a 8. června 1863 se ve Frankfurtu nad Moh. ustavil Kongres (později Svaz) německých dělnických spolků, volná střechová organizace, která sdružovala většinu dělnických spolků. Byla to určitá protiváha Všeobecného německého dělnického spolku (viz poznámku 155) založeného 23. května 1863 v Lipsku. Ve Svazu německých dělnických spolků měli zpočátku převahu mluvčí liberální buržoazie, dělníci se však ze závislosti na nich postupně vymaňovali. To platilo především o průmyslově rozvinutém Sasku, kde existovala hustě rozvětvená síť dělnických spolků. Když August Bebel a Wilhelm Liebknecht získali ve svazu rozhodující převahu přihlásil se svaz roku 1868 k Internacionále (poznámka 187). Ze Svazu německých dělnických spolků vznikla Sociálně demokratická dělnická strana, která se ustavila ve dnech 7. až 9. srpna 1869 v Eisenachu (viz poznámku 367). — *189.*

[200] Koncem září 1868 Engels napsal pro „Demokratisches Wochenblatt" článek „K rozpuštění lassallovského dělnického spolku", v němž citoval ze své brožury „Vojenská otázka v Prusku a německá dělnická strana" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 364—376 a 71—112). — *190, 192, 195, 199.*

[201] V projevu na schůzi hamburských členů Všeobecného německého dělnického spolku 22. března 1865 pomlouval jeho předseda Bernhard Becker Mezinárodního dělnické sdružení a zejména Marxe, Engelse a Liebknechta. Jeho projev byl otištěn v příloze k listu „Social-Demokrat" 26. března 1865. Marx odhalil Beckerovy pomluvy ve svém článku „President lidstva" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 125—129). — *192.*

[202] Na Marxovu radu napsal Engels počátkem října 1868 dodatek ke svému článku „K rozpuštění lassallovského dělnického spolku" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 368). Odhaluje v něm plagiátorství Beckerovy brožury „Enthüllungen über das tragische Lebensende Ferdinand Lasalle's". — *192.*

[203] „Report from the select committee on the bank acts" [„Zpráva zvláštního výboru pro bankovní zákony"]. S protokoly jeho jednání, dokumenty, dodatkem a ukazatelem. Dáno do tisku z příkazu Dolní sněmovny 1. července 1858 (viz také poznámku 214). — *193.*

[204] Jde o dohodu různých odborových skupin, uzavřenou na prvním celonárodním sjezdu odborového hnutí v roce 1868. Cílem sjezdu bylo dosáhnout legalizace tradeunionů. Od roku 1868 se odborové sjezdy konaly pravidelně každý rok. Roku 1871 byl vytvořen výkonný orgán sjezdu — parlamentní výbor.

K *London Trades Council* (Londýnská odborová rada) viz poznámku 34.

London Workingmen's Association (Londýnské dělnické sdružení) vzniklo v roce 1866 z podnětu Georga Pottera a jeho přívrženců. Cílem sdružení bylo dosáhnout zastoupení tradeunionů v parlamentě. Potter měl reformistický program a byl ochoten k ústupkům vůči buržoazii. Činnost Potterova sdružení tříštila síly dělnické třídy a bránila hnutí za všeobecné volební právo, v jehož čele stála Reformní liga (viz poznámku 250).

Amalgamated Trades Union (Sdruženými tradeuniony) Marx míní Národní sdružení tradeunionů (United Kingdom Alliance of organised Trades), které bylo založeno v červnu 1866 na konferenci delegátů tradeunionů v Sheffieldu. Sdružení, k němuž se hlásilo 53 tradeunionů s téměř 60 000 členy, existovalo do konce roku 1870. — *195.*

[205] 27. září 1868 psal Wilhelm Eichhoff Marxovi o svých dojmech ze Všeobecného německého dělnického sjezdu, který se konal od 26. do 29. září 1868 v Berlíně (viz poznámku 191). Mj. sděloval, že se Schweitzerovi podařilo „dodat dělnickému sjezdu určitý význam" vyprovokovanou výměnou názorů se Schulze-Delitzschem, který patřil k dvanáctičlenné nelassallovské menšině.

Eichhoff, který se od Liebknechta náhodou dověděl, že generální rada připravuje provolání k německým dělníkům, vyjádřil „přesvědčení, že provolání objasní dělníkům také stanovisko Internacionály k separujícím se sektám jak schulzovců, tak i lassallovců". — *198, 204.*

[206] Jde o přednášku Karla Vogta v Schillerově ústavu v Manchesteru v září 1868. Srovnej tento svazek, str. 177, a Engelsův dopis „Vedení Schillerova ústavu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 362—363). — *201.*

[207] Dopisem z 2. října 1868 Wilhelm Eichhoff Marxovi děkoval, že ho pověřil funkcí zmocněnce generální rady Mezinárodního dělnického sdružení. O osudech Marxova dopisu z 26. září 1868 s tímto pověřením nám není nic známo. Eichhoff Marxovi mj. psal, že stejně jako Liebknecht má za to, „že

je v zájmu strany *potírat* pana von Schweitzera. Jinak by člověk musel mít hodně sebezapření, aby si dal líbit nejnestydatější aroganci pana von Schweitzera a nechal ze sebe dělat jeho pucfleka à la Tölcke. Nemáte vůbec ponětí, jaké si Schweitzer osobuje nároky". Dále Eichhoff Marxe informoval, že měl v berlínském spolku tiskárenských pomocníků tři přednášky o dělnickém hnutí a že je chce vydat tiskem .„Účelem přednášek je vysvětlit dělníkům, že sociálně demokratické hnutí po násilném potlačení v letech 1849 a 1850 *muselo* s tím větší silou i energií opět ožít a razit si cestu pochopitelně samo od sebe, bez jakékoli umělé agitace à la Lassalle, že ve Vašem ‚Kapitálu' získalo vědecký základ, v ekonomickém zlořádu dozrálo a při politické zmatenosti stran dospělo k svému projevu.

Chci při této příležitosti analyzovat Váš ‚Kapitál' a vyprovokovat Maxe Hirsche etc., aby místo tažení proti komunistům vyložili své hlavní teze." Eichhoff Marxe žádal, aby mu doporučil ke studiu příslušný materiál. — *204.*

[208] 20. října 1868 psal Liebknecht Marxovi, jak se vyvíjí boj se Schweitzerem o vliv na dělnictvo. Obviňoval Schweitzera, že nevyužil možnosti k dohodě a sjednocení, ale že naopak zahájil v „Social-Demokratu" otevřenou diskusi. „Neměl jsem jiné volby než přijmout boj a *už teď* máme *v naší* organizaci víc dělníků a naše organizace je přinejmenším právě tak rozšířena jako Všeobecný německý dělnický spolek ve svém nejlepším období." Liebknecht Marxe žádal, aby tento boj proti Schweitzerovi podpořil svými články v „Demokratisches Wochenblatt", a znovu na Marxe naléhal, aby vydal provolání k německému dělnictvu a svou autoritou přispěl k řešení konfliktu (viz také poznámku 195). — *204.*

[209] 3. října 1868 psal Sigismund Borkheim Marxovi mj.: „Ještě včera večer jsem si přečetl články v ‚Neue Rheinische Zeitung'. Od a do zet velmi správné. Použiju jich! Zaslouží si, aby vyšly samostatně. Myslím, že kdybych dal dohromady tak 20 až 30 archů, že by takový sborník mohl vyjít v německo-francouzsko-anglicko-ruském znění... Pak se zeptám Engelse, zda v něm mohu *tyto* články zároveň otisknout." — *204, 208.*

[210] Jde o rukopis Josepha Dietzgena „Das Wesen der menschlichen Kopfarbeit" [„Podstata lidské práce hlavou"]. Dietzgen, který žil v letech 1864—1869 v Petrohradě, ho Marxovi poslal k posouzení. Dílo vyšlo poprvé v Hamburku. — *204, 207, 224, 226, 229, 655.*

[211] 30. září 1868 psal Nikolaj Francevič Danielson Marxovi: „Význam Vašeho posledního díla — Kapitál. Kritika politické ekonomie — přiměl jednoho zdejšího nakladatele (N. P. Poljakova) zadat překlad tohoto díla do ruštiny. Pro různé vnější okolnosti by bylo žádoucí vydat současně s prvním dílem také díl druhý. Proto Vás jako zplnomocněný zástupce nakladatele co nej-

uctivěji žádám, abyste mi, považujete-li to za možné, zasílal jednotlivé archy druhého dílu, jakmile budou vytištěny."

Dále Danielson Marxe žádal, aby mu zaslal svou podobiznu a svá dřívější díla, event. sdělil, kde je možno je zakoupit, aby s nimi mohl ruské čtenáře seznámit v recenzích.

O práci na ruském vydání prvního dílu „Kapitálu" viz poznámku 563. — *204*, *637*, *651*.

[212] 8. října 1868 zaslal J. B. Schweitzer Marxovi jako „tajemníkovi Internacionály" dopis a stěžoval si, že August Bebel, Wilhelm Liebknecht a jejich stoupenci kritizují jeho politiku ve Všeobecném německém dělnickém spolku. Schweitzer argumentoval tím, že Všeobecný německý dělnický spolek se na svém hamburském valném shromáždění (viz poznámku 156) přihlásil, „*pokud to zákon dovoluje*", k Mezinárodnímu dělnickému sdružení, takže Bebelovi a Liebknechtovi stoupenci by měli zastavit proti němu polemiku. Žádal Marxe, aby ho v tom smyslu podporoval, a hrozil, že by jinak mohlo dojít k „otevřenému, vyslovenému válečnému stavu".

K tomuto svému dopisu přiložil Schweitzer číslo „Social-Demokrata" ze 4. října 1868, v jehož příloze byly otištěny stanovy Svazu německých odborů a vzorové stanovy pro odborové svazy na Všeobecném německém dělnickém sjezdu (viz poznámku 191). — *209*, *212*, *645*.

[213] Dopis, který Marx napsal z pověření generální rady a který generální rada schválila na svém zasedání 14. října 1868, pokud je nám známo, se nedochoval. — *210*.

[214] *Modré knihy* (*Blue Books*) — společný název pro publikace materiálů anglického parlamentu a diplomatických dokumentů ministerstva zahraničních věcí. Modré knihy, nazývané tak podle modrých desek, vycházejí v Anglii od 17. století a jsou hlavním oficiálním pramenem hospodářských a diplomatických dějin této země. — *210*, *537*, *609*, *766*.

[215] V „Kölnische Zeitung" vyšly 12. října 1868 v rubrice „Různé zprávy" dvě malé noticky: „Essen 8. října" a „Gladbach 10. října". — *213*.

[216] V Essenu stávkovalo od 14. do 22. září 1868 13 000 horníků. Požadovali, aby bylo odvoláno snížení mezd a zaveden osmihodinový pracovní den. Stávka skončila pro horníky úspěšně. — *213*.

[217] Engels má na mysli článek „Der Staat und die soziale Frage", otištěný v „Demokratisches Wochenblatt" z 10. října 1868. — *213*.

[218] Naturam expellas furca, tamen usque recurret. — Verš z Horatiových

„Listů“ (I, 10, 24): Přirozenost vyžeň třeba holí, přece se vždy vrátí. — *213.*

[219] Jde o práci „Bída filosofie. Odpověď na ‚Filosofii bídy‘ pana Proudhona“, kterou Marx napsal v Bruselu v letech 1846—1847. Kniha vyšla v roce 1847 současně u dvou nakladatelů — v Bruselu u C. G. Voglera, člena Svazu komunistů, a v Paříži u A. Franka, který svůj podnik prodal roku 1865 nakladateli F. Viewegovi. Jak vzrůstal boj proti proudhonovcům v Mezinárodním dělnickém sdružení, zvýšila se i poptávka po této knize, která už byla těžko k dostání. Proto se Marx v říjnu 1868 obrátil na pařížského nakladatele, který, jak vyplývá z dopisu, zastavil prodej knihy. Jaký byl výsledek Lafarguova jednání, není nám známo. — *215, 668.*

[220] Marx cituje francouzsky dopis F. Viewega z 12. října 1868. — *215.*

[221] Brožura Jeana Baptista Adolpha Charrase „Monsieur Napoléon Bonaparte (Jérôme)“ vyšla roku 1861 anonymně ve Švýcarsku. — *216.*

[222] „Social-Demokrat“ referoval o Všeobecném německém dělnickém sjezdu, který se konal v Berlíně od 26. do 29. září (viz poznámku 191), v číslech ze 30. září, 2., 4., 7. a 9. října 1868. — *217.*

[223] Jde o Svaz komunistů, první mezinárodní a zároveň první německou revoluční dělnickou stranu, která se opírala o vědecký komunismus (viz B. Engels, „K dějinám svazu komunistů“, ve Spisech, sv. 21, čes. vyd. 1967, str. 238—256). — *217, 467.*

[224] Počátkem října 1868 založili členové berlínské sekce Mezinárodního dělnického sdružení Demokratický dělnický spolek, protože berlínský Dělnický spolek, v němž sekce dosud působila, zamítl 32 hlasy proti 28 připojit se k programu přijatému na norimberském sjezdu (viz poznámku 187). 6. října menšina oznámila, že ze spolku vystupuje, a současně vyzvala k založení nového spolku. Mezi 26 podepsanými byli Wilhelm Eichhoff, Carl Hirsch, Ferdinand Jozewicz aj. Marx podal generální radě zprávu o založení spolku 3. listopadu 1868. Demokratický dělnický spolek propagoval snahy Mezinárodního dělnického sdružení, aktivně bojoval proti lassallovštině a zúčastnil se příprav k založení Sociálně demokratické dělnické strany, do níž vstoupil. -*217.*

[225] 3. října 1868 citoval „Demokratisches Wochenblatt“ z pamětního spisu hesenského kurfiřta Ludvíka III. určité skutečnosti o Bismarckově politice z období prusko-rakouské války z roku 1866.

Dopis neznámého Hannoveřana, který hájil hannoverskou dynastii svrženou za prusko-rakouské války z roku 1866, uveřejnil Wilhelm Liebknecht v příloze k „Demokratisches Wochenblatt“ 17. října 1868. — *218.*

[226] Míní se šestá kapitola v prvním vydání prvního dílu „Kapitálu" („Akumulační proces kapitálu"). V druhém a dalších vydáních odpovídá této kapitole sedmý oddíl (viz Karel Marx, „Kapitál" díl I, čes. vyd. 1953, str. 593—814).— *219.*

[227] Charles Darwin, „The variation of animals and plants under domestication" [„Proměnlivost ochočených živočichů a pěstovaných rostlin"] Londýn 1868. — *219.*

[228] V dopise Marxovi z 15. října 1868 Ludwig Kugelmann mj. psal, že berlínský profesor národního hospodářství Hansen prohlásil „Kapitál" za „nejvýznamnější publikaci tohoto století" a že se také zajímá o to, zda by Marx nepřijal profesuru; dostává prý četné dotazy v tomto smyslu a je prý ochoten Marxe doporučit. — *220, 223.*

[229] Liebknechtův dopis Marxovi z 20. října 1868. — *220, 223.*

[230] Jde o dva básnické listy Ferdinanda Freiligratha „Josephu Weydemeyerovi", jejichž pointa se obrací proti Gottfriedu Kinkelovi. Byly otištěny roku 1852 v 2. čísle Weydemeyerova časopisu „Revolution". — *220.*

[231] Francouzská sekce v Londýně (viz poznámku 132) svolala na 20. října 1868 shromáždění. Maloburžoazní emigranti vedeni Félixem Pyatem, kteří již neměli s Internacionálou žádné spojení, jednali v rozporu s usnesením bruselského kongresu Internacionály z 12. září 1868 o buržoazně pacifistické Lize míru a svobody. V této rezoluci se poukazovalo na to, že pacifistická Liga, která si dělá nároky na vedení mezinárodního dělnického hnutí, je při existenci Mezinárodního dělnického sdružení zbytečná. Lize bylo navrženo, aby se připojila k Internacionále a aby její členové vstoupili do sekcí Internacionály. 20. října 1868 informoval Marx generální radu o připravovaném shromáždění. Generální rada postoupila tuto záležitost svému výkonnému orgánu — subkomisi — a dala mu plnou moc, aby, bude-li třeba, dezavuovala organizátory shromáždění. — *221.*

[232] V dubnu až říjnu 1867 stávkovalo asi 3000 londýnských krejčovských dělníků; stávkující požadovali, aby odborové organizace krejčích měly právo stanovit pro celou Anglii jednotný mzdový tarif. Tento požadavek neprosadili. Stávku vedl londýnský odborový svaz krejčovských dělníků, který byl členem Internacionály. Na jeho žádost generální rada organizovala úspěšně akce solidarity se stávkujícími krejčovskými dělníky. — *222.*

[233] Wilhelm Eichhoff se vyjádřil k obvinění, že je ve spojení s pruskou policií, v dopisech, které Marxovi zaslal 31. října a 1. listopadu 1868. Toto podezření

vzniklo tím, že „Zukunft" v čísle z 15. října 1868 a „Demokratisches Wochenblatt" z 24. října 1868 nepřesně reprodukovaly Eichhoffův projev na první schůzi berlínského Demokratického dělnického spolku (viz poznámku 224). — *224, 226.*

[234] „Provolání ke španělským demokratům" bylo vydáno v souvislosti s revolucí ve Španělsku (viz poznámku 194) jménem saských sociálních demokratů a uveřejněno v příloze „Demokratisches Wochenblatt" z 31. října 1868. — *225.*

[235] Sigismund Borkheim Engelsovi 4. listopadu 1868. — *227.*

[236] Jde o „Provolání k lidu a Kongresu Spojených států amerických", které bylo čteno v Londýně 2. listopadu 1868 na shromáždění svolaném maloburžoaznímí demokraty Félixem Pyatem, Victorem P. Le Lubezem, Wilhelmem Weberem aj. a otištěno 8. listopadu 1868 v listech „La Cigale" a „L'Espiègle". — *229.*

[237] Sigismund Borkheim Engelsovi 9. listopadu 1868. — *231, 238, 242.*

[238] Systém tlup (Gangsystem, zvláštní druh parťáckého systému) popsal Marx v prvním díle „Kapitálu" (viz „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 732—735). — *231.*

[239] Engels cituje z „Romance del conde Claros, hijo de Reynaldos de Montalban". Báseň vyšla ve sbírce starých španělských romancí „Silva de romances viejos", kterou uspořádal Jacob Grimm a vydal roku 1915 ve Vídni. — *231.*

[240] 10. října 1868 organizovali někteří francouzští ekonomové a novináři, mezi nimi I. E. Horn, v Paříži veřejnou diskusi na téma „Kapitál a zisk z hlediska práce". List „Figaro" z 11. října 1868 o této diskusi referoval v rubrice „Pařížská kronika". — *234.*

[241] Ignácz Eduard Horn, „Bankfreiheit" [„Bankovní svoboda"], Stuttgart a Lipsko 1867. — *234.*

[242] Jde o článek Williama Thomase Thorntona „A new theory of supply and demand" [„Nová teorie nabídky a poptávky"] otištěný v časopise „The Fortnightly Review" 1. října 1866. Dále Marx cituje z článku „The ‚law' of demande and supply" [„‚Zákon' poptávky a nabídky"] uveřejněného 3. listopadu v časopise „The Economist" pod šifrou „J.E.C.". — *234.*

[243] Marx byl u Kugelmannových v Hannoveru na návštěvě asi od 17. dubna do 15. května 1867. — *234.*

[244] Friedrich Albert Lange, „Geschichte des Materialismus und Kritik seiner Bedeutung in der Gegenwart" [„Dějiny materialismu a kritika jeho významu v přítomnosti"], Iserlohn 1866. — *234.*

[245] Ludwig Büchner, „Sechs Vorlesungen über die Darwin'sche Theorie von der Verwandlung der Arten..." [„Šest přednášek o Darwinově teorii proměnlivosti druhů..."], Lipsko 1868, str. 374—375. — *235, 655.*

[246] 3. prosince 1851 vyzval poslanec Ústavodárného shromáždění lékař Jean Baptist Alphonse Victor Baudin dělníky pařížského předměstí Saint-Antoine k ozbrojenému povstání proti státnímu převratu Ludvíka Napoleona. V boji na barikádách padl. V roce 1868 uspořádali republikáni u jeho hrobu manifestaci. Některé listy vyzývaly ke sbírce na postavení Baudinova pomníku. Iniciátoři sbírky byli postaveni před soud a odsouzeni pro podněcování vůči vládě (viz poznámku 274). Baudinův pomník byl odhalen teprve v roce 1872.

Hnutí za reformu volebního práva ve Francii r. 1847 se nazývalo *banketní hnutí*, protože se projevy pořádaly na veřejných banketech. V průběhu tohoto hnutí, které bylo přímou předehrou k buržoazně demokratické únorové revoluci 1848, postupně získávaly stále větší převahu demokratické živly nad buržoaznímí liberály. Engels napsal o banketním hnutí několik článků (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 362—369, 372—375, 389—392, 396—402, 499—502). — *235.*

[247] *Bankovní zákon z roku 1844* zavedla anglická vláda z iniciativy Roberta Peela; podle tohoto zákona měla být Anglická banka rozdělena na dvě navzájem na sobě zcela nezávislá oddělení se samostatnými fondy v hotovosti; na oddělení bankovní, které mělo provádět čistě bankovní operace, a na emisní, které mělo vydávat bankovky. Bankovky měly mít solidní krytí v podobě neustále mobilního fondu zlatých rezerv. Za hospodářských krizí z let 1847, 1857 a z jara 1866, kdy byla finanční tíseň zvlášť veliká, byla však anglická vláda nucena suspendovat platnost zákona z roku 1844 a zvýšit množství bankovek, které nebyly kryty zlatem. — *235, 243.*

[248] Marx má na mysli kapitolu „Štěpení zisku na úrok a podnikatelský zisk. Úrokový kapitál" z rukopisu třetího dílu „Kapitálu", na němž pracoval v letech 1864—1865. V Engelsově vydání třetího dílu „Kapitálu" této kapitole odpovídá oddíl pátý (viz Karel Marx, „Kapitál", díl III-1, čes. vyd. 1955, str. 357—482). — *236.*

[249] V roce 1866 ohlásila úpadek jedna z největších anglických bank Overend, Gurney and Co., Limited. Mnoho jejích vkladatelů přišlo na mizinu a v celé zemi vládlo velké rozhořčení. Soudní vyšetřování skončilo v prosinci 1869 tím, že ředitelé banky byli zproštěni viny. — *237, 288, 375, 786.*

[250] *Reformní liga* byla založena na jaře 1865 v Londýně z iniciativy a za přímé účasti ústřední rady Internacionály jako politické centrum řízení masového hnutí dělnictva za druhou reformu volebního práva. Ve vedoucích orgánech Ligy — v radě a ve výkonném výboru — byli členové ústřední rady, většinou předáci anglických tradeunionů. Program hnutí za reformu, v jehož čele Liga stála, i taktika vůči buržoazním stranám byly vypracovány pod přímým vlivem Marxe, který usiloval o to, aby anglická dělnická třída prováděla samostatnou a na těchto stranách nezávislou politiku. Proti požadavku buržoazie, aby volební právo bylo rozšířeno jen na majitele a nájemce jednotlivých obytných domů, kladla Reformní liga na Marxovo naléhání požadavek všeobecného volebního práva pro všechny dospělé muže v zemi. Toto původně chartistické heslo obrozené Internacionálou se setkalo u anglické dělnické třídy s velkou odezvou a zajistilo lize podporu do té doby politicky indiferentních tradeunionů. Ve velkých anglických průmyslových městech i na venkově měla liga síť poboček. Protože se však do vedení Reformní ligy dostali kolísající buržoazní radikálové, kteří měli z masového hnutí strach, a protože oportunističtí předáci tradeunionů prováděli kompromisnickou politiku, nemohla se Liga řídit linií, kterou jí vytyčila generální rada; anglické buržoazii se podařilo vnést do hnutí rozkol a v roce 1867 byla uskutečněna okleštěná reforma, která dala volební právo jen maloburžoazii a dělnické aristokracii, kdežto hlavní masa dělnictva neměla jako dříve žádná politická práva. — *237*, *323*.

[251] Ať žije velký *obrazoborec*, vykupitel lidu. Ať žije pan *Bradlaugh*, nebojsa od sv. Štěpána! — Narážka na činnost Charlese Bradlaugha v anglickém parlamentu. Od roku 1547 až do požáru v roce 1834 zasedala anglická Dolní sněmovna v kapli sv. Štěpána. I později se ještě používalo označení „sv. Štěpán" pro Dolní sněmovnu. — *237*.

[252] Ludwig Büchner, „Sechs Vorlesungen über die Darwin'sche Theorie von der Verwandlungder Arten..." Lipsko 1868. Viz také dopis čís. 117. — *238*, *246*, *247*, *285*, *291*.

[253] Marx odhaloval pomlouvačné útoky buržoazního listu „Le Constitutionnel" proti červnovému povstání pařížských dělníků v roce 1848 v „Neue Rheinische Zeitung" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 163, 165 a 473). — *238*.

[254] *Half rotten boroughs* (polorozpadlá městečka). *Rotten boroughs* se v Anglii v 18. a 19. století nazývala málo obydlená nebo vylidněná městečka a vesnice, které měly ještě ze středověku právo na zastoupení v parlamentu. Poslance „rozpadlých městeček" jmenovala fakticky pozemková šlechta, na níž bylo místní obyvatelstvo zcela závislé. Výsady „rozpadlých městeček" byly postupně zrušeny reformami z let 1832, 1867 a 1884. — *239*.

[255] Dopis Charlese Dobsona Colleta Marxovi z 21. listopadu 1868. — *243.*

[256] Dopis Ernesta Jonese Marxovi z 21. listopadu 1868. — *243.*

[257] Marxův dopis vydavateli časopisu pro zahraniční politiku „The Diplomatic Review" Charlesu Dobsonu Colletovi z 9. listopadu 1868 byl uveřejněn ve formě článku s názvem „Jak dopis pana Gladstona Anglické bance z roku 1866 opatřil Rusku půjčku 6 miliónů liber šterlinků" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 372—374). Redakce „Diplomatic Review" uvedla tento Marxův článek poznámkou, v níž uváděla Marxe jako autora „Kapitálu" a řady článků o zahraniční politice. — *243.*

[258] *National Sunday League* (Národní nedělní liga) — filantropická osvětová organizace, která usilovala o to, aby kulturní zařízení — muzea, koncertní sály apod. — byly otevřeny i v neděli, aby je mohlo navštěvovat i pracující obyvatelstvo. Činnost Ligy narážela na silný odpor anglikánské církve a církevních sdružení.

Generální rada konala své schůze v místnostech Ligy (256, High Holborn, Londýn, W. C.) od června 1868 do února 1872. — *244.*

[259] Carl Speyer sděloval Marxovi v dopise napsaném pravděpodobně 23. listopadu 1868, že lassallovci v londýnském Německém dělnickém vzdělávacím spolku (viz poznámku 4) dosáhli toho, že bude poslán německým dělníkům dopis. „Aby se zachránilo, co se zachránit dá, vyžádal jsem si, abych byl pověřen tímto úkolem, a dále považuji za správné, požádat Vás o radu... Prosím Vás, abyste mi laskavě udal body, o nichž bych v tomto dopise měl mluvit, anebo v kratičkém článku uvedl hlavní věci, jichž byste se Vy a Internacionála chtěli dotknout. Napomenutí a rady, které si při takovýchto příležitostech obyčejně udílejí, jistě nemůže dát nikdo lépe než právě Vy..." — *244.*

[260] Jde o Marxův dopis z 23. listopadu 1868, v němž Carlu Speyerovi, tajemníkovi Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, sdělil své rozhodnutí vystoupit ze spolku (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 375—376). Po rozhovoru se Speyerem Marx přestylizoval provolání Vzdělávacího spolku k německým dělníkům tak, aby nevyznělo jako vótum důvěry Schweitzerově politice podřizování odborového hnutí Všeobecnému německému dělnickému spolku proti stoupencům Wilhelma Liebknechta. Své vystoupení ze spolku pak Marx odvolal. Provolání v Marxově úpravě datované 9. prosince 1868 pak vyšlo 24. prosince 1868 v listu „Der Botschafter". — *244.*

[261] 2. prosince 1868 odpověděl J. B. Schweitzer Marxovi na jeho dopis z 13. října 1868 (viz tento svazek, str. 643—647). Hájil v něm proti Marxově kritice

nedemokratické stanovy Všeobecného německého odborového svazu, které vypracoval, a odmítal zprostředkování v diskusi s Bebelovými a Liebknechtovými stoupenci. Ospravedlňoval svou sektářskou politiku při řízení Všeobecného německého dělnického spolku (viz poznámku 155) a prohlašoval, že otevřený boj s Liebknechtem je nevyhnutelný, že však Mezinárodní dělnické sdružení prý nebude do sporu zatahováno, „ledaže by se snad oficiální orgány Internacionály vmísily jako odpůrci". Mír může být obnoven jen tehdy, zakročí-li Marx osobně proti Liebknechtovi, protože Marxe obě strany uznávají jako „duchovní eminenci". Schweitzer sám se o sobě domnívá, že je lepším vůdcem pro německé dělnické hnutí než Liebknecht, ale „dvojí vůdcovství škodí". — *252, 254, 657.*

262 Jde o dopis předsedy záložního a konzumního spolku z Lugau Adolfa Bachmanna a předsedy hornického výboru v Lugau, Würschnitz a Oelsnitz Karla Wilhelma Jungnickela z 15. listopadu 1868. Sdělovali Marxovi, že se hornický výbor na Jungnickelův návrh jednomyslně rozhodl vstoupit do Mezinárodního dělnického sdružení a pověřil podepsané, aby navázali styk s generální radou. Žádali o informace, „jakým způsobem se má vstup provést, zejména, zda jej má vyhlásit výbor, který zvolili všichni horníci uhelných dolů jako představitele svých zájmů, nebo zda se tak má stát za přímé účasti všech horníků. Dopis dále obsahoval konkrétní údaje o dělnickém hnutí v lugauskocvikovském uhelném revíru. Generální rada se tímto dopisem zabývala na svém zasedání 24. listopadu 1868. — *252, 254, 328.*

263 20. listopadu 1868 psal Marxovi ruský revolucionář Alexander A. Serno-Solovjevič o situaci v Ženevě po stávce stavebních dělníků (na jaře 1868) a o vývoji dělnického hnutí ve Švýcarsku. Jako člen komise, která připravovala vydávání dělnického týdeníku, žádal Marxe o stálou spolupráci v chystaném orgánu francouzské sekce Internacionály „Égalité". Prosil především o „teoretické články v kterékoli řeči". Serno ve svém obšírném dopise mj. kritizoval Amanda Goegga, že v době, „kdy se muselo vynakládat maximum energie, vodil dělníky celých 14 dní za nos" a dral se do popředí. Goegg v „Journal de Genève" vyzýval dělníky a podnikatele ke vzájemným ústupkům a k sociálnímu smíru. Jeho dopis vyšel ve chvíli, kdy stávka stavebních dělníků vrcholila. V souvislosti s tím vydal Serno-Solovjevič pod pseudonymem A. Ébéniste svůj pamflet „À propos de la grève. Réponse à M. Goegg" [„Ke stávce. Odpověď panu Goeggovi"]. — *252, 254, 255, 264.*

264 Předseda Svazu německých dělnických spolků August Bebel propagoval usnesení norimberského sjezdu (viz poznámku 187) o vstupu do Internacionály oběžníkem, v němž se tvrdilo, že placení členských příspěvků není povinné. Proti tomu se postavil Johann Philipp Becker a sdělil to generální radě dopisem z 29. listopadu 1868. Generální rada k tomu zaujala stanovisko

na zasedání 15. prosince 1868. Marx oznámil, že požádal Wilhelma Liebknechta, aby mylnou informaci odvolal. — *252.*

[265] V záhlaví tohoto dopisu je razítko generální rady s nápisem: International Working Men's Association. Central Council London. — *255, 275.*

[266] Sigfrid Meyer odpověděl 24. listopadu 1868 na Marxův dopis z 28. října 1868 (viz tento svazek, str. 650). Referoval o vývoji dělnického hnutí v New Yorku a oznamoval, že spolu s Augustem Vogtem připravují založení sekce Internacionály. — *255, 264.*

[267] 8. prosince 1868 Sigismund Borkheim Marxovi oznamoval, že se vrátil z Bordeaux a že cestou tam navštívil v Paříži Lafarguovy. — *255.*

[268] Když za občanské války loďstvo Severu blokovalo jižní otrokářské státy, byla přerušena dodávka bavlny z Ameriky a velká část bavlnářského průmyslu v Evropě byla ochromena. Bavlnářská krize v Anglii se projevila krátce před krizí z nadvýroby a prolínala se s ní (viz Marxův článek „Krize v Anglii", Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 372—375). — *256.*

[269] Uvedené údaje Marx převzal z článku „A phase of the cotton trade during the civil war" [„Jedna fáze obchodu s bavlnou během občanské války"], který vyšel 14. dubna 1866 v „Economist", str. 447, pod šifrou J. E. — *257, 262.*

[270] 7. prosince 1868 sděloval Ludwig Kugelmann Marxovi adresu Josepha Dietzgena a obšírně líčil jeho vývoj. K svému dopisu, z něhož Marx v dalším cituje, Kugelmann přiložil dopis Wilhelma Alexandra Freunda a Dietzgenovu podobenku. — *258.*

[271] 8. listopadu 1868 měl Thomas Henry Huxley v Edinburghu přednášku, která vyšla 1. února 1869 v „The Fortnightly Review" pod názvem „On the physical basis of life" [„O fyzickém základu života"]. — *263, 319.*

[272] *Pekelníci* (Schwefelbande, doslova Sirná banda) — původně název studentského spolku na jenské universitě v sedmdesátých letech 18. století; měl špatnou pověst pro divoké kousky, které prováděli jeho členové. V letech 1848—1849 působila v Ženevě pod názvem „Pekelníci" skupina německých maloburžoazních emigrantů, k níž náležel také Sigismund Borkheim. Bonapartistický agent Karl Vogt pomlouvačně spojoval činnost těchto „Pekelníků" s Marxem a jeho stoupenci. Marx tyto pomluvy vyvrátil ve svém slavném pamfletu „Pan Vogt" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 421—728). — *264.*

[273] Papírovou nebo fiktivní blokádou se na rozdíl od efektivní blokády označuje

stav, kdy blokáda byla pouze vyhlášena, avšak žádná skutečná opatření nebyla učiněna.

Zde se míní blokáda, kterou v dubnu 1861 vyhlásily Spojené státy severoamerické proti přístavům jižních států. — *265.*

274 „Affaire de la souscription Baudin. Appel", [„Proces ve věci sbírky na Baudinův pomník. Odvolání"], Paříž 1868. O Baudinově procesu viz poznámku 246.

V této publikaci je také obsažena *Gambettova řeč*, o níž se zmiňuje Marx dále, pronesená na obhajobu Louise Delescluze.

Kvestoři byli členové francouzského parlamentu, kteří měli na starosti jeho vnitřní záležitosti. V listopadu 1851 navrhli zákon, aby Národní shromáždění bylo oprávněno povolávat na svou ochranu vojsko. Tento návrh propadl a Bonapartovo postavení bylo posíleno. Viz o tom K. Marx, „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 220). — *267.*

275 2. prosince 1851 se sešli poslanci tzv. strany pořádku v pařížském 10. arrondissementu na schůzi a jednomyslně se usnesli zbavit Ludvíka Bonaparta presidentského úřadu a přenést veškerou moc na Národní shromáždění. Poslanci odmítli návrh, aby k podpoře tohoto aktu byl vyzván lid, a tak jejich pokus postavit se legálním způsobem proti státnímu převratu byl zmařen zásahem policie a vojska; účastníci schůze byli pozatýkáni.

Tyto události obšírně popsal Eugène Ténot v „Paris en décembre 1851. Étude historique sur le coup d'État" [„Paříž v prosinci 1851. Historická studie o státním převratu"], Paříž 1868, str. 142—164. — Srovnej Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 222—224. — *268, 272.*

276 *Frankfurtský parlament* — celoněmecké Národní shromáždění, které se po březnové revoluci sešlo 18. května 1848 ve Frankfurtu nad Mohanem. Pro zbabělost a zradu liberální většiny a pro nerozhodnost maloburžoazního levého křídla se shromáždění neodvážilo vyhlásit svrchovanost lidu a dovést do konce buržoazně demokratickou revoluci. Nepodniklo nic proti kontrarevoluci, stavělo se však násilně proti demokratickému lidovému hnutí a zrazovalo své přirozené spojence, rolnictvo, stejně jako národně osvobozenecké hnutí v sousedních zemích. Když větší německé státy odvolaly své zástupce a městská rada zakázala zbylým levicovým poslancům dále ve Frankfurtu zasedat, přeložil parlament svá jednání do Stuttgartu. 18. června 1849 rozehnalo parlament vojsko. — *268, 494.*

277 „Annual statement of the trade and navigation of the United Kingdom with foreign countries and British possessions in the year 1861. Presented to both Houses of Parliament by command of Her Majesty", Londýn 1862. — *268.*

[278] Jde o program a stanovy Aliance socialistické demokracie, kterou založil Michail Bakunin v říjnu 1868 (viz poznámku 285). Johann Philipp Becker, který se přechodně přimkl k Bakuninovi, zaslal 29. listopadu 1868 oba dokumenty generální radě, aby je potvrdila. 15. prosince generální rada odmítla přijmout alianci do Internacionály. Marx si vyžádal od Engelse připomínky k oběma dokumentům (viz tento svazek, str. 272—274)a navrhl pak text oběžníku „Mezinárodní dělnické sdružení a Aliance socialistické demokracie" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 377—379), v němž se odsuzovala rozbíječská činnost aliance. Na schůzi 22. prosince 1868 generální rada oběžník s malými změnami schválila a rozeslala jako důvěrné sdělení všem sekcím Internacionály. — *270, 272, 669, 754.*

[279] V roce 1848 se v Paříži spojili belgičtí dělníci a demokraté a pokusili se o invazi do Belgie. 29. března 1848 byla legie zradou zavedena do léčky u vesnice Risquons-Tout nedaleko francouzských hranic a ve srážce s oddílem belgické armády pobita (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 413). — *275.*

[280] V listopadu 1868 se reformističtí vůdcové tradeunionů, Robert Applegarth aj., zúčastnili ustavení výboru, který měl jménem dělnictva uspořádat banket na počest amerického velvyslance v Londýně Johnsona. Applegarth zaslal generální radě dopis, v němž navrhoval, aby generální rada vyslala do tohoto výboru svého zástupce. Na zasedání generální rady 1. prosince 1868, na němž byl dopis projednáván, se Marx postavil proti účasti generální rady a dělníků na přípravě takového banketu. Zdůrazňoval, že Johnson není představitelem americké dělnické třídy a že dělníci nesmějí dopustit, aby byli ve vleku aristokracie a buržoazie. Generální rada rozhodla vyslat na zasedání výboru Roberta Shawa a Hermanna Junga, aby vysvětlili zamítavý postoj generální rady k takovéto demonstraci. Jejich zásluhou byl pokus uspořádat jménem dělnictva Johnsonovi ovace zmařen. — *275.*

[281] O stávkových bojích basilejských dělníků psalo prosincové číslo „Vorbote" z roku 1866 (viz také tento svazek, str. 282). Marx podává jejich přehled a charakteristiku ve „Zprávě generální rady IV. výročnímu kongresu Mezinárodního dělnického sdružení" v Basileji (Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 410—422). — *277.*

[282] V projevech uveřejněných v „Kolokolu" („La Cloche") z 1. prosince 1868 obhajoval Bakunin rezoluci, kterou navrhl 23. září 1868 na kongresu buržoazně pacifistické Ligy míru a svobody v Bernu (viz poznámku 31). Rezoluce obsahovala mj. tyto požadavky: hospodářské a sociální vyrovnání tříd a jedinců, úplné odstranění státu, odmítnutí komunismu jako negace svobody a zrušení dědického práva. — *279.*

[283] Ve svém „Dopise N. Ogarjovovi" sděloval Alexander Gercen, že se už nechce dál podílet na vydávání „Kolokolu". Dopis vyšel v „Kolokolu" z 1. prosince 1868. — *279.*

[284] *Seven Dials* — chudinská čtvrť v Londýně mezi Charing Cross a Oxford Street, v které se sbíhá sedm ulic. Na tomto místě stával kdysi sedmiramenný ukazatel směru. — *280.*

[285] Maloburžoazně anarchistickou *Mezinárodní alianci socialistické demokracie* (Alliance Internationale de la Démocratie Socialiste) založil Michail Bakunin v říjnu 1868 v Ženevě jako mezinárodní organizaci. Mezi členy jejího prozatímního výboru patřil vedle Bakunina i Johann Philipp Becker, jenž se krátce nato s Bakuninem rozešel (viz poznámku 278). — *280, 311, 494, 663, 669, 722.*

[286] Michail Bakunin psal 22. prosince 1866 Marxovi mj.: „Ptáš se, zda jsem ještě Tvým přítelem. — Ano, víc než kdy jindy, milý Marxi, protože chápu lépe než kdy jindy, jak bylo správné, že jsi nás předešel a vyzýval nás, abychom kráčeli vpřed po velké cestě hospodářské revoluce a kárali ty, kdož zbloudili na postranních stezkách nacionální či výlučně politické povahy. Jsem teď tím, co jsi Ty začal před 20 lety vytvářet. Od onoho slavnostního veřejného rozloučení, které jsem adresoval na sjezdu v Bernu měšťákům, neznám už žádnou jinou společnost, žádné jiné prostředí, než svět dělníků. Mou vlastí je teď Internacionála, jejímž hlavním zakladatelem jsi Ty. Vidíš tedy, milý příteli, že jsem Tvým žákem — a já jsem na to hrdý...

Říkáš ve svém dopise Sernovi, že jsme v Bernu vytyčili onu otázku falešně, když jsme mluvili o vyrovnání tříd a jedinců. To je úplně správné s ohledem na termíny, na formulaci, jichž jsme použili... Doznávám ostatně z hloubi duše, že bychom v té věci učinili lépe, kdybychom se vyjádřili jinak, např. takto: Radikální odstranění hospodářských příčin existence různých tříd a hospodářské, sociální a politické vyrovnání prostředí, existenčních a vývojových podmínek pro všechny jedince bez ohledu na pohlaví, národnost a rasu." — *281, 663.*

[287] V prosinci 1868 propukly v různých francouzských krajích stávky jako odpověď na snížení mezd v bavlnářském průmyslu. Nejvýznamnější z nich byla stávka v Sotteville-lès-Rouen. Za pomoci rouenské sekce Mezinárodního dělnického sdružení dostali stávkující podporu od dělníků jiných průmyslových odvětví z Rouenu a Paříže. Rouenská sekce se obrátila na generální radu o pomoc. Ta se zabývala stávkami v Rouenu a ve Vienne na zasedání 5. lednal 869. Na Marxův návrh bylo přijato jednomyslně usnesení s protestem proti zvůli francouzských podnikatelů. Generální rada vyzvala anglické dělníky k podpoře propuštěných dělníků z Rouenu a učinila další opatření k materiální pomoci stávkujícím.

Historií stávky v Rouenu se Marx zabývá podrobně ve „Zprávě generální rady IV. výročnímu kongresu Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 414—415). — *282.*

[288] Marxova dcera Jenny dostala k narozeninám kříž, jaký nosili účastníci polského národně osvobozeneckého boje z roku 1864. Po popravě fenianů (23. listopadu 1867) nosila na znamení smutku tento kříž na zelené stuze (zelená je irská národní barva). — *285, 666.*

[289] Jde zřejmě o dopisy Sigismunda Borkheima Marxovi z 18. a 22. ledna 1869. — *285.*

[290] 22. ledna 1869 sdělil Wilhelm Liebknecht Marxovi, že Johann Philipp Becker vystupuje jako diktátor a že se paktuje s Bakuninem. „Becker se s ním *musí* rozejít, a Ty bys mu mohl promluvit do duše i kvůli tomu jeho diktátorství. S těmi penězi to půjde zařídit. Je fakt, že německá sekce v Ženevě má jen *šestinu* členstva ze stavu před dvěma roky. *Já* vycházím s Beckerem velmi dobře a mám ho moc rád; obracím se na Tebe jenom proto, *že jedině Ty* to můžeš vyřešit **po dobrém**. Kdyby se s Bakuninem *ne*rozešel (protože vztah k němu je hlavním bodem obžaloby), pak *dojde ve Švýcarsku* **k otevřenému skandálu.**"

Dále Liebknecht referoval, že ze zbývajících výtisků „Pana Vogta" „zachránil, co se zachránit dalo... Nemýlím-li se — protože počet mi nenapsali — dostal Kugelmann 50 výtisků, které jsem uložil u Schlingmanna."

Dodatečně Liebknecht poznamenává: „Koncem května odjedu pravděpodobně natrvalo do Vídně. Co jsem tu mohl udělat, to jsem udělal, a tam budu mít širší pole působnosti. Také s penězi budu na tom lépe. Zůstal jsem dodnes úplným proletářem." — *288, 298.*

[291] *Přímé lidové zákonodárství*, bez prostřednictví zastupitelského sboru, se udržuje ve Švýcarsku dosud v pěti kantonech, do roku 1929 existovalo i v kantonu Uri. Ve federální ústavě a v jednotlivých kantonech bylo přímé zákonodárství upravováno různě a v nestejném rozsahu, zejména jako *referendum*. Od roku 1848 je v celé federaci povinné referendum o ústavě a ústavních zákonech. O všech kantonálních zákonech je referendum povinné v 8 kantonech, v 7 kantonech jen na žádost určité kvóty voličů, ve 3 kantonech jen o určitém druhu norem, např. o finančních zákonech. Referenda byla zaváděna kantony ve větší míře od roku 1863, v ženevském v roce 1869. V tomto kantonu také platí instituce *lidového veta*, tj. dodatečné odvolání zákona (viz poznámku 570) a občané tam mají právo zákonodárné iniciativy. — *290.*

[292] Hornický výbor z Lugau, Niederwürschnitz a Oelsnitz (u Saské Kamenice, dnešního Karl-Marx-Stadtu) se obrátil už 15. listopadu 1868 na Marxe a po-

žádal o přijetí do Mezinárodního dělnického sdružení (viz poznámku 262); dopis, který pak zaslal 31. ledna 1869 Adolph Bachmann z Lugau Karlu Marxovi jako dopisujícímu tajemníkovi generální rady, obsahoval prohlášení tamních horníků, že vstupují do Mezinárodního dělnického sdružení, informace o hornickém hnutí v kamenouhelném revíru Zwickau-Oelsnitz a stanovy několika hornických bratrstev.

Podle materiálů a líčení lugauských horníků napsal Engels na Marxovu žádost „Zprávu o hornických bratrstvech v saských uhelných dolech" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 380—386), kterou Marx předložil 23. února 1869 generální radě. — *293*, *295*, *296*, *308*.

[293] Spolu s dopisem z 10. února 1869 poslal Sigismund Borkheim Engelsovi k posouzení materiály pro připravovaný článek o Michailu Bakuninovi, který měl vyjít v „Zukunft". Borkheimovy výpisky se nedochovaly, ale z jeho článku je patrno, že mezi Bakuninovými pracemi, z nichž čerpal, bylo také provolání „Ruským, polským a všem slovanským přátelům", uveřejněné v příloze „Kolokolu" z 15. února 1862. Této stati se především týká Engelsova poznámka o „silné dávce panslavismu" (viz tento svazek, str. 297). — *295*.

[294] V říjnu 1868 se generální rada rozhodla uveřejnit nejdůležitější rezoluce ženevského kongresu spolu s rezolucemi bruselskými. Sestavením brožury byl pověřen Marx. Vyšla v roce 1869 v Londýně pod názvem „The International Working Men's Association. Resolutions of the Congress of Geneva, 1866, and the Congress of Brussels, 1868", Londýn. — *297*, *299*, *654*.

[295] Srovnej Karel Marx, „Návrh rezoluce o důsledcích používání strojů kapitalisty, předložený generální radou bruselskému kongresu" (Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 353) a publikaci citovanou v předchozí poznámce. — *297*.

[296] Engels byl u Marxe v Londýně přibližně od 4. do 7. února 1869. — *298*.

[297] Ludwig Kugelmann sděloval Marxovi v dopise ze 14. února 1869: „Před několika dny jsem dostal z Berlína na Liebknechtův příkaz 6 výtisků ‚Pana Vogta'. Na můj dotaz mi odpověděl, že se tak stalo na Váš pokyn. Přejete si, abych s tím něco udělal?" — *298*.

[298] Dopis Sigismunda Borkheima Engelsovi z 26. února 1869. — *298*, *301*.

[299] Marx má na mysli zvláštní komisi anglické Dolní sněmovny, ustavenou k prozkoumání účinku tzv. zákona o restrikci bank (Bank Restriction Act) z roku 1797. Tímto zákonem byl zaveden nucený kurs bankovek Anglické banky a rušila se směnitelnost bankovek za zlato. V roce 1819 anglická vláda

směnitelnost bankovek opět zavedla, ale fakticky byla plně obnovena až k roku 1821. — *301.*

[300] Práce Williama Blaka „Observations on the principles which regulate the course of exchange; and on the present depreciated state of the currency" [„Výzkum příčin, které ovlivňují směnečný kurs; a o nynějším znehodnocení měny"], ve které byl vyložen rozdíl mezi nominálním a reálným směnečným kursem, vyšla v Londýně v roce 1810. V roce 1802 byla v Londýně vydána práce Henryho Thorntona „An inquiry into the nature and effects of the paper credit of Great Britain" [„Průzkum povahy a působení směnečného úvěru ve Velké Británii"]. V pasážích pojednávajících o reálném a nominálním směnečném kursu se Blake trvale odvolával na Thorntonovu práci.

O pracích Williama Pettyho, jež se zabývaly rozdílem mezi nominálním a reálným směnným kursem, se zmiňuje Marx ve svých „Teoriích o nadhodnotě" (viz Karel Marx, „Teorie o nadhodnotě," část první, čes. vyd. 1958, str. 367—371). — *301.*

[301] Marx porovnává Gladstonův kabinet (1868—1874) s tzv. *kabinetem všech talentů,* jak byl ironicky označován Aberdeenův koaliční kabinet (prosinec 1852 — leden 1855). Marx a Engels charakterizovali „kabinet všech talentů" v článku „Poslední britská vláda" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 11, čes. vyd. 1962, str. 52—58). — *302.*

[302] „Report of commissioners on the treatment of the treason-felony convicts in the English convict prisons" [„Zpráva členů komise o zacházení s velezrádci v anglických věznicích"], Londýn 1867. — *302, 521.*

[303] Paul Lafargue informoval Marxe o úmyslu vydávat politický týdeník „La Renaissance", který měl vycházet od roku 1869. Jako se spolupracovníky se počítalo s blanquisty (Jaclard, Tridon aj.) a republikány (Ranc). Lafargue se přípravných prací aktivně účastnil. Napsal dva články; v jednom kritizoval proudhonismus a ve druhém vykládal stručně hlavní myšlenky „Manifestu Komunistické strany". Pro spolupráci s listem se také snažil získat Marxe (viz tento svazek, str. 687). Vydávat tento časopis se však nepodařilo. — *302, 379, 381, 669, 687, 691.*

[304] USA a Anglie jednaly o úhradě škod, které v občanské válce způsobila severním státům USA řada kaperských lodí, jež byly postaveny pro jižní státy v anglických přístavech (byl mezi nimi i křižník „Alabama"). Po tomto jednání podepsali zástupci obou států 23. listopadu 1868 smlouvu. Ta však Američany neuspokojila a byla odmítnuta. Podle rozhodnutí z roku 1871 byla Anglie nucena zaplatit Američanům 15,5 miliónu dolarů odškodného. — *303.*

[305] Marx uvádí výňatek ze skotské kroniky, kterou napsal v 16. století latinsky básník a kronikář Hector Boethius. Skotský spisovatel John Bellenden ji přeložil do skotského dialektu angličtiny (skotštiny); tohoto překladu je tu použito. Vyšel v roce 1536 pod názvem „The history and chronicles of Scotland", znovu pak v roce 1821. Latinský originál byl vydán poprvé v roce 1527 a pak s dodatky v roce 1574 v Paříži, a to pod názvem „Scotorum historiae a prima gentis origine, cum aliarum et rerum et gentium ilustratione non vulgari" [„Dějiny Skotů od prvopočátku tohoto národa, spolu s dosud neznámým vylíčením jiných národů a událostí"]. — *303.*

[306] Marx má na mysli brožuru „An Actuary. Life assurance companies: their financial condition. Discussed, with reference to impending legislation, in a letter addressed to the Right Hon. W. E. Gladstone. M. P., first Lord of the treasury. London 1869" [„Pojistný statistik. Životní pojišťovny: jejich finanční stav. Rozbor se zřetelem na připravované zákony zaslaný ctihodnému W. E. Gladstonovi, členu parlamentu a prvnímu lordu pokladu"], Londýn 1869, str. 6. — *305, 309.*

[307] „*Ecce iterum Crispinus*" [„Ejhle, zase Crispinus"] — těmito slovy začíná čtvrtá satira Juvenálova, vysmívající se Crispinovi, jednomu z dvořanů římského císaře Domiciána. V přeneseném smyslu znamenají tato slova tolik jako „zase tentýž člověk" nebo „zase totéž". — *306.*

[308] Zákon o [veřejné] bezpečnosti (*loi de sûreté*), známý pod názvem zákon o podezřelých (*loi des suspects*), který Zákonodárný sbor přijal 18. února 1858. Zákon dával vládě a císaři neomezené právo posílat do vězení nebo do vyhnanství na různá místa ve Francii a v Alžírsku či vůbec vypovídat z francouzského území osoby podezřelé z nepřátelského postoje k režimu druhého císařství. — *308.*

[309] Edward Spencer Beesly, „The social future of the working class" [„Sociální budoucnost dělnické třídy"], ve „Fortnightly Review" z 1. března 1869. — *308, 324.*

[310] 20. února 1869 vyšlo v listu „Demokratisches Wochenblatt" prohlášení, ve kterém Wilhelm Liebknecht mj. navrhoval, „aby ‚diference' mezi mnou a panem von Schweitzerem byla předložena k rozhodnutí generální radě Mezinárodního dělnického sdružení". „Social-Demokrat" z 24. února 1869 sdělil, že Všeobecný německý dělnický spolek ani jeho předseda nemohou na takové rozhodnutí přistoupit. — *309, 477.*

[311] Wilhelm Hasenclever byl při doplňovacích volbách do Severoněmeckého říšského sněmu (25. ledna 1869) zvolen ve volebním okrese Duisburg, nikoli

v Essenu. Získal 6792 hlasů, zatímco nacionálně liberální kandidát dr. Hammacher (2665) a zemský rada Kessler (2142) dostali dohromady 4807 hlasů. Engels čerpal svou informaci o volebních výsledcích zřejmě z listu „Social-Demokrat" z 28. února 1869, ve kterém bylo omylem uvedeno, že Hasenclever zvítězil rozdílem 992 hlasů. — *309.*

[312] Jde o dopis, který poslalo ústřední byro Mezinárodní aliance socialistické demokracie 27. února 1869 generální radě. Byro v něm prohlašovalo, že je ochotno alianci rozpustit, pokud generální rada schválí její program a přijme její místní sekce do Mezinárodního dělnického sdružení. Toto psaní dostal Johann Georg Eccarius 4. března 1869; poslal je ihned Marxovi. — *311.*

[313] Návrh na odpověď generální rady ústřednímu výboru Aliance socialistické demokracie, o němž Marx píše v tomto dopise, byl jednomyslně přijat na schůzi generální rady z 9. března 1869. Marx sepsal tento dokument anglicky a francouzsky (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 387—388). — *311.*

[314] Na žádost generální rady byl § 2 programu Aliance socialistické demokracie pozměněn v dubnu 1869 takto: „Chce především úplné a definitivní odstranění tříd a politické, hospodářské a sociální vyrovnání jedinců obého pohlaví." — *312, 756.*

[315] 9. listopadu 1868 vstoupili v Basileji do stávky barvíři, ke kterým se připojili kalounkáři: Stávka se protáhla do počátku roku 1869 a přerostla v boj o existenci Mezinárodního dělnického sdružení v Basileji, kde se měl podle usnesení bruselského kongresu konat příští kongres Internacionály. Její členové v mnoha zemích reagovali na výzvy ženevského ústředního výboru sekcí německého jazyka a generální rady tím, že zorganizovali široké hnutí solidarity s dělníky stávkujícími v Basileji.

Vedle podrobné „Bericht über die Arbeiterbewegung in Basel" [„Zpráva o dělnickém hnutí v Basileji"], jež vyšla ve „Vorbote" v prosinci 1868, byla k těmto událostem vydána v roce 1869 brožura „Die Internationale Arbeiter-Association und die Arbeiterbewegung in Basel im Winter 1868 auf 1869" [„Mezinárodní dělnické sdružení a dělnické hnutí v Basileji v zimě 1868—1869"], jejímž autorem byl Johann Philipp Becker. — *315.*

[316] V dopise z 8. března 1869 informoval Otto Meissner Marxe, že s tiskem „Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta" zatím z obchodních důvodů nepospíchá, protože doba mezi Novým rokem a velikonocemi není pro vydání knihy příznivá. Uváděl ale, že Marx může „počítat s tím, že zakrátko dostane korektury". — *316, 318.*

[317] Anonymní článek „Die demokratischen Ziele und die deutschen Arbeiter" vycházel na pokračování v listu „Demokratisches Wochenblatt" z 22. srpna, 5. září, 21. a 28. listopadu 1868 a z 5. března 1869. — *316.*

[318] Marxovy tři články: „Červnová porážka 1848", „13. červen 1849" a „Následky 13. června 1849" vyšly v roce 1850 v prvních třech číslech „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue" a tvořily také hlavní část jeho práce „Třídní boje ve Francii 1848—1850", kterou vydal znovu v roce 1895 Engels (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 29—131). — *318, 319, 322.*

[319] *Briton never shall be slaves* (Brit nebude nikdy otrokem) — verš z britské národní písně „Rule Britannia" („Vládni, Británie"). Narážka na Marxův úmysl dát se naturalizovat jako Angličan (viz tento svazek, str. 321). — *326.*

[320] Jde o zprávu, která vyšla pod názvem „Manifestace na Trafalgar Square" v listu „*Times*". — *327.*

[321] Dále je citován dopis Carla Hirsche Ludwigu Kugelmannovi z 8. února 1869 a Kugelmannův dopis Marxovi z 22. března 1869. — *328.*

[322] Marx doplňuje Kugelmannovu narážku na postavy frátera José a rabína Judy z básně Heinricha Heina „Disputace" („Romancero", třetí kniha; „Hebrejské melodie") veršem ze závěru básně. — *328.*

[323] Tento dopis Augusta Bebela Marxovi je datován 27. března 1869.

Opozice proti politické taktice J. B. von Schweitzera a jeho diktatuře ve Všeobecném německém dělnickém spolku byla už tak silná, že Schweitzer musel Bebelovi a Liebknechtovi dovolit, aby vystoupili na valném shromáždění spolku, konaném 28.—30. března v Elberfeldu-Barmenu (viz poznámku 328). Protože se bál, že ztratí ve spolku vliv, chtěl Schweitzer shromáždění navrhnout, aby bylo navázáno těsnější spojení s Mezinárodním dělnickým sdružením. Bebel, jenž odjel do Elberfeldu-Barmenu s Liebknechtem v předvečer zahájení valného shromáždění, varoval Marxe v dopise z 27. března 1869 před Schweitzerovými demagogickými tahy: „Doslechli jsme se tady o takové spoustě Schweitzerových lumpáren, že nám z toho vstávaly vlasy na hlavě. Právě tak se jasně ukazuje, že Schweitzer navrhuje program Internacionály jen proto, aby nám zasadil rozhodný úder a rozdrtil nás, respektive aby přetáhl na svou stranu značnou část opozičních elementů. Prosím Vás proto, zároveň jménem Leibknechtovým a veškerých zdejších přátel, abyste případnou ratifikaci příslušného usnesení valného shromáždění Schweitzerem nechali prozatím bez povšimnutí nebo alespoň na ni odpověděli velmi opatrně...

Jak dopadne zítřejší diskuse, nedá se ještě říci, a mohu sdělit jen jedno; že Schweitzer proti nám agituje všemi možnými perfidními a intrikářskými prostředky; ve výrazný úspěch v žádném případě nedoufáme. Organizační přípravy, jejichž cílem je umrtvit jakoukoli opozici z řad vlastního spolku, probíhají tu už celé týdny a jsou prováděny velmi obratně. Včera večer podnikl například Schweitzer při příjezdu opravdovou triumfální jízdu Elberfeldem-Barmenem. (V kočáře taženém bělouši.)" — *328, 330.*

[324] J. B. von Schweitzer se pokoušel čelit vzrůstající opozici ve Všeobecném německém dělnickém spolku demagogickými manévry, a předložil proto jeho valnému shromáždění v Elberfeldu-Barmenu (viz také poznámku 323 a 328) návrh na přistoupení k Mezinárodnímu dělnickému sdružení. Návrh byl uveřejněn 3. února 1869 v „Social-Demokratu" a zněl takto:

„a) Spolek se připojuje k programu a snahám Mezinárodního dělnického sdružení.

b) Spolek nevstupuje do tohoto sdružení pouze s ohledem na zákony o spolčování platné v Německu.

c) Spolek pokládá za svou povinnost působit ke zrušení těchto zákonů a k zavedení plného a neomezeného práva sdružování a shromažďování, zejména však šířit přesvědčení, že stát nemá právo bránit svými zákony svobodnému rozvoji pokojného dělnického hnutí.

d) Pokud nebude moci vstoupit do sdružení, bude se spolek trvale snažit o co největší faktickou shodu a faktickou spolupráci s ním."

Návrh byl na valném shromáždění přijat s tímto doplňkem, který předložil vedoucí magdeburské sekce Internacionály Julius Bremer:

„e) Každý člen Všeobecného německého dělnického spolku se může stát členem sdružení podle svého uvážení."

Další Bremerův doplňovací návrh, požadující spolupráci se Svazem německým dělnických spolků, byl na Schweitzerovo naléhání odmítnut. Schweitzer se tedy stavěl stejně jako dříve proti jakékoli spolupráci s Wilhelmem Liebknechtem a Augustem Bebelem, jež by vedla ke sjednocení německého dělnického hnutí na půdě Mezinárodního dělnického sdružení.

Po červnu 1869 vyjádřil otevřeně svůj nepřátelský postoj k Mezinárodnímu dělnickému sdružení. Všeobecný německý dělnický spolek se nikdy členem Internacionály nestal. — *328.*

[325] V dopise z 20. března 1869 děkoval Joseph Dietzgen Marxovi, že „s přátelským uznáním" posoudil rukopis jeho díla „Das Wesen der menschlichen Kopfarbeit" [„Podstata lidské práce hlavou"] a oznamoval, že toto dílo se objeví zakrátko v knihkupectvích. Dále referoval Dietzgen, že měl úspěch v úsilí o založení sekce Mezinárodního dělnického sdružení v Siegburgu a okolí. — *329.*

[326] Lloyd Jones plánoval vytvoření společného tiskového orgánu družstev a odborů. Tento záměr však nebyl uskutečněn. — *331, 332.*

[327] *Lucus a non lucendo* (les od toho, že nesvítí) — latinské rčení, jež se vysmívá mylné etymologii, spojování slov nepříbuzných podle jejich nahodilé podoby. — *332.*

[328] Na valném shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku, jež se konalo ve dnech 28.—30. března 1869 v Elberfeldu-Barmenu (viz také poznámku 323), došlo k diskusi mezi Wilhelmem Liebknechtem, Augustem Bebelem a J. B. von Schweitzerem. Bebel s Liebknechtem obvinili Schweitzera, že je ve spojení s Bismarckovou vládou a že se snaží zmařit založení skutečné dělnické strany v Německu. Jejich vystoupení na valném shromáždění posílilo opozici ve spolku a pomohlo izolovat Schweitzera od nejlepších sil této organizace. Když Schweitzer žádal, aby se hlasovalo o otázce důvěry, zdrželo se hlasování 14 delegátů (zastupujících 4635 členů) a 42 delegátů (s 7400 hlasy) mu vyslovilo důvěru. Shromáždění přijalo řadu usnesení, jimiž omezilo Schweitzerovu diktátorskou pravomoc: tak bylo po bok předsedy postaveno dvanáctičlenné představenstvo sídlící v v Hamburku. O poměru k Mezinárodnímu dělnickému sdružení viz poznámku 324. — *332, 334. 345.*

[329] *Boustrapa* — přezdívka Ludvíka Bonaparta, vytvořená z prvních slabik názvů měst Boulogne, Strasbourg a Paříž. Ve Štrasburku (30. září 1836) a v Boulogni (6. srpna 1840) se pokusil o bonapartistický puč a v Paříži provedl 2. prosince 1851 státní převrat, jímž byla ve Francii nastolena jeho diktatura. — *333, 582.*

[330] Ženevští sazeči začali stávkovat v březnu 1869, když majitelé tiskáren odmítli vyhovět požadavkům, jež dělníci vznášeli už deset let. Zásluhou Mezinárodního dělnického sdružení byly ve Švýcarsku, Francii, Německu a Itálii zorganizovány akce ke hmotné podpoře stávkujících. Švýcarský a zahraniční buržoazní tisk včetně bonapartistického vedl během stávky proti stávkujícím a Internacionále pomlouvačnou kampaň. Marx tu odkazuje na list „Le Peuple" z 29. a 30. března 1869.

Stávku vylíčil Marx ve „Zprávě generální rady IV. výročnímu kongresu Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 412—413). — *333.*

[331] 3. dubna 1869 byla otištěna v rubrice „Politický přehled" listu „Demokratisches Wochenblatt" noticka, v níž bylo uvedeno: „Protože jsou nyní opodstatněné vyhlídky na sjednocení, ne-li splynutí různých frakcí sociální demokracie, nebudeme od nynějška uveřejňovat v ‚Demokratisches Wochenblatt' další útoky na pana von Schweitzera, abychom neztížili dílo sjednocení,

přičemž samozřejmě předpokládáme, že i z druhé strany budou zastaveny útoky proti nám.“ — *334.*

[332] Při všeobecné rozpravě k návrhu zákona o živnostenském řádu, jež se konala v Severoněmeckém říšském sněmu, odkázal J. B. von Schweitzer 17. března 1869 ty poslance, kteří by se chtěli zabývat vědeckou stránkou této otázky, na Marxův „Kapitál“.

August Bebel zdůraznil v rozpravě — na základě Marxovy „Inaugurální adresy“ a jeho „Kapitálu“ — že boj dělnické třídy je nutný a historicky oprávněný.

Při dalším rokování o návrhu zákona podali Bebel a Wilhelm Liebknecht (viz poznámku 72) řadu návrhů požadujících povinné zavedení továrních řádů ve všech závodech s více než deseti dělníky, desetihodinový normální pracovní den v těchto závodech, zákaz práce dětí do 14 let v továrnách, plnou svobodu sdružování pro odborové organizace a zrušení pracovních knížek. Většina těchto požadavků byla zamítnuta.

Když Marx 13. dubna 1869 referoval v generální radě o této rozpravě, vyzvedl zvláště to, že se Bebel z tribuny říšského sněmu přihlásil k Mezinárodnímu dělnickému sdružení. — *334, 354.*

[333] J. M. Ludlow, „Ferdinand Lassalle, the German Social-Demokrat“, „Fortnightly Review“ z 1. dubna 1869. — *335, 341, 343, 345, 678.*

[334] Wilhelm Liebknecht referoval v dopise z 3. dubna 1869 Marxovi velmi optimisticky o výsledcích, jichž bylo dosaženo na valném shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku v Elberfeldu-Barmenu (viz poznámku 328) v boji proti Schweitzerově diktatuře. J. B. von Schweitzer byl podle něho poražen, jeho diktatura zlomena, bude muset zakrátko odstoupit, vedení převzal už hamburský výbor, v důsledku čehož ustaly vzájemné třenice. Liebknecht shrnoval a hodnotil situaci takto: „Všeobecný německý dělnický spolek má pouhých 11 000 členů, většinou s *velmi* neujasněnými názory, v politickém ohledu jsou to převážně bismarckovci. *Náš* spolek je početnější a inteligentnější.“

Liebknecht dále sděloval, že má v úmyslu vydat s Engelsovým svolením jeho práci „Německá selská válka“(viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7) ve 2000 výtiscích. — *336, 337.*

[335] Dělníci bavlnářských závodů v Prestonu (Lancashire) začali stávkovat v březnu 1869, když se podnikatelé provokativně rozhodli snížit mzdy o 10 %. Protože generální rada a tradeuniony zorganizovaly mezi dělníky jiných anglických měst akce na podporu stávkujících, mohla stávka trvat až do srpna 1869. Zprávy o jejím průběhu otiskoval pravidelně list „Bee-Hive“ — *338, 359.*

[336] Ve dnech 6.—11. září 1869 se konal v Basileji řádný kongres Mezinárodního dělnického sdružení. Bylo na něm 78 delegátů z Anglie, Francie, Německa, Švýcarska, Belgie, Rakouska, Itálie, Španělska a Severní Ameriky. Wilhelm Liebknecht se kongresu zúčastnil jako oficiální zástupce Sociálně demokratické dělnické strany.

Marx na kongresu nebyl, podílel se však aktivně na jeho přípravě. Z projevů, které pronesl v generální radě k jednotlivým bodům kongresového pořadu, se zachovaly v protokolárním záznamu řeči o pozemkovém vlastnictví ze 6. července 1869, o dědickém právu z 20. července a o všeobecném vzdělání z 10. a 17. srpna (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 616—623).

Kongres, který se znovu zabýval otázkou pozemkového vlastnictví a půdy, schválil většinou hlasů požadavek odstranit soukromé vlastnictví půdy a přeměnit je ve společenské vlastnictví; kromě toho byla přijata usnesení k sjednocení odborů v národním a mezinárodním měřítku.

Michail Bakunin vnutil kongresu diskusi o dědickém právu, která jej měla odvrátit od řešení nejdůležitějších otázek evropského proletariátu. Při ní došlo k prvnímu otevřenému střetnutí mezi stoupenci Marxova a Engelsova vědeckého socialismu a zastánci pseudorevoluční Bakuninovy frazeologie. Bakuninovi se nepodařilo zmocnit se vedení Internacionály. Basilejský kongres určil za sídlo generální rady opět Londýn.

V zájmu organizačního upevnění a jednotného řízení Internacionály bylo generální radě dáno právo vyloučit každou sekci, jež by jednala v rozporu s programovými zásadami Mezinárodního dělnického sdružení (s podmínkou, že rozhodnutí bude předběžně konzultováno s příslušnou federální radou a dodatečně schváleno kongresem). — *339*, *377*, *382*, *386*, *388*, *400*, *416*, *462*, *467*, *477*, *712*, *723*, *747*, *781*.

[337] Míní se práce J. H. von Kirchmanna „Aesthetik auf realistischer Grundlage" [„Estetika na realistickém základě"], Berlín 1868, a její anonymní recenze, jež vyšla pod názvem „Kirchmannova estetika" v „Zukunft" z 25. a 26. března 1869, jakož i Kirchmannova práce z roku 1865 „Ueber die Unsterblichkeit. Ein philosophischer Versuch" [„O nesmrtelnosti. Filosofický esej"]. — *339*.

[338] Z pověření solingenské sekce Mezinárodního dělnického sdružení napsal Friedrich Wilhelm Moll 6. dubna 1869 Marxovi o konfliktech s J. B. von Schweitzerem: „Valné shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku v Barmenu-Elberfeldu do značné míry rozbilo, jak je Ti už asi známo, kult osobnosti dr. von Schweitzera a prorazilo zeď samospasitelného opojení, kterou se obklopil ve své panovačnosti a diktátorství tím, že se vyslovilo, pokud to připouští zákon, pro vstup do Mezinárodního dělnického sdružení atd.

Bebel s Liebknechtem tam hájili velmi energicky mezinárodní principy

a stejně jako mnozí jiní delegáti valného shromáždění ve svých obžalobách Schweitzera, který se nechtěl sám hájit, jak předem prohlásil, ani trochu nešetřili. Ze *sebevědomého* vystupování delegátů, mnoha, i když ne všech, bylo vidět, že v tomto spolku je ještě mnoho *životaschopných* členů; naše sekce a celé Mezinárodní dělnické sdružení porostou, protože co zbývá osamoceným a roztříštěným dělnickým stranám jiného než se připojit k Mezinárodnímu dělnickému sdružení."

O valném shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku viz také poznámku 328. — *339, 340.*

339 Solingenská sekce Mezinárodního dělnického sdružení byla založena v únoru—březnu 1866. Udržovala stálé spojení s ústředním výborem sekcí německého jazyka v Ženevě a obracela se často k Marxovi a Engelsovi o radu a pomoc. Solingenská sekce organizovala roku 1867 na podkladě stanov, které vypracoval Johann Philipp Becker, družstvo na výrobu ocelového a železného zboží, které mělo pro činnost sekce velký význam. — *340.*

340 Jde o článek Richarda Congreva „Mr. Huxley on M. Comte" ve „Fortnightly Review" z 1. dubna 1869. — *341.*

341 Ke svému dopisu Marxovi z 12. dubna 1869 přiložil Wilhelm Liebknecht dopis Engelsovi stejného data. Informoval v něm Engelse o svém záměru vydat v nákladu 1500 výtisků jeho spis „Německá selská válka" a prodávat ho „s malým ziskem ve prospěch Internacionály"... „Není pochyb, že udáme 1500 výtisků; věřím dokonce v brzké druhé vydání. *Kdybys chtěl k tomu napsat malou předmluvu, byl bych velmi rád* a bylo by to rozhodně velmi *užitečné.*"

Liebknecht se dále ptal, kdy vyjde nové vydání Engelsova „Postavení dělnické třídy v Anglii", a vyjádřil přesvědčení, že by byl „velmi rychle rozprodán i vysoký náklad". V závěru prosil Engelse, aby pomohl listu „Demokratisches Wochenblatt" penězi a články, protože je značně zadlužen. „My tady jsme ubozí proletáři a opravdu potřebujeme, aby nám někdo trochu pomáhal udržet se na nohou." — *342, 348.*

342 Denis Diderot, „Le neveu de Rameau", čtvrté vydání, Paříž 1865. — *343, 345.*

343 Georg Wilhelm Friedrich Hegel „Phänomenologie des Geistes", Werke, druhý svazek, Berlín 1832, str. 393—397. České vydání „Fenomenologie ducha", Praha 1960, str. 335, 336, 337, 338. Přeložil dr. Jan Patočka. Citáty v tomto dopise jsou převzaty z jeho překladu. — *344.*

344 „Correspondence, 1839—1841, relative to the affairs of the East, and the conflict between Egypt and Turkey" [„Sbírka dokumentů z let 1839—1841

o událostech na Východě a o konfliktu mezi Egyptem a Tureckem"], 4 díly (o Modrých knihách viz poznámku 214). — *344.*

345 Tyto řádky napsal Marx na čistou část dopisu, který mu poslal Wilhelm Liebknecht 12. dubna 1869 (viz také poznámku 341). Pro informaci poslal 16. dubna tento dopis Engelsovi. Vysvětlení iniciál se týká této pasáže Liebknechtova dopisu: „Hájil jsem vždy E. proti B." — *347.*

346 V dopise, který poslal Marxovi 15. dubna 1869, vyčítal Hugo Hillmann Wilhelmu Liebknechtovi a Augustu Bebelovi, že nevyužili porážky J. B. von Schweitzera na valném shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku v Elberfeldu-Barmenu (viz poznámku 328) k tomu, aby ho dostali do úplné izolace, a že s ním místo toho uzavřeli kompromis. Myslel tím úmluvu, kterou Bebel a Liebknecht uzavřeli se Schweitzerem na jeho naléhání po valném shromáždění. Podle této úmluvy neměly být ve spolkových orgánech a na spolkových schůzích vzájemně napadány osoby ani organizace. Příslušná informace byla uveřejněna 3. dubna 1869 v listu „Demokratisches Wochenblatt" a 16. dubna pak v „Social-Demokratu". Bebel a Liebknecht však rázně odmítli Schweitzerův požadavek, aby se členové obou stran nestýkali v politických záležitostech nebo nepodnikali společné akce.

V závěru psal Hillmann: „My zdejší straníci jsme plně přesvědčeni, že dělnické hnutí či lépe řečeno sociálně demokratické hnutí v Německu se bude moci opět dostat do svých přirozených kolejí teprve tehdy, až budeme — nemluvě už vůbec o *kompromisech se sociálními demokraty à la Schweitzer, Tölcke & spol.! — mnohem méně omezováni.*

Naše volební heslo je:

‚Sjednotit hnutí, jít ruku v ruce s Mezinárodním sdružením, pokud to nynější spolčovací zákony dovolují.' Neúnavně bojovat proti špinavému komplotu Schweitzera a spol." — *349.*

347 Při volbách do ústavodárného Severoněmeckého říšského sněmu 12. února 1867 kandidoval Hugo Hillmann v Elberfeldu-Barmenu za sociální demokracii proti J. B. von Schweitzerovi. Tuto kampaň proti Schweitzerovi organizovala hraběnka Sophie von Hatzfeldtová, pod jejímž vlivem se v roce 1867 odštěpila od Všeobecného německého dělnického spolku (viz poznámku 155) skupina ortodoxních lassallovců, jež pak vytvořila Lassallův Všeobecný německý dělnický spolek. Hillmannovu kandidaturu dělníci nepodpořili, dostal jen 52 hlasů. Schweitzer, který dostal 4668 hlasů, podlehl svým protikandidátům, konzervativci Bismarckovi a liberálu Forckenbeckovi. — *349.*

348 V dubnu 1869 daly belgické úřady krvavě potlačit stávky dělníků v Cockerillových železárnách v Seraingu a horníků ve Frameries. Těmito událostmi se zabývala generální rada Mezinárodního dělnického sdružení na zasedá-

ních z 20. a 27. dubna a 4. května 1869. Marx byl pověřen sepsat jménem generální rady adresu na protest proti zvěrstvům belgické vlády. Na jeho návrh bylo usneseno nespokojit se jenom provoláním, nýbrž zorganizovat širokou protestní akci proti této řeži a ke hmotné podpoře jejích obětí. Zevrubnou charakteristiku těchto událostí obsahuje Marxem sepsané provolání „Belgické masakry" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 389—394). — *355.*

[349] Excelsior — hrdina stejnojmenné básně Henryho Longfelowa. „Lady Clara Vere de Vere" — báseň od lorda Alfreda Tennysona. — *356.*

[350] *„moin Mill* (*„můj Mill"*) — Marx vycházel z dopisu z 29. dubna 1869, ve kterém ho Johann Georg Eccarius informoval, že vyšel jeho spis „Eines Arbeiters Widerlegung der national-ökonomischen Lehren John Stuart Mill's" [„Dělník vyvrací národohospodářská učení Johna Stuarta Milla"], Berlín 1869. „Moin" je pravděpodobně narážka na Eccariovu zvláštní výslovnost zájmena mein (můj). — *356.*

[351] Jde o druhé vydání Marxovy práce „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta", Hamburk 1869. — *357, 369, 387, 394, 402, 413, 417, 498.*

[352] John Watts, „Trade societies and strikes" [„Odborové organizace a stávky..."], — *359.*

[353] Jde o *Národní dělnický svaz* (National Labor Union), který byl založen v USA na sjezdu v Baltimore v srpnu 1866. Jedním z jeho zakladatelů byl William Sylvis, nejvýznamnější americký odborový předák oněch let. Od svého vzniku podporoval svaz Mezinárodní dělnické sdružení. V roce 1867 zvolil za delegáta na lausannský kongres Internacionály R. F. Trevellicka, ten se ho však nemohl zúčastnit pro finanční potíže. V roce 1869 se delegát Svazu Andrew Cameron zúčastnil basilejského kongresu. V srpnu 1870 přijal svaz na svém sjezdu v Cincinnati rezoluci, v níž vyjádřil souhlas se zásadami Mezinárodního dělnického sdružení a úmysl připojit se k němu. Toto usnesení se však neuskutečnilo. — *361, 659.*

[354] *„Zpionýrovat"* — narážka na případné zveřejnění v americkém listu „Der Pionier", vydávaném německy, jehož šéfredaktorem byl Karl Heinzen. — *364.*

[355] Marx byl se svou nejmladší dcerou Eleanor u Engelse v Manchesteru od 25. května do 14. června 1869. Eleanor zde zůstala delší dobu, pravděpodobně až do počátku října. — *365, 527, 691, 692, 704, 710.*

[356] Johann Wolfgang von Goethe, „Hermann und Dorothea". — *367.*

[357] „*Edda*" je název pojednání islandského spisovatele Snorra Sturlusona, které napsal v letech 1222—1223. Je to tzv. *mladší* „*Edda*", prozaická, s básnickými příklady i celými písněmi Podle ní nazval islandský biskup Brynjólf Sveinsson Eddou také sbírku mytologických a bohatýrských písní severských, dochovanou v pergamenovém rukopisu, když jej získal roku 1643. Ustálil se pro ni název *starší* neboli *básnická* „*Edda*". Eddické písně vznikaly mezi lety 500—1200, převážně jsou to písně norské a několik grónských a islandských. Zachycují stav skandinávské společnosti za rozkladu rodového zřízení a stěhování národů. (Český překlad „Eddy" vyšel v Praze 1942.) — *367.*

[358] Engels má na mysli provolání, které uveřejnili 18. června 1869 v „Social-Demokratu" J. B. von Schweitzer, předseda Všeobecného německého dělnického spolku (viz poznámku 155), a Fritz Mende, předseda Lassallova Všeobecného německého dělnického spolku, který byl pod vlivem hraběnky Sophie von Hatzfeldtové (srovnej poznámku 347). V provolání oznamovali, že se oba spolky, které se navzájem potíraly, slučují, a ultimativně požadovali na členech, aby k tomu dali do tří dnů souhlas. Tento manévr byl označován jako Schweitzerův „puč".

Schweitzer si sliboval od splynutí s ortodoxní lassallovskou skupinou, že tím bude oslabena opozice, která se zasazovala o to, aby se Všeobecný německý dělnický spolek sloučil na půdě Mezinárodního dělnického sdružení se Svazem německých dělnických spolků (viz poznámku 199). Očekával také, že tím posílí svou diktaturu, značně omezenou březnovým valným shromážděním v Elberfeldu-Barmenu (viz poznámku 328).

Představitelé opozice ve spolku byli tímto jednáním rozhořčeni a vydali výzvu ke svolání sjezdu, na němž by se spojili všichni sociálně demokratičtí dělníci v Německu. Tento sjezd se pak uskutečnil v Eisenachu (poznámka 367). — *367, 372, 375, 700.*

[359] Karl Heinrich Ulrichs, „‚Argonauticus'. Zastrow und die Urninge des pietistischen, ultramodernen und freidenkenden Lagers" [„‚Argonaut'. Zastrow a pederasti z pietistického, ultramontánního a svobodomyslného tábora"], Lipsko 1869. — *367, 475.*

[360] V dopise z 24. června 1869 informoval Wilhelm Eichhoff Marxe o obtížích s odbytem své brožury „Mezinárodní dělnické sdružení" (viz poznámku 135) a sděloval mu dále, že jeho bratr není z finančních důvodů schopen převzít nové vydání Engelsovy práce „Německá selská válka".

Na jiném místě svého dopisu se Eichhoff ptal: „Není už načase podporovat Bebela a Liebknechta proti té bezmezné drzosti Schweitzerovy a Mendovy kliky?" — *369, 371, 372.*

[361] *Society of Arts and Trades* (Společnost pro umění a řemesla) — filantro-

pická společnost osvětového rázu, založená v roce 1754 v Londýně. — *369.*

[362] Laurence Sterne napsal v románě „Tristram Shandy" (11. kapitola), že důstojná tloušťka není lepší (spíše horší) než to, „zač ji pokládá vtipná francouzská průpovídka: ‚tajuplná tělesná dekorace skrývající nedostatky ducha' ".

Marx našel tuto sentenci v díle: François de La Rochefoucauld, „Réflexions ou sentences, et maximes morales" [„Úvahy neboli sentence a morální zásady"] stručně nazývané „Maximes", Paříž 1789, str. 56, 5, 20, 126, 39, 63, 65—67. První vydání této knihy vyšlo v roce 1665. — *370.*

[363] 23. června 1869 se Marx zúčastnil početně navštíveného masového mítinku, pořádaného tradeuniony v londýnské Exeter Hall. Shromáždění bylo uspořádáno na podporu návrhu zákona o právním postavení tradeunionů, jenž byl předložen parlamentu.

Edward Spencer Beesly zde připomenul ve své řeči francouzské červnové povstání z roku 1848. — *370.*

[364] Engels jako společník firmy Ermen & Engels v Manchesteru rozvázal ke 30. červnu 1869 s touto firmou smlouvu. — *372.*

[365] Irský poslanec George Henry Moore pranýřoval 29. června 1869 v Dolní sněmovně hanebné metody, jichž používaly britské úřady proti vězněným fenianům. Požadoval, aby bylo zavedeno vyšetřování a zajištěny lepší podmínky vazby. Britský ministr vnitra Bruce se snažil postup vlády ospravedlnit. Jiní irští poslanci Dolní sněmovny sice požadovali, aby se s vězni zacházelo lidsky, byli však přesto pro vládní opatření. Moorovy požadavky byly zamítnuty. — *373.*

[366] V dopise z 29. června 1869 se Wilhelm Liebknecht Marxovi omlouval, že tak dlouho nepsal, a zdůvodňoval to rodinnými starostmi a přetížením ve stranické práci. Dále psal: „Roztržka se Schweitzerem je dovršena, a *vítězství už* je vybojováno; $^3/_4$ Všeobecného německého dělnického spolku jdou teď za námi, příští neděli máme konferenci v Brunšviku a na srpen bude svolán sjezd, na který pozveme Tebe, Engelse a Eccaria. **Musíš** *přijet. Bude-li to nezbytné, opatříme peníze.* **Musíš** se ukázat německým dělníkům. Napiš mi obratem, abych mohl předložit Tvůj dopis už v Brunšviku. (O zákulisních bojích, o cestě do Elberfeldu až po nynější poprask až jindy — doufejme ústně. Jen tolik, že naše vystoupení v Elberfeldu Schweitzera morálně zničilo a umožnilo nynější triumf; že k ‚smíru' jsme *svolili*, až když jsme všechno *dobře uvážili* s ohledem *na členy Všeobecného německého dělnického spolku;* a že se *Hatzfeldtová* může zbláznit vztekem.)

Musíš nám poslat obratem legitimace Internacionály. Měsíce už na to

netrpělivě čekám. *Celá německá sociální demokracie se teď stává členkou ‚Internacionály'*; o nejlepších formách vstupu se poradíme na našem, případně *basilejském* kongresu, na který přijedu s Bebelem.

Musíš *přepracovat ‚Komunistický manifest' pro potřeby propagandy.* Na *nepřítele* jsem nebral nikdy ohled; přátelé a ti, kdo se jimi chtějí stát, si však ohled zasluhují.

Becker absolutně chce, abychom se podřídili *jemu;* řekl jsem mu kategoricky, že jsme v *přímém* styku s generální radou."

Na jiném místě dopisu se Liebknecht zmiňoval o obrovských finančních potížích souvisejících se založením listu „Demokratisches Wochenblatt", aby zdůvodnil svou prosbu o materiální podporu pro list, adresovanou Engelsovi. — *374, 377.*

367 Ve dnech 7.—9. srpna 1869 se konal v Eisenachu všeobecný německý sociálně demokratický dělnický sjezd. Byl to ustavující sjezd Sociálně demokratické dělnické strany. Na pořadu měl tyto body: program a organizaci ustavované strany, její vztah k Mezinárodnímu dělnickému sdružení, stranický tiskový orgán a odborovou otázku. K různým otázkám referoval August Bebel.

Rokování se účastnilo 263 delegátů s mandáty z takřka 200 míst Německa, Rakouska a Švýcarska. Zvolili do předsednictva sjezdu jednomyslně Augusta Geiba, Augusta Bebela, Heinricha Oberwindera a Michaela Quicka. Nejdříve byli z jednání vyloučeni zástupci Všeobecného německého dělnického spolku, kteří byli na pokyn J. B. von Schweitzera vysláni do Eisenachu s imperativními mandáty, aby narušovali práci sjezdu a zabránili založení proletářské strany.

Eisenašský sjezd schválil program a stanovy Sociálně demokratické dělnické strany. Prohlásil „Demokratisches Wochenblatt", který vycházel od října 1869 pod novým názvem „Der Volksstaat", za tiskový orgán strany, určil Brunšvik za sídlo stranického výboru a Vídeň za sídlo stranické kontrolní komise. Za členy prozatímního výboru strany byli zvoleni Wilhelm Bracke, Heinrich Ehlers, Friedrich Neidel a Samuel Spier.

Návrh programu a stanov, předložený eisenašskému sjezdu, vypracoval Bebel za pomoci Wilhelma Liebknechta, Bracka, Geiba a jiných předáků německého dělnického hnutí. Byl uveřejněn v listu „Demokratisches Wochenblatt" z 31. července 1869. V návrhu programu použil Bebel úvodních vět z preambule stanov Mezinárodního dělnického sdružení, jež byly už převzaty do programu norimberského sjezdu. Přes různé pozůstatky lassallovství a vulgárního demokratismu udávají charakter eisenašskému programu zásady Internacionály. Ve stanovách formuloval Bebel organizační principy proletářské strany v Německu, jež při centralizovaném vedení zaručovala dalekosáhlou demokratickou spolupráci všech členů při vytyčování a provádění politiky. Obratně přitom respektoval složité německé podmínky spolčovacího práva, jež ztěžovaly organizační výstavbu strany.

Bebelova předloha byla na eisenašském sjezdu přijata se souhlasem a bylo v ní provedeno jen několik málo změn. Sociálně demokratická dělnická strana tak dostala program a stanovy, jež odpovídaly požadavkům třídního boje v Německu a daly německému dělnickému hnutí třídní orientaci i bojeschopnou organizaci. — *374, 399, 409, 782.*

[368] Viz o tom „Zprávu generální rady IV. výročnímu kongresu Mezinárodního dělnického sdružení", Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 420—421. — *376, 379.*

[369] *Riot Act* (zákon o vzbouřeních), který vstoupil v platnost v roce 1715, zakazoval veškerá „buřičská shromáždění" více než 12 osob; představitelé státní moci byli v takových případech povinni přečíst zvláštní výstrahu, a jestliže se shromáždění do hodiny nerozešlo, použít násilí. — *376.*

[370] Podle tzv. *Arms Act* (zákona o nošení zbraní) pokládalo se nošení zbraní bez povolení za rušení míru a bylo trestáno. Koncem 18. století vydal Jiří III. zákon, jímž se zapovídalo i cvičit se v používání zbraní bez povolení. — *376.*

[371] Pod mohutným náporem anglických tradeunionů byl počátkem roku 1869 parlamentu předložen návrh zákona o ochraně odborových organizací. — *376.*

[372] „Demokratisches Wochenblatt" z 3. července 1869 uveřejnil první část řeči „Ueber die politische Stellung der Sozial-Demokratie" [„O politickém stanovisku sociální demokracie"], kterou pronesl Wilhelm Liebknecht 31. května 1869 na schůzi berlínského Demokratického dělnického spolku. Druhá část vyšla teprve 7. srpna 1869.

Článek Augusta Bebela „An Herrn Dr. Schweitzer in Berlin" [„Panu dr. Schweitzerovi v Berlíně"] otiskl „Demokratisches Wochenblatt" rovněž 3. července 1869. — *378, 407.*

[373] Edme Marie Gustave Tridon, „Gironde et Girondins", [Paříž 1869]. — *379.*

[374] Marx byl v Paříži ve dnech 6.—12. července 1869. — *380, 398, 698, 702, 704.*

[375] Narážka na francouzského politika Georgese E. Haussmanna, který řídil jako prefekt departementu Seine moderní přestavbu Paříže (viz též Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 393 a poznámku 69). — *381.*

[376] Při volbách do Zákonodárného sboru z května—června 1869 dosáhla protibonapartovská opozice přes vládní represálie pozoruhodného úspěchu. Během mimořádného zasedání v červenci 1869 podepsalo 116 poslanců liberální

opozice a levého středu prohlášení o nezbytnosti vytvořit vládu odpovědnou parlamentu a rozšířit práva Zákonodárného sboru. Na zasedáních z 5. a 8. července odhalil poslanec François Vincent Raspail, jak hrubě porušily bonapartovské úřady zásadu svobody voleb — ukázal, jak církev prováděla aktivní volební propagandu od oltářů a jak policie překročila v období voleb svou pravomoc a uspořádala v Paříži barbarskou krvavou lázeň (Marx ve svém dopise tyto projevy cituje). Napoleon III. slíbil v poselství z 12. července, že rozšíří práva Zákonodárného sboru a jmenuje z řad poslanců ministry. Obešel však otázku odpovědnosti vlády a zdůraznil jen, že jeho moc jako císaře nemůže být předmětem diskusí. 13. července odložil zasedání Zákonodárného sboru na neurčito a 17. července obnovil z poloviny složení vlády. Učinil ústupek potud, že povolal do vlády muže nepohodlné velkoburžoazii a kléru; nepatřili však přímo k opozici. — *381*, *386*.

377 V dopise z 11. července 1869 Friedrich Wilhelm Fritzsche žádal Marxe o podporu stávky dělníků lipských továren na doutníky. „V Lipsku zastavili členové spolku práci, a ačkoli potřebujeme k podpoře stávkujících 1000 říšských tolarů týdně, jsme schopni to vydržet; k vítězství to ale nestačí... Dr. Schweitzer byl jako předseda svazu dělnictva povinen, ne-li podle stanov, tedy morálně napomáhat zdárnému provedení stávky. Stačilo by, kdyby vydal výzvu, která by dokázala nadchnout jiné soudruhy z našeho odvětví, z jejichž příspěvků by se nám sešlo 1000 říšských tolarů týdně. Pak bychom byli dost silní, abychom mohli zastavit pobočky továren zachvácených stávkou, a mohli bychom snad ušetřit kolem 3000 říšských tolarů. Neudělal to, a to způsobí jeho pád, zvláště dostaneme-li prostřednictvím Mezinárodního dělnického sdružení, proti němuž v skrytu bojuje, pomoc od našich anglických bratří. Naše žádost spočívá v tom, abyste se laskavě přimluvili v zájmu *poctivé* sociální demokracie v Německu u anglických tradeunionů za to, aby nám půjčily na určitou dobu částku 3000 říšských tolarů a pomohli nám tak postupovat s patřičným důrazem."

Podobně jako Fritzsche obrátil se 7. a 12. července 1869 na Marxe s prosbou o finanční pomoc lipským dělníkům z továren na doutníky i Wilhelm Liebknecht. Protože však tehdy probíhaly ve všech evropských zemích rozsáhlé stávkové akce, nemohla generální rada této prosbě vyhovět.

Wilhelm Eichhoff zaslal Marxovi v dopise ze 14. července 1869 různé materiály o německém dělnickém hnutí a informoval ho, že bude pravděpodobně delegován na sjezd v Eisenachu (poznámka 367). — *382*, *384*, *390*.

378 Ženevský ústřední výbor sekcí německého jazyka Mezinárodního dělnického sdružení (viz poznámku 489) vydal 1. července 1869 rezoluci, uveřejněnou v listu „Vorbote" z července 1869; odsoudil v ní činnost J. B. von Schweitzera a uvítal výzvu ke svolání všeobecného německého sociálně demokratického dělnického sjezdu (viz poznámky 358 a 367). Nato vyšel 14. července 1869

v „Social-Demokratu" článek, jehož autor — pravděpodobně Fritz Mende — obviňoval Johanna Philippa Beckera a Internacionálu ze zasahování do záležitostí Všeobecného německého dělnického spolku. — *382, 389.*

[379] Míní se Freiligrathovy básně „Pohřeb banditův" a „Pirátská romance". — *383.*

[380] 13. července 1869 informoval Ludwig Kugelmann Engelse mj., že má v plánu požádat Marxe, který zamýšlel přijet do Hannoveru, aby odtud jeli společně na léčení do Karlových Varů. Marxova dcera Jenny měla zůstat po tuto dobu u Gertrudy Kugelmannové v Hannoveru.

17. července 1869 odpovídal Kugelmann na Marxův dopis z 15. července (viz tento svazek, str. 704) a opakoval svůj návrh, aby s ním jel Marx v srpnu na léčení do Karlových Varů. — *385, 398, 402.*

[381] V listu „Demokratisches Wochenblatt" ze 17. července 1869 bylo v jedné noticce uvedeno: „Můžeme dále tvrdit, že *generální rada* Mezinárodního dělnického sdružení smýšlí o panu von Schweitzerovi zrovna tak jako my, že však nepokládá za účelné nyní aktivně zasahovat, a to proto, aby ponechala německému dělnickému hnutí naprostou nezávislost. Kdyby byl pan von Schweitzer natolik troufalý, aby se objevil — jak to také oznámil — na příštím mezinárodním dělnickém kongresu, ukázali by mu tam jednoduše dveře." — *386, 394, 395.*

[382] J. B. von Schweitzer vyžadoval při svém „puči" (viz poznámku 358) na členech spolku i to, aby se okamžitě vyjádřili hlasováním o předsedovi organizace, jež měla vzniknout sloučením obou spolků. Neodvážil se však výsledek tohoto hlasování vyhlásit. V oficiálním oznámení v „Social Demokratu" z 9. července 1869 bylo pouze oznámeno, že Schweitzer byl zvolen předsedou „absolutní většinou" proti „silné menšině" hlasů. — *386.*

[383] Je míněn článek „Was Bürger drüben können und hüben könnten" [„Co mohou občané tam venku a co by mohli u nás doma"], který vyšel v příloze k listu „Demokratisches Wochenblatt" ze 17. července 1869. — *386.*

[384] Po příchodu jednotek protifrancouzské koalice svolal Talleyrand počátkem dubna 1814 senát, který prohlásil Napoleona I. za sesazeného. Když pak byl Napoleon v červnu 1815 u Waterloo poražen, požádala ho většina obou sněmoven, aby se vzdal trůnu. — *387.*

[385] V listu „Demokratisches Wochenblatt" z 10. července 1869 vyšla noticka se sdělením, že se kongresu Mezinárodního dělnického sdružení v Basileji mohou zúčastnit jen řádní členové. — *388.*

[386] V dopise Marxovi ze 17. července 1869 psal Ludwig Kugelmann: „Bracke z Brunšviku (dobře situovaný mladý obchodník) si nedávno ode mne vyžádal Vaši adresu, aby mohl požádat Internacionálu o podporu (tj. peněžní) pro agitaci proti Schweitzerovi. — Adresu jsem mu dal. Snažil jsem se ale značně zchladit jeho zřejmě velké naděje.“ — *390, 395.*

[387] 22. července 1869 odpověděl Wilhelm Liebknecht na Marxův dopis, o kterém nám není známo, kde je. Liebknecht se snažil vysvětlit, proč postupoval v boji proti J. B. Schweitzerovi na vlastní pěst. Byl toho názoru, že prohlášení, jako bylo to, jež vyšlo 10. července 1869 v „Demokratisches Wochenblatt“ (viz poznámku 385), bylo nezbytně nutné vydat, protože se Schweitzer vychloubal svým údajným přátelstvím s Marxem a Johannem Georgem Eccariem. „Přece nechceš vypadat před německými dělníky jako patron toho lumpa? Že jsem jednal *na vlastní pěst*, to připouštím — když je někdo v boji, brání se vždycky vlastní pěstí nebo se nebrání vůbec. — Aby Schweitzera případně kongres odmítl, je samo o sobě *nutné*. Stanovy Mezinárodního dělnického sdružení vylučují účast ‚nečestných‘ lidí — a jestliže Schweitzerovu účast přesto *připustíme*, znemožníme tím vstup německým *dělníkům*, a to *všem* s výjimkou 2000—3000 fanatických křiklounů, které Schweitzer ještě má. Neuvedl jsem Tvé jméno — zasvěcený čtenář ovšem vztahuje noticku na Tebe...“ — *391, 392, 394.*

[388] Marx má na mysli oddíly „Pracovní proces a zhodnocovací proces“ a „Dělba práce a manufaktura“ z prvního vydání prvního dílu „Kapitálu“. Ve druhém vydání a dalších vydáních odpovídá těmto oddílům 5. a 12. kapitola (viz Karel Marx, „Kapitál“, díl I, čes. vyd. 1953, str. 196—217 a 362—396). — *392.*

[389] Viz o tom Karel Marx, „Pan Vogt“, Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 421—728. — *394.*

[390] Marx použil zmíněné práce N. W. Seniora při zpracování druhého německého vydání prvního dílu „Kapitálu“, jež vyšlo v roce 1872. — *395.*

[391] Ve „Vorbote“ z července 1869 uveřejnil Johann Philipp Becker jménem ústředního výboru sekcí německého jazyka (viz poznámku 489) návrh adresovaný eisenašskému sjezdu (viz poznámku 367). Becker, jenž byl určitou dobu pod Bakuninovým vlivem, popíral v tomto návrhu nezbytnost politické strany proletariátu i to, že by měla být zorganizována v národním měřítku. Pokládal za vlastní organizační formu dělnického hnutí odbory a snažil se podřídit německou sociální demokracii ústřednímu výboru sekcí německého jazyka. — *396.*

[392] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 570. — *396.*

[393] Na zasedání generální rady z 20. července promluvil Marx v diskusi k přípravě basilejského kongresu o otázce zrušení dědického práva. Jeho řeč se zachovala v zápisech generální rady v podobě záznamu, který pořídil Johann Georg Eccarius (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 618—620).

V „The Bee-Hive Newspaper" z 24. července 1869 vyšla zpráva o zasedání generální rady, která se o obsahu této řeči zmiňovala jen stručně. — *398.*

[394] Vůdcové chartistického hnutí James O'Brien (Bronterre), Reynolds aj. založili roku 1849 v Londýně Národní reformní ligu, která si vytkla za úkol bojovat za všeobecné volební právo a sociální reformy. V roce 1866 se připojila k Internacionále a působila pod vedením generální rady. Stala se tak jednou z poboček Reformní ligy (viz poznámku 250). Její předáci Alfred Walton a George Milner byli členy generální rady a zúčastnili se několika kongresů Internacionály. — *398.*

[395] Ve „Vorbote" z července 1869 vyšla zpráva o shromáždění delegátů švýcarských dělnických spolků, jež se konalo 4. července 1869 v Basileji. Shromáždění jednalo o úkolech delegátů vyslaných na sjezd v Eisenachu (viz poznámku 367). Vedle správného usnesení agitovat za rozšíření Mezinárodního dělnického sdružení a pro zakládání odborů bylo delegátům uloženo diskutovat na sjezdu o „přímém lidovém zákonodárství" (srovnej poznámky 291 a 570). — *400.*

[396] Od července do počátku září 1869 pracovala generální rada pod Marxovým vedením intenzívně na přípravách basilejského kongresu Mezinárodního dělnického sdružení (víz poznámku 336). Jeho program byl na schůzích generální rady zevrubně prodiskutován; Marx několikrát rozebíral jednotlivé body pořadu. 3. srpna přečetl na schůzi rady „Zprávu generální rady o dědickém právu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 407—409), kterou sám vypracoval. Byla přijata a předložena pak jménem rady basilejskému kongresu. Koncem srpna a počátkem září psal Marx z pověření rady Zprávu generální rady IV. výročnímu kongresu Mezinárodního sdružení" (tamtéž, str. 410—422) a návrhy rezolucí o vzdělání a dědickém právu. — *402.*

[397] Jde o dopisy, které poslali Marxovi August Bebel (30. července 1869) a Wilhelm Liebknecht (koncem července). Odpovídali v nich na Marxův dopis z 27. července 1869, o jehož osudech nám není nic známo (srov. tento svazek str. 396). Ztotožňovali se úplně s Marxovým názorem na návrh, který chtěl Johann Philipp Becker předložit eisenašskému sjezdu (viz poznámku 391).

Bebel psal mj.: „Četl jsem rovněž ve ‚Vorbote' Beckerovy návrhy a musím přiznat, že mě poněkud rozladily, poněvadž jsem z nich nabyl dojmu, že mu

jde o to, dostat do rukou vedení Internacionály v Německu. Rozhodl jsem se rovněž vystoupit na sjezdu proti tomuto nepraktickému, ba neproveditelnému projektu, náročnému na čas i peníze. Těší mě, že jsem teď nalezl oporu přímo v generální radě." Liebknecht se k tomu vyjádřil takto: „Tvé stanovisko se shoduje s naším... Ustavujeme náš spolek, pokud nám to zákon dovoluje, jako složku Mezinárodního dělnického sdružení a nabádáme své *členy*, aby *přímo* vstupovali do Mezinárodního dělnického sdružení..." — *402, 403.*

[398] Provolání „Německým sociálním demokratům", obsahující výzvu ke svolání eisenašského sjezdu, vyšlo v listu „Demokratisches Wochenblatt" ze 17. července 1869. Podepsali je zástupci německých dělnických organizací z Německa, Rakouska a Švýcarska. Vedle podpisů členů ústředního výboru německých dělnických spolků ve Švýcarsku byl zde i podpis maloburžoazního demokrata Amanda Goegga. V jednom článku otištěném 21. července 1869 v „Social-Demokratu" byly Wilhelmu Liebknechtovi a jeho spolubojovníkům demagogicky přisuzovány Goeggovy maloburžoazní názory. — *403.*

[399] Narážka na pozdravnou adresu ženevského ústředního výboru (viz poznámku 489) španělským revolucionářům z 21. října 1868 („Mezinárodní dělnické sdružení v Ženevě španělským dělníkům"). Adresa byla vydána jako leták německy a francouzsky a vyšla také ve „Vorbote" z prosince 1868. — *405.*

[400] Wilhelm Liebknecht uvedl v řeči pronesené 31. května 1869 na schůzi berlínského Demokratického dělnického spolku (viz poznámku 372), že August Brass, redaktor „Norddeutsche Allgemeine Zeitung", dal „*Marxovi, Engelsovi a mně denně k dispozici dva sloupce ve svém listu* s tím, že *můžeme psát o socialismu a komunismu naprosto bez okolků*... Přirozeně jsem odmítl, nemohli jsme napomáhat tomu, aby dělnické hnutí nahrávalo do rukou království z Boží milosti."

O Liebknechtově spolupráci s „Norddeutsche Allgemeine Zeitung" viz poznámku 26. — *407.*

[401] Daniel Defoe, „Memoirs of a cavalier or a military journal of the wars in Germany and the wars in England from the year 1632, to the year 1648", Londýn [1720], str. 19, 36. — *407.*

[402] Confusion worse confounded — Zmatek nad zmatek (ze „Ztraceného ráje" Johna Miltona, 2. kniha). — *412.*

[403] *Schweitzeriána* — Marx poslal Engelsovi pravděpodobně „Social-Demokraty" z 10., 13. a 15. srpna 1869 se články o eisenašském sjezdu (viz poznámku 367). — *413.*

[404] O vrácení peněz informoval Eugène Dupont generální radu Mezinárodního dělnického sdružení na zasedání 17. srpna 1869. — *414.*

[405] Marx cituje dopis, který poslal Ludwig Neumayr generální radě Mezinárodního dělnického sdružení 14. srpna 1869. — *414, 416.*

[406] O stávce polských tesařů a cihlářů v Poznani v roce 1869 referoval Anton Žabicky na zasedání generální rady 17. srpna 1869. Marx byl na této schůzi přítomen. — *415.*

[407] Johann Georg Eccarius dostal 11. srpna 1869 zprávu, že 27. července náhle zemřel W. Sylvis. Uveřejnil ji 14. srpna 1869 v „The Bee-Hive Newspaper". 17. srpna ho pověřila generální rada Mezinárodního dělnického sdružení, aby poslal přípis s projevem soustrasti členům amerického Národního dělnického svazu (viz poznámku 353); ta pak vyšla v „The Bee-Hive Newspaper" 21. srpna. Rovněž v příloze k listu „Demokratisches Wochenblatt" z 21. srpna byla uveřejněna posmrtná vzpomínka na tohoto významného předáka amerického dělnictva, datovaná 16. srpna v Londýně. Stálo v ní mj.:

„Pracoval právě na výroční zprávě o návrzích pro sjezd, který se dnes schází ve Filadelfii, když ho překvapila smrt.

Rozumí se samo sebou, že americké dělnické hnutí nezávisí na životě jednotlivce, právě tak je však jisté, že Sylvis představuje pro nynější dělnický sjezd takřka nenahraditelnou ztrátu. Zraky všech se upíraly na Sylvise, který měl jako generál proletářské armády vedle svých schopností i desetileté zkušenosti — a Sylvis je mrtev!" — *415.*

[408] Engels byl asi od 19. srpna do počátku září 1869 v Německu, přičemž strávil několik dní u svých příbuzných v Engelskirchenu. — *416, 422.*

[409] Míní se článek důlního asesora Hiltropa „Ueber die Reorganisation der Knappschaftsvereine" [„O reorganizaci hornických bratrstev"] v „Zeitschrift des königlich preussischen statistischen Bureaus", redigovaném dr. Ernstem Engelem (čísla z dubna, května a června 1869). Stanovami hornických bratrstev ze saských dolů se Engels zabýval na Marxovu žádost a sepsal o nich v únoru 1869 zprávu pro generální radu (viz poznámku 292). — *417.*

[410] 21. srpna 1869 uveřejnil Wilhelm Liebknecht v příloze k listu „Demokratisches Wochenblatt" Engelsovu životopisnou práci „Karel Marx", jež vyšla 11. srpna v „Zukunft" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, Praha 1965, str. 401—406). Při přetisku vynechal Liebknecht slova, která jsou vysázena kurzívou: „*Celý obsah jeho* (Lassallových) *děl byl vypůjčen, a to ještě mnohému z toho neporozuměl*, měl předchůdce, *který jej daleko převyšoval intelektem*

a o jehož existenci ovšem pomlčel, zatímco vulgarizoval jeho díla; a tento Lassallův intelektuální předchůdce se jmenuje Karel Marx."

Liebknecht psal 17. srpna 1869 Marxovi: „Engelsův článek o Tobě otisknu tento týden a vynechám v něm jedno místo, které by ‚lassallovce' příliš zraňovalo (že Tě Lassalle ze zlé vůle zamlčoval)." — *417.*

[411] V listu „Demokratisches Wochenblatt" z 28. srpna 1869 vyšla tato noticka: „V Eisenachu bylo stanoveno, že vedle společného listu (‚*Volksstaat*', zatím stále ‚*Demokratisches Wochenblatt*') mají platit za stranické orgány ‚*Volksstimme*' pro Rakousko a ‚*Felleisen*' pro Švýcarsko." — *417.*

[412] Na eisenašském sjezdu (viz poznámku 367) došlo k bouřlivým diskusím o názvu strany, jež měla být založena. Zúčastnil se jich i maloburžoazní demokrat Moritz Rittinghausen. Nakonec se sjezd rozhodl pro název „Sociálně demokratická dělnická strana". Zpráva o této diskusi vyšla v příloze k listu „Demokratisches Wochenblatt" z 21. srpna 1869. — *417.*

[413] V pruském Porýní, v Bádensku a jiných oblastech Německa začali v šedesátých letech katoličtí duchovní (včetně mohučského biskupa Kettelera) s demagogickou agitací za všeobecné volební právo, dělnické zákonodárství apod. Mělo se tak katolickou propagandou zabránit šíření socialistických myšlenek mezi dělnictvem. 6. září 1869 bylo v Düsseldorfu zahájeno 20. valné shromáždění německých katolických spolků, na němž bylo požadováno, aby křesťané všech vrstev věnovali svou péči a starost dělnické třídě. — *420.*

[414] Marx má na mysli druhé vydání své práce „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta". Na Marxův přípis, o jehož osudech nám není nic známo, odpověděl Otto Meissner 28. září 1869, že všechny výtisky — až na 25, které si ponechává — byly expedovány. — *420.*

[415] N. W. Senior, „Journals, conversations and essays relating to Ireland", 2 svazky, Londýn 1868, str. 208. — *421.*

[416] *Ribbonman*, ribonista (ribbon — stuha) — člen tajné organizace irských rolníků, kteří nosili jako poznávací znamení zelenou stuhu. Hnutí ribbonistů vzniklo koncem 18. století v severním Irsku a bylo jakousi formou lidového protestu proti zvůli anglických velkostatkářů a proti násilnému vyhánění pastýřů. Ribbonisté přepadávali statky a organizovali atentáty na ty statkáře a jejich správce, kteří byli nejvíc nenáviděni. Jejich akce však byly čistě lokální; společný program neměli. — *422, 787.*

[417] Marx jednal v Hamburku s Ottou Meissnerem 8. a 9. října 1869. — *422.*

[418] Už od léta 1869 se Engels zabýval myšlenkou napsat knihu o dějinách Irska. Aby se s Irskem blíže seznámil, podnikl v září 1869 cestu po této zemi od Dublinu po jihozápadní hrabství Corcaigh. Prostudoval také rozsáhlou literaturu a početné historické prameny: díla starověkých a středověkých autorů, letopisy, sbírky zákonů i jednotlivé zákony, národopisné a literární památky, cestopisy, četná díla k dějinám, archeologii, ekonomice, zeměpisu a geologii Irska atd. Zachoval se jeho bibliografický soupis prací k dějinám Irska, který obsahuje přes 150 titulů. Většina výpisků, které si v této době pořídil v 15 sešitech, tvoří přípravné materiály k chystané knize, kromě poznámek a fragmentů na volných listech a výstřižků z novin. Engels také studoval starou irštinu, aby mohl probádat irské prameny v originále. Marx přikládal plánovanému dílu velký význam a Engelse při studiu neustále podporoval. Oba si v diskusích ujasňovali názory na nejdůležitější problémy irských dějin.

V květnu 1870 začal Engels zpracovávat shromážděný studijní materiál načisto. Na příkladu irských dějin odhaloval systém a metody britské koloniální nadvlády, jakož i závažné důsledky, jež má taková nadvláda pro historické osudy nejenom utlačovaného, ale i utlačujícího národa. Kritizoval rovněž práce anglických buržoazních historiků, ekonomů a zeměpisců, kteří zkreslovali dějiny Irska a irskou skutečnost v rasistickém a šovinistickém duchu.

Engels měl čas napsat pouze první kapitolu „Přírodní podmínky" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 505—526), ačkoli v podstatě shromáždil všechen potřebný materiál k celému spisu. — *422*, *424*.

[419] Šlo o členy výboru Všeobecného německého spolku kovodělníků, jedné z nejsilnějších odborových organizací sdružených ve Schweitzerově Svazu německých dělnických spolků. Předáci této organizace, kteří byli v opozici proti politice J. B. von Schweitzera, využili Marxova pobytu v Hannoveru k tomu, aby se ho zeptali jako představitele Mezinárodního dělnického sdružení na radu. Marx jim v rozhovoru 30. září 1869 objasnil politický význam odborů jako školy socialismu a jako samostatných organizací revolučního dělnického hnutí. Doporučil jim, aby se nedali zmýlit frázemi, nýbrž měli stále na zřeteli zájmy proletariátu, aby odbory sdružily masy dělnictva a mohly se stát baštou v boji proti moci kapitálu.

Zprávu o tomto rozhovoru s Marxem uveřejnil v oběžníku výboru odborové organizace kovodělníků hlavní pokladník J. Hamann a pak ji přetiskl „Volksstaat" 27. listopadu 1869. — *423*.

[420] Členové brunšvického výboru Sociálně demokratické dělnické strany Wilhelm Bracke, Samuel Spier a Leonhard von Bonhorst hovořili s Marxem v Hannoveru 3. října 1869. Jak vyplývá z dopisu, který poslal 25. října 1869 Bonhorst Marxovi, šlo při tomto rozhovoru mj. o uplatnění basilejského usnesení k otázce půdy (viz poznámku 427) v Německu.

Rozhovor vedl k navázání pevného spojení a těsných, na důvěře založených vztahů mezi Marxem a těmito členy stranického výboru. — *423.*

421 Wilhelm Liebknecht byl v červenci 1865 vypovězen „ze všeobecných politických důvodů" vládou z Pruska. Jako poslanec Severoněmeckého říšského sněmu byl sice chráněn imunitou, ale ta platila jen po dobu zasedání říšského sněmu. O Marxově úmyslu setkat se s Liebknechtem viz také tento svazek, str. 713. K této schůzce však nedošlo. — *423, 713.*

422 Edward Wakefield, „An account of Ireland, statistical and political" [„Statistický a politický přehled Irska"], 2 svazky, Londýn 1812. — *425, 427, 432, 441, 459, 510, 532, 540.*

423 Isaac Butt, „The Irish people and the Irish land", Dublin 1867, str. 69 a 84. — *425.*

424 Knihu N. Flerovského „Položenije rabočego klassa v Rosii", kterou vydal v Petrohradě v roce 1869 N. P. Poljakov, poslal Marxovi 30. září (12. října) 1869 Nikolaj Francevič Danielson. Vyslovil přitom naději, že kniha poskytne Marxovi materiál pro další díly „Kapitálu". Dílo Flerovského přimělo Marxe zabývat se vážně studiem ruštiny. — *426, 427, 493, 499, 502, 525, 536, 544, 564, 716, 717, 783.*

425 *Kongres ateistů* svolali na 8. prosince 1869 do Neapole zástupci maloburžoazní demokracie, kteří měli blízko k Lize míru a svobody (viz poznámku 31). Měl být protiváhou *ekumenického koncilu,* který se konal ve Vatikánu ve dnech 8. prosince 1869 až 20. října 1870 a přijal dogma o papežské neomylnosti ve věcech víry a mravů. Úřady však kongres ateistů rozpustily. — *426.*

426 *The Pale* (ohrada) se nazývala anglická kolonie v jihovýchodní části Irska (kolem Dublinu), kterou anglonormanští feudálové dobyli ve 12. století a obehnali opevněním. Kolonie sloužila Angličanům za základnu k neustálým válečným nájezdům proti obyvatelstvu ještě nedobyté části Irska, až byla v 16.—17. století podmaněna celá země. — *428, 485.*

427 Po basilejském kongresu (viz poznámku 336) začali předáci jihoněmecké lidové strany a orgán německých dělnických spolků ve Švýcarsku „Felleisen" ostře polemizovat s usnesením kongresu o zrušení soukromého vlastnictví půdy. Usilovali o to, aby se dělníci, pokud na ně měli vliv, vyslovili pro soukromé vlastnictví, a toho chtěli využít proti Sociálně demokratické dělnické straně. Amand Goegg, šéfredaktor týdeníku „Felleisen", se snažil smířit maloburžoazní stoupence listu s bruselským usnesením. V článku uveřejněném ve „Volksstaat" z 9. října 1869 se pokoušel bagatelizovat jeho revoluční

význam. Marx zřejmě posílal Engelsovi jako „goeggiana" tento článek. Wilhelm Liebknecht s usnesením zásadně souhlasil. Domníval se však, že je předčasné, aby se strana k němu veřejně hlásila, poněvadž by se proletářští stoupenci jihoněmecké lidové strany mohli od Sociálně demokratické dělnické strany odštěpit. Prohlásil 29. září 1869 v „Demokratisches Wochenblatt", že každý člen strany může a má zaujmout k tomuto usnesení stanovisko, avšak že strana jím není v žádném směru vázána. Tato jeho taktika narazila ve straně na odpor. Liebknecht se brzy přesvědčil, že je zapotřebí, aby se strana k tomuto basilejskému usnesení jasně přihlásila, a začal v tomto smyslu aktivně působit.

Na rozdíl od Liebknechta byl stranický výbor pro to, aby se strana k basilejskému usnesení otevřeně přihlásila. Leonhard von Bonhorst, Wilhelm Bracke a Samuel Spier mluvili jako zástupci stranického výboru 3. října 1869 na schůzce s Marxem právě o tom, jak je možno prakticky využít v Německu basilejského usnesení, a o taktice Sociálně demokratické dělnické strany vůči rolnictvu.

25. října 1869 požádal Bonhorst dopisem Marxe, aby vyložil tuto otázku tak srozumitelně, aby mohla „sloužit jako vodítko pro agitaci mezi německým rolnictvem" (viz poznámku 434). Tento Bonhorstův dopis posílal Marx rovněž Engelsovi. — *429*, *431*.

[428] A. A. Serno-Solovjevič spáchal 16. srpna 1869 sebevraždu. Informaci o tom, že jeho literární pozůstalost připadá Michailu Bakuninovi, převzal Marx z výzvy uveřejněné v „Égalité" 1. října 1869. List žádal čtenáře o zaslání rukopisů, dopisů a jiných písemností zesnulého, aby je mohl uveřejnit a sestavit na jejich podkladě Sernův životopis. — *429*, *432*.

[429] Zřejmě odkaz na zprávu z Lyonu a Paříže, kterou Michail Bakunin přepracoval a uveřejnil v „Égalité" z 16. října 1869 v rubrice „Zprávy ze zahraničí". — *429*.

[430] Hermann Greulich, „Die Heulmaierei gegen den Basler Kongress" [„Povyk vzdychalů proti basilejskému kongresu"], „Volksstaat" ze 16. října 1869. Viz také poznámku 427. — *429*.

[431] *Zastaralým způsobem z roku 1789* nazývá Marx parcelaci konfiskovaných feudálních panství, provedenou ve Francii buržoazní revolucí. Vedla k tomu, že se v rolnické třídě vytvořila početně silná vrstva malorolnictva, odsouzená k vleklému procesu zbídačování, a odporovala cílům proletářské strany (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 280—281, a sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 441—442). — *430*.

[432] *Liga půdy a práce* (Land and Labour League) byla založena v Londýně v říjnu 1869 za účasti generální rady Internacionály. Ve výkonném výboru Ligy

bylo přes 10 členů generální rady. Program, který vypracoval Eccarius podle Marxových pokynů (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 624—629), obsahoval vedle některých všeobecně demokratických požadavků (reforma finanční a daňové soustavy, lidového vzdělání apod.) požadavek nacionalizace půdy a zkrácení pracovního dne a dále chartistické požadavky všeobecného volebního práva a zřízení zemědělských kolonií.

Marx se domníval, že by Liga mohla přispět k revolucionování anglické dělnické třídy; viděl v ní jednu z cest k vytvoření samostatné proletářské strany v Anglii. Ale už na podzim 1870 zesílil v Lize vliv buržoazních živlů a postupně ztratila s Internacionálou spojení. — *430, 443, 446, 721.*

[433] V létě a na podzim 1869 se v Irsku rozvinulo rozsáhlé hnutí za omilostnění uvězněných fenianů (viz poznámku 27). Na mnoha shromážděních byly přijímány petice k anglické vládě, v nichž se požadovalo, aby irští revolucionáři byli osvobozeni. Ministerský předseda Gladstone však tyto požadavky odmítal. 24. října 1869 se konala v Londýně masová demonstrace za feniany (podrobně je vylíčena na str. 784—785 tohoto svazku). Po této demonstraci se generální rada usnesla vypracovat na obranu žalářovaných Irů provolání k britskému lidu. Byla tím pověřena komise, jež se skládala z Marxe, Benjamina Lucrafta, Hermanna Junga a Johanna Georga Eccaria. Na Marxův návrh byl problém ukázán v širších souvislostech. V listopadu 1869 probíhala v generální radě zevrubná diskuse o postoji britské vlády k irským vězňům. Marx vystoupil v této diskusi dvakrát (viz Marx-Engels Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 630—634) a formuloval „Návrh rezoluce generální rady o politice britské vlády vůči irským vězňům" (tamtéž, str. 423—424 a tento svazek, str. 443—444). Jeho návrh přijalala generální rada 30. listopadu 1869. — *430, 736, 784.*

[434] Leonhard von Bonhorst psal 25. října 1869 Marxovi mj.: „Vy, který se už dlouho a tak důkladně přehrabujete ve všech možných statistikách, musíte také nejlépe vědět, kde *německého* rolníka nejvíc tlačí bota. Jestliže mu slíbíme příslušnou operaci, myslím si, že půjde za námi děj se co děj.

A tak si myslím (promiňte případně mně, nováčkovi), že hypotéky by k tomu určitě daly vhodnou příležitost. Právě tak zvyšování výnosnosti pozemků. Vzájemné pojištění. Umožnění konkurence s velkostatky. Školství. To všechno na státním principu." — *431.*

[435] V rozporu se soudním rozhodnutím byl 16. října 1869 stržen v Celle (Hannover) na rozkaz pruských vojenských úřadů pomník na památku hannoverských občanů, kteří padli 27. června 1866 u Langensalzy (Durynsko) v boji proti Prusku. Ministr války von Roon prohlásil k tomu v Severoněmeckém říšském sněmu: „*Prusko je vojenský stát*, vojenská správa v Celle jenom ukázala, že je tu pánem." — *432, 439.*

[436] Míní se „The Bee-Hive Newspaper" z 30. října 1869. Byl tu uveřejněn úvodník „Ministers and the fenian prisoners" [„Ministři a uvěznění feniané"], schvalující Gladstonovu politiku vůči irskému národně osvobozeneckému hnutí. — *432.*

[437] Stávka předáků v Boltonu trvala od 19. října do 4. listopadu 1869 a skončila pro dělníky porážkou. — *432.*

[438] Zřejmě jde o článek „Unser Redakteur" [„Náš redaktor"] v bostonském listě „Pionier" ze 13. října 1869; jeho autor napadal Marxův „Kapitál". — *434.*

[439] J. B. von Schweitzer využil Liebknechtova zpočátku nedůsledného stanoviska k propagování usnesení basilejského kongresu (viz poznámku 427). V říjnu 1869 obvinil v provokativním seriálu v „Social-Demokratu" eisenašské (viz poznámku 367) ze zrady dělnické třídy a vyčetl jim, že se zřekli socialistického programu a dostali se do vleku lidové strany (poznámka 105). Leonhard von Bonhorst odpověděl Schweitzerovi na jeho obvinění článkem „Der famose Diktator und eine der Braunschweiger ‚Strohpuppen' im Lichte der Baseler Beschlüsse" [„Pověstný diktátor a jedna z brunšvických ‚loutek' ve světle basilejských usnesení"], který byl uveřejněn ve „Volksstaatu" z 27. a 30. října 1869. Dokazoval tu, že lassallovský Všeobecný německý dělnický spolek jen deklaroval socialistické zásady, ale neudělal nikdy nic pro jejich uskutečnění. Schweitzerovi se nikdy nepodaří, psal Bonhorst, vydávat se za obhájce zájmů vesnického proletariátu, protože je sám podporován pruskými junkery. Útoky demokratického tisku na usnesení basilejského kongresu, poznamenal v závěru, ukazují jenom, kde probíhá hranice mezi Sociálně demokratickou dělnickou stranou a jejími souputníky z lidové strany. — *434, 436.*

[440] Leonhard von Bonhorst byl zatčen 27. října 1869 v Magdeburku. Kladlo se mu za vinu, že tam na jednom shromáždění napadl pruský vojenský systém. Byl 28 dní ve vyšetřovací vazbě a pak byl odsouzen ke 4 týdnům vězení. — *434.*

[441] 6. listopadu 1869 byl v Londýně za přítomnosti královny Viktorie slavnostně zahájen provoz na novém mostě přes Temži (Blackfriars-Bridge) a na Holbornském viaduktu. — *434.*

[442] Marx cituje v prvním dílu „Kapitálu" práci George Ensora „An inquiry concerning the population of nations: containing a refutation of Mr. Malthus's essay on population" [„Zkoumání populace u různých národů, obsahující odmítnutí pojednání pana Malthuse o populaci"], Londýn 1818 (viz Karel Marx, „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 770). — *435, 443.*

[443] Arthur O'Connor byl předákem revoluční tajné organizace United Irishmen (Spojení Irové), jejímž cílem bylo zřídit nezávislou irskou republiku. V květnu—červnu 1798 zorganizovali United Irishmen povstání proti britské nadvládě. O'Connor byl v předvečer povstání zatčen a emigroval pak v roce 1803 do Francie. Povstání bylo krutě potlačeno a Irsko ztratilo poslední zbytky nezávislosti (viz poznámku 39). — *435, 469.*

[444] Zřejmě jde o zpěvohru „La régence de Decembrostein" [„Regentství Decembrosteinu"], Paříž 1869. — *436.*

[445] Marx srovnává Ferdinanda Freiligratha s továrníkem Johannem Classen-Kappelmannem, členem kolínského magistrátu, který se v roce 1865 smutně proslavil. V červenci 1865 se podílel spolu s dalšími členy Pokrokové strany na přípravě reformní slavnosti. Když byla zakázána, obával se zatčení a odjel do Belgie. Hosté, kteří se sjeli na slavnost, našli zamčené dveře a museli se sejít na jiném místě — v zoologické zahradě. Policie však jejich shromáždění rozehnala. — *438.*

[446] Alexandre Auguste Ledru-Rollin vydal výzvu k francouzským voličům. Tato výzva, datovaná 7. listopadu 1869, vyšla 10. listopadu pod názvem „Voličům" v „Réveil". Marx naráží na to, že se Ledru-Rollin dal při prezidentských volbách 10. prosince 1848 kandidovat maloburžoazními demokraty. — *438.*

[447] Toto hlášení o událostech, k nimž došlo 17. dubna u korejského pobřeží, bylo uveřejněno v listě „Moskovskije vedomosti" z 23. září 1869. — *439.*

[448] Jeremiaha O'Donnovana Rossu, jednoho ze žalářovaných vůdců irského národně osvobozeneckého hnutí, zvolili 25. listopadu 1869 rolníci z Tipperary do anglické Dolní sněmovny. — *441, 458, 787.*

[449] Léonce de Lavergne, „The rural economy of England, Scotland and Ireland" [„Polní hospodářství v Anglii, Skotsku a v Irsku"], Edinburgh a Londýn 1855. — *442.*

[450] Report of the fourth annual Congress of the International Working Men's Association, held at Basle, in Switzerland" [„Protokol čtvrtého výročního kongresu Mezinárodního dělnického sdružení konaného v Basileji ve Švýcarsku"], Londýn [1869]. — *443, 500, 724, 746.*

[451] Projevy o politice britské vlády vůči irským vězňům, jež pronesl Marx na zasedáních generální rady 16. a 23. listopadu 1869, zaznamenal tajemník rady Johann Georg Eccarius v knize zápisů (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 630—634).

O zasedání generální rady z 16. listopadu referovaly „Reynolds's Newspaper" z 21. listopadu a „National Reformer" z 28. listopadu 1869, o zasedání z 23. listopadu se pak zmiňovaly „Reynolds's Newspaper" z 28. listopadu a „National Reformer" z 5. prosince 1869. — *443, 461, 464.*

[452] V projevu, který pronesl 7. října 1862 v Newcastle, pozdravil Gladstone Jeffersona Davise ve funkci presidenta konfederace otrokářských Jižních států, která rozpoutala americkou občanskou válku (1861—1865). Projev vyšel v listu „Times" z 9. října 1862. — *444, 513.*

[453] V prosinci 1868 vystřídala toryovskou vládu Disraeliho liberální Gladstonova vláda, Gladstonův slib, že vyřeší irskou otázku, byl jedním z demagogických hesel, jež zajistila liberálům vítězství v parlamentních volbách. V zápalu předvolebního boje kritizovala opozice v Dolní sněmovně toryovskou politiku v Irsku a přirovnávala ji k politice Viléma Dobyvatele z 11. století. — *444.*

[454] V dopise z 13. listopadu 1869 prosil Wilhelm Liebknecht Marxe a Engelse naléhavě o několik vědeckých článků. Litoval, že se nesešel s Marxem za jeho pobytu v Německu (viz poznámku 671), a psal: „Ledacos, co Ti teď připadá hodno odsouzení, bys potom posuzoval jinak." — *445.*

[455] Elisée Reclus (francouzský zeměpisec, člen Mezinárodního dělnického sdružení) pobýval v Londýně v červenci—srpnu 1869 a zúčastnil se 6. července a 17. srpna zasedání generální rady Mezinárodního dělnického sdružení. — *445, 447.*

[456] Výnos o amnestii v Rusku byl podepsán 25. května (6. června) 1868. Týkal se osob, jež byly před 1. lednem 1868 odsouzeny pro politické zločiny, a několika uvězněných cizinců, kteří byli podle tohoto carova výnosu vykázáni ze země a nesměli se do Ruska vrátit. Na základě této amnestie se vrátilo do vlasti několik Poláků odsouzených na 20 let odnětí svobody.

Spiknutí Welfů — po prusko-rakouské válce z roku 1866 ztratilo Hannoversko nezávislost a bylo začleněno do Pruska. Tehdejší hannoverský král Jiří V. chtěl dostat dynastii Welfů opět na trůn a založil na počátku roku 1867 ve Francii z hannoverských emigrantů tzv. welfskou legii. 8. dubna 1868 odsoudily pruské justiční orgány několik důstojníků, kteří se podíleli na založení legie, k desetiletému vězení. Avšak pruská vláda, aby upevnila své postavení v Hannoversku, počátkem května 1868 vojáky welfské legie amnestovala. — *446.*

[457] „*Der Volksstaat*" — orgán Sociálně demokratické dělnické strany, vycházel od 2. října 1869 do 29. září 1876 v Lipsku. Na eisenašském sjezdu (viz poznámku 367) byl „Demokratisches Wochenblatt" (poznámka 15) přejmenován na

„Volksstaat" a prohlášen za ústřední orgán strany. Tyto noviny odrážely názory revolučního směru německého dělnického hnutí. Pro svůj odvážný, revoluční postoj byly vystaveny trvale pronásledování ze strany policie a vlády. Složení redakce se v důsledku zatýkání redaktorů často měnilo; všeobecné řízení listu si však podržel Wilhelm Liebknecht. Velký vliv na charakter listu měl August Bebel, jenž vedl vydavatelství „Volksstaat".

Marx a Engels spolupracovali s listem od jeho založení. Pomáhali jeho redakci a přispívali svou kritikou k tomu, že se noviny důsledně přidržovaly své revoluční linie. Nehledě na jednotlivé slabiny a chyby byl „Volksstaat" jedním z nejlepších dělnických listů, jež vycházely v sedmdesátých letech. — *447, 487, 489, 515, 532, 567, 580.*

458 Na francouzském překladu prvního dílu „Kapitálu" začal pracovat v říjnu 1869 Charles Keller, člen pařížské sekce Mezinárodního dělnického sdružení. Poslal rukopis svého překladu Marxovi, který jej zkorigoval (viz tento svazek, str. 715). Keller se zúčastnil Pařížské komuny a emigroval po jejím pádu do Švýcarska. Svou práci nedokončil. První díl „Kapitálu" přeložil celý do francouzštiny Joseph Roy (viz poznámku 47). — *447, 470, 783.*

459 H. C. Carey, „Principles of Social Science" [„Základy sociální vědy"], Filadelfie 1868—1869. — *447, 453.*

460 David Ricardo, „On the principles of political economy, and taxation" [„Zásady politické ekonomie a zdanění"], třetí vydání, Londýn 1821. — *448.*

461 K tomu srovnej Marxův dopis Engelsovi ze 14. srpna 1851 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 27, čes. vyd. 1968, str. 356). — *451.*

462 Ve „Volksstaatu" z 10. (příloha), 13., 17. a 20. listopadu 1869 byla otištěna přednáška G. S. Schäfera, kazatele jedné svobodné náboženské obce, „O právu, jež se zrodilo s námi". — *451.*

463 Karel Marx, „Bída filosofie", Paříž a Brusel 1847; německy vyšla poprvé v roce 1885 zásluhou Karla Kautského a Eduarda Bernsteina. Překlad přehlédl a předmluvou opatřil Engels (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 186—187). — *453.*

464 Tomuto stránkování v prvním vydání prvního dílu „Kapitálu" odpovídá v českém vydání z roku 1953 str. 543 a další. — *455.*

465 Kolonizace Severní Ameriky těsně souvisela s procesem původní akumulace kapitálu. Severoamerická buržoazie překonala evropskou dokonce i v používání všech možných metod akumulace založených na hrubém násilí: hro-

madné vyhlazování Indiánů, kteří byli olupováni o svou půdu, vyhánění malých farmářů z jejich pozemků a kruté vykořisťování dělníků; nucená práce bílých a otroctví černochů — to všechno provázelo vytváření buržoazního řádu v severoamerických koloniích a pozdějších USA. — *456.*

[466] Na zasedání generální rady 23. listopadu 1869 se pokračovalo v diskusi o politice britské vlády vůči irským politickým vězňům (viz také poznámky 433 a 451). — *456.*

[467] V únoru—březnu 1867 se feniané (viz poznámku 27) pokusili o ozbrojené povstání. Anglické úřady se však o tomto záměru včas dověděly, a mohly proto celkem snadno potlačit izolované revolty v jednotlivých hrabstvích. Mnozí předáci fenianů byli zatčeni a postaveni před soud. — *458.*

[468] *Chetham Library* — nejstarší manchesterská knihovna, založená v roce 1653. Marx zde studoval spolu s Engelsem v roce 1845, za svého prvního pobytu v Anglii. — *459, 473, 577.*

[469] Podrobněji o tom viz Engelsovy „Dějiny Irska", Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 503—546, zvláště 529—532.

Brehon-Laws (irsky Dlighidh Breitheamhuin) je sbírka starého irského práva, nazývaná tak podle starých irských soudců, brehonů. Vznikala mezi 5.—16. stoletím a skládá se z právnických traktátů, které obsahují nejstarší právní obyčeje irských kmenů smíšené s prvky práva kanonického a římského, doplňované četnými pozdějšími glosami a komentáři. Brehon-Laws se zachovaly v několika rukopisech, z nichž nejstarší je ze 14. století („Senchus Mor" — „Velká kniha starých dob"), a platily až do roku 1605. V roce 1852 ustavila britská vláda komisi, kterou pověřila jejich vydáváním. První tři svazky vyšly v letech 1865, 1869 a 1873 jako „Ancient laws of Ireland" [„Staré irské zákony"]. Ve vydávání se pokračovalo až do roku 1901. — *459, 481, 491, 492, 510, 515, 554, 565, 577.*

[470] John Davies, „Historical tracts" [„Historické traktáty"], Dublin 1787. Engels zde cituje dva traktáty „A letter from Sir John Davies Knt., Attorney General of Ireland, to Robert Earl of Salisbury" [„Dopis sira Johna Daviese, vrchního státního návladního pro Irsko, hraběti Robertu Salisburskému"], 1607, a „A letter from Sir John Davies to Robert Earl of Salisbury, concerning the state of Ireland" [„Dopis sira Johna Daviese hraběti Robertu Salisburskému o situaci v Irsku"], 1610. — *459, 469, 472.*

[471] Jde o řeč Napoleona III., kterou pronesl 29. listopadu 1869 při zahájení mimořádného zasedání Zákonodárného sboru. (30. listopadu ji uveřejnil „Journal des Débats" a jiné francouzské listy), a o projevy, jež učinil Prévost-

Paradol v Edinburghu v listopadu 1869 na své cestě do Anglie (vyšly v anglickém tisku a v řadě listů francouzských, mj. v „Journal des Débats" z 16. a 18. listopadu 1869). — *460.*

[472] Marx předložil počátkem listopadu generální radě Mezinárodního dělnického sdružení k projednání dvě otázky týkající se Irska: 1. Postup anglické vlády v otázce amnestie pro Iry. 2. Stanovisko anglické dělnické třídy k irské otázce (viz tento svazek, str. 439). O diskusi k první otázce viz tento svazek str. 443—444 a 456—457. Diskuse o druhé otázce byla kvůli Marxově nemoci odložena, později se k ní generální rada už nevrátila, protože v souvislosti s propuknutím prusko-francouzské války přišly na pořad jiné úkoly. O stanovisku anglické dělnické třídy k irské otázce viz tento svazek str. 468—469, 717—719, 747—*750.* — *461.*

[473] Po porážce irského povstání z roku 1867 (viz poznámku 467) byli mnozí feniané zatčeni a postaveni před soud. V září 1867 byl v Manchesteru zorganizován útěk dvou zatčených předáků fenianů, Kelleyho a Deasyho. Tři Irové, kteří byli obviněni, že zorganizovali tento přepad, byli odsouzeni k trestu smrti; rozsudek vyvolal v Irsku a v Anglii mohutnou vlnu protestů. Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení toto hnutí podporovala. Marx chtěl dosáhnout toho, aby v národnostní otázce byla vypracována jednotná taktika proletariátu a aby se ideje proletářského internacionalismu šířily mezi anglickými dělníky, a trval na tom, aby generální rada uspořádala veřejnou diskusi o irské otázce. Byli na ni přizváni rovněž zástupci irského a anglického tisku. Diskuse začala 19. listopadu 1867. 20. listopadu 1867 schválila generální rada na mimořádném zasedání memorandum „Feniané uvěznění v Manchesteru a Mezinárodní dělnické sdružení", jehož autorem byl Marx (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 252—253). — *462.*

[474] V dopise Marxovi z 11. listopadu 1869 poznamenal Wilhelm Bracke, že zatčení Leonharda von Bonhorsta (viz poznámku 440) způsobilo výboru Sociálně demokratické dělnické strany další potíže.

Bonhorst byl tajemníkem brunšvického stranického výboru. — *463, 465.*

[475] *Habeas Corpus Act*, zákon přijatý anglickým parlamentem roku 1679, je výrazem zásady, že nikdo nesmí být vězněn bez zákonného důvodu. Podle tohoto zákona musel být každý obviněný nebo zatčený předveden v krátké lhůtě (3—20 dnů) před soud nebo propuštěn. V roce 1816 byla platnost tohoto zákona rozšířena na všechny případy nezákonného zadržení ústředními orgány. Habeas Corpus Act se však nevztahoval na obvinění z vlastizrady a mohl být usnesením parlamentu dočasně suspendován. — *464, 719.*

[476] Carl Klein a Friedrich Wilhelm Moll v dopise z 3. prosince 1869 vyložili Engelsovi hmotné a finanční obtíže Solingenského družstva pro výrobu železného a ocelového zboží (viz poznámku 339) a žádali o pomoc. Engels poznamenal na tomto dopise: „Zodpovězen 8. 2. 70, doporučeně, posláno 50 tolarů. Úroky k dobru *rezervnímu fondu* družstva." — *465, 467, 725.*

[477] 30. listopadu 1869 buržoazní republikán Jules Favre vznesl na zasedání Zákonodárného sboru dotaz k několika protizákonným činům vlády: odročení zasedání Zákonodárného sboru, zásahy úřadů do parlamentních voleb v květnu a červnu 1869 aj. Zvlášť senzační skutečnosti přineslo zasedání ze 7. prosince, na němž měly být potvrzeny plné moci pro poslance Duranda. Durandovu kandidaturu hájil a doporučoval ministr vnitra Forcade-Laroquette. Favre navrhl, aby se přezkoumaly výsledky hlasování o Durandově kandidatuře. Liberální poslanci, kteří patřili k parlamentní opozici francouzské buržoazie, k tak zvané tiers parti (třetí straně), Favra nepodporovali a zdrželi se hlasování. Favrův návrh byl zamítnut 135 hlasy proti 86. — *465.*

[478] Výzvy Ženevského ústředního výboru skupiny sekcí německého jazyka (viz poznámku 489) k podpoře Solingenského výrobního družstva vyšly ve „Vorbote", čís. 11,1868 a čís. 10,1869. — *467.*

[479] Přípitek Marxovi a Engelsovi, redaktorům „Neue Rheinische Zeitung", pronesl Carl Klein v květnu 1864 v Kolíně nad Rýnem na oslavě prvního výročí založení Všeobecného německého dělnického spolku za účasti Ferdinanda Lassalla. — *467, 725.*

[480] Srovnej zvláště Marxův článek „Nucené vystěhovalectví. — Kossuth a Mazzini. — Otázka emigrantů. — Volební korupce v Anglii. — Pan Cobden", který vyšel v „New-York Daily Tribune" na jaře 1853 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 585). — *468.*

[481] Marx doporučoval Engelsovi, aby věnoval ve své knize o dějinách Irska (viz poznámku 418) tomuto období zvláštní kapitolu. Aby Engelsovi usnadnil práci, sestavil výpisky k dějinám Irska od roku 1776 do roku 1801; jsou také podkladem myšlenek, jež Marx uvádí v tomto dopise. Engels měl v úmyslu v kapitole „Anglické panství" napsat jeden oddíl o „Povstání a unii. 1780 až 1801". — *469.*

[482] Patrně narážka na to, že císařovna Eugénie byla 9. prosince 1869 přítomna zasedání francouzského kabinetu, což vyvolalo u opozičních liberálů a v demokratických kruzích velké rozhořčení. — *470.*

[483] Dílo Giralda Cambrijského „Topographia hibernica et expugnatio hiberni-

ca" [„Místopis Irska a dobytí Irska"] (u Engelse „Hibernia expugnata") [„Dobyté Irsko"] vyšlo v roce 1867 v pátém svazku „Giraldi Cambrensis Opera". — Camdenova „Britannia" byla vydána roku 1590 ve Frankfurtu nad Mohanem; jako příloha tohoto spisu byla vytištěna jiná práce Giralda Cambrijského, nazvaná „Hiberniae et insularum Britanniae adiacentium descriptio" [„Popis Irska a přilehlých britských ostrovů"]. — *473.*

[484] První vydání knihy Roberta Kanea „The Industrial resources of Ireland" [„Průmyslové zdroje Irska"] vyšlo roku 1844, druhé 1845. — *473.*

[485] John Cannon, „History of Grant's campaign for the capture of Richmond (1864—1865)" [„Dějiny Grantova tažení za dobytí Richmondu (1864—1865)], Londýn 1869. — *474.*

[486] Když se Bakuninovi nepodařilo na basilejském kongresu (viz poznámku 336) strhnout na sebe vedení Mezinárodního dělnického sdružení, změnil taktiku a zahájil otevřený boj proti generální radě. Bakuninovi stoupenci získali většinu v redakci švýcarského týdeníku „L'Égalité". Už 6. listopadu 1869 vyšel v tomto listě úvodník, v němž byla generální rada obviněna, že porušila druhý a třetí článek stanov, podle nichž měla vydávat informační bulletin o postavení dělnictva v jednotlivých zemích. 13. listopadu vyšel druhý článek s návrhem zřídit zvláštní federální radu pro Anglii, prý proto, aby se generální radě usnadnilo plnění jejích funkcí při řízení všeobecných záležitostí Internacionály.

Dále uveřejnila „Égalité" 28. listopadu článek, který hlásal, že se členské organizace Internacionály mají zdržovat politiky. Konečně 11. prosince 1869 úvodník pod titulem „Réflexions" [„Úvahy"] ostře napadl stanovisko generální rady k irské otázce. Podobné útoky proti generální radě otiskl i list „Progrès".

O útocích listů „Égalité" a „Progrès" se poprvé jednalo na zasedání rady 14. prosince 1869. Dne 1. ledna 1870 byl schválen na mimořádném zasedání generální rady text oběžníku federální radě románského Švýcarska, který napsal Marx. Oběžník byl zaslán všem sekcím Internacionály (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 425—432). — *476, 483, 753, 756.*

[487] Toto usnesení obsahují rezoluce basilejského kongresu z 9. září 1869. Uveřejněny byly v „Report of the fourth annual Congress of the International Working Men's Association", Londýn [1869], str. 21. Srovnej také K. Marx-B. Engels, „Domnělé rozkoly v Internacionále", Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 35—79, — *476, 536.*

[488] Toto usnesení, které učinil ženevský kongres, obsahují „Stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení" ve čl. V stanov a ve čl. 2 a 3 orga-

nizačního řádu (Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 570. Marx cituje toto usnesení také na str. 426, tamtéž). — *476.*

[489] V lednu 1865 utvořila ženevská sekce Mezinárodního dělnického sdružení pro Švýcarsko ústřední výbor a v srpnu 1865 byly sekce a ústřední výbor v Ženevě rozděleny na německé a francouzské oddělení. V čele německého oddělení tzv. ústředního výboru skupiny sekcí německého jazyka stál Johann Philipp Becker. Na tento výbor bylo v lednu 1866 také dočasně převedeno vedení sekcí a členů Internacionály v Německu, Rakousku a v těch zemích, kde byli němečtí dělníci. — *477.*

[490] Engels jel koncem prosince 1869 za svou matkou do Barmenu, do Manchesteru se vrátil 6. ledna 1870. — *478.*

[491] Patrně narážka na to, že ve Francii byla utvořena 2. ledna 1870 Ollivierova liberální vláda. Tento akt Napoleona III. se v Německu pokládal za krok k urovnání vztahů mezi Francií a Severoněmeckým spolkem. *478.*

[492] Fritz Mende ve své knize „Herr J. B. von Schweitzer und die Organisation des Lassalle'schen Allg. deutschen Arbeitervereins" [„Pan J. B. von Schweitzer a organizace Lassallova Všeobecného německého dělnického spolku"], Lipsko 1869, obvinil Schweitzera, že nesplnil podmínky, které byly stanoveny při sjednocení obou lassallovských organizací (viz poznámku 358). Mende žádal Schweitzerovo vyloučení z Všeobecného německého dělnického spolku a svolání valného shromáždění ještě v roce 1869. — *479.*

[493] Kréťané a Peletejští, biblické označení cizích žoldnéřů, kteří tvořili tělesnou stráž krále Davida. Zde ve významu: kdejaký pronárod. — *479.*

[494] 10. ledna 1870 zabil princ Pierre Napoléon ve svém domě novináře Victora Noira, spolupracovníka republikánského listu „La Marseillaise". Noir se dostavil k Pierru Napoléonovi jako sekundant blanquisty Pascala Grousseta, rovněž spolupracovníka „La Marseillaise", kterého princ urazil, a byl proto Groussetem vyzván na souboj. K vraždě došlo několik dní po nastoupení liberální Ollivierovy vlády, od níž si liberální buržoazie slibovala uskutečnění mnoha reforem. Vražda způsobila v demokratických kruzích velké pobouření a v důsledku toho i vzrůst republikánského hnutí ve Francii. — *481, 492, 793.*

[495] Článek Luciena Anatola Prévosta Paradola vyšel v pondělí 17. ledna 1870 v „Journal des Débats". — *481.*

[496] Míní se řeč Johna Brighta, ministra obchodu v Gladstonově liberální vládě,

kterou pronesl 11. ledna na shromáždění v Birminghamu. Projev uveřejnily „Times" 12. ledna 1870. — *481.*

[497] Marx píše o Gercenově knize „Tjurma i ssylka" [„Žalář a vyhnanství"], kterou poprvé vydal pod pseudonymem Iskander v Londýně a Paříži v roce 1854. Později ji autor zařadil jako jednu kapitolu do svých pamětí „Былое и думы" [„O tom, co bylo"]. Do výtisku, který četl, vpisoval Engels po okrajích poznámky a německý význam ruských slov. Tento exemplář četl také Marx, když se učil rusky. — *483.*

[498] Ve svém dopise z 20. prosince 1869 žádal Wilhelm Liebknecht Engelse o dovolení, aby mohl ve „Volksstaat" otisknout jeho práci „Německá selská válka" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 357—443) a vydat ji znovu také knižně.

Jak vysvítá z Liebknechtova dopisu Engelsovi z 8. února 1870, Engels s návrhem souhlasil a byl i ochoten napsat předmluvu. Liebknecht ve svém dopise z 8. února píše: „To je skvělé, že jsi ochoten to udělat. Velmi nám to prospěje. Buď tak laskav a napiš úvod *brzy*..." Předmluva k druhému vydání (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 435—442) a pět kapitol „Německé selské války" vycházely ve „Volksstaat" od 2. dubna do 25. června 1870; v říjnu 1870 vyšel celý spis jako brožura. — *484, 487, 489, 495.*

[499] Roku 1863 vyšel třetí svazek sebraných spisů Giralda Cambrijského. První čtyři svazky vydal J. S. Brewer, poslední tři James F. Dimock. Práce „Expugnatio Hibernica" a „Topographia Hibernica" vyšly roku 1870 v pátém svazku (viz také tento svazek, str. 473). — *486, 510.*

[500] Johann Jacoby, poslanec pruského zemského sněmu, měl 20. ledna 1870 na volební schůzi v Berlíně projev o cílech dělnického hnutí. Prohlásil v něm: „Založení nejmenšího dělnického spolku bude mít pro budoucího kulturního historika větší cenu než — *bitva u Sadové.*"

Když Ludwig Kugelmann dostal zprávu o této schůzi, napsal 23. ledna Jacobymu: „Když citujete Aristotela, de Maistra, Owena, v. Gentze a Johna Stuarta Milla, proč zároveň zamlčujete jméno *Karla Marxe,* badatele, proti němuž všichni jmenovaní kromě Aristotela jsou trpaslíci, myslitele, kterého je možno právem nazývat *světovým 19. století,* jehož učení jste ‚dále nerozvinul', nýbrž jehož epochální práce, zejména ‚Manifest Komunistické strany' a ‚Kapitál' včetně historického vývoje a terminologie Vám poskytly *podstatnou náplň* Vašeho výkladu?" Jacoby odpověděl 24. ledna. Uznal nesporné Marxovy zásluhy a svoje vystoupení ospravedlňoval tím, že vykládal Marxovo učení v populární formě, a přitom že nebyl namístě „vědecký aparát". Tyto dopisy od Kugelmanna a Jacobyho poslal Marx Engelsovi. — *488, 489.*

[501] O první francouzský překlad „Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta" se pokusil v prosinci 1869 Charles Keller. Přerušil proto svůj překlad „Kapitálu" do francouzštiny (viz poznámku 458). Keller ani tento překlad nedokončil. „Osmnáctý brumaire" vycházel francouzsky teprve v lednu až listopadu 1891 v orgánu Francouzské dělnické strany „Le Socialiste" a téhož roku vyšel knižně v Lille. — *489.*

[502] *Henri Rochefort,* šéfredaktor listu „Marseillaise", byl zatčen 8. února 1870 na volební schůzi v pařížské dělnické čtvrti La Villete, neboť za svůj článek k zavraždění Victora Noira (viz poznámku 494) ve smutečním čísle „Marseillaise" byl odsouzen už 22. ledna k šesti měsícům vězení. — *491, 497.*

[503] *„Bílé blůzy"* byli nazýváni ve Francii policejní agenti, kteří nosili bílé haleny a vydávali se za dělníky. V červnu 1869 se policejní prefektura pokoušela s jejich pomocí vyprovokovat povstání pařížského proletariátu. — *491.*

[504] *Felix Holt* — hlavní hrdina románu „Felix Holt, the Radical" [„Felix Holt, radikál"] anglické spisovatelky George Eliotové.

Jak píše Marx dceři Jenny 10. června 1869 (viz tento svazek, str. 693), angličtí toryové obměnili název románu na „Felix Holt, the Rascal" [„Felix Holt, rošťák"]. — *492, 693.*

[505] List „La Cloche" uveřejnil počátkem února 1870 ze čtyřsvazkového díla P. Lanfreye „Histoire de Napoléon Ier" výňatky ze 7. kapitoly posledního svazku „Le Guet-apons de Bayonne" [„Babylónská léčka"]. — *492.*

[506] Z důvěrného dopisu Henriho Perreta Hermannovi Jungovi ze 4. ledna 1870 uvádí Marx úryvky v dopise Césaru De Paepovi z 24. ledna 1870 (viz tento svazek, str. 722—723). — *494, 496.*

[507] Dopis Eugèna Hinse z 21. ledna 1870 Powellovi Williamu Fredericku Stepneymu dal Marxovi 27. ledna 1870 Johann Georg Eccarius. — *494, 502, 722.*

[508] V „Marseillaise" z 2. února 1870 byla uveřejněna z popudu Karla Blinda noticka, v níž byl Blind označován za údajného člena někdejšího německého Národního shromáždění a za diplomatického zástupce frankfurtského parlamentu a požadovala se pro něho amnestie. Ve skutečnosti Karl Blind a Jacob Friedrich Schütz (Blind psal Schurz, poněvadž Schurz jako brigádní generál Severních států a pozdější americký ministr vnitra měl ve světě zvučnější jméno) nebyli nikdy poslanci německého Národního shromáždění. Schütz byl vyslán roku 1849 do Paříže jako „zmocněnec" bádenské vlády, aby navázal diplomatické styky s Francií, naverboval generály a obstaral munici. Blind jej doprovázel a byl ve Francii nezákonně zatčen a uvězněn. —*494.*

[509] Wilhelm Liebknecht ve svém dopise Marxovi z 8. února 1870 (viz také poznámku 498) napsal k druhému vydání Marxova „Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 137—238, a sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 398—400), že nakladatel Otto Meissner neposlal ani „Volksstaatu", ani „Zukunft" žádné oznámení, takže „*ještě před týdnem nevěděl jistě, zda kniha vyšla*".

Není nám známo, zda se Engelsův dopis Liebknechtovi zachoval. — *495, 498.*

[510] Míní se článek Alfreda Naqueta, „La révolution et la science. De la fabrication du coton poudre et de son application, soit comme poudre de guerre, soit comme poudre de mine" [„Revoluce a věda. O výrobě střelné bavlny a jejím použití buď jako střelného prachu, nebo jako trhaviny"] v „Marseillaise" z 30. ledna 1870. — *496.*

[511] *Bas-empire* — v historické literatuře označení pro byzantskou říši, které se vžilo pro upadající a rozkládající se stát vůbec. Marx a Engels ho často používali pro druhé císařství ve Francii. — *497, 644.*

[512] William Cobbett, „To the Boroughmongers" [„K čachrářům s mandáty městysů"], v „Cobbett's Weekly Register", sv. 43, čís. 8 z 24. srpna 1822. — *499.*

[513] Edward Pleydell Bouverie mluvil 10. února 1870 v Dolní sněmovně k vládnímu návrhu, aby nebyl potvrzen poslanecký mandát O'Donovana Rossy (viz poznámku 448). „Times" uveřejnily jeho řeč 11. února 1870 ve zprávě o zasedání Dolní sněmovny. — *499.*

[514] Jde o stati Sébastiena le Prêtra Vaubana „Projet d'une dîme royale" [„Návrh královského desátku"] a Pierra Le Pesanta Boisguilleberta „Dissertation sur la nature des richesses, de l'argent et des tributs" [„Pojednání o podstatě bohatství, peněz a daní"] ve sbírce „Économistes financiers du XVIIe siècle", Paříž 1843. — *499.*

[515] Ruskou sekci I. internacionály založila na jaře 1870 ve Švýcarsku skupina ruských politických emigrantů z raznočinecké demokratické mládeže, odchované idejemi revolučních demokratů Černyševského a Dobroljubova. K jejímu založení významně přispěl člen Internacionály A. A. Serno-Solovjevič, který zemřel v roce 1869. 12. března 1870 poslal výbor sekce generální radě svůj program a stanovy a v dopise pak žádal Marxe, aby zastupoval sekci v generální radě Mezinárodního dělnického sdružení. V programu sekce byly formulovány úkoly, které si sekce vytkla, takto: „1. Propagovat v Rusku všemi možnými racionálními prostředky — jejichž specifičnost a způ-

sob vyplývá přímo ze situace v zemi — ideje a zásady Mezinárodního sdružení. 2. Napomáhat zakládání sekcí Internacionály mezi ruskými dělnickými masami. 3. Pomáhat při navazování trvalých, solidárních vztahů mezi pracujícími třídami v Rusku a západní Evropě a poskytováním vzájemné pomoci přispět k co nejúspěšnějšímu dosažení jejich společného cíle — osvobození" („Narodnoje dělo", čís. 1 z 15. dubna 1870).

Ruská sekce byla přijata do Internacionály na zasedání generální rady 22. března 1870 a Marx se stal jejím zástupcem. Podporovala Marxe a Engelse v boji proti rozbíječství bakuninovců. Její členové Nikolaj Utin, Anton Trusov, Jekatěrina Bartěněva, G. Bartěněv, Jelizaveta Dmitrijeva-Tomanovskaja a Anna Korvin-Krukovskaja pracovali ve švýcarském mezinárodním dělnickém hnutí. Sekce se pokoušela navázat přímé styky s revolučním hnutím v Rusku. V roce 1872 se fakticky rozpadla. —*500*, *525*, *757*.

[516] Románské federální radě se podařilo, ještě dříve než dostala oběžník „Generální rada federální radě románského Švýcarska", prosadit, že bylo změněno složení redakce „Égalité" (viz poznámku 486). Po odchodu bakuninovců podporoval list generální radu. Zpráva „Aux sections romandes" [„Románským sekcím"] o odchodu sedmi členů redakce vyšla v „Égalité" z 8. ledna 1870. Dne 15. ledna 1870 přinesla prohlášení redaktorů samotných; byl mezi nimi podepsán také Johann Philipp Becker. — *501*, *722*.

[517] *Land Bill* — návrh zákona pro Irsko, který anglický parlament projednával v první polovině roku 1870. Jménem britské vlády ho předložil Gladstone pod záminkou pomoci irským pachtýřům. Návrh měl však tolik výhrad a omezení, že fakticky ponechával základy velkého pozemkového vlastnictví anglických landlordů v Irsku nedotčené; umožňoval, aby landlordi i nadále zvyšovali rentu a vyháněli pachtýře z půdy, kladl jen podmínku, že pachtýřům bude zaplacena jistá náhrada za meliorační práce, a stanovil k tomu určitý právní postup. Pozemkový zákon byl přijat v srpnu 1870. Landlordi ho všemožně sabotovali a pod různými záminkami porušovali. Tento zákon přispěl do značné míry k vytvoření a koncentraci velkých pachtýřských hospodářství v Irsku a ke zbídačení drobných irských pachtýřů. — *503*, *506*, *519*.

[518] Gladstonův projev, který přednesl v Dolní sněmovně 15. února 1870, byl zkráceně uveřejněn v „Times" z 16. února a v „Manchester Daily Examiner & Times" ze 17. února 1870. — *503*, *506*.

[519] *Basilejský mír* — separátní mír uzavřený 5. dubna 1795 mezi Francií a Pruskem. Uzavření smlouvy a vystoupení Pruska z první protifrancouzské koalice bylo nejen důsledkem vítězství francouzské armády, ale také důsledkem neshod mezi členy koalice, především mezi Pruskem a Rakouskem. Od uzavření míru

s Pruskem se koalice začala rozpadat. 22. července podepsalo v Basileji separátní mír s Francií také Španělsko. — *503.*

[520] Den sv. Valentina, který připadá na 14. února, oslavuje anglická mládež podle starého zvyku veselými žerty, např. hoši a děvčata si posílají navzájem anonymně psaníčka nebo pohledy. — *504.*

[521] Dopis Sigismunda Borkheima Marxovi ze 17. února 1870. — *505.*

[522] V listu „Zukunft" vyšla v letech 1869—1870 od Sigismunda Borkheima série článků „Russische Briefe" [„Ruské dopisy"]. Marx míní zřejmě dopis XI, který byl uveřejněn v „Zukunft" 22., 23. a 25. února (v příloze) a 10. března 1870 s podtitulem „Ein russischer penny-a-liner" [„Ruský pisálek"]. — *505.*

[523] Marx má na mysli Bakuninovu „Zpověď", kterou poslal roku 1851 z petropavlovské pevnosti. Kál se v ní před carem ze svých omylů a svou revoluční činnost označil za „politickou nerozvážnost". Marx cituje Engelsovi z článku, který vyšel v listu „Moskovskije vedomosti" 6. ledna 1870. — *505.*

[524] Generální rada, která měla právo řešit spory mezi jednotlivými sekcemi (viz poznámku 487), učinila 8. prosince 1870 na základě zprávy podvýboru (stálého výboru) rozhodnutí o konfliktu v Lyonu. Konflikt vznikl mezi členy staré lyonské sekce (Schettel aj.), kteří se přiklonili k levým republikánům, a skupinou bakuninovců Alberta Richarda. Generální rada odmítla všechna přednesená obvinění jako bezpodstatná a potvrdila Richarda ve funkci dopisujícího tajemníka Mezinárodního dělnického sdružení. V prohlášení generální rady k tomu se pravilo, že je nutné „vyhýbat se úzkostlivě osobnímu nepřátelství", poněvadž způsobuje rozkoly, a soustředit všechno úsilí „na brzké vítězství zásad Mezinárodního dělnického sdružení". — *506, 536.*

[525] V únoru 1870 kandidovali v Southwarku v parlamentních volbách tři kandidáti: William Carr Beresford za konzervativní stranu, George Odger za dělnictvo a Sydney Hudley Waterlow za liberální stranu. Beresford dostal 4686 hlasů, Odger 4382 a Waterlow 2966. — *506.*

[526] Míní se pamflet L. L. Sawaszkiewicze, „Tableau de l'influence de la Pologne sur les destinées de la Révolution française et de l'Empire" [„Jaký mělo Polsko vliv na osudy Francouzské revoluce a císařství"], Paříž 1848. — *507.*

[527] Tento dopis napsal Marx na rubu psaní od Borkheima z 19. února 1870. Borkheim v něm sděloval Marxovi, že zamýšlí přeložit do angličtiny práci Flerovského „Položenije rabočego klassa v Rossii" a navrhoval Marxovi, aby napsal k anglickému vydání předmluvu. — *508.*

[528] Peter Imandt psal 18. února 1870 Marxovi mimo jiné: „Pruská vláda mě dlouhá léta obtěžovala upomínkami kvůli dluhu, jehož zaplacení reklamuje bonnská universita. Jsou to poplatky, které dlužím za přednášky zapsané v Bonnu, zejména za tu nešťastnou teologii. Nakonec jsem dopisy vracel. Ale Severoněmecký spolek tu teď má konzula a ten mě docela vážně upomíná. Nevšímal jsem si toho, ale generální konzul v Londýně zatím angažoval pro spolkového kancléře pana von Bismarcka zdejšího advokáta, od něhož mohu příští týden čekat předvolání k šerifovi. Dluh činí jen 50 šilinků — ale mohou za mnou přijít z Greifswaldu ještě jiné upomínky. Přece by to byl nesmysl, abych po 22 letech ‚trpkého chlebíčka vyhnanství' musel těm pruským chrtům ještě platit. Dluh pochází z let 1844—1845, je tedy 26 let starý. Myslíš, že musím platit?" — *508.*

[529] Marx poslal 21. února 1870 Césarovi De Paepe, redaktorovi listu „L'Internationale", dopis a dokumenty, které odhalovaly ukrutnosti anglické vlády vůči zástupcům irského národně osvobozeneckého hnutí. De Paepe měl tohoto materiálu použít pro článek, uveřejnil však údaje, které mu Marx zaslal, doslovně ve dvou číslech, 27. února a 6. března 1870, pod názvem *„Anglická vláda a uvěznění feniané"* (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 443—448). — *508.*

[530] Engels zde uvádí články Napoleonova *Code civil,* jenž vstoupil v platnost roku 1804 a byl zaveden na území dobytém Francouzi v západním a jihozápadním Německu. V Porýnské provincii platil i po jejím připojení k Prusku. Článek 2265, který Engels cituje, zní: „Kdo nabude movité věci bona fide na základě zákonného právního důvodu, promlčí se vlastnictví k této věci po 10 letech, jestliže skutečný vlastník bydlí v soudním obvodu odvolacího soudu, v jehož obvodu se věc nalézá; a po 20 letech, je-li jeho bydliště mimo tento obvod." — *509.*

[531] Jde o projev Jules Favra na zasedání Zákonodárného sboru 21. února 1870, který byl uveřejněn 22. února. — *511.*

[532] Dceruška Lafarguových, která se narodila 1. ledna 1870, zemřela koncem února. — *512.*

[533] Marxův dopis, jehož první část vyšla pod titulem „Anglická vláda a uvěznění feniané" 27. února 1870 v listu „Internationale" (viz poznámku 529), uzavřela redakce slovy: „V příštím čísle uveřejníme výsledky vyšetřování *vraždy* Michaela Terberta a náš názor na velmi důležitou záležitost uvězněných fenianů. Nemusíme zdůrazňovat, že se plně ztotožňujeme s rozhořčením našeho dopisovatele nad takovým brutálním zacházením." — *512.*

[534] Článek Alfreda Talandiera „L'Irlande et le catholicisme" [„Irsko a katoli-

cismus"] proti irskému národně osvobozeneckému hnutí vyšel v „Marseillaise" 16. února 1870. Stručný obsah článku z „Daily News" vyšel v těchto novinách 18. února. Talandierův nekrolog o Alexandru Gercenovi byl uveřejněn v pařížských novinách „Démocratie" a potom v bruselské „Internationale" z 6. února 1870. — *512.*

[535] Marxova dcera Jenny uveřejnila pod pseudonymem J. Williams sérii článků k irské otázce, které vycházely v „Marseillaise" od 1. března do 24. dubna 1870. Třetí článek napsal Marx spolu s Jenny (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 635—663). Svým obsahem úzce souvisí s Marxovým článkem „Anglická vláda a uvěznění feniané" (tamtéž, str. 443—448). — *513, 521, 525, 545, 554, 556, 558, 735, 743, 750.*

[536] 15. února 1870 přijala Sněmovna reprezentantů Kongresu USA rezoluci, která žádala od předsedy informace o amerických státních občanech uvězněných v britských žalářích a obviněných z příslušnosti k fenianům. — *513.*

[537] V listu „Irishman" z 5. března 1870 byl uveřejněn v rubrice „Ir v Paříži" dopis, jehož pisatel vysoce oceňoval první článek Marxovy dcery Jenny o irské otázce, otištěný v „Marseillaise" (viz poznámku 535). — *514.*

[538] Patrně narážka na Engelsovu práci o dějinách Irska, kterou nedokončil (viz poznámku 418). — *515.*

[539] Zprávu o onemocnění matky napsal Engelsovi jeho bratr Hermann 5. března 1870. Engels obdržel dopis 8. března 1870 (viz tento svazek, str. 739). — *515.*

[540] Marx čerpal své údaje o smrti Michaela Terberta z „Irishman", který vyšel 19. února 1870 (viz také poznámky 529 a 533). — *516.*

[541] Thomas Henry Huxley měl 9. ledna 1870 v Manchesteru svou první veřejnou přednášku na téma: „Předkové a předchůdci anglického národa". Podrobnou zprávu o ní přinesl „Manchester Daily Examiner & Times" z 12. ledna 1870 pod názvem „Professor Huxley on political ethnology" [„Profesor Huxley o politické etnologii"]. — *516.*

[542] Články o „politických vězních": 9. března 1870 vyšly ve zvláštním čísle „Marseillaise" dopisy představitelů republikánského a národně osvobozeneckého hnutí ve Francii, Španělsku a jiných zemích, které byly napsány ve vězení. Mezi jinými tu byly dopisy Henri Rocheforta, Raoula Rigaulta, Jeremiah O'Donovana Rossy a Victora Noira (viz poznámku 494). O dopisu O'Donovana Rossy bylo v přehledu poznamenáno: „Dopis občana O'Donovana Rossy, feniana, poslance britského parlamentu; odsouzen k nuceným pracím, nachází se ve vězení v Newgate". — *517.*

[543] Engels poslal Marxovi dopis od Friedricha Wilhelma Molla a Carla Kleina z 28. února 1870, jímž děkovali za 50 tolarů zaslaných družstvu (viz tento svazek, str. 725—727). O svém výrobním družstvu dále psali: „Před 14 dny zde byl von Bonhorst z Brunšviku, aby si ověřil stav našeho výrobního družstva... Když se Bonhorst přesvědčil o životaschopnosti družstva a poznal, že většina jeho členů jsou opravdoví komunisté, navrhl nám, abychom vedli družstvo podle společného operativního plánu čistě komunisticky; podle tohoto návrhu toto družstvo a ta, jež by se měla nově založit, stejně jako spotřební spolky by byly řízeny a společně využívány z jedné ústředny."

O příhodě s Karlem Schapperem vyprávěl Klein: Když byli Engels a Schapper roku 1849 v Solingen, řekl prý Schapper Engelsovi: „Milý Engelsi, proč se hádáš s těmi mizery v glazé rukavičkách, vytáhni meč a utni jim hlavy!" Dále popisoval Klein, jak prý mladý Engels vyplácel každému dělníkovi stejnou mzdu „podle komunistického principu" a na námitky svého otce prý odpověděl, „že dílenští mistři mají být při svém lenošení rádi, že dostávají stejnou mzdu jako *skuteční* dělníci." — *519.*

[544] Jako dopisního papíru použil Marx listu s hlavičkou: General Council of the International Working Men's Association, 256, High Holborn, London, W. C.; na listu bylo mimoto razítko: International Working Men's Central Council London. — *521, 559, 567.*

[545] *Shamrock* (jetelový list) je národní odznak Irů, kteří v něm spatřují symbol svaté Trojice. Nosili jej na klobouc ích v den 17. března k poctě národního patrona, svatého Patricia. — *521.*

[546] Článek A. Talandiera „‚La Marseillaise' et la presse anglaise" byl uveřejněn 15. března 1870 v „Marseillaise", Obsahoval přehled článků, které vyšly 10. března 1870 v „Times" a 11. března v „Daily Telegraph" a v „Daily News". — *521.*

[547] Marx míní zasedání generální rady z 15. března 1870; pro nemoc se nemohl zúčastnit jejich zasedání od 11. ledna 1870. — *522.*

[548] Na zasedání generální rady z 15. března 1870 byl přečten program pařížských pozitivistů. Skupina v něm prohlašovala, že usiluje o sociální obnovu bez boha a krále a že se toho snaží dosáhnout propagandou pozitivistického učení. Když se Mezinárodní dělnické sdružení radilo o přihlášce pozitivistů, vystoupil Marx proti jejich přijetí a odůvodňoval to tím, že stanovy pařížských pozitivistů předpokládají výjimečné, separátní postavení, což by odporovalo stanovám Internacionály. Kromě Marxe odmítal přijetí pozitivistů i Thomas Mottershead a jiní. Eugène Dupont jako dopisující tajemník pro Francii byl pověřen, aby skupinu na tuto nesrovnalost upozornil.

Comtismus (pozitivismus) je směr v buržoazní filosofii a sociologii, jehož zakladatelem je Auguste Comte. Bojuje jak proti spekulativnímu idealismu, tak proti materialismu, uznává sice vědu v jejích praktických poznatcích, ale agnosticky popírá jejich důsledky pro materialistický světový názor. Úkolem comtismu jako buržoazní ideologie bylo upevnit kapitalistický společenský řád. — *522.*

[549] Když vyšly v „Marseillaise" tři články Marxovy dcery Jenny o tom, jak se v anglických věznicích zachází s irskými politickými vězni (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 577—587), irský poslanec v anglické Dolní sněmovně George Henry Moore vyzval 17. března 1870 vládu, aby nařídila „zevrubné, svobodné a veřejné vyšetřování". Pod tlakem veřejného mínění musel Gladstone vyslovit s vyšetřováním souhlas, ale ponechal si ve svých rukou složení vyšetřovací komise. Prohlásil, že „přejímá odpovědnost za formu vyšetřování", a tak si vyhradil právo jmenovat královskou komisi, která nebyla odpovědná parlamentu. Moorova interpelace a Gladstonova odpověď vyšly v „Times" z 18. března 1870. 19. března vyšla v „Irishman" v rubrice „Treatment of political prisoners" [„Zacházení s politickými vězni"] pod titulem „Probably inquiry" [„Jak se bude vyšetřovat"] noticka, o které se zmiňuje Engels a v níž se na rozdíl od Gladstonova prohlášení mluvilo o parlamentní komisi. — *524.*

[550] James Robert George *Graham*, britský ministr vnitra (1841—1846), nařídil roku 1844 na žádost rakouské vlády, aby anglická pošta dodávala polici k přešetření dopisy italských politických emigrantů. — *525.*

[551] Marxova *oficiální odpověď* členům ruské sekce „Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení členům výboru ruské sekce v Ženevě" vyšla 15. dubna 1870 v listu „Narodnoje dělo" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 449—450). — *525.*

[552] Johann Philipp Becker psal Hermannu Jungovi 12. března a Karlu Marxovi 13. března 1870. V dopise Jungovi ospravedlňoval Becker svůj postoj v konfliktu generální rady s „Égalité" (viz poznámky 486 a 516). Snažil prý se, aby Bakuninovým prostřednictvím byly v Itálii a ve Španělsku zakládány sekce Internacionály. Tichou propagandou prý se mu podařilo za pomoci členů ústředního výboru své sekce, kteří byli většinou členy Všeobecného německého dělnického spolku, podkopat pozvolna postavení J. B. Schweitzera. Z jeho činnosti prý Sociálně demokratická strana těžila na sjednocovacím sjezdu v Norimberku (viz poznámku 187) a na sjezdu v Eisenachu (viz poznámku 367). — *526.*

[553] 2. a 3. března uveřejnil Michail Bakunin v „Marseillaise" nekrolog, v němž

nazýval Alexandra Gercena svým přítelem a krajanem a jeho smrt označil za „nesmírnou ztrátu pro své přátele, pro dílo ruského osvobození a... pro osvobození celého lidstva". Napsal, že se s Gercenem po 30 let důvěrně stýkal, „Gercen, Ogarjov a já jsme měli jeden cíl". Nekrolog byl celý otištěn v „Progrès" z 5., 12. a 19. března 1870. — *526, 757.*

554 Jde o peníze, které v roce 1858 předal Gercenovi na propagační účely ruský statkář P. A. Bachmaťjov (takzvaný Bachmaťjovův fond). V roce 1869 na nátlak Bakunina a Ogarjova přistoupil Gercen na to, aby fond byl rozdělen na dvě části, z nichž jednu Ogarjov dal Něčajevovi. Po Gercenově smrti v roce 1870 dostal Něčajev od Ogarjova i druhou polovinu fondu. —*526, 757.*

555 Narážka na výpověď prince Pierra Napoleona Bonaparta o vraždě francouzského žurnalisty Victora Noira (viz poznámku 494). Při procesu v březnu 1870 vypověděl, že dostal od Noira pohlavek a jeho průvodce Ulric de Fonvielle prý vytáhl pistoli. — *526.*

556 *Coercion bill* (výjimečný zákon) předložil Gladstone 17. března 1870 Dolní sněmovně, která jej přijala. Zákon dovoloval dočasně zrušit ústavní záruky v Irsku, vyhlásit stav obležení a poskytnout anglickým úřadům mimořádné plné moci k potlačení irského národně osvobozeneckého hnutí.

Při rozpravě o návrhu zákona v Horní sněmovně měl Clanricarde 21. března 1870 projev. Vytýkal Gladstonově vládě příliš shovívavou politiku vůči Irsku a žádal rozhodnější opatření, aby byl znovu obnoven „sociální pořádek" v Irsku. — *527.*

557 *Omladina* — politické sdružení srbské inteligence, založené roku 1848 v Bratislavě. V roce 1866 se z něho stala politická organizace liberální srbské buržoazie se sídlem v Novém Sadu, v tehdejších Uhrách. Věnovala se kulturní a osvětové práci a žádala politickou jednotu všech srbských zemí. Proti převažujícímu liberálnímu směru, který nedbal třídního charakteru národnostní otázky, vystoupilo důsledně demokratické křídlo vedené revolučním srbským spisovatelem Svetozarem Markovićem. Marković se zúčastnil práce Mezinárodního dělnického sdružení a získal velké zásluhy o organizování dělnického hnutí.

Buršenšafty — německé studentské organizace, jež vznikly pod vlivem osvobozenecké války proti Napoleonovi a usilovaly o sjednocení Německa. — *530.*

558 Od 22. února do 28. května 1870 se v Severoněmeckém říšském sněmu debatovalo o návrhu trestního zákoníku pro Severoněmecký spolek. Během debaty odhlasoval říšský sněm 1. března zrušení trestu smrti; 15. března liberálové navrhli, aby zneucťující trest pro politické vězně byl nahrazen pevnostní vazbou. Ale byl-li politický zločin spáchán „z pohnutek nízkých a nečest-

ných", připouštěl se dále trest v káznici. Říšský sněm přijal tento návrh a dával tak vládě možnost, aby věznila politické delikventy v káznicích. Debata o trestním zákoníku skončila 25. května, když 23. května byl na žádost vlády zachován i trest smrti. — *532.*

559 Wilhelm Liebknecht se vyslovil v dopise Engelsovi z 5. dubna 1870 s uznáním a souhlasně o jeho předmluvě k druhému vydání „Německé selské války". Liebknecht sdělil Engelsovi, že chce uveřejnit svou dřívější přednášku o usnesení basilejského kongresu k otázce půdy (viz poznámku 427 a 439) a že zamýšlí odejít do Berlína, aby tam založil nový deník. — *532, 534.*

560 Sigismund Borkheim napsal ve svém dopise z 8. dubna 1870 Marxovi, že se Liebknecht na Marxe zlobí. Borkheim cituje doslova z Liebknechtova dopisu: „Vyhubuj Marxovi, že se vůbec neozývá. Každý musí být spasen podle své fazóny, a že já o cestách k politickému nebo komunistickému spasení nesmýšlím tak jako Marx, to opravdu není důvod, aby mě považoval za darebáka nebo blbce. Udělal jsem, co jsem mohl, a basta!" — *534, 539.*

561 Karl Pfänder byl 1. listopadu 1864 zvolen do generální rady a byl jejím členem až do roku 1867. 18. ledna 1870 byl zvolen znovu, avšak až do 12. dubna 1870 se práce generální rady nezúčastnil. — *534.*

562 Po reorganizaci redakce „Égalité" (viz poznámky 486 a 516) zajistili si bakuninovci ve snaze dobýt zpět ztracené pozice formální většinu hlasů na řádném sjezdu Románské federace v La Chaux-de-Fonds, který se konal 4.—6. dubna 1870.

Na denním pořadu sjezdu bylo stanovisko dělnické třídy k politickému boji. Proti ženevským sekcím propagovali bakuninovci naprostou neúčast v politickém boji a odvolávali se přitom na zfalšovaný text francouzských stanov. Na Bakuninovo naléhání zahájil sjezd svou práci přijímáním nově vytvořených sekcí do Románské federace. Ostrý boj se rozpoutal o přijetí sekce, kterou založil Bakunin v Ženevě v červnu 1869 jako „Alianci socialistické demokracie. Ústřední sekce", která byla fakticky vedoucím orgánem tajné Mezinárodní aliance socialistické demokracie, a o přijetí bakuninovské sekce v La Chaux-de-Fonde. Bakuninovu rozbíječskou činnost demaskoval Nikolaj Utin, člen vedení ruské sekce v Ženevě. Došlo k rozkolu: ženevští delegáti a ostatní stoupenci generální rady pokračovali samostatně v práci. Zpráva o rozkolu v La Chaux-de-Fonds, o níž se Marx zmiňuje, vyšla v „Égalité" z 9. dubna 1870.

Stoupenci Aliance si přisvojili název románského sjezdu, zvolili nový federální výbor a přeložili své sídlo do La Chaux-de-Fonds. Tak se v románském Švýcarsku utvořily dva federální výbory: v Ženevě a v La Chaux-de-Fonds. Bakuninovci začali vydávat vlastní noviny „La Solidarité", které za redakce

Jamese Guillauma vycházely od 11. dubna 1870 do 12. května 1871, nejdříve v Neuchâtelu, pak v Ženevě a nahrazovaly „Le Progrès".

7. dubna 1870 poslali zástupci románského federálního výboru a stoupenci Aliance generální radě dopis podepsaný F. Robertem, sekretářem federálního výboru v La Chaux-de-Fonds, a žádali ji, aby v rozkolu učinila rozhodnutí. Generální rada pověřila 12. dubna Hermanna Junga, aby shromáždil doklady, a projednala je na zasedáních v dubnu a květnu. 29. června 1870 přijala generální rada rezoluci navrženou Marxem, podle níž byly starému ženevskému federálnímu výboru ponechány jeho funkce, a bakuninovskému výboru doporučila, aby přijal nový název (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 474). — *535*, *545*, *757*.

563 Ruský překlad prvního dílu „Kapitálu" chtěl vydat petrohradský nakladatel N. Poljakov. Jeho jménem se 18. září 1868 obrátil na Marxe N. F. Danielson (viz poznámku 211). S překladem započal koncem roku 1869 Michail Bakunin, ale po dlouhých průtazích tuto práci odmítl. Počátkem roku 1870 přeložil German Lopatin kapitoly 2—5 prvního německého vydání I. dílu, jemuž odpovídají kapitoly II—VI druhého vydání. Avšak Lopatin odešel koncem roku 1870 do Ruska, aby připravil útěk N. G. Černyševského ze Sibiře, a překlad dokončil Danielson asi v říjnu 1871. První ruské vydání prvního dílu „Kapitálu", které bylo zároveň prvním cizojazyčným vydáním v cizině, vyšlo 27. března (8. dubna) 1872 v Petrohradě.

Pověsti o konfiskaci ruského překladu „Kapitálu", o kterých se Marx doslechl, neodpovídaly skutečnosti. — *536*, *640*.

564 V letech 1845—1847 bylo Irsko postiženo hladomorem způsobeným neúrodou brambor a velkým vývozem zemědělských plodin. Podle údajů z roku 1851 zemřelo v Irsku v letech 1841—1851 hladem nebo v důsledku násilného vyhánění malých pachtýřů z půdy přes milión osob a asi 1 milión obyvatel se vystěhoval. — *536*.

565 Viz Karel Marx, „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 735—752. — *536*.

566 *Freeholders* (svobodníci), nezávislí statkáři, kteří dostávali kus půdy odměnou za vojenské služby, později do pachtu. Pro freeholdery byl stanoven nižší volební census. K volbám byli připuštěni, jestliže měli úplně nezávislé pozemkové vlastnictví. Volební census byl stanoven na 40 šilinků (2 libry št.) ročního výnosu. V roce 1829 byl tento majetkový census zvýšen na pětinásobek a čtyřicetišilinkoví freeholdeři ztratili volební právo. V třicátých a čtyřicátých letech jejich hospodářství neustále upadala a jejich pozemků se zmocňovali landlordi. — *537*, *541*.

567 Od 18. do 23. září 1865 se konal v Hannoveru kongres přírodovědců, vědců

a lékařů. Na jednom zasedání vystoupil Franz Eilhard Schulze proti Darwinově teorii. — *538.*

[568] Podle chudinských zákonů, které existovaly v Anglii od 16. století, vybírala se v každé farnosti zvláštní *chudinská daň.* Farní obvody měly na starosti péči o své chudé, mezi nimi se rozlišovali práce neschopní, které je třeba podporovat, a práce schopní, které je třeba zaměstnávat. 14. srpna 1834 byl v Anglii přijat nový chudinský zákon, který zaváděl nově přikazování chudých do pracovních domů, kde se s nimi zacházelo jako v káznici. Mezi lidem se jim říkalo „bastily chudých". — *541.*

[569] Narážka na přípravu a provedení plebiscitu z 8. května 1870 vládou druhého císařství. Napoleon III. jím chtěl upevnit svou otřesenou pozici. 20. dubna uveřejnila vláda text ústavy, která byla kompromisem mezi autoritativním a parlamentním zřízením. Pak byl 23. dubna vydán dekret, podle něhož měl lid možnost odpovědět v plebiscitu na tyto otázky: „Schvaluje lid liberální reformy, které císař od roku 1860 za součinnosti nejvyšších státních orgánů včlenil do ústavy, a potvrzuje usnesení senátu z 20. dubna 1870?" Otázka byla formulována tak, že kladné zodpovězení znamenalo úplné schválení celého politického systému druhého císařství. Asi 3,5 miliónu občanů se vyslovilo fakticky proti císařství (asi 1,9 miliónu se zdrželo hlasování, kolem 1,6 miliónu hlasovalo proti). Velká část hlasů proti pocházela od francouzských vojáků, pouze v Paříži odpovědělo při hlasování 46 000 vojáků „ne". — *542, 564, 569, 571.*

[570] Míní se „přímé lidové zákonodárství" ve švýcarských kantonech (viz poznámku 291). Tak např. 6. února 1870 se v kantonu Tessin konalo referendum (všeobecné lidové hlasování) o reorganizaci kantonální správy (územní rozdělení, zastoupení v kantonální radě atd.); 20. února se v curyšském kantonu konalo referendum o návrhu daňového zákona atd. V ženevském kantonu existuje také *lidové veto,* tj. dodatečné odvolání zákona. O odvolání se hlasuje na žádost 2500 občanů, podanou do 30 dnů po vyhlášení zákona. — *542.*

[571] Marx poslal Engelsovi dopis Henriho Perreta Hermannu Jungovi z 15. dubna 1870. Perret v něm podává podrobnou zprávu o rozkolu na románském sjezdu v La Chaux-de-Fonds (viz poznámku 562) a o ilegální činnosti bakuninovců ve švýcarských sekcích Mezinárodního dělnického sdružení. — *545.*

[572] „*Statuts pour le Fédération des Sections Romandes adoptés par le Congrès Romand, tenu à Genève... les 2,3 et 4 janvier 1869*" [„Stanovy federace románských sekcí přijaté románským sjezdem, jenž se konal v Ženevě... 2,3. a 4. ledna 1869"]. — *547.*

[573] Narážka na vystoupení Françoise Dupleixe, který na sjezdu v La Chaux-de-Fonds (viz poznámku 562) polemizoval s ateismem Bakuninových stoupenců a prohlásil, že dělníci si nepřejí, aby byla napadána otázka jejich víry. — *548.*

[574] Wilhelm Liebknecht uveřejnil ve „Volksstaat" z 16. a 20. dubna 1870 první část Bakuninových „Dopisů o revolučním hnutí v Rusku". — *550, 553, 578.*

[575] Gustave Flourens, „Histoire de l'homme. Cours d'histoire naturelle des corps organisés au Collège de France" [„Dějiny člověka. Přednášky o přírodopisu organismů na Collège de France"], Paříž 1863. — *551.*

[576] Na svém zasedání 12. dubna 1870 pověřila generální rada Marxe a Eugèna Duponta, aby sepsali protest proti odsouzení účastníků březnové stávky v roce 1870 ve Schneiderových ocelárnách v Creusotu. Poněvadž však koncem dubna nastalo masové pronásledování členů Mezinárodního dělnického sdružení, upustila generální rada od tohoto protestního provolání a vydala místo toho leták „Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o pronásledování členů francouzských sekcí" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 465—466). — *551.*

[577] O komisi pro vydání starých irských zákonů a pořádků viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 529—530. — *555, 577.*

[578] První ruské vydání „Manifestu Komunistické strany" vyšlo roku 1869 v Ženevě. Přeložil jej Bakunin, který na několika místech text zkomolil. Nedostatky prvního vydání odstranil Plechanovův překlad, vydaný v Ženevě roku 1882. — *556.*

[579] Ve svém dopise z 27. dubna 1870 psal Wilhelm Liebknecht Engelsovi: „Že je Prusko jediným vážným protivníkem v Německu — to se ukázalo roku 1849, kdy Rakousko bylo ochromeno a Prusko bylo nuceno převzít celou práci se stanným právem. V roce 1866 se to projevilo ještě o něco výrazněji. Avšak v tom se shodujeme: rozcházím se s Tebou jen v tom, že pokládám za *nevýhodu*, že se Prusku anexe podařily, a to proto za nevýhodu, že, jediného vážného protivníka' vidím raději *slabého* než silného. A proti tomuto Prusku postavit do boje i hannoverský partikularismus jsem nepokládal a nepokládám za chybu — naopak." — *558.*

[580] Dne 3. května 1870 dávala Francouzská sekce v Londýně banket na počest Gustava Flourense, který uprchl z Francie, protože mu tam hrozilo zatčení. Zprávu o tomto banketu rozšířily tiskové agentury Havas a Reuter ve Francii, Německu a jiných zemích, vyšla také 5. května 1870 v „Journal des Débats". Pravilo se v ní, že se banket konal za předsednictví „pana Le Lubeze, předsedy

Mezinárodního sdružení". Avšak Victor P. Le Lubez byl už v roce 1866 vyloučen z Mezinárodního dělnického sdružení pro pomluvy. 10. května 1870 schválila generální rada „Návrh rezoluce generální rady o ‚Francouzské federální sekci v Londýně'" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 469). Distancovala se v ní veřejně od provokatérské činnosti Francouzské sekce. — *559.*

581 Marx charakterizuje *Společnost 10. prosince* ve svém díle „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8. čes. vyd. 1960, str. 189—192). — *560, 583, 584.*

582 Během příprav a konání plebiscitu ve Francii (viz poznámku 569) začalo koncem dubna v celé zemi zatýkání socialistů. Byli obviněni z příslušnosti k Mezinárodnímu dělnickému sdružení a z „účasti" na spiknutí proti Napoleonovi III., které inscenoval pařížský policejní prefekt. 5. května 1870 uveřejnil „Journal officiel" obžalobu, v níž prokurátor druhého císařství Grandperret obvinil z účasti na tomto vykonstruovaném spiknutí četné osoby, mezi nimi Gustava Flourense. Téhož dne uveřejnil „Gaulois" zprávu, že prý Flourens, který se zdržuje v Anglii, je stíhán anglickou policií a že se musí skrývat. — *560, 582, 797.*

583 *Conspiracy Bill (Alien Bill)* — návrh zákona o spiknutích (jinak o cizincích) předložil Palmerston Dolní sněmovně po atentátu italského revolucionáře Felice Orsiniho na Napoleona III. v únoru 1858, údajně na nátlak francouzské vlády, která obviňovala Anglii, že poskytuje azyl politickým zločincům. Podle tohoto návrhu měl být postaven před anglický soud a přísně potrestán každý Angličan nebo cizinec, který připravoval nebo činil úklady proti životu nějaké osoby v Anglii nebo v jiné zemi. Na nátlak širokého protestního hnutí byl tento návrh zákona Dolní sněmovnou zamítnut; Palmerston musel odstoupit. — *561.*

584 *Pařížská federace* Mezinárodního dělnického sdružení byla založena 18. dubna 1870 na všeobecném shromáždění sekcí Internacionály v Paříži za předsednictví Louise Eugèna Varlina a za přítomnosti 1200—1300 členů, kteří schválili stanovy. Federace však nemohla vyvíjet dále činnost, poněvadž koncem dubna 1870 v souvislosti s plebiscitem (viz poznámku 569) došlo ve Francii k pronásledování a zatýkání členů Internacionály. — *562.*

585 Míní se programový článek nové redakce „Kolokolu" „K russkoj publike ot redakcii" [„Redakce k ruské veřejnosti"], který vyšel 2. dubna 1870. — *562.*

586 V dopise Marxovi z 3. května 1870 děkoval Sigismund Borkheim za zaslaný román „Harry Lorrequer" od Charlese Levera a psal, že se musel zasmát jen

některým kouskům. Prosil Marxe, aby mu poslal „jinou podobnou knihu". — *562, 565.*

[587] Parafráze na Falstaffova slova (viz Shakespeare, „Král Jindřich IV.", 2. jednání, 4. scéna). — *562.*

[588] Jedná se o román Fredericka Marryata „Peter Simple" [„Petr Prosťáček"]. Českou obdobou této postavy je hloupý Honza. — *562.*

[589] Od 2. dubna 1870 otiskoval „Volksstaat", jehož odpovědným redaktorem byl Wilhelm Liebknecht, Engelsovu práci „Německá selská válka". Při otiskování druhé kapitoly došlo k závažnému nedopatření: 4. května vyšel konec kapitoly, předchozí stránka však byla omylem vynechána a otištěna teprve 7. května. Redakční vysvětlení znělo: „Pokračování uveřejněné v dnešním čísle patří *na počátek* části, kterou přineslo poslední číslo. K tomuto nepříjemnému nedopatření došlo proto, že nebyl přítomen náš metér, který láme stránky."

Liebknechtova poznámka o Hegelovi, o níž se Engels zmiňuje, vyšla ve „Volksstaatu" 30. dubna 1870. — *565.*

[590] Ve svém dopise ze 7. května 1870 děkuje Wilhelm Liebknecht Marxovi za dopis, o němž nám není známo, kde je uložen. Liebknecht se omlouval, že Otto Meissnerovi nenapsal pro nával stranické práce. Žádal Marxe, aby vyřídil Engelsovi pozvání na stuttgartský sjezd Sociálně demokratické dělnické strany ve dnech 4.—7. června 1870. — *567, 570, 572, 577.*

[591] Na basilejském kongresu bylo usneseno, aby se kongres Mezinárodního dělnického sdružení konal roku 1870 v Paříži. Ale splnění tohoto usnesení bylo znemožněno zostřenou perzekucí demokratického hnutí v Paříži a zatčením četných členů francouzských sekcí Internacionály (viz poznámku 582). Proto psal Wilhelm Liebknecht Marxovi 7. května 1870: „V Paříži se kongres nemůže konat. Já a **Bebel zveme generální radu, aby svolala kongres do Německa, do Mohuče nebo Mannheimu.**" 9. května 1870 poslal oficiální pozvání Wilhelm Bracke jménem výboru strany. 17. května 1870 se generální rada jednomyslně usnesla přeložit kongres do Mohuče. Ale kongres se nekonal, protože vypukla prusko-francouzská válka. — *567, 572, 575.*

[592] Přesné názvy uvedených děl znějí: Roderico O'Flaherty, „Ogygia: seu, rerum hibernicarum chronologia", Londini 1685; „Rerum Hibernicarum Scriptores (veteres)", Buckinghamiae 1814—1826, vydal C. O'Conor; J. Ware, „Inquiries concerning Ireland, and its antiquities", Dublin 1705; J. Ware, „Two books of the writers of Ireland", Dublin 1704. — *573.*

[593] Michail Bakunin, „Redaktoram ‚Kolokola‘ “; v „Kolokolu“ z 9. dubna 1870. — *573.*

[594] „*Ulsterské anály*“ („Annales Ultonienses“) sepsali různí kronikáři 15. až 17. století a zachycují události od poloviny 5. století; Charles O'Conor je uveřejnil ve čtvrtém svazku své sbírky „Rerum Hibernicarum Scriptores“.

„*Anály 4 mistrů*“ („Annales IV Magistrorum“) — byly sepsány v letech 1632 až 1636 v klášteře Donegal čtyřmi mnichy. První díl „Análů“ vyšel ve třetím svazku sbírky Charlese O'Conora. Úplné „Anály 4 mistrů“ vydal roku 1856 John O'Donovan s anglickým překladem („Annala Rioghachta Eireann. Annals of the Kingdom of Ireland, by the Four Masters, from the earliest period to the year 1616“). Viz také Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 527. — *576.*

[595] Charles Vallancey, „A grammar of the iberno-celtic, or irish language“, druhé vydání, Dublin 1782. — *576.*

[596] Odkaz na „The genealogies, tribes, and customs of Hy-Fiachrach, commonly called O'Dowdas Country. With a translation and notes... by John O'Donovan“, Dublin 1844, a „The tribes and customs of Hy-Many, commonly called O'Kelly's country... With a translation and notes... by John O'Donovan“, Dublin 1843. — *576.*

[597] V Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931, a v Sočiněnijach K. Marxa i F. Engelsa, 1. vyd., sv. XXIV, byl tento dopis mylně datován 16. března 1870. — *578.*

[598] V dopise z 11. května 1870 Marxovi vysvětluje Wilhelm Liebknecht, jak vznikla jeho poznámka o Hegelovi a jak se vloudily ostatní chyby do přetisku Engelsovy „Německé selské války“ ve „Volksstaat“ (viz poznámku 589). Slíbil, že v novinách uveřejní dodatečné vysvětlení, že poznámky jsou redakční a ne Engelsovy. Ale zvláštní Engelsovo prohlášení že nepokládá za nutné otiskovat (viz tento svazek, str. 565). — *578.*

[599] 16. března 1870 uveřejnil „Volksstaat“ článek Sigismunda Borkheima „Něčajevův dopis“. Byl podepsán „Autor ‚Ruských dopisů‘ v berlínské ‚Zukunft‘ “. Pod tímto názvem vycházela v roce 1869—1870 v „Zukunft“ série Borkheimových článků „Ruské dopisy“ (viz poznámku 522).

14. května uveřejnila redakce „Volksstaatu“ začátek odpovědi Sergeje Něčajeva, o níž se zmiňuje Marx ve svém dopise Engelsovi. — *578, 580.*

[600] Engels navštívil Marxe v Londýně koncem prosince 1869 cestou do Německa. — *581.*

[601] Marx poslal Engelsovi anonymní článek „Řádění německých komunistů" z amerických novin „Der Pionier" z 27. dubna 1870. Tyto noviny vydávali němečtí maloburžoazní demokratičtí emigranti v New Yorku, šéfredaktorem byl Karl Heinzen. Autora článku zřejmě znepokojovaly úspěchy nově založené Sociálně demokratické dělnické strany a jejího orgánu „Volksstaat". Pomlouval Marxe, Engelse, Wilhelma Liebknechta a Johanna Georga Eccaria a proti komunistům vyzvedával „německou revoluční demokracii". Aby „podepřel" své stanovisko, uváděl velkou řadu „spolehlivých" faktů z činnosti Marxe, Engelse, Wilhelma Wolffa a ostatních členů Svazu komunistů za revoluce 1848—1849 i z období emigrace. O Ferdinandovi Lassallovi se říkalo v článku, že v roce 1849 v Kolíně nad Rýnem učinil všechny přípravy k povstání, ale že ho Marx podvedl, neboť slíbil, že připraví podobné povstání v Düsseldorfu a ostatních městech, ale nic prý nepodnikl.

Heinekem nazývá Marx Karla Heinzena podle dolnoněmecké lidové písně „Henneke Knecht", která paroduje tak zvanou hrubiánskou literaturu 16. století. Tuto přezdívku mu dal poprvé v roce 1847 ve své práci „Moralizující kritika a kritizující morálka" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 299—327). Srovnával tu Heinzenovu činnost s postavami z této literatury. — *582*, *584*.

[602] Z dolní polovice dopisu je kus utržen, takže na první straně (vpravo) lze přečíst jen tato slova: „stále ještě, kde roku 1850" a pod tím: „budou. Ale". Na druhé straně chybí podpis. — *584*.

[603] Marx a jeho dcera Eleanor byli v Manchesteru na návštěvě u Engelse od 23. května asi do 22. června 1870. — *585*, *762*.

[604] Ve svém dopise z 29. června 1870 naléhal Ludwig Kugelmann znovu na Marxe, aby s ním jel do Karlových Varů. Důtklivě ho upozorňoval, že jeho zdravotní stav nutně vyžaduje lázeňské léčení. — *586*.

[605] Dojmy ze své návštěvy u Marxe vylíčil German Lopatin v ruském dopise Lavrovovi z 6. července 1870: „Jel jsem tam tedy a navštívil Marxe, a nijak toho nelituji, neboť tato známost je jednou z nejmilejších, jakou jsem kdy navázal.

Nejdříve jsem se obával, že nebudu mít dost látky k rozhovoru s takovou kapacitou, pak jsem si v duchu nebyl jistý, jakou řečí kromě posunčiny se s ním budu moci domluvit. Všechny moje obavy se rozptýlily jako bezdůvodné: při obou mých návštěvách (poslední trvala 10 hodin) nevázla zábava ani minutu. Marx mluví francouzsky, bůhvíjak, tj. má špatnou výslovnost a hovoří dost pomalu, takže mu výborně rozumím...

Za druhé se u slavných lidí vždy obávám upjatého přijetí. Zase jedno pří-

jemné zklamání! Nemohu říci, že jsem se dočkal *milého* přijetí, to by bylo málo: jeho chování bylo nakonec spíš *srdečné* než milé. Jeho paní mi ale prohlásila, že by to pokládala za urážku, kdybych přijel do Londýna a ubytoval se v hotelu: v jejich domě že je pro mne vždycky připraven pokoj; ‚nikdo Vás nebude obtěžovat: můžete si celý den chodit, kde chcete, a přijít k nám jen na noc. — Kromě toho vezměte na vědomí, že pro vás, dokud se nenaučíte dostatečně anglicky, abyste úsporně hospodařil, budete mít u nás vždycky prostřeno' — atd. To je všechno přece velmi roztomilé, co říkáš?

Dnes jsem od něho dostal ‚Narodnoje dělo', nové číslo, a vřele napsanou poznámku k posledním zprávám o procesu proti pařížským soudruhům. Závěrem se ptá, nemá-li mi najít místo účetního v některé londýnské účtárně?" Lopatin pak citoval francouzsky Marxovo doporučení: „Povolání překladatele je strašné, obchodní povolání by Vám dalo víc možností. Víc příležitostí použít volný čas na studium a propagandu..."

Není nám známo, kde se Marxův dopis Lopatinovi nachází. — *586.*

606 „Ancient laws and institutes of Wales." S anglickým překladem waleského textu. První svazek, 1841, str. 87—89. — *590.*

607 Od 22. června do 5. července 1870 se konal třetí proces proti příslušníkům pařížské sekce Mezinárodního dělnického sdružení, kteří byli zatčeni francouzskou policií v předvečer plebiscitu (viz poznámku 569 a 582). Obvinění ze spiknutí bylo vyvráceno, ale obžalovaní byli odsouzeni pro svou příslušnost k Internacionále. — *594.*

608 13. prosince 1867 sdělil Carl Siebel Engelsovi, že „sám napsal a poslal do Barmenu noticku", totiž recenzi o prvním dílu „Kapitálu". Vyšla v „Barmer Zeitung" ze 6. prosince 1867 podepsaná značkou S. K svému dopisu Engelsovi z 20. prosince 1867 přiložil Siebel výstřižek své noticky. — *599.*

609 V dopise Engelsovi z 13. prosince 1867 se Carl Siebel ptá, zda Marxovi a Engelsovi záleží na „Kölnische Zeitung" a zda by se neměl prostřednictvím Otty Meissnera pokusit uveřejnit v těchto novinách kritiku o prvním dílu „Kapitálu". 20. prosince 1867 napsal o tom Siebel Engelsovi ještě jednou s tím, že jako autor recenze by přicházel v úvahu spolupracovník „Kölnische Zeitung" Ernst von Eynern. Siebel se nabízel, že napíše Meissnerovi a sdělí mu, jak by měl Eynernovi napsat; k dopisu Engelsovi přiložil návrh Meissnerova dopisu Eynernovi, v němž se praví, že „každá kritika — i velmi ostře nepřátelská", je vítána. — *599.*

610 V tomto dopise odpovídá Marx na dopis Ludwiga Kugelmanna z 3. ledna 1868. Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 4, 1901—1902.

Český překlad Marxových „Dopisů Kugelmannovi" vyšel poprvé v roce 1936 v Knihovně Levé fronty a přinesl úplné znění dopisů, s poznámkami a přílohami podle anglického vydání dopisů z roku 1934, pořízeného Institutem Marxe-Engelse-Lenina v Moskvě. — *601.*

611 Ludwig Kugelmann poslal Marxově rodině k vánocům bystu Jupitera, o níž za Marxovy návštěvy v Hannoveru v dubnu až květnu 1867 usoudil, že se podobá Marxovi (viz též Marx-Engels, Spisy, sv. 31, čes. vyd. 1970, str. 687). — *601.*

612 První slova z básně Georga Weertha „Kein schöner Ding ist auf der Welt, als seine Feinde zu beissen", uveřejněné v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 114—116 z 12.—14. října 1848. Česky v „Písních a satirách", Praha 1952. — *601.*

613 Hegelovy poznámky o frenologii viz G. W. F. Hegel, Werke, sv. 2, „Phänomenologie des Geistes", 2. vyd., Berlín 1841, str. 235—254. — *602.*

614 Ve svém dopise ze 17.—18. ledna 1868 ohlásil Ludwig Kugelmann Marxovi návštěvu mladého hannoverského bankéře Carla Coppela. — *603.*

615 V dopise ze 17.—18. ledna 1868 psal Ludwig Kugelmann Marxovi, že ho navštívil pan Kertbény, který mluví o všem a o kdekom. Kugelmann se ptal Marxe, zde Kertbénye zná, a prosil ho o radu, jak se má ke Kertbényovi chovat (viz také poznámku 46). — *603.*

616 Úryvek z tohoto citátu ze „Saturday Review" uvádí Marx v doslovu ke druhému vydání prvního dílu „Kapitálu", které vyšlo roku 1872 (viz Karel Marx, „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953 str. 27, poznámka 2). — *604.*

617 Autobiografické údaje, které Marx přiložil k tomuto dopisu, se zachovaly v kopii pořízené Kugelmannem. — *604.*

618 Myslí se přednášky, které měl Marx v druhé polovině prosince 1847 v Německém dělnickém spolku v Bruselu. Srovnej k tomu rukopis „Mzda" (Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 545—567) a sérii článků „Námezdní práce a kapitál", která vycházela v roce 1849 v „Neue Rheinische Zeitung" (tamtéž, str. 400—430). — *605.*

619 Obě tyto řeči viz v Marx-Engels, Spisy, sv. 6. čes. vyd. 1959, str. 236—247 a 254—271. — *605.*

620 Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 6, 1901—1902. — *609, 611.*

[621] Dopis Ludwiga Kugelmanna Marxovi z 13. března 1868. — *609.*

[622] Zde a výše cituje Marx první německé vydání prvního dílu „Kapitálu" (viz čes. vyd., 1953,díl I, str. 290—291 a 584). — *610.*

[623] Volby do parlamentu v Anglii v listopadu 1868 se konaly na základě zákona o volební reformě z roku 1867. Touto reformou získali všichni majitelé domů a nájemníci, kteří platili určitou daň, volební právo (household suffrage). Počet voličů se tak zvýšil téměř dvojnásobně. Přesto zůstaly asi dvě třetiny všech dospělých osob mužského pohlaví (všichni, kteří platili roční nájemné pod 10 liber št. nebo neměli svůj vlastní byt) bez volebního práva. Rovněž ženy neměly volební právo. Zákon se nevztahoval na Skotsko a Irsko.

Během voleb vystoupil Gladstone s mnohoslibným prohlášením, že vyřeší irskou otázku, která se novým rozmachem revolučního hnutí v Irsku obzvlášť přiostřila. Někteří předáci anglického dělnictva (George Odger, William R. Cremer, Howel aj.) podlehli vlivu buržoazní propagandy a podporovali při volbách stanovisko liberálů v irské otázce. — *611.*

[624] Ve svém dopise Marxovi ze 3. dubna 1868 blahopřál Freiligrath ke sňatku Laury Marxové s Paulem Lafarguem, dále obšírně děkoval za výtisk prvního dílu „Kapitálu" a prosil Marxe, aby se mu do knihy příležitostně podepsal. Kromě toho obsahoval dopis ještě toto hodnocení „Kapitálu": „Takovou knihu je třeba studovat, a proto snad nebude mít zrovna překotný a halasný úspěch, zato však její účinek bude v skrytu o to hlubší a trvalejší. Vím, že v Porýní jsou mnozí mladí obchodníci a továrníci knihou nadšeni. V těchto kruzích splní svůj vlastní účel — pro učence bude mimoto nepostradatelná jako pramen." — *612.*

[625] Gustav Struve a Gustav Rasch, „Zwölf Streiter der Revolution" [„Dvanáct borců revoluce"], Berlín 1867, str. 59—61. — *612.*

[626] Marx napsal Freiligrathovi 20. července 1867 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 31, čes. vyd. 1970, str. 637). Freiligrath odpověděl téhož dne krátkým dopisem. — *612.*

[627] Úryvek z tohoto dopisu vyšel v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 7, 1901 až 1902. — *616, 620, 623, 628, 640, 649.*

[628] V dopise z 20. května 1868 potvrzuje Joseph Dietzgen, že dostal Marxův dopis z 9. května 1868. V dalším dopise z 22. května (3. června) 1868 píše Marxovi: „... ‚Dialektiku'..., kterou, jak jste mi laskavě sdělil, hodláte potom" [tj. po dokončení „Kapitálu"] „napsat..." O osm let později uveřejňuje Dietzgen ve „Volkstaat" z 9. ledna 1876 článek „Sozialdemokratische Philo-

sophie" [„Sociálně demokratická filosofie"], v němž uvádí citát, převzatý pravděpodobně z Marxova dopisu z 9. května 1868. — *618.*

629 Obsáhlá recenze od Friedricha Schnacka (podepsaná E. F. S.) o prvním dílu „Kapitálu" vycházela v „Elberfelder Zeitung" 17., 20., 23., 25. a 27. června a z 2. a 3. července 1868. — *620, 621.*

630 Engelsovy recenze o prvním dílu „Kapitálu" vyšly anonymně mimo jiné v „Zukunft", „Beobachter", „Staatsanzeiger für Württemberg", příloha „Gewerbeblatt aus Württemberg" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 239—241, 259—261 a 262—264) a ve „Frankfurter Zeitung und Handelsblatt" (tuto recenzi se dosud nepodařilo objevit). — *621.*

631 Jde o recenzi, která byla napsána na popud Otty Meissnera; vyšla anonymně v hamburské „Börsenhalle" ze 14. února 1868. — *621.*

632 Ludwig Kugelmann přiložil k svému dopisu z 9. července 1868 některé recenze o prvním dílu „Kapitálu", které vyšly v německém tisku. — *623.*

633 Vulgární názory francouzského ekonoma Frédérika Bastiata a jeho německých následovníků kritizoval Marx v doslovu k druhému německému vydání (1872) prvního dílu „Kapitálu" a na různých místech tohoto díla (viz Karel Marx, „Kapitál", čes. vyd. 1953). — *623.*

634 O vulgárních ekonomech viz Karel Marx, „Teorie o nadhodnotě" (čtvrtý díl „Kapitálu"), část třetí, čes. vyd, 1968, str. 439—525. — *623.*

635 David Ricardo, „On the Principles of Political Economy, and taxation" [„Zásady politické ekonomie a zdanění"], kap. I, „On Value" [„Hodnota"], 3. vyd., Londýn 1821, str. 1—52. — *624.*

636 Ve svém dopise z 9. července 1868 se ptá Ludwig Kugelmann Marxe, co si myslí o tom, že by se Schweitzerova recenze prvního dílu „Kapitálu" v „Social-Demokratu" (viz poznámku 84) dala vytisknout jako brožura.

Dále Kugelmann sděluje, že se mu konečně podařilo „otisknout v ‚Hannoverscher Courier' ze 4. t. m. znovu" článek ze „Staatsanzeiger für Württemberg" (Engelsovu recenzi prvního dílu „Kapitálu"). Dal si udělat 25 separátních otisků tohoto článku a ptá se Marxe, má-li o několik z nich zájem.

Dále Kugelmann píše — podnětem byla zřejmě Schnackova recenze prvního dílu „Kapitálu" v „Elberfelder Zeitung" (viz poznámku 629) —, jak rád zas jednou uslyšel o Schnackovi, kterého poznal při společné práci v revolučním roce 1848, a ptá se Marxe na jeho adresu, protože by s ním chtěl znovu navázat spojení. — *625.*

[637] Ludwig Kugelmann prosil Marxe v dopise z 2. srpna 1868 o materiální podporu pro stávkující tkalce v Lindenu u Hannoveru. Psal: „Dělníci zdejší strojní tkalcovny, v počtu asi 1000, vstoupili už před několika dny do naprosto spravedlivé stávky. Při asi čtrnáctihodinové pracovní době 3 tolary týdenní mzdy. — Je to zde první případ větší stávky a na jejím úspěchu velice záleží. Všeobecný německý dělnický spolek se už věci ujímá (má tu 1000 členů), neboť i v něm se už projevuje silná tendence připojit se k Mezinárodnímu dělnickému sdružení, proto by mělo pro Německo *velký význam*, kdyby se z Anglie mohlo pro stávkující dělníky strojní tkalcovny něco udělat. — *Morální* dojem na obou stranách by byl šokující."

Kugelmannova žádost se projednávala na zasedání generální rady Internacionály 4. srpna 1868. — *628.*

[638] *„Klid je první povinností občana"* — proslulý výrok z provolání, jímž se berlínský guvernér hrabě Schulenburg-Kehnert obrátil 17. října 1806 (po porážce u Jeny) k berlínskému obyvatelstvu. — *628.*

[639] K tomuto dopisu byla přiložena „Výzva k německým dělníkům v Londýně", kterou napsal jménem Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně Friedrich Lessner. Výzva byla vydána k chystanému kongresu Mezinárodního dělnického sdružení v Bruselu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 612—613). — *630.*

[640] Rukopis tohoto dopisu se nepodařilo objevit. Cituje jej však Friedrich Lessner ve svých vzpomínkách „Vor 1848 und nachher" [„Před rokem 1848 a po něm"], které vycházely v „Deutsche Worte", Vídeň [1898]. V Lessnerově knize je Marxův dopis chybně datován 10. srpna 1868. — *631.*

[641] Ve svém dopise z 8. září 1868 informoval Lessner Marxe podrobně o průběhu bruselského kongresu Mezinárodního dělnického sdružení. — *631.*

[642] Míní se sjezd Svazu německých dělnických spolků od 5. do 7. září 1868 v Norimberku (viz poznámku 187) a sjezd Lassallova Všeobecného německého dělnického spolku od 26. do 29. září 1869 v Berlíně (viz poznámku 191). — *631.*

[643] *Poznámka o Marxově literárně politické činnosti* byla použita v předmluvě k ruskému vydání prvního dílu „Kapitálu" (viz poznámku 563). — *637.*

[644] *In partibus infidelium* (v zemi nevěřících) — jen podle jména, titulární; přídomek katolických světících biskupů, kteří nemohou vykonávat svůj úřad, poněvadž jejich diecéze jsou v zemích ovládaných nekatolíky. (Srovnej poznámku 190 a str. 186 v tomto svazku). — *641.*

[645] Ludwig Büchner, „Sechs Vorlesungen über die Darwin'sche Theorie von der Verwandlung der Arten", druhé vydání, Lipsko 1868. — *642.*

[646] Agitace Franze Hermanna Schulze-Delitzsche, jednoho z vůdců pokrokové strany, pro zakládání družstev a úvěrových spolků z vlastních prostředků dělníků, byla pokusem odvést dělníky od revolučního třídního boje. Schulze-Delitzsch hlásal harmonii zájmů kapitalistů a dělníků a tvrdil, že zakládáním družstev je možno zlepšit postavení dělnické třídy v rámci kapitalismu a zachránit řemeslníky před úpadkem. — *644.*

[647] Volební požadavky chartistů byly shrnuty v *Lidové chartě* (People's Charter). Byly to tyto požadavky: 1. všeobecné volební právo (pro muže nad 21 let), 2. každoroční volby do parlamentu, 3. tajné hlasování, 4. vyrovnání volebních obvodů, 5. odstranění majetkového censu pro kandidáty do parlamentních voleb, 6. diety pro členy parlamentu. — *644.*

[648] *Koaliční zákon* — Marx naráží na nový živnostenský řád, který přiznával dělníkům právo na sdružování (tzv. koaliční) a na stávku. Byl schválen Severoněmeckým říšským sněmem 29. května 1868. — *645.*

[649] V dopise Hermannu Jungovi z října 1868 protestovali členové francouzské sekce Mezinárodního dělnického sdružení v Londýně (viz poznámku 132) Alexandre Besson a Victor P. Le Lubez proti rozhodnutí bruselského kongresu, aby byl vyloučen z Mezinárodního dělnického sdružení Pierre Vésinier pro pomluvy (viz poznámku 133 a 186.) V tomto dopise byli osobně napadáni členové generální rady Hermann Jung a Eugène Dupont. Jak vyplývá z Jungova dopisu Marxovi z 19. října 1868, zamýšlel Jung vystoupit na shromáždění Francouzské sekce, aby vyvrátil pomluvy šířené o Mezinárodním dělnickém sdružení. — *648.*

[650] Dopis Ludwiga Kugelmanna Marxovi z 24. října 1868. — *649.*

[651] Plná moc generální rady pro Augusta Vogta je přeložena podle opisu, který Meyer napsal na svůj opis Marxova dopisu Jessupovi z 28. října 1868. — *650.*

[652] Tento dopis je přeložen podle opisu, který pořídil Sigfrid Meyer. — *652.*

[653] Byro stálého ústředního výboru Ligy míru a svobody vydalo 22. září 1868 důvěrnou zprávu. Vyšla jako leták s podpisem Gustava Vogta, předsedy byra a redaktora týdeníku Ligy míru a svobody „Les États-Unis d'Europe" [„Spojené státy Evropy"]. Ve zprávě se Liga vyzývala, aby „se stala pravým politickým obhájcem velkých ekonomických a sociálních zájmů a zásad,

které teď tak vítězně rozvíjí a rozšiřuje *velké Mezinárodní dělnické sdružení Evropy a Ameriky*". — *654.*

[654] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 12, 1901—1902. — *655, 665.*

[655] Myslí se článek blanquisty G. Tridona „La Commune révolutionnaire de Paris", uveřejněný v „Cigale", čís. 29, z 19. července 1868. — *657.*

[656] Tyto texty jsou Marxovy koncepty odpovědi firmě Asher & Co. Foreign Booksellers & Publishers, která žádala Marxe dopisem z 12. prosince 1868, aby jí poradil, kde se dá opatřit spis „Pan Vogt" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 421—728). O dalším osudu Marxovy odpovědi nám není nic známo. — *660.*

[657] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v časopise „Deutsche Revue", ročník 46, sv. II, 1921. — *661, 684, 705.*

[658] Na zasedání generální rady Mezinárodního dělnického sdružení z 5. ledna 1869 se projednávaly stávkové boje bavlnářských dělníků v Rouenu a stávka v Basileji (viz poznámky 281 a 287). — *663.*

[659] W. Shakespeare, „Král Jindřich IV.", 2. část, 3. jednání, 2. scéna. — *667.*

[660] Narážka na Beeslyho článek „Catiline as a party leader" [„Katilina jako vůdce strany"] ve „Fortnightly Review", sv. I z 15. května — 1. srpna 1865. Autor líčí v tomto článku Katilinu jako revolucionáře. — *668.*

[661] Marx má zřejmě na mysli francouzský list „Le Peuple", o němž se zmiňuje Vermorel ve své knize; byl to proudhonovský orgán, který vycházel v Paříži v letech 1848—1850. Zpočátku vycházel pod názvem „Le Représentant du Peuple" a od září 1848 do 13. července 1849 jako „Le Peuple"; jeho redaktorem byl Pierre Joseph Proudhon. — *668.*

[662] Jak vyplývá z dopisu, který poslal paní Jenny Marxové v prosinci 1868, jednal Paul Lafargue se spisovatelkou Clémence Auguste Royerovou o překladu prvního dílu „Kapitálu" do francouzštiny. Jednání skončilo bezvýsledně, protože Marx se musel od slečny Royerové jako překladatelky distancovat vzhledem k jejím buržoazním názorům. K francouzskému překladu „Kapitálu" viz také poznámky 47 a 458. — *668.*

[663] Kongres Ligy míru a svobody (viz poznámku 31) v Bernu se konal 23. září 1868. — *669.*

[664] Jde o prospekt na vydávání francouzského týdeníku „La Renaissance": „Pour paraître le 24 février 1869. ‚La Renaissance', Journal politique hebdomadaire" [„Aby vyšla 24. února 1869. ‚La Renaissance', politický týdeník"] (viz poznámku 303 a tento svazek str. 669). — *671.*

[665] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 13, 1901—1902. — *672, 682, 717, 728.*

[666] Parafráze verše z Müllnerova dramatu „Die Schuld" [„Vina"], 2. jednání, 5. scéna: „...snad Oerindur mi vysvětlí, v čem tato obojakost tkví". — *672.*

[667] „*L'Union Libérale*" — koalice buržoazních republikánů, orleanistů a části legitimistů, zakládající se na společné opozici proti císařství při volbách do Zákonodárného sboru v roce 1863. Ve volební kampani roku 1869 měl být tento Liberální svaz obnoven. Pokus se však nezdařil, protože mezi stranami, které v roce 1863 tvořily koalici, existovaly nyní názorové rozdíly. Umírnění buržoazní republikáni (Jules Favre, Jules Simon) se v roce 1869 vyslovili pro svazek s monarchisty a podporovali kandidaturu orleanisty Jules Armanda Dufaura, jenž však nebyl zvolen. — *673.*

[668] Eleanor Marxové se v rodině říkalo škádlivě Koko podle čínského prince. — *680.*

[669] Narážka na původ Paula Lafargua. Narodil se v Santiago de Cuba. Babička z otcovy strany byla mulatka, babička z matčiny strany Indiánka.— *681, 735.*

[670] Marx tím odpovídal na dopis ze 4. března 1869, v němž ho Ludwig Kugelmann žádal, aby mu doporučil literaturu o vlivu Ruska v evropských zemích.

Od třicátých let uveřejňoval anglický politik a publicista David Urquhart různé diplomatické materiály a práce o zahraniční politice. Byly vydávány v knihách a brožurách a vycházely také v periodických publikacích, jež Urquhart redigoval, jako třeba v časopise „The Portfolio" a v novinách „The Morning Advertiser" a „The Free Press", jež byla v roce 1866 přejmenována na „The Diplomatic Review". — *682.*

[671] 10. září 1869 odjel Marx s dcerou Jenny do Německa navštívit Ludwiga Kugelmanna (viz tento svazek, str. 419). V Hannoveru se zdrželi do 7. října. Na zpáteční cestě se zastavili 8. a 9. října v Hamburku, kde se Marx sešel s nakladatelem Ottou Meissnerem. — *682, 699, 704, 710, 714, 781, 790.*

[672] Jde o krveprolití, jímž se belgické úřady vypořádaly s dělníky (na jaře 1868

v Charleroi a v dubnu 1869 v Seraingu a Frameries) (viz poznámky 97 a 348). — *683.*

673 Roku 1868 byla v Německu zavedena jednotná soustava měr a vah. — *684.*

674 Tento dopis je napsán na čtvrté straně dopisu Marxovy dcery Eleanor sestře Jenny. — *691.*

675 Eleanor Marxová byla od 27. března do 19. května 1869 na návštěvě v Paříži u Laury a Paula Lafarguových a potom jela s Marxem k Engelsovi do Manchesteru (viz poznámku 355). — *691.*

676 Marx pravděpodobně myslí sbor andělů z Goethova „Fausta", I. díl, 1. obraz. — *693.*

677 Článek T. H. Huxleyho „The scientific aspects of positivism" [„Vědecké aspekty pozitivismu"] vyšel ve „Fortnightly Review" z 1. června 1867. — *694.*

678 Marx tu poukazuje na druhou část dlouhé recenze knihy Williama Thomase Thorntona „On labour, its wrongful claims and rightful dues, its actual present and possible future" [„O práci, jejích neoprávněných požadavcích a oprávněných nárocích, o jejím současném stavu a možné budoucnosti"], Londýn 1869. Recenzi napsal John Stuart Mill pod názvem „Thornton on labour and its claims" [„Thornton o práci a jejích požadavcích"]. — *694.*

679 Ludwig Kugelmann psal Marxovi 2. června 1869: „Ihned, jakmile jsem dostal Váš dopis, psal jsem, aniž jsem se o Vás ovšem zmiňoval, Meissnerovi, že už celé měsíce agituji pro ‚18. brumaire' a že už se mi po něm stýská. — Odpověděl, že Vám právě poslal první arch ke korektuře a že brožura vyjde za 14 dní." — *704.*

680 Ludwig Kugelmann navrhl Marxovi 6. července 1869 po rozhovoru s redaktorem „Zukunft" Guido Weissem, aby Engelsův životopis „Karel Marx" byl uveřejněn v tomto listě (viz také poznámku 158). — *704, 709.*

681 Hermann Jung oznámil generální radě na zasedání 17. srpna 1869, že Spojený svaz tesařů a truhlářů hodlá vyslat delegáta na basilejský kongres (viz poznámku 336). Marx žádal Junga, aby se zúčastnil schůze svazu, na níž se mělo rozhodnout o tom, kdo bude svaz na kongresu zastupovat. Za delegáta byl zvolen Robert Applegarth, generální tajemník svazu a člen generální rady. — *711.*

682 26. září 1869 bylo prostřední Marxově dceři Laure Lafarguové 24 let. „Ka-

kadu" (podle jména módního krejčího v jednom starém románě) a „Ptáčátko" byly její rodinné přezdívky. — *712.*

683 Z německé středověké lidové písně (kolem roku 1200). — *712.*

684 Paul Lafargue informoval Marxe v dopise psaném po 14. září 1869 o zasedání generální rady Mezinárodního dělnického sdružení dne 14. září 1869; bylo to první zasedání rady po basilejském kongresu. — *713.*

685 Jde o francouzský překlad II. kapitoly I. dílu „Kapitálu", který překladatel Charles Keller poslal 16. října 1869 Marxovi k prohlédnutí (viz poznámku 458). — *715.*

686 Čtvrtá kapitola I. dílu „Kapitálu" v německém vydání odpovídá kapitole IV, V a VI vydání francouzského. Marx se obával, že tato kapitola ve své původní podobě nebude francouzskému čtenáři dost přístupná. — *715.*

687 V říjnu 1641, v předvečer anglické buržoazní revoluce, vypuklo v Irsku národní povstání, jež vedlo málem k tomu, že se větší část ostrova úplně odtrhla od Anglie. Povstání potlačil Oliver Cromwell v letech 1649—1652. „Pacifikace" Irska proběhla neobyčejně krutě a končila hromadným vyvlastňováním půdy ve prospěch nových pánů, anglických landlordů. To posílilo pozice buržoazních velkostatkářů v Anglii a připravilo půdu pro obnovení monarchie z roku 1660. — *719.*

688 Na zasedání pruského zemského sněmu učinil ministr vnitra hrabě von Eulenburg prohlášení, v němž se postavil za protiprávní čin pruské vojenské správy v Celle (viz poznámku 435). — *719.*

689 V dopise z 21. října 1869 žádal Ludwig Kugelmann Marxe o adresu Eduarda Reicha, jemuž chtěl poslat první díl „Kapitálu". Reichovu knihu „Ueber die Entartung des Menschen. Ihre Ursachen und ihre Verhütung" [„O degeneraci člověka, její příčiny a jak jí zamezit"], Erlangen 1866, daroval Kugelmann Marxovi za jeho pobytu v Německu v září—říjnu 1869. Předmluva k ní byla datována: Gotha 5. května 1868. — *719.*

690 5. ledna 1870 se Marx jako člen delegace generální rady účastnil pohřbu člena generální rady Roberta Shawa, který zemřel 31. prosince 1869. Nekrolog napsal Marx z pověření generální rady a byl otištěn v belgickém listu „L'Internationale", čís. 52 z 16. ledna 1870 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 433—434). — *720.*

691 Tato zpráva bruselskému výboru nebyla, pokud je nám známo, dosud nalezena. — *720.*

692 Odpověď belgické federální radě, kterou Marx napsal jako dočasný dopisující tajemník pro Belgii, odeslal de Paepovi spolu s oběžníkem „Generální rada federální radě románského Švýcarska" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 425—432) a Shawovým nekrologem (viz poznámku 690). — *720.*

693 *Land ligue* (pozemková liga) — v červenci 1869 byla založena pod záštitou Johna Stuarta Milla Land Tenure Reform Association (Společnost pro reformu pozemkové držby). — *721.*

694 Marx měl v úmyslu uveřejnit Proces oběhu kapitálu (kniha druhá) a Celkový proces kapitalistické výroby (kniha třetí) jako druhý díl „Kapitálu", kdežto třetí díl (kniha čtvrtá) měl pojednávat o dějinách teorie. Druhou a třetí knihu vydal později Engels jako druhý a třetí díl. O pozemkovém vlastnictví a pozemkové rentě se pojednává v třetím dílu, kniha třetí, druhá část, oddíl šestý (Karel Marx, „Kapitál", díl III-2, čes. vyd. 1956, str. 161—361). — *721.*

695 Ve své odpovědi z 1. února 1870 uvedl César De Paepe 11 titulů prací o pozemkovém vlastnictví, které vyšly v Belgii. — *721.*

696 Oficiální dopis i osobní list Henri Perreta Hermannu Jungovi byly datovány 4. ledna 1870. — *722.*

697 V pozdějším dopise Hermannu Jungovi z 15. dubna 1870 se Henri Perret tímto případem zabývá podrobněji. Otec Jamesse Guillauma byl sekretářem státní rady v Neuchâtelu a podepsal Martinaudovi mandát. — *723.*

698 Část tohoto dopisu byla poprvé otištěna v ruském překladu v časopise „Borba klassov", čís. 5, ročník 1931. — *725.*

699 Zmínka o revolučních událostech v květnu 1849 v Elberfeldu (viz o tom Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 511—513). Revoluční události popisuje Engels podrobně ve své stati „Německá kampaň za říšskou ústavu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 133 a další). — *725.*

700 Franciszek Duchiński vyložil svou teorii, že ruský národ je mongolského původu, ve svých pracích z let 1854 až 1861, mezi jinými také v knize „Les origines slaves. Pologne et Ruthénie" [„Původ Slovanů. Polsko a Malorusko"], Paříž 1861. Henri Martin rozvádí tuto teorii ve své práci „La Russie et

l'Europe" [„Rusko a Evropa"], která vyšla v Paříži 1866 a kterou přeložil do němčiny Gottfried Kinkel 1869. — *729.*

[701] Podle smlouvy z 30. března 1867 odstoupilo Rusko Spojeným státům území v Severní Americe (Aljašku) za 7 200 000 dolarů (tj. 11 miliónů rublů podle tehdejšího kursu). — *730.*

[702] Tento dopis je odpovědí na Colletův dopis z 20. ledna 1870, v němž prosil Marxe, aby mu sdělil podrobnosti o ruské železniční půjčce. Když byl tento dopis publikován v Marx-Engels, Sočiněnija (sv. XXIX, str. 442—443), byl jako adresát mylně označen Urquhart, kterému Collet zmíněný Marxův dopis poslal se svým přípisem. — *731.*

[703] Obligace ruské železniční půjčky na sumu 12 miliónů liber šterlinků dal Rothschild do prodeje v Paříži 27. ledna 1870. — *731.*

[704] Tento dopis, z něhož se pokud známo dochovala jen první stránka, je odpovědí na dopis Petera Imandta z 18. února 1870 (viz také tento svazek, str. 508 a 509). — *733.*

[705] Lafargue popisoval v dopise Marxovi z ledna 1870 průběh večerní společnosti u francouzského maloburžoazního socialisty Jules Antoina Moilina, kde se mluvilo o plánech sociálních reforem. — *736.*

[706] *Hlavní centrum* (Head Centre) se ve struktuře fenianského bratrství jmenoval vedoucí tajné organizace fenianů. — *736.*

[707] Wilhelm Bracke uvádí ve své knize „Der Braunschweiger Ausschuss der socialdemokratischen Arbeiter-Partei in Lötzen und vor dem Gericht" [„Brunšvický výbor Sociálně demokratické dělnické strany v Lötzenu a před soudem"], že dopis, jehož výtah uveřejňuje, byl napsán na dopisním papíře generální rady s hlavičkou „General Council of the International Working Men's Association, 256. High Holborn, London. W. C." Není známo, kde se Marxův rukopis nachází. — *741.*

[708] Výbor Sociálně demokratické dělnické strany ve smyslu usnesení eisenašského sjezdu pečoval všemožně o to, aby se příslušníci strany stali individuálními členy Mezinárodního dělnického sdružení a aby se tak strana organizačně přimkla k Internacionále, přestože jí spolkový zákon nedovoloval účast v mezinárodních organizacích. Wilhelm Bracke v dodatku k dopisu výboru ze 17. března 1870 (viz poznámku 735) poznamenal, že objednal před delším časem u Johanna Georga Eccaria 3000 členských legitimací Internacionály, které potřebuje pro své příslušníky. Poněvadž objednávka nebyla dosud vy-

řízena, chtěl dát natisknout legitimace sám výbor. Jakmile Marx obdržel tento dopis, poslal ihned požadované legitimace Leonhardu von Bonhorstovi, který byl sekretářem stranického výboru. — *741.*

[709] Leonhard von Bonhorst, tajemník výboru Sociálně demokratické dělnické strany, podal Marxovi 21. února 1870 pokladní zprávu strany za rok 1869. V průvodním dopise mj. psal: „Výbor nesmí opomenout, aby Vám s účetní zprávou za uplynulý rok vyjádřil svůj dík za všechnu pomoc, kterou jste straně tak vydatně poskytovali. Z účetní zprávy však zároveň velmi jasně poznáte, jak nutně strana tuto pomoc potřebovala, a učiníte si obraz, v jaké kritické situaci právě jsme."

17. března 1870 poslal Bonhorst Marxovi přes Sigismunda Borkheima pokladní zprávu a informoval ho o obtížné finanční situaci strany. Borkheim dal dopis Marxovi 21. března 1870. — *741.*

[710] Tento dopis je přeložen podle opisu pořízeného neznámou osobou. Je napsán na dopisním papíru s hlavičkou generální rady „General Council of the International Working Men's Association, 256, High Holborn, London, W. C." — *742.*

[711] Ludwig Kugelmann žádal Marxe ve svém dopise z 21. března 1870, aby mu obratem sdělil, zda by jeho dceři Jenny způsobilo radost, kdyby dostala k narozeninám pěkné vydání Goethových sebraných děl.

Our illustrious J. Williams — náš věhlasný J. Williams. — *743.*

[712] Zřejmě narážka na anekdotu, kterou Marx vyprávěl na návštěvě u Kugelmannových, o mladíkovi, který stále naříkal: „Ach, kdybych se byl místo té latiny učil francouzsky!" Gertruda Kugelmannová připomněla tento výrok ve svém dopise rodině Marxově z 21. března 1870. Celý odstavec adresovaný paní Kugelmannové napsal Marx francouzsky. — *743.*

[713] Marx jako dopisující tajemník pro Německo poslal ve svém dopise Ludwigu Kugelmannovi z 28. března 1870 „Důvěrné sdělení". Sdělení napsal Marx pro výbor německé Sociálně demokratické dělnické strany (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 451—463). — *744.*

[714] Úryvek tohoto dopisu byl poprvé otištěn v „Die Neue Zeit", ročník 25, sv. 2, Stuttgart 1906—1907. — *745.*

[715] V zimě 1869—1870 se mohl Marx pro těžké onemocnění zúčastnit jen tří zasedání generální rady, 14. prosince, 4. ledna a 15. března. Generální rada se na návrh Benjamina Lucrafta usnesla 29. března „tlumočit Marxovi při jeho vleklé chorobě účast a lítost". Toto usnesení vyřídil Marxovi Johann Georg Eccarius 4. dubna 1870. — *745.*

[716] Friedrich Lessner psal Marxovi 6. dubna 1870 o návrhu, předneseném na zasedání generální rady, aby byla založena finanční komise, „aby tajemník (Eccarius), který si opět hrozně naříkal, nemusel stále mluvit o svém honorování". — *746.*

[717] Sigfrid Meyer poslal Marxovi svůj dopis pro Johanna Georga Eccaria z 26. března 1870. Ponechal na jeho uvážení, zda jej odešle. — *746.*

[718] V adrese „Svaz newyorských německých dělníků pařížským dělníkům" pozdravili F. Carl a F. Jubitz revoluční elán pařížských dělníků. Nazvali pařížský proletariát avantgardou svobody a rovnosti na cestě sociální revoluce. — *746.*

[719] *Absentisté* (absentees nebo absenters) — angličtí velkostatkáři, kteří své bezpracné důchody z irských statků, na nichž se většinou nezdržovali, prohýřili v Anglii. — *748.*

[720] Paul-Laurent je literární pseudonym Paula Lafargua. Marx jej používá jako oslovení pro Paula i Lauru, protože se skládá z křestních jmen obou manželů. — *751.*

[721] Na Marxův návrh pověřila generální rada 12. dubna 1870 Henriho Verleta funkcí dopisovatele Mezinárodního dělnického sdružení ve Francii. — *751, 753.*

[722] 19. dubna odpověděl Paul Lafargue Marxovi, že není možné otisknout stanovy v „Libre pensée", protože list je registrován jako čistě literární časopis. Lafarguovi se však přesto podařilo opravený text stanov otisknout; stalo se tak v Paříži po 20. dubnu 1870. Překlad pořídil Lafargue. Protože ve Francii zesílil policejní útlak, bylo nutno s vydáním stanov spěchat a Lafargue nestačil poslat Marxovi korekturu. V červnu 1870 byl Lafarguův překlad uveřejněn podruhé v publikaci „Procès de l'Association Internationale des travailleurs. Première et deuxième commission du Bureau de Paris." Druhé vydání. Paříž, červen 1870. — *751.*

[723] Marx píše o článku H. Verleta „Force et matière" v „Libre pensée", čís. 13 z 16. dubna 1870. V tomto článku byla vysoce hodnocena Büchnerova kniha „Kraft und Stoff", jejíž desáté vydání vyšlo roku 1869 v Lipsku. — *751.*

[724] Marx má na mysli článek Paula Lafargua o knize A. Ranca „Le roman d'une conspiration" v „La Libre pensée", čís. 13 z 16. dubna 1870. — *752.*

[725] V dopise z 18. dubna 1870 informoval Paul Lafargue Marxe o tom, že v Paříži byla založena federální rada Mezinárodního dělnického sdružení (viz po-

známku 584) a psal: „Mohl bych se dát jmenovat členem federální rady prostřednictvím některé sekce, ale myslím, že by bylo lepší, kdybych vystupoval jako zástupce generální rady. Buďte tak laskav a dejte mě příští úterý jmenovat zástupcem generální rady v pařížské sekci.“ 17. května 1870 byl Lafargue vzhledem k zatýkání v Paříži jmenován zvláštním dopisovatelem generální rady. — *753.*

[726] Ve své odpovědi z 29. dubna 1870 Paul Lafargue Marxovi oznamoval: „Bakunin se prostřednictvím svého přítele Robina pokoušel zanést tuto otázku“ (rozštěpení na kongresu románského Švýcarska v La Chaux-de-Fonds; viz poznámku 562) „ihned do pařížské federace. Řekl jsem Robinovi, že to se rozhodně netýká pařížské sekce, nýbrž generální rady, že nejedná správně, když federaci uvádí ve zmatek stálými spory, a že musí vyčkat rozhodnutí generální rady, než zde něco podnikne.“

Laura Lafarguová v odpovědi Marxovi sdělovala, že Marxovo upozornění na Robinovu rozkolnickou činnost bylo postoupeno Frankelovi. — *753.*

[727] Jde o rezoluce, které Bakunin předložil na kongresu Ligy míru a svobody v Bernu roku 1868 v souvislosti s projednáváním návrhu programu Ligy. Na kongresu Bakunin hájil svoje návrhy v několika vystoupeních. Jeho projevy, stejně jako prohlášení Bakunina a jeho stoupenců o vystoupení z Ligy byly uveřejněny 1. prosince 1868 v Gercenově listu „Kolokol“, čís. 14—15 (viz také poznámku 282). — *753.*

[728] Heinrich Heine píše v „Lutetii“ o Victoru Hugovi: „...je egoista, a abych řekl něco ještě horšího, je hugoista.“ — *753.*

[729] Saint-Simonovi stoupenci koncem dvacátých let 19. století popularizovali a rozvíjeli jeho učení. Požadavek zrušení dědického práva vytyčil Saint Amand Bazard ve své knize „Saint-Simonovo učení“ (viz „Doctrine de Saint-Simon. Première année. Exposition. 1829“. Paris 1830, str. 143—169). — *754.*

[730] V programu Mezinárodní aliance socialistické demokracie se praví: „l'égalisation politique, économique et sociale des classes“ („politické, ekonomické a sociální vyrovnání tříd“). — *754.*

[731] Generální rada dala otázku dědického práva na pořad jednání basilejského kongresu Internacionály (viz poznámku 336). Za příprav na kongres proběhla v létě 1869 v generální radě diskuse o této otázce a 3. srpna rada schválila „Zprávu generální rady o dědickém právu“, sepsanou Marxem (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 407—409). Marxovu zprávu přednesl na kongresu Johann Georg Eccarius 11. září 1869. — *756.*

[732] Dopis Marxovy dcery Laury Lafarguové z 18. dubna 1870 (viz také poznámku 720). — *757.*

[733] Wilhelm Bracke a Leonhard von Bonhorst požádali 3. května 1870 Engelse o dovolení, aby mohli uveřejnit ve „Volksstaatu" jeho dopis Brackovi z 28. dubna 1870, „pokud má jeho obsah význam pro veřejnost —, tj. pokud může pohnout k činu ostatní zámožné soudruhy stejného přesvědčení... Jestliže do 10. (t. m.) od Vás nedostaneme odmítavou odpověď, budeme mít za to, že souhlasíte." 14. května 1870 vyšel ve „Volksstaat" výtah z Engelsova dopisu (viz tento sv., str. 579 a 581). Náš úryvek je přeložen podle textu ve „Volksstaat". — *759.*

[734] Tajemník výboru Sociálně demokratické dělnické strany Leonhard von Bonhorst zaslal 17. března 1870 Engelsovi pokladní zprávu za rok 1869, aby ho informoval o špatné finanční situaci strany. — *759.*

[735] Leonhard von Bonhorst jako tajemník výboru Sociálně demokratické dělnické strany napsal 17. března 1870 zároveň Marxovi i Engelsovi: „Víte také, jakými neobyčejně slabými silami ještě disponujeme — vždyť nejmocnější silou jsou znalosti dělnictva samého a to je ještě v zajetí hluboké nevědomosti, ba letargické otupělosti a ve stavu naprosté duševní netečnosti. Mimoto nedodává pravděpodobně naší straně síly ani to, že vstoupila na sociálně politickou arénu jako poslední." — *759.*

[736] Jde o dopis Jenny Marxové do Manchesteru z 30. května 1870. — *762.*

[737] The illustrious Doppelju, slavný Dablju — narážka na anglický název pro písmeno „w" v pseudonymu Williams, kterého užívala Jenny Marxová (viz také poznámku 535). — *762.*

[738] *Mornington Palace* — Mornington Street 86, adresa domu, v němž žil poslední léta v Manchesteru Engels a kde bydlel Marx s Eleanorou v květnu a červnu 1870. — *763.*

[739] Tento dopis je Marxova odpověď na dopis Victora P. Le Lubeze z 11. června 1870, v němž se Le Lubez dotazoval, není-li Marx autorem zprávy ve „Volksstaat" z 11. května 1870 pod titulkem „Z Anglie". Byly v ní odhaleny provokační machinace takzvané Francouzské sekce v Londýně a zejména její vystoupení jménem Internacionály na banketu pořádaném v Londýně 3. května 1870 na počest Flourense (viz poznámku 580). — *764.*

[740] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v časopise „Die Neue Zeit", ročník 20, sv. 2, čís. 17, Stuttgart 1901—1902. V českém znění je použito částečně

překladů Ladislava Štolla z vydání K. Marx, „Dopisy Kugelmannovi", Praha 1936, str. 114 — 115, a z Vybraných dopisů z roku 1952, str. 218—219. — *765.*

[741] Ludwig Kugelmann se ve svém dopise Marxovi z 13. června 1870 dotazoval, zda má objednat pro Marxovu rodinu v Karlových Varech pokoje a kolik. V dopise připsaly své pozdravy dcera a manželka Ludwiga Kugelmanna, které vyslovily naději, že se „brzy dovědí něco určitého o naší společné cestě". — *765.*

[742] K tomuto dopisu, psanému anglicky, přiložil Marx text „Důvěrného sdělení všem sekcím", jakož i program (schválený generální radou 12. července 1870) kongresu Internacionály, který měl být zahájen 5. září 1870 v Mohuči. Oba dokumenty jsou psány francouzsky. Vyšly už v Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 478—479. Když byl tento dopis publikován poprvé v časopise „Kommunističeskij Intěrnacional", čís. 29 z 10. října 1934 rusky, byl text důvěrného sdělení vypuštěn. Poprvé bylo důvěrné sdělení otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 2. vyd., sv. 16, str. 455. — *768.*

[743] J. Ph. Becker vydával v Ženevě měsíčník „Vorbote" (1866—1871).

V originále: aus unserem heimischen Kindergarten oder vielmehr „Gartenlaube". Výrazem Kindergarten (mateřská školka) je míněno Německo, kdežto „Gartenlaube" byl název německého rodinného obrázkového časopisu. Podobně Engels s oblibou citoval Heinovu báseň „Zur Beruhigung", v níž je Německo nazýváno „Fromme Kinderstube" („škola zbožná" nebo „světnička bohabojných dětiček", srovnej Spisy, svazek 5, str. 135, a sv. 22, str. 450 a 516). Sám v dopise z 3. května 1861 (Spisy, sv. 30) užívá výrazu „Kleinkinderverwahr und Versorgungsanstalt" — „ochranný útulek pečující o malé děti". — *773.*

[744] Myslí se dopis Jozefa Carda (Cwierciakiewicze) Marxovi z 10. ledna 1868 (viz tento svazek, str. 40). — *773.*

[745] Článek Johanna Philippa Beckera „Zur Friedens- und Freiheitsliga" [„K Lize míru a svobody"] vyšel anonymně v listu „Vorbote", čís. 12 z prosince 1867.

O Lize míru a svobody viz poznámku 31. — *774.*

[746] Jenny Marxová má na mysli dvě události. V prosinci 1867 explodoval v londýnském clerkenwellském vězení sud s prachem. Pomocí tohoto výbuchu chtěli stoupenci fenianů (viz poznámku 27 a 473) osvobodit vězně. 23. listopadu 1867 byli v Manchesteru popraveni tři feniané. Byli zatčeni, když společně s ostatními zaútočili na vězeňský dvůr, aby osvobodili dva zatčené vůdce fenianů. — *775.*

[747] *Vyznání* jsou Engelsovy odpovědi na otázky, které mu položila Marxova dcera Jenny a v jejímž albu jsou zapsány. Podobné žertovné dotazníky byly tehdy v Anglii a v Německu oblíbenou společenskou zábavou (srov. Marxovo „Vyznání", Spisy, sv. 31, čes. vyd. 1970, str. 690–691). — *777.*

[748] Reineke Fuchs — titulní postava středověkého německého zvířecího eposu, vystupuje v mnoha podáních s rozdílným stupněm satirického společensko-kritického zaměření a patří podnes k nejoblíbenější poezii se zvířecími náměty. Nejvýznamnější zpracování tohoto středověkého zvířecího eposu vyšlo roku 1498 v Lübecku pod názvem „Reynke de Vos"; neznámý autor, pravděpodobně duchovní, zpracoval námět jako cynickou satiru o 6800 verších, s vysvětlivkami v próze, namířenou zejména proti kléru a šlechtě. Roku 1544 vyšla první verze v hornoněmčině. Kromě jiných básníků přistoupil k tomuto námětu i Johann Wolfgang Goethe a vytvořil v hexametrech epos „Reineke Fuchs", v němž humorný politický realismus starého básnického díla dostává vybroušenou uměleckou formu. — *777.*

[749] Dopis Arnolda Ruga Steinthalovi z 25. ledna 1869 dostal Marx od Steinthalova přítele Wilhelma Strohna. Marx sdělil obsah tohoto dopisu Engelsovi, Sigismundu Borkheimovi a Ludwigu Kugelmannovi. Kugelmannovi jej poslal 11. února 1869 (viz tento svazek, str. 665). — *779.*

[750] Arnold Ruge cituje nepřesně odstavec ze str. 744–745 prvního vydání prvního dílu „Kapitálu" (viz Karel Marx, „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 804). — *779.*

[751] Viz první vydání prvního dílu Marxova „Kapitálu", str. 608 (Karel Marx, „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 655). — *780.*

[752] Ve zprávě Johanna Georga Eccaria o prvních zasedáních basilejského kongresu, která byla uveřejněna v „Times" z 15. září 1869, byla uvedena celá řeč amerického delegáta Andrew Camerona. — *781.*

[753] Friedrich Lessner informoval podrobně Marxe o průběhu basilejského kongresu v pěti dopisech, a to z 6., 7., 8., 9. a 11. září 1869. Z dopisů Wilhelma Liebknechta o kongresu se zachoval pouze jeden, ze 7. září 1869. — *782.*

[754] Ve své zprávě o německém dělnickém hnutí na basilejském kongresu Mezinárodního dělnického sdružení (viz poznámku 336) ze 7. září 1869 odhalil Wilhelm Liebknecht demagogické chování J. B. von Schweitzera.

Zásady „*železného*" — zřejmě narážka na učení Ferdinanda Lassalla o „železném" zákonu mzdovém. *Říznou* nebo *tuhou organizací* nazývali Marx a Engels Schweitzerovu zásadu vedení dělnických spolků. — *782.*

[755] Parafráze veršů z tragédie Williama Shakespeara, „Macbeth", 3. jednání, 2. scéna. — *783.*

[756] Eleanor Marxová cestovala s Engelsem a jeho ženou Lydií Burnsovou od 6. do 23. září 1869 po Irsku (srovnej také poznámku 418). — *784.*

[757] Engels strávil konec prosince 1869 a začátek ledna 1870 u svých příbuzných v Barmenu; cestou do Německa navštívil Marxe v Londýně. — *787.*

[758] *Oranžisté* (orangemen) — stoupenci reakční teroristické tajné společnosti, kterou vytvořili roku 1795 pozemková šlechta a protestantští kněží v boji proti národně osvobozeneckému hnutí irského lidu. Oranžisté soustavně štvali protestanty proti irským katolíkům. Jejich název je patrně odvozen od Viléma III. Oranžského, který potlačil povstání v Irsku v letech 1689 až 1690. — *787.*

[759] Henri Rochefort chtěl zabránit zbytečnému krveprolití v den pohřbu Victora Noira. Ve „Volksstaat" z 22. ledna 1870, v rubrice „Politický přehled", byl jeho postup odsouzen. — *793.*

[760] Jenny Marxová cituje francouzsky z úvodníku Paula Graniera de Cassagnac v „Le Pays" z 15. ledna 1870. — *794.*

[761] V druhé polovině ledna 1870 zastavilo práci přes 10 000 dělníků ze Schneiderových hutí a dolů v Le Creusotu na protest proti propuštění několika horníků. Propuštění byli členy delegace, která chtěla jednat s ředitelstvím o správě nemocenské pokladny. Když se v Le Creusotu objevily vládní jednotky, nabyla stávka politické povahy. Masovým zatýkáním ji bonapartistická vláda potlačila. Jedním z vůdců stávky byl mechanik Adolphe Alfons Assi. O stávce píše „Volksstaat" z 26. ledna 1870. — *794.*

[762] Jenny Marxová cituje z článku Adolpha Guéroulta „Les grèves" [„Stávky"] v „L'Opinion nationale" z 28. ledna 1870. — *794.*

[763] V „Irishman" z 2. dubna 1870 byly otištěny výňatky z druhého článku Marxovy dcery Jenny k irské otázce. Šestý článek, „Agrární zločiny v Irsku", byl v „Irishman" ze 7. května 1870 otištěn celý.

K článkům Jenny Marxové o irské otázce viz poznámku 535. — *798.*

[764] Ludwig Kugelmann napsal do záhlaví tohoto dopisu: „Rossův obraz chybí." — *801.*

[765] Míní se sbírka irských písní pod názvem „Erins-Harfe. Irländische Volks-

melodien nach Thomas Moore". Zpěvák Joseph Rissé, s nímž se Marx a jeho dcera Jenny seznámili roku 1867 za svého pobytu u rodiny Kugelmannových, tuto sbírku uspořádal a vydal roku 1870 v Hannoveru. Engelsovy „Poznámky k předmluvě pro sborník irských písní" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 547—548), o nichž je v tomto dopise zmínka, nebyly v předmluvě ke sbírce použity. Engels psal — zřejmě špatně informován o zamýšleném obsahu sbírky — o staroirských lidových písních bardů a harfeníků ze 12. až 18. století, kdežto Rissé vydával německý překlad anglické sbírky básní „Irské melodie", kterou napsal Thomas Moore v letech 1808 až 1834. — *802.*

766 Tento dopis byl napsán dva dny před vypuknutím německo-francouzské války. Jenny neodhadla správně náladu ve Francii v předvečer války, poněvadž byla informována pouze lživými zprávami bonapartistického tisku. Šovinistické demonstrace organizovala v Paříži a na venkově vláda pomocí deklasovaných živlů a policejních agentů. Paul Lafargue psal Marxovi v červenci 1870 o Paříži: „Policie musela sama nadšení inscenovat, aby se věřilo, že nějaké je..." — *803.*

JMENNÝ REJSTŘÍK*

Abercorn, James Hamilton, vévoda (1811—1885), irský místokrál (1866 až 1868 a 1874—1876). — 441

Acollas, Émile (1820—1891), francouzský právník, novinář a politik; maloburžoazní demokrat. — 438

Albany, Robert Stewart, vévoda (asi 1345—1420), mladší bratr skotského krále Roberta III.; skotský regent (1406—1420). — 303, 304

Albert Edward, princ waleský (1841 až 1910), syn anglické královny Viktorie; jako Eduard VII. král Velké Británie a Skotska (1901—1910). — 386, 502, 503

Alexander, princ hesenský (1823—1888), rakouský generál; v prusko-rakouské válce 1866 velel 8. německému spolkovému sboru. — 140

Alexejev, viz *Bartěněv*, Viktor Ivanovič

Allen, anglický lékař, léčil Marxe a jeho rodinu. — 19, 121, 127, 495, 498, 790

Altmeyer, Jean Jacques (1804—1877), belgický historik, liberál. — 614, 615

Anabella, Drummond *of Stobhall* (asi 1320—1402), skotská královna, manželka Roberta III. — 303, 304

Angerstein, Wilhelm, rakouský novinář a spisovatel, šéfredaktor vídeňského listu „Allgemeine Volkszeitung". — 315

Applegarth, Robert (1833—1925), povoláním tesař, jeden z reformistických vůdců anglických tradeunionů; generální tajemník Spojeného svazu tesařů a truhlářů (1862—1871), člen londýnské odborové rady (London Trades Council) a generální rady I. internacionály (1865, 1868 až 1872), delegát basilejského kongresu (1869), jeden z vůdců Reformní ligy; 1871 odmítl podepsat adresu generální rady „Občanská válka ve Francii"; později z dělnického hnutí odešel. — 331, 332, 456, 462, 465, 551, 663, 711

Ariosto, Lodovico (1474—1533), italský renesanční básník, autor díla „Zuřivý Roland". — 777

Aristoteles (384—322 před n. l.), velký starověký myslitel; ve filosofii kolísal mezi materialismem a idealismem; ideolog otrokářské třídy; ve svých ekonomických názorech obhájce naturálního hospodářství otrokářské společnosti, první analy-

* Hvězdičkou jsou označena jména osob, jimž jsou adresovány dopisy zařazené v tomto svazku.

zoval formy hodnoty a prvotní formy kapitálu (obchodní a lichvářský kapitál). — 235, 655

Arneth, Alfred, rytíř (1819—1897), rakouský historik a politik. — 510

Assi, Adolphe Alphonse (1841—1886), představitel francouzského dělnického hnutí, levý proudhonovec; mechanik; vedl hornickou stávku v Creusot (1870); člen pařížské sekce I. internacionály; člen ústředního výboru národní gardy a Pařížské komuny; po porážce Komuny deportován na Novou Kaledonii. — 794

Aycard, M., pařížský bankéř. — 79

Badinguet, viz *Napoleon III.*

Bakunin, Michail Alexandrovič (1814 až 1876), ruský demokrat, publicista, zúčastnil se revoluce v Německu 1848—1849; jeden z ideologů narodnictví a anarchismu; v I. internacionále vystupoval jako zapřisáhlý odpůrce marxismu; na haagském kongresu 1872 byl pro svou rozvratnou činnost z I. internacionály vyloučen. — 205, 221, 226 až 228, 270, 274, 279, 281, 288, 289, 295, 297, 300, 311, 314, 317, 389, 397, 400 426, 429, 476—477, 483, 493, 494, 496, 500, 501, 506, 509, 510, 525, 526, 530, 535, 536, 545, 546, 550, 553, 556, 557, 562, 565, 567, 573, 576, 578, 583, 586, 587, 663, 669, 722—724, 730, 753—757, 775

Balzac, Honoré *de* (1799—1850), velký francouzský realistický spisovatel. — 268

Bamberger, Ludwig (1823—1899), německý publicista, buržoazní demokrat, 1849 účastník bádensko-falckého povstání; potom emigrant ve Švýcarsku, Anglii a Francii; 1866 se vrátil do Německa; od 1871 poslanec říšského sněmu. — 30, 775

Bancel, Baptiste François Désiré (1822 až 1871), francouzský novinář a politik; buržoazní radikál; poslanec Zákonodárného shromáždění (1849 až 1851); po státním převratu z 2. prosince 1851 vypovězen z Francie; od 1869 člen Zákonodárného sboru. — 784, 793

Bangya, János (1817—1868), maďarský novinář a důstojník, účastník revoluce v Uhrách 1848—1849; po porážce revoluce Kossuthův emisar v zahraničí, současně byl tajným policejním agentem; později vstoupil do turecké armády pod jménem Mehmed bej; za války Čerkesů proti Rusku na Kavkaze působil jako turecký agent (1855—1858). — 136

Bara, Jules (1835—1900), belgický státník, liberál, ministr spravedlnosti (1865—1870, 1878—1884). — 118

Baring, Thomas (1799—1873), vedoucí anglického bankovního domu Baring, konzervativec, člen parlamentu. —731

Barrot; Odilon (1791—1873), francouzský buržoazní politik, do února 1848 vůdce liberální dynastické opozice; od prosince 1848 do října 1849 byl v čele vlády, která se opírala o kontrarevoluční monarchistický blok; po demisi vlády v listopadu 1849 zanechal aktivní politické činnosti. — 667

Bartelsová, Marie (zemř. 1869), Engelsova neteř, dcera Karla Emila Blanka a Engelsovy sestry Marie. — 664

Bartěněv, Viktor Ivanovič (pseudonym Alexejev, Nětov) (nar. 1838), ruský

důstojník, zúčastnil se polského povstání 1863 a brzy nato odešel do výslužby; 1867 emigroval do Švýcarska; člen výboru ruské sekce I. internacionály v Ženevě; aktivně se stavěl proti rozbíječské činnosti Bakunina a jeho stoupenců. — 274

**Bassot*, správce pozůstalosti pařížského nakladatele A. Franka. — 215, 653

Bastiat, Frédéric (1801—1850), francouzský vulgární ekonom, hlásal třídní harmonii v kapitalistické společnosti. — 141, 142, 143, 623

Baudin, Jean Baptiste Alphonse Victor (1801—1851), francouzský lékař a politik, republikán; poslanec Zákonodárného shromáždění; 3. prosince 1851 padl v bojích na barikádách v Saint-Antoine. — 235, 267, 272

Bauer, Bruno (1809—1882), německý idealistický filosof, historik náboženství a publicista; mladohegelovec, buržoazní radikál; po revoluci 1848—1849 spolupracoval s reakčním listem „Neue Preussische Zeitung" („Kreuz-Zeitung"). — 63, 407, 605, 638

Bauer, Edgar (1820—1886), německý publicista, mladohegelovec; po revoluci 1848—1849 emigroval do Anglie; 1859 redaktor londýnského listu „Neue Zeit"; po amnestii 1861 pruský úředník; bratr předchozího. — 85

Bazley, Thomas (1797—1885), anglický továrník, buržoazní politik, free-trader, jeden ze zakladatelů Ligy proti obilním zákonům; předseda manchesterské obchodní komory (1845—1859), člen parlamentu. — 233, 239, 333, 338

Beales, Edmond (1803—1881), anglický právník, buržoazní radikál; prezident anglické Národní ligy pro nezávislost Polska, člen anglické Společnosti pro osvobození otroků, která za americké občanské války podporovala Sever; předseda Reformní ligy (1865—1869). — 31, 243

Beaury, Camille (nar. asi 1848), francouzský poddůstojník. — 560

Bebel, August (1840—1913), významný představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním soustružník, od 1867 předseda Svazu německých dělnických spolků, člen I. internacionály, od 1867 poslanec říšského sněmu; jeden ze zakladatelů a vůdců německé sociální demokracie; vystupoval proti lassallovství; za prusko-francouzské války stál na pozici proletářského internacionalismu, vystupoval na podporu Pařížské komuny; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník; člen II. internacionály, v devadesátých letech a na počátku 20. století vystupoval proti reformismu a revizionismu; v posledním období života centrista. — 26, 152, 186, 291, 328, 330, 332, 334, 354, 357, 375, 377, 378, 396, 397, 402, 403, 567, 700

Beck, Karl (1817—1879), německý maloburžoazní básník, v polovině čtyřicátých let představitel „pravého" socialismu. — 440

Becker, Bernhard (1826—1882), německý spisovatel, redaktor; představitel frankfurtského Německého dělnického vzdělávacího spolku na ustavujícím sjezdu Všeobecného německého dělnického spolku (1863), v letech 1864—1865 jeho předseda, roku 1870 vstoupil do sociálně demokratické dělnické strany; delegát

haagského kongresu (1872); po roce 1874 odešel z dělnického hnutí, 1879 uveřejnil hanopis proti Pařížské komuně. — 41, 62, 165, 167, 192, 330, 335, 676

Becker, Johann Philipp (1809—1886), významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním kartáčník; aktivní účastník revoluce 1848—1849; organizátor sekcí I. internacionály ve Švýcarsku a v Německu, delegát londýnské konference (1865) a všech kongresů I. internacionály, redaktor časopisu „Der Vorbote" (1866 až 1871); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník — 83, 158, 179, 221, 252, 270, 272, 277, 281, 282, 288 až 290, 315, 317, 333, 399, 400, 526, 632

Bedřich Karel, princ (1828—1885), pruský generál, později generál polní maršál; v prusko-rakouské válce 1866 velel první pruské armádě. — 34

Bedřich Vilém (1831—1888), pruský korunní princ, 1888 pruský král a německý císař pod jménem Bedřich III.; v prusko-rakouské válce 1866 velel druhé pruské armádě. — 20, 34, 557

Bedřich Vilém IV. (1795—1861), pruský král (1840—1861). — 102

Beesly, Edward Spencer (1831—1915), anglický historik a politik, maloburžoazní radikál, pozitivista, profesor na Londýnské univerzitě; 1870—1871 hájil v anglickém tisku I. internacionálu a Pařížskou komunu. — 22, 27, 30, 78, 109, 126, 148, 150, 159, 160, 216, 218, 288, 291, 303, 308, 322, 324, 343, 370, 372, 405, 471, 594, 668, 681, 694

Benedek, Ludwig, rytíř (1804—1881), rakouský generál, vrchní velitel rakouské armády v prusko-rakouské válce 1866. — 20, 28, 34

Bentinck, William Cavendish, lord (1774—1839), anglický generál a státník, účastník protinapoleonských válek; guvernér Madrasu (1803 až 1807), generální guvernér Indie (1827—1835). — 533

Bergenroth, Gustav Adolph (1813 až 1869), německý historik a publicista, maloburžoazní demokrat; účastník revoluce 1848—1849, 1850 emigroval. — 315

Bernard, Marie, belgický malířský dělník, člen generální rady I. internacionály; dopisující tajemník pro Belgii (září 1868—1869). — 352, 355

Bernard, Simon François (1817—1862), francouzský politik, republikán; emigroval do Anglie; 1858 jej francouzská vláda obvinila ze spoluúčasti na Orsiniho atentátu na Napoleona III., anglický nejvyšší soud jej však sprostil obžaloby. — 561, 797

Bervi, Vasilij Vasiljevič (pseudonym Flerovskij) (1829—1918), ruský ekonom a sociolog, šiřitel osvěty a demokrat, představitel narodnického utopického socialismu, autor knihy „Postavení dělnické třídy v Rusku" (1869). — 426, 427, 493, 496, 499 až 502, 504, 508, 510, 525, 536, 544, 564, 587, 588, 716, 738

Besson, Alexandre, francouzský emigrant v Londýně, povoláním zámečník; člen generální rady I. internacionály (1866—1868); dopisující tajemník pro Belgii; jeden z vůdců francouzské sekce v Londýně, připojil se ke skupině Félixe Pyata. — 648

Beta, viz *Bettziech*, Heinrich

Bethell, Richard, lord *Westbury* (1800 až 1873), anglický právník a státník, liberál; generální prokurátor (1852 až 1856), vrchní státní návladní (1856—1858, 1860—1861), lord kancléř (1861—1865). — 294, 295, 561

Bettziech, Heinrich (pseudonym Beta), německý novinář, maloburžoazní demokrat, emigrant v Londýně, Kinkelův přívrženec. — 149

Beust, Friedrich (1817—1899), pruský důstojník, byl dán pro své politické přesvědčení do výslužby; 1848 člen výboru kolínského Dělnického spolku, redaktor listu „Neue Kölnische Zeitung"; 1849 se zúčastnil bádensko-falckého povstání, později emigrant ve Švýcarsku; profesor pedagogiky; člen německé sekce I. internacionály v Curychu. — 431

Beust, Friedrich Ferdinand, hrabě (1809—1886), reakční saský a rakouský státník, odpůrce sjednocení Německa pod hegemonií Pruska, byl pro nezávislé malé německé státy; 1849—1866 byl několikrát ministrem v saské vládě, ministr zahraničních věcí (1866—1871) a říšský kancléř Rakousko-Uherska (1867 až 1871), rakousko-uherský velvyslanec v Londýně (1871—1878) a v Paříži (1878—1882). — 136, 140, 340

Biscamp, Elard, německý maloburžoazní demokrat, novinář; zúčastnil se revoluce 1848—1849 v Německu; emigroval do Londýna a 1859 tam založil týdeník „Das Volk". — 205, 208, 733, 734,

Bismarck, Otto, kníže *von* (1815—1898), pruský a německý státník, představitel pruských junkerů; pruský ministerský předseda (1862—1871), kancléř Německé říše (1871—1890); sjednotil Německo kontrarevoluční cestou za pomoci dynastických válek (1866 proti Rakousku a s ním spojeným malým německým státům a 1870—1871 proti Francii); vnitropolitickými opatřeními zajišťoval spolek junkerů s velkoburžoazií a usiloval o posílení prusko-německého militarismu; jako nepřítel dělnického hnutí prosadil 1878 zákon proti socialistům, který 1890 padl zásluhou boje dělnické třídy; to byla také hlavní příčina Bismarckova pádu. — 35, 49, 58, 75, 78, 89, 182, 218, 224, 289, 316, 357, 377, 394, 407, 478, 505, 531, 729, 733

Blake, William, anglický ekonom z první poloviny 19. století, autor prací o peněžním oběhu. — 301

Blanc, Jean Joseph Louis (1811—1882), francouzský maloburžoazní socialista, novinář a historik; 1848 člen prozatímní vlády a předseda lucemburské komise; zastával stanovisko kompromisu s buržoazií; v srpnu 1848 emigroval do Anglie, byl jedním z vůdců maloburžoazní emigrace v Londýně; 1871 poslanec Národního shromáždění, vystupoval proti Pařížské komuně. — 440, 445, 551

**Blank*, Karl Emil (1817—1893), německý obchodník, ve čtyřicátých a padesátých letech se přikláněl k socialistickým myšlenkám; manžel Engelsovy sestry Marie. — 664, 708

Blanková, Marie (1824—1901), sestra Bedřicha Engelse; od roku 1845 provdána za Karla Emila Blanka. — 664

Blanqui, Louis Auguste (1805—1881), francouzský revolucionář, utopický

komunista, organizátor mnoha tajných společností a spiknutí, aktivní účastník revoluce 1830; v revoluci 1848 stál na krajní levici demokratického a proletářského hnutí ve Francii, jeden z vůdců povstání 31. října 1870 v Paříži; za Komuny byl vězněm versailleských. — 193, 303, 308, 322, 380, 511, 657, 668, 687, 691, 736

Bleichröder, Gerson *von* (1822—1893), ředitel velké berlínské banky, Bismarckův osobní bankéř, jeho neoficiální poradce ve finančních otázkách a prostředník v různých finančních machinacích. — 731

Blind, Karl (1826—1907), německý spisovatel a novinář, maloburžoazní demokrat, 1848 se zúčastnil revolučního hnutí v Bádensku; v padesátých letech jeden z vůdců německé maloburžoazní emigrace v Londýně, později národní liberál; za prusko-francouzské války šovinista. — 29, 31, 85, 137, 139, 149, 178, 494, 763, 774

Blindová, Friederike, manželka Karla Blinda. — 119, 285

Boisguillebert, Pierre Le Pesant, sieur *de* (1646—1714), francouzský ekonom feudálního absolutismu, předchůdce fyziokratů, zakladatel klasické buržoazní politické ekonomie; byl pro odstranění bídy mas. — 499

Bonaparte, viz *Napoleon III.*

Bonaparte, Pierre Napoléon (1815 až 1881), bratranec Napoleona III. — 481, 527

Bonaparte, Jérôme Napoléon Joseph Charles Paul, princ *Napoleon* (1822 až 1891), syn Jérôma Bonaparta, bratranec Napoleona III., za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění; známý pod přízviskem Plon-Plon a Rudý princ. — 68, 216, 268, 567, 568

Bonhorst, Leonhard (nar. 1840), německý sociální demokrat, povoláním technik; delegát eisenašského kongresu, tajemník brunšvického výboru sociálně demokratické dělnické strany. — 423, 429, 431, 434, 463, 498, 554, 741, 759

Boon, Martin James, anglický mechanik, stoupenec sociálně reformátorských názorů chartisty Jamese Bronterra O'Briena; člen generální rady I. internacionály (1869—1872), tajemník Ligy půdy a práce, člen britské federální rady (1872). — 430

Borchardt, Louis, německý lékař, Engelsův známý v Manchesteru. — 45, 68, 90, 240, 247, 348, 349, 356

Borkheim, Sigismund Ludwig (1825 až 1885), německý novinář, demokrat, 1849 účastník bádensko-falckého povstání, po jeho porážce emigroval; od 1851 obchodník v Londýně; přátelsky se stýkal s Marxem a Engelsem. — 23, 26, 27, 31, 32, 38, 39, 51, 62, 110, 112, 134, 135, 145, 147, 158, 161, 163, 166, 176, 180, 181, 184, 187, 201—205, 208, 221, 224, 227, 228, 230, 231, 238, 242, 255, 256, 260, 264, 266, 269, 270, 281, 285, 294, 295, 299—301, 322, 333, 347, 356, 400, 427, 438, 439, 445, 477, 481, 496, 497, 500, 505, 508—510, 534, 539, 550, 553, 562, 565, 568, 578, 587, 588, 610, 612, 683, 741, 774

Boruttau, Karl (zemř. 1873), německý lékař a publicista, lassallovec, později člen sociálně demokratické dělnické strany, spolupracovník listu „Volksstaat". — 146, 147

Bouverie, Edward *Pleydell* (1818—1889), anglický státník, whig, člen parla-

mentu; náměstek ministra obchodu (1855), předseda komise pro chudinské zákony (1855—1858); koncem šedesátých a začátkem sedmdesátých let stál v opozici proti Gladstonově vládě. — 499

**Bracke*, Wilhelm (1842—1880), německý vydavatel socialistické literatury; jeden z vůdců eisenašských, blízký Marxovu a Engelsovu stanovisku; vystupoval, i když nedůsledně, proti oportunistickým živlům v německé sociálně demokratické straně. — 390, 391, 395, 423, 463, 465, 466, 498, 554, 572, 579, 581, 741, 744, 759, 760

Bradlaugh, Charles (1833—1891), anglický novinář a politik, buržoazní sociální reformátor, redaktor týdeníku „The National Reformer"; ostře útočil proti Marxovi a I. internacionále. — 237, 459, 668

Bramwell, George William Wilshere, baron (1808—1892), anglický právník. — 96

Brass, August (1818—1876), německý novinář, zúčastnil se revoluce 1848 až 1849 v Německu a po její porážce emigroval do Švýcarska; od šedesátých let Bismarckův stoupenec, národní liberál, vydavatel listu „Norddeutsche Allgemeine Zeitung". — 27, 407

Brentano, Lujo (Ludwig Joseph) (1844 až 1931), německý buržoazní ekonom, katedrový socialista, buržoazní reformista; spoluzakladatel Spolku pro sociální politiku (1872). — 332

Brewer, John Sherren (1810—1879), anglický historik a filolog, profesor na Queen's College [Královnině koleji] v Londýně. — 486

Briggs, John (1785—1875), anglický generál; 1801—1835 byl ve službách Východoindické společnosti; freetrader, autor a překladatel četných děl o Indii a Persii. — 64

Bright, Jacob (1821—1899), anglický politik, radikál, člen parlamentu. — 233

Bright, John (1811—1889), anglický továrník, buržoazní politik, jeden z vůdců freetraderů a zakladatelů Ligy proti obilním zákonům; na počátku šedesátých let vůdce levého křídla liberální strany; několikrát byl ministrem v liberálních vládách. — 233, 247, 253, 375, 376, 481, 499, 502, 782

Bronner, Eduard, německý lékař, maloburžoazní demokrat; 1849 poslanec bádenského ústavodárného shromáždění; emigroval do Anglie. — 139

Brontëová, Charlotte (1816—1855), anglická realistická spisovatelka. —693

Brophy, Charles, anglický rezident v Bulharsku. — 410

Brosset, François, švýcarský zámečník, člen I. internacionály, aktivní pracovník Aliance socialistické demokracie; delegát basilejského kongresu (1869). — 723

Bruce, Henry Austin (od 1873) lord *Aberdare* (1815—1895), anglický státník, liberál, ministr vnitra (1868 až 1873). — 373, 375, 379, 514, 518, 521, 523, 559

Bruhin, Caspar Aloys (nar. 1824), švýcarský publicista a politik; od 1864 vrchní státní návladní v basilejském kantonu; člen I. internacionály, delegát basilejského kongresu. — 536

Brunnov, Filipp Ivanovič, baron (1797 až 1875), ruský diplomat, vyslanec

(1840—1854, 1858—1860), později velvyslanec (1860—1874) v Londýně. — 340, 344

Brutus, Lucius Junius (zemř. asi 509 před n. l.), podle ústního podání zakladatel římské republiky; dal popravit své syny, kteří se zúčastnili spiknutí proti republice. — 138, 322, 656

Bugeaud de la Piconnerie, Thomas Robert (1784—1849), francouzský maršál, orleanista, jeden z organizátorů dobyvačných válek v Alžírsku a Maroku, generální guvernér Alžírska (1841—1847); v noci z 23. na 24. února 1848 byl jmenován vrchním velitelem armády v Paříži, ale hned 24. února byl této funkce zbaven; 1849 vrchní velitel Alpské armády, poslanec Zákonodárného shromáždění. — 235

Buchez, Philippe Joseph Benjamin (1796—1865), francouzský politik a historik, buržoazní republikán, ideolog křesťanského socialismu, žák Saint-Simona. — 183, 644, 678

Büchner, Ludwig (1824—1899), německý lékař, fyziolog a filosof; jeden z hlavních představitelů vulgárního materialismu; účastnil se revoluce 1848—1849 na krajně levém křídle maloburžoazní demokracie; člen I. internacionály, delegát lausannského kongresu (1867). — 101, 234, 235, 238, 246, 247, 285, 291, 642, 655, 751, 766

Bürgers, Heinrich (1820—1878), německý radikální publicista, člen kolínské obce Svazu komunistů (1848), 1848—1849 jeden z redaktorů „Neue Rheinische Zeitung", člen ústředního výboru Svazu komunistů (1850), jako jeden z hlavních obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům (1852) odsouzen k 6 letům vězení; později národní liberál. — 604

Burke, Rickard (zemř. 1870), irský fenian, důstojník severoamerické armády, 1867 organizoval akci k osvobození fenianů, uvězněných v Manchesteru, byl zatčen a zemřel ve vězení. — 96

Burnsová, Lydia (Lizzy, Lizzie) (zemř. 1878), irská dělnice, účastnice irského národně osvobozeneckého hnutí, druhá žena Bedřicha Engelse; sestra Mary Burnsové. — 18, 28, 33, 74, 80, 125, 127, 129, 133, 134, 157, 160, 212, 222, 223, 231, 235, 245, 247, 268, 284, 285, 318, 320, 321, 324, 326, 330, 331, 333, 358, 381, 401, 406, 409, 412, 414, 415, 420, 430, 446, 469, 479, 483, 497, 511, 518, 521, 526, 558, 563, 571, 580, 581, 585, 588—590, 592, 626, 799, 800

Burnsová, Mary Ellen (Pumps), neteř Engelsovy ženy. — 134, 157, 223, 284, 285, 379, 571, 592

Burry, Charles Robert (nar. 1834), irský právník, státní žalobce v Dublinu (1859—1865); člen parlamentu, generální prokurátor (1869—1870) a vrchní státní návladní pro Irsko (1870—1871). — 238

Butt, Isaac (1813—1879), irský advokát a politik, liberál, člen parlamentu; v šedesátých letech vystupoval na obranu uvězněných irských fenianů; v sedmdesátých letech jeden z organizátorů hnutí za samosprávu Irska (Home Rule). — 425, 441, 462

Cabanis, Pierre Jean Georges (1757 až 1808), francouzský lékař, materialistický filosof. — 235, 655

Caesar, Gaius Julius (asi 100—44 před n. l.), římský vojevůdce a státník; autor „Zápisků o válce galské". — 72, 796

Camden, William (1551—1623), anglický historik. — 473

Cameron, Andrew, typograf, představitel amerického dělnického hnutí, redaktor chicagského listu „Workingman's Advocate", na basilejském kongresu I. internacionály 1867 zastupoval Národní dělnický svaz. — 781

Camperio, Philipp (1810—1882), švýcarský státník italského původu, právník; člen Velké rady (1847 až 1870), předseda Státní rady v Ženevě, stál v čele justice a policie. — 81

Camphausen, Ludolf (1803—1890), německý bankéř, jeden z vůdců porýnské liberální buržoazie; pruský ministerský předseda (březen až červen 1848), vedl politiku dohody s kontrarevolučními silami; později člen panské sněmovny. — 465

Cannon, John, americký vojenský spisovatel. — 474

Card, Josef, viz *Cwierciakiewicz*, Józef

Cardwell, Edward (1813—1886), anglický státník, zpočátku jeden z předáků peelovců, nakonec liberál; ministr obchodu (1852—1855), státní sekretář pro Irsko (1859—1861), ministr kolonií (1864—1866) a ministr války (1868—1874). — 193

Carey, Henry Charles (1793—1879), americký vulgární buržoazní ekonom, ochranář, autor reakční teorie o tzv. harmonii třídních zájmů v buržoazní společnosti. — 23, 25, 46, 62, 436, 437, 442, 447—456, 458, 602, 607, 622, 783

Carl, F., člen německého dělnického spolku v New Yorku. — 746

Carlyle, Thomas (1795—1881), anglický spisovatel, historik, idealistický filosof, hlásal kult hrdinů; kritizoval anglickou buržoazii ze stanoviska reakčního romantismu; tory; po 1848 otevřený nepřítel dělnického hnutí. — 538

Carol I., Hohenzollern-Sigmaringen (1839—1914), rumunský kníže (1866—1881), rumunský král (1881 až 1914). — 102

Carter, James, anglický odborový předák, povoláním holič; člen Reformní ligy; člen generální rady I. internacionály (říjen 1864—1867) a dopisující tajemník pro Itálii (1866—1867); účastník londýnské konference (1865), ženevského kongresu (1866) a lausannského kongresu (1867). — 184

Cassagnac, viz *Granier de Cassagnac*, Paul Adolphe Marie Prosper

Castille, Charles Hippolyte (1820 až 1886), francouzský spisovatel a publicista; zprvu republikán, za druhého císařství bonapartista; autor četných prací z francouzských dějin. — 319, 322, 324, 673

Castlereagh, Henry Robert Stewart, lord (od 1821) markýz *Londonderry*, vikomt (1769—1822), anglický státník, tory, ministr války (1805 až 1806), ministr války a kolonií (1807—1809), ministr zahraničních věcí (1812—1822). — 435, 499

Cavaignac, Louis Eugène (1802—1857), francouzský generál a politik, umírněný buržoazní republikán; ve třicátých a čtyřicátých letech se zúčastnil dobytí Alžírska a byl znám svými barbarskými metodami vedení války; guvernér Alžírska (1848), v květnu-červnu 1848 mi-

nistr války, krutě potlačil povstání pařížského proletariátu v červnu 1848, ministerský předseda (červen až prosinec 1848). — 549

Clanricarde, Ulick John *de Burgh*, markýz (1802—1874), britský diplomat a politik, whig, majitel latifundií v Irsku. — 527, 529, 758

Classen-Kappelmann, Johan (asi 1817 až 1879), německý továrník, radní v Kolíně n. R.; v šedesátých letech přívrženec buržoazní pokrokové strany. — 438

Clauren, Heinrich (literární pseudonym Carla *Heuna*) (1771—1854), německý spisovatel, autor sentimentálních románů. — 24

Clossmann, A., německý důstojník, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849, později emigroval do Švýcarska, kde pracoval jako novinář. — 315

Cluseret, Gustave Paul (1823—1900), francouzský politik a voják; 1860 se zúčastnil tažení Garibaldiho v Itálii a občanské války v USA; člen I. internacionály, bakuninovec; člen Pařížské komuny; po porážce Komuny emigroval do Belgie. — 18, 32, 35, 746

Cobbett, William (1762—1835), anglický politik a publicista; významný představitel maloburžoazního radikalismu, bojoval za demokratizaci anglického politického zřízení. — 435, 499

**Coenen*, Philippe, představitel belgického dělnického hnutí, povoláním obuvník; redakční tajemník antverpského listu „De Werker"; delegát bruselského kongresu (1868) a londýnské konference (1871) I. internacionály; 1872 na haagském kongresu podporoval bakuninovce; později spoluzakladatel Belgické socialistické strany. — 742

**Collet*, Charles Dobson, anglický radikální novinář a politik, redaktor urquhartistického orgánu „The Free Press" (1859—1865), od 1866 vydával časopis „The Diplomatic Review". — 235, 243, 344, 369, 410, 530, 731—732

Comte, Isidore Auguste François Marie (1798—1857), francouzský matematik, filosof a sociolog, zakladatel pozitivismu. — 319, 324, 341, 343, 522

Congreve, Richard (1818—1899), anglický filosof a publicista, pozitivista, Comtův stoupenec. — 341, 694

Conneau, Henri (1803—1877), osobní lékař a důvěrník Napoleona III. — 549

Conningsby, představitel anglického demokratického hnutí. — 275

Contzen, Karl Wilhelm, německý ekonom, Roscherův stoupenec, soukromý docent na lipské universitě. — 39, 51

Coppel, Carl, hannoverský bankéř. — 40, 47, 603, 607, 610, 611

Costello, Augustin, irský fenian, důstojník americké armády; 1867 přijel do Irska, aby se zúčastnil povstání, byl zatčen a odsouzen ke 12 letům nucených prací. — 302

Cremer, William Randall (1838—1908), představitel anglického tradeunionismu a pacifického hnutí, reformista; jeden ze zakladatelů a předáků Spojeného svazu tesařů a truhlářů, člen londýnské odborové rady (London Trades Council), anglické Národní ligy pro nezávislost Polska a Ligy půdy a práce; účastník shro-

máždění z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu; člen ústřední rady I. internacionály a její generální tajemník (1864—1866), účastník londýnské konference (1865), ženevského kongresu I. internacionály (1866); člen výkonného výboru Reformní ligy; odpůrce revoluční taktiky, v době boje za reformu volebního práva se paktoval s buržoazií; později člen liberální strany; člen parlamentu (1885—1895 a 1900—1908). — 31, 255

Crompton, Henri (1836—1904), anglický právník a politik, buržoazní radikál, pozitivista, pracoval v odborovém hnutí; švagr E. S. Beeslyho. — 681

Cromwell, Oliver (1599—1658), anglický státník; vůdce buržoazie a zburžoaznělé šlechty za buržoazní revoluce z konce 17. století; od 1649 vrchní velitel irské armády a lord místodržitel Irska, 1653—1658 lord protektor (hlava státu) Anglie, Skotska a Irska. — 428, 444, 469, 486, 669, 719

Curran, John Philpot (1750—1817), irský právník, buržoazní radikál, člen irského parlamentu, obhájce v procesu proti členům revoluční společnosti United Irishmen. — 469, 472

Currer Bell, viz *Brontëová*, Charlotte

Cuvier, Georges Léopold Chrétien Frédéric Dagobert, baron *de* (1769—1832), francouzský přírodovědec. —72

Cwierciakiewicz, Józef (1822—1869), polský novinář, účastník polského lednového povstání 1863, emigrant v Ženevě, člen I. internacionály, delegát ženevského kongresu. — 40, 41, 44

Černyševskij, Nikolaj Gavrilovič (1828 až 1889), ruský materialistický filosof a revoluční demokrat, spisovatel a literární kritik, jeden z významných předchůdců ruské sociální demokracie. — 587

Dakyns, anglický geolog; od 1869 člen I. internacionály, Marxův a Engelsův přítel. — 492, 496, 516, 522, 692 — 694, 763

Daniels, Roland (1819—1855), německý lékař, od 1850 člen kolínského ústředního výboru Svazu komunistů, jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům (1852), porota jej zprostila viny, jako jeden z prvních se pokoušel aplikovat dialektický materialismus v oblasti přírodních věd; Marxův a Engelsův přítel. — 109

**Danielson*, Nikolaj Francevič (pseudonym Nikolaj-on) (1844—1918), ruský spisovatel a ekonom; v osmdesátých až devadesátých letech jeden z ideologů narodnictví; řadu let si dopisoval s Marxem a Engelsem; přeložil do ruštiny I., II. a III. díl „Kapitálu" (I. díl společně s G. A. Lopatinem). — 204, 291, 637—639

Darwin, Charles Robert (1809—1882), anglický přírodovědec, zakladatel vědecké evoluční biologie. — 73, 219, 238, 285, 492, 538, 655, 668, 765

Davies, Edward (1756—1831), anglický duchovní, autor četných prací o starých Keltech. — 572

Davies, John (1569—1626), anglický státník, básník, autor několika spisů o dějinách Irska; vrchní státní návladní pro Irsko (1609—1619); přívrženec anglické kolonizace Irska. — 459, 469, 472, 540, 555

Davis, Thomas Osborne (1814—1845), irský básník a politik; nakladatel. — 469

Davisson, A. N., v šedesátých letech jednatel Schillerova ústavu v Manchesteru. — 201

Defoe, Daniel (asi 1660—1731), spisovatel a publicista, autor slavného románu „Robinson Crusoe". — 407

Delescluze, Louis Charles (1809—1871), francouzský politik a novinář, maloburžoazní revolucionář, účastník revoluce 1830 a 1848—1849, 1871 poslanec Národního shromáždění, člen Pařížské komuny, padl na barikádách v Paříži v květnu 1871. — 275, 673

Demuthová, Helene (Lenka) (1823 až 1890), hospodyně a věrná přítelkyně Marxovy rodiny. — 469, 680, 763, 786

**De Paepe*, César (1842—1890), belgický typograf, později lékař; jeden ze zakladatelů belgické sekce I. internacionály, člen belgické federální rady, delegát londýnské konference (1865), lausannského (1867), brusselského (1868) a basilejského (1869) kongresu a londýnské konference (1871) I. internacionály; po haagském kongresu (1872) dočasně podporoval bakuninovce; jeden ze spoluzakladatelů Belgické dělnické strany (1885). — 118, 322, 477, 494, 508, 516, 614, 663, 721—724

Diderot, Denis (1713—1784), francouzský filosof, představitel mechanického materialismu, ateista, jeden z ideologů francouzské revoluční buržoazie, osvícenec, hlavní představitel encyklopedistů. — 343, 344

**Dietzgen*, Joseph (1828—1888), německý sociální demokrat, povoláním koželuh; filosof samouk, který samostatně dospěl k dialektickému materialismu; delegát haagského kongresu I. internacionály (1872). — 133, 141, 204, 207, 224, 226, 229, 328, 329, 419, 422, 618, 625, 651, 655, 658

Dollfus, Jean (1800—1887), alsaský továrník, buržoazní filantrop, starosta města Mylhúzy. — 64, 610

Dollfusové, alsaští velkokapitalisté. — 610

Dönnigesová, Helene *von* (1845—1911), manželka rumunského šlechtice Janko Racowitzy, který 1864 v souboji smrtelně zranil Ferdinanda Lassalla. — 165

Drahoušek, viz *Kugelmannová*, Gertrud

Dronke, Ernst (1822—1891), německý publicista a spisovatel, zpočátku „pravý" socialista, později člen Svazu komunistů; 1848—1849 jeden z redaktorů „Neue Rheinische Zeitung"; po porážce revoluce emigroval do Švýcarska, později do Anglie; za rozkolu ve Svazu komunistů zůstal stoupencem Marxe a Engelse; později zanechal politické činnosti a věnoval se obchodu. — 733

Drury, člen francouzské sekce I. internacionály v Londýně, 1867 emigroval do USA. — 255, 634

Duffy, James (1809—1871), irský nakladatel. — 441, 469

Dühring, Eugen (1833—1921), německý eklektický filosof a vulgární ekonom, ideolog reakčního maloburžoazního socialismu; ve své filosofii spojoval idealismus, vulgární materialismus a pozitivismus; metafyzik; zabýval se přírodními vědami a literaturou; 1863—1877 soukromý docent na berlínské universitě. —

21, 23, 25, 26, 32, 46, 48, 56, 62, 65, 68, 147, 408, 602, 607, 608, 622, 766

Duchiński, Franciszek (1817—1893), polský historik a etnograf, po povstání 1830—1831 emigrant v Paříži, autor četných prací o dějinách a etnografii Polska a východních Slovanů. — 729

Duncker, Franz Gustav (1822—1888), německý nakladatel a publicista, člen buržoazní pokrokové strany, 1868 založil s Maxem Hirschem reformistické hirschovsko-dunckerovské odbory. — 57, 290, 357, 641

Dupont, Eugène (asi 1831—1881), francouzský hudební nástrojař; účastník pařížského červnového povstání 1848; od 1862 žil v Londýně, člen generální rady I. internacionály (listopad 1864—1872), dopisující tajemník pro Francii (1865—1871), účastník londýnské konference (1865) a ženevského kongresu (1866), místopředseda lausannského kongresu (1867), delegát bruselského kongresu (1868), londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); uskutečňoval Marxovu linii; 1870 odešel do Manchesteru a založil tam sekci I. internacionály; člen britské federální rady I. internacionály (1872 až 1873); 1874 se přestěhoval do Spojených států. — 28, 32, 121, 155, 170, 179, 183, 283, 342, 349, 363, 414, 537, 543, 545, 585, 589, 590, 592, 594, 650, 667, 669, 670, 681, 720, 753

Ebergenyiová, Julie, baronka, uherská šlechtična, 1868 obžalována, že otrávila manželku hraběte Gustava Chorinského. — 108

**Eccarius*, Georg (1818—1889), německý krejčovský dělník, významný pracovník mezinárodního dělnického hnutí, člen Svazu spravedlivých, Svazu komunistů a generální rady I. internacionály, později pracoval v anglických tradeunionech. — 31, 152, 170, 176, 178, 179, 181, 183, 188, 196, 297, 306, 342, 355, 356, 363, 374, 430, 443, 446, 456, 461, 462, 510, 558, 610, 631—636, 650—652, 658, 724, 745, 746, 781, 782

Eck, Johann (vlastním jménem Johann *Maier*) (1486—1543), německý katolický teolog, odpůrce reformace. — 328

Edwards, Edward Watkin, anglický úředník. — 288

Eichhoff, Albert, nakladatel, bratr Wilhelma Eichhoffa. — 56, 58, 292, 300, 312, 314, 354, 357, 359, 360, 369, 421

Eichhoff, Karl Wilhelm (1833—1895), německý socialista; koncem padesátých let odhalil v tisku Stiebera jako špióna a provokatéra a byl za to soudně stíhán; jeden z prvních historiků I. internacionály. — 56, 58, 81, 110, 112, 126, 134, 154, 157, 177, 198, 201, 204, 217, 224, 226, 227, 238, 309, 314, 316, 340, 344, 347, 354—360, 369, 371, 372, 373, 382, 587

Einhorn, viz *Horn*, Eduard (Ignácz)

Eliotová, George (pseudonym Mary Ann *Evansové*) (1819—1880), anglická spisovatelka, autorka realistických románů. — 693

Elpidin, Michail Konstantinovič (asi 1835—1908), počátkem šedesátých let se zúčastnil studentského hnutí v Kazani; 1865 emigroval do Ženevy, založil zde ruskou tiskárnu,

v níž se tiskl časopis „Narodnoje dělo"; člen I. internacionály, člen Aliance socialistické demokracie.— 274

Emma, viz *Engelsová*, Emma

Engel, Ernst (1821—1896), německý statistik, 1860—1882 ředitel královského pruského statistického úřadu v Berlíně. — 332, 417

Engels, Friedrich (1796—1860), otec Bedřicha Engelse, 1837 založil spolu s Ermenem v Manchesteru a později v Engelskirchenu přádelnu bavlny Ermen a Engels; pietista. — 518

**Engels*, Hermann (1822—1905), bratr Bedřicha Engelse, továrník v Barmenu. — 661, 662, 684—686, 705—708, 739

**Engels*, Rudolf (1831—1903), bratr Bedřicha Engelse, továrník v Barmenu. — 416, 417, 739

**Engelsová*, Elisabeth Francisca Mauritia (1797—1873), matka Bedřicha Engelse. — 108, 166, 169, 172, 401, 411, 412, 515, 661, 662, 664, 685, 686, 695, 705—707, 739, 740, 787

Engelsová, Emma (nar. 1834), manželka Hermanna Engelse. —662, 686, 708

Ensor, George (1769—1843), anglický publicista, Malthusův odpůrce. — 435, 443

Ermen, Anton, spolumajitel firmy Ermen a Engels v Manchesteru. — 110, 217, 686, 695, 697

Ermen, Gottfried, spolumajitel firmy Ermen a Engels v Manchesteru. — 105, 106, 172, 181, 245, 248, 249, 261, 265, 286, 290, 372, 393, 400, 401, 410, 466, 473, 661, 684—686, 695—697, 706— 708

Ermen, Henry, majitel přádelny v Bridgewhater. — 105, 106, 686

Ermen, Peter (Pitt) spolumajitel firmy Ermen a Engels v Manchesteru. — 686, 707, 708

Eugénie Marie de Montijo de Guzman, hraběnka *de Teba* (1826—1920), francouzská císařovna, manželka Napoleona III. — 470

Eulenburg, Friedrich Albrecht, hrabě *von* (1815—1881), pruský státník a diplomat; ministr vnitra (1862 až 1878). — 465, 719

Ewald, Georg Heinrich August (1803 až 1875), německý orientalista, badatel a kritik bible. — 479

Eynern, Ernst *von* (1838—1906), německý politik, obchodník, od 1879 člen pruské poslanecké sněmovny, zapřisáhlý nepřítel sociální demokracie. — 60, 62

Failly, Pierre Louis Charles *de* (1810 až 1892), francouzský generál, za prusko-francouzské války velel 5. sboru, zajat u Sedanu. — 110

Fallmerayer, Jakob Philipp (1790 až 1861), německý historik a cestovatel. — 62

Falloux, Frédéric Alfred Pierre, hrabě *de* (1811—1886), francouzský politik a spisovatel, legitimista a klerikál, dal podnět k potlačení červnového povstání 1848 v Paříži; za druhé republiky poslanec Zákonodárného a Ústavodárného shromáždění, ministr školství (1848 až 1849). — 673

Faucher, Julius (1820—1878), německý publicista, mladohegelovec, stoupenec svobodného obchodu, 1850 až 1861 emigrant v Anglii; spolupracovník „Morning Star", 1861 se vrátil do Německa; pokrokář. — 134, 141, 142, 163, 220, 620, 622, 623

Favre, Claude Gabriel Jules (1809 až

1880), francouzský advokát a politik, jeden z vůdců umírněných buržoazních republikánů, poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění (1848—1851); ministr zahraničních věcí ve vládě národní obrany a v Thiersově vládě (1870 až 1871), vedl jednání o kapitulaci Paříže a uzavření míru s Německem, kat Pařížské komuny. — 511, 673, 793

Fechner, Gustav Theodor (1801—1887), německý fyzik a idealistický filosof. — 766

Feuerbach, Ludwig (1804—1872), vynikající německý materialistický filosof předmarxovského období; ideolog nejradikálnějších demokratických vrstev německé buržoazie, které usilovaly o buržoazně demokratické svobody; v posledních letech života se zajímal o socialistickou literaturu a 1870 vstoupil do sociálně demokratické dělnické strany. — 32, 226, 229, 420

Fielden, John (1784—1849), anglický továrník, buržoazní filantrop, stoupenec továrního zákonodárství.—610

Firdúsí (Firdausí), Abulkásim (mezi 932 a 943 — asi mezi 1020—1026), největší epik perské a tadžické literatury. — 400

Firks, Fedor Ivanovič, baron (pseudonym Schédo-Ferroti, D. K.) (1812 až 1872), ruský publicista, liberál, autor četných prací o agrární otázce v Rusku. — 228, 729

Flavigny de, Marie, hraběnka *d'Agoult* (pseudonym Stern, Daniel) (1805 až 1876), francouzská spisovatelka a publicistka. — 668

Flerovskij, viz *Bervi*, Vasilij Vasiljevič

Flourens, Gustave (1838—1871), francouzský přírodovědec, revolucionář, blanquista, jeden z vůdců povstání 31. října 1870 a 22. ledna 1871 v Paříži; člen Pařížské komuny; v dubnu 1871 zavražděn versailleskými. — 489, 492, 502, 511, 537, 546, 551, 559—561, 564, 757, 797

Flourens, Pierre Jean Marie (1794 až 1867), francouzský fyziolog a lékař, od 1828 člen pařížské Akademie věd, od 1833 její stálý tajemník; francouzský pair (1846—1848); otec Gustava Flourense. — 492, 797

Forcade de La Roquette, Jean Louis Victor Adolphe (1820—1874), francouzský státník, bonapartista, ministr financí (1860—1861), ministr vnitra (1868—1869). — 465

Foster, John Leslie (asi 1780—1842), irský právník, tory. — 193, 294, 298, 299, 301

Fouché, Joseph (1759—1820), francouzský politik, za Francouzské revoluce jakobín, za Napoleona I. policejní ministr; krajně bezzásadový. — 302

Fourier, François Marie Charles (1772 až 1837), francouzský utopický socialista. — 73, 568

Fox, Peter (vlastním jménem *Peter Fox André*) (zemř. 1869), anglický novinář, pozitivista; jeden z vůdců britské Národní ligy pro nezávislost Polska; účastník shromáždění z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu; člen generální rady I. internacionály (1864—1869), od 1865 oficiální tiskový dopisovatel generální rady, od září do listopadu 1866 generální tajemník rady, dopisující tajemník pro Ameriku (1866—1867); 1866 jeden z redaktorů listu „Commonwealth"; člen výkonného výboru Re-

formní ligy. — 27, 46, 51, 62, 83, 152, 184, 364

Fraas, Karl Nikolaus (1810—1875), německý botanik a agronom, profesor v Mnichově, autor četných prací z oboru botaniky a zemědělství. — 17, 19, 62, 73,

Frank, A., ve čtyřicátých až první polovině šedesátých let pařížský nakladatel, 1847 vydal Marxovu „Bídu filosofie". — 215, 653

Frankel, Leo (1844—1896), průkopník dělnického hnutí v Uhrách, povoláním zlatník; člen Pařížské komuny, člen generální rady I. internacionály (1871—1872), jeden ze zakladatelů Všeobecné dělnické strany Uher (1880), jeden z místopředsedů mezinárodního socialistického dělnického sjezdu (1889); Marxův a Engelsův spolubojovník. — 535, 539, 594

Frankland, Edvard (1825—1899), anglický chemik, odborník na organickou chemii, profesor, od 1853 člen londýnské Královské společnosti. — 106, 129

František Josef I. (1830—1916), rakouský císař (1848—1916). — 688

Františka, viz *Kugelmannová*, Franziska

Freiligrath, Ferdinand (1810—1876), německý básník, původně romantik, později se věnoval revoluční a sociální poezii, 1848 až 1849 jeden z redaktorů „Neue Rheinische Zeitung", člen Svazu komunistů; v padesátých letech zanechal revolučního boje. — 23, 24, 42, 56, 80, 108, 132, 136, 149, 220, 383, 438, 440, 612, 719

Freiligrathová, Käthe (Katy) (1854 až 1904), dcera Ferdinanda Freiligratha. — 23, 24

Freund, Wilhelm Alexander (1833 až 1918), německý lékař, gynekolog, soukromý docent. — 258, 658

Friedländer, Max (1829—1872), německý publicista, buržoazní demokrat, člen redakce „Neue Oder-Zeitung" a vídeňské „Die Presse", s nimiž Marx v padesátých až šedesátých letech spolupracoval; spoluzakladatel a redaktor „Neue Freie Presse" (1864—1872); bratranec Ferdinanda Lassalla. — 27

Fritzsche, Friedrich Wilhelm (1825 až 1905), reformistický předák německého sociálně demokratického a odborového hnutí, povoláním dělník v tabákové továrně; účastník revoluce 1848—1849; jeden ze zakladatelů a vůdců lassallovského Všeobecného německého dělnického spolku; delegát eisenašského sjezdu (1869) a gothajského slučovacího sjezdu; poslanec Severoněmeckého říšského sněmu (1868—1871) a říšského sněmu (1877—1878); 1881 emigroval do USA. — 202, 382, 384, 390

Fuad paša, *Mehmed* (1814—1869), turecký státník; v padesátých až šedesátých letech byl několikrát ministrem zahraničních věcí a velkovezírem. — 340

Gambetta, Léon (1838 1882), francouzský politik, buržoazní republikán, člen vlády národní obrany (1870—1871), 1871 založil list „La République française"; předseda vlády a ministr zahraničních věcí (1881—1882). — 267, 784, 793

Ganilh, Charles (1758—1836), francouzský buržoazní politik, vulgární ekonom, představitel „obnoveného merkantilismu". — 143

Garibaldi, Giuseppe (1807—1882), italský revolucionář, demokrat, vůdce národně osvobozeneckého hnutí; účastník revoluce 1848—1849 v Itálii; v padesátých až šedesátých letech vedl boj italského národa za osvobození a sjednocení země; 1870—1871 vystupoval na obranu Pařížské komuny; podporoval tvoření sekcí I. internacionály v Itálii. — 512, 669

Garnier, Germain hrabě *de* (1754 až 1821), francouzský ekonom a politik, monarchista, epigon fyziokratické školy; překladatel a kritik díla Adama Smithe. — 143

Gentz, Friedrich *von* (1764—1832), rakouský reakční státník a publicista; Metternichův rádce a důvěrník. — 32

Gercen, Alexandr Ivanovič (1812 až 1870), ruský revoluční demokrat, materialistický filosof, publicista a spisovatel; 1847 emigroval do zahraničí, kde založil ruskou tiskárnu a vydával literárně politický almanach „Poljarnaja zvezda" a list „Kolokol". — 279, 483, 493, 496, 512, 530, 565, 576, 580, 610, 756, 757, 775

Gibson, Thomas Milner (1806—1884), anglický státník, jeden z vůdců free-traderů, později liberál; ministr obchodu a dopravy (1859—1865 a 1865—1866). — 239

Giraldus Cambrensis (Gerald de Barri) (1146—asi 1220), anglický středověký spisovatel, 1185 se zúčastnil vojenské výpravy proti Irsku, autor několika spisů o Irsku. — 473, 486, 510

Girardin, Émile *de* (1806—1881), francouzský buržoazní publicista a politik, ve čtyřicátých až šedesátých letech 19. století byl s přestávkami redaktorem listu „La Presse"; v politice naprosto bezzásadový. — 668

Gladstone, William Ewart (1809—1898), anglický státník, tory, později peelovec, v druhé polovině 19. století vůdce liberální strany; kancléř pokladu (1852—1855 a 1859—1866), ministerský předseda (1868—1874, 1880—1885 a 1892—1894). — 172, 233, 239, 247, 305, 375, 376, 432, 441—444, 456, 458, 503, 506, 512, 513, 517, 519—520, 524, 551, 561, 611, 615, 717, 718, 749, 750, 787, 797

Gobineau, Joseph Arthur, hrabě *de* (1816—1882), francouzský reakční sociolog, diplomat a spisovatel; jeden ze zakladatelů rasové teorie. — 735

Goegg, Amand (1820—1897), německý novinář, maloburžoazní demokrat, 1849 člen bádenské prozatímní vlády, po porážce revoluce emigroval; jeden z vůdců Ligy míru a svobody v Ženevě; člen I. internacionály; v sedmdesátých letech se přiklonil k německé sociální demokracii. — 29, 31, 53, 54, 81, 252, 403, 418, 429, 431, 432, 774, 775

Goeggová, Marie (nar. 1826), předsedkyně Mezinárodní asociace žen. — 641, 658

Goethe, Johann Wolfgang (1749—1832), velký německý spisovatel a myslitel. — 743, 777

Goldstücker, Theodor (1821—1872), německý sanskrtolog; od 1851 profesor Londýnské university. — 139

Graff, Eberhard Gottlieb (1780—1841), německý filolog, autor prací o staré němčině. — 67

Graglia, François, člen výboru ženevské sekce I. internacionály, delegát bruselského kongresu (1868). — 80

Graham, James Robert George, *of Netherby* (1792—1861), anglický státník, whig, později peelovec; mi-

nistr vnitra (1841—1846), první lord admirality (1830—1834 a 1852 až 1855). — 525

Grandperret, Michel Étienne Anthelme Théodore (1818—1890), francouzský politik, bonapartista; od 1867 vrchní státní návladní v Paříži. — 560, 565

Granier de Cassagnac, Paul Adolphe Marie Prosper (1843—1904), francouzský novinář a politik, bonapartista; šéfredaktor listu „Le Pays". — 656, 793

Grant, Ulysses Simpson (1822—1885), americký generál a státník, stoupenec republikánské strany, účastník občanské války v USA (1861—1865), od března 1864 vrchní velitel armády Severních států, ministr války (1867—1868); president USA (1868 až 1877). — 474, 681

Grattan, Henry (1746—1820), irský státník; 1775—1800 vůdce umírněné liberální opozice v irském parlamentu, 1798 podporoval anglické úřady při potlačení povstání v Irsku, uznal anglo-irskou unii z roku 1801; od 1805 člen anglického parlamentu. — 469

Green, Alexander Henry (1832—1896), anglický geolog; 1861—1874 prováděl geologický průzkum v Derbyshiru a Yorkshiru. — 693

Griesheim, Adolf *von* (1820—1894), německý továrník, podílník firmy Ermen a Engels, manžel Engelsovy sestry Elisy. — 685

Grimm, Jacob (1785—1863), významný německý filolog a historik umění, autor prací o dějinách německého jazyka a práva, o mytologii a literatuře; vydával společně se svým bratrem Wilhelmem (1786—1859) pověsti a pohádky a od 1852 první svazky „Německého slovníku". — 62, 67, 71, 72, 231, 264

Grosselin, Jacques (1835—1892), švýcarský hodinář, člen I. internacionály, delegát basilejského kongresu (1869). — 723

Grün, Karl (pseudonym Ernst von der Haide) (1817—1887), německý maloburžoazní publicista, v polovině čtyřicátých let jeden z hlavních představitelů „pravého" socialismu; za revoluce 1848—1849 maloburžoazní demokrat; emigrant v Bruselu (1850—1861); účastník kongresu Ligy míru a svobody v Ženevě (1867). — 44, 53

Guéroult, Adolphe (1810—1872), francouzský publicista a politik, bonapartista, šéfredaktor listu „Opinion nationale" (1859—1871). — 794

Guillaume, James (1844—1916), švýcarský učitel, anarchista, bakuninovec, člen I. internacionály, zúčastnil se ženevského (1866), lausannského (1867), basilejského (1869) a haagského (1872) kongresu I. internacionály; jeden z organizátorů Aliance socialistické demokracie, redaktor listů „Le Progrès", „La Solidarité" a „Bulletin de la Fédération Jurassienne"; na haagském kongresu byl pro rozbíječskou činnost vyloučen z I. internacionály; za první světové války sociálšovinista. — 535, 536, 614, 723, 756, 757

Guizot, François Pierre Guillaume (1787—1874), francouzský buržoazní historik a státník, od 1840 do únorové revoluce 1848 řídil vnitřní i zahraniční politiku Francie; zastánce zájmů velké finanční buržoazie. — 605, 638

Gumpert, Eduard (zemř. 1893), německý lékař v Manchesteru, Marxův a Engelsův přítel. — 19, 28, 35, 67, 77, 85, 90, 119, 127, 148, 151, 202, 231, 247, 284–286, 291, 320, 324, 348, až 350, 404, 413, 480, 534, 535, 539, 543, 557, 580, 603, 694, 762, 791

Gustav Adolf II. (1594—1632), švédský král (1611—1632), významný vojevůdce a vojenský reformátor. — 408

Habsburkové, dynastie císařů tzv. Svaté říše římské (s přestávkami od 1273 do 1806), českých králů (od 1526), rakouských císařů od 1804 a císařů rakousko-uherské monarchie (1867 až 1918). — 688

Haeckel, Ernst (1834—1919), německý biolog, darwinista; představitel přírodovědeckého materialismu, ateista; formuloval základní biogenetický zákon, který určuje vztah mezi fylogenezí (kmenový vývoj) a ontogenezí (zárodečný vývoj); jeden ze zakladatelů a ideologů reakčního „sociálního darwinismu". — 238

Hagen, Theodor (1823—1871), člen Svazu komunistů v Hamburku; vydavatel „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue". — 419

Hales, John (nar. 1839), představitel anglických tradeunionů, povoláním tkadlec, člen generální rady I. internacionály (1866—1872) a její tajemník, člen výkonného výboru Reformní ligy, člen Ligy půdy a práce; delegát londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872) I. internacionály; od 1872 stál v čele reformistického křídla britské federální rady; bojoval proti Marxovi a jeho přívržencům ve snaze získat vedení I. internacionály v Anglii. — 444

Harney, George Julian (1817—1897), významný pracovník anglického dělnického hnutí, jeden z vůdců levého chartistického křídla, redaktor listu „Northern Star" a mnoha jiných chartistických periodických publikací, byl ve spojení s Marxem a Engelsem; člen I. internacionály. — 357, 456

Harris, George, představitel anglického dělnického hnutí, stoupenec sociálně reformistických názorů chartisty Jamese Bronterra O'Briena; člen generální rady I. internacionály (1869 až 1872) a její finanční tajemník (1870—1871). — 444, 461, 468

Harrison, Frederick (1831—1923), anglický právník a historik, buržoazní radikál, pozitivista, v šedesátých letech se aktivně zúčastnil demokratického hnutí, člen I. internacionály. — 343

Hasenclever, Wilhelm (1837—1889), německý sociální demokrat, lassallovec, předseda Všeobecného německého dělnického spolku (1871 až 1875), od 1870 redaktor listu „Social-Demokrat". — 309, 357

Hatzfeldtová, Sophie, hraběnka (1805 až 1881), přítelkyně a stoupenkyně Ferdinanda Lassalla. — 62, 69, 357, 375, 382, 388, 479, 582, 584, 610

Haussmann, Georges Eugène (1809 až 1891), francouzský politik, bonapartista, účastník státního převratu z 2. prosince 1851, prefekt departementu Seine (1853—1870), řídil přestavbu Paříže. — 381

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770 až 1831), nejvýznamnější představitel klasické německé filosofie, objek-

tivní idealista; v Hegelově systému je celý přírodní, historický i duchovní svět poprvé znázorněn jako proces. — 32, 70, 72, 113, 122, 229, 343, 344, 357, 537, 565, 567, 578, 602, 608, 618, 638, 766

Heine, Heinrich (1797—1856), velký německý revoluční básník a vášnivý patriot; nepřítel absolutismu a feudálně klerikální reakce; předchůdce německé demokratické literatury; blízký přítel Marxovy rodiny. — 438, 753

Heinemann, pruský policejní agent a špión v Anglii, od 1869 šéfredaktor týdeníku „Hermann". — 256, 347, 349, 356, 505

Heinzen, Karl (1809—1880), německý radikální publicista, maloburžoazní demokrat, vystupoval proti Marxovi a Engelsovi; na krátkou dobu se zúčastnil bádensko-falckého povstání 1849, potom emigroval do Švýcarska a později do Anglie; na podzim 1850 odjel natrvalo do USA. — 69, 364, 434, 438, 513, 582, 584

Held, Adolf (1844—1880), německý vulgární ekonom, představitel historické školy v politické ekonomii; katedrový socialista, 1867 soukromý docent, později profesor v Bonnu. — 665, 765

Heng, Fritz, švýcarský rytec, jeden z vůdců Aliance socialistické demokracie, člen I. internacionály, delegát basilejského kongresu (1869). — 723

Henry, Mitchell (1826—1910), irský politik, liberál; aktivní účastník hnutí za samosprávu Irska (Home-Rule); v osmdesátých letech zanechal politické činnosti. — 172, 239

Hess, Moses (1812—1875), německý maloburžoazní publicista, v polovině čtyřicátých let jeden z hlavních představitelů „pravého" socialismu, po rozkolu ve Svazu komunistů se přiklonil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; v šedesátých letech stoupenec Lassallův; člen I. internacionály, účastník bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu I. internacionály. — 40, 41, 44, 56, 155, 177, 179, 511, 715, 773

Hilberg, Arnold, rakouský novinář; vydavatel a redaktor měsíčníku „Internationale Revue" (1866—1867). — 27

Hillmann, Hugo (1823—1898), německý demokrat, povoláním sládek a hostinský; účastník revoluce 1848 až 1849; po porážce revoluce emigroval do Londýna; člen Všeobecného německého dělnického spolku, člen sociálně demokratické strany, delegát eisenašského sjezdu (1869). — 349

Hins, Eugène (1839—1923), belgický novinář, proudhonovec, později bakuninovec; spoluzakladatel belgické sekce I. internacionály, delegát bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu. — 494, 500, 502, 722—724

Hirsch, Karl (1841—1900), německý novinář, lassallovec, pak člen sociální demokracie; 1868 spolupracoval s listem „Demokratisches Wochenblatt", později redaktor četných sociálně demokratických listů. — 328, 330, 728

Hirsch, Max (1832—1905), německý ekonom, člen buržoazní pokrokové strany; 1868 založil s Franzem Dunckerem reformistické hirschovsko-dunckerovské odbory. — 205, 213, 357

Hofstetten, Johann Baptisti *von* (zemř. 1887), německý důstojník, novinář, lassallovec; spoluvydavatel listu „Social-Demokrat" (1864—1868); delegát eisenašského sjezdu (1869). — 598, 603

Hohenzollern, viz *Carol I.*, Hohenzollern-Sigmaringen

Holyoake, George Jacob (1817—1906), anglický publicista a sociální reformátor, ve třicátých a čtyřicátých letech stoupenec Owena a chartistů, později představitel družstevního hnutí. — 444, 446, 447, 669

Horác (Quintus Horatius Flaccus) (65—8 před n. l.), významný římský básník. — 196, 251

Horn, Eduard (Ignácz) (vlastním jménem *Einhorn*) (1825—1875), maďarský ekonom a publicista, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849 v Uhrách, po porážce revoluce emigrant v Německu, v Belgii a od 1855 v Paříži; v šedesátých letech spolupracoval s různými francouzskými časopisy, 1869 se vrátil do Uher. — 81, 234

Howel Dda („Dobrý") (zemř. 950), král a zákonodárce ve starém Walesu. — 572

Hudson, George (1800—1871), anglický podnikatel, největší majitel železnic, tory, člen parlamentu. — 417

Hugo, Victor (1802—1885), velký francouzský spisovatel, za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, po státním převratu z 2. prosince 1851 byl vypovězen z Francie a 20 let žil v emigraci v Bruselu a na ostrově Jersey. — 753

Hühnerbein, F. W., krejčí, člen Svazu komunistů; v květnu 1849 za povstání v Elberfeldu člen vojenské komise bezpečnostního výboru. — 478

Huleck, roku 1868 člen generální rady I. internacionály, člen francouzské sekce v Londýně, po rozkolu v sekci vystupoval proti generální radě. — 255

Humbert, Albert (1835—1886), francouzský spisovatel a karikaturista; 1870 člen redakce listu „Marseillaise". — 563

Hume, David (1711—1776), anglický filosof, subjektivní idealista, agnostik, buržoazní historik a ekonom, odpůrce merkantilismu, jeden z prvních stoupenců kvantitativní teorie peněz. — 263

Hume, Robert William, americký maloburžoazní radikál; člen I. internacionály. — 746

Huxley, Thomas Henry (1825—1895), anglický přírodovědec, nejbližší spolupracovník Charlese Darwina a popularizátor jeho díla; ve filosofii nedůsledný materialista. — 263, 319, 341, 516, 538, 694

Charras, Jean Baptiste Adolphe (1810 až 1865), francouzský plukovník a politik, umírněný buržoazní republikán; 1848 se podílel na potlačení červnového povstání pařížských dělníků; za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, vystupoval proti Ludvíku Bonapartovi; po státním převratu z 2. prosince 1851 vypovězen z Francie. — 216

Cherval, Julien (vlastním jménem Josef *Crämer*), pruský policejní agent provokatér, který se vetřel do Svazu komunistů; po rozkolu ve Svazu byl v čele jedné z pařížských obcí, které

patřily k Willichově a Schapperově frakci; jeden z obžalovaných v procesu proti organizátorům tzv. německo-francouzského spiknutí v Paříži v únoru 1852; za pomoci policie uprchl z vězení; 1853—1854 působil pod jménem Nugent jako špión a provokatér ve Švýcarsku. — 360

Chmoulevitch, viz *Šmulevič*, Jakob S.

Chorinsky, Gustav, hrabě, rakousko-uherský důstojník, 1868 byl obžalován, že otrávil svou manželku. — 108

**Imandt*, Peter, německý učitel, demokrat, Marxův a Engelsův stoupenec; účastník revoluce 1848—1849, emigroval do Švýcarska a potom do Anglie; od 1852 člen Svazu komunistů. — 508, 509, 733

Isabella II. (1830—1904), španělská královna (1833—1868). — 187, 194, 196, 202, 214

Ivanov, Ivan Ivanovič (zemř. 1869), student na Petrovsko-Razumovské zemědělské akademii, účastník studentského hnutí v šedesátých letech a člen Něčajevovy organizace; zavražděn Něčajevem. — 586

Jaclard, Charles Victor (1843—1903), francouzský publicista, blanquista, člen I. internacionály; za Pařížské komuny velel oddílu Národní gardy; po porážce Komuny emigroval do Švýcarska a později do Ruska; po amnestii 1880 se vrátil do Francie a zúčastnil se socialistického hnutí. — 536, 615

Jacoby, Johann (1805—1877), německý publicista a politik, buržoazní demokrat, povoláním lékař; 1848 jeden z vůdců levého křídla v pruském Národním shromáždění; 1849 člen frankfurtského Národního shromáždění; 1863 člen pruské poslanecké sněmovny; rozhodný odpůrce Bismarckovy politiky; od 1872 člen sociálně demokratické dělnické strany. — 439, 487—488, 730, 792

Jäger, Gustav (1832—1916), německý zoolog, darwinista. — 238

Jakub I. (1394—1437), od 1424 skotský král. — 304

Jakub I. (1566—1625), anglický a irský král (1603—1625), jako Jakub IV. skotský král (1567—1625). — 459

Jakub-bek, Muhammad (1820—1877), vládce Kašgárska (1865—1877). — 441

Janin, Jules Gabriel (1804—1874), francouzský spisovatel, kritik a novinář. — 344

Jenny, Jenička, viz *Marxová*, Jenny

**Jessup*, William J., lodní tesař, představitel amerického dělnického hnutí; 1866 místopředseda a od 1867, dopisující tajemník Národního dělnického svazu (National Labor Union) ve státě New York; jeden z vůdců newyorského dělnického svazu; zasazoval se o připojení k I. internacionále. — 621, 633, 635, 650 až 652

Jiří IV. (1762—1830), princ-regent (1811—1820) a anglický král (1820 až 1830). — 560, 561

Jiří V. (1819—1878), hannoverský král (1851—1866). — 47, 90, 289

Johannard, Jules (1843—1888), francouzský litograf; člen generální rady I. internacionály (1868—1869 a 1871—1872), dopisující tajemník pro Itálii (1868—1869); 1870 založil v Saint-Denis sekci I. internacionály; člen Pařížské komuny, blan-

quista; po porážce Komuny emigroval do Londýna; delegát haagského kongresu I. internacionály (1872). — 155, 751

Johnson, Reverdy (1796—1876), americký právník a státník; attorney-general (vrchní státní návladní) (1849—1850), člen demokratické strany; vyslanec v Londýně (1868 až 1869). — 275

Johnston, James Finlay Weir (1796 až 1855), anglický agrochemik. — 454

Jones, Ernst Charles (1819—1869), anglický proletářský básník a publicista, jeden z vůdců levého křídla chartistů; Marxův a Engelsův přítel; 1858 uzavřel kompromis, jímž se chartisté dostali do vleku buržoazních radikálů; to vedlo k dočasné roztržce mezi ním a Marxem a Engelsem; člen I. internacionály. — 96, 146, 172, 213, 233, 237, 239, 243, 244, 247, 287, 288, 291, 323, 325

Jones, Lloyd (1811—1886), anglický publicista, owenovec; aktivně pracoval v družstevním hnutí. — 177, 331, 332, 343

Juárez, Benito Pablo (1806—1872), mexický státník, bojovník za národní nezávislost Mexika; za občanské války (1858—1860) a za intervence v Mexiku (1861—1867) vůdce liberální strany; president Mexické republiky (1858—1872). — 85

Jubitz, *F.*, člen německého dělnického spolku v New Yorku. — 746

Juch, E., německý maloburžoazní demokrat, emigrant v Londýně, Kinkelův přívrženec, od července 1859 redaktor týdeníku „Hermann", od prosince 1869 vydavatel „Londoner Deutsche Post". — 347, 733

Jung, Georg (1814—1886), německý publicista, maloburžoazní demokrat, mladohegelovec, jeden z odpovědných vydavatelů „Rheinische Zeitung"; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo), později národní liberál. — 280, 282

**Jung*, Hermann (1830—1901), představitel mezinárodního a švýcarského dělnického hnutí, hodinář; emigrant v Londýně; člen generální rady I. internacionály a dopisující tajemník pro Švýcarsko (listopad 1864—1872); pokladník generální rady (1871—1872); místopředseda londýnské konference (1865), předseda ženevského (1866), bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu a londýnské konference (1871) I. internacionály; člen britské federální rady; do haagského kongresu (1872) zastával Marxovu linii; později se připojil k reformistickým vůdcům tradeunionů. — 121, 155, 174, 494, 526, 535, 536, 636, 648, 654, 663, 669, 671, 681, 711, 720, 722, 768, 769

Juvenál (Decimus Iunius Iuvenalis) (60. léta—po 127), římský satirický básník. — 306, 537

Kakadu, viz *Lafarguová*, Laura

Kane, Robert John (1809—1890), irský profesor chemie a fyziky, zabýval se také otázkami ekonomie Irska. — 473

Kaneová, Anna, sestřenice Lydie a Mary Burnsových. — 590

Kant, Immanuel (1724—1804), zakladatel klasické německé filosofie; snažil se smířit materialismus s idealismem, spojit různorodé, navzájem si odporující filosofické směry v jeden

systém. Přírodovědné spisy z prvního období jeho činnosti a zejména jeho hypotéza o vzniku světa obsahují prvky materialismu a spontánní dialektiky. — 357

Kapp, Friedrich (1824—1884), německý historik a politik, maloburžoazní demokrat, zúčastnil se revoluce 1848—1849; 1850 emigroval do USA. — 420

Karel I. (1600—1649), anglický král (1625—1649), popraven za anglické buržoazní revoluce. — 576

Karel Veliký (asi 742—814), francký král (768—800) a římský císař (800 až 814). — 231

Karl Theodor Maximilian August (1795 až 1875), bavorský princ, polní maršál, za prusko-rakouské války 1866 vrchní velitel vojsk jihoněmeckých států, které byly spojenci Rakouska. — 140

Katilina (Lucius Sergius Catilina) (asi 108—62 před n. l.), římský politik, patricij; zorganizoval spiknutí proti aristokratické republice. — 668

Katkov, Michail Nikiforovič (1818 až 1887), ruský reakční publicista, redaktor listu „Moskovskije vedomosti" (1850—1855, 1863—1887). — 505, 508, 509

Kaulbach, Wilhelm (1805—1874), německý malíř. — 796

Keil, Ernst (1816—1878), německý publicista, nakladatel a knihkupec; maloburžoazní demokrat; vydával týdeník „Die Gartenlaube". — 149, 649

Keller, Charles (1843—1913), francouzský socialista, člen I. internacionály, v letech 1869—1870 přeložil do francouzštiny část prvního dílu „Kapitálu"; účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Švýcarska. — 470, 715, 716, 738, 784

Kertbény, Karl Maria (vlastním jménem *Benkert*) (1824—1882), maďarský spisovatel, buržoazní liberál, stýkal se s vedoucími činiteli revoluce 1848 až 1849. — 40—41, 43, 149, 603, 626, 627, 649

Ketteler, Wilhelm Emanuel *von* (1811 až 1877), německý katolický duchovní, od 1860 mohučský biskup. — 420

Kinkel, Gottfried (1815—1882), německý básník a publicista, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849; odsouzen pruským soudem k doživotnímu žaláři; uprchl z vězení a emigroval do Anglie; jeden z vůdců maloburžoazní emigrace v Londýně, redaktor časopisu „Hermann" (1859), vystupoval proti Marxovi a Engelsovi. — 149, 220, 729

Kirchmann, Julius Hermann *von* (1802 až 1884), německý právník a filosof, radikál; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levý střed), později poslanec pruského zemského sněmu a Německého říšského sněmu; autor mnoha filosofických a právnických spisů. — 339

**Klein*, Carl Wilhelm, německý dělník, 1849 se zúčastnil povstání v Elberfeldu a v Solingen, člen Svazu komunistů; od 1852 emigrant v USA; v šedesátých a sedmdesátých letech se aktivně účastnil dělnického hnutí v Německu; člen Všeobecného německého dělnického spolku, člen I. internacionály, delegát lausannského (1867) a bruselského (1868) kongresu I. internacionály. — 467, 725—727

Klein, Johann Jacob (nar. asi 1818 až

asi mezi 1895—1897), lékař v Kolíně n. R., člen Svazu komunistů, 1852 jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům, porotou zproštěn viny. — 479

Klemm, Friedrich Gustav (1802 až 1867), německý historik, autor četných prací z dějin kultury. — 391

Knox, Alexander Andrew (1818 až 1891), anglický novinář a policejní soudce, člen zvláštní komise, která 1867 předložila parlamentu zprávu o zacházení s politickými vězni v anglických věznicích. — 302, 521

Kock, Paul *de* (asi 1794—1871), francouzský buržoazní spisovatel, autor frivolních románů. — 235

Kolb, Georg Friedrich (1808—1884), německý politik, publicista a statistik, buržoazní demokrat. — 542

Korvinová - Krukovská (Jaclardová), Anna Vasiljevna (1843—1887), ruská revolucionářka, členka ruské sekce I. internacionály, účastnice Pařížské komuny, manželka Charlese Victora Jaclarda. — 536

Kossuth, Lajos (1802—1894), vůdce maďarského národně osvobozeneckého hnutí, předák buržoazně demokratických živlů v revoluci 1848 až 1849, stál v čele maďarské revoluční vlády; po porážce revoluce emigroval; v emigraci usiloval o sjednocení podunajských národů proti habsburskému despotismu. — 602

Kotzebue, August Friedrich Ferdinand (1761—1819), německý reakční spisovatel a publicista. — 344

**Kugelmann*, Ludwig (1828—1902), hannoverský lékař, demokrat; účastník revoluce 1848—1849; člen I. internacionály, delegát lausannského (1867) a haagského (1872) kongresu I. internacionály; Marxův a Engelsův přítel, 1862—1874 si dopisoval s Marxem; podstatně přispěl k šíření „Kapitálu" v Německu. — 19, 21, 23, 30, 40, 41, 46, 47, 64, 73, 80, 82, 83, 96, 101, 133, 141, 149, 154, 158, 220, 223, 234, 258, 288, 290, 298, 327, 328, 347, 385, 387, 389, 390, 393, 395, 398, 402, 419, 422, 463, 486, 488, 534, 535, 539, 568, 586, 588, 590, 599, 601—606, 609, 610, 611, 612, 616, 619, 620, 623—626, 628, 640, 641, 649, 655—659, 665, 666, 672, 673, 682, 683, 699—701, 704, 709, 710, 712—714, 717—719, 728 až 730, 741, 743—745, 761, 765, 766, 781—789, 792—798, 801, 802

Kugelmannová, Franziska (nar. 1858), dcera Ludwiga Kugelmanna. — porůznu 601—625, 657—795

Kugelmannová, Gertrud, roz. *Oppenheimová* (nar. asi 1839), manželka Ludwiga Kugelmanna. — 389, porůznu 601—625, 657—803

Ladendorf, August, německý maloburžoazní demokrat; účastník revoluce 1848—1849, v šedesátých letech jeden z vůdců Německého dělnického vzdělávacího spolku ve Švýcarsku; delegát lausannského kongresu (1867) I. internacionály a eisenašského sjezdu (1869). — 431

**Lafargue*, François (zemř. 1870 nebo 1871), otec Paula Lafargua. — 56, 66, 380, 389, 615, 687, 691, 698, 702, 703

Lafargue, Charles Étienne (1868 až 1872), syn Paula a Laury Lafarguových. — 291, 332, 380, 381, 389, 406, 409, 414, 419, 423, 667, 670, 681, 703, 710, 712—714, 738, 752, 782, 793

**Lafargue*, Paul (1842—1911), francouzský socialista, propagátor mar-

xismu, člen generální rady I. internacionály, dopisující tajemník pro Španělsko (1866—1868); spoluzakladatel Francouzské dělnické strany; Marxův a Engelsův žák a spolubojovník. — 22, 27, 36, 38, 41, 45, 52, 54, 56, 62, 65, 66, 78, 79, 88, 90, 96, 102, 109, 114, 120, 121, 126—128, 131, 132, 135, 140, 147, 148, 150, 151, 155, 181, 184, 206, 215, 229, 234, 237, 250, 255, 256, 277, 302, 308, 320—322, 324, 342, 347, 348, 357, 380, 384, 402, 406, 411, 413, 414, 419, 421, 423, 426, 482, 512, 516, 520, 536, 586, 611, 614, 615, 628, 653, 657, 666—671, 674, 681, 682, 687 až 691, 702, 710, 712—716, 735 až 738, 751—758, 782—785, 793

**Lafarguová*, Laura (1846—1911), druhá dcera Karla Marxe, představitelka francouzského dělnického hnutí, 1868 se provdala za Paula Lafargua. — 34, 36—38, 48, 50, 52, 54, 56, 65—67, 69, 79, 90, 96, 102, 128, 132, 135, 140, 147, 150, 151, 174, 180, 181, 184, 205, 206, 215, 229, 249, 255, 256, 291, 302, 320, 321, 324, 326, 330—332, 374, 376, 379, 380, 384, 402, 406, 411 414, 417, 419, 423, 492, 512, 516, 520, 608, 609, 611, 614, 615, 657, 667—670, 673, 681, 682, 702—704, 710, 712, 713, 715, 716, 735—738, 751—758, 776, 782, 791, 793

Lalor, John (1814—1856), anglický buržoazní publicista a ekonom. — 113

Lange, Friedrich Albert (1828—1875), německý buržoazní filosof, novokantovec, maloburžoazní demokrat; člen I. internacionály, delegát lausannského kongresu (1867). — 234, 235, 655, 762, 765, 766

Langley, J. Baxter, anglický buržoazní radikál. — 243, 244

Lansdowne, Henry Charles Keith Petty Fitzmaurice, markýz (1845—1927), anglický státník, zpočátku liberál; od sedmdesátých let zastával četné ministerské funkce. — 519

Laplace, Pierre Simon (1749—1827), francouzský astronom, matematik a fyzik; nezávisle na Kantovi vytvořil hypotézu o vzniku sluneční soustavy z plynné mlhoviny a zdůvodňoval ji matematicky. — 324

La Rochefoucauld, François, vévoda *de* (1613—1680), francouzský spisovatel, moralista, jeden z významných činitelů Frondy. — 370

Lasker, Eduard (1829—1884), německý politik, člen říšského sněmu, do 1866 člen buržoazní pokrokové strany, později jeden ze zakladatelů a vůdců národně liberální strany, která podporovala Bismarckovu reakční politiku. — 112

Lassalle, Ferdinand (1825—1864), německý maloburžoazní publicista, advokát; 1848—1849 se zúčastnil demokratického hnutí v Porýnské provincii; začátkem šedesátých let se připojil k dělnickému hnutí, byl jedním ze zakladatelů Všeobecného německého dělnického spolku (1863); podporoval politiku sjednocení Německa „shora" pod hegemonií Pruska; založil oportunistický směr v německém dělnickém hnutí. — 19, 27, 32, 38, 39, 41, 47, 62, 165, 167, 168, 172, 183, 196, 201, 203, 267, 330, 341, 343, 376, 382, 384, 388, 391, 395, 397, 400, 417, 431, 434, 436, 467, 521, 582, 584, 644 až 647, 666, 678, 700, 725, 782

Lassassie, F. *de*, francouzský emigrant v Londýně, holič; člen generální rady I. internacionály (1865—1868),

delegát londýnské konference (1865); člen Francouzské sekce v Londýně, v níž hájil linii generální rady. —155

Laura, Lauřička, viz *Lafarguová*, Laura

Laveleye, Emil Louis Victor, baron *de* (1822—1892), belgický historik a ekonom. — 721

Lavergne, Louis Gabriel Léon Guilhaud *de* (1809—1880), francouzský ekonom a politik; monarchista, autor spisů o zemědělství. — 442

Law, John (1671—1729), anglický buržoazní ekonom a finančník, ministr financí ve Francii (1719—1720); 1718 zřídil první státní banku, kterou nepodloženými emisemi papírových peněz přivedl k finančnímu bankrotu. — 79

Lawová, Harriet (1832—1897), významná představitelka ateistického hnutí v Anglii; členka generální rady (1867—1872), 1872 sekce I. internacionály v Manchesteru. — 119, 658

Ledru-Rollin, Alexandre Auguste (1807 až 1874), francouzský publicista a politik, jeden z vůdců maloburžoazních demokratů, redaktor listu „Réforme"; 1848 byl ministrem vnitra prozatímní vlády; poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, kde vedl stranu Hory; po demonstraci z 13. června 1849 emigroval do Anglie; jeden z vůdců maloburžoazní emigrace v Londýně. — 275, 438, 440, 667, 673

Lee, Robert Edward (1807—1870), americký generál; ve válce proti Mexiku (1846—1848) náčelník štábu; 1859 se podílel na potlačení povstání Johna Browna; za občanské války velel vojskům Jižních států ve Virgínii (1862—1865), vrchní velitel armády Jihu (únor—duben 1865). — 474

Leibniz, Gottfried Wilhelm (1646 až 1716), německý idealistický filosof, významný matematik; historik, diplomat; zakladatel Akademie věd v Berlíně a její první president. — 568, 570, 796

**Le Lubez*, Victor P. (nar. asi 1834), francouzský emigrant v Londýně blízký buržoazně republikánským a radikálním kruhům ve Francii a Anglii; člen generální rady (1864 až 1866), dopisující tajemník pro Francii (1864—1865); delegát londýnské konference (1865); na ženevském kongresu (1866) vyloučen pro intriky a pomlouvačné kampaně z generální rady. — 31, 648, 764

Lessing, Gotthold Ephraim (1729 až 1781), německý klasický spisovatel, kritik a filosof; jeden z významných osvícenců 18. století; zakladatel realistické estetiky; významný stoupenec humanistického smýšlení; odpůrce absolutismu. — 766, 777

**Lessner*, Friedrich (1825—1910), představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, krejčovský tovaryš, člen Svazu komunistů, účastník revoluce 1848—1849; 1852 odsouzen v kolínském procesu proti komunistům ke třem letům pevnostního vězení: od 1856 emigrant v Londýně; člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně a generální rady I. internacionály (listopad 1864—1872); účastník londýnských konferencí (1865 a 1871), lausannského (1867), bruselského (1868), basilejského (1869) a haagského (1872) kongresu I. internacionály; člen britské federální rady; aktivně bojoval za Marxovu linii; později jeden ze zakladatelů nezá-

vislé dělnické strany v Anglii; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 17, 179, 204—206, 209, 237, 244, 282, 335, 363, 527, 534, 630, 631, 634, 636, 676, 691, 746, 781

Lessnerová, manželka Friedricha Lessnera. — 237, 244, 363

Lever, Charles James (1806—1872), anglický buržoazní realistický spisovatel irského původu. — 562, 565

Levy, Joseph Moses (1812—1888), jeden ze zakladatelů a vydavatelů listu „The Daily Telegraph". — 178, 157

Lewes, George Henry (1817—1878), anglický fyziolog, spisovatel a filosof; pozitivista, stoupenec August Comta, redaktor „Fortnightly Review" (1865—1866). — 22

Liebig, Justus, významný německý chemik, jeden ze zakladatelů agrochemie. — 17, 129

Liebknecht, Wilhelm (1826—1900), významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, účastník revoluce 1848—1849, člen Svazu komunistů a I. internacionály, jeden ze zakladatelů a vůdců německé sociální demokracie; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 21—23, 26, 27, 30, 37, 39, 44, 50, 51, 53, 57, 60, 70, 77, 78, 80, 81, 85, 90, 102, 112, 115, 149, 152, 179, 180, 183, 186—190, 192, 193, 195, 196, 198, 200, 201, 204, 205, 208—210, 213, 218, 220, 221, 223, 225—227, 252, 254, 268, 288 až 291, 296—300, 305—307, 309, 310, 312, 313, 315, 316, 319, 323, 327—329, 330, 332, 334—337, 339, 340, 342, 345—349, 354, 356, 360, 363, 367, 369, 372, 374, 375, 377, 378, 382, 386—389, 391, 394—395, 402, 407, 417, 418, 420, 421, 423, 429, 434, 436, 438, 445, 447, 451, 477, 484, 487, 489, 495, 498, 502, 511, 513, 515, 532, 534, 539, 542, 551, 554, 558, 565, 567, 570, 572, 577, 578, 580, 599, 602, 604, 610, 613, 619, 621, 625, 641, 646, 650, 651, 654, 657, 672, 700, 713, 781, 782, 793

Lichfield, Thomas George Anson, hrabě (nar. 1825), britský politik, liberál. — 462

Lilienfeld-Toal, Pavel Fedorovič (1829 až 1903), ruský vulgární sociolog, velkostatkář v Pobaltí, vysoký carský důstojník. — 496, 500, 729

List, Friedrich (1789—1846), německý vulgární buržoazní ekonom, stoupenec krajního ochranářství. — 46

Livius, Titus (59 před n. l.—17 n. l.), římský dějepisec, autor rozsáhlého díla „Od založení města". — 161

Lizzy, *Lizzie*, viz *Burnsová*, Lydia

Lloyd, viz *Jones*, Lloyd

Lochner, Georg (nar. asi 1824), představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním truhlář; člen Svazu komunistů a Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, člen generální rady I. internacionály (listopad 1864 až 1872), delegát londýnských konferencí (1865 a 1871), Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 658

Longfellow, Henry Wadsworth (1807 až 1882), americký básník a překladatel. — 356

**Lopatin*, German Alexandrovič (1845 až 1918), ruský revolucionář, žák Černyševského, narodnik, 1870 člen generální rady I. internacionály; přeložil do ruštiny část prvního dílu „Kapitálu"; Marxův přítel. — 586—588, 590

Lowe, Robert Viscount *Sherbrooke* (1811

až 1892), anglický státník a publicista; v šedesátých letech redaktor listu „Times"; kancléř pokladu (1868—1873), ministr vnitra (1873 až 1874). — 253

Luby, Thomas Clarke (1821—1901), irský publicista, revolucionář, fenian, spolupracovník listu „Irish People"; 1865 byl odsouzen k 20 letům nucených prací, 1871 byl osvobozen a emigroval do USA, kde pracoval jako novinář. — 470, 801, 802

Lucraft, Benjamin (1809—1897), jeden z reformistických vůdců anglických tradeunionů, povoláním truhlář; člen generální rady I. internacionály (1864—1871), 1871 byl proti Pařížské komuně; odmítl podepsat adresu generální rady „Občanská válka ve Francii" a vystoupil z generální rady, která odsoudila jeho renegátství. — 323, 327, 444, 456

**Ludlow*, John Malcolm Forbes (1821 až 1911), anglický advokát a publicista, křesťanský socialista, činný v anglickém družstevním hnutí. — 341—343, 345, 678, 679

Ludvík III. (1806—1877), velkovévoda hesensko-darmstadtský (1848-1877). —85, 218, 289

Ludvík XIV. (1638—1715), francouzský král (1643—1715). — 499, 568, 729

Ludvík Filip, vévoda *Orleánský* (1773 až 1850), francouzský král (1830 až 1848). — 183, 235, 344, 381, 460, 678

Ludvík Napoleon, viz *Napoleon III.*

Lupus, viz *Wolff*, Wilhelm

Luther, Martin (1483—1546), významný reformátor, zakladatel protestantismu (luteránství) v Německu; ideolog německého měšťanstva; za selské války 1525 se postavil na stranu knížat proti vzbouřeným sedlákům a městské chudině. — 328, 680, 728

MacLeod, Henry Dunning (1821 až 1902), anglický vulgární buržoazní ekonom, vypracoval zejména teorii úvěru. — 21, 57, 113

Machiavelli, Niccoló (1469—1527), italský politik, historik a spisovatel, ideolog italské buržoazie v období vzniku kapitalistických vztahů; přívrženec absolutistického státního zřízení. — 526

Malthus, Thomas Robert (1766—1834), anglický duchovní a ekonom, ideolog zburžoaznělé pozemkové aristokracie, obhájce kapitalismu, hlasatel reakční populační teorie. — 258, 450, 680, 766

Manteuffel, Otto Theodor, baron (1805 až 1882), pruský státník, představitel reakční šlechtické byrokracie; ministr vnitra (1848—1850), ministerský předseda a ministr zahraničních věcí (1850—1858). — 638

Marie, Alexandre Thomas (1795 až 1870), francouzský advokát a politik, umírněný buržoazní republikán; roku 1848 ministr veřejných prací v prozatímní vládě, potom ministr spravedlnosti v Cavaignacově vládě. — 673

Martin, Bon Louis Henri (1810—1883), francouzský historik a politik, roku 1865 člen I. internacionály; autor mnohosvazkových dějin Francie. — 729

Martinaud, bývalý francouzský abbé, potom sazeč, anarchista; člen pařížské sekce I. internacionály; delegát basilejského kongresu (1869). — 723

Marx, Heinrich (1782—1838), otec Karla Marxe, advokát, později justiční rada v Trevíru. — 72

**Marxová*, Eleanor (Tussy) (1855 až 1898), nejmladší Marxova dcera, představitelka anglického a mezinárodního dělnického hnutí; od 1884 žena Edwarda Avelinga. — 18, 24, 33, 36, 38, 45, 52, 54, 78, 79, 82, 83, 102, 112, 115, 119, 121, 124—129, 133—137, 140, 141, 145, 147, 150, 151, 155, 158, 159, 161, 164, 170, 206, 224, 229, 235, 245, 249, 265, 266, 268, 278, 279, 285, 291, 321, 324, 326, 332, 337, 341, 351, 353, 363, 365, 367, 369, 371, 372, 379, 381, 386, 395, 400—403, 406, 409, 411—413, 415, 420, 422, 423, 435, 438, 452, 460, 463, 469, 482, 490, 492, 494, 504, 543, 568, 580—582, 584, 590, 619, 620, 623, 628, 680—682, 691, 694, 701, 714, 736, 763, 776, 784, 785, 787, 798, 799

**Marxová* Jenny (roz. von Westphalen) (1814—1881), manželka a spolupracovnice Karla Marxe. - 36, 38, 40, 45, 52, 54, 56, 78, 102, 115, 128, 132, 135, 140, 141, 147, 150, 151, 155, 158, 159, 161, 164, 174, 195, 206, 209, 229, 249, 250, 266, 278, 279, 291, 341, 351—353, 355, 356, 360, 363, 365, 389, 469, 482, 490, 543, 545, 578, 599, 628, 682, 702, 712—714, 763, 773, 781—782, 784, 790, 791, 798—800

**Marxová*, Jenny (1844—1883), nejstarší Marxova dcera, novinářka, představitelka mezinárodního dělnického hnutí; hrála významnou úlohu v boji irského národa za jeho nezávislost; roku 1872 se provdala za Charlese Longueta. — 22, 23, 26, 36, 38, 45, 52, 54, 78, 85, 90, 102, 121, 124—129, 132, 133, 135 až 137, 140, 141, 145, 147, 150, 151, 155, 158, 159, 161, 164, 206, 234, 249—251, 266, 278, 279, 285, 286, 288, 291, 321, 324, 326, 332, 341, 342, 353, 356, 363, 365, 369, 371, 373, 379, 385, 387, 389, 393, 394, 398, 403, 416, 419, 420, 422, 425, 469, 471, 482, 490, 492, 496, 499, 512—514, 517, 518, 521, 522, 524, 525, 527, 543, 545, 556, 558, 568, 582, 584, 588, 590, 594, 595, 601, 619, 620, 623, 628, 666, 682, 691—694, 699, 701, 704, 713, 714, 717, 736, 743, 745, 750, 762, 763, 767, 783—799, 801—803

Marxová, Henriette (1787—1863), matka Karla Marxe. — 96

Marxová, Laura, viz *Lafarguová*, Laura

Massol, Marie Alexandre (1805 až 1875), francouzský novinář, utopický socialista; 1848—1850 spolupracovník listů „La Réforme" a „Voix du Peuple"; šéfredaktor týdeníku „La Morale indépendante" (1865—1870); Proudhonův přítel. — 155

Maurer, Georg Ludwig (1790—1872), německý buržoazní historik, studoval společenské zřízení starověkého a středověkého Německa; velkou měrou přispěl ke studiu středověké obecní marky. — 61—63, 67, 71

Mayer, Karl (1819—1889), německý maloburžoazní demokrat; 1848 až 1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění; po porážce revoluce emigroval do Švýcarska; v šedesátých letech redaktor listu „Beobachter" ve Stuttgartu. — 386, 407, 429, 430

Mazzini, Giuseppe (1805—1872), italský buržoazně demokratický re-

volucionář, jeden z vůdců národně osvobozeneckého hnutí v Itálii; stál v čele prozatímní vlády Římské republiky (1889); 1850 jeden ze zakladatelů Ústředního výboru evropské demokracie v Londýně; 1864 se snažil podřídit svému vlivu I. internacionálu. —317

Meissner, Otto Karl (1819—1902), hamburský nakladatel, vydal „Kapitál" a jiná Marxova a Engelsova díla. — 17, 19, 44, 53, 55, 56, 58, 60, 62, 69, 77, 111, 134, 149, 154, 176, 177, 180, 181, 184, 292, 298, 300, 310, 313, 314, 316, 318, 319, 322, 329, 337, 357, 359, 364, 369, 373, 375, 378, 379, 389, 397, 402, 420, 422, 424, 427, 487, 498, 499, 513, 515, 567, 586, 590, 599, 600, 614, 615, 666, 668, 683, 704, 765, 766

Mende, Fritz (zemř. 1879), člen Všeobecného německého dělnického spolku; 1869—1872 předseda lassallovského Všeobecného německého dělnického spolku, který byl pod vlivem hraběnky Hatzfeldtové, 1869 poslanec Severoněmeckého říšského sněmu. — 357, 382, 497

Mendelssohn, Moses (1729—1786), německý reakční buržoazní filosof, deista. — 766

Menke, Theodor Heinrich, německý statistik, továrník, přítel Ludwiga Kugelmanna; člen I. internacionály; zajímal se o Marxovy práce. — 468, 479, 519, 527

Merriman, J. J., člen generální rady I. internacionály (listopad 1864 až 1867). — 648

Meyen, Eduard (1812—1870), německý publicista, mladohegelovec, maloburžoazní demokrat; po porážce revoluce 1848—1849 emigroval do Anglie, redaktor „Berliner Reform" (1861—1863), později národní liberál. — 535

Meyer, Carl Joseph (1796—1856), německý průmyslník, publicista a nakladatel; 1826 založil nakladatelství Bibliografický institut, kde vyšla četná vydání Meyerova naučného slovníku. — 649

Meyer, Gustav, továrník v Bielefeldu, známý Ludwiga Kugelmanna. — 64, 73, 610, 617

Meyer, Hermann (1821—1875), německý obchodník, socialista; účastník revoluce 1848—1849, 1852 emigroval do USA, v padesátých a na počátku šedesátých let stál v čele boje za osvobození černochů ve státě Alabama, spoluzakladatel sekcí I. internacionály v St. Louis, přítel J. Weydemeyera. — 48, 634

**Meyer*, Sigfrid (asi 1840—1872), německý důlní inženýr; socialista, Marxův stoupenec, člen Všeobecného německého dělnického spolku, patřil k proletářské opozici; dopisoval si s Marxem; spoluzakladatel berlínské sekce I. internacionály, 1866 vydal na vlastní náklad „Komunistický manifest"; 1866 emigroval do USA, člen Německého komunistického klubu v New Yorku, jeden z organizátorů sekcí I. internacionály v USA. — 55, 255, 264, 420, 621, 622, 633—635, 650, 652, 658, 745—750

Michaelis, Otto (1826—1890), německý buržoazní vulgární ekonom, člen pruské poslanecké sněmovny, od 1867 poslanec Severoněmeckého říšského sněmu; od 1867 národní liberál; spoluvydavatel časopisu „Vierteljahrsschrift für Volkswirth-

schaft und Kulturgeschichte". — 662

Michel, Louis Chrysostome (1797 až 1853), francouzský advokát a politik, maloburžoazní republikán; za červencové monarchie byl obhájcem v několika procesech proti republikánům, 1849—1851 poslanec Zákonodárného shromáždění (Hora). — 267

Mikuláš I. (1796 až 1855), ruský car (1825—1855)—505.

Mill, John Stuart (1773—1836), anglický ekonom a pozitivistický filosof, epigon klasické buržoazní politické ekonomie. — 46, 48, 243, 343, 694

Milner, George, představitel anglického dělnického hnutí, původem Ir; stoupenec sociálně reformátorských názorů chartisty Jamese Bronterra O'Briena, člen Národní reformní ligy, Ligy půdy a práce a generální rady I. internacionály (1868—1872); delegát londýnské konference (1871); od podzimu 1872 člen britské federální rady. — 444, 456, 462

Milton, John (1608—1674), anglický básník a publicista, účastník anglické buržoazní revoluce v 17. století. — 412

Miquel, Johannes (1828—1901), německý právník; účastník revoluce 1848—1849; člen Svazu komunistů; od 1867 jeden z předáků pravice národních liberálů, poslanec Severoněmeckého a Německého říšského sněmu. — 220, 334, 432

Mitchel, John (1815—1875), představitel irského národně osvobozeneckého hnutí, vůdce revolučně demokratického křídla organizace „Mladé Irsko", byl pro spolupráci s chartisty; 1848 byl za účast na přípravě povstání v Irsku vypovězen do kolonií; 1853 uprchl z vyhnanství a emigroval do USA; za občanské války v Americe (1861—1865) stoupenec jižních států. — 512

Moelmud, Dyonwall (druhá polovina 5. — první polovina 6. stol.), legendární zákonodárce ve staré Británii. — 572

Moilin, Jules Antoine *(Tony)* (1832 až 1871), francouzský lékař a publicista, maloburžoazní socialista, účastník Pařížské komuny, zastřelen versailleskými. — 302, 308, 319, 322, 736

**Moll*, Friedrich, Wilhelm (asi 1835 až 1871), solingenský dělník, člen Všeobecného německého dělnického spolku, 1864 emigroval do USA, jeden ze zakladatelů Německého dělnického vzdělávacího spolku v New Yorku; po návratu do Německa člen I. internacionály, delegát ženevského kongresu (1866). — 518, 527, 725, 726

Moll, Joseph (1813—1849), jeden z vůdců Svazu spravedlivých a Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; povoláním hodinář; člen ústředního výboru Svazu komunistů; od července do září 1848 předseda kolínského Dělnického spolku; 1849 se zúčastnil bádensko-falckého povstání a padl v bitvě u Murgu. — 518

Mollin, Gabriel, francouzský pozlacovač, člen I. internacionály, delegát basilejského kongresu (1869). — 522

Moltke, Helmuth Karl Bernhard, hrabě *von* (1800—1891), pruský důstojník, od 1871 generál polní maršál, vojenský odborník a spisovatel; jeden z ideologů pruského militarismu a šovinismu; náčelník pruského

(1857—1871) a císařského generálního štábu (1871—1888). — 32
Monroe, lékař, původem Skot, Jenny Marxová vyučovala jeho děti. — 250, 373, 420, 422, 493, 499
Monroeová, manželka dr. Monroea. — 250, 373, 389, 394
Monteil, Amant Alexis (1769—1850), francouzský historik. — 493, 499
Montijo, viz *Eugénie Marie de Montijo de Guzman*, hraběnka *de Teba*
Moore, George Henry (1811—1870), irský politik, člen parlamentu (1847 až 1857, 1868—1870); vystupoval na obranu uvězněných fenianů. — 373, 523, 524
Moore, Samuel (1830—1912), anglický právník, člen I. internacionály; přeložil do angličtiny „Manifest Komunistické strany" a spolu s Edwardem Avelingem první díl „Kapitálu"; Marxův a Engelsův přítel. — 18, 68, 121, 131, 157, 160, 171, 172, 175, 193, 222, 225, 254, 290, 308, 310, 319, 323, 329, 333, 358, 371, 412, 413, 422, 432, 443, 447, 488, 496, 523, 537, 556, 557, 563, 692, 693, 763
Morley, Samuel (1809—1886), anglický průmyslník a státník, liberál, člen parlamentu (1865, 1868—1885), od 1869 vydavatel „Bee-Hive Newspaper". — 398, 400, 432, 552
Morley, John, vikomt (1838—1923), anglický státník a publicista, liberál; šéfredaktor „Fortnightly Review" (1867—1883). — 148, 159, 160, 176, 216
Möser, Justus (1720—1794), německý publicista, historik a státník, osvícenec. — 61, 72
Moses, viz *Hess*, Moses
Mottershead, Thomas, anglický tkadlec člen generální rady I. internacionály (1869—1872), dopisující tajemník pro Dánsko (1871—1872), delegát londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); v generální radě a v britské federální radě vystupoval s reformistickými názory proti Marxově linii; 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 456, 461, 462, 522, 551
Müller, Friedrich Max (1823—1900), anglický filolog německého původu, indolog, autor četných prací o indické kultuře, dějinách, náboženství a srovnávací mytologii. — 139
Müllner, Adolf (1774—1829), německý spisovatel a kritik. — 672
Mundella, Anthony John (1825—1897), anglický státník a továrník, od 1868 člen parlamentu, byl několikrát ministrem. — 462
Münster, Georg Herbert, kníže *von Dorneburg* (1820—1902), německý státník, hannoverský vyslanec v Petrohradě (1857—1864), 1866 přešel na stranu Pruska, od 1867 dědičný člen pruské panské sněmovny, poslanec Severoněmeckého, později Německého říšského sněmu. — 32
Murat, André Pierre (1833—1893), francouzský mechanik, proudhonovec, člen pařížské sekce I. internacionály, delegát mnoha kongresů I. internacionály; 1868 souzen v prvém a 1870 v třetím pařížském procesu proti I. internacionále. — 366

Napoleon I. Bonaparte (1769—1821), francouzský císař (1804—1814 a 1815). — 35, 387, 492, 719
Napoleon III. (Ludvík Napoleon Bonaparte) (1808—1873), synovec Napoleona I., president druhé republiky (1848—1851), francouzský císař

(1852—1870). — 32, 48, 110, 118, 137, 182, 184, 187, 196, 202, 241, 267, 268, 277, 319, 321, 322, 333, 381, 386, 387, 389, 436, 459, 465, 478, 481, 491, 494, 541, 549, 551, 554, 561, 564, 582, 584, 603, 605, 638, 656, 719, 794, 796, 797, 802, 803

Něčajev, Sergej Gennadijevič (1847 až 1882), ruský anarchista a spiklenec, 1868—1869 účastník studentského hnutí v Petrohradě, 1869 založil v Moskvě tajnou organizaci „Narodnaja rasprava"; emigroval do Švýcarska; 1869—1871 byl v úzkém spojení s Bakuninem, 1872 švýcarskými úřady vydán ruské vládě, zemřel v Petropavlovské pevnosti. — 578, 580, 586, 587

Nefftzer, Auguste (1820—1876), francouzský publicista, šéfredaktor listu „Le Temps". — 763

Nélaton, Auguste (1807—1873), francouzský chirurg, profesor, člen lékařské akademie, autor četných prací. — 32

Neumayr, Ludwig, rakouský publicista, sociální demokrat; člen I. internacionály, 1869 delegát basilejského kongresu; redaktor „Wiener-Neustädter Wochenblatt". — 414, 415

Newton, Isaac (1642—1727), velký anglický fyzik, astronom a matematik, zakladatel mechaniky jako vědy. — 325

Niebuhr, Barthold Georg (1776—1831), německý historik, autor prací o dějinách antiky. — 118

Niebuhr, Karsten (1733—1815), dánský cestovatel a badatel německého původu, autor četných prací o Blízkém východě. — 118

Noir, Victor (1848—1870), francouzský novinář, buržoazní republikán; spolupracovník listu „La Marseillaise", 10. ledna 1870 zastřelen princem Pierrem Bonapartem. — 489, 432, 793

**Oberwinder*, Heinrich (1846—1914), rakouský novinář, počátkem šedesátých let lassallovec, později se přidal k eisenašským; delegát basilejského kongresu I. internacionály (1869); redaktor dělnických novin „Volksstimme" a „Volkswille"; koncem sedmdesátých let z dělnického hnutí odešel. — 307, 315, 333, 675

Oborski, Ludwik (1787—1873), polský plukovník, revolucionář, účastník polského povstání 1830—1831, emigrant v Londýně, vedoucí představitel mezinárodní organizace „Bratrští demokraté", 1849 velel divizi bádensko-falcké revoluční armády; 1865—1867 člen generální rady I. internacionály, předseda londýnského ústředí Sdružení polských emigrantů. — 549

O'Brien, James (pseudonym Bronterre), anglický publicista, jeden z vůdců chartistického hnutí; ve třicátých letech redaktor listu „The Poor Man's Guardian"; autor sociálně reformátorských projektů; 1849 založil Národní reformní ligu. — 398, 444

O'Connell, Daniel (1775—1847), irský advokát a buržoazní politik, vůdce pravého, liberálního křídla irského národně osvobozeneckého hnutí (Repeal-Association). — 465, 470

O'Connor, Arthur (1763—1852), představitel irského národně osvobozeneckého hnutí, 1797—1798 jeden z vůdců organizace Sjednocení Iro-

vé (United Irishmen) a redaktor jejího orgánu „Press"; v předvečer povstání 1798 zatčen, 1803 emigroval do Francie. — 435

O'Conor, Charles (1764—1828), irský duchovní; přeložil a redigoval první vydání irské kroniky. — 573, 575

Odger, George (1820—1877), reformistický předák anglických trade-unionů, povoláním obuvník; jeden ze zakladatelů londýnské odborové rady (London Trades Council) a její tajemník (1862—1872), člen anglické Národní ligy pro nezávislost Polska, Ligy půdy a práce a Ligy dělnického zastoupení; člen generální rady I. internacionály (1864—1871) a její předseda (1864 až 1867), účastník londýnské konference (1865) a ženevského kongresu I. internacionály (1866); člen výkonného výboru Reformní ligy; v boji za reformu volebního práva v Anglii uzavřel kompromis s buržoazií; 1871 byl proti Pařížské komuně, odmítl podepsat adresu generální rady „Občanská válka ve Francii" a vystoupil z generální rady, která odsoudila jeho renegátství; pokračoval v pomlouvačné kampani proti vedení I. internacionály a proti účastníkům Komuny. — 31, 119, 195, 210, 331, 332, 456, 457, 459, 461, 465, 475, 506, 512, 513, 552, 611, 663

O'Donnellové, starý irský šlechtický rod. — 540

O'Donovan, John (1809—1861), irský filolog a historik, představitel kritického směru v irské buržoazní historiografii; od 1852 člen vládní komise pro překlad a vydání starých irských zákonů. — 576

O'Donovan Rossa, Jeremiah (1831 až 1915), jeden ze zakladatelů a vůdců společnosti fenianů v Irsku, vydavatel listu „Irish People" (1863 až 1865), 1865 byl zatčen a odsouzen k doživotnímu žaláři, 1870 amnestován; emigroval do USA, kde vedl organizaci fenianů; v osmdesátých letech zanechal politické činnosti. — 238, 441, 456, 460, 499, 512—514, 516—518, 521, 586, 588, 719, 750, 787, 788, 801, 802

O'Donovanová Rossová, žena Jeremiaha O'Donovana Rossy, 1865—1866 organizovala peněžní sbírku na podporu rodin irských politických vězňů; napsala výzvu irským ženám, která byla z rozhodnutí generální rady uveřejněna 6. ledna 1866 ve „Workman's Advocate". — 521, 801

Offenbach, Jacques (1819—1880), francouzský hudební skladatel, jeden ze zakladatelů klasické operety. — 563

O'Flaherty, Roderic (1629—1718), irský historik. — 573

Ogarjov, Nikolaj Platonovič (1813 až 1877), ruský revoluční demokrat, básník a publicista, přítel a spolubojovník Alexandra Ivanoviče Gercena. — 573, 576

Old Nick, přezdívka Karla Marxe

Ollivier, Émile (1825—1913), francouzský politik, umírněný buržoazní republikán, od 1857 člen Zákonodárného sboru; koncem šedesátých let bonapartista, předseda vlády (leden až srpen 1870). — 481, 483, 491, 515

O'Neillové, starý irský šlechtický rod. — 540

Oppenheim, Heinrich Bernhard (1819 až 1880), německý politik, ekonom a novinář, maloburžoazní demokrat; 1848 redaktor berlínského listu „Die

Reform"; 1849—1861 emigrant ve Švýcarsku, Francii a Anglii; později národní liberál. — 162

Orsini, Cesare, italský politický emigrant, člen generální rady I. internacionály (1866—1867); propagoval myšlenky I. internacionály v USA; bratr Felice Orsiniho. — 136

Orsini, Felice (1819—1858), italský buržoazní demokrat, republikán, účastník boje za národní osvobození a sjednocení Itálie, 1858 spáchal atentát na Napoleona III. a byl popraven. — 136, 561

O'Shea, Henry, irský liberál, 1869 vystupoval na podporu vězněných fenianů. — 443

Outine, viz *Utin*, Nikolaj Isaakovič

Owen, Richard (1804—1892), anglický lékař, zoolog a paleontolog, odpůrce darwinismu; první popsal v roce 1861 jurského praptáka archeopteryxe. — 238, 565

Owen, Robert (1771—1858), anglický utopický socialista. — 609

Palmerston, Henry John *Temple*, vikomt (1784—1865), anglický státník, zpočátku tory, od 1830 jeden z předáků whigů, opíral se o pravicové živly této strany, ministr vojenství (1809 až 1828), ministr zahraničních věcí (1830—1834, 1835—1841 a 1846 až 1851), ministr vnitra (1852—1855) a ministerský předseda (1855—1858 a 1859—1865). — 109, 140, 237, 321, 340, 561, 605, 639, 682, 718, 797

Parkerová, Sarah, hospodyně Bedřicha Engelse. — 231, 284

Parsons, William, hrabě *of Rosse* (1800 až 1867), anglický astronom, 1867 vydal brožuru o vztazích mezi irskými velkostatkáři a pachtýři. — 441

Peel, Robert (1788—1850), anglický státník a ekonom, vůdce umírněných toryů, nazvaných podle něho peelovci, ministr vnitra (1822—1827 a 1828—1830), ministerský předseda (1834—1835, 1841—1846); s podporou liberálů prosadil zrušení obilních zákonů (1846). — 193, 235, 243

Pelletan, Pierre Clément Eugène (1813 až 1884), francouzský publicista a politik, buržoazní republikán; člen Zákonodárného sboru; člen vlády národní obrany (1870—1871). — 673, 784, 793

Pelletier, Claude (1816—1881), francouzský demokrat, poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění (1848—1851); po státním převratu z 2. prosince 1851 vypovězen; emigroval do USA, francouzský dopisovatel I. internacionály v USA. — 650, 652

Perret, Henri, rytec, jeden z vůdců I. internacionály ve Švýcarsku, člen Aliance socialistické demokracie (1868—1869), tajemník románského federálního výboru (1868—1873); člen redakce „Égalité"; delegát ženevského (1866) a basilejského (1869) kongresu a londýnské konference (1871) I. internacionály; 1869 se rozešel s bakuninovci, avšak na haagském kongresu (1872) zaujal smířlivecký postoj. — 282, 317, 429, 476, 494, 496, 545, 722, 723

Perron, Charles Eugène (1837—1919), Švýcar, povoláním emailér, později kartograf; bakuninovec; delegát lausannského (1867) a bruselského (1868) kongresu I. internacionály; člen ústředního byra Aliance socialistické demokracie; 1869 redaktor „Égalité"; jeden z redaktorů „Soli-

darité", vůdce Jurské federace; později činnosti v dělnickém hnutí zanechal. — 722, 723

Persigny, Jean Gilbert Victor Fialin, hrabě, od 1863 vévoda *de* (1808 až 1872), francouzský státník, bonapartista, jeden z organizátorů státního převratu z 2. prosince 1851; ministr vnitra (1852—1854) a 1860 až 1863), velvyslanec v Londýně (1855—1858 a 1859—1860). — 549

Petrie, George (1789—1866), irský archeolog, člen Irské královské akademie, autor několika spisů o staré irské architektuře. — 481

Petty, William (1623—1687), anglický ekonom a statistik, zakladatel klasické buržoazní politické ekonomie v Anglii. — 301, 459, 473

Pfänder, Karl (asi 1818—1876), německý dělník, malíř miniatur; od 1845 emigrant v Londýně, člen Svazu spravedlivých, člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně a ústředního výboru Svazu komunistů, člen generální rady I. internacionály (listopad 1864—1867 a 1870—1872); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 534, 565

Philips, August (zemř. 1895), advokát v Amsterodamu, bratranec Karla Marxe. — 147, 161, 710

Philips, Karl, obchodník v Cáchách, bratranec Karla Marxe. — 161, 419, 710

Philipsové, příbuzní Karla Marxe z matčiny strany v Holandsku. — 56, 58, 62, 147, 710

Piétri, Joseph Marie (1820—1902), francouzský politik, bonapartista, pařížský policejní prefekt (1866 až 1870). — 559, 564

Pigott, Richard (asi 1828—1889), irský buržoazní publicista, vydavatel listu „The Irishman" (1865—1879), vystupoval na obranu vězněných fenianů, a byl proto 1867 uvězněn; v osmdesátých letech přešel na stranu anglické vlády. — 64, 461, 462, 465, 470, 521, 523, 551, 554, 588, 594, 595, 801

Pitt, William (mladší) (1759—1806), anglický státník, tory, ministerský předseda (1783—1801 a 1804 až 1806). — 469

Planck, Gottlieb (1824—1910), německý právník a politik, národní liberál, od 1867 člen Severoněmeckého a Německého říšského sněmu a pruské poslanecké sněmovny. — 319

Plon-Plon, viz *Bonaparte*, Jérôme Napoléon Joseph Charles Paul, princ *Napoleon*

Poljakov, Nikolaj Petrovič (asi 1841 až 1905), pokrokový ruský nakladatel, 1865—1873 se přikláněl k stoupencům Černyševského, 1872 vydal první ruské vydání I. dílu „Kapitálu". — 499, 640

Pollock, George D., anglický vojenský lékař, člen zvláštní komise, která v roce 1867 předložila parlamentu zprávu o zacházení s politickými vězni v anglických věznicích. — 302, 521

Potter, George (1832—1893), tesař, jeden z reformistických vůdců anglických tradeunionů; člen londýnské odborové rady (London Trades Council), jeden z vůdců Spojeného svazu stavebních dělníků; zakladatel a vydavatel listu „Bee-Hive", v němž systematicky prosazoval politiku kompromisu s liberální buržoazií. — 195, 443, 446, 465, 611

Prendergast, John Patrick (1808 až 1893), irský historik, liberál, autor četných prací o dějinách Irska. — 441, 459, 472, 475, 481, 485

Prévost-Paradol, Lucien Anatole (1829 až 1870), francouzský publicista a politik; liberál. — 459, 481

Probert, William (1790—1870), anglický duchovní, znalec starowaleských zákonů a obyčejů. — 572

Prokesch-Osten, Anton, hrabě *von* (1795 až 1876), rakouský diplomat, generál a spisovatel; internuncius (vyslanec) (1855—1867), později velvyslanec (1867—1871) v Cařihradě. — 32

Proudhon, Pierre Joseph (1809—1865), francouzský publicista, ekonom a sociolog, ideolog maloburžoazie, jeden z duchovních otců anarchismu. — 71, 178, 302, 303, 453, 499, 605, 638, 641, 644, 647, 653, 678

Pyat, Félix (1810—1889), francouzský publicista, dramatik a politik, maloburžoazní demokrat; účastník revoluce 1848; 1849 emigroval do Švýcarska, potom do Belgie a Anglie; odpůrce samostatného dělnického hnutí; po řadu let vedl pomlouvačnou kampaň proti Marxovi a I. internacionále a využíval k tomu Francouzské sekce v Londýně; člen Pařížské komuny. — 27, 118, 137 až 139, 151, 154, 170, 221, 224, 229, 235, 352, 656, 657

Quételet, Lambert Adolphe Jacques (1796—1874), belgický učenec, statistik, matematik a astronom; autor nevědecké teorie „průměrného individua". — 672

Racowitza, Janko *von* (zemř. 1865), rumunský šlechtic; 1864 smrtelně zranil Lassalla v souboji. — 165

Ramsay, sir Andrew Crombie (1814 až 1891), anglický geolog, profesor v Londýně, od 1862 vedl geologický průzkum v Anglii a Walesu. — 692

Ranc, Arthur (1831—1908), francouzský politik a publicista, umírněný buržoazní republikán. — 425

Randall, představitel amerického dělnického hnutí, tajemník dělnického spolku v Bostonu (USA), člen I. internacionály. — 634, 635

Rasch, Gustav (zemř. 1878), německý publicista a právník, demokrat, účastník revoluce 1848 v Berlíně, pak emigrant ve Švýcarsku a ve Francii, později člen Německé sociálně demokratické dělnické strany. — 612

Raspail, François Vincent (1794 až 1878), významný francouzský přírodovědec a publicista; socialista, blízký revolučnímu proletariátu; účastník revolucí 1830 a 1848; poslanec Ústavodárného shromáždění; po roce 1855 zastával buržoazně demokratické stanovisko; v předvečer prusko-francouzské války patřil k buržoazně republikánské opozici. — 381, 436, 793

Reclus, Jean Jacques Elisée (1830 až 1903), francouzský geograf a sociolog, jeden z teoretiků anarchismu; po státním převratu z 2. prosince 1851 emigroval; 1857 se vrátil do Francie; člen I. internacionály, redaktor časopisu „Coopération" (1866—1868), účastník Pařížské komuny, po její porážce vypovězen z Francie. — 41, 44, 101, 155, 445, 447, 615

Reich, Eduard (1836—1919), německý

lékař, autor četných spisů o veřejné hygieně. — 719

Remy, Theodor, německý demokrat a socialista; 1860 příslušník Garibaldiho dobrovolnických oddílů v Itálii; člen ženevského ústředního výboru I. internacionály (1868—1870), přechodně pod Bakuninovým vlivem. — 397

Renshaw, obchodní firma. —480

Reusche, Friedrich, německý novinář, člen Všeobecného německého dělnického spolku; 1864—1865 spolupracovník listů „Nordstern" a „Social-Demokrat". — 62

Reuter, Paul Julius, baron (1821 až 1899), zakladatel londýnské telegrafní agentury (1851). — 559, 560

Ricardo, David (1772—1823), anglický ekonom, jeden z nejvýznamnějších představitelů klasické buržoazní politické ekonomie. —25, 301, 343, 437, 447—450, 453, 455, 456, 606, 607, 624

Richard, Albert (1846—1925), francouzský novinář, jeden z vůdců lyonské sekce I. internacionály, člen Aliance socialistické demokracie; 1870 účastník povstání v Lyonu. — 506, 724, 756

Richelieu, Armand Jean *du Plessis*, vévoda *de* (1585—1642), francouzský kardinál a státník, vedoucí představitel absolutismu. — 408

Richter, Heinrich Moriz Karl (nar. 1841), rakouský historik a publicista, liberál, profesor na vídeňské obchodní akademii, spolupracovník několika rakouských listů. — 21, 26, 37, 48

Rissé, Joseph (nar. 1843), pěvec hannoverské opery, 1870 vydal sborník irských lidových písní. — 588, 801, 802

Rittinghausen, Moritz (1814—1890), německý publicista, maloburžoazní demokrat; účastník revoluce 1848 až 1849; spolupracovník „Neue Rheinische Zeitung" 1848—1849; člen I. internacionály; od 1869 člen sociálně demokratické dělnické strany, delegát eisenašského a basilejského kongresu (1869), člen říšského sněmu (1877—1878 a 1881—1884), 1884 vyloučen ze strany. — 417

Robert III. (asi 1340—1406), skotský král (1390—1406). — 303, 304

Robert, Fritz, švýcarský učitel; bakuninovec; delegát bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu I. internacionály; člen redakce listu „ Solidarité". — 545

Robespierre, Maximilien Marie Isidore *de* (1758—1794), vůdce jakobínů za Francouzské revoluce, 1793 až 1794 stál v čele revoluční vlády. — 339, 678

Robin, Paul (nar. 1837), francouzský učitel; bakuninovec, od 1869 jeden z vůdců Aliance socialistické demokracie; člen generální rady I. internacionály (1870—1871), delegát basilejského kongresu (1869) a londýnské konference (1871) I. internacionály. — 561, 562, 722, 723, 753, 756

Roesgen, Charles, zaměstnanec firmy Ermen a Engels v Manchesteru. — 157, 160, 202, 314, 387, 397, 413, 531, 590, 696

Roesgen von Floss, Philipp von, holandský novinář, představitel dělnického hnutí. — 526, 529, 531, 742

Rogeard, Louis Auguste (1820—1896), francouzský radikálně demokratický publicista; 1864 spoluzakladatel a redaktor listu „Rive gauche"; 1865

byl pronásledován za protibonapartistický pamflet a emigroval do Belgie, později do Německa; člen Pařížské komuny. — 563

Rochefort, Victor Henri, markýz *de Rochefort Luçay* (1830—1913), francouzský publicista, spisovatel a politik, levý republikán; vydavatel časopisu „Lanterne" (1868—1869) a listu „La Marseillaise" (1869—1870); člen vlády národní obrany, po porážce Komuny deportován na Novou Kaledonii; koncem osmdesátých let monarchista. — 277, 481, 491, 497, 512, 514, 793

Roon, Albrecht Theodor Emil, hrabě *von* (1803—1879), pruský státník, představitel pruského militarismu; 1873 generál polní maršál, ministr války (1859—1873) a ministr námořnictva (1861—1871), reorganizoval pruskou armádu. — 432

Röscher, Wilhelm Georg Friedrich (1817—1894), německý vulgární ekonom, profesor lipské university, zakladatel tzv. historické školy v politické ekonomii; bojoval proti utopickému socialismu a klasické buržoazní politické ekonomii; nahradil teoretickou analýzu povrchním empirismem, popíral existenci ekonomických zákonů. — 21, 25, 46, 48, 51, 606

Rösing, Johannes (nar. 1791), obchodník v Brémách, ve třicátých a čtyřicátých letech se aktivně zúčastnil demokratického hnutí v Německu, od 1848 vedl demokratický spolek v Brémách. — 367

Rosse, lord, viz *Parsons*, William

Rothesay, vévoda, viz *Stewart*, David, vévoda *Rothesay*

Rothschild, Karl, baron (1830—1886), šéf bankovního domu Rothschild ve Frankfurtu n. Mohanem, člen celního parlamentu a Severoněmeckého, později Německého říšského sněmu. — 90

Rothschild, Lionel Nathan, baron (1808 až 1879), šéf bankovního domu Rothschild v Londýně; whig, od 1858 člen parlamentu, 20 let byl bankéřem ruské vlády. — 731, 732

Rothschildové, dynastie bankéřů, vlastníci banky v mnoha evropských zemích. — 47

Rotteck, Karl Wenzeslaus Rodecker *von* (1775—1840), německý buržoazní historik a politik, liberál. — 567

Royerová, Clémence (1830—1902), francouzská spisovatelka, autorka filosofických, sociologických a politickoekonomických prací. — 668

Ruge, Arnold (1802—1880), německý publicista, mladohegelovec, buržoazní radikál; 1848 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); v padesátých letech jeden z vůdců německé maloburžoazní emigrace, po 1866 národní liberál. — 139, 420, 488, 549, 604, 638, 665, 779

Rüstow, Friedrich Wilhelm (1821 až 1878), německý důstojník a vojenský spisovatel, demokrat; účastník revoluce 1848—1849, emigrant ve Švýcarsku; 1860 náčelník Garibaldiho generálního štábu, Lassallův přítel. — 165

Sadler, Michael Thomas (1780—1835), anglický ekonom a politik, buržoazní filantrop, tory, Malthusův odpůrce. — 427

Saint-Clair, S. G. B., anglický resident v Bulharsku. — 410

Saint-Paul, Wilhelm (asi 1815—1852), úředník pruského ministerstva vnitra, 1843 cenzor „Rheinische Zeitung". — 152

Saint-Simon, Claude Henri (1760 až 1825), významný francouzský utopický socialista. — 754

Samelson, Adolf (1817—1888), německý oční chirurg, liberál, od 1857 emigrant v Manchesteru, člen Schillerova ústavu. — 777

Seiler, Sebastian (asi 1810—asi 1890), německý publicista, 1846 člen bruselského Komunistického korespondenčního výboru, později Svazu komunistů, účastník revoluce 1848 až 1849 v Německu, později emigrant v Londýně a v USA. — 165

Senior, Nassau William (1790—1864), anglický vulgární buržoazní ekonom, obhájce kapitalismu, odmítal zkrácení pracovního dne. — 395, 421, 422, 543

Serno-Solovjevič, Alexandr Alexandrovič (1838—1869), ruský revoluční demokrat, stoupenec Černyševského; na počátku šedesátých let se zúčastnil revolučního hnutí v Rusku, pak emigroval do Ženevy; člen I. internacionály, účastník švýcarského dělnického hnutí. — 252, 254, 255, 264, 269, 281, 429, 432

Serraillier, Auguste (nar. 1840), francouzský dělník, kopytář; člen generální rady I. internacionály (1869 až 1872), dopisující tajemník pro Belgii (1870) a pro Francii (1871 až 1872); v září 1870 po pádu druhého císařství byl poslán jako zmocněnec generální rady do Paříže; člen Pařížské komuny; delegát londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872) I. internacionály; člen britské federální rady (1873); Marxův spolubojovník. — 500, 585, 589, 592

Seubert, Adolf Friedrich (1819—1890), úředník württemberského ministerstva války, spisovatel; účastník prusko-rakouské (1866) a prusko-francouzské (1870—1871) války; známý Ludwiga Kugelmanna, pomáhal mu při zveřejňování Engelsových recenzí I. dílu „Kapitálu" v německých novinách. — 21

Seward, William Henry (1801—1872), americký státník, jeden z vůdců pravého křídla republikánské strany; guvernér státu New York (1839 až 1843), od 1849 senátor, 1860 kandidoval na úřad presidenta, státní tajemník USA (1861—1869); byl pro kompromis s otrokáři Jihu. — 275

Shakespeare, William (1564—1616), velký anglický dramatik. — 743, 777

Shaw, Robert (zemř. 1869), představitel anglického dělnického hnutí, povoláním malíř; účastník shromáždění z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu; člen generální rady I. internacionály (1864—1869), aktivně se podílel na její práci; v organizacích tradeunionů propagoval ideje I. internacionály; pokladník generální rady (1867—1868), dopisující tajemník pro Ameriku (1867—1869); účastník londýnské konference (1865) a bruselského kongresu (1868) I. internacionály. — 175, 726

Shee, společník bruselského nakladatele C. G. Voglera, majitel knihkupectví. — 215

Schack, Adolf Friedrich, hrabě *von* (1815 až 1894), německý básník a literární historik, orientalista; překladatel arabské klasické literatury. — 400

Schapper, Karl (1813—1870), významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, jeden z vůdců Svazu spravedlivých a Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; člen ústředního výboru Svazu komunistů, účastník revoluce 1848—1849; 1850 za rozkolu ve Svazu komunistů jeden z vůdců maloburžoazní frakce; 1856 se znovu sblížil s Marxem; od 1865 člen generální rady I. internacionály. — 518, 534, 543, 545, 549, 550, 553, 557, 558, 562, 565

Schapperová, žena Karla Schappera. — 549

Schédo-Ferroti, D. K., viz *Firks*, Fjodor Ivanovič

Schily, Victor (1810—1875), německý právník, demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849, později emigroval do Francie; člen I. internacionály, podporoval generální radu ve snaze upevnit pozice I. internacionály v Paříži; delegát londýnské konference (1865). — 40, 41, 44, 96, 101, 215, 255, 256, 381, 614, 670, 715, 733, 773, 774

Schlöffel, Friedrich Wilhelm (1800 až 1870), slezský továrník, demokrat; 1848 člen frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo). — 190

Schmalz, Theodor Anton Heinrich (1760—1831), německý právník a ekonom; epigon fyziokratické školy; krajní reakcionář. — 142, 143

Schmeller, Johann Andreas (1785 až 1852), německý filolog, germanista, profesor na mnichovské universitě, autor četných prací o starohornoněmčině. — 67

Schnacke, Friedrich, německý novinář, v polovině čtyřicátých let 19. století „pravý" socialista; účastník revoluce 1848—1849. — 133, 620, 625

Schneider, Eugène (1805—1875), francouzský velkoprůmyslník, zakladatel největšího zbrojního koncernu v Creusot. — 794

Schneider (II.), Karl, německý právník, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849, 1852 obhájce v kolínském procesu proti komunistům; později zanechal politické činnosti. — 348

Schorlemmer, Carl (1834—1892), německý chemik, dialektický materialista, profesor v Manchesteru; člen Německé sociálně demokratické dělnické strany, Marxův a Engelsův přítel. — 17—19, 29, 30, 47, 75, 82, 106, 107, 109, 111, 136, 172, 201, 222, 315, 321, 328, 329, 358, 368, 413, 443, 447, 496, 523, 543, 556, 563, 692, 699, 763, 774

Schramm, Rudolf (1813—1882), německý publicista, maloburžoazní demokrat, 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo), po revoluci emigroval do Anglie; vystupoval proti Marxovi; v šedesátých letech stoupenec Bismarckův. — 109

Schulze, Franz Eilhard, německý hegelovec. — 538

Schulze-Delitzsch, Franz Hermann (1808—1883), německý buržoazní ekonom a politik; zakladatel německého družstevního hnutí, snažil se organizováním družstev odvrátit dělníky od revolučního boje; jeden z vůdců buržoazní pokrokové strany, od 1861 člen pruské poslanecké sněmovny, později říšského sněmu. — 41, 198, 357, 521, 644

Schunck, spolumajitel obchodní firmy v Manchesteru. — 708

Schurz, Carl (1829—1906), německý publicista, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849, 1852 emigroval do USA, za občanské války v USA (1861—1865) velel divizi v armádě Severu; později americký státník. —49

Schütz, Jakob Friedrich (1813—1877), německý maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849, zástupce bádenské prozatímní vlády v Paříži; později emigroval do Švýcarska, do Anglie a do USA. — 494

Schwabe, obchodník v Manchesteru. a jeho manželka — 45

**Schweitzer*, Johann Baptist *von* (1834 až 1875), advokát z Frankfurtu nad Mohanem; vydavatel a šéfredaktor lassallovského listu „Social-Demokrat" (1864—1867); předseda Všeobecného německého dělnického spolku (1867—1871); podporoval Bismarckovu politiku sjednocení Německa shora pod hegemonií Pruska; brzdil připojení německých dělníků k I. internacionále, bojoval proti Sociálně demokratické dělnické straně; 1872 byl pro své styky s pruskou vládou ze Všeobecného německého dělnického spolku vyloučen. — 69, 80, 81, 97, 101, 103, 112, 147, 149, 151, 152, 165, 167, 168, 183, 186, 188, 189, 192, 193, 195, 196, 198, 200—203, 207, 209, 210, 212, 216, 217, 220, 224, 244, 252, 254, 309, 310, 319, 328, 332, 334, 335, 337, 339, 340, 342, 344, 345, 349, 354, 357, 367, 368, 374, 375, 377—379, 382—386, 388, 389, 391, 394, 395, 403, 413, 429, 434, 436, 451, 476, 477, 479, 487—489, 498, 535, 567, 579, 610, 621, 625, 641, 643—647, 657, 689, 700, 701, 782

Siebel, Karl (1836-1868), německý básník; rozšiřoval a propagoval Marxovy a Engelsovy spisy, zvláště první díl „Kapitálu"; Engelsův vzdálený příbuzný. — 17, 30, 77, 80, 101, 108, 109, 149, 599, 604

Simon, Jules (Jules François Simon *Suisse*) (1814—1896), francouzský politik, umírněný buržoazní republikán, člen Zákonodárného shromáždění (1848—1849), člen Zákonodárného sboru, ministr školství ve vládě národní obrany a v Thiersově vládě (1870 —1873), 1871 poslanec Národního shromáždění, jeden z iniciátorů boje proti Komuně, předseda vlády (1876—1877). — 674, 784

Slade, sir Adolphus (1804—1877), anglický námořní důstojník, později admirál; 1849—1866 ve službách Turecka. — 216

Smith, Adam (1723—1790), anglický ekonom, jeden z nejvýznamnějších představitelů klasické buržoazní politické ekonomie. — 25, 69, 114, 121, 122, 143

Smith, Goldwin (1823—1910), anglický historik, publicista a ekonom; liberál; obhájce anglické koloniální politiky v Irsku; 1868 přesídlil do USA, od 1871 žil v Kanadě. — 442, 459

Sonnemann, Leopold (1831—1909), německý politik, publicista a vydavatel, maloburžoazní demokrat, jeden ze zakladatelů Národního svazu (1859), člen stálého výboru Svazu německých dělnických spolků a li-

dové strany, snažil se udržet dělnické hnutí pod vlivem buržoazie; byl proti sjednocení Německa pod hegemonií Pruska, člen Německého říšského sněmu. — 180, 535

Sorge, Friedrich Adolf (1828—1906), pracovník mezinárodního a amerického dělnického hnutí; účastník bádensko-falckého povstání 1849, 1852 emigroval do USA; člen I. internacionály, organizátor amerických sekcí, člen generální rady v New Yorku a její generální tajemník (1872 až 1874); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 621, 622, 633, 634, 651, 745, 746

Spencer, Herbert (1820—1903), anglický buržoazní filosof, a sociolog, pozitivista, obhájce kapitalismu. — 113

Speyer, Carl (nar. 1845), v šedesátých letech tajemník Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, povoláním truhlář; od 1872 člen generální rady I. internacionály v Londýně a později v Americe. — 244

Spier, Samuel (1838—1903), německý učitel; člen Všeobecného německého dělnického spolku, člen sociálně demokratické dělnické strany a brunšvické sekce I. internacionály, delegát basilejského kongresu (1869). — 423

Spinoza, Baruch (Benedictus) (1632 až 1677), holandský materialistický filosof, ateista. — 766

Spurgeon, Charles Haddon (1834 až 1892), po 1850 velmi vlivný anglický baptistický kazatel. — 777

Stalder, Franz Josef (1757—1833), švýcarský filolog, zakladatel švýcarské dialektologie. — 67

Stein, Lorenz *von* (1818—1890), německý historik a ekonom; hegelovec, profesor filosofie a státovědy na universitě v Kielu. — 23

Steinmetz, Karl Friedrich *von* (1796 až 1877), německý generál, od 1871 generál polní maršál, za prusko-francouzské války velel 1. armádě (do září 1870). — 34

Steinthal, majitel obchodní firmy v Manchesteru, kde byl 1852—1856 zaměstnán Georg Weerth. — 779

Stepney, Cowell William Frederick (1820—1872), člen Reformní ligy, člen generální rady I. internacionály (1866—1872) a její pokladník (1868—1870), delegát bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu a londýnské konference (1871), 1872 člen britské federální rady. — 174, 494, 500, 654, 665, 669, 671, 722, 747

Stern, Daniel, spisovatelka *Flavigny de*, Marie, hraběnka *d'Agoult*. — 668

Sterne, Laurence (1713—1768), anglický spisovatel, jeden ze zakladatelů sentimentalismu. — 370

Steuart (Stewart), sir James (1712 až 1780), anglický buržoazní ekonom, jeden z posledních představitelů merkantilismu; odpůrce kvantitativní teorie peněz. — 114

Stewart, David, vévody *of Rothesay* (asi 1378—1402), syn skotského krále Roberta III., skotský regent. — 303, 304

Stieber, Wilhelm (1818—1882), pruský policejní rada, náčelník pruské politické policie (1850—1860), jeden z organizátorů kolínského procesu proti komunistům (1852) a jeho hlavní svědek; spolu s Wermuthem autor knihy „Komunistická spiknutí v devatenáctém století". — 110, 296, 347, 378, 524, 763

Stirling, James Hutchinson (1820 až 1909), skotský filosof, propagoval v Anglii Hegelovu filosofii. — 113, 538

Strohn, Eugen (zemř. 1868), bratr Wilhelma Strohna. — 271, 272

Strohn, Wilhelm, člen Svazu komunistů, Marxův a Engelsův přítel, emigrant v Bradfordu. — 27, 37, 188, 192, 220, 223, 271, 336, 475, 516, 665

Strousberg, Bethel Henry (1823—1884), německý železniční podnikatel, 1873 udělal bankrot. — 417

Struve, Gustav (1805—1870), německý právník, publicista, maloburžoazní demokrat; jeden z vůdců bádensko-falckého povstání (1848—1849); po porážce revoluce jeden z vůdců maloburžoazní emigrace v Anglii; zúčastnil se občanské války v USA (1861—1865) na straně Severu. — 53, 77, 190, 612, 657

Stumpf, Paul (asi 1827—1913), německý mechanik, později obchodník; 1847 člen Německého dělnického spolku v Bruselu, člen Svazu komunistů; účastník revoluce 1848—1849 v Německu; člen I. internacionály; delegát lausannského kongresu I. internacionály (1867), člen německé sociálně demokratické dělnické strany; Marxův a Engelsův přítel. — 419

Sulla, Lucius Cornelius (138—78 před n. l.,), římský vojevůdce a státník, konsul (88 před n. l.), diktátor (82 až 77 před n. l.). — 109

Sullivan, Edward (1822—1885), irský státník, právník; 1865 vedl soudní proces proti fenianům, vrchní státní návladní pro Irsko (1868—1870), vrchní dozorce irského soudního archívu, lord kancléř pro Irsko (1883—1885). — 64

Swift, Jonathan (1667—1745), anglický satirický spisovatel, původem Ir. — 568, 570

Sybel, Heinrich *von* (1817—1895), německý historik a politik, národní liberál, zastával maloněmecké stanovisko; jeho práce jsou proniknuty reakčním prušáctvím a šovinismem. — 503, 506, 510

Sylvis, William (1828—1869), představitel amerického dělnického hnutí, povoláním slevač, jeden ze zakladatelů Mezinárodní unie slevačů (1859) a její předseda (1863—1869); účastník občanské války v USA (1861 až 1865) na straně Severu; 1866 jeden ze zakladatelů Národního dělnického svazu (National Labor Union) a jeho předseda (1868—1869); byl pro připojení k I. internacionále. — 415, 621

Szemere, Bertalan (1812—1869), maďarský politik a publicista; účastník revoluce 1848—1849 v Uhrách; ministr vnitra (1848) a předseda revoluční vlády (1849); po porážce revoluce emigroval. — 602

Šmulevič (Chmoulevitch), Jakob S. (nar. 1841), ruský fyziolog; v šedesátých letech posluchač německých a francouzských universit; autor četných prací. — 19

Tacitus, Publius Cornelius (asi 55 až asi 120), římský historik a politik. — 72

Taine, Hippolyte Adolphe (1828 až 1893), francouzský teoretik umění a literatury, filosof a historik, aplikoval Comtův pozitivismus v estetice; v padesátých až šedesátých letech umírněný liberál, po porážce

Pařížské komuny ideolog kontrarevoluční buržoazie. — 615

Talandier, Pierre Théodore Alfred (1822—1890), francouzský buržoazní republikán, novinář; účastník revoluce 1848 ve Francii, 1851 emigroval do Londýna; Gercenův přítel; 1864 člen generální rady I. internacionály; poslanec francouzského parlamentu (1876—1880, 1881 až 1885). — 512, 521, 522, 551, 750

Tengová (nar. asi 1833), manželka vestfálského statkáře, přítelkyně Gertrudy Kugelmannové; Marx se s ní seznámil 1867 v Hannoveru a přátelsky si s ní dopisoval. — 674

Ténot, Pierre Paul Eugène (1839 až 1890), francouzský publicista, buržoazní republikán. — 233, 246, 255, 267, 272, 275, 284, 322, 673

Tennyson, Alfred (1809—1892), anglický básník, reakční romantik. — 356

Terentius (Publius Terentius Afer) (asi 190—159 před n. l.), římský dramatik. — 32, 246, 656

Thiers, Louis Adolphe (1797—1877), francouzský historik a státník, orleanista; ministr vnitra (1832, 1834), ministerský předseda (1836, 1840), 1871 šéf výkonné moci (předseda vlády), president republiky (1871 až 1873); kat Pařížské komuny. — 673

Thompson, John (1802—1891), americký nakladatel a bankéř. — 731

Thornton, William Thomas (1813 až 1880), anglický ekonom, stoupenec Johna Stuarta Milla. — 234, 344, 694

Thünen, Johann Heinrich *von* (1783 až 1850), německý ekonom, zabýval se ekonomií zemědělství. — 602, 607

Tibaldi, Paolo (1825—1901), italský revolucionář, stoupenec Garibaldiho, účastník Pařížské komuny. — 551

Tolain, Henri Louis (1828—1897), francouzský rytec, pravicový proudhonovec, jeden z vůdců pařížské sekce I. internacionály; poslanec Národního shromáždění 1871; za Pařížské komuny přešel k versaillesským; 1871 vyloučen z I. internacionály. — 174, 179, 751

Tone, Theobald Wolfe (1763—1798), irský revoluční demokrat, zakladatel a vůdce společnosti Sjednocení Irové (United Irishmen), jeden z organizátorů irského povstání 1798. — 441

Tooke, Thomas (1774—1858), anglický buržoazní ekonom, patřil ke klasické škole, kritizoval Ricardovu teorii peněz. — 114

Trench, William Steuart (1808—1872), irský úředník, spravoval statky anglických velkostatkářů; autor knih o Irsku. — 421, 519

Tridon, Edme Marie Gustave (1841 až 1871), francouzský politik a publicista, blanquista, člen I. internacionály; poslanec Národního shromáždění 1871, složil svůj mandát; člen Pařížské komuny; po porážce Komuny emigroval do Belgie. — 302, 303, 379, 673

Turgot, Anne Robert Jacques, baron *de l'Aulne* (1727—1781), francouzský státník a ekonom, fyziokrat, žák Quesnayův; ministr financí (1774 až 1776), sesazen pro svou pokrokovou hospodářskou politiku. — 114

Tussy (Tusinka), viz *Marxová*, Eleanor

Urquhart, David (1805—1877), anglický diplomat, reakční publicista a politik, turkofil; ve třicátých letech byl pověřen diplomatickými úkoly v Turecku; člen parlamentu (1847 až

1852), tory, zakladatel a redaktor listu „The Free Press", který od 1866 vycházel pod názvem „Diplomatic Review" (1855—1877). — 18, 19, 61, 104, 235, 243, 340, 356, 410, 504, 682

Utin, Nikolaj Isaakovič (1845—1883), ruský revolucionář, účastník studentského hnutí, člen narodnické organizace „Půda a svoboda", 1863 emigroval do Anglie a později do Švýcarska; jeden z organizátorů ruské sekce I. internacionály; člen redakce listu „Narodnoje dělo" (1868—1870), redaktor listu „Égalité" (1870—1871); bojoval proti Bakuninovi a jeho stoupencům, delegát londýnské konference I. internacionály (1871); v polovině sedmdesátých let odešel z revolučního hnutí. — 535, 536, 554, 757

Vambéry, Armin (1832—1913), maďarský orientalista a cestovatel; počátkem šedesátých let procestoval Střední Asii; autor četných prací o dějinách a kultuře národů na Blízkém východě a ve Střední Asii. — 441

Vandenhouten, Alphonse, belgický dělník, malíř; 1865 jeden ze zakladatelů belgické sekce I. internacionály, člen belgické federální rady I. internacionály, tajemník pro styky se zahraničím a dopisovatel několika měst charleroiské uhelné pánve. — 118

Varlin, Louis Eugène (1839—1871), francouzský knihař, levicový proudhonovec, jeden z vůdců sekcí I. internacionály ve Francii, delegát londýnské konference (1865), ženevského (1866) a basilejského (1869) kongresu I. internacionály; člen ústředního výboru národní gardy a Pařížské komuny; 28. května 1871 zastřelen versailleskými. — 366, 756

Vauban, Sébastien le Prêtre (Prestre), markýz *de* (1633—1707), francouzský maršál, vojenský inženýr, autor četných děl o opevňovacích pracích a obléhání. — 499

Venedey, Jakob (1805—1871), německý publicista, maloburžoazní demokrat, 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo), v šedesátých letech liberál. — 89, 108, 433

Verlet, Henri (vlastním jménem *Place*), francouzský novinář, blanquista, člen I. internacionály. — 751

Vermorel, Auguste Jean Marie (1841 až 1871), francouzský publicista, proudhonovec, redaktor listu „Courrier français" (1866—1867), člen Pařížské komuny, v květnu 1871 byl těžce raněn v pouličních bojích a zemřel v zajetí. — 322, 667, 673, 793

Vésinier, Pierre (1826—1902), francouzský maloburžoazní publicista; 1866 za pomlouvání generální rady vyloučen z generální rady a 1868 z I. internacionály; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; tajemník Francouzské sekce 1871 a člen Světové federalistické rady, která útočila proti Marxovi a generální radě I. internacionály; vydavatel listu „La Fédération". — 118, 121, 137, 154, 170, 179, 656, 670

Vieweg, F., pařížský nakladatel. — 215, 218, 653, 668

Viktorie (1819—1901), anglická královna (1837—1901). — 434

Vilém, Vilémek, viz *Liebknecht*, Wilhelm

Vilém I. (1797—1888), princ Pruský, princ regent (1858—1861), pruský král (1861—1888), německý císař (1871—1888). — 89, 102, 182

Villemessant, Jean Hippolyte Auguste Cartier *de* (1812—1879), francouzský reakční novinář, monarchista, 1854 založil list „Figaro"; za druhého císařství koketoval s bonapartisty. — 793

Virchow, Rudolf (1821—1902), německý patolog a antropolog, zakladatel buněčné patologie, odpůrce darwinismu; jeden ze zakladatelů a vůdců buržoazní pokrokové strany, poslanec říšského sněmu (1880 až 1893). — 82, 616

Vivenot, Alfred (1836—1874), rakouský historik, autor četných prací o rakouské zahraniční politice. — 510

Vogler, C. G., německý nakladatel v Bruselu; vydal Marxovu „Bídu filosofie". — 215, 668

**Vogt*, August (asi 1830—asi 1883), německý obuvník, Marxův a Engelsův stoupenec, člen Svazu komunistů, účastník revoluce 1848—1849; člen berlínské organizace Všeobecného německého dělnického spolku, v němž patřil k proletářské opozici, člen berlínské sekce I. internacionály, 1867 odejel do USA, člen newyorského Německého komunistického klubu, jeden z organizátorů sekce I. internacionály v USA a dopisující tajemník pro Ameriku. — 633—635, 650, 651, 652, 658, 745—750

Vogt, Gustav (1829—1901), švýcarský ekonom, pacifista, jeden z organizátorů Ligy míru a svobody, redaktor časopisu „États-Unis d'Europe" (1867—1870), bratr Karla Vogta. — 654

Vogt, Karl (1817—1895), německý přírodovědec, vulgární materialista, maloburžoazní demokrat; 1848 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); v červnu 1849 jeden z pěti říšských regentů; 1849 emigroval do Švýcarska; v padesátých až šedesátých letech placený tajný agent Ludvíka Bonaparta, jeden z nejaktivnějších účastníků pomlouvačné štvanice proti proletářským revolucionářům. — 29, 30, 82, 85, 177, 180, 184, 193, 201, 235, 256, 290, 328, 394, 418, 603, 606, 639, 655, 660, 774, 775

Vogtová, manželka K. Vogta. — 30, 775

Voltaire, François Marie (vlastním jménem *Arouet de*) (1694—1778), francouzský filosof, deista, satirik a historik, významný představitel buržoazního osvícenství v 18. století; bojoval proti absolutismu a katolicismu. — 641

Wagener, Hermann (1815—1889), německý publicista a politik, ideolog zburžoaznělého pruského junkerstva, stoupenec reakčního pruského „státního socialismu", jeden ze zakladatelů pruské konzervativní strany; tajný vládní rada v Bismarckově ministerstvu (1866—1873), zakladatel listu „Neue Preussiche Zeitung" („Kreuz-Zeitung"), později spolupracovník listu „Norddeutsche Allgemeine Zeitung". — 62, 334, 407

Wagner, Adolph (1835—1917), německý vulgární ekonom, představitel tzv. sociálně právní školy v politické ekonomii; katedrový socialista. — 765

Wachsmuth, Ernst Wilhelm Gottlieb (1784—1866), německý historik, pro-

fesor v Lipsku, autor řady prací o antice a o dějinách Evropy. — 572, 573

Wakefield, Edward (1774—1854), anglický statistik a agronom, autor knihy „Statistický a politický popis Irska". — 425—427, 432, 441, 454, 459, 510, 532, 540

Walesrode, Ludwig Reinhold (1810 až 1889), německý publicista, buržoazní demokrat, vydavatel almanachu „Demokratische Studien". — 440

Ward, James Clifton (1843—1880), anglický geolog. — 693

Ware, James (1594—1666), irský historik a státník, auditor-general (1632 až 1649 a 1660—1666); autor prací o dějinách Irska. — 573, 576

Waterlow, Sydney Hudley (1822 až 1906), anglický politik, liberál. — 506

Watts, John (1818—1887), anglický publicista, zpočátku utopický socialista, stoupenec Roberta Owena, později buržoazní liberál a obhájce kapitalismu. — 261, 359

Weber, Joseph Valentin (1814—1895), německý hodinář, účastník revolučního hnutí v Bádensku 1848—1849, člen Svazu komunistů; po porážce revoluce emigroval do Švýcarska, později člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně. — 657

Weber, Wilhelm, německý novinář, lassallovec; po 1864 emigrant v New Yorku; 1866 předseda Všeobecného německého dělnického spolku v New Yorku; syn Josepha Valentina Webera. — 224, 229, 235, 582

Weerth, Georg (1822—1856), německý proletářský básník a publicista, člen Svazu komunistů, 1848—1849 jeden z redaktorů „Neue Rheinische Zeitung"; Marxův a Engelsův přítel. — 109, 201, 557, 601, 717, 785

Wehner, J. G., německý emigrant v Manchesteru, v šedesátých letech pokladník Schillerova ústavu, Engelsův známý. — 296

Weiss, Guido (1822—1899), německý novinář, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849 v Německu; v šedesátých letech člen pokrokové strany (levé křídlo); šéfredaktor „Berliner Reform" (1863 až 1866) a „Zukunft" (1867—1871). — 436, 498, 535, 709

Welcker, Karl Theodor (1790—1869), německý právník, liberální publicista; 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (pravý střed). — 567

Werner, Ernst, německý knihař, člen lipské sekce I. internacionály, zakladatel a předseda Mezinárodního spolku knihařů (1869), delegát eisenašského sjezdu (1869). — 415

Werner, Johann Peter, německý advokát, 1848 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levý střed). — 332

West, Charles (1816—1898), anglický lékař, pediatr. — 419, 712

Westbury, viz *Bethell*, Richard, lord *Westbury*

Weston, John, tesař, později podnikatel; přívrženec Owenův; aktivní člen generální rady I. internacionály (1864—1872), delegát londýnské konference (1865), člen výkonného výboru Reformní ligy, jeden z vůdců Ligy půdy a práce, člen britské federální rady. — 323, 444, 456

Westphalen, Edgar *von* (1819—asi 1890),

bratr Jenny Marxové; 1846 člen Bruselského komunistického korespondenčního výboru; v padesátých až šedesátých letech žil v emigraci v USA. — 74

Weydemeyer, Joseph (1818—1866), významný představitel německého a amerického dělnického hnutí, 1846 až 1847 „pravý" socialista, pod vlivem Marxe a Engelse se přiklonil k vědeckému komunismu, člen Svazu komunistů; účastník revoluce 1848—1849 v Německu, jeden z odpovědných redaktorů „Neue Deutsche Zeitung" (1849—1850); 1851 emigroval do USA, v občanské válce byl plukovníkem armády Severu, položil základy pro šíření marxismu v USA; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 48, 109, 557, 634

Whaley, J. C., představitel amerického dělnického hnutí; 1867 předseda National Labor Union (Národního dělnického svazu). — 621

Wigand, Otto (1795—1870), lipský nakladatel, vydával díla pokrokových spisovatelů. — 356, 369

Williams, J., viz *Marxová*, Jenny (dcera)

Willich, August (1810—1878), pruský důstojník, který pro své politické názory vystoupil z vojenské služby; člen Svazu komunistů, účastník bádensko-falckého povstání 1849; spolu se Schapperem vůdce maloburžoazní frakce, která se 1850 odtrhla od Svazu komunistů; 1853 emigroval do USA, za občanské války (1861 až 1865) generál Severu. — 549

Wolff, Wilhelm (Lupus) (1809—1864), německý proletářský revolucionář, učitel, syn slezského poddaného rolníka; zúčastnil se studentského hnutí, 1834—1839 vězněn v pruských žalářích; 1846—1847 člen Bruselského komunistického korespondenčního výboru, od března 1848 člen ústředního výboru Svazu komunistů; 1848—1849 jeden z redaktorů „Neue Rheinische Zeitung"; poslanec frankfurtského Národního shromáždění; důsledný bojovník proti feudálnímu útlaku rolníků; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 108, 109, 291, 292, 557, 612, 626, 699

Yorck, Theodor (1830—1875), německý truhlář, organizátor odborového svazu truhlářů, lassallovec; 1869 stál v opozici proti Schweitzerovi, vystoupil z Všeobecného německého dělnického spolku a podílel se na organizování sociálně demokratické dělnické strany; 1871—1873 tajemník strany. — 319 330

Young, Arthur (1741—1820), anglický spisovatel, agronom a ekonom, stoupenec kvantitativní teorie peněz. — 425—427, 459

Zitschke, jeden z Marxových věřitelů v Londýně. — 363, 364

Żabicki, Antoni (asi 1810—1871), představitel polského národně osvobozeneckého hnutí, povoláním sazeč; po 1831 emigroval; účastník revoluce v Uhrách 1848—1849; od 1851 emigrant v Anglii; jeden z vůdců Demokratické společnosti v Londýně, od 1863 vydával list „Głos Wolny", orgán polské demokratické emigrace; tajemník Polského národního výboru; člen generální rady I. internacionály (1866—1871), do-

pisující tajemník pro Polsko (1866 až 1871). — 415, 711

Žukovskij, Nikolaj Ivanovič (1833 až 1895), ruský anarchista, od 1862 emigrant ve Švýcarsku, tajemník ženevské sekce Aliance socialistické demokracie, 1872 vystoupil z I. internacionály na protest proti Bakuninovu vyloučení. — 274

POSTAVY Z MYTOLOGIE A KRÁSNÉ LITERATURY

Crispinus, postava ze IV. satiry Juvenálovy. — 306

Falstaff, komická postava ze Shakespearových her „Veselé paničky windsorské" a „Král Jindřich IV."; chvástavý šprýmař a piják. — 667

Felix Holt, hrdina stejnojmenného románu anglické spisovatelky George Eliotové. — 492, 522, 693

Gaudissart, hrdina Balzacova díla „L'illustre Gaudissart" [„Slavný Gaudissart"]; typ úspěšného obchodního cestujícího. — 161, 184, 187, 205, 208, 295, 356, 427, 497, 500, 505, 508, 510, 587

Gudrun, v „Eddě" jméno pro Kriemhildu; hlavní hrdinka starogermánského eposu a středohornoněmecké hrdinské písně z 13. stol. — 367

Heineke, postava ze stejnojmenné německé písně, která byla lidovou parodií na tzv. hrubiánskou literaturu 16. stol. — 582

Jákob, biblická postava, syn Izákův, praotec izraelského národa. — 163

John Bull, posměšná přezdívka pro anglického měšťáka; rozšířila se po roce 1712, kdy vyšla politická satira osvícenského spisovatele Johna Arbuthnota „Příběhy Johna Bulla". — 24, 33, 302, 303, 441, 461, 469, 499, 668, 775, 785, 801

José, postava ze satirické básně Heinricha Heina „Disputace"; mnich, fanatický bojovník katolicismu.—328

Josef, biblická postava, syn Jákobův, kterého bratři prodali do Egypta; slynul láskou k bližnímu a moudrostí; stal se nejvyšším faraónovým úředníkem, usídlil celý svůj rod v Egyptě a stal se tak jeho zachráncem. — 163

Kalibán, postava ze Shakespearovy komedie „Bouře"; divoch, poločlověk, poloobluda. — 615

Kobes I., postava ze stejnojmenné básně Heinricha Heina, přezdívka německého publicisty Jakoba Venedeye, jemuž se Heine vysmíval jako prototypu filistra. Kobes znamená v kolínském dialektu Jakob (Venedey pocházel z Kolína n. R.). — 108

Örindur, postava z dramatu A. G. A. Müllnera „Vina". — 672

rabín Juda, postava ze satirické básně Heinricha Heina „Disputace"; rabín, fanatický bojovník židovského náboženství. — 328

Rameau, postava z díla Denise Diderota „Rameauův synovec". — 344, 345

Robinson Crusoe, hlavní postava stejnojmenného románu Daniela Defoea. — 448

Sigurd, v „Eddě" jméno pro Siegfrieda, ústřední postava německé a severské mytologie. — 367

Spiegelberg, postava z Schillerova dramatu „Loupežníci". — 155

strýček Sam, ironická přezdívka pro buržoazii Spojených států (utvořená snad z počátečních písmen „United States of America" — „Uncle Sam") — 303

SEZNAM LITERATURY

A. VLASTNÍ DÍLA K. MARXE A B. ENGELSE*

Marx, Karel, „Anglická vláda a uvěznění feniané" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 443—448).

—„Le Gouvernement anglais et les prisonniers fénians", vyšlo v „L'Internationale", čís. 59 a 60 z 27. února a 6. března 1870. — 508, 513, 514, 516, —518, 749

Marx, Karel, „Belgické masakry. Dělníkům v Evropě a ve Spojených státech" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 389—394). — 355, 360, 362

— „The Belgian massacres. To the Workmen of Europe and the United States", Londýn 1869.— 355, 683

—„Les Massacres en Belgique. Manifeste du Conseil Général de Londres. A tous les membres de l'Association Internationale des Travailleurs", vyšlo v „L'Internationale", čís. 18 z 15. května 1869. — 355—356, 683

—„Die Belgischen Metzeleien. An die Arbeiter von Europa und der Vereinigten Staaten!", vyšlo v „Demokratisches Wochenblatt", čís. 21 z 22. května 1869. — 355

Marx, Karel, „Bída filosofie. Odpověď na ‚Filosofii bídy' pana Proudhona" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 83—196).

—„Misère de la philosophie. Réponse à la philosophie de la misère de M. Proudhon", Paříž — Brusel 1847. — 215, 218, 302, 453, 605, 638, 641, 647, 653, 668, 678

Marx, Karel, „Crédit mobilier" (viz Spisy, sv. 12, čes. vyd. 1962, str. 234—242), v „New-York Daily Tribune", čís. 5027 a 5028 z 30. května a 1. června 1857.—79

Marx, Karel, „Čtvrtá výroční zpráva generální rady Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 356—361).

— „International Working Men's Congress", vyšlo v „The Times", čís. 26225 z 9. září 1868. — 173, 174, 178, 633

* Názvy článků, které doplnila redakce Marxových a Engelsových Spisů podle 2. ruského vydání, jsou označeny hvězdičkou.

Marx, Karel, „Důvěrné sdělení" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 451—463).
— „Konfidentielle Mitteilung". — 567, 741, 744
— „Důvěrné sdělení všem sekcím" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 478).
— „Communication confidentielle aux différentes sections". — 768 — 769
Marx, Karel, „Feniané uvěznění v Manchesteru a Mezinárodní dělnické sdružení" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 252—253).
— „À M. G. Hardy, secrétaire d'État de Sa Majesté", vyšlo v „Le Courrier français", čís. 163 z 24. listopadu 1867. — 462
Marx, Karel, „Francouzská Crédit mobilier" (viz Spisy, sv. 12, čes. vyd. 1962, str. 47—64 a 320—323).
— „The French Crédit Mobilier", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 4735, 4737 a 4751 z 21. a 24. června a 11. července 1856 a čís. 5128 z 26. září 1857. — 79
Marx, Karel, „Generální rada federální radě románského Švýcarska" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 425—432).
— „Le Conseil Général au Conseil Fédéral de la Suisse Romande". — 475 až 476, 493, 500, 506, 512, 514, 720, 722, 736, 747, 757
Marx, Karel, „Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení členům výboru ruské sekce v Ženevě" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 449—450).
— „Главный Совет Международного Товарищества Рабочих. Членам Комитета Русской секции в Женеве",
vyšlo v „Narodnoje dělo", čís. 1 z 15. dubna 1870. — 525, 526
Marx, Karel, „Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení ústřednímu byru Aliance socialistické demokracie" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 387—388).
— „Le Conseil Général de l'Association Internationale des Travailleurs au Bureau Central de l'Alliance Internationale de la Démocratie Socialiste". — 311—312, 314, 316, 317, 756
Marx, Karel, „Inaugurální adresa Mezinárodního dělnického sdružení, založeného dne 28. září 1864 na veřejném shromáždění ve St. Martin's Hallu, Long Acre, v Londýně" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 37—45).
— „Address and Provisional Rules of the Working Men's International Association, Established September 28, 1864, at a Public Meeting held at St. Martin's Hall, Long Acre, London". 1846. — 606, 639
Marx, Karel, „Kapitál. Kritika politické ekonomie. Díl I, kniha 1: Výrobní proces kapitálu" (čes. vyd. 1953, str. 814).
— „Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Bd. 1, Buch 1: Der Produktionsprocess des Kapitals", Hamburk 1867. — 21, 25—27, 30, 37—39, 44, 46, 48, 51, 53, 60—62, 65, 68, 69, 77, 82, 94, 101, 103, 109, 113, 114, 122, 152, 154, 158, 176—182, 184, 204, 207, 213, 218, 226, 231, 243, 258, 314, 341, 343, 357, 373, 391, 392, 394, 417, 420, 434, 447—448, 455, 468, 470, 510, 536, 586, 599, 604, 608, 609—613, 618—622, 625, 634—636, 639, 640, 658, 665—667, 675, 678, 715, 729, 762, 765—767, 775, 779, 780, 783

Marx, Karel, „Kapitál. Kritika politické ekonomie. Díl II, kniha 2: Proces oběhu kapitálu“ (čes. vyd. 1954, str. 544).

— „Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Bd. 2, Buch 2: Der Cirkulationsprocess des Kapitals“, vydal Bedřich Engels, Hamburk 1885. — 18, 25—26, 37, 39, 91—96, 103, 202, 236, 293, 480, 600, 608, 637, 672, 675, 678, 683, 767, 773, 783

Marx, Karel, „Kapitál. Kritika politické ekonomie. Díl III, kniha 3: Celkový proces kapitalistické výroby“ (čes. vyd. 1955, část 1, str. 482; čes. vyd. 1956, část 2, str. 454).

— „Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Bd. 3, Buch 3: Der Gesamtprocess der kapitalistischen Produktion“, vydal Bedřich Engels, Hamburk 1894. — 21, 86—92, 94—96, 236, 607—608, 623, 624, 678

Marx, Karel, „Ke kritice politické ekonomie“ (viz Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 31—189).

— „Zur Kritik der politischen Oekonomie“, první sešit, Berlín 1859. — 57, 290, 604, 639, 640, 729

Marx, Karel, „K židovské otázce“ (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 371—400).

— „Zur Judenfrage“, vyšlo v „Deutsch-Französische Jahrbücher“, 1. a 2. vydání, Paříž 1844. — 638

Marx, Karel, „Jak dopis pana Gladstona Anglické bance z roku 1866 opatřil Rusku půjčku 6 miliónů liber šterlinků“ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 372—374).

— „How Mr. Gladstone's Bank letter of 1866 procured a loan of six millions for Russia“, vyšlo v „The Diplomatic Review“ z 2. prosince 1868. — 243, 244.

Marx, Karel, „Lord Palmerston“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 371—435).

— „Lord Palmerston“, vyšlo v „The People's Paper“, čís. 77, 78, 79, 80, 81, 84, 85 a 86 z 22. a 29. října, 5., 12. a 19. listopadu, 10., 17. a 24. prosince 1853.

— „Palmerston and Russia“, 1. vydání, Londýn 1853; 2. vydání, Londýn 1854.

— „Palmerston and the treaty of Unkiar Skelessy“, Londýn 1854. — 604, 639, 682, 718

Marx, Karel, „Mezinárodní dělnické sdružení a Aliance socialistické demokracie“ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 377—379).

— „L'Association Internationale des Travailleurs et l'Alliance Internationale de la Démocratie Socialiste“. — 270, 280—281, 663, 755

Marx, Karel, „Můj plagiát F. Bastiata“ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 350—351).

— „Mein Plagiat an F. Bastiat“. — 141—142

Marx, Karel,* „Návrh rezoluce generální rady o ‚Francouzské federální sekci v Londýně‘“ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 469). — 559

— „Association Internationale des Travailleurs“ (Conseil-Général), vyšlo v „La Marseillaise“, čís. 145 ze 14. května 1870. — 579

— „Conseil Général de l'Association Internationale des Travailleurs", vyšlo v „L'Internationale", čís. 70 z 15. května 1870. — 579
— „The International Working Men's Association", vyšlo v „The Penny Bee-Hive", čís. 418 ze 14. května 1870. — 579
*Marx, Karel,** „Návrh rezoluce generální rady o listu „Bee-Hive" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 464).
— „Beschluss des Generalrats der Internationalen Arbeiterassoziation bezüglich des ‚Bee-Hive'" vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 38 z 11. května 1870. — 471, 551, 557
Marx, Karel, „Návrh rezoluce generální rady o politice britské vlády vůči irským vězňům" (viz Spisy sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 423—424).—430, 443, 446, 456, 461, 475, 736, 746
— „The British governement and the irish political prisoners", vyšlo v „Reynolds' s Newspaper" z 21. listopadu 1869. — 456, 461
a v „Der Volksstaat", čís. 17 z 27. listopadu 1869. — 717
— „International Working Men's Association, 256, High Holborn", vyšlo v „National Reformer" z 28. listopadu 1869. — 461, 750
*Marx, Karel,** „Návrh rezoluce o důsledcích používání strojů kapitalisty, předložený generální radou bruselskému kongresu" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 353).
— „The Effects of Machinery in the Hands of the capitalist Class", vyšlo v „The International Working Men's Association. Resolutions of the Congress of Geneva, 1866, and the Congress of Brussels, 1868", Londýn [1869]. — 297, 636
Marx, Karel, „Nucené vystěhovalectví. — Kossuth a Mazzini. — Otázka emigrantů. — Volební korupce v Anglii. Pan Cobden" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 581—587).
— „Forced emigration. Kossuth and Mazzini. The Refugee question. Election bribery in England. Mr. Cobden", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 3722 z 22. března 1853. — 468—469
Marx, Karel, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 443—508).
— „Enthüllungen über den Kommunisten-Prozess zu Köln", Basilej 1853. — 307, 604, 638
— [Boston] 1853. — 646
Marx, Karel, „O Proudhonovi (dopis J. B. Schweitzerovi)" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 58—65).
— „Ueber P. J. Proudhon", vyšlo v „Der Social-Demokrat", čís. 16, 17 a 18 z 1., 3. a 5. února 1865. — 646
Marx, Karel, „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 137—238).
— „Der 18te Brumaire des Louis Napoleon", vyšlo v „Die Revolution", 1. sešit. New York 1852. — 187, 193, 292, 298, 301, 314, 387, 417, 604, 638

— „Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte", 2. vydání, Hamburk 1869. — 292, 298, 301, 314, 316, 318, 319, 322, 357, 364, 369, 387, 394, 397, 402, 403, 413, 416, 420, 487—489, 495, 498, 513, 568, 667—668, 683, 704, 709

Marx, Karel, *„O stycích Mezinárodního dělnického sdružení s anglickými dělnickými organizacemi" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 369—171), vyšlo v „Demokratisches Wochenblatt", čís. 42 ze 17. října 1868. — 205, 213

Marx, Karel, „Pan Vogt" (viz Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 421—728). — „Herr Vogt", Londýn 1860. — 39, 85, 183, 184, 220, 268, 288—290, 327, 330, 360, 605, 639, 658—660, 672, 728

Marx, Karel, „Plagiátorství" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 254—258). — „Plagiarismus", vyšlo v „Die Zukunft" jako příloha k čís. 291 z 12. prosince 1867. — 17, 598—599, 603

Marx, Karel, *„Program pro kongres Internacionály v Mohuči" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 479).

— „Programme", vyšlo v „The Fifth Annual Congress of the International Working Men's Association", Londýn 1870. — 768

Marx, Karel, *„Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o pronásledování členů francouzských sekcí" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 465—466).

— „Declaration of the General Council of the International Working Men's Association". — 559, 568, 797

Marx, Karel, „Prohlášení Německému dělnickému vzdělávacímu spolku v Londýně" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 375—376).

— „Herrn C. Speyer, Sekretär des deutschen Arbeiterbildungsvereins". — 244

Marx, Karel, „Provolání k Národnímu dělnickému svazu Spojených států (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 395—397).

— „Address to the National Labour Union of the United States", Londýn 1869. — 362, 683

— „The International Working Men's Association", vyšlo v „The Bee-Hive", čís. 396 z 15. května 1869. - 362, 683

Marx, Karel, „Prozatímní stanovy Sdružení" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 46—49).

— „Provisional Rules of the Association", vyšlo v „Address and Provisional Rules of the Working Men's International Association, Established September 28, 1864, at a Public Meeting held at St. Martin's Hall, Long Acre, London". 1864. — 639

Marx, Karel, „Předmluva k druhému vydání ‚Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta' " (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 398—400).

— „Vorwort", vyšlo v „Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte", druhé vydání, Hamburk 1869. — 369, 394, 704

Marx, Karel, „Předmluva k prvnímu vydání prvního dílu ‚Kapitálu' " (čes. vyd. 1953, str. 15—20).

— „Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie von Karl Marx. Erster

Band. Produktionsprozess des Kapitals. Verlag von Otto Meissner in Hamburg", vyšlo v „Demokratisches Wochenblatt", čís. 1 a 2 ze 4. a 11. ledna 1868. — 39—40

Marx, Karel, „Předsedovi a představenstvu Všeobecného německého dělnického spolku" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 354).

— „An den Präsidenten und Vorstand des Allg[emeinen] deutsch[en] Arbeiter-Vereins", vyšlo v „Der Social-Demokrat", čís. 100 z 28. srpna 1868. — 167

Marx, Karel, *„Rezoluce generální rady k projevu F. Pyata" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 349).

— „Communication du Conseil général de Londres de l'Association Internationale", vyšlo v „La Liberté", čís. 55 z 12. července 1868. — 137

— „Communiqué", vyšlo v „La Cigale", čís. 29 z 19. července 1868. — 137, 656

*Marx, Karel,** „Rezoluce o změně místa svolání kongresu Internacionály v roce 1868" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 348).

— „The International Working Men's Association", vyšlo v „The Bee-Hive Newspaper", čís. 347 z 6. června 1868. — 118—119

Marx, Karel, „Řeč o svobodě obchodu, pronesená 9. ledna 1848 na veřejné schůzi bruselského Demokratického sdružení" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 409—422).

— „Discours sur la question du libre échange, prononcé à l'Association Démocratique de Bruxelles, dans la séance publique du 9 janvier 1848" [Brusel 1848]. — 604, 638

Marx, Karel, „Teorie o nadhodnotě (čtvrtý díl ‚Kapitálu')" (čes. vyd. část první 1958, str. 33—425; část druhá 1964, str. 9—628; část třetí 1968, str. 9—525). — 448—449

Marx, Karel, „Třídní boje ve Francii 1848—1850" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 29—131).

— „1848—1849. I. Die Juniniederlage 1848; II. Der 13. Juni 1849; III. Folgen des 13. Juni 1849", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 1, 2 a 3 z roku 1850. — 318, 319, 322, 567, 568, 570

Marx, Karel, „Úvod ke kritice Hegelovy filosofie práva" (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 401—414).

— „Zur Kritik der Hegelschen Rechts-Philosophie. Einleitung", vyšlo v „Deutsch-Französische Jahrbücher", 1. a 2. vydání, Paříž 1844. — 639

Marx, Karel, *„Záznam dvou Marxových řečí o politice britské vlády vůči irským vězňům. Z protokolů ze zasedání generální rady 16. a 23. listopadu 1869" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 630—634).

— „The British governement and the irish political prisoners", vyšlo v „Reynolds's Newspaper" z 21. a 28. listopadu 1869. — 456, 461

— „International Working Men's Association, 256, High Holborn", vyšlo v „National Reformer" z 28. listopadu 1869. — 461, 462, 464

Marx, Karel, *„Záznam Marxovy řeči o dědickém právu". Z protokolu ze zase-

dání generální rady 20. července 1869 (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 618—620).
— „The International Working Men's Association", vyšlo v „The Bee-Hive", čís. 406 z 24. července 1869. — 398

[Marx, Karel] *„Záznam Marxovy řeči o listu ‚Bee-Hive'". Z protokolu ze zasedání generální rady 26. dubna 1870 (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 664).—551

Marx, Karel, „Zpráva generální rady o dědickém právu" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 407—409), vyšlo v „Report of the Fourth Annual Congress of the International Working Men's Association, held at Basle, in Switzerland", Londýn 1869. — 724, 756

Engels Bedřich, „Demokratický panslavismus" (viz „K dějinám Československa a československého dělnického hnutí", díl II, 1963, str. 153—174).
— „Der demokratische Panslavismus", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 222 a 223 z 15. a 16. února 1849. — 205, 227—228, 230

Engels, Bedřich, „Dějiny Irska" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 503—544).
— „Ireland". — 421, 422, 469, 473—474, 554, 762, 787

Engels, Bedřich, „Karel Marx" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 401—406). — 150, 152—153, 158, 629, 649
— „Karl Marx", vyšlo v „Die Zukunft", čís. 185 z 11. srpna 1869 a v „Demokratisches Wochenblatt", jako příloha k čís. 34 z 21. srpna 1869. — 387, 390, 417, 704, 709

Engels, Bedřich, *„Konspekt prvního dílu Marxova ‚Kapitálu'" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 277—324).
— „Das Kapital von K. Marx. I. Band. I. Buch. Produktionsprozess des Kapitals". — 81—82

Engels, Bedřich, „K rozpuštění lassallovského dělnického spolku" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 364—367).
— „Zur Auflösung des Lassalleanischen Arbeiter-Vereins", vyšlo v „Demokratisches Wochenblatt", čís. 40 z 3. října 1868. — 190, 192, 195, 199

Engels, Bedřich, „Nástin kritiky politické ekonomie" (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 525—550).
— „Umrisse zu einer Kritik der Nationalökonomie", vyšlo v „Deutsch-Französische Jahrbücher", 1. a 2. vydání, Paříž 1844. — 26

Engels, Bedřich, „Německá selská válka" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 357—443).
— „Der deutsche Bauernkrieg", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 5—6 z roku 1850. — 306, 307, 310, 312, 316
a v „Der Volksstaat", čís. 27—43 a 45—51 z 2.—30. dubna, 4.—28. května a 4.—25. června 1870. — 495, 513, 565, 570
— „Der deutsche Bauernkrieg", Lipsko 1870. — 314, 316, 320, 336, 337, 342, 347, 348, 354, 359, 360, 362, 377, 420, 421, 489

Engels, Bedřich, „Postavení dělnické třídy v Anglii. Podle vlastních poznatků

a autentických pramenů“ (viz Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957, str. 233–508).
— „Die Lage der arbeitenden Klasse in England. Nach eigner Anschauung und authentischen Quellen“, Lipsko 1845. — 77, 493, 665, 787

Engels, Bedřich, *„Poznámky k předmluvě pro sborník irských písní“ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 547–548). — 588, 590, 802

Engels, Bedřich, „Předmluva k druhému vydání ‚Německé selské války‘ “ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 435–442).
— „Der deutsche Bauernkrieg. Vorbemerkung“, vyšlo v „Der Volksstaat“, čís. 27 a 28 z 2. a 6. dubna 1870. — 495, 498, 534
— „Vorbemerkung“, vyšlo v „Der deutsche Bauernkrieg“, Lipsko 1870. — 489

Engels, Bedřich, *„Recenze o prvním dílu Marxova ‚Kapitálu‘ pro ‚Beobachter‘ “ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 259–261).
— „Karl Marx. Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Erster Band. Hamburg, Meissner 1867“, vyšlo v „Der Beobachter“, čís. 303 z 27. prosince 1867. — 17–22, 621

Engels, Bedřich, *„Recenze o prvním dílu Marxova ‚Kapitálu‘ pro ‚Demokratisches Wochenblatt‘ “ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 268–275).
— „ ‚Das Kapital‘ von Marx“, vyšlo v „Demokratisches Wochenblatt“, čís. 12 a 13 z 21. a 28. března 1868. — 51, 53, 60, 609

Engels, Bedřich, *„Recenze o prvním dílu Marxova ‚Kapitálu‘ pro ‚Düsseldorfer Zeitung‘ “ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 249–251).
— „Karl Marx. Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Erster Band. Hamburg, Meissner 1867“, vyšlo v „Düsseldorfer Zeitung“, čís. 316 ze 17. listopadu 1867. — 603

Engels, Bedřich, *„Recenze o prvním dílu Marxova ‚Kapitálu‘ pro ‚Elberfelder Zeitung‘ “ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 247–248).
— „Karl Marx über das Capital (Hamburg, Verlag von Otto Meissner, I. Band 1867), vyšlo v „Elberfelder Zeitung“, čís. 302 z 2. listopadu 1867. — 603

Engels, Bedřich, *„Recenze o prvním dílu Marxova ‚Kapitálu‘ pro ‚Fortnightly Review‘“ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 325–347).
— „Karl Marx on Capital“. — 22, 27, 30, 35, 38, 41, 43, 58, 68, 75, 77, 103, 107, 109, 111–112, 120, 123, 131–132, 144, 148, 158–160, 291, 774

Engels, Bedřich, *„Recenze o prvním dílu Marxova ‚Kapitálu‘ pro ‚Gewerbeblatt aus Württemberg‘ “ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 262–264).
— „Karl Marx. Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Erster Band. Hamburg, Meissner, 1867“, vyšlo v „Staats-Anzeiger für Württemberg“, čís. 306 z 27. prosince 1867. — 18, 21, 621

Engels, Bedřich, *„Recenze o prvním dílu Marxova ‚Kapitálu‘ pro ‚Zukunft‘ “ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 239–241).
— „Karl Marx. Das Kapital. Erster Band. Hamburg. Meissner, 1867, 784 Seiten“, vyšlo v „Die Zukunft“ jako příloha k čís. 254 z 30. října 1867. — 621

Engels, Bedřich, „Vedení Schillerova ústavu“ (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 362–363).

— „An das Direktorium der Schiller-Anstalt". — 176
Engels, Bedřich, „Vojenská otázka v Prusku a německá dělnická strana" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 71—112).
— „Die preussische Militärfrage und die deutsche Arbeiterpartei", Hamburk 1865. — 167, 190, 192, 310, 313
Engels, Bedřich, „Zpráva o hornických bratrstvech v saských uhelných dolech" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 380—386). — 293—300, 304
— „The International Working Men's Association", vyšlo v „The Bee-Hive", čís. 385 z 27. února 1869. — 299
— „Bericht über die Knappschaftsvereine der Bergarbeiter in den Kohlenwerken Sachsens", vyšlo v „Der Social-Demokrat", čís. 33 ze 17. března 1869; v „Demokratisches Wochenblatt", jako příloha k čís. 12 z 20. března 1869 a v „Die Zukunft", čís. 67 a 68 z 20. a 21. března 1869. — 297, 299, 322

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Manifest Komunistické strany" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 423—462).
— „Manifest der Kommunistischen Partei", Londýn 1848. — 372—375, 605, 638
„Манифест Коммунистической партии", [Ženeva 1869]. — 556
Marx, Karel a Bedřich Engels, „Soudní proces proti ‚Neue Rheinische Zeitung' " (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 236—253).
— „Pressprozess der Neuen Rheinische Zeitung. Der Prozess gegen den rheinischen Auschuss der Demokraten", vyšlo v „Zwei politische Prozesse. Verhandelt vor den Februar-Assisen in Köln", Kolín nad Rýnem 1849. — 605, 637—638
Marx, Karel a Bedřich Engels, „Svatá rodina aneb Kritika kritické Kritiky (Proti Brunovi Bauerovi a spol.)" (viz Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957, str. 15—232).
— „Die heilige Familie, oder Kritik der kritischen Kritik. Gegen Bruno Bauer und Consorten", Frankfurt nad Mohanem 1845. — 605, 638

B. PRÁCE JINÝCH AUTORŮ

Pokud to bylo možno zjistit, jsou v tomto seznamu uvedena ta vydání, jichž Marx a Engels pravděpodobně používali. V některých případech, zejména u všeobecných odkazů na prameny a literaturu, se neuvádí žádné určité vydání. Zákony a dokumenty jsou do seznamu zařazeny jen v tom případě, jsou-li citovány. Některé prameny se nepodařilo zjistit.

I. Spisy, časopisecké články a dokumenty

„*Accounts relating to trade and navigation for the year ended december 31. 1861*" [„Zpráva o obchodu a námořní plavbě za rok končící 31. prosince 1861"], „The Economist", příloha k čís. 966, sv. XX, 1. března 1862. — 268

„*An Actuary. Life assurance companies: their financial condition.* Discussed, with reference to impending legislation, in a letter addressed to the Right Hon. W. E. Gladstone, M. P., first Lord of the Treasury" [„Pojistný statistik. Životní pojišťovny: jejich finanční stav. Rozbor se zřetelem na připravované zákony zaslaný ctihodnému W. E. Gladstonovi, členu parlamentu a prvnímu lordu pokladu"], Londýn 1869. — 305, 309

„*Adresse an die Demokraten Spaniens*" [„Provolání ke španělským demokratům"], „Demokratisches Wochenblatt", příloha k čís. 44 z 31. října 1868. — 225

„*Adresse au peuple et au Congrès des États-Unis d'Amérique*" [„Provolání k lidu a Kongresu Spojených států amerických"], podepsáni F. Pyat, W. Weber a jiní, „La Cigale", čís. 45 z 8. listopadu 1868, a „L'Espiègle", čís. 45 z 28. listopadu 1868. — 229

„*Affaire de la souscription Baudin. Appel*" [„Proces ve věci sbírky na Baudinův pomník. Odvolání"], 3. vydání Paříž 1868 (pozn. 274). — 235, 267, 272

„*Allgemeiner Deutscher Arbeiter-Congress*" [„Všeobecný německý dělnický sjezd"], „Social-Demokrat", čís. 114, 115, 116 a 117 z 30. září, 2., 4. a 7. října 1868 (pozn. 191 a 222). — 217

„*Ancient Laws and Institutes of Wales;* comprising Laws supposed to be enacted by Howel the Good, and anomalous Laws" [„Staré waleské zákony a instituce; soubor zákonů připisovaných Howelu Dobrému a zvláštní zákony"], sv. 1—2, 1841. — 63, 590—591

„*Ancient Laws and Institutes of Ireland. Senchus Mor*" [„Staré irské zákony a instituce. Veliká kniha starých dob"], sv. 1—3, Dublin 1865 a Londýn 1869 (pozn. 469). — 459, 481, 491, 492, 510, 515—516, 554, 555, 565

„*The ancient laws of Cambria*': containing the institutional triads of Dyonwal Moelmud, the laws of Howel the Good, triadical commentaries, code of education, and the hunting laws of Wales. Translated from the Welsh, by William Probert" [„Staré cambrijské zákony: triady Doyonwala Moelmuda o právních ustanoveních a zákony Howela Dobrého, triadické komentáře, zákoník o výchově a honební zákony waleské. Z welštiny přeložil William Probert"], Londýn 1823. — 572—573

„*An die deutschen Social-Demokraten*" [„Německým sociálním demokratům"], „Demokratisches Wochenblatt", čís. 29 ze 17. července 1869 (pozn. 398). — 403

„*An die Vorstands-Mitglieder des Allgemeinen deutschen Arbeiter-Vereins*" [„Členům představenstva Všeobecného německého dělnického spolku"], „Der Social-Demokrat", čís. 90 z 2. 8. 1868. — 154

„*An Herrn Karl Marx in London. Berlin, 6. Juli 1868*" [„Panu Karlu Marxovi v Londýně. Berlín 6. července 1868"], „Der Social-Demokrat", čís. 95 z 14. srpna 1868. — 167

„*Annala Rioghachta Eireann. Annals of the Kingdom of Ireland, by the Four Masters, from the earliest period to the year 1616*" [„Anály království Irského. Anály království Irského sestavené čtyřmi Mistry, od nejstaršího období do roku 1616"],

vydal John O'Donovan, 2. vydání, sv. 1—7, Dublin 1856 (pozn. 594). — 576
„*Annales IV Magistrorum*" [„Anály čtyř mistrů"], ve sborníku „Rerum Hibernicarum Scriptores Veteres" [„Staří irští letopisci"], sv. 3. Buckingham 1826 (pozn. 594). — 576
„*Annales du sénat et du Corps législatif*" [„Anály senátu a Zákonodárného sboru"], Paříž 1869. — 381
„*Annales Ultonienses*" [„Ulsterské anály"], ve sborníku „Rerum Hibernicarum Scriptores Veteres" [„Staří irští letopisci"], sv. 4, Buckingham 1826 (pozn. 544). — 575
„*Annual statement of the trade and navigation of the United Kingdom with foreign countries and British possessions in the year 1861*" [„Roční výkaz o obchodu a námořní plavbě mezi Spojeným královstvím a cizími zeměmi, jakož i britskými državami v roce 1861"] — Londýn 1862. — 268
Aycard, M., „Histoire du Crédit mobilier. 1852—1867" [„Dějiny Crédit mobilier. 1852—1867"], Paříž 1867. — 79

Bakounine, [M.], „Discours au deuxième Congrès de la Paix, à Berne" [„Projevy na druhém mírovém kongresu v Bernu"], „Kolokol" („La Cloche"), čís. 14—15 z 1. prosince 1868 (pozn. 282 a 727). — 279, 753
— „Hertzen" [„Gercen"], „La Marseillaise", čís. 72 a 73 z 2. a 3. března 1870, „Le Progrès", čís. 10, 11 a 12 z 5. 12. a 18. března 1870. — 526, 756—757
Bakunin, M., „Aufruf an die Slaven" [„Výzva k Slovanům"], Koethen 1848. — 228
— „Briefe über die revolutionäre Bewegung in Russland. I." [„Dopisy o revolučním hnutí v Rusku. I."], „Der Volksstaat", čís. 31 a 32 z 16. a 20. dubna 1870. — 550, 553, 578
— „Редакторам ‚Колокола' " [„Redaktorům ‚Kolokolu' "], „Kolokol", čís. 2 z 9. dubna 1870. — 573
— „Русским, польским и всем славянским друзьям" [„Ruským, polským a všem slovanským přátelům"], „Kolokol", příloha k čís. 122—123 z 15. února 1862 (pozn. 293). — 295, 297
Balzac, Honoré de, „Le curé de village" [„Venkovský farář"]. — 268
Bastiat, Fréderic, „Harmonies économiques" [„Ekonomické harmonie"], 2. vydání, Paříž 1851 (pozn. 149). — 141—142
„*Batrachomyomachia*" [„Žabomyší vojna"]. — 656
Bebel, August, „An Herrn Dr. Schweitzer in Berlin" [„Panu dr. Schweitzerovi v Berlíně"], „Demokratisches Wochenblatt", čís. 27 z 3. července 1869. — 378
Becker, Bernhard, „Enthüllungen über das tragische Lebensende Ferdinand Lassalle's" [„Odhalení o tragickém konci Ferdinanda Lassalla"], Schleiz 1868 (pozn. 167 a 202). — 165, 167, 172, 192, 330, 335, 676
[Becker, B.], řeč předsedy spolku Bernharda Beckera přednesená na schůzi hamburských členů Všeobecného německého dělnického spolku 22. března 1865,

„Der Social-Demokrat", příloha k číslu 39 z 25. března 1865 (pozn. 201). — 192

Becker, Johann Philipp, „Die Internationale Arbeiter-Association und die Arbeiterbewegung in Basel im Winter 1868 auf 1869" [„Mezinárodní dělnické sdružení a dělnické hnutí v Basileji v zimě 1868—1869"], Ženeva 1869 (pozn. 315). — 315

— (anonymně) „An die deutschen Sozial-Demokraten" [„Německým sociálním demokratům"], „Der Vorbote", čís. 7, červenec 1869, str. 103—107 (pozn. 391). — 396, 399

— (anonymně) „Was wir wollen und sollen" [„Co chceme a co je naším úkolem"], „Der Vorbote", čís. 1, leden 1868 (pozn. 188). — 179—180

— (anonymně) „Zur Friedens- und Freiheitsliga" [„K Lize míru a svobody"], „Der Vorbote", čís. 12 z prosince 1867. — 774

— „Programm der Internationalen Arbeiter-Association" [„Program Mezinárodního dělnického sdružení"], „Demokratisches Wochenblatt", příloha k čís. 31, 32 a 33 z 1., 8. a 15. srpna 1868 (pozn. 188). — 180

Beesly, Edward Spencer, „Catiline as a party leader" [„Katilina jako vůdce strany"], „The Fortnightly Review, sv. I, 15. května—1. srpna 1865 (pozn. 660). — 668

— „The Social future of the working class" [„Sociální budoucnost dělnické třídy"], „The Fortnightly Review", sv. V, čís. XXVII z 1. března 1869. — 308, 324

[Biscamp, Elard], zpráva v rubrice Grossbritanien, s datem Londýn 25. září, „Allgemeine Zeitung", příloha k čís. 274 z 30. září 1868. — 205

Blake, W[illiam], „Observations on the principles which regulate the course of exchange; and on the present depreciated state of the currency" [„Výzkumy příčin, které ovlivňují směnečný kurs; a o nynějším znehodnocení měny"], Londýn 1810 (pozn. 300). — 301

Blanc, J[ean] J[oseph Louis], zpráva o bruselském kongresu Mezinárodního dělnického sdružení, „L'Opinion nationale" z 10. září 1868. — 184

Boethius, Hector, „The History and Chronicles of Scotland" [„Dějiny a letopisy Skotska"], Edinburgh 1536 (pozn. 305). — 303—304, 308

Boisguillebert, [Pierre le Pesant], „Dissertation sur la nature des richesses, de l'argent et des tributs où l'on découvre la fausse idée qui règne dans le monde à l'égard de ces trois articles" [„Pojednání o podstatě bohatství, peněz a daní, kde je osvětlen nesprávný názor na tyto tři otázky, který panuje ve světě"], ve sborníku „Économistes financiers du XVIIIe siècle" [„Finanční ekonomové 18. století"], Paříž 1843. — 499

Bonhorst, Leonhard, „Der famose Diktator und eine der Braunschweiger ‚Strohpuppen' im Lichte der Baseler Beschlüsse" [„Pověstný diktátor a jedna z brunšvických ‚loutek' ve světle basilejských usnesení"], „Der Volksstaat", čís. 8 a 9 z 27. a 30. října 1869 (pozn. 439). — 434

[Borkheim, Sigismund Ludwig], „Ma perle devant le Congrès de Genève" [„Má perla před ženevským kongresem"], Brusel 1867. — 23, 614

— „Meine Perle vor dem Genfer Congress." Von einem literarischen Diplomaten [„Má perla před ženevským kongresem." Od literárního diplomata], Curych 1868. — 23

— „Russische Briefe. I—VII. Russische Eisenbahnen" [„Ruské dopisy. I—VII. Ruské železnice"], „Die Zukunft", čís. 23, 36, 49, 68, 82, 158, leden až červen 1869.

— „VIII—X. Michael Bakunin", „Die Zukunft" z 21. července, 13., 15. srpna a 2. listopadu 1869.

— „XI. Ein russischer penny - a - liner" [„Ruský pisálek"], „Die Zukunft" z 22., 23., 25. února a 10. března 1870. — 285, 295, 505

— „Russische politische Flüchtlinge in West-Europa" [„Ruští političtí uprchlíci v západní Evropě"], „Demokratisches Wochenblatt" z 1., 8. února, 25. dubna a 16. května 1868. — 51, 221, 508, 610

Boruttau, Carl, „Gedanken über Gewissens-Freiheit" [„Myšlenky o svobodě svědomí"], Královec 1867 (pozn. 153). — 146, 147

Buchez, P[hilippe] J[oseph] B[enjamin] a P. C. Roux, „Histoire parlementaire de la révolution française, ou Journal des assemblées nationales, depuis 1789 jusqu'en 1815" [„Parlamentní dějiny francouzské revoluce aneb Deník národních shromáždění od roku 1789 do roku 1815"], sv. 1—40, Paříž 1834 až 1838. — 678

Büchner, Ludwig, „Kraft und Stoff" [„Síla a látka"], desáté rozšířené a opravené vydání, Lipsko 1869 (pozn. 723). — 751

— „Sechs Vorlesungen über die Darwin'sche Theorie von der Verwandlung der Arten und die erste Entstehung der Organismenwelt, sovie über die Anwendung der Umwandlungstheorie auf den Menschen, das Verhältniss dieser Theorie zur Lehre vom Fortschritt und der Zusammnenhang derselben mit der materialistischen Philosophie der Vergangenheit und Gegenwart" [„Šest přednášek o Darwinově teorii proměnlivosti druhů a prvním vzniku říše organismů, jakož i o aplikaci teorie proměnlivosti na člověka, o vztahu této teorie k nauce o pokroku a o tom, jak tato teorie souvisí s materialistickou filosofií minulou i současnou"], 2. vydání, Lipsko 1868. — 234, 238, 246, 247, 285, 291, 642, 655

Butt, Isaac, „The Irish people and the irish land: a letter to lord Lifford" [„Irský lid a irská země: dopis lordu Liffordovi"], Dublin 1867. — 425, 441

Caesar, Gaius Julius, „Commentarii de bello Gallico" [„Zápisky o válce galské"]. — 72

Cabanis, P[ierre] J[ean Georges], „Considérations générales sur l'étude de l'homme, et sur les rapports de son organisation physique avec ses facultés intellectuelles et morales" [„Obecné úvahy o studiu člověka a o vztazích mezi jeho fyzickým organismem a jeho intelektuálními a morálními schopnostmi"], vyšlo v: „Mémoires de l'institut national des sciences et arts, pour l'an IV de la République. Sciences morales et politiques" [„Rozpravy národního institutu

pro vědy a umění za IV. rok Republiky. Morální a politické vědy"], svazek 1, Paříž, ročník VI (1797—1798). — 235, 655

Camden, William, „Britannia or Chorographical description of the most flourishing Kingdoms England, Scotland and Ireland and the Islands Adjoining" [„Británie neboli chorografický popis vrcholně kvetoucích království Anglie, Skotska, Irska a přilehlých ostrovů"], Londýn 1637. — 473

— „Britannia, sive florentissimorum regnorum Angliae, Scotiae, Hiberniae et insularum adjacentium ex intima antiquitate chorographica descriptio" [„Británie neboli chorografický popis přeslavných království Anglie, Skotska, Irska a přilehlých ostrovů od nejstarších dob"], Frankfurt 1590 (pozn. 483). — 473

Cannon, John, „History of Grant's campaign for the capture of Richmond (1864 až 1865)" [„Dějiny Grantova tažení za dobytí Richmondu (1864—1865)"], Londýn 1869. — 474

Carey, Henry C[harles], „The Harmony of interests, agricultural, manufacturing, and commercial" [„Harmonie zemědělských, průmyslových a obchodních zájmů"], 2. vydání, New York 1856. — 622

— „Principles of social science" [„Základy sociální vědy"], sv. 1—3, Filadelfie 1868—1869. — 436—437, 442, 447—456,458, 783

Carl, F. a *F. Jubitz*, „L'Union des travailleurs allemands de New York aux ouvriers de Paris" [„Svaz newyorských německých dělníků pařížským dělníkům"], „La Marseillaise", čís. 103 z 2. dubna 1870 (pozn. 718). — 746

Cassagnac, A., úvodník v listě „Le Pays" z 15. ledna 1870. — 489, 793—794

Castille, Hippolyte, „Les Massacres de juin 1848" [„Červnové masakry v roce 1848"], Paříž 1869. — 319, 322, 324, 673

Clement, K[nut] J[ungbohn], „Schleswig, das urheimische Land des nicht dänischen Volks der Angeln und Friesen und Englands Mutterland, wie es war und ward" [„Šlesvik, pravlast nedánského národa Anglů a Frízů a mateřská země Anglie, jaký byl a čím se stal"], Hamburk 1862. — 521

Cluseret, G[ustave] P[aul], série článků o situaci ve Spojených státech amerických, „Le Courrier français" z 1.—17. září 1867 (pozn. 9). — 18, 32, 34, 35, 776

— „Aux travailleurs américains" [„Americkým dělníkům"], „La Marseillaise", čís. 103 z 2. dubna 1870. — 746

Cobbett, William,,,To the Boroughmongers. On Castlereagh's cutting his Throat and on their own probable Fate" [„K čachrářům s mandáty městysů. Jak si Castlereagh prořízl hrdlo a jaký bude pravděpodobně i jejich osud"], „Cobbett's Weekly Register", sv. 43, čís. 8 z 24. srpna 1822. — 499

Congreve, Richard, „Mr. Huxley on M. Comte" [„Pan Huxley o panu Comtovi"], „The Fortnightly Review", sv. V, čís. XXVIII z 1. dubna 1869. — 341

„*Correspondence, 1839—1841, relative to the affairs of the East, nad the conflict between Egypt and Turkey. 4 Parts*" [„Sbírka dokumentů z let 1839—1841 o událostech na Východě a o konfliktu mezi Egyptem a Tureckem"], 4 díly. — 344

Curran, John Philpot, „The Speeches of the Right honorable John Philpot Curran"

[„Projevy ctihodného Johna Philpota Currana"], 2. vydání, Dublin 1855. — 468, 472

„*Cyclopaedia Americana*," viz „*The New American Cyclopaedia*"

Darwin, Ch[arles], „De l'origine des espèces ou des lois du progrès chez les êtres organisés. Traduit en français avec l'autorisation de l'auteur par Mlle Clémence Aug. Royer" [„O vzniku druhů neboli zákony pokroku u organizmů. Se svolením autora do francouzštiny přeložila slečna Clémence Aug. Royerová"], Paříž 1862. — 668

— „On the origin of species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life" [„O vzniku druhů přírodním výběrem neboli uchování prospěšných plemen v boji o život"], Londýn 1859. — 285

— „The variation of animals and plants under domestication" [„Proměnlivost ochočených živočichů a pěstovaných rostlin"], sv. 1—2, Londýn 1868. — 219

Davies, John, „Celtic researches on the origin, traditions & language, of the ancient Britons; with some introductory sketches, on primitive society" [„Keltské výzkumy o původu, tradicích a jazyku starých Britů; s několika úvodními poznámkami o prvobytné společnosti"], Londýn 1804. — 568, 572

— Historical Tracts" [„Historické traktáty"], Londýn 1787 (pozn. 470). — 459—460, 469, 472, 540, 555

*[*Defoe, Daniel*]*, „Memoirs of a cavalier or a military journal of the wars in Germany and the wars in England from the year 1632, to the year 1648" [„Paměti rytíře aneb vojenský deník o válkách v Německu a o válkách v Anglii od roku 1632 do roku 1648"], Londýn 1720. — 407—408

Diderot, [Denis], „Le Neveu de Rameau, précédé d'une étude de Goethe sur Diderot suivi de l'Analyse de la fin d'un monde et du neveu de Rameau de M. Jules Janin par N. David" [„Rameauův synovec, s úvodní Goethovou studií o Diderotovi a s rozborem stati pana Jules Janina o koncích jedné společnosti a synovce Rameauova v doslovu N. Davida"], Paříž 1865. — 343—345

Dietzgen, Joseph, „Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie von Karl Marx. Hamburg 1867" [„Kapitál. Kritika politické ekonomie od Karla Marxe. Hamburk 1867"], „Demokratisches Wochenblatt", příloha k čís. 31, čís. 34, 35, a 36 z 1., 22., 29. srpna a 5. září 1868 (pozn. 147). — 141, 625

— (anonymně) „Das Wesen der menschlichen Kopfarbeit. Dargestellt von einem Handarbeiter. Eine abermalige Kritik der reinen und praktischen Vernunft" [„Podstata lidské práce hlavou. Od dělníka rukou. Ještě jedna kritika čistého a praktického rozumu"], Hamburk 1869 (pozn. 210 a 325). — 204, 207, 224, 226—229, 328—329, 655

Dühring, Eugen, „Capital und Arbeit. Neue Antworten auf alte Fragen" [„Kapitál a práce. Nové odpovědi na staré otázky"], Berlín 1865. — 46

— „Kritische Grundlegung der Volkswirthschaftslehre" [„Kritické základy národohospodářské nauky"], Berlín 1866. — 607

— „Marx, Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie" [„Marx, Kapitál.

Kritika politické ekonomie"], sv. 1, Hamburk 1867, „Ergänzungsblätter zur Kenntnis der Gegenwart" [„Doplňky k poznání současnosti"], sv. 3, sešit 3, Hildburghausen 1867 (pozn. 58). — 21, 23, 25, 48, 602, 607, 622

— „Natürliche Dialektik. Neue logische Grundlegungen der Wissenschaft und Philosophie" [„Přirozená dialektika. Nové logické základy vědy a filosofie"], Berlín 1865. — 32, 607

— Die Schicksale meiner socialen Denkschrift für das Preussische Staatsministerium. Zugleich ein Beitrag zur Geschichte des Autorrechts und der Gesetzesanwendung" [„Osudy mého sociálního pamětního spisu pro pruský kabinet. Zároveň příspěvek k dějinám autorského práva a aplikace zákona"], Berlín 1868. — 62

— „Die Verkleinerer Carey's und die Krisis der Nationalökonomie" [„Zlehčovatelé Careyho a krize národní ekonomie"], 16 dopisů, Vratislav 1867. — 46, 48, 62, 65, 68, 602

Ébeniste, A., „ Àpropos de la grève. Réponse à M. Goegg" [„Ke stávce. Odpověď panu Goeggovi"], Ženeva 1868 (pozn. 263). — 252, 264

Eccarius, J[ohann] George, „Eines Arbeiters Widerlegung der national-ökonomischen Lehren John Stuart Mill's" [„Dělník vyvrací národohospodářská učení Johna Stuarta Milla"], Berlín 1869 (pozn. 350). — 356

— „The British governement and the irish political prisoners" [„Britská vláda a irští političtí vězni"], „Reynolds's Newspaper" z 21. listopadu 1869. — 456 461, 506

— (anonymně) „The Geneva peace congress. To the editor of the Bee-Hive" [„Ženevský mírový kongres. Redaktorovi „Bee—Hive""], „The Bee-Hive Newspaper", čís. 325 ze 4. ledna 1868. — 31

— (anonymně) „The International Working Men's congress" [„Kongres Mezinárodního dělnického sdružení"], „The Times", čís. 26225, 26227, 26229, 26230, 26232 z 9., 11., 14., 15. a 17. září 1868. — 176, 178, 179, 633—636

— (anonymně) „The International Working Men's congress" [„Kongres Mezinárodního dělnického sdružení"], „The Times", čís. 26543 z 15. září 1869 (pozn. 752). — 781—782

— „Die Schneiderei in London oder der Kampf des grossen und des kleinen Capitals" [„Krejčovství v Londýně neboli boj malého a velkého kapitálu"], „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 5—6, listopad 1850. „Demokratisches Wochenblatt", přílohy k čís. 2, 3, 4, 5 a 7 z 9., 16., 23., 30. ledna a 13. února 1869. — 306

„*Edda*" (pozn. 357). — 367

Eichhoff, Wilhelm, „Die Internationale Arbeiterassociation. Ihre Gründung, Organisation, politisch-sociale Thätigkeit und Ausbreitung" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Jeho založení, organizace, politicko-sociální činnost a rozšíření"], Berlín 1868 (pozn. 135 a 360). — 126, 154, 157, 177

Eliotová, George, „Felix Holt, the Radical" [„Felix Holt, radikál"] (pozn. 504). — 492, 522, 693

Ensor, George, „An Inquiry concerning the Population of Nations: containing a refutation of Mr. Malthus's Essay on population" [„Zkoumání populace u různých národů, obsahující odmítnutí pojednání pana Malthuse o populaci"], Londýn 1818 (pozn. 442). — 435, 443

„*Erins-Harfe*'. *Irländische Volksmelodien nach Thomas Moore*" [„Irská harfa. Irské lidové melodie podle Thomase Moora"], německy vydal a uspořádal Joseph Rissé, Hannover 1870 (pozn. 765). — 802

[Faucher, Julius], Bücherschau. Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie von Karl Marx. Erster Band. Buch I. Der Produktionsprozess des Kapitals. Hamburg. Otto Meissner 1867 [Knižní hlídka. Kapitál. Kritika politické ekonomie od Karla Marxe. První díl. Kniha 1. Výrobní proces kapitálu. Hamburk. Otto Meissner 1867], „Vierteljahrsschrift für Volkswirthschaft und Kulturgeschichte", sv. 20, Berlín 1868 (pozn. 138). — 134, 141, 163, 620, 622

„*Der Feldzug der preussischen Main-Armee im Sommer 1866*" [„Tažení pruské mohanské armády v létě 1866"], Bielefeld, Lipsko 1867 (pozn. 144). — 140

„*Der Feldzug von 1866 in Deutschland.* Redigirt von der kriegsgeschichtlichen Abtheilung des grossen Generalstabes" [„Tažení z roku 1866 v Německu. Sestavilo oddělení pro válečné dějiny při generálním štábu"], Berlín 1867. — 19, 28, 34, 362

Firdusi, „Heldensagen. In deutscher Nachbildung nebst einer Einleitung über das Iranische Epos von Adolf Friedrich von Schack. 2. verm. Aufl. der ‚Heldensagen' und der ‚Epischen Dichtungen'" [„Hrdinské pověsti." V německém zpracování spolu s úvodem o íránském eposu od Adolfa Friedricha von Schacka. 2. rozšířené vydání „Hrdinských pověstí" a „Epických básní"], Berlín 1865. — 400.

Flerovskij, N., „Положение рабочего класса в России" [„Postavení dělnické třídy v Rusku"], Petrohrad 1869 (pozn. 424). — 426, 427, 493, 496, 499, 500, 502, 504, 508, 510, 525, 536, 544, 564, 716, 717, 738, 783

Flourens, Gustave, „Histoire de l'homme. Cours d'histoire naturelle des corps organisés au Collège de France" [„Dějiny člověka. Přednášky o přírodopisu organismu na Collège de France"], Paříž 1863. — 551, 797

Fonvielle, Ulric de, noticka o Karlu Blindovi, „La Marseillaise", čís. 46 z 2. února 1870 (pozn. 508). — 494

Fonville, A. de, „Une dénonciation" [„Prohlášení"], „La Marseillaise", čís. 139 z 8. května 1870. — 568

Foster, John Leslie, „An Essay on the principle of commercial exchanges, and more particularly of the exchange between Great Britain and Ireland: with an inquiry into the practical effects of the bank restrictions" [„Úvaha o principu obchodní směny a zvláště směny mezi Velkou Británií a Irskem: s prů-

zkumem praktických účinků bankovních omezení"], Londýn 1804. — 193, 294, 297, 299, 301

Fraas, Karl, „Die Ackerbaukrisen und ihre Heilmittel. Ein Beitrag zur Wirthschaftspolitik des Ackerbauschutzes" [„Krize v zemědělství a prostředky k jejich odstranění. Příspěvek k hospodářské politice na ochranu zemědělství"], Lipsko 1866. — 62, 73

— „Geschichte der Landwirthschaft oder: Geschichtliche Uebersicht der Fortschritte landwirtschaftlicher Erkenntnise in den letzten 100 Jahren" [„Dějiny zemědělství aneb historický přehled pokroků v zemědělských poznatcích za posledních 100 let"], Praha 1852. — 62, 73

— „Historisch-encyklopädischer Grundriss der Landwirtschaftslehre" [„Historickoencyklopedický nástin nauky o zemědělství"], Stuttgart 1848. — 62

— „Klima und Pflanzenwelt in der Zeit, ein Beitrag zur Geschichte beider" [„Podnebí a rostlinstvo v průběhu doby, příspěvek k jejich dějinám"], Landshut 1847. — 62, 73

— „Die Natur der Landwirtschaft. Beitrag zu einer Theorie derselben" [„Podstata zemědělství. Příspěvek k jeho teorii"], sv. 1—2, Mnichov 1857. — 17, 19, 62

Frankel, Leo, „Ein belauschtes Zwiegespräch. VIII" [„Odposlouchaný rozhovor. VIII"], „Volkswille", čís. 10 z 2. dubna 1870. — 535, 539

Freiligrath, Ferdinand, „An Joseph Weydemeyer" [„Josefu Weydemeyerovi"] (pozn. 230). — 220

— „Piratenromanze" [„Pirátská romance"]. — 383

— „Banditenbegräbnis" [„Pohřeb banditův"]. — 383

Gambetta, [Léon], „Plaidoirie de Me Gambetta, avocat de M. Delescluze. Audience du 14 november 1868" [„Obhajovací řeč pana Gambetty, advokáta pana Delescluze. Stání 14. listopadu 1868"], „Affaire de la souscription Baudin", 3. vydání, Paříž 1868. — 267

Ganilh, Ch[arles], „Des systèmes d'économie politique, de la valeur comparative de leurs doctrines, et de celle qui parait la plus favorable aux progrès de la richesse" [„O systémech politické ekonomie, o poměrné hodnotě jejich nauk a o té nauce, která se zdá pro růst bohatství nejvýhodnější"], 2. vydání, sv. 1—2, Paříž 1821. — 143

[Garnier, Germain], „Abrégé élémentaire des principes de l'économie politique" [„Stručný nástin zásad politické ekonomie"], Paříž 1796. — 143

Gaumont, Ch., „La Grève à Genève" [„Stávka v Ženevě"], „Le Peuple" z 29. až 30. března 1869 (pozn. 330). — 333

„*The Genealogies, tribes and customs of Hy-Fiachrach, commonly called O'Dowda's country*" [„Rody, kmeny a obyčeje Hy-Fiachrachu, obecně zvané O'Dowdova země"], s překladem a poznámkami... Johna O'Donovana, Dublin 1844. — 576

„Generalversammlung des Allg. deutsch. Arbeiter-Vereins“ [„Valné shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku“], „Der Social-Demokrat“ z 28. a 30. srpna a 2. září 1868. — 183

Gentz, Friedrich von, „Aus dem Nachlasse Friedrichs von Gentz“ [„Z pozůstalosti Friedricha von Gentze“], sv. 1—2, Vídeň 1867—1868. — 32

Gercen, Alexandr Ivanovič,

— Herzen, Alex., „Lettre à N. Ogareff“ [„Dopis N. Ogarjevovi“], „Kolokol“, čís. 14—15 z 1. prosince 1868 (pozn. 283). — 279

— viz *Iskander*

„Gewerbeordnung für den Norddeutschen Bund. 1869“ [„Živnostenský řád pro Severoněmecký spolek. 1869“]. — 60, 102, 334, 354

Giraldus Cambrensis, „Opera. Vol. I—VII“ [„Díla. Sv. 1—7“], Londýn 1861 až 1877 (pozn. 499). — 486

— „Topographia Hibernica, et Expugnatio Hibernica“ [„Místopis Irska a Dobytí Irska“], v „Giraldi Cambrensis Opera“ [„Díla Giralda Cambrijského“] sv. 5, Londýn 1870 (pozn. 499). — 473, 486, 510

Gladstone, William Ewart, „Ecce homo“ [„Ejhle člověk“], Londýn 1868. — 513

— „Land Tenure (Ireland)“ [„Způsob držby půdy (Irsko)“], „The Times“ z 16. února 1870 (pozn. 518). — 506

— „A Letter to the Right Rev. William Skinner, d. d. bishop of Aberdeen, and Primus on the functions of laymen in the church“ [„Dopis Jeho důstojnosti Williamu Skinnerovi, doktoru teologie, biskupovi aberdeenskému a primasovi, o laických úřadech v církvi“], Londýn 1852. — 513

Gladstone, W[illiam Ewart], řeč v Dolní sněmovně 3. března 1870, „The Times“ ze 4. března 1870. — 513

Gobineau, M. [Joseph A[rthur] de, „Essai sur l'inégalité des races humaines“ [„Esej o nerovnosti lidských ras“], sv. 1—4, Paříž 1853—1855. — 735

Goegg, Amand, „Erklärung“ [„Prohlášení“], „Der Volksstaat“, čís. 3 z 9. října 1869 (pozn. 427). — 429

Goethe, Johann Wolfgang von, „Egmont“. — 395

— „Faust“ (pozn. 676). — 693

— „Götz von Berlichingen“. — 395

— „Hermann und Dorothea“ [„Hermann a Dorothea“]. — 367

— „Reineke Fuchs“ [„Ferina lišák“] (pozn. 748). — 777

Graff E[berhard] G[ottlieb], „Althochdeutscher Sprachschatz oder Wörterbuch der althochdeutschen Sprache“ [„Starohornoněmecké bohatství jazyka aneb Slovník starohornoněmeckého jazyka“], sv. 1—6, Berlín 1834—1842. — 67

[Granier de] Cassagnac, Paul, úvodník v „Le Pays“ z 15. ledna 1870. — 793

Greulich, Hermann, „Die Heulmaierei gegen den Basler Kongress“ [„Povyk vzdychalů proti basilejskému kongresu“], „Der Volksstaat“, čís. 5 z 16. října 1869. — 429

Grimm, Jacob, „Deutsche Rechtsalterthümer“ [„Německé právní památky“], 2. vydání, Göttingen 1854. — 62, 67, 71, 72

Grün, Karl, „Armées permanentes ou milices. IV. Ce que l'Allemagne du Sud a fait et ce qu' elle pourrait faire" [„Mírové armády nebo milice. IV. Co dělalo jižní Německo a co by mohlo dělat"], „Les États-Unis d'Europe", čís. 7 ze 16. února 1868 (pozn. 53). — 44, 53

Guéroult, Adolphe, „Les grèves" [„Stávky"], „L'Opinion nationale" z 28. ledna 1870. — 794

Haeckel, Ernst, „Generelle Morphologie der Organismen. Allgemeine Grundzüge der organischen Formen—Wissenschaft, mechanisch begründet durch die von Charles Darwin reformirte Descendenz-Theorie" [„Obecná morfologie organismů. Všeobecné základy organické vědy o formách, mechanicky založené na descendenční teorii reformované Charlesem Darwinem"], sv. 1—2, Berlín 1866. — 238

— „Monographie der Moneren" [„Monografie monér"], „Jenaische Zeitschrift für Medicin und Wissenschaft", sv. 4, Lipsko 1848. — 238

H[arris], G[eorge], „International Working Men's Association" [„Mezinárodní dělnické sdružení"], „The National Reformer" z 28. listopadu a 5. prosince 1869. — 461, 464, 468, 472

— „Yours or mine; or Short chapters, showing the true basis of property and the causes of its unequal distribution" [„Vaše nebo moje; aneb Krátké kapitoly ukazující skutečnou základnu vlastnictví a příčiny jeho nerovnoměrného rozdělení"], „The National Reformer" z 5. prosince 1869. — 461

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, „Phänomenologie des Geistes" [„Fenomenologie ducha"], G, W. F. Hegel, „Werke" [Spisy"], sv. 2, 2. vydání, Berlín 1841 (pozn. 343). — 70, 122, 344, 602

Heine, Heinrich, „Disputation. Romanzero" [„Disputace. Romancero"] (pozn. 322). — 328

— „Kobes I." (pozn. 116). — 108

— „Lutetia" (pozn. 728). — 753

Held, Adolf, „Die ländlichen Darlehenskassenvereine in der Rheinprovinz und ihre Beziehungen zur Arbeiterfrage" [„Venkovské úvěrové spolky v Porýnské provincii a jejich vztahy k dělnické otázce"], Jena 1869. — 765

[Hess, Moses], zpráva v rubrice Aus Frankreich [Z Francie], „Der Volksstaat", čís. 15 z 19. února 1870. — 511

Hiltrop, „Ueber die Reorganisation der Knappschaftsvereine" [„O reorganizaci hornických bratrstev"], „Zeitschrift des königlich preussischen statistischen Bureaus", čís. 4, 5 a 6 z dubna, května a června 1869 (pozn. 409). — 417

Hobbes, Thomas, „Elementa philosophica de cive" [„Filosofické základy učení o občanu"], Amsterodam 1647. — 668

— „Leviathan; or the Matter, form and power of a commonwealth ecclesiastical and civil" [„Leviathan neboli podstata, forma a moc obce církevní a občanské"], 1651. — 668

Horác (Quintus Horatius Flaccus), „Epistulae" [„Listy"] (pozn. 218). — 196, 213

— „O umění básnickém“. — 667
— „Satirae“ [„Satiry“]. — 251, 506, 730
Horn, Ignácz Eduard, „Bankfreiheit“ [„Bankovní svoboda“], Stuttgart a Lipsko 1867. — 234
— „Frankreichs Finanzlage“ [„Finanční situace Francie“], Pešť, Vídeň, Lipsko 1868. — 79, 81
Hugo, Victor, „Napoléon le petit“ [„Napoleon Malý“], Londýn 1852. — 334
Humbert, A[lbert], „Le Plébiscite de Boquillon“ [„Plebiscit dřevorubce“], Paříž [1870]. — 563, 565
Huxley, Thomas Henry, „The Forefathers and forerunners of the english people“ [„Předkové a předchůdci anglického národa“], „The Manchester Examiner and Times“ z 12. ledna 1870 v článku „Professor Huxley on political ethnology“ [„Profesor Huxley o politické etnologii“] (pozn. 541). — 516
— „On the Physical basis of life“ [„O fysickém základu života“], „The Fortnightly Review“, sv. 5, čís. XXVI z 1. února 1869 (pozn. 271). — 263, 319
— „The scientific aspects of positivism“ [„Vědecké aspekty pozitivismu“], „The Fortnightly Review“, sv. 5, čís. XXX z 1. června 1869. — 694

[Charras, Jean Baptiste Adolphe], „Monsieur Napoléon Bonaparte (Jérôme)“ [„Pan Napoleon Bonaparte (Jérôme)“], 3. vydání, Fribourg ve Švýcarsku 1861. — 216

Iskander (Искандер), Тюрьма и ссылка. Изъ записокъ Искандера [„Žalář a vyhnanství. Ze zápisků Iskanderových“], druhé vydání, Londýn 1858 (pozn. 497). — 483

Jäger, Gustav, „Zoologische Briefe“ [„Zoologické dopisy“], 1. vydání, Vídeň 1864. — 238
[Jerusalem], „La Dictature universelle“ [„Všeobecná diktatura“], „L'International“ z 3. srpna 1869. — 406
Johnston, James F[inlay] W[eir], „Notes of North America, agricultural, economical and social“ [„Zemědělské, ekonomické a sociální poznámky o Severní Americe“], sv. 1—2, Edinburgh a Londýn 1851. — 454
Juárez, B[enito] P[ablo], „Mexiko, 9 mars 1868“ [„Mexiko 9. března 1868“], „Le Courrier français“ z 21. dubna 1868. — 85
Jubitz, F. a *F. Carl*. „L'Union des travailleurs allemande de New York aux ouvriers de Paris“ [„Svaz newyorských německých dělníků pařížským dělníkům“], „La Marseillaise“ z 2. dubna 1870 (pozn. 718). — 746
Juvenál (Decimus Iunius Iuvenalis), „Satirae“ [„Satiry“] (pozn. 307). — 306

Kane, Robert, „The Industrial resources of Ireland“ [„Průmyslové zdroje Irska“], 2. vydání, Dublin 1845 (pozn. 484). — 473

Kirchmann, J[ulius] H[ermann], „Aesthetik auf realistischer Grundlage“ [„Estetika na realistickém základě“], Berlín 1868 (pozn. 337). — 339
— „Ueber die Unsterblichkeit. Ein philosophischer Versuch“ [„O nesmrtelnosti. Filosofický pokus“], Berlín 1865. — 339
Klemm, Gustav, „Die Werkzeuge und Waffen, ihre Entstehung und Ausbildung“ [„Nářadí a zbraně, jejich vznik a vývoj“], Sondershausen 1858. — 391
[Knox, Alexander Andrew a *George D. Pollock]*, „Report of the commissioners on the treatment of the treason-felony convicts in the English convict prisons“ [„Zpráva členů komise o zacházení s velezrádci v anglických věznicích“], Londýn 1867. — 302, 521
Kock, Paul de, „Ctitelé měsíce“. — 235
Kolb, G[eorg] Fr[iedrich], „Handbuch der vergleichenden Statistik der Völkerzustands — und Staatenkunde. Für den allgemeinen praktischen Gebrauch“ [„Příručka srovnávací statistiky o stavu národů a politickém životě k všeobecné praktické potřebě“], 5. přepracované vydání, Lipsko 1868. — 541

Lafargue, Paul Laurent, recenze knihy „Le Roman d'une conspiration“ [„Román jednoho spiknutí“] od A. Ranca, „La Libre Pensée“, čís. 13 z 16. dubna 1870. — 751
Lanfrey, P., „Le Guet-apens de Bayonne. Histoire de Napoléon Ier“ [„Bayonnská léčka. Historie Napoleona I.“], sv. 1—4, „La Cloche“, čís. 44, 45 a 46 z 1., 2. a 3. února 1870 (pozn. 505). — 492, 496
Lange, Friedrich Albert, „Die Arbeiterfrage. Ihre Bedeutung für Gegenwart und Zukunft“ [„Dělnická otázka. Její význam pro přítomnost a budoucnost“], 2. přepracované a rozšířené vydání, Winterthur 1870. — 762, 765
— „Geschichte des Materialismus und Kritik seiner Bedeutung in der Gegenwart“ [„Dějiny materialismu a kritika jeho významu v přítomnosti“], sv. 1—2, Iserlohn 1866. — 234, 655
La Rochefoucauld [François] de, „Réflexions ou sentences, et maximes morales“ [„Myšlenky neboli úvahy a mravní zásady“], Paříž 1789 (pozn. 362). — 370
Lassalle, Ferdinand, „Herr Bastiat-Schulze von Delitzsch, der ökonomische Julian, oder; Capital und Arbeit“ [„Pan Bastiat-Schulze von Delitzsch, ekonomický Julián, neboli Kapitál a práce“], Berlín 1864. — 521
Lavergne, Léonce de, „The rural economy of England, Scotland, and Ireland“ [„Zemědělské hospodářství v Anglii, Skotsku a v Irsku“], přeloženo z francouzštiny, Edinburgh a Londýn 1855. — 442
„*Leabhar na g-Ceart, or the book of rights*“. With translation and notes, by John O'Donovan [„Leabhar na g-Ceart neboli Právní kniha“, přeložil a poznámkami opatřil John O'Donovan], Dublin 1847. — 576
Ledru-Rollin, [Alexandre Auguste], „Aux électeurs“ [„Voličům“], „Le Réveil“, čís. 168 z 10. listopadu 1869, „Journal des Débats“ z 11. listopadu 1869 (pozn. 446). — 438
Lessner, Friedrich, řeč na zasedání bruselského kongresu Mezinárodního dělnické-

ho sdružení o používání strojů za kapitalismu, „The Daily News" z 11. září 1868, „The Times", čís. 26229 z 14. září 1868. — 634

Lever, Charles, „Confessions of Harry Lorrequer" [„Zpověď Harry Lorrequera"] (pozn. 586) — 562

„Liberté, Égalité, Fraternité. République française. Commune révolutionaire. Paris, 24. juin 1868" [„Volnost, rovnost, bratrství. Francouzská republika. Revoluční komuna. Paříž 24. června 1868"], podepsán Výkonný ústřední výbor, „L'Espiègle", čís. 27 z 5. července 1868 (pozn. 140) — 137

Liebig, Justus, „Die Chemie in ihrer Anwendung auf Agricultur and Physiologie" [„Použití chemie v zemědělství a ve fyziologii"], 6. vydání, Brunšvik 1846. — 17

Liebknecht, Wilhelm, „Erklärung" [„Prohlášení"], „Demokratisches Wochenblatt", čís. 8 z 20. února 1869. — 308

— „Über die politische Stellung der Sozial-Demokratie" [„O politickém stanovisku sociální demokracie"], „Demokratisches Wochenblatt", čís. 27 z 3. července a v příloze k číslu 32 ze 7. srpna 1869 (pozn. 372). — 378

[Lilienfeld, Pavel], „Земля и воля" [„Půda a svoboda"], Petrohrad 1868 (pozn. 139). — 135, 228, 490, 729

— „Land und Freiheit" [„Půda a svoboda"], ve sborníku „Russlands ländliche Zustände seit Aufhebung der Leibeigenschaft. Drei russische Urteile" [„Poměry na ruském venkově po zrušení nevolnictví. Tři ruské úsudky"], přeložil a poznámkami opatřil Julius Eckhardt, Lipsko 1870 (pozn. 139). — 490

Livius, Titus, „Ab urbe condita" [„Od založení města"]. — 161

Longfellow, Henry Wadsworth, „Excelsior" (pozn. 349). — 356

Ludlow, J[ohn] M[alcolm], „Ferdinand Lassalle, the German Social-Democrat" [„Ferdinand Lassalle, německý sociální demokrat"], „The Fortnightly Review", sv. V, čís. XXVIII z 1. dubna 1869. — 341, 343, 345, 679

Macleod, Henry Dunning, „The Theory and practice of banking: with the elementary principles of currency; prices; credit; nad exchanges" [„Teorie a praxe bankovnictví; se základními zásadami běživa, cen, úvěru a směnečných obchodů"], sv 1—2, Londýn 1855—1856. — 21

Marryat, Frederick, „Peter Simple" [„Petr prosťáček"], román (pozn. 588). — 562

Martin, Henri, „La Russie et l'Europe" [„Rusko a Evropa"], Paříž 1866 (pozn. 700). — 729

— „Russland und Europa. Deutsche vom Verf. durchges. und verm. Ausg. Uebers. und eingel. von Gottfried Kindel" [„Rusko a Evropa. Německé vydání, přehlédnuté a rozšířené autorem. Přeložil a doplnil Gottfried Kinkel"], Hannover 1869 (poz. 700). — 729

Marxová, Jenny, články o irské otázce (Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 635—663), „La Marseillaise", čís. 71, 79, 89, 91, a 99 z 1., 9., 19., 21. a

29. března, čís. 113, 118 a 125 z 12., 17. a 24. dubna, „The Echo" z 11. března 1870, „The Irishman" z 2. dubna a 7. května 1870 (pozn. 535). — 513, 521, 525, 545, 554, 736, 750, 797

Maurer, Georg Ludwig von, „Einleitung zur Geschichte der Mark-, Hof-, Dorf- und Stadt-Verfassung und der öffentlichen Gewalt" [„Úvod do dějin markovního, dvorcového, vesnického a městského zřízení a veřejné moci"], Mnichov 1854. — 61—63, 67, 71

— „Geschichte der Dorfverfassung in Deutschland" [„Dějiny vesnického zřízení v Německu"], sv. 1—2, Erlangen 1865—1866. — 61—63, 67, 71

— „Geschichte der Fronhöfe, der Bauernhöfe und der Hofverfassung in Deutschland" [„Dějiny robotních dvorů selských dvorů a dvorcového zřízení v Německu"], sv. 1—4, Erlangen 1862—1863. — 61—63, 67, 71

— „Geschichte der Markenverfassung in Deutschland" [„Dějiny markovního zřízení v Německu"], Erlangen 1856. — 61—63, 67, 71

Mende, Fritz, „Herr J. B. von Schweitzer und die Organisation des Lassalle' schen Allg. deutschen Arbeitervereins" [„Pan J. B. von Schweitzer a organizace Lassallova Všeobecného německého dělnického spolku"], Lipsko 1869 (pozn. 492). — 479

Mende, Schweitzer, „Wiederherstellung der Einheit der Lassalle'schen Partei" [„Obnovení jednoty lassallovské strany"], „Der Social-Demokrat", čís. 70 z 18. června 1869 (pozn. 358). — 367

Mill, J[ohn] S[tuart], „Thornton on labour and its claims" [„Thornton o práci a jejích požadavcích"], část 2, „The Fortnightly Review", sv. V, čís. XXX z 1. června 1868 (pozn. 678). — 694

Milton, John, „Ztracený ráj" (pozn. 402). — 412

Moilin, Tony, „La Liquidation sociale" [„Sociální likvidace"], Paříž 1869. — 219—320

Moltke, [Helmut Karl Bernhard von], „Der russisch-türkische Feldzug in der europäischen Türkei 1828 und 1829 dargestellt durch Freiherrn von Moltke, Major im Königlich Preussischen Generalstabe" [„Rusko-turecké tažení v evropském Turecku 1828 a 1829 popsané svobodným pánem Moltkem, majorem královského pruského generálního štábu"], Berlín 1845. — 32

„Monsieur, le bureau du Comité central permanent de la Ligue..." [„Vážený pane, byro stálého ústředního výboru Ligy..."], Bern 22. září 1868. Podepsán předseda byra stálého ústředního výboru — G. Vogt. — 654

Monteil, Amans Alexis, „Histoire des français des divers états aux cinq derniers siècles" [„Dějiny Francouzů různých stavů v posledních pěti staletích"], sv. 1—10, Paříž 1828—1844. — 493, 499

Möser, Justus, „Osnabrückscke Geschichte" [„Dějiny Osnabrücku"], sv. 1, Berlín a Štětín 1780. — 61, 72

Müllner, Adolph, „Die Schuld" [Vina"], drama (pozn. 666). — 672

Münster, Georg Herbert, hrabě, „Politische Skizzen über die Lage Europas vom Wiener Congress bis zur Gegenwart (1815—1867)" [„Politické skici o situaci

v Evropě od vídeňského kongresu do současnosti (1815—1867)"], Lipsko 1867. — 32

Naquet, Alfred, „Le Révolution et la science. De la fabrication du coton poudre et de son application, soit comme poudre de guerre, soit comme poudre de mine" [„Revoluce a věda. O výrobě střelné bavlny a jejím použití buď jako střelného prachu, nebo jako trhaviny"], „La Marseillaise", čís. 43 z 30. ledna 1870. — 496

Něčajev, [Sergej Gennadijevič], „An den Volksstaat" [„Volksstaatu"], „Der Volksstaat", čís. 39 z 14. května 1870. — 578, 580

„*The New American Cyclopaedia:* A Popular Dictionary of General Knowledge" [„Nová americká encyklopedie: Populární slovník ze všech vědních oborů"], vydával George Ripley a Charles A. Dana, sv 1—16, New York 1858—1863. — 606, 639

Niebuhr, Carsten, „Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern" [„Popis cesty po Arábii a ostatních přilehlých zemích"], sv. 1—2, Kodaň 1774—1778. — 118

O'Donovan, John, „A Grammar of the irish language" [„Mluvnice irského jazyka"], Dublin 1845. — 576

O'Donovan, Rossa, [Jeremiah], „Letter from the member for Tipperary" [„Dopis poslance za Tipperary"], „The Irishman", čís. 32 z 5. února 1870, „La Marseillaise", čís. 79 z 9. března 1870, „The Echo", čís. 381 z 11. března 1870. — 513, 517, 521, 632

O'Flaherty, Roderico, „Ogygia: seu, rerum hibernicarum chronologia" [„Ogygia neboli chronologie irských dějin"], 3 části, Londýn 1685 (pozn. 592). — 573, 575

„*Österreichs Kämpfe im Jahre 1866.* Nach Feldacten bearbeitet durch das k. k. Generalstabs-Bureau für Kriegsgeschichte" [„Boje, které vedlo Rakousko v roce 1866. Podle válečných dokumentů zpracovala kancelář c. k. generálního štábu pro válečné dějiny"], sv. 1—5, Vídeň 1867—1869 (pozn. 11). — 19, 362

Petrie, George, „The ecclesiastical architecture of Ireland, anterior to the Anglo-Norman invasion" [„Církevní architektura v Irsku před anglo-normanským vpádem"], „The Transactions of the Royal Irish Academy" [„Rozpravy Královské irské akademie"], sv. 20, Dublin 1845. — 481

Petty, William, „The political anatomy of Ireland" [„Politická anatomie Irska"], Londýn 1691. — 473

— „Political survey of Ireland" [„Politický přehled Irska"], Londýn 1719. — 473

„*Pour paraître le 24 février [18] 69. La Renaissance, Journal politique hebdomadaire*" [„Aby vyšla 24. února 1869. ‚Obroda' politický týdeník"] (pozn. 303 a 664). — 302, 381, 671

Prendergast, J[ohn] P[atrick], „Cromwellian Settlement of Ireland" [„Cromwellovské zřízení v Irsku"], Londýn 1865. — 441, 459, 472, 475—476, 481

Prévost-Paradol, [Lucien Anatole], zpráva s datem Paříž 16. ledna, „Journal des Débats" z 17. ledna 1870. — 481

„Programm der Generalversammlung des Allgemeinen deutschen Arbeiter-Vereins, stattfindend in Hamburg, vom 22. bis 28. August 1868" [„Program valného shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku, které se konalo v Hamburku od 22. do 28. srpna 1868"], „Die Zukunft", čís. 266 z 10. července 1868, „Der Social-Demokrat", čís. 98 z 21. srpna 1868 (pozn. 156). — 147, 152, 168

„Programme et Réglement de l'Alliance internationale de la démocratie socialiste" [„Program a organizační řád Mezinárodní aliance socialistické demokracie"], Ženeva [1868]. — 274, 311, 317, 669, 754—755

Prokesch-Osten, Anton von, „Geschichte des Abfalls der Griechen vom Türkischen Reiche im Jahre 1821 und der Gründung des Hellenischen Königsreichs. Aus diplomatischem Standpuncte" [„Historie odpadnutí Řeků od turecké říše v roce 1821 a založení helénského království. Z diplomatického hlediska"], sv. 1—5, Vídeň 1867. — 32

Proudhon, P[ierre] J[oseph], „Système des contradictions économiques, ou philosophie de la misère" [„Systém ekonomických rozporů aneb Filosofie bídy"], sv. 1—2, Paříž 1846. — 453

Pyat, Félix, „Adresse des democrates français à leur frères d'Irlande et d'Angleterre" [„Provolání francouzských demokratů k jejich bratrům v Irsku a Anglii"], Paříž 2. prosince 1867, „The Times, čís. 26015 z 8. ledna 1868, vyšlo pod názvem „The French democrats and the fenians" [„Francouzští demokraté a feniané"]. — 27

— „Lettre aux étudians" [„Dopis studentům"], Londýn 1866. — 137

Quételet, Adolphe Lambert Jacques, „Sur l'homme et le développement de ses facultés, ou essai de physique sociale" [„O člověku a rozvoji jeho schopností aneb Pojednání ze sociální fyziky"], sv. 1—2, Paříž 1835. — 672

Ranc, Arthur, „Le Roman d'une conspiration" [„Román jednoho spiknutí"], Paříž 1869. — 425, 752

Raspail, François Vincent, řeč na zasedání Zákonodárného sboru 8. července 1869, „Annales du Sénat et du Corps législatif. Session extraordinaire du 28. juin au 6. september 1869", str. 204—205, Paříž 1869. — 381

„La Régence de Decembrostein" [„Regentství Decembrosteinu"], Paříž 1869. — 436

Reich, Eduard, „Ueber die Entartung des Menschen, ihre Ursachen und Verhütung" [„O degeneraci člověka, její příčiny a jak jí zamezit"], Erlangen 1868 (pozn. 689). — 719

„Reports from the Poor Law Inspectors. Landlord and Tenant Right in Ireland 1870" [„Zprávy inspektorů chudinského zákona. Právo statkářů a pachtýřů v Irsku"]. — 536, 541

„*Reports from the Poor Law Inspectors. Agricultural Holdings in Ireland. Returns 1870*" [„Zprávy inspektorů chudinského zákona. Zemědělská držba půdy v Irsku. Zpráva za rok 1870"]. — 536, 541

„*Reports from poor law inspectors on the wages of agricultural labourers in Ireland*" [„Zprávy inspektorů chudinského zákona o mzdách zemědělských dělníků v Irsku"], Dublin 1870. — 536, 541

„*Report from the select committee on the bank acts; together with the proceedings of the committee, minutes of evidence, appendix and index*. Ordered, by the House of Commons, to be printed, 1 July 1858" [„Zpráva zvláštního výboru pro bankovní zákony, s protokoly jeho jednání, dokumenty, dodatkem a ukazatelem. Dáno do tisku z příkazu Dolní sněmovny 1. července 1858"]. — 193

„*Report of the commissioners on the treatment of the treason-felony convicts in the English convict prisons*" [„Zpráva členů komise o zacházení s velezrádci v anglických věznicích "], Londýn 1867. — 302, 521

„*Rerum Hibernicarum Scriptores (veteres)*" [„Staří irští letopisci"], sv. 1—4, vydal Charles O'Conor, Buckingham 1814—1826. — 573

Rezoluce hamburského valného shromáždění Všeobecného německého dělnického spolku o Marxově knize („Kapitál"), „Der Social-Demokrat", příloha k čís. 101 z 30. srpna 1868 (pozn. 156). — 635

Rezoluce hamburského valného shromáždění Všeobecného dělnického spolku o vztahu k dělnickému hnutí jiných zemí, „Der Social-Demokrat", čís. 102 z 2. září 1868 (pozn. 156). — 200

Rezoluce norimberského sjezdu Svazu německých dělnických spolků o připojení k Mezinárodnímu dělnickému sdružení a jeho programu, „Demokratisches Wochenblatt", čís. 37 z 12. září 1868 (pozn. 187). — 196

Ricardo, David, „On the principles of political economy, and taxation" [„Zásady politické ekonomie a zdanění"], 3. vydání, Londýn 1821 (pozn. 635). — 25, 26, 301, 448—449, 453, 455, 456, 608

Rogeard, [Louis] A[guste], „Le Plébiscite impérial" [„Císařský plebiscit"], Paříž [1870]. — 563

Roscoe, H[enry] E[nfield], „Kurzes Lehrbuch der Chemie nach den neuesten Ansichten der Wissenschaft. Deutsche Ausgabe, unter Mitwirkung des Verfassers bearbeitet von Carl Schorlemmer" [„Stručná učebnice chemie podle nejnovějších vědeckých názorů. Německé vydání za přispění autora zpracoval Carl Schorlemmer"], Brunšvik 1867. — 106, 321

Roscher, Wilhelm, „Die Grundlagen der Nationalökonomie. Ein Hand- und Lesebuch für Geschäftsmänner und Studierende" [„Základy národní ekonomie. Příručka a čítanka pro obchodníky a studující"], 3. rozšířené a opravené vydání, Stuttgart a Augsburg 1858. — 21, 25, 46

Rouget de Lisle, Claude Joseph, „La Marseillaise". Francouzská národní hymna. — 784

„*Rule Britannia*" [„Vládni, Británie"]. Anglická národní píseň (pozn. 319). — 326

Sadler, Michael Thomas, „Ireland; its evils, and their remedies" [„Irsko, jeho útrapy a prostředky proti nim"], 2. vydání, Londýn 1829. — 428

Sawaszkiewicz, L. L., „Tableau de l'influence de la Pologne sur les destinnées de la Révolution française et de l'Empire" [„Jaké mělo Polsko vliv na osudy francouzské revoluce a císařství"], 3. vydání, Paříž 1848. — 507

Senior, Nassau William, „Journals, conversations and essays relating to Ireland" [„Deníky, rozhovory a články o Irsku"], sv. 1—2, 2. vydání, Londýn 1868. — 395, 421

Serno-Solovjevič, Alexander Alexandrovič, „À propos de la grève. Réponse à M. Goegg" [„Ke stávce. Odpověď panu Goeggovi"], Ženeva 1868 (pozn. 263). — 252, 264

Shakespeare, William, „Macbeth" (pozn. 755). — 783

Schäfer, G. S., „Vom Rechte das mit uns geboren" [„O právu, jež se zrodilo s námi"], „Der Volksstaat", příloha k čís. 12, čís. 13, 14 a 15 z 10., 13., 17. a 20. listopadu 1869 (pozn. 462). — 451

Schédo-Ferroti, D. K., „Études sur l'avenir de la Russie" [„Črty o budoucnosti Ruska"], desátá črta: „Le patrimoine du peuple" [„Vlastnictví lidu"], Berlín 1868. — 228, 728

Schmalz, [Theodor Anton Heinrich], „Staatswirthschaftslehre in Briefen an einen teutschen Erbprinzen" [„Nauka o státním hospodářství v dopisech německému dědičnému princi"], sv. 1—2, Berlín 1818 (pozn. 149). — 142

— „Économie politique, ouvrage traduit de l'Allemand..." [„Politická ekonomie, dílo přeložené z němčiny..."], sv. 1—2, Paříž 1826 (pozn. 149). — 142

Schmeller, Andreas J., „Bayerisches Wörterbuch. Sammlung von Wörtern und Ausdrücken" [„Bavorský slovník. Sbírka slov a výrazů"], sv. 1—4, Stuttgart a Tübingen 1827. — 67

Schorlemmer, Carl, „Researches on the Hydrocarbons of the Series Cn H_{2n+2}" [„Zkoumání uhlovodíků řady Cn H_{2n+2}"], „Proceedings of the Royal Society" [„Rozpravy Královské společnosti"], čís. 94 z roku 1867 a čís. 102 z roku 1868. — 75, 106, 136

Schweitzer, Johann Baptiste, „An die Mitglieder des Allgemeinen deutschen Arbeitervereins" [„Členům Všeobecného německého dělnického spolku"], „Der Social-Demokrat", čís. 109 a 110 z 18. a 20. září 1868. — 188, 189, 195

— (anonymně) „Das Werk von Carl Marx" [„Dílo Karla Marxe"], „Der Social-Demokrat" z 22., 24., 26., 31. ledna, 2., 23., 26. února, 8., 29. března, 24., 29. dubna a 6. května 1868 (pozn. 84). — 610, 617

[Siebel, Karl], „Carl Marx. Das Capital. Kritik der politischen Oekonomie. Erster Band. Hamburg. Otto Meissner" [„Karel Marx, Kapitál. Kritika politické ekonomie. První díl. Hamburk. Otto Meissner"], „Barmer Zeitung" z 6. prosince 1867 (pozn. 608). — 18, 598, 604

„*Silva de romances viejos. Publicada por Jacobo Grimm*" [„Staré romance ve volném verši. Vydal Jacob Grimm"], Vídeň 1831 (pozn. 239). — 231

Slade, Adolphus, „Turkey and the crimean war; a narrative of historical events" [„Turecko a krymská válka; vyprávění o historických událostech"], Londýn 1867. — 216

Smith, Adam, „An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. With a memoir of the author's life" [„Pojednání o podstatě a zdrojích bohatství národů. Se stručným životopisem autora"], úplné vydání v jednom svazku, Aberdeen, Londýn 1848. — 25, 95, 114, 123—124, 143

Smith, Goldvin, „Irish history and Irish character" [„Irské dějiny a irský charakter"], Oxford a Londýn 1861. — 442, 459

Stalder, Franz Joseph, „Versuch eines Schweizerischen Idiotikon mit etymologischen Bemerkungen untermischt" [„Pokus o slovník švýcarského dialektu s etymologickými poznámkami"], sv. 1—2, Aarau 1812. — 67

„*Statut. Geschäfts-Reglement*" [„Stanovy. Jednací řád"], „Der Social-Demokrat", čís. 119 z 11. října 1868 (pozn. 196). — 217

*„*Stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení*" (Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 568—572). — 396, 751

St. Clair, S. G. B. a *Charles A. Brophy*, „A Residence in Bulgaria; or, notes on the resources and administration of Turkey" [„Pobyt v Bulharsku aneb Poznámky o finančních zdrojích a správě Turecka"], Londýn 1869. — 410

Stein, Lorenz, „System der Staatswissenschaft" [„Systém státovědy"], sv. 1—2, Stuttgart a Augsburg 1852—1856. — 23

— „Die Verwaltungslehre" [„Správní nauka"], sv. 1—7, Stuttgart 1867 až 1868. — 23

Stern, Daniel, „Historie de la révolution de 1848" [„Dějiny revoluce z roku 1848"], 2. vydání, sv. 1—2, Paříž 1862. — 668

Sterne, Laurence, „The Life and Opinions of Tristram Shandy Gentleman" [„Život a názory pana Tristrama Shandyho"], 9 svazků, 1759—1767. — 370

Steuart, James, „An Inquiry into the principles of political oeconomy" [„Zkoumání zásad politické ekonomie"], 2 svazky, Londýn 1767. — 114

Stirling, James Hutchinson, „As Regards Protoplasm in relation to prof. Huxley's essay on the physical basis of life" [„Názory na protoplasmu se zřetelem k eseji prof. Huxleyho o fyzickém základu života"], Londýn 1869 (pozn. 271). — 538

— „The secret of Hegel: being the hegelian system in origin, principle, form, and matter" [„Tajemství Hegela: původ, princip, forma a obsah hegelovského systému"], sv. 1—2, Londýn 1865. — 113, 538

Struve, Gustav a *Gustav Rasch*, „Zwölf Streiter der Revolution" [„Dvanáct borců revoluce"], Berlín 1867. — 612

Swift, Jonathan, „Spisy", sv. 1—14, Londýn 1760. — 568

Sybel, Heinrich von, „Oestreich und Deutschland im Revolutionskrieg. Ergänzungsheft zur Geschichte der Revolutionszeit 1789 bis 1795" [„Rakousko a Německo v revoluční válce. Dodatek k dějinám revoluce 1789—1795"], Düsseldorf 1868. — 503—504

— „Polens Untergang und der Revolutionskrieg" [„Zánik Polska a revoluční

válka"], „Historische Zeitschrift", vydávaný Heinrichem von Sybelem, sv. 23, str. 66—154, Mnichov 1870. — 503—504, 510

Tacitus, Publius Cornelius, „Germania". — 72

Talandier, Pierre Theodore Alfred, „L'Irlande et le catholicisme" [„Irsko a katolicismus"], „La Marseillaise", čís. 58 z 16. února 1870 (pozn. 534). — 512, 521, 750

— „*La Marseillaise et la presse anglaise*" [„Marseillaisa a anglický tisk"], „La Marseillaise", čís. 85 z 15. března 1870 (pozn. 546). — 521

— „Alexandre Hertzen", „L'Internationale", čís. 56 z 6. února 1870. — 512

Tennyson, Alfred Lord, „Lady Clara Vere de Vere". — 356

Ténot, Eugène, „Paris en décembre 1851. Étude historique sur le coup d'état" [„Paříž v prosinci 1851. Historická studie o státním převratu"], 4. vydání, Paříž 1868 (pozn. 275). — 233, 246, 255, 267, 268, 272, 284, 322, 673

— „La Province en décembre 1859. Étude historique sur le coup d'état" [„Venkov v prosinci 1859. Historická studie o státním převratu"], 9. vydání, Paříž 1868. — 255, 267, 268, 272, 284, 322, 673

Terentius (Publius Terentius Afer), „Andria". — 32

Thornton, William Thomas, „On labour, its wrongful claims and rightful dues, its actual present and possible future" [„O práci, jejích neoprávněných požadavcích a oprávněných nárocích, o jejím současném stavu a možné budoucnosti"], Londýn 1869 (pozn. 678). — 344, 694

Thornton, William Thomas, „A New theory, of supply and demand" [„Nová teorie nabídky a poptávky"], „The Fortnightly Review", sv. VI, čís. XXXIV z 1. října 1866. — 234

Thünen, Johann Heinrich von, „Der isolirte Staat in Beziehung auf Landwirtschaft und Nationalökonomie" [„Izolovaný stát po stránce zemědělství a národního hospodářství"], sv. 1—3, Rostock 1842—1863. — 602, 607

Tooke, Thomas, „An Inquiry into the currency principle; the connection of the currency with prices, and the expediency of a separation of issue from banking" [„Zkoumání principu oběživa; souvislost mezi oběživem a cenami a účelnost odloučení emise bankovek od bankovnictví"], 2. vyd., Londýn 1844. — 114

Tone, Theobald Wolfe, „Memoirs of Theobald Wolfe Tone. Written by himself" [„Paměti Theobalda Wolfa Tona, které sám sepsal"], sv. 1—2, Londýn 1837. — 441

Trench, W. Steuart, „Realities of Irish Life" [„Skutečný irský život"], Londýn 1869. — 421, 519

„*The Tribes and customs of Hy-many, commonly called O'Kelly's country*" [„Kmeny a zvyky Hy-many, obvykle zvané O'Kellyova země"], s překladem a poznámkami... Johna O'Donovana, Dublin 1843 (pozn. 596). — 576

Tridon, Edme Marie Gustave, „La Commune révolutionaire de Paris" [„Revoluční Pařížská komuna"], „La Cigale", čís. 29 z 19. července 1868. — 657

nické sdružení. Rezoluce z kongresu v Ženevě v roce 1866 a kongresu v Bruselu v roce 1868"], Londýn [1869] (pozn. 294). — 297, 299, 654

Lausannský kongres Mezinárodního dělnického sdružení 1867

— „Procès-verbaux du congrès de l'Association Internationale des Travailleurs réuni à Lausanne du 2. au 8. septembre 1867" [„Protokoly kongresu Mezinárodního dělnického sdružení v Lausanne z 2.—8. září 1867"], La Chaux-de-Fonds 1867 (pozn. 179). — 299, 339

Bruselský kongres Mezinárodního dělnického sdružení 1867

— „Troisième Congrès de l'Association Internationale des Travailleurs. Compte-rendu officiel. Bruxelles, septembre 1868" [„Třetí kongres Mezinárodního dělnického sdružení. Oficiální zpráva. Brusel září 1868"], „Le Peuple belge", září 1868, příloha (pozn. 176). — 339

— [Rezoluce o válce, předložená německými delegáty], „Troisième Congrès de...", v listech „Le Peuple belge" z 22. září 1868, „The Times", čís. 26232 z 17. září 1868, „Der Vorbote", čís. 10, říjen 1868 (pozn. 185). — 179, 632

— [Rezoluce o kolektivním vlastnictví], „Der Vorbote", březen 1869 (pozn. 182). — 178

— [Rezoluce o Marxově „Kapitálu"], „The Times", čís. 26230 z 15. září 1868 (pozn. 180). — 176

— [Rezoluce bruselského kongresu proti Lize míru a svobody], „Troisième Congrès de ...", „Le Peuple belge" z 18. září 1868, příloha. — 281

— [Rezoluce bruselského kongresu o povinnosti sekcí platit členské příspěvky], „Troisième Congrès de ...", „Le Peuple belge" z 24. září 1868, příloha. — 339, 388

— [Rezoluce bruselského kongresu o důsledcích používání strojů], „Troisième Congrès de ...", „Le Peuple belge" z 14. září 1868, příloha. — 176

Basilejský kongres Mezinárodního dělnického sdružení 1869

„Report of the Fourth Annual Congress of the International Working Men's Association held at Basle in Switzerland. From the 6th to the 1th September 1869" [„Protokol čtvrtého výročního kongresu Mezinárodního dělnického sdružení, konaného v Basileji ve Švýcarsku od 6. do 11. září 1869"], Londýn [1869]. — 443, 447, 476, 500, 724, 746, 747

— [Rezoluce basilejského kongresu o řešení konfliktů mezi sekcemi Sdružení], „Report of the Fourth Annual Congress...", str. 21. — 477, 536

— [Rezoluce basilejského kongresu o vlastnictví půdy], „Report of the Fourth Annual Congress...", str. 26 (pozn. 427). — 429, 431, 436, 462

„*A Monsieur Bara, ministre de la justice*" [„Panu Barovi, ministru spravedlnosti"], podepsali členové předsednictva a federální rady belgické sekce, „La Tribune du Peuple", čís. 5 z 24. května 1868 (pozn. 130). — 118

„*Aux section romandes*" [„Románským sekcím"], podepsáni jménem románského federálního výboru Guétaz, předseda, A. Perret, generální tajemník, „Égalité", čís. 2 z 8. ledna 1870 (pozn. 516). — 501

„*Internationale Arbeiterassociation. Zuruf an alle Arbeiter deutscher Sprache*" [„Meziná-

rodní dělnické sdružení. Výzva ke všem dělníkům německého jazyka"], Ženeva 11. dubna 1868, leták (pozn. 101). — 83, 290

„*Der Internationale Arbeiterbund von Genf an die Arbeiter Spaniens*" [„Mezinárodní dělnické sdružení v Ženevě španělským dělníkům"], Ženeva 21. října 1868, leták (pozn. 399). — 83, 289—290

— L'Association internationale des Travailleurs de Genève aux Ouvriers d'Espagne" [„Mezinárodní dělnické sdružení v Ženevě španělským dělníkům"], Ženeva 21. října 1868 (pozn. 399). — 83, 289—290

— „Der Vorbote", čís. 12 z prosince 1868. — 83, 289—290

„*Mahnruf. An unsere Bundesgenossen und die Arbeiter und Arbeitervereine aller Länder*" [„Výzva. Členům našeho sdružení, dělníkům a dělnickým spolkům všech zemí"], podepsali z pověření ústředního výboru skupiny sekcí německého jazyka: Becker, Jähring, Kannenberg, Ženeva 21. října 1869, „Der Vorbote", čís. 10 ze října 1869 (pozn. 478). — 467

„*Questions proposées pour le congrès de Bruxelles. I*er *lundi de septembre 1868*" [„Otázky předložené bruselskému kongresu. 1. pondělí v září 1868"], podepsáni: Murat, Camélinat a Girardin, „Le Courrier français", 11. prosince 1867. — 32

„*Rules of the International Working Men's Association.* Founded September 28th, 1864" [„Stanovy Mezinárodního dělnického sdružení. Založeno 28. září 1864"], Londýn [1867]. — 152, 179, 273, 311—312, 396, 522, 645, 751

„*Rundschreiben des Zentralkomite's der Sektionsgruppe deutscher Sprache an die Sektionen und zeitgenössischen Gesellschaften*" [„Oběžník ústředního výboru skupiny sekcí německého jazyka sekcím a současným společnostem"], podepsán ústřední výbor skupiny sekcí německého jazyka, Ženeva 19. listopadu 1868, „Der Vorbote", čís. 11, listopad 1868 (pozn. 478). — 467

„*Statuts pour la Fédération des Sections Romandes adoptés par le Congrès Romand, tenu à Genève au Cercle international des Quatre-Saisons, les 2, 3 et 4 janvier 1869*" [„Stanovy Federace románských sekcí, přijaté románským sjezdem, jenž se konal v Ženevě v Mezinárodním kroužku čtyř ročních období 2., 3. a 4. ledna 1869"]. — 547

„*Výzva k německým dělníkům v Londýně*" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 612 až 613).

— „Aufruf an die deutschen Arbeiter Londons", „Hermann", čís. 502 z 15. srpna 1868 (pozn. 639). — 630

III. Časopisecké články bez udání autora

„*Allgemeine Zeitung*"

— příloha k čís. 55, 24. února 1869: „Neueste Posten" [„Poslední zprávy"]. — 315

— čís. 63, 4. března 1869: „Švýcarsko". — 315

„*The Bee-Hive Newspaper*"

— čís. 364, 3. října 1868: „The International Working Men's Association" [„Mezinárodní dělnické sdružení"]. — 650

— čís. 420, 30. října 1869: „Ministers and the fenian prisoners“ [„Ministři a věznění feniané“]. — 432
— čís. 422, 13. listopadu 1869, str. 5.—441
„*La Cigale*“
— čís. 16, 18. dubna 1869: „Association Internationale des Travailleurs“ [„Mezinárodní dělnické sdružení“]. — 352, 353
„*The Daily News*“
— 8.—12. září 1868: „The Congress of the International Association of Workmen“ [„Kongres Mezinárodního dělnického sdružení“]. Od zvláštního dopisovatele z Bruselu, 6., 7., 8., 9. a 10. září. — 173, 176
— čís. 7445, 11. března 1870. — 518, 521
„*The Daily Telegraph*“
— čís. 4598, 11. března 1870. — 521
„*Demokratisches Wochenblatt*“
— čís. 2, 11. ledna 1868: „Das Preussische und das Schweizer Heersystem“ [„Pruský a švýcarský armádní systém“] (pozn. 53]. — 44
— čís. 15, 11. dubna 1868, a čís. 16, 18. dubna 1868: „Politische Uebersicht“ [„Politický přehled“] (pozn. 102). — 85
— čís. 34, 36, 47, a 48, 22. srpna, 5. září, 21. a 28. listopadu 1868 a čís. 10, 6. března 1869: „Die demokratischen Ziele und die deutschen Arbeiter“ [„Demokratické cíle a němečtí dělníci“] (pozn. 317). — 316
— 12. září 1868: „Der fünfte Vereinstag deutscher Arbeitervereine zu Nürnberg (5.—7. September)“ [„Pátý sjezd německých dělnických spolků v Norimberku (5.—7. září)“] (pozn. 180). — 176
— čís. 40, 3. října 1868: „Politische Uebersicht“ [„Politický přehled“]. — 218
— 3. října 1868: „Gesellschaft und Staat“ [„Společnost a stát“]. — 657
— čís. 41, 10. října 1868: „Der Staat und die soziale Frage“ [„Stát a sociální otázka“]. — 213
— příloha k čís. 42, 17. října 1868: „Ein Hannoveraner“ [„Hannoveřan“]. — 218
— čís. 14, 3. dubna 1869: „Politische Uebersicht“ [„Politický přehled“] (pozn. 331). — 334
— čís. 28, 10. července 1869, str. 308 (pozn. 385). — 388
— čís. 29, 17. července 1869, str. 321 (pozn. 381). — 386, 388, 403
— příloha k čís. 29, 17. července 1869: „Was Bürger drüben können und hüben könnten“ [„Co mohou občané tam venku a co by mohli u nás doma“]. — 386
— 17. července 1869: „An die deutschen Sozial. Demokraten“ [„Německým sociálním demokratům“] (pozn. 398). — 403
— čís. 33 a v přílohách k čís. 33, 34, 14. a 21. srpna 1869: „Protokoll des Congresses am 8. und 9. August 1869“ [„Protokol sjezdu z 8. a 9. srpna 1869“] (pozn. 412). — 417
— čís. 35, 28. srpna 1869, str. 406 (pozn. 411). — 417

„*The Economist*“
— sv. XXIV, čís. 1181, 14. dubna 1866: „A Phase of the cotton trade during the civil war“ [„Jedna fáze obchodu s bavlnou během občanské války“] (pozn. 269). — 257, 262, 264, 265
— sv. XXIV, čís. 1210, 3. listopadu 1866: „The ‚law‘ of demand and supply“ [„‚Zákon‘ poptávky a nabídky“] (pozn. 242). — 234
„*L'Égalité*“
— čís. 37, 1. října 1869, str. 4 (pozn. 428). — 429
— čís. 39, 16. října 1869: „Nouvelles de l'étranger. France“ [„Novinky ze zahraničí. Francie“] (pozn. 429). — 429
— čís. 47, 11. prosince 1869: „Réflexions [„Úvahy“] (pozn. 486). — 476
— 15. ledna 1870: „Annexe aux statuts généraux“ [„Dodatek k všeobecným stanovám“] (pozn. 516). — 501
— čís. 15, 9. dubna 1870: „Nouvelles du congrès “[„Zprávy ze sjezdu“] (pozn. 562). — 535
„*L'Émancipation belge*“
— čís. 254, 10. září 1868. — 185
„*L'Espiègle*“
— čís. 27, 5. července 1868: „Documents historiques“ [„Historické dokumenty“] (pozn. 140). — 137
„*The Evening Star*“
— 15. září 1868: „The International Congress of Workmen“ [„Mezinárodní dělnický kongres“] (pozn. 176). — 178
„*Le Figaro*“
— čís. 258, 11. října 1868: „Chronique de Paris“ [„Pařížská kronika“] (pozn. 240). — 234
„*Gazette médicale de Paris*“
— 11. ledna 1868: „Traitement arsénial de la phthisie pulmonaire“ [„Arzeniková léčba souchotin“]. — 611
„*L'International*“, Londýn
— 22. dubna 1869: „Dernières nouvelles. Berlin“ [„Poslední zprávy. Berlín“]. — 357
„*The Irishman*“
— čís. 34, 19. února 1870: „Inquest at Spike Island-condemnation of the prison treatment“ [„Vyšetřování ve Spike Island — odsuzuje se zacházení s vězni“] (pozn. 540). — 516
— čís. 36, 5. března 1870: „Irish man in Paris“ [„Ir v Paříži“] (pozn. 537). — 514, 515 — čís. 37, 12. března 1870: „Current notes“ [„Denní zprávy“]. — 518
— čís. 38, 19. března 1870: „Treatment of political prisoners. Probable inquiry“ [„Zacházení s politickými vězni. Jak se bude vyšetřovat“]. — 524
— čís. 40, 2. května 1870: „Rochefort's ‚Marseillaise‘ and the fenian prisoners“ [„Rochefortova ‚Marseillaise‘ a uvěznění feniané“] (pozn. 763). — 798

„*Kolnische Zeitung*"
— čís. 284, 12. října 1868: „Vermischte Nachrichten" [„Různé zprávy"]: Essen 8. října a Gladbach 10. října. — 213
— čís. 122, 3. května 1870: „Die Tiefsee-Untersuchungen" [„Výzkumy mořských hlubin"]. — 565
„*Kolokol*" („*Колоколь*")
— 2. dubna 1870: „К русской публике от редакции" [„Redakce ruské veřejnosti"]. — 562
„*Literarisches Centralblatt für Deutschland*"
— čís. 28, 4. července 1868: „Marx, Karl, das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. (In 3 Bdn.) Erster Bd. Buch I. Der Produktionsprocess des Kapitals. Hamburg 1867. O. Meissner" [„Karel Marx, Kapitál. Kritika politické ekonomie (ve 3 dílech). Díl první, kniha I. Výrobní proces kapitálu. Hamburk 1867. O. Meissner"] (pozn. 146). — 141, 623
„*Manchester Daily Examiner & Times*"
— 30. března 1870: „The Irish roman catholic bishops on the land question" [„Irští římskokatoličtí biskupové o otázce půdy"]. — 543
„*La Marseillaise*"
— čís. 79, 9. března 1870, str. 1, 2. — 517
„*The Morning Advertiser*"
— 16. září 1868: „London, wednesday, september 16" [„Londýn, středa 16. září"]. — 178
„*Moskovskije vedomosti*" („*Московские ведомости*")
— čís. 207, 23. září 1869: „Бомбардирование корейской крепости винтовой лодкой, Соболь' " [„Bombardování korejské pevnosti šroubovou lodí ‚Sokol' "] (pozn. 447).—439
— čís. 4, 6. ledna 1870: Moskva 5. ledna. — 505, 508, 509
„*The Observer*"
— 28. listopadu 1869. — 719
„*L'Opinion nationale*"
— 10. září 1868. — 184
„*Le Peuple*"
— 29.—30. března 1869: „La grève à Genève "[„Stávka v Ženevě"]. — 333
„*Der Pionier*"
— čís. 42, 13. října 1869: „Unser Redakteur" [„Náš redaktor"] (pozn. 438).—434
— čís. 17, 27. dubna 1870: „Das Treiben der deutschen Kommunisten" [„Řádění německých komunistů"] (pozn. 601). — 582
„*The Saturday Review of Politics, Literature, Science and Art*"
— 18. ledna 1868 (pozn. 44). — 39, 43, 604
„*Der Social-Demokrat*"
— 2. srpna 1868: „An die Vorstands-Mitglieder des Allgemeinen deutschen Arbeiter-Vereins" [„Členům představenstva Všeobecného německého dělnického spolku"] (pozn. 164). — 154

— čís. 104, 6. září 1868: „Der Allgemeine deutsche Arbeiter-Congress" [„Všeobecný německý dělnický sjezd"]. — 183
— 30. září, 2., 4., 7. a 9. října 1868 (pozn. 222). — 217
— čís. 24, 24. února 1869, str. 3. — 477
— čís. 21, 22, 24, 25, 30, 31 a 32, 17., 19., 24., 26. února, 10., 12. a 14. března 1869: „Zur Agitation in Sachsen" [„K agitaci v Sasku"]. — 319
— čís. 81, 14. července 1869: „Schwindel" [„Podvod"] (pozn. 378). — 382, 389
— čís. 84, 21. července 1869: „Politischer Theil" [„Politická část"] (pozn. 398). — 403
— čís. 123, 124 a 126, 20., 22. a 27. října 1869: „Der Baseler Beschluss wegen des Grundeigenthums" [„Basilejské usnesení o pozemkovém vlastnictví"] (pozn. 439). — 436
— čís. 132, 10. listopadu 1869, str. 4. — 451
— čís. 133, 12. listopadu 1869: „Vermischtes" [„Různé"] — 451
„*The Standard*"
— 15. září 1868. — 178
— 5. a 6. května 1870. — 559
„*The Times*"
— čís. 26074, 17. března 1868: „Prussia" [„Prusko"]. Zpráva vlastního berlínského dopisovatele ze 14. března. — 68
— čís. 26096, 11. dubna 1868: Švýcarsko. Ženeva 10. dubna. — 80
— 22., 23. a 25. listopadu 1869. Úvodník. — 458
— 22. ledna 1870: „Francie". — 794
— 24. ledna 1870: „The great strike in France" [„Velká stávka ve Francii"]. — 794—795
— čís. 26694, 10. března 1870: „The Fenian Convict O'Donovan Rossa" [„Fenianský zločinec O'Donovan Rossa"] (pozn. 546). — 521
— 27. března 1869: „The demonstration in Trafalgar-Square" [„Demonstrace na Trafalgar-Sqaure"]. — 327
„*Der Volksstaat*"
— čís. 7, 22. ledna 1870: „Politische Uebersicht" [„Politický přehled"] (pozn. 759). — 793
— čís. 8, 26. ledna 1870: „Politische Uebersicht" [„Politický přehled"] (pozn. 761). — 794
— čís. 15, 19. února 1870. — 510
— čís. 17, 26. února 1870. Hamburk. — 513
— čís. 27, 2. dubna 1870: „Anfrage" [„Dotaz"]. — 542
— čís. 35, 30. dubna 1870: „Der deutsche Bauernkrieg" [„Německá selská válka"]. — 565
— čís. 38, 11. května 1870: „Aus England" [„Z Anglie"]. — 764
„*Der Vorbote*"
— čís. 11, listopad 1868: „Zur Geschichte der Internationalen Arbeiterassociation" [„Kronika Mezinárodního dělnického sdružení"]. — 279

— čís. 12, prosinec 1868: „Bericht über die Arbeiterbewugung in Basel" [„Zpráva o dělnickém hnutí v Basileji"] (pozn. 281). — 277, 279
— čís. 7, červenec 1869, str. 109. Zpráva z Basileje v rubrice: „Zur Geschichte der Internationalen Arbeiterassociation" [„Kronika Mezinárodního dělnického sdružení"]. — 396, 399
— čís. 7, červenec 1869, str. 109—110. Zpráva z Norimberku v rubrice: „Zur Geschichte der Internationalen Arbeiterassociation" [„Kronika Mezinárodního dělnického sdružení"]. — 400
— čís. 4, duben 1870: „Zur Geschichte der Internationalen Arbeiterassociation" [„Kronika Mezinárodního dělnického sdružení"]. — 556

„*Die Zukunft*"
— 25. a 29. července 1868: „Ökonomische Briefe" [„Ekonomické dopisy"]. — 154
— 28. srpna 1868. — 177
— čís. 32, 35, 37, 40 a 47 ze 7., 11., 13., 17. a 25 února 1869: „Die Gewerksgenossenschaften" [„Odbory"]. — 309, 316
— 25. a 26. března 1869 (pozn. 337). — 339
— čís. 18, 22. ledna 1870. — 487
— příloha k čís. 18, 22. ledna 1870. — 487, 489

REJSTŘÍK PERIODICKÝCH PUBLIKACÍ

„*Allgemeine Volkszeitung*“ [„Všeobecné lidové noviny“] — orgán rakouských dělnických spolků, propagoval socialistické myšlenky; vycházel ve Vídni od března 1868 za redakce Wilhelma Angersteina. — 315

„*Allgemeine Zeitung*“ [„Všeobecné noviny“] — deník, který založil J. F. Cotta 1798 v Tübingen, vycházel v Augsburgu 1810—1882, kdy získal světovou pověst, pak do 1912 v Mnichově; určoval politiku německé liberální velkoburžoazie, především v předbřeznovém období; v padesátých letech podporoval plán sjednocení Německa pod hegemonií Rakouska. — 26, 205, 307, 315, 441, 622, 733

„*Arbeiter-Union*“ [„Dělnický svaz“] — týdeník, vycházel od 13. června 1868 v New Yorku, od října 1868 orgán Národního dělnického svazu a od května 1869 deník národních dělnických spolků; uveřejňoval dokumenty Internacionály, materiály o dělnickém hnutí v Evropě a USA, rovněž úryvky z prvního dílu „Kapitálu“ K. Marxe. — 746

„*L'Atelier. Organe spécial de la classe laborieuse, rédigé par des ouvriers exclusivement*“ [„Dílna. Speciální orgán dělnické třídy, redigovaný výlučně dělníky“] — měsíčník řemeslníků a dělníků, kteří byli pod vlivem křesťanského socialismu; vycházel v Paříži 1840—1850; redakci tvořili zástupci dělníků, volení vždy na tři měsíce. — 183, 678

„*Augsburčanka*“, *augsburské* „*Allgemeine*“, viz „*Allgemeine Zeitung*“

„*Barmer Zeitung*“ [„Barmenské noviny“] — literární deník, vycházel v Barmenu od roku 1834. — 17, 599, 604

„*The Bee-Hive Newspaper*“ [„Úl“] — anglický tradeunionistický týdeník, který vycházel v Londýně 1861—1876. Byl pod silným vlivem buržoazních radikálů a reformistů; v listopadu 1864 se stal orgánem Internacionály. Marx musel nejednou protestovat proti publikování dokumentů Internacionály v překroucené nebo neúplné podobě. Od 1869 se list fakticky stal orgánem buržoazie. V dubnu 1870 generální rada na Marxův návrh přerušila s „Bee-Hive“ všechny styky. — 31, 299, 302, 398, 400, 432, 441, 443, 464, 471, 477, 488, 551, 552, 557, 621, 650, 654

„*Der Beobachter*“ [„Pozorovatel“] — deník, vycházel pod tímto názvem ve Stuttgartu od 1833; v šedesátých letech orgán maloburžoazních demokratů s podtitulem „Ein Volksblatt aus Schwaben“ [„Lidový list ze Švábska“]. — 17, 19, 21, 23, 621

„*Die Börsenhalle. Hamb[urgische] Abendzeitung für Handel. Schiffahrt und Politik*“ [„Burza. Hamburský večerník pro obchod, plavbu a politiku“] — vycházel od 19. července 1905 s přestávkami pod různými názvy. — 621

„*Börsenzeitung*“, viz „*Frankfurter Zeitung und Handelsblatt*“

„*Centralblatt*“, viz „*Literarisches Centralblatt für Deutschland*“

„*La Cigale*“ [„Cikáda“] — týdeník, orgán francouzské sekce Internacionály, který vycházel od prosince 1867 do července 1869 v Bruselu; byl úzce spjat s Pyatovou skupinou v Londýně. — 121, 154, 352, 353, 656, 657, 670

„*La Cloche*“ [„Zvon“] — vycházel v Paříži od srpna 1868 do prosince 1869 jako týdeník, od prosince 1869 do 1872 jako deník; orgán francouzské liberálně republikánské opozice kritizoval druhé císařství; 1871 podporoval versailleské. — 277, 279, 333, 492, 495, 496, 529, 793

„*Cloche*“, viz „ „*Колоколъ*“

„*Cobbett's Weekly Political Register*“ [„Cobbettův tydenní politický přehled“] — radikální týdeník, vycházel v Londýně 1802—1835 pod různými názvy. — 435, 499

„*The Commonwealth*“ [„Republika“] — anglický týdeník, orgán generální rady Internacionály; vycházel v Londýně, od února 1866 do července 1867 jako pokračování listu „Workman's Advocate“ [„Dělnický obhájce“]. Do června 1866 byl v redakční komisi Marx, od února do dubna 1866 byl redaktorem listu Georg Eccarius. V tomto listě byly otiskovány zprávy ze zasedání generální rady a dokumenty Internacionály. V důsledku kompromisnické politiky tradeunionistických vůdců, kteří se dostali do vedení listu, změnil časopis během boje za volební reformu své zaměření a stal se fakticky orgánem radikální buržoazie. — 343, 621, 634

„*Le Constitutionnel*“ [„Konstituční noviny“] — buržoazní deník; vycházel v Paříži 1815—1870; ve čtyřicátých letech byl orgánem umírněného křídla orleanistů; za revoluce 1848 vyjadřoval názory kontrarevoluční buržoazie seskupené kolem Thierse; po státním převratu z 2. prosince 1851 bonapartistický list. — 238

„*La Coopération*“ [„Svépomoc“] — časopis dělnických družstev, které byly pod vlivem buržoazních republikánů; vycházel v Paříži dvakrát měsíčně od léta 1866 do konce 1868 s podtitulem „Organe du progrès social“ [„Orgán sociálního pokroku“]. Časopis byl pokračováním „L'Association“ [„Sdružení“] (Paříž—Brusel 1864—1866), a když zanikl, byl nahrazen týdeníkem „La Réforme“ [„Reforma“] (Paříž 1869). — 155

„*Le Courrier français*“ [„Francouzský kurýr“] — politický týdeník a od 18. června 1867 deník levých republikánů; vycházel v Paříži 1861 až 1868; 20. května 1866 se stal orgá-

nem Internacionály ve Francii, otiskl mj. předmluvy k prvnímu dílu Marxova „Kapitálu" v překladu Paula a Laury Lafarguových. — 18, 32, 34, 41, 56, 85, 88, 774, 776

„*Daheim*" [„Domov"] — ilustrovaný literární týdeník, křesťanský a konzervativní; založen v Lipsku 1864. — 649

„*The Daily News*" [„Denní zprávy"] — liberální noviny, orgán průmyslové buržoazie; pod tímto názvem vycházely v Londýně 1846—1930. — 173, 174, 176, 297, 344, 512, 518, 521, 564, 636

„*The Daily Telegraph*" [„Denní telegraf"] — deník, zprvu liberální, od osmdesátých let konzervativní; vycházel v Londýně od 1855; 1937 splynul s „The Morning Post" a vychází dále pod společným názvem „Daily Telegraph and Morning Post". — 178, 517, 521

„*Democratic News*" [„Demokratické zprávy"] — socialistický týdeník, vycházel v Londýně 1870. — 488, 489, 558

„*Demokratische Correspondenz*" [Demokratická korespondence"] — maloburžoazní demokratický týdeník, vycházel ve Stuttgartu 1867—1870; orgán lidové strany. — 386

„*Demokratisches Wochenblatt*" [„Demokratický týdeník"] — německý dělnický list; pod tímto názvem vycházel v Lipsku od ledna 1868 do září 1869 za redakce Wilhelma Liebknechta. Od prosince 1868 orgán Svazu německých dělnických spolků; na Eisenašském sjezdu 1869 byl prohlášen za ústřední orgán sociálně demokratické dělnické strany a přejmenován na „Volksstaat" [„Lidový stát"] (viz také pozn. 15). — 21, 38, 44, 50, 51, 53, 77, 81, 85, 112, 176, 180, 195, 213, 221, 224, 225, 227, 252, 254, 289, 296, 301, 310, 312, 319, 323, 348, 377, 386, 388, 403, 407, 610, 613, 654, 657, 700, 782

„*Deutsche Arbeiterhalle*" [„Německý dělnický klub"] — dělnický měsíčník; vycházel v Mannheimu od 1. června 1867 do 4. prosince 1868; orgán Svazu německých dělnických spolků vedeného Augustem Bebelem; jeho pokračováním byl „Demokratisches Wochenblatt". — 26

„*Deutsche Post*", viz „*Londoner Deutsche Post*"

„*Deutsch-Französische Jahrbücher*" [„Německo-francouzské ročenky"] — vycházely německy v Paříži za redakce Karla Marxe a Arnolda Ruga; vyšlo jen jedno dvojčíslo v únoru 1844, v němž byly otištěny dvě práce Marxovy a dvě Engelsovy. — 26, 605, 638

„*Le Diable à quatre*" [„Čtvero ďáblů"] — buržoazně republikánský týdeník; vycházel v Paříži 1868—1870; byl v opozici proti druhému císařství. — 277, 279

„*Didaskalia*, Blätter für Geist, Gemut und Publizität" [„Didaskalia. Listy pro zábavu a poučení veřejnosti"] — vycházely 1823—1903 jako denní příloha novin „Frankfurter Journal". — 464

„*The Diplomatic Review*" [„Diplomatický přehled"] — časopis pro zahraniční politiku; pod tímto názvem vycházel jako pokračování „The Free Press" [„Svobodný tisk"] od června 1866 do 1877; do června 1870 měsíčník, potom čtvrtletník;

redigoval jej David Urquhart. — 18, 19, 243, 340, 356

„*Düsseldorfer Zeitung*" [„Düsseldorfské noviny"] — deník, vycházel v Düsseldorfu 1826—1926; ve čtyřicátých až šedesátých letech měl buržoazně liberální zaměření. — 604

„*The Economist*" [„Ekonom"] — týdeník pro ekonomické a politické otázky, založený v Londýně 1843; orgán průmyslové velkoburžoazie — 234

„*The Echo*" [„Ozvěna"] — buržoazně liberální list, který vycházel v Londýně 1868—1907. — 517, 579

„*L'Égalité*" [„Rovnost"] — orgán Románské federace Internacionály; vycházel francouzsky v Ženevě od prosince 1868 do prosince 1872 jako týdeník. Bakunin, Perron, Robin aj., kteří vstoupili do redakce, pokoušeli se v době od listopadu 1869 do ledna 1870 zneužít časopisu k útokům proti generální radě Internacionály. Románská federální rada však v lednu 1870 změnila složení redakce a bakuninovce z ní vyloučila. „L'Égalité" pak podporovala generální radu. — 264, 429, 476, 493, 494, 500, 501, 535, 543, 545, 556, 557, 563, 722, 723, 753, 756

„*L'Eguaglianza*" [„Rovnost"] — orgán sekce Internacionály v Neapoli, kde vycházel od listopadu 1869 do ledna 1870 jako týdeník; byl pod vlivem bakuninovců. — 476

„*Elberfelder Zeitung*" [„Elberfeldské noviny"] — deník, vycházel v Elberfeldu 1834—1904; v šedesátých letech orgán liberální bružoazie. — 101, 133, 604, 620, 621, 625

„*L'Emancipation*" [„Osvobození"] — belgický deník, orgán klerikálně katolických kruhů; založen v Bruselu 1830. — 185

„*Ergänzungsblätter zur Kenntniss der Gegenwart*" [„Listy k doplnění poznání přítomnosti"] — populárně vědecký měsíčník, vycházel 1865 až 1871 v Hildburghausenu. — 622

„*L'Espiègle*" [„Enšpígl"] — satirický týdeník, vycházel od března 1864 do prosince 1868 v Bruselu, zpočátku vlámsky, od 1865 francouzsky; orgán Internacionály, protibonapartistický a antiklerikální; v redakci pracovali francouzští političtí emigranti, levý republikáni; udržovali styky s protimarxovskou Francouzskou sekcí v Londýně, jejíž materiály pravidelně otiskovali. — 137

„*Essener Zeitung*" [„Essenské noviny"] — německý buržoazní deník, vycházel pod tímto názvem 1860 až 1883. — 110

„*Les États-Unis d'Europe*" [„Spojené státy evropské"] — orgán Ligy míru a svobody, vycházel 1867 až 1870 a 1872 — 1919, nejdříve v Bernu, od 1870 v Ženevě a od 1886 opět v Bernu; list byl tištěn střídavě německy a francouzsky nebo současně německy, francouzsky a italsky. — 44, 53, 654

„*The Evening Star*" [„Večernice"] — večerní vydání anglického deníku „The Morning Star" [„Jitřenka"], orgán freetraderů, vycházel v Londýně 1856—1869. — 178

„*Examiner and Times*", viz „*Manchester Daily Examiner & Times*"

„*La Federación*" [„Federace"] — dělnický týdeník, orgán barcelonské federace Internacionály, vycházel od

srpna 1869 do 1873 v Barceloně; byl pod vlivem bakuninovců. — 415, 476, 551

„*Felleisen*" [„Ranec"] — týdeník, vycházel v Curychu a Ženevě 1862 až 1874; orgán centralistických německých dělnických spolků ve Švýcarsku; v srpnu 1868 měl blízko k Internacionále; uveřejňoval materiály o její činnosti. — 417, 432

„*Le Figaro*" — konzervativní list; vycházel v Paříži od 1826; byl ve spojení s vládou druhého císařství. — 234, 495, 793

„*The Flag of Ireland*" [„Irský prapor"] — irský týdeník, orgán fenianů; vydával jej Richard Pigott v Dublinu od 5. září 1868 do 6. srpna 1861. — 551, 554

„*The Fortnightly Review*" [„Čtrnáctidenní přehled"] — měsíčník pro otázky historie, filosofie a literatury; byl založen 1865 skupinou buržoazních radikálů; později buržoazně liberálního zaměření; vycházel pod uvedeným názvem v Londýně od května 1865 do června 1934, 1934–1954 jako „Fortnightly". — 22, 27, 30, 35, 38, 43, 58, 75, 103, 107—109, 111, 113, 148, 158 až 160, 218, 234, 308, 319, 335, 341, 343, 678, 694, 776

„*Frankfurter Börsenzeitung*", viz „*Frankfurter Zeitung und Handelsblatt*"

„*Frankfurter Zeitung und Handelsblatt*" [„Frankfurtské noviny a obchodní listy"] — německý maloburžoazně demokratický deník, vycházel ve Frankfurtu nad Mohanem 1856 až 1943 (s tímto názvem od 1866). — 42, 44, 46, 48, 604, 621

„*The Free Press*" [„Svobodný tisk"] — buržoazní list, vycházel v Londýně od 1855 do května 1866; později jako „Diplomatic Review"; vydával jej David Urquhart se svými stoupenci; uveřejnil několik Marxových prací. — 410

„*Die Gartenlaube. Illustriertes Familienblatt*" [„Besídka. Obrázkový rodinný časopis"] — maloburžoazní literární týdeník; vycházel 1853—1903 v Lipsku a 1903—1943 v Berlíně. — 149, 152, 626, 649, 773

„*Le Gaulois*" [„Gal"] — konzervativně monarchistický deník, orgán velké buržoazie a aristokracie; vycházel v Paříži 1867—1929. — 470, 560

„*Gazette médicale de Paris*" [„Pařížské lékařské noviny"] — francouzský lékařský týdeník, vycházel 1830 až 1916. — 611

„*The Glow-worm*" [„Světluška"] — anglický večerník, vycházel v Londýně od června 1865 do února 1869. — 356

„*Guardian*", viz „*Manchester Guardian*"

„*Hamburger Börsenzeitung*", viz „*Die Börsen-Halle. Hamburgische Abendzeitung für Handel, Schiffahrt und Politik*"

„*Hermann. Deutsches Wochenblatt aus London*" [„Hermann. Německý týdeník z Londýna"] — orgán německých maloburžoazně demokratických emigrantů; vycházel německy v Londýně od ledna 1859. — 33, 136, 347, 349, 356, 505, 733

„*Hildburghauser Ergänzungsblätter*", viz „*Ergänzungsblätter zur Kenntniss der Gegenwart*"

„*Historische Zeitschrift*" [„Historický časopis"] — německý buržoazně liberální časopis pro otázky historie; byl založen 1859 historikem Heinri-

chem von Sybelem v Mnichově; vycházel do 1864. — 503

„*Le Charivari*" [„Kočičina"] — satirický časopis buržoazně republikánského zaměření; vycházel v Paříži od 1832; za červencové monarchie jízlivě útočil na vládu; 1848 přešel do tábora kontrarevoluce. — 138

„*Illustrirte Zeitung*" [„Ilustrované noviny"] — týdeník, vycházel v Lipsku 1843—1944; v polovině 19. století měl umírněné liberální zaměření. — 43

„*L'International*" [„Mezinárodní noviny"] — francouzský deník, vydávaný francouzsky od 30. ledna 1863 do 15. listopadu 1871 v Londýně; oficiózní orgán francouzské vlády. — 357, 406, 559

„*L'Internationale*" [„Internacionála"] — týdeník, orgán belgických sekcí Internacionály; vycházel v Bruselu od ledna 1869 do prosince 1873 za úzké spolupráce Césara de Paepe. 1873 zastával anarchistické názory. — 512—514, 516, 518, 579, 736, 749

„*Internationale Revue*" [„Mezinárodní revue"] — rakouský měsíčník buržoazně demokratického zaměření, vycházel ve Vídni 1866—1867. — 21, 27

„*The Irishman*" [„Ir"] — týdeník buržoazně nacionalistického zaměření; vycházel 1858—1885 nejprve v Belfastu, potom v Dublinu; vystupoval na obranu fenianů. — 33, 64, 302, 462, 464, 470, 513, 514—518, 524, 551, 579, 588, 681, 798, 801

„*The Irish People*" [„Irský lid"] — týdeník, hlavní orgán fenianů, vycházel 1863—1865 v Dublinu; byl anglickou vládou zakázán a členové jeho redakce byli zatčeni. — 470

„*Journal de Bruxelles*" [„Bruselské noviny"] — konzervativní orgán katolických kruhů; vycházely od 1820. — 185

„*Journal des Débats politiques et littéraires*" [„Noviny pro politické a literární diskuse"] — francouzský buržoazní deník, založený v Paříži 1789; za červencové monarchie vládní list, orgán orleanistické buržoazie; za revoluce 1848 zastával názory kontrarevoluční buržoazie; po státním převratu z 2. prosince 1851 orgán umírněné orleanistické opozice. — 178

„*Journal officiel de l'Empire français*" [„Oficiální noviny francouzského císařství"] — vycházely v Paříži od 1. ledna 1869 jako oficiální vládní orgán místo listu „Moniteur universel" [„Všeobecný zpravodaj"]; v září 1870 po pádu císařství přejmenován na „Journal officiel de la République française" [„Oficiální noviny Francouzské republiky"]; od 20. března do 24. května 1871 byly oficiálním orgánem Pařížské komuny (současně vycházel pod tímtéž názvem ve Versailles orgán Thiersovy vlády). — 560

„*Kölner Zeitung*", viz „*Kölnische Zeitung*"

„*Kölnische Zeitung*" [„Kolínské noviny"] — deník, vycházel v Kolíně nad Rýnem 1802—1945; orgán porýnské velkoburžoazie a nacionálně liberální strany; v sedmdesátých letech mluvčí Bismarckovy politiky. — 207, 213, 272, 334, 565, 599, 622

«Колоколъ» [„Zvon"] — ruské revoluční demokratické noviny, které vydávali Alexandr Ivanovič Gercen a Nikolaj Platonovič Ogarjov rusky v Londýně 1857—1865; v Ženevě 1867 a 1868—1869 francouzsky s ruskými přílohami pod názvem „Kolokol (La Cloche). Revue du développement social, politique et littéraire en Russie" [„Zvon. Přehled sociálního, politického a literárního vývoje v Rusku"]. — 279, 576, 757

«Колоколъ. Органъ русского освобожденія, основанный А. И. Герценомъ». — [„Zvon. Orgán ruského osvobození, založený A. I. Gercenem"] — od 2. dubna do 9. května 1870 jej vydávali v Ženevě S. G. Nečajev a Serebrennikov. — 556, 562, 565, 573, 757

„*Königlich privilegirte Berlinische Zeitung von Staats- und gelehrten Sachen*" [„Královsky privilegované berlínské noviny pro záležitosti státu a vědy"] — deník, vycházel v Berlíně od 1785; je také známý jako „Vossische Zeitung" [„Vossovy noviny"] podle jména majitele. — 622

„*Kreuz-Zeitung*", viz „*Neue Preussische Zeitung*"

„*La Lanterne*" [„Lucerna"] — protibonapartovský republikánský týdeník; vydával jej Henri de Rochefort od 1. června 1868 v Paříži, a když byl bonapartovskými úřady zakázán, od srpna 1868 do listopadu 1869 v Bruselu; ostře kritizoval druhé císařství; od 22. dubna 1877 vycházel pod tímto jménem politický deník, redigovaný Rochefortem. — 165, 216, 301, 333, 495, 529

„*Leipziger Illustrierte*", viz „*Illustrirte Zeitung*"

„*La Libre Pensée*" [„Svobodná mysl"] — týdeník, vycházel od ledna do července 1870; byl založen skupinou blanquistů (Tridon, Flourens, Rigault, Verlet), Paul Lafargue byl jeho spolupracovníkem; ostře kritizoval druhé císařství. — 751

„*Literarisches Centralblatt für Deutschland*" [„Ústřední literární list pro Německo"] — týdeník věnovaný vědeckým informacím, diskusím a kritikám; vycházel 1850—1944 v Lipsku. — 141, 623

„*Lloyd's Paper*", viz „*Lloyd's Weekly Newspaper*"

„*Lloyd's Weekly Newspaper*" [„Lloydův týdeník"] — buržoazně radikální týdeník, vycházel v Londýně 1842 až 1918; od listopadu 1842 do ledna 1843 jako „Lloyd's Illustrated London Newspapers". — 328

„*Londoner Deutsche Post*" [„Londýnská německá pošta"] — týdeník, který vydával v Londýně od 1. ledna 1870 do 6. září 1870 E. Juch. — 733

„*Manchester Daily Examiner & Times*" [„Manchesterský denní pozorovatel a Doba"] — liberální noviny, vzniklý sloučením listů „Manchester Times" a „Manchester Examiner"; ve čtyřicátých až šedesátých letech podporovaly freetradery; vycházely pod různými názvy 1848—1894. — 543

„*The Manchester Guardian*" [„Manchesterský strážce"] — deník založený 1821, orgán stoupenců svobodného obchodu (freetraderů), později liberální strany. — 271

„*La Marseillaise*" [„Marseillaisa"] —

deník, orgán levých republikánů; vycházel od prosince 1869 do září 1870 v Paříži; uveřejňoval materiály o činnosti Internacionály a o dělnickém hnutí; jeho šéfredaktorem byl Henri Rochefort. — 494 až 496, 512—514, 517, 518, 521, 525, 543, 545, 546, 551, 554, 556, 559, 562, 563, 568, 579, 736, 746, 747, 750, 757, 763, 793, 798

„*The Money Market Review*" [„Přehled peněžního trhu"] — buržoazní týdeník pro otázky obchodu a financí; vycházel pod tímto názvem od 9. června 1860 do 25. června 1921 v Londýně. — 285

„*La Morale indépendante*" [„Nezávislá morálka"] — filosofický týdeník pro otázky morálky, vydával jej Marie Alexandre Massol v Paříži 1865 až 1870. — 155

„*The Morning Advertiser*"[„Ranní oznamovatel"] — deník, vycházel v Londýně 1794—1934; v padesátých a šedesátých letech orgán radikální buržoazie. — 178, 304

«Московские ведомости» [„Moskevské zprávy"] — nejstarší ruské noviny; vycházely 1756—1917, od 1859 jako deník; v padesátých až šedesátých letech 19. stol. byly reakčního zaměření. — 505, 508, 509

„*Le Nain jaune*" [„Žlutý trpaslík"] — časopis pro literaturu, umění a vědu; vycházel v Paříži 1814—1869 s delšími přestávkami způsobenými vládním pronásledováním; od 1867 politický orgán liberální opozice; když se 1868 přiklonil k bonapartismu, ztratil rychle svůj vliv a zanikl. — 88

«Народное дело» [„Věc lidu"] — časopis (od 15. dubna 1870 noviny), který 1868—1870 vydávala v Ženevě skupina ruských revolucionářů emigrantů; první číslo připravil Bakunin, ale od října 1868 se redakce, do níž vstoupili Nikolaj Utin aj., s Bakuninem rozešla; od dubna 1870 bylo „Narodnoje dělo" orgánem ruské sekce Mezinárodního dělnického sdružení a hájilo linii Marxe a generální rady; uveřejňovalo dokumenty Internacionály; v září 1870 přestalo vycházet. — 525

„*The National Reformer*" [„Národní reformátor"] — anglický týdeník, orgán buržoazních radikálů; vycházel v Londýně 1860—1893. — 461, 464, 468, 787

„*Neue Freie Presse*" [„Nový svobodný tisk"] — buržoazní liberální list, vycházel ve Vídni 1864—1939. — 27, 35, 37

„*Neue Oder-Zeitung*" [„Nové oderské noviny"] — buržoazně demokratický deník, pod tímto názvem vycházel ve Vratislavi 1849—1855; v padesátých letech patřil k nejradikálnějším listům v Německu a pruská vláda jej proto pronásledovala. V roce 1855 byl jeho londýnským dopisovatelem Marx. — 27

„*Neue Preussische Zeitung*" [„Nové pruské noviny"] — deník, vycházel v Berlíně od června 1848 do 1938; extrémně reakční orgán pruského junkerstva a vysoké šlechty; za Bismarckovy éry hlavní orgán konzervativců; je znám také pod názvem „Kreuz-Zeitung" podle řádu Železného kříže, zobrazeného v záhlaví. — 272, 622

„*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*" [„Nové porýnské noviny. Orgán demokracie"] — bojový or-

gán revolučního proletářského křídla německé demokracie za revoluce 1848—1849; vycházel jako deník v Kolíně nad Rýnem za Marxovy redakce od 1. června 1848 do 19. května 1849; členy redakce byli také B. Engels, Wilhelm Wolff, Georg Weerth, Ferdinand Wolff, Ernst Dronke, Heinrich Bürgers a Ferdinand Freiligrath. — 205, 227, 348, 467, 478, 605, 638, 725

„*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*" [„Nové porýnské noviny. Politicko-ekonomická revue"] — časopis, který Marx a Engels založili v prosinci 1849 a vydávali do listopadu 1850; teoretický orgán Svazu komunistů. — 306, 312, 318, 319, 322, 605, 638

„*Neues Wiener Tagblatt*" [„Nový vídeňský deník"] — demokratický liberální list, vycházel od července 1867. — 26, 34, 37, 51, 84

„*News*", viz „*The Weekly News*"

„*New-York Daily Tribune*" [„Newyorská denní tribuna"] — deník, vycházel 1841—1924; založil jej význačný americký novinář a politik Horace Greeley; do poloviny padesátých let orgán levého křídla amerických whigů, potom orgán republikánské strany; ve čtyřicátých až padesátých letech zaujímal pokrokové stanovisko a bojoval proti otrokářství; od srpna 1851 do března 1862 byli jeho spolupracovníky Marx a Engels. — 79, 468, 606, 639, 782

„*New-York Tribune*", viz „*New-York Daily Tribune*"

„*Norddeutsche Allgemeine Zeitung*" [„Severoněmecké všeobecné noviny"] — reakční deník, vycházel v Berlíně 1861—1918; v šedesátých až osmdesátých letech 19. stol. oficiální orgán Bismarckovy vlády. — 27

„*Notes to the People*" [„Zprávy pro lid"] — týdeník, orgán chartistů, vycházel v Londýně 1851—1852 za redakce Ernesta Jonese. Marx a Engels časopis podporovali, pomáhali při jeho redakci a vydávání a uveřejnili v něm od června 1851 do dubna 1852 řadu svých článků. — 605

„*El Obrero*" [„Dělník"] — týdeník, vycházel v Palmě na ostrově Mallorca 1869—1871; když ho vláda v lednu 1871 zakázala, začal vycházet pod názvem „La Revolución social"; vyšla jen tři čísla, protože redaktor byl obžalován z „urážky majestátu" a postaven před soud. — 551, 554

„*The Observer*" [„Pozorovatel"] — konzervativní týdeník; vychází v Londýně od 1791. — 564, 719

„*Oder-Zeitung*", viz „*Neue Oder-Zeitung*"

„*L'Opinion nationale*" [„Národní smýšlení"] — deník, vycházel v Paříži 1859—1874. — 184, 568, 794

„*The Pall Mall Gazette*" — londýnský večerník, vycházel 1865—1920; v šedesátých a sedmdesátých letech měl konzervativní zaměření; od července 1870 do června 1871 byli ve spojení s tímto listem Marx a Engels; v této době uveřejnil sérii Engelsových článků „Poznámky o válce". — 781

„*Le Pays*" [„Země"] — deník, založený v Paříži 1849; za druhého císařství (od 2. prosince 1852) měl podtitul „Journal de l'Empire" [„Časopis císařství"] a byl polooficiálním orgá-

nem vlády Napoleona III. — 489, 517, 656, 793

„*The People's Paper*" [„Lidové noviny"] — chartistický týdeník, který založil v květnu 1852 v Londýně Ernest Jones; Marx a Engels spolupracovali s listem od října 1852 do prosince 1856; v červnu 1858 přešel list do rukou buržoazních podnikatelů. — 233, 605

„*Le Peuple*" [„Lid"] — bonapartistický deník, vycházel v Paříži od října 1868 do září 1870; od února 1869 pod názvem „Le Peuple français". — 333

„*Le Peuple. Journal de la République démocratique et sociale*" [Lid. List demokratické a sociální republiky"] — orgán proudhonovců, vycházel v Paříži 1848—1850 zprvu pod názvem „Le Représentant du Peuple" ["Zástupce lidu"] a od 2. září 1848 do 13. června 1849 pod názvem „Le Peuple"; redaktorem listu byl Pierre Joseph Proudhon. — 668

„*Le vrai Père Duchêne de 1848*" [„Pravý otec Duchêne z roku 1848"] — francouzský dělnický list, vycházel v květnu 1848. — 470

„*Der Pionier*" [„Průkopník"] — týdeník, vycházel v New Yorku od října 1854 do 1858 a v Bostonu od ledna 1859 do 1879; orgán německé maloburžoazně demokratické emigrace; šéfredaktorem listu byl Karl Heinzen. — 364, 434, 582, 584

„*Political Register*", viz „*Cobbett's Weekly Political Register*"

„*Post*", viz „*Londoner Deutsche Post*"

„*Die Presse*" [„Tisk"] — liberální deník, vycházel ve Vídni 1848—1896; 1861—1862, kdy byl zaměřen protibonapartisticky a opozičně, vycházely v něm Marxovy články a zprávy. — 27

„*Le Progrès*" [„Pokrok"] — týdeník bakuninovců, který otevřeně vystupoval proti generální radě; vycházel francouzsky za redakce Jamese Guillauma od prosince 1868 do dubna 1870 v Le Locle. — 476, 535, 723, 756

„*Putnam's Monthly Magazine*" [„Putnamův měsíčník"] — republikánský měsíčník, vycházel v New Yorku 1853—1857; 1855 otiskl sérii Engelsových článků „Evropské armády". — 606, 639

„*Putnam's Revue*", viz „*Putnam's Monthly Magazine*"

„*The Queen's Messenger*" [„Královnin hlasatel"] — konzervativní týdeník pro otázky politiky a literatury, vycházel v Londýně od ledna do července 1869. — 527, 529, 758

„*Le Rappel*" [„Výzva"] — deník levicového republikánského zaměření, který založili Victor Hugo a Henri Rochefort; vycházel v Paříži 1869 až 1928; list ostře kritizoval druhé císařství a podporoval Pařížskou komunu. — 436, 793

„*La Réforme*" [„Reforma"] — deník, orgán maloburžoazních demokratů a republikánů, jakož i maloburžoazních socialistů; jeho zakladatelem byl Ledru-Rollin, vycházel v Paříži od července 1843 do ledna 1850; od října 1847 do ledna 1848 uveřejnil řadu Marxových a Engelsových článků. — 605

„*La Réforme*" [„Reforma"] — týdeník, vycházel v Paříži 1869 jako pokra-

čování časopisu „L'Association" (Paříž—Brusel 1864—1866) a novin „La Coopération" (Paříž 1866 až 1868); orgán buržoazních republikánů. — 436, 793

„*Le Réveil*" [„Probuzení"] — týdeník, od května 1869 deník levých republikánů; vycházel v Paříži od července 1868 do ledna 1871 za redakce Charlese Delescluze; uveřejňoval dokumenty Internacionály a materiály o dělnickém hnutí. — 275, 301, 436, 673

Revue, Revue der Neuen Rheinischen Zeitung, viz „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*"

„*Reynolds's*", viz „*Reynolds's Newspaper*"

„*Reynolds's Newspaper*" [„Reynoldsovy noviny"] — dělnický týdeník, vychází v Londýně od 1850; jeho zakladatel byl maloburžoazní demokrat George William MacArthur Reynolds, který sympatizoval s chartisty; v současné době orgán družstevního hnutí. — 244, 456, 461, 506, 545, 558, 787

„*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*" [„Porýnské noviny pro politiku, obchod a průmysl"] — deník, vycházel v Kolíně nad Rýnem od 1. ledna 1842 do 31. března 1843; od dubna 1842 byl Karel Marx spolupracovníkem listu a od října téhož roku jeho šéfredaktorem. Usnesením pruské vlády z 19. ledna a výměrem z 21. ledna 1843 byl list od 1. dubna 1843 zastaven a do té doby podroben přísné ministerské censuře. — 604, 637

«Санкт-Петербургские ведомости» [„Petrohradské zprávy"] — oficiální orgán vlády vycházel dvakrát týdně pod tímto názvem 1728—1914, 1914 až 1917 jako „Petrogradskije vedomosti". — 732

„*The Saturday Review of Politics, Literature, Science and Art*" [„Sobotní přehled politiky, literatury, vědy a umění"] — konzervativní týdeník, vycházel v Londýně 1855—1938. — 39, 43, 603

„*Schwäbischer Merkur*" [„Švábský Merkur"] — liberální deník, vycházel ve Stuttgartu 1785—1885. — 19

„*Le Siècle*" [„Století"] — deník, vycházel v Paříži 1836—1939; v šedesátých letech orgán umírněných republikánů. — 673

„*Der Social-Demokrat*" [„Sociální demokrat"] — orgán Všeobecného německého dělnického spolku, vycházel třikrát týdně od 15. prosince 1864 do roku 1871 v Berlíně za redakce J. B. Schweitzera a J. B. Hofstettena. V listě bylo otištěno několik důležitých dokumentů Internacionály a některé Marxovy a Engelsovy příspěvky. 15. března 1865 uveřejnil Marx prohlášení, proč odmítá další spolupráci s tímto listem (viz Spisy, sv. 16, str. 120—123).— 56, 154, 183, 188, 190, 195, 198, 200, 209, 215, 217, 233, 284, 290, 297, 309, 319, 323, 340, 344, 378, 382, 389, 403, 413, 434, 443, 451, 610, 616, 621, 625, 643, 782

„*The Social Economist. Industrial Partnerships' Record and Cooperative Review*" [„Sociální ekonom. Kronika průmyslových společností a družstevní přehled"] — měsíčník, založen 1867 v Manchesteru; vycházel v Londýně pod tímto názvem od března 1868 do září 1869; orgán družstevních společností. — 669

„*Solicitor's Journal and Weekly Reporter*" [„Právní obhájce a týdenní zpravodaj"] — liberální právnický časopis, vycházel v Londýně pod tímto názvem 1857—1927. — 458

„*La Solidaridad*" [„Solidarita"] — týdeník, orgán madridských sekcí Internacionály, vycházel od ledna 1870 v Madridu; v lednu 1871 byl vládou zakázán. — 551

„*La Solidarité*" [„Solidarita"] — bakuninovský týdeník, vycházel v Neuchâtelu od 11. dubna do září 1870 a v Ženevě od března do 12. května 1871; byl pokračováním listu „Progrès" z Le Locle. — 545, 556, 557, 757

„*The Spectator*" [„Divák"] — liberální týdeník, založený v Londýně 1828; v současné době list konzervativců. — 342

„*Staats-Anzeiger für Württemberg*" [„Státní oznamovatel pro Württembersko"] — konzervativní deník, vycházel ve Stuttgartu od 1850 s nedělní přílohou „Gewerbeblatt aus Württemberg" [„Průmyslový list z Württemberska"]; orgán württemberské vlády. — 19, 23, 621, 625

„*Staatsbürger Zeitung*" [„Občanské noviny"] — deník, vycházel v Berlíně od 1863; 1865—1871 za redakce F. W. A. Helda byl orgánem radikálních demokratů; hájil zájmy dělníků a řemeslníků. — 198

„*Staatszeitung*", viz „*Staats-Anzeiger für Württemberg*"

„*The Standard*" [„Prapor"] — konzervativní deník založený v Londýně 1827. — 178, 559, 560, 564

„*Star*", viz „*The Evening Star*"

„*Die Tages-Presse*" [„Denní tisk"] — maloburžoazní vídeňský deník, založený 1869; přinášel příspěvky stoupenců německé lidové strany. — 35, 37

„*Telegraph*", viz „*The Daily Telegraph*"

„*Le Temps*" [„Doba"] — konzervativní deník, orgán velkoburžoazie; vycházel v Paříži 1861—1943; byl v opozici k druhému císařství. — 763

„*The Times*" [„Doba"] — největší anglický konzervativní deník, byl založen v Londýně 1. ledna 1785; první tři roky vycházel pod názvem „Daily Universal Register" [„Všeobecný denní přehled"]. — 27, 68, 80, 170, 173, 176, 178—180, 188, 234, 275, 297, 302, 304, 327, 458, 481, 506, 521, 633—636, 781, 782, 794

„*Le Travail*" [„Práce"] — týdeník pařížských sekcí Internacionály; vycházel od 3. října do 4. listopadu 1869 v Paříži; jedním z hlavních spolupracovníků byl Eugène Varlin. — 476

„*Tribune*", viz „*New-York Daily Tribune*"

„*Vierteljahrschrift für Volkswirthschaft und Kulturgeschichte*" [„Čtvrtletník pro národní hospodářství a kulturní dějiny"] — liberální ekonomický časopis, vycházel v Berlíně 1863 až 1893. — 134, 141, 163, 621, 622

„*Het Volk*" [„Lid"] — holandské noviny, jejichž ukázkové číslo vyšlo v březnu 1870 v Rotterdamu; další vydávání listu se zřejmě neuskutečnilo. — 525, 526, 742

„*Der Volksstaat*" [„Lidový stát"] — ústřední orgán německé sociálně demokratické dělnické strany (eisenašské); vycházel v Lipsku od 2. října 1869 do 29. září 1876, zprvu

dvakrát, od července 1873 třikrát týdně (pozn. 457).—429, 434, 436, 443, 447, 451, 487, 489, 495, 498, 510, 511, 513, 515, 532, 542, 567, 578—580, 717, 764, 782, 794

„*Die Volksstimme*“ [„Hlas lidu“] — dělnický list, orgán sociálně demokratické strany; podporoval generální radu Internacionály; vycházel ve Vídni dvakrát měsíčně od 11. dubna do 5. prosince 1869. — 307, 333, 675

„*Volkswille*“ [„Vůle lidu“] — dělnický týdeník, vycházel ve Vídni od 30. ledna 1870 do 27. června 1874. — 535, 543

„*Volks-Zeitung*“ [„Lidové noviny“] — demokratický deník, orgán opoziční liberální buržoazie; vycházel v Berlíně 1853—1889. — 39

„*Der Vorbote*“ [„Posel“] — politický a sociálně ekonomický měsíčník, oficiální orgán německých sekcí Internacionály ve Švýcarsku; vycházel německy v Ženevě od ledna 1866 do prosince 1871; odpovědným redaktorem byl Johann Philipp Becker; časopis prosazoval vcelku linii Marxe a generální rady, soustavně uveřejňoval dokumenty Internacionály a přinášel informace o činnosti jejích sekcí v různých zemích. — 277, 279, 282, 288, 396, 399, 400, 417, 419, 501, 556, 773

„*Vossische Zeitung*“, viz „*Königlich privilegirte Berlinische Zeitung von Staats- und gelehrten Sachen*“

„*The Weekly News*“ [„Týdenní zprávy“] — irský buržoazně radikální týdeník, vycházel v Dublinu od 1855. — 64

„*De Werker*“ [„Dělník“] — týdeník vlámské sekce Internacionály; později orgán Belgické socialistické strany, potom Belgické dělnické strany; vycházel v Antverpách 1868—1914; založil jej Philipp Coenen. — 333, 530, 556

„*Weser-Zeitung*“ [„Weserské noviny“] — buržoazně liberální noviny, vycházely v Bremách 1844—1930. — 205, 733

„*Westminster Review*“ [„Westminsterský přehled“] — buržoazní čtvrtletník, vycházel v Londýně 1824—1914. — 113, 216, 218, 291

„*Wiener Blatt*“, viz „*Neues Wiener Tagblatt*“

„*Wiener-Neustädter Wochenblatt*“ [„Týdeník Vídeňského Nového Města“] liberální noviny, vycházely od 1869. — 415

„*Wiener Tagblatt*“, viz „*Neues Wiener Tagblatt*“

„*Wochenblatt*“, viz „*Demokratisches Wochenblatt*“

„*Zeitschrift des königlich preussischen statistischen Bureaus*“ [„Časopis královské pruské statistické kanceláře“] — vycházel měsíčně v Berlíně od října 1860 do 1905. — 417

„*Die Zukunft*“ [„Budoucnost“] — buržoazně demokratický list, orgán lidové strany; zakladatel Johann Jacoby; vycházel v Berlíně 1866 až 1871; byla v něm uveřejněna Engelsova předmluva a recenze k prvnímu dílu „Kapitálu“. — 17, 26, 44, 45, 56, 81, 108, 112, 131, 152, 154, 177, 180, 190, 208, 280, 285, 290, 293, 297, 309, 316, 323, 325, 330, 333—335, 339, 345, 348, 349, 354, 387, 438, 484, 486, 487, 489, 498, 505, 532, 535, 542, 621, 709

VYSVĚTLENÍ CIZÍCH SLOV A ODBORNÝCH TERMÍNŮ

abces — ložisko hnisu v těle, vřed
ad oculos — názorně, zjevně
ad vocem — co se týče, stran
all right — správně, v pořádku
ambiciózní — ctižádostivý, usilující vyniknout
anonce — oznámení, nabídka v novinách
antiultramontánní spolek — zaměřený proti centralistickým snahám katolické církve a papeže; hájící zájmy národní a státní proti církvi
a priori — předem
asymptota — tečna dotýkající se křivky v bodě nekonečně vzdáleném
ažiotáž — spekulativní využívání a ovlivňování kursovních změn na burze

baryt — síran barnatý, tzv. stálá běloba
bellum omnium contra omnes — válka všech proti všem
biederman — měšťák, šosák; dobrák
bona fide — v dobré víře, v dobrém úmyslu

census — soupis
cerberus — přeneseně: přísný hlídač
desiderata — požadované věci
deus ex machina — v starořeckém divadle bůh spuštěný zvláštním strojem na jeviště, aby nečekaně vyřešil zápletku hry; rozhodující zásah
dezavuovat — popřít, vyvrátit něčí prohlášení, obyčejně podřízeného orgánu
dilema — nutnost volby mezi dvěma stejně nepříjemnými možnostmi
diskont — srážka z účtu při hotovém placení; úroková srážka při placení nedospělou směnkou
dislokace — rozmístění
dithyramb — oslavná báseň, chvalozpěv
ditto — rovněž, totéž

egalizace — vyrovnání
ekumenický — usilující o sjednocení, zejména všech křesťanských církví
elukubrace — usilovná duševní práce (za noci), výsledek této práce
emise — vydávání bankovek a jiných cenných papírů
Erin — keltské jméno Irska
etiketa — společenské zvyklosti
eufemismus — jemnější výraz, který nahrazuje jiný, drsný a nepříjemný
exantém — vyrážka

exoterický — vnější, viditelný
expostulace — vyžádání stížnost

ferment — enzym, organická látka urychlující chemické reakce v živém organismu
flagrantní — zjevný, zřejmý
flexe — mluv. ohýbání (skloňování a časování)
fosilní — předpotopní, zastaralý

gastrická horečka — onemocnění s příznaky žaludečními, často atypický tyfus

hospitant — zde: kdo se zúčastní schůze jako host

chargé d'affaires — diplomatický zástupce

i. e. — to je, tj.
identický — totožný
in articulo mortis — v posledním tažení
inaugurovat — slavnostně uvést v úřad, zahájit
inclusive — počítaje v to, včetně
indolence — netečnost, lhostejnost
indosovat směnku — převést rubopisem směnku na jinou osobu
in puncto — v tomto bodě; pokud jde o

jeremiáda — nářek, žaloba
jurisprudence — právní věda, právnictví

konsignovat — poslat do komisionářského prodeje, na sklad, zde do ciziny
kuks — podíl na důlním podniku nebo v těžařské společnosti ve formě cenného papíru
kurtoazie — dvornost, zdvořilost

lumpacius vagabundus — tulák

mirabile dictu — jaký div; to by bylo co říci
monomaniak — člověk chorobně zaujatý jednou věcí
moritát — jarmareční písnička o vraždě
mutatis mutandis — s příslušnými změnami
myriáda — deset tisíc; nesčíslné množství

odeskamotovat — odčarovat, nechat zmizet
old boy starý, milý kamarád
oscilace — kmitání

pamflet — leták, spisek, brožurka útočného obsahu
par exemple — například
partikularismus — úsilí o dosažení politické nebo kulturní nezávislosti určité oblasti na centru
parvenu — povýšenec
patronizovat — brát v ochranu, projevovat přízeň
perfidně — proradně, lstivě, hanebně
persona ingrata — nežádoucí osoba
phanerogamie — jevnosnubnost; pohlavní nevázanost
pp. (pergite) — atd.
p. p. — praemissis praemittendis, se všemi náležitostmi (oslovení a titulů)
precedens — předchozí případ, podle kterého se rozhodují další obdobné případy
prima facie — na první pohled
prokura — forma generálního zmocnění k zastoupení podniku ve všech obchodních a právních jednáních
pronunciamento — prohlášení, vyhlášení požadavku

quid pro quo — něco místo něčeho, záměna

rabbi rabbóni — mistr mistrů, učený mistr
referendum — přímé hlasování občanů o zákonných, příp. ústavních opatřeních
regresivní metamorfóza — zpětná, ústupová přeměna
renaturalizace — obnovení státního občanství
revers — písemné prohlášení o určitých právních skutečnostech nebo závazcích; prohlášení o vzdání se práv za určitých podmínek
reziduum — zbytek
rodomontáda — chvastounství, holedbání se

salut — pozdrav
sans phrase — bez jakýchkoli přívlastků, vůbec
settlement — ujednání; doživotní zaopatření, důchod
shame — hanba
stacionární — ustálený, neměnný, nepohyblivý

sub auspiciis — pod záštitou
sub rosa — pod pečetí mlčenlivosti
sykofantický — pomlouvačný, přisluhovačský, udavačský

šaute (Schote) — blázen
šibolet — poznávací znak
Šmul (Samuel) — žid

tête-à-tête — důvěrný rozhovor
triáda — trojice; triáda v marxistické dialektice: teze, antiteze a synteze
trichotomie — dělení do tří částí
triumvir — přeneseně: jeden z tříčlenné skupiny rozhodujících osobností

ultramontáni — katolíci, hájící centralistické zájmy církve a papeže bez ohledu na zájmy státní a národní

vaudeville — hra se zpěvy a tanci
verbatim — doslova
verbotenus — doslovně
veto — právo odporovat nějakému rozhodnutí a učinit je neplatným
via — přes, cestou přes
volens nolens — volky nevolky
vulgo — prostě řečeno, neboli

ZMĚNĚNÉ DATOVÁNÍ DOPISŮ

Číslo dopisu	*datum v Marx-Engels, Gesamtausgabe (v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd.)*	*datum v 32. sv. Spisů podle Marx-Engels, Werke *v 2. vydání Sočinenij*
část I		
67 Engels Marxovi	14. *ledna* 1868 (XXIV)	14. července 1868
41 Engels Marxovi	6. května 1868 (XXIV)	*6.–7. května 1868
119 Marx Engelsovi	18. *října* 1868 (XXIV)	18. listopadu 1868
133 Marx Engelsovi	12. prosince *1866* (XXIII)	12. prosince 1868
180 Marx Engelsovi	(16.–*17.* dubna 1869 XXIX)	[16. dubna 1869]
213 Marx Engelsovi	*3.* srpna 1869 (XXIV)	4. srpna 1869
285 Marx Engelsovi	16. *března* 1870 (XXIV)	16. května 1870
část II	*v jiných vydáních*	
77 Marx Kugelmannovi	*kolem 5.* května 1870	8. května 1870

OBSAH

Předmluva k českému vydání 7—11

PRVNÍ ČÁST

Korespondence mezi Marxem a Engelsem
Leden 1868 až polovina července 1870

1868

1 — Marx Engelsovi — 3. ledna 17—18
2 — Engels Marxovi — 6. ledna 19—20
3 — Engels Marxovi — 7. ledna 21—22
4 — Marx Engelsovi — 8. ledna 23—24
5 — Marx Engelsovi — 8. ledna 25—28
6 — Engels Marxovi — 10. ledna 29—30
7 — Marx Engelsovi — 11. ledna 31—33
8 — Engels Marxovi — 16. ledna 34—36
9 — Engels Marxovi — 23. ledna 37—38
10 — Marx Engelsovi — 25. ledna 39—40
11 — Marx Engelsovi — 1. února 41—42
12 — Engels Marxovi — 2. února 43—45
13 — Marx Engelsovi — 4. února 46—47
14 — Engels Marxovi — 11. února 48—49
15 — Marx Engelsovi — 15. února 50
16 — Marx Engelsovi — 20. února 51
17 — Engels Marxovi — 20. února 52

18 — Engels Marxovi — 1. března 53—54
19 — Marx Engelsovi — 4. března 55
20 — Marx Engelsovi — 6. března 56—57
21 — Engels Marxovi — 10. března 58—59
22 — Engels Marxovi — 13. března 60
23 — Marx Engelsovi — 14. března 61—63
24 — Marx Engelsovi — 16. března 64
25 — Engels Marxovi — 17. března 65
26 — Marx Engelsovi — 18. března 66
27 — Engels Marxovi — 19. března 67—68
28 — Marx Engelsovi — 23. března 69—70
29 — Marx Engelsovi — 25. března 71—74
30 — Engels Marxovi — 29. března 75—76
31 — Engels Marxovi — 10. dubna 77—78
32 — Marx Engelsovi — 11. dubna 79—80
33 — Engels Marxovi — 17. dubna 81—82
34 — Marx Engelsovi — 18. dubna 83
35 — Engels Marxovi — 20. dubna 84
36 — Marx Engelsovi — 21. dubna 85
37 — Marx Engelsovi — 22. dubna 86—88
38 — Engels Marxovi — 26. dubna 89—90
39 — Marx Engelsovi — 30. dubna 91—96
40 — Marx Engelsovi — 4. května 97—98
41 — Engels Marxovi — 6. května 101—102
42 — Marx Engelsovi — 7. května 103—104
43 — Engels Marxovi — 10. května 105—107
44 — Engels Marxovi — 15. května 108
45 — Marx Engelsovi — 16. května 109—110
46 — Engels Marxovi — 22. května 111—112
47 — Marx Engelsovi — 23. května 113—115
48 — Engels Marxovi — 25. května 116
49 — Marx Engelsovi — 27. května 117
50 — Marx Engelsovi — 20. června 118—119
51 — Engels Marxovi — 22. června 120
52 — Marx Engelsovi — 23. června 121—122
53 — Engels Marxovi — 24. června 123
54 — Marx Engelsovi — 24. června 124
55 — Engels Marxovi — 25. června 125

56 — Marx Engelsovi — 26. června 126
57 — Engels Marxovi — 26. června 127—128
58 — Marx Engelsovi — 27. června 129—130
59 — Engels Marxovi — 28. června 131—132
60 — Marx Engelsovi — 29. června 133
61 — Marx Engelsovi — 2. července 134
62 — Engels Marxovi — 2. července 135
63 — Marx Engelsovi — 4. července 136
64 — Marx Engelsovi — 7. července 137—138
65 — Engels Marxovi — 10. července 139—140
66 — Marx Engelsovi — 11. července 141—143
67 — Engels Marxovi — 14. července 144
68 — Engels Marxovi — 21. července 145—146
69 — Marx Engelsovi — 23. července 147—148
70 — Engels Marxovi — 29. července 149—150
71 — Marx Engelsovi — 29. července 151—153
72 — Marx Engelsovi — 4. srpna 154—156
73 — Engels Marxovi — 6. srpna 157—158
74 — Marx Engelsovi — 10. srpna 159
75 — Engels Marxovi — 12. srpna 160
76 — Marx Engelsovi — 13. srpna 161—162
77 — Engels Marxovi — kolem 14. srpna 163
78 — Marx Engelsovi — 21. srpna 164
79 — Engels Marxovi — 22. srpna 165—166
80 — Marx Engelsovi — 26. srpna 167—168
81 — Engels Marxovi — 28. srpna 169
82 — Marx Engelsovi — 29. srpna 170—171
83 — Engels Marxovi — 1. září 172
84 — Marx Engelsovi — 9. září 173
85 — Marx Engelsovi — 12. září 174—175
86 — Engels Marxovi — 16. září 176—177
87 — Marx Engelsovi — 16. září 178—180
88 — Engels Marxovi — 18. září 181—182
89 — Marx Engelsovi — 19. září 183—185
90 — Engels Marxovi — 21. září 186—187
91 — Marx Engelsovi — 23. září 188
92 — Engels Marxovi — 24. září 189—190
93 — Marx Engelsovi — 25. září 191

94 — Marx Engelsovi — 25. září	192—193
95 — Engels Marxovi — 25. září	194
96 — Marx Engelsovi — 26. září	195—197
97 — Marx Engelsovi — 29. září	198—199
98 — Engels Marxovi — 30. září	200—201
99 — Engels Marxovi — 2. října	202—203
100 — Marx Engelsovi — 4. října	204—205
101 — Engels Marxovi — 6. října	206
102 — Engels Marxovi — 8. října	207—208
103 — Marx Engelsovi — 10. října	209—211
104 — Engels Marxovi — 12. října	212
105 — Engels Marxovi — 14. října	213—214
106 — Marx Engelsovi — 15. října	215—216
107 — Engels Marxovi — 22. října	217—219
108 — Marx Engelsovi — 24. října	220—222
109 — Engels Marxovi — 28. října	223
110 — Marx Engelsovi — 4. listopadu	224
111 — Engels Marxovi — 4. listopadu	225
112 — Engels Marxovi — 6. listopadu	226—227
113 — Marx Engelsovi — 7. listopadu	228—229
114 — Marx Engelsovi — 8. listopadu	230
115 — Engels Marxovi — 10. listopadu	231—232
116 — Engels Marxovi — 13. listopadu	233
117 — Marx Engelsovi — 14. listopadu	234—235
118 — Marx Engelsovi — 14. listopadu	236
119 — Marx Engelsovi — 18. listopadu	237—238
120 — Engels Marxovi — 18. listopadu	239—240
121 — Engels Marxovi — 20. listopadu	241—242
122 — Marx Engelsovi — 23. listopadu	243—244
123 — Engels Marxovi — 23. listopadu	245—246
124 — Engels Marxovi — 25. listopadu	247
125 — Engels Marxovi — 29. listopadu	248—249
126 — Marx Engelsovi — 30. listopadu	250—251
127 — Marx Engelsovi — 5. prosince	252
128 — Marx Engelsovi — 6. prosince	253
129 — Engels Marxovi — 8. prosince	254
130 — Marx Engelsovi — 9. prosince	255—257
131 — Marx Engelsovi — 10. prosince	258—259

132 — Engels Marxovi — 11. prosince 260—261
133 — Marx Engelsovi — 12. prosince 262—263
134 — Engels Marxovi — 13. prosince 264—266
135 — Marx Engelsovi — 14. prosince 267—269
136 — Marx Engelsovi — 15. prosince 270—271
137 — Engels Marxovi — 18. prosince 272—274
138 — Marx Engelsovi — 19. prosince 275
139 — Marx Engelsovi — 23. prosince 276

1869

140 — Marx Engelsovi — 1. ledna 277—278
141 — Engels Marxovi — 3. ledna 279
142 — Marx Engelsovi — 13. ledna 280—283
143 — Engels Marxovi — 19. ledna 284
144 — Marx Engelsovi — 23. ledna 285
145 — Engels Marxovi — 25. ledna 286
146 — Engels Marxovi — 26. ledna 287
147 — Marx Engelsovi — 28. ledna 288
148 — Engels Marxovi — 29. ledna 289—291
149 — Marx Engelsovi — 29. ledna 292
150 — Marx Engelsovi — 13. února 293
151 — Marx Engelsovi — 15. února 294
152 — Engels Marxovi — 17. února 295
153 — Engels Marxovi — 21. února 296
154 — Marx Engelsovi — 24. února 297—298
155 — Engels Marxovi — 25. února 299—300
156 — Marx Engelsovi — 1. března 301—304
157 — Marx Engelsovi — 2. března 305
158 — Marx Engelsovi — 3. března 306—307
159 — Engels Marxovi — 3. března 308—309
160 — Engels Marxovi — 4. března 310
161 — Marx Engelsovi — 5. března 311—313
162 — Engels Marxovi — 7. března 314—315
163 — Marx Engelsovi — 14. března 316—317
164 — Engels Marxovi — 15. března 318
165 — Engels Marxovi — 18. března 319—320

166 — Marx Engelsovi — 20. března 321—323
167 — Engels Marxovi — 21. března 324—325
168 — Engels Marxovi — 28. března 326
169 — Marx Engelsovi — 29. března 327—329
170 — Engels Marxovi — 2. dubna 330
171 — Engels Marxovi — 4. dubna 331
172 — Marx Engelsovi — 5. dubna 332—333
173 — Engels Marxovi — 6. dubna 334—335
174 — Marx Engelsovi — 7. dubna 336
175 — Engels Marxovi — 7. dubna 337—338
176 — Marx Engelsovi — 8. dubna 339
177 — Engels Marxovi — 14. dubna 340—341
178 — Marx Engelsovi — 15. dubna 342—344
179 — Engels Marxovi — 16. dubna 345—346
180 — Marx Engelsovi — 16. dubna 347
181 — Engels Marxovi — 19. dubna 348
182 — Marx Engelsovi — 24. dubna 349
183 — Engels Marxovi — 25. dubna 350
184 — Marx Engelsovi — 26. dubna 351
185 — Marx Engelsovi — 1. května 352
186 — Engels Marxovi — 2. května 353
187 — Engels Marxovi — 7. května 354
188 — Marx Engelsovi — 8. května 355—358
189 — Engels Marxovi — 10. května 359
190 — Marx Engelsovi — 14. května 360—361
191 — Engels Marxovi — 19. května 362
192 — Marx Engelsovi — 21. května 363—364
193 — Engels Marxovi — 23. května 365
194 — Marx Engelsovi — 16. června 366
195 — Engels Marxovi — 22. června 367—368
196 — Marx Engelsovi — 26. června 369—370
197 — Engels Marxovi — 27. června 371
198 — Engels Marxovi — 1. července 372—373
199 — Marx Engelsovi — 3. července 374—376
200 — Engels Marxovi — 6. července 377—379
201 — Marx Engelsovi — 14. července 380—381
202 — Marx Engelsovi — 17. července 382—383
203 — Engels Marxovi — 18. července 384—385

204 — Engels Marxovi — 21. července	386—387
205 — Marx Engelsovi — 22. července	388—390
206 — Marx Engelsovi — 24. července	391—392
207 — Engels Marxovi — 25. července	393—395
208 — Marx Engelsovi — 27. července	396—397
209 — Marx Engelsovi — 29. července	398
210 — Engels Marxovi — 30. července	399—401
211 — Marx Engelsovi — 2. srpna	402
212 — Engels Marxovi — 3. srpna	403
213 — Marx Engelsovi — 4. srpna	404—405
214 — Marx Engelsovi — 10. srpna	406—408
215 — Engels Marxovi — 12. srpna	409—410
216 — Engels Marxovi — 16. srpna	411
217 — Engels Marxovi — 16. srpna	412
218 — Marx Engelsovi — 17. srpna	413
219 — Marx Engelsovi — 18. srpna	414—415
220 — Engels Marxovi — 5. září	416—418
221 — Marx Engelsovi — 25. září	419—420
222 — Engels Marxovi — 27. září	421—422
223 — Marx Engelsovi — 30. září	423—424
224 — Engels Marxovi — 22. října	425
225 — Marx Engelsovi — 23. října	426
226 — Engels Marxovi — 24. října	427—428
227 — Marx Engelsovi — 30. října	429—430
228 — Engels Marxovi — 1. listopadu	431—433
229 — Marx Engelsovi — 6. listopadu	434—435
230 — Engels Marxovi — 9. listopadu	436—437
231 — Marx Engelsovi — 12. listopadu	438—439
232 — Engels Marxovi — 17. listopadu	440—442
233 — Marx Engelsovi — 18. listopadu	443—445
234 — Engels Marxovi — 19. listopadu	446—452
235 — Marx Engelsovi — 26. listopadu	453—457
236 — Engels Marxovi — 29. listopadu	458—460
237 — Marx Engelsovi — 4. prosince	461—463
238 — Engels Marxovi — 9. prosince	464—466
239 — Marx Engelsovi — 10. prosince	467—470
240 — Marx Engelsovi — 12. prosince	471
241 — Engels Marxovi — 13. prosince	472

242 — Engels Marxovi — 16. prosince 473—474
243 — Marx Engelsovi — 17. prosince 475—477

1870

244 — Engels Marxovi — 9. ledna 478—479
245 — Engels Marxovi — 19. ledna 480—482
246 — Marx Engelsovi — 22. ledna 483—484
247 — Engels Marxovi — 25. ledna 485—486
248 — Marx Engelsovi — 27. ledna 487—488
249 — Engels Marxovi — 1. února 489—490
250 — Engels Marxovi — 9. února 491
251 — Marx Engelsovi — 10. února 492—494
252 — Engels Marxovi — 11. února 495—497
253 — Marx Engelsovi — 12. února 498—501
254 — Engels Marxovi — 17. února 502—504
255 — Marx Engelsovi — 19. února 505—507
256 — Marx Engelsovi — 21. února 508
257 — Engels Marxovi — 22. února 509—511
258 — Marx Engelsovi — 5. března 512—513
259 — Engels Marxovi — 7. března 514—515
260 — Marx Engelsovi — 9. března 516
261 — Marx Engelsovi — 10. března 517
262 — Engels Marxovi — 13. března 518—520
263 — Marx Engelsovi — 19. března 521—522
264 — Engels Marxovi — 21. března 523—524
265 — Marx Engelsovi — 24. března 525—526
266 — Marx Engelsovi — 26. března 527—528
267 — Engels Marxovi — 27. března 529—530
268 — Engels Marxovi — 28. března 531
269 — Engels Marxovi — 13. dubna 532—533
270 — Marx Engelsovi — 14. dubna 534—538
271 — Engels Marxovi — 15. dubna 539—542
272 — Engels Marxovi — 19. dubna 543—544
273 — Marx Engelsovi — 19. dubna 545—546
274 — Engels Marxovi — 21. dubna 547—548
275 — Marx Engelsovi — 28. dubna 549—552

276 — Engels Marxovi — 29. dubna 553—555
277 — Marx Engelsovi — 29. dubna 556
278 — Engels Marxovi — 1. května 557—558
279 — Marx Engelsovi — 7. května 559—563
280 — Engels Marxovi — 8. května 564—566
281 — Marx Engelsovi — 10. května 567—569
282 — Engels Marxovi — 11. května 570—571
283 — Marx Engelsovi — 11. května 572—574
284 — Engels Marxovi — 15. května 575—577
285 — Marx Engelsovi — 16. května 577—579
286 — Engels Marxovi — 17. května 580—581
287 — Marx Engelsovi — 18. května 582—583
288 — Engels Marxovi — 19. května 584
289 — Marx Engelsovi — 5. července 585—588
290 — Engels Marxovi — 6. července 589—591
291 — Engels Marxovi — 7. července 592—593
292 — Marx Engelsovi — 8. července 594—595

DRUHÁ ČÁST

Marxovy a Engelsovy dopisy jiným osobám
Leden 1868 až červenec 1870

1868

1 — Engels Jenny Marxové — 3. ledna 599—600
2 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 11. ledna 601—602
3 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 30. ledna 603—606
4 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 6. března 607—608
5 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 17. března 609—610
6 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 6. dubna 611—613
7 — Marx Lauře a Paulovi Lafarguovým — 11. dubna 614—615
8 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 17. dubna 616—617
9 — Marx Josephu Dietzgenovi — 9. května 618
10 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 24. června 619
11 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 2. července 620
12 — Marx Sigfridu Meyerovi — 4. července 621—622

13 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 11. července 623—625
14 — Engels Ludwigu Kugelmannovi — 31. července 626—627
15 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 10. srpna 628—629
16 — Marx Friedrichu Lessnerovi — 11. srpna 630
17 — Marx Georgu Eccariovi a Friedrichu Lessnerovi — 10. září 631—632
18 — Marx Sigfridu Meyerovi — 14. září 633—635
19 — Marx Hermannu Jungovi — 14. září 636
20 — Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi — 7. října 637—639
21 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 12. října 640—642
22 — Marx Johannu Baptistovi von Schweitzerovi — 13. října 643—647
23 — Marx Hermannu Jungovi — 19. října 648
24 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 26. října 649
25 — Marx Sigfridu Meyerovi a Augustu Vogtovi — 28. října 650—651
26 — Marx Williamu Jessupovi — 28. října 652
27 — Marx Bassotovi — 30. října 653
28 — Marx Hermannu Jungovi — 14. listopadu 654
29 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 5. prosince 655—657
30 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 12. prosince 658—659
31 — Marx firmě Asher a spol. — po 12. prosinci 660
32 — Engels Hermannu Engelsovi — 18. prosince 661—662
33 — Marx Hermannu Jungovi — 28. prosince 663

1869

34 — Engels Emilu Blankovi — 4. února 664
35 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 11. února 665—666
36 — Marx Lauře a Paulovi Lafarguovým — 15. února 667—670
37 — Marx Hermannu Jungovi — 17. února 671
38 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 3. března 672—674
39 — Marx Heinrichu Oberwinderovi — 3. března 675
40 — Engels Friedrichu Lessnerovi — 4. dubna 676—677
41 — Marx Johnu Malcolmu Ludlowovi — 10. dubna 678—679
42 — Marx dceři Eleanor — 26. dubna 680—681
43 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 11. května 682—683
44 — Engels Hermannu Engelsovi — 13. května 684—686

45 — Marx Paulu Lafarguovi — 2. června 687—690
46 — Marx dceři Jenny — 2. června 691
47 — Marx dceři Jenny — 10. června 692—694
48 — Engels Elisabetě Engelsové — 1. července 695—697
49 — Marx François Lafarguovi — 7. července 698
50 — Engels Ludwigu Kugelmannovi — 10. července 699—701
51 — Marx François Lafarguovi — 10. července 702—703
52 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 15. července 704
53 — Engels Hermannu Engelsovi — 15. července 705—708
54 — Engels Ludwigu Kugelmannovi — 28. července 709
55 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 30. července 710
56 — Marx Hermannu Jungovi — 13. srpna 711
57 — Marx Laure Lafarguové — 25. září 712—713
58 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 12. října 714
59 — Marx Paulovi a Laure Lafarguovým — 18. října 715—716
60 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 29. listopadu 717—719

1870

61 — Marx Hermannu Jungovi — 8. ledna 720
62 — Marx Césarovi De Paepe — 24. ledna 721—724
63 — Engels C. Kleinovi a F. Mollovi — 8. února 275—727
64 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 17. února 728—730
65 — Marx Charlesi Dobsonu Colletovi — 19. února 731—732
66 — Marx Peteru Imandtovi — 23. února 733—734
67 — Marx Laure a Paulovi Lafarguovým — 5. března 735—738
68 — Engels Rudolfu Engelsovi — 8. března 739—740
69 — Marx Wilhelmu Brackovi — 24. března 741
70 — Marx Philippu Coenenovi — 24. března 742
71 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 26. března 743
72 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 28. března 744
73 — Marx Sigfridu Meyerovi a Augustu Vogtovi — 9. dubna 745—750
74 — Marx Paulovi a Laure Lafarguovým — 18. dubna 751—752
75 — Marx Paulovi a Laure Lafarguovým — 19. dubna 753—758
76 — Engels Wilhelmu Brackovi — 28. dubna 759—760
77 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 8. května 761
78 — Marx dceři Jenny — 31. května 762—763

79 — Marx Viktoru P. Le Lubezovi — 14. června 764
80 — Marx Ludwigu Kugelmannovi — 27. června 765—767
81 — Marx Hermannu Jungovi — 14. července 768—769

PŘÍLOHY

1 — Jenny Marxová Johannu Philippu Beckerovi — po 10. lednu 1868 773—775
2 — Laura Marxová Engelsovi — 13. ledna 1868 776
3 — Bedřich Engels — Vyznání 777—778
4 — Arnold Ruge Steinthalovi — 25. ledna 1869 779—780
5 — Jenny Marxová Ludwigu Kugelmannovi — 15. září 1869 781—782
6 — Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi — 30. října 1869 783—785
7 — Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi — 27. prosince 1869 786—789
8 — Jenny Marxová Engelsovi — 17. ledna 1870 790—791
9 — Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi — 30. ledna 1870 792—795
10 — Marxova dcera Jenny L. a G. Kugelmannovým — 8. května 1870 796—798
11 — Jenny Marxová Engelsovi — 12. července 1870 799—800
12 — Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi — 17. července 1870 801—803

Poznámky 805—924
Jmenný rejstřík 925—975
Postavy z mytologie a krásné literatury 976—977
Seznam literatury 978—1016
A. Vlastní díla K. Marxe a B. Engelse 978—986
B. Práce jiných autorů 986—1016
I. Spisy, časopisecké články a dokumenty 986—1009
II. Dokumenty Mezinárodního dělnického sdružení 1009—1011
III. Časopisecké články bez udání autora 1011—1016
Rejstřík periodických publikací 1017—1029
Vysvětlení cizích slov a odborných termínů 1030—1032
Změněné datování dopisů 1033

Ilustrace

Karel Marx (1867)	za str. 16
Bedřich Engels v šedesátých letech	za str. 48
Rukopis Marxovy tabulky o exportu do Belgie	str. 99
Karel Marx se svou dcerou Jenny	za str. 288
Marxova členská legitimace „Ligy půdy a práce“ (vystavená 30. listopadu 1869)	za str. 448
Stránka z knihy N. Flerovského „Postavení dělnické třídy v Rusku“ s Marxovými poznámkami na okraji	za str. 496
První strana Marxova dopisu Lauře a Paulovi Lafarguovým z 5. března 1870	str. 737
Engelsova „Vyznání“ z alba Marxovy dcery Jenny	za str. 784

K. MARX – B. ENGELS

SPISY

Svazek 32

Odpovědní redaktoři
dr. Zdeněk Dvořáček a Miroslava Mathauserová
Svazek připravili k vydání za spolupráce
Miluše Svatošové, dr. Oldřicha Vyhnalíka,
Oldřicha Hartla a Anny Sedlářové

Vydalo nakladatelství Svoboda jako
svou 3068. publikací

Graficky upravil Milan Hegar

Z nové sazby, písmem Baskerville, se šesti
přílohami. Vytisklo Rudé právo, tiskař-
ské závody, Praha. AA 55,28, VA 56,53
Náklad 4000
Tematická skupina 00/1. Vydání I.

Cena brož. výt. 19,20 Kčs, váz. výt.
23,50 Kčs. 66/202 – 21 – 8.7.

25 – 127 – 70 Kčs 23,50